Scanned with CamScanner

📚 کفایت دینی کتب خانه 📚

په دی چینل کی دتلیگرام کتابونه نشرکیږی

دحنفی مذهب په رڼاکی

لکه تفاسیر شریف

اوفقه شریفه

اوفتاوی؟

د درجون کتابونه

اوداسی نور کتابونه لکه.

صرف اونحو

اومنطق

اوعقائد

نوهیله لرم چی دالینک دثواب په خاطر نشر کړی

https://t.me/kafayat2395

کفایت الله واٹس ایپ نمبر 03052488551

د دا کتاب pdf کول خاص د الله تعالیٰ د رضا د پاره دی

د ټولو لوستونکو او فایده اخستونکو

د دعا په هیله

دَ قرآن کریم، نبوي احادیثو او د امت د أسلافو د قیمتي اقوالو، اِصلاحي نصیحتونو، عِلمي لطائِفو او د عِبرت نه ډَک زړه راښکونکو مُعتمدو واقعاتو په رڼا کښې. د معاشرې د إصلاح، خَوفِ خُدا، د حقوق الله او حقوق العبادو اَهمیت او د دارینو د سَعادت او نیک بختۍ په باره کښې. د علماو، طلباو، مُقرِّرینو او عامو مسلمانانو د پاره یوه مفصّله مُعتَمده عِلمي او تحقیقي ذَخیره:

اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِیْرُوْنه

جلد ٦

آبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الْهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القرآن اکاخیل کالونی، مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د کتاب نوم : اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ٦

مؤلف : اَبُوالشَّمس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

فون نمبر ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر : مؤلف پخپله

د چاپ کال : ١٤٣٩ھ ق . ١٣٩٦ھ ش. مطابق ٢٠١٧ ء

مکتبه اعزازیه

محله جنګي پشاور

زیر اهتمام

کفایت الله ارماني

٠٣٤٤-٩٩٩٥٩٩٠
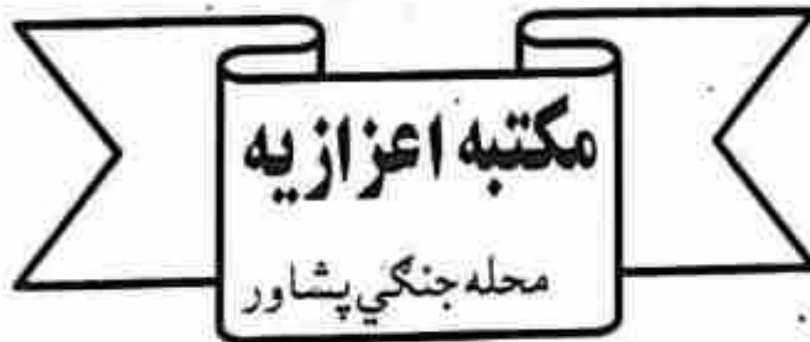
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د شپږم جِلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْم ، اَمَّابَعْد!

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ د الله جل جلاله په فضل و کرم او توفیق سره د " اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنَه " کتاب شپږم جلد هم د شپ و رُوز د محنت نه پس اوس پوره شو ، ستاسو په لاس کې دی .

اِنْ شَاءَ الله **همدغه سلسله به جاري ساتم** ، ځکه ډیرې آهمې موضوع ګانې اوس هم پاتې دي ، چې په راتلونکو جلدونو کې به یې شاملې کړم ، اُمید شته چې دغه جِلدونه به ډیر زَر د خِطابت دې عِلمي میدان ته رااووځي .

ځکه چې کله ما ددې کتاب سره د مِینه لرونکو اهلِ عِلمو دا نه ختمیدونکې شَوق او جَذبه اُوکته نو خپل څه ذاتي مَصروفیات مې کم کړه ، او هغه وخت مې هم د کتاب تالیف ته ورکړو .

خوشخبري : اِنْ شَاءَ الله **اووَم جلد** به هم په نزدې وخت کې رااووځي ، په هغې کې به د مونځ ، روژې ، حَج ، اخترونو ، جِهاد او نورو آهمو موضوع ګانو باندې د فِقهي مسائلو سره سره تفصیلي تقریرونه وي ، باقي پاتې موضوع ګانې به اِنْ شَاءَ الله په وروستو جلدونو کې اُولیکم . .

د خُوشحالۍ دویم خبر

په عربی او اُردو ژبه کې داسې کتابونه شته چې هغه د بې نُقطو حروفو او بې نُقطو کلماتو نه جوړ شوي دي ، خو د پښتو ژبې په دې دومره اُوږد تاریخ کې تر اوسه پورې چا داسې کتاب یا رساله نده لیکلې چې هغه ټوله رساله د بې نُقطو حروفو او بې نُقطو کلماتو نه جوړه شوې وي .

د الله ﷻ په فضل و کرم او مدد سره ما عاجز بنده په اول ځل باندې په پښتو ژبه کې د وعظ و نصیحت متعلق داسې رساله اوليکله چې په ټوله رساله کې د ټکي واله حرف نشته ، بلکه ټوله رساله مې د بې ټکو حروفو نه جوړه کړې ده ، چې دا د اسلام د خدمت سره سره د پښتو ژبې هم يو عظيم خدمت دی . نوم يې دی : " د عِلم او کمَاله ډَکه رِساله "

ددې شپږم جلد په آخر کې مې د نمونې دپاره صرف اوله حصه رانقل کړې ، نوره مکمل رساله به إِنْ شَاءَ الله ځان له چاپ شي .

الله تعالی دې دا ټول کتابونه په خپل دَربار کې قبول او منظور کړي ، او چا چې د مونږ سره دَ ظاهري وسائلو په برابرولو کې مرَسته کړی : که هغه د کتابونو اخيستل وي ، يا نور وسائِل برابرول وي ، نو د رِيا نه د بچ کيدو په خاطر د هغوی نوم نه اَخلم خو الله تعالی دې دوی ټولو ته ددې اَجر په دواړه جهانه ورکړي ، رَبِّ کائنات دې د دوی په مال اَولاد او عُمر کې برکت واچوي . او الله ربّ العزت دې دا ټول کتابونه د معاشرې د اِصلاح سبب اوګرځوي .

آمِيْن يَا رَبَّ الْعَالَمِيْن .

په خصوصي دُعاګانو کې مې مه هيرَوئ .

ستاسو د دُعاؤ اُميد وار :

ابوالشمس نُورُالهدٰی عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق يا بله څه مفيد مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ .

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اجمالي فهرست

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۹.	د حلال رزق طلب کولو په وجه د فرضي عباداتو پريخودل ناجائز دي	۲۰
۲۱.	د يو لوهار (آهنګر) اوچت مقام	۲۲
۲۲.	د عزت دارومدار په کسبونو ندي بلکه په تقوی دی	۲۴
۲۳.	**اهم کسبونه الله ﷻ د وحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي**	۲۴
۲۴.	د پانې او کادي ايجاد د حضرت آدم عليه السلام په ذريعه شوی	۲۵
۲۵.	د بحري جهاز (کشتی) جوړولو ابتداء د حضرت نوح عليه السلام په ذريعه شوی	۲۶
۲۶.	د زغري جوړولو ابتداء د حضرت داؤد عليه السلام په ذريعه شوی	۲۷
۲۷.	د حضرت داؤد عليه السلام د معاش ذريعه زغري جوړول وو	۲۸
۲۸.	فقهي مسئله	۲۹
۲۹.	د فن کتابت شروع د حضرت آدم عليه السلام او حضرت ادريس عليه السلام نه شوی	۳۱
۳۰.	د علم فلکيات او رياضي شروع د حضرت ادريس عليه السلام په ذريعه شوی	۳۱
۳۱.	د نبي عليه السلام په زمانه کې د کسب زده کولو اهتمام	۳۱
۳۲.	زميندارې او باغ باني کول هم د انبياء کرامو سنت دی	۳۲
۳۳.	**تجارت کول هم د انبياء کرامو سنت دی**	۳۳
۳۴.	نبي عليه السلام هم تجارت کړی	۳۳
۳۵.	د صحابه کرامو تجارت	۳۴
۳۶.	د حضرت عمر رضي الله عنه تجارت	۳۵
۳۷.	د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت	۳۶
۳۸.	زمونږ اسلافو هم د ديني خدمت سره سره تجارت کړی	۳۶
۳۹.	په لسو کې نهه حصې رزق په تجارت کې دی	۳۷
۴۰.	د رېښتيني امانت دار تاجر دپاره زېرې	۳۷
۴۱.	مخکيني پيغمبرانو هم محنت او مزدوري کړی	۳۸
۴۲.	نبي عليه السلام هم محنت او کار کړی	۴۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
.۴۳	ورکوونکي لاس د اخیستونکي نه بهتر دی	۴۱
.۴۴	جائز مال و دولت هم د مومن د پاره د الله ﷻ یو نعمت دی	۴۲
.۴۵	په بعضي حالاتو کې درهم او دینار ته هم ضرورت وي	۴۴
.۴۶	د خلورو کسانو د پاره کسب نه کول اَولی دي	۴۶
.۴۷	د غونډ تقریر خلاصه	۴۷
	۲. د حلال خوراک اهمیت او فوائد	۴۸
.۴۸	د حلال خوراک په باره کې حُکم	۴۹
.۴۹	مخکیني ټولو پیغمبرانو ته د حلال خوراک حکم شوي ؤ	۵۰
.۵۰	د "حلال" لغوي او شرعي تعریف	۵۱
.۵۱	د حلال او حرامو پیژندلو حکم	۵۱
.۵۲	حلال خوراک د دین بُنیاد دی	۵۲
.۵۳	د حلال خوراک په وجه انسان مُستجاب الدعوات گرځي	۵۲
.۵۴	د حلال خوراک او حلال کسب کولو په وجه د جنت مُستحق کیدل	۵۳
.۵۵	په حلال خوراک سره انسان ته د نیکو اَعمالو توفیق ملاویږي	۵۴
.۵۶	د حلال خوراک په وجه تر سهره پورې د قرآن کریم د یو آیت نه سل مسائل...	۵۵
.۵۷	په حلال خوراک سره زړه مُنوّر کیدل ، او په زړه د حِکمت چینې جاري کیدل	۵۷
.۵۷	د دارالعلوم دیوبند اُستاذانو ته د شاه جي دَعوت	۵۸
.۵۸	الله ﷻ صِرف حلال مال قبلوي	۵۹
.۵۹	حلال مال په بهترین ځای کې خرچ کیږي	۶۰
.۶۰	د تقوی په وجه د مشکلاتو نه وتل ، او د غیبي خزانو نه فراخه رزق ملاویدل	۶۲
.۶۱	ټولو مخلوقاتو ته رزق ورکوونکي الله ﷻ دی	۶۴
.۶۲	په الله ﷻ باندې توکل او اعتماد په کار دی	۶۷

۲. د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات

نمبر شمار	موضوع	صفحه

نمبرشمار	موضوع	صفحه
	٤. د مُشتبه شيانو نه ځان ساتل	۱۲۴
۱۰۷	د مُشتَبِه شيانو نه ځان ساتلو سره دِين او عزت محفوظ وي	۱۲۶
۱۰۸	د حديث تشريح	۱۲۶
۱۰۹	د مُتقِي جوړيدو د پاره کامل اِحتياط په کار دی	۱۲۷
۱۱۰	د تقوٰی او بزرګۍ مِعيار په مُعاملاتو باندې دی	۱۲۹
۱۱۱	د مُشتبِه شيانو نه پرهيز او اِحتياط	۱۲۹
۱۱۲	د نبي عليه السلام اِحتياط	۱۳۰
۱۱۳	د حضرت ابوبکر صديق رضي الله اِحتياط	۱۳۱
۱۱۴	د حضرت عُمر رضي الله عنه اِحتياط	۱۳۵
۱۱۵	د آسلافو احتياط	۱۳۸
۱۱۶	د امامِ ابو حنيفه رحمه الله اِحتياط	۱۳۹
۱۱۷	د نيم سيب معاف کولو د پاره د بُخارا نه بَلخ ته لس ورځې مزل کول	۱۴۰
۱۱۸	د بل چا د ديوال نه معمولي خاوره راخيستو باندې تَنبِيه	۱۴۱
۱۱۹	د بل چا د ديوال نه معمولي خاورې راخيستو په وجه څلويښت کاله ژړا کول	۱۴۲
۱۲۰	د ظالِم په لاس راوړل شوې خوراک نه خوړل	۱۴۳
۱۲۱	د مريض په وفات کيدو سَمدستي ډيوه مړه کول	۱۴۳
۱۲۲	د سفيان ثوري رحمه الله اِحتياط	۱۴۴
۱۲۳	د امام احمد بن حنبل رحمه الله اِحتياط	۱۴۵
۱۲۴	د عبدالله بن مبارک رحمه الله اِحتياط	۱۴۵
۱۲۵	د امام نخعي رحمه الله اِحتياطي	۱۴۶
۱۲۶	د حلال رِزق پسې د ابراهيم بن آدهم رحمه الله سفرونه کول، او د مشتبه ...	۱۴۶
۱۲۷	د قاضي ابوبکر بزار اِحتياط، او د دې ورته بنه ثَمره ملاويدل	۱۴۹
۱۲۸	د مُشتبِه مال نه د مسلمانانو زنانه وُ پرهيز او اِحتياط	۱۵۴

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۶۸	د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه د اوبو وتلو معجزه	۲۰۲
۱۶۹	د نبي ﷺ او ذكرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې د اوچې تنې نه د ژړا .	۲۰۵
۱۷۰	د نبي ﷺ د لاس مبارک په راخکلو سره د صحابي ماته خپه جوړيدل	۲۰۸
۱۷۱	د نبي عليه السلام په دمولو سره زخم ښه کيدل	۲۱۰
۱۷۲	**په خوراک کې د برکت معجزې**	۲۱۱
۱۷۳	د غزوهٔ خندق په موقع د حضرت جابر ﷺ دعوت (د چيلۍ وروکې بچې او لږې اوربشې زر (۱۰۰۰) کسانو ته په مړه ګيډه رسيدل)	۲۱۱
۱۷۴	د حضرت ابوطلحه ﷺ دعوت (لږ خوراک د اتيا کسانو د پاره کافي کيدل)	۲۱۴
۱۷۵	د نبي ﷺ د دعا په برکت معمولي خوراک يو لک کسانو ته رسيدل	۲۱۷
۱۷۶	د يوې پيالې مقدار خوراک درې سوه کسانو ته رسيدل	۲۱۸
۱۷۷	د يوې چيلۍ ځګر يو سل ديرش كسانو په مړه خېټه اوخوړ او بيا هم پاتې شو	۲۲۱
۱۷۸	په نيم وسق اوربشو کې د برکت معجزه	۲۲۲
۱۷۹	د نبي ﷺ د دعا په برکت يو ويشت قجورې په کلونو کلونو استعمالول	۲۲۳
۱۸۰	په قجورو کې د برکت بله معجزه	۲۲۴
۱۸۱	يوه پياله شوده (پې) ډيرو صحابه کرامو په مړه ګېډه اوڅکل	۲۲۶
۱۸۲	په نبي عليه السلام باندې د اونو او کاڼړو سلام اچول	۲۳۰
۱۸۳	په يو سفر کې درې معجزې ښکاره کيدل (د اوښ شکايت ، د اونو سلام اچول ماشوم ته شفاء)	۲۳۱
۱۸۴	د نبي ﷺ په رابللو سره اونه د خپل ځاى نه راتلل	۲۳۳
۱۸۵	د کيکر اونې د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه	۲۳۶
۱۸۶	د قجورې غنچک د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه	۲۳۸
۱۸۷	ځوسې د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه	۲۳۹
۱۸۸	ليوه د نبي عليه السلام د نبوّت خبر ورکړو	۲۴۰

نمبر شمار	موضوع	صفحه
	۷. نبي ﷺ ته د مخکيني پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوې وې	۲۷۴
۲۰۸	د مقرّرينو حضراتو د پاره ضروري تَنبيه	۲۷۵
۲۰۹	تمهيدي خبره	۲۷۷
۲۱۰	نبي ﷺ ته د حضرت نوح ﷺ د معجزې نه بهترینه معجزه ورکړې شوې وه	۲۷۸
۲۱۱	نبي عليه السلام ته د حضرت صالح ﷺ د معجزې نه بهترینه معجزه ورکړې شوې وه	۲۸۰
۲۱۲	نبي عليه السلام ته د حضرت ابراهيم ﷺ د معجزاتو او کمالاتو نه بهترینې معجزې او کمالات ورکړې شوي وو	۲۸۱
۲۱۳	نبي عليه السلام ته د حضرت موسى ﷺ د معجزاتو نه بهترینې معجزې ورکړې شوې وې	۲۹۰
۲۱۴	د آسما نه رڼا تلل	۲۹۲
۲۱۵	رڼا پیدا کیدل	۲۹۳
۲۱۶	د خپې د غټې ګتې نه رڼا پيدا کيدل	۲۹۳
۲۱۷	د کورې د سَر نه رڼا تلل	۲۹۳
۲۱۸	نبي عليه السلام ته د حضرت داوُد ﷺ د معجزاتو نه بهترینې معجزې ورکړې شوې وې	۲۹۹
۲۱۹	نبي عليه السلام ته د حضرت سليمان ﷺ د معجزاتو نه بهترینې معجزې ورکړې شوې وې	۳۰۲
۲۲۰	نبي عليه السلام ته د حضرت عيسى ﷺ د معجزو نه بهترینې معجزې ورکړې شوې وې	۳۰۷

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۵۸	د ګیرې خرېلو یا انګریزي وینښتانو جوړلو په عوض کې مزدوري اخیستل ناجائز ده	۳۴۱
۲۵۹	کوم ناني چې ګیره خرائي هغه ته په کرایه دُکان ورکول ناجائز دي	۳۴۱
۲۶۰	په کرایه باندې د دُکان نیولو په وخت د پګړۍ ورکولو حکم	۳۴۲
۲۶۱	په اُوړي کې د شُودو خرایېدو نه د بچ کېدلو د پاره په دې کې واوره اچول ناجائز دي .	۳۴۴
۲۶۲	د آزادو ښځو خرڅول ناجائز دي	۳۴۵
۲۶۳	د سَندرو (موسیقي) آلات اخیستل او خرڅول ناجائز دي	۳۴۶
۲۶۴	د ګمراه کُن کتابونو تجارت کول ناجائز دي	۳۴۶
۲۶۵	د ذي رُوح تصویرانو خرڅول او اخیستل ناجائز دي	۳۴۷
۲۶۶	د تصویرانو والهٔ أخبار خرڅول	۳۴۸
۲۶۷	د غلا څیز اخیستل ناجائز دي	۳۴۸
۲۶۸	چې د چا ګټه حرامه وي د هغه نه څه څیز اخیستل	۳۴۹
۲۶۹	چې حرام مال انسان ته په میراث کې راپاتې شي نو د دې د استعمالولو حکم	۳۴۹
۲۷۰	که د یو کس پلار دُهوکه او مِلاوټ کوي ، د ځوي د پاره د دې ګټې نه د خوراک کولو حکم	۳۵۰
۲۷۱	د پیپسي او دِیو په بوتلو کې سُودا واتَر اچول او خرڅول ناجائز دي	۳۵۰
۲۷۲	د نَسوارو اِستعمالولو حکم	۳۵۱
۲۷۳	هر قِسمه نشه یي شیان استعمالول ممنوع دي	۳۵۲
۲۷۴	د شرابو خرڅول ناجائز دي	۳۵۲
۲۷۵	د سِګرټو کاروبار کول	۳۵۳
۲۷۶	د غیر مُسلمه ملکونو نه د راغلي خوراک څکاک د څیزونو استعمالولو حکم	۳۵۳
۲۷۷	په اِجاره باندې د څاروي ساتلو حکم	۳۵۴
۲۷۸	غوا یا میښه په نیم کاره ساتل صحیح نه دي	۳۵۵

نمبر شمار	موضوع	صفحه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ﴾ .الجمعة آيت ١٠.

په اِسلام کې د حَلال کسب اَهميت او فوائِد

اَبُوالشَّمس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

په اسلام کې د حلال کسب اهميت او فوائد

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَه، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُه،

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ:

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾. (۱)

وَقَالَ تَعَالٰى: ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ إِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴾. (۲)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا كَسَبَ الرَّجُلُ كَسْبًا أَطْيَبَ مِنْ عَمَلِ يَدِهٖ... (۳)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهٖ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهٖ. (۴)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

---

(۱) سورة الجمعة آية ۱۰.

(۲) سورة البقرة آية ۱٦۸.

(۳) اخرجه ابن ماجه باب الحث على التكسب رقم الحديث ۲۱۳۸ وصححه الالباني صحيح ابن ماجه رقم ۱۷۳۹، نضرة نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم الأحاديث الواردة في أكل الطيبات ج ۲، ص ۴۹۱ رقم الحديث ۳.

(۴) صحيح البخاري كتاب البيوع باب كسب الرجل وعمله بيده رقم الحديث ۲۰۷۲، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۵۹، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦۳۱.

حلال کسب او تجارت هم عظيم عبادت دی

محترمو مسلمانانو وروڼو ! په قرآن کريم او أحاديثو کښې ځای په ځای د حلال خوراک أهميت او ترغيب راغلی ، همدارنګښې د حرام خوراک نه د بچ کيدو ډير تاکيد راغلی ، دغه وجه ده چښې په حلالښې طريقښې سره تجارت کول ، مال و دولت ګټل ، زراعت يا بله مزدوري کول د اِسلام په نظر کښې خالِصه دُنياداري نه ده بلکه دا هم د دينِ اسلام يوه أهمه حصه او عظيم عبادت دی ، خو شرط دادی چښې په دښې سره د انسان نيت صحيح وي ، او د شرعي حدودو موافِق وي . (١)

يعنی که يو انسان دا کارونه په دښې نيت سره کوي چښې زه د سوال نه بچ شم ، د خپل ځان او نورو خلقو واجِبي حقوق اداء کړم ، يا زما په دې کارونو سره نورو مسلمانانو او مُلک ته فائده أورسي ، او ورسره ورسره دا تجارت د شَرعي حُدودو په دائره کښې دننه وي نو په دې سره دده دا کارونه هم عبادت جوړيږي ، او دا دده د پاره د دُنيا او آخرت د کاميابۍ ذريعه جوړيږي .

د اِسلام حُسن دادی چښې که يو مسلمان د اِسلامي أصولو موافق کار کوي نو دا دده د پاره عبادت دی .

د اِسلام نه مخکښې په دين او عبادت صرف په عبادت ګاهو کښې وُ ، بهَر به دُنيا وه ، ليکن اِسلام مسلمانانُو ته داسښې طريقښې أوخودی چښې د هغښې په وجه که دښې په بازار کښې حلاله مَزدوري کوي نو دا هم دِين دی ، که دُکانداري کوي نو دا هم دِين دی ، که سياست و حکومت کوي نو دا هم دِين دی ، که د بي بي او بچو حقوق اداء کوي نو دا هم دِين دی ، تر دښې پورښې چښې که دښې خوراک ، څکاک او تلل کوي نو دا هم دِين دی خو چښې کله په دښې کارونو کښې نيت صحيح وي ، او د شريعت موافق وي .

---

(١) رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : أَلعبادةُ عشرةُ أجزاءٍ تسعةٌ منها في طلب الحلال . رواه ابو منصور الديلمي ، احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج٢ ص ٩٠ ، ذكره الزبيدي في الاتحاف ٦/ ٨ ، نزهة الناظرين ص ٣٣٧ كتاب آداب الكسب .

په قرآن کريم او احاديثو کې د حلال کسب أهميت

په قرآن کريم او احاديثو کې د حلال کسب ډير آهميت بيان شوی .

الله رب العزت د حلال کسب په باره کې حکم کړی :

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : پس هر کله چې (د جُمعې) مونځ پوره أداء شي نو په ځمکه کې خوَاره شئ ، او د الله ﷻ فضل (يعنی حلال رِزق (۲)) أولټوئ .

همدارنګې الله رب العزت د ورځې رُوزي ګټل په طور دِ احسان ذکر کړی ، فرمايي :

﴿ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴾ . (۳)

ترجمه :او مونږ دا ورځ ذريعه د معاش ګرځولې (چې په دې کې تاسو حلاله روزي ګټئ)

الله جلّ جلاله د حضرت داوُد عليه السلام په باره کې فرمايي :

﴿ وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُوْنَ ﴾ . (۴)

ترجمه : او مونږ حضرت داوُد عليه السلام ته د زغرو جوړولو ځل ستاسو د فائدې د پاره خودلې وُ ، چې دا تاسو په جنګ کې (د تُورې د ګوزار او نقصان نه) بچ کړي ، پس آيا تاسو شکر کوونکي يئ ؟

---

(۱) سورة الجمعة آية ۱۰ .

(۲) مفسرينو هم په دې آيت کې د "فَضْلِ الله" نه د رزق طلب کول اخيستي دي : وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ . اى الرزق . تفسير مظهري سورة الجمعة آية ۱۰ ، تفسير زاد المسير ج۴ ص ۲۸۴ ، تفسير بغوي ج۴ ص ۹۳ ، تفسير مدارک ج۳ ص ۴۸۲ سورة الجمعة آية ۱۰ . وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ : يعني الرزق . وهذا أمر إباحة ... وقيل قوله فانتشروا في الأرض ليس لطلب دنيا ولكن لعيادة مريض وحضور جنازة و زيارة أخ في الله . وقيل وابتغوا من فضل الله هو طلب العلم . وعن عراك بن مالك أنه كان إذا صلى الجمعة إنصرف فوقف على باب المسجد وقال : اَللّٰهمّ أجبتُ دعوتك وصليتُ فريضتك وانتشرتُ كما أمرتني فارزقني من فضلك وأنت خيرُ الرازقين . تفسير خازن ج۴ ص ۲۹۴ سورة الجمعة آية ۱۰ .

(۳) سورة النبا آية ۱۱ .

(۴) سورة الأنبياء آية ۸۰ .

فائده : په دې آيت کې الله ﷻ حضرت داوٗد عليه السلام ته د زغرو جوړولو حکمت دا بيان کړی چې " دا زغرې تاسو په جنګ کې د توري د ګوزار نه بچ کړي " ، او ورسره ورسره الله ﷻ د زغرې جوړولو دا چل خودل د انعام په طور ذکر کړی.

ددينه دا معلومه شوه چې کله د يو کسب په ذريعه خلقو ته نفع رسي ، او دده په کې د خلقو د خدمت نيت وي نو دداسې کسب په زده کولو او خودلو کې هم ثواب دی. (۱)

دغه وجه ده چې ډيرو انبياء کرامو مختلف قسمه کسبونه او کارونه کړي.

هم دا رنګې صحابه کرامو هم بحري او بري تجارتونه کړي. (۲)

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ . (۳)

د حلال مال طلب کول په هر مسلمان واجب دي.

د ابوداوٗد شريف (اوږد) حديث دی ، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يو سوال کوونکي ته د کار کولو حکم اوکړو : اِذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَبِعْ...... هٰذَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَجِيءَ الْمَسْأَلَةُ نُكْتَةً فِي وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (۴)

---

(۱) اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ۴۱ .

(۲) وَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّجِرُونَ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ويعملون في نخيلهم والقدوة بهم . احياء علوم الدين كتاب آداب الكسب والمعاش ج۲ ص ٦۳ ، نزهة الناظرين ص ۳۳۸ كتاب آداب الكسب .

(۳) كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الكسب الحلال ج ۴ ص ۵ رقم الحديث ۹۲۰۴ ، اوسط الطبراني ج۸ ص ۲۷۲ رقم الحديث ۸٦۱۰ ، كذا في مجمع الزوائد ج ۱۰ ص ۲۹۱ .

(۴) دا واقعه په ابوداوٗد شريف کې داسې ذکر ده : عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُهُ ، فَقَالَ « أَمَا فِي بَيْتِكَ شَيْءٌ ؟ » قَالَ : بَلَى ، حِلْسٌ نَلْبَسُ بَعْضَهُ وَنَبْسُطُ بَعْضَهُ ، وَقَعْبٌ نَشْرَبُ فِيهِ مِنَ الْمَاءِ ، قَالَ : « ائْتِنِي بِهِمَا » ، قَالَ : فَأَتَاهُ بِهِمَا ، فَأَخَذَهُمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ ، وَقَالَ : « مَنْ يَشْتَرِي هَذَيْنِ ؟ » قَالَ رَجُلٌ : أَنَا ، آخُذُهُمَا بِدِرْهَمٍ ، قَالَ : « مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ مَرَّتَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثًا » ، قَالَ رَجُلٌ : أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمَيْنِ ، فَأَعْطَاهُمَا إِيَّاهُ ، وَأَخَذَ الدِّرْهَمَيْنِ وَأَعْطَاهُمَا الْأَنْصَارِيَّ ، وَقَالَ : « اشْتَرِ بِأَحَدِهِمَا طَعَامًا فَانْبِذْهُ إِلَى أَهْلِكَ ، وَاشْتَرِ بِالْآخَرِ قَدُومًا فَأْتِنِي بِهِ » ، فَأَتَاهُ بِهِ ، فَشَدَّ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُودًا بِيَدِهِ ، ثُمَّ قَالَ لَهُ : « اذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَبِعْ ، وَلَا أَرَيَنَّكَ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا » ، فَذَهَبَ الرَّجُلُ يَحْتَطِبُ وَيَبِيعُ ، فَجَاءَ وَقَدْ أَصَابَ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ ، فَاشْتَرَى بِبَعْضِهَا ثَوْبًا ، وَبِبَعْضِهَا طَعَامًا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَذَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَجِيءَ الْمَسْأَلَةُ نُكْتَةً فِي وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ... سنن ابي داود كِتَابُ الزَّكَاةِ بَابُ مَا تَجُوزُ فِيهِ الْمَسْأَلَةُ رقم الحديث ۱٦۴۱ ، ابن ماجه باب بيع المزايدة رقم ۲۱۹۸ ، مشكاة المصابيح باب من لا تحل له المسألة و من تحل له الفصل الثاني رقم ۱۸۵۱ .

Scanned with CamScanner

لاړ شه ، لرگي جَمع کړه او خرڅوه (دا کس لاړ ، لرگي به یې راوړل او خرڅول به یې ، څو ورځې پس راغی نو لس دِرهمه یې گټلي وو) رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اوفرمایل : دا ستا د پاره ددې نه ډیر بهتر دی چې دا سوال د قیامت په ورځ ستا په مخ باندې د ذِلت داغ جوړ شوې ښکاره شي .

د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

لَأَنْ يَحْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا، فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ . (١)

په تاسو کې چې یو کس په خپله شا باندې د لرگو گیډۍ راوړي دا ده د پاره ددې نه ډیر بهتر دی چې د یو چا نه سوال اوکړي ، هغه به یې ده ته یا ورکړي او یا به یې ورنه منع کړي .

حلال کسب او حلاله روزي گټل فرض دي

د مشکوة شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ . (٢)

د حلال رِزق طلب کول د (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغیره) فرائضو نه پس فرض دي .

فائده : په دې مختصر حدیث کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم بهترین علوم او بهترین اصول ذکر کړي چې د دین د اولني فرائضو (یعنی آرکانِ اسلام) نه پس په دویمه درجه کې آهمه فریضه حلال رِزق طلب کول دي .

یعنی اول د انسان په ذِمه باندې مونځ ، روژه ، زکوة ، حج وغیره اداء کول فرض دي ، بیا ددې نه پس په ده باندې د خپل ځان او خپل اهل و عیال د پاره حلاله نفقه گټل فرض دي .

---

(١) صحیح البخاري كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ كَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ رقم الحدیث ٢٠٧٤ ، و رقم الحدیث ٢٣٧٤ باب بیع الحطب والکلاء ، واخرجه مسلم في الزکاة باب کراهة سؤال الناس رقم الحدیث ١٩٤٢ ، ورواه الترمذي والنسائي .

(٢) مشکاة المصابیح كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ الفصل الثالث رقم الحدیث ٢٧٨١ ، السنن الکبری للبیهقي باب کسب الرجل وعمله بیده رقم ١١٦٩٥ ، کنز العمال كِتَابُ الْبُيُوعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الکسب الحلال ج ٤ رقم الحدیث ٩٢٣١ .

نوټ : دا حدیث اگر چې د سَند په اِعتبار سره ضعیف دی ، خو لیکن د ټول اُمت علماء په دې مُتفِق دي چې دا حدیث د معنی په اِعتبار سره صحیح دی ، او ټولو قبول کړی ، اصلاحي خطبات ج ١٠ ص ١٨٥ .

البته که د یو انسان خپل اهل و عیال نه وي، دده په ذِمه د چا نَفَقه واجب نه وي، او دده ضروریات پوره کول د بل چا په ذِمه وي نو بیا په ده باندې حلال کسب کول فرض نه دي.(١)

اسلام بې کاره کس نه خوښوي : په اسلام کې د عیسایانو په شان رَهبانیت نشته چې انسان هر څه پریږدي، ځنګل ته لاړ شي، او هلته د الله ﷻ ذکر کوي،

بلکه چې کله د انسان په ذِمه باندې د خپل ځان او د خپل اهل و عیال نَفَقه واجب وي نو اسلام دده د پاره د آرکانِ اسلام آداء کولو نه پس حلال رِزق ګټل فرض کړي دي.

اوس که دا انسان بیکاره ناست وي، هیڅ کار نه کوي نو دا سړی د فرضو په پریخودو باندې ګناهګار دی. ځکه شریعت دا نه خوښوي چې انسان دې همیشه سست او بې کاره ناست وي، او د خلقو نه دې سوال کوي، د همدې وجې نه رسول الله صلی الله علیه وسلم د حلال رِزق طلب کول د فرضي عباداتو نه پس فرض او ګرځول. (٢)

په قرآن کریم او احادیثو کې دا مضمون په واضحه الفاظو ذکر دی چې د نتائجو دَارُو مَدار په کسب او عمل باندې دی، الله تعالی فرمایي :

﴿ لَيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴾. (٣)

ترجمه : نشته د انسان د پاره مګر هغه چې دهٔ یې کوشش او کړو.

یعنی هر انسان ته به هماغه څه ملاویږي د کوم چې دې کوشش کوي. (٤)

د خپل لاس ګټه ډیره بهتره ده

د بخاري شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

(١) مظاهر حق شرح مشکاة ج٥ في تشريح الحديث المذكورة.

(٢) اصلاحي خطبات لمولانا تقي عثماني دامت بركاتهم العالية ج ١٠ ص ١٨٦.

(٣) سورة النجم آية ٣٩.

(٤) **نوټ** : ددې آیت تعلق لکه څرنګې چې د آخرت د اُمورو سره دی همدا رنګې د محنت، مزدوری، زراعت وغیره سره هم دی، ځکه لکه څرنګې چې مونځ، روژه، زکوة وغیره عبادات دي همدغه شان حلال رزق ګټل، محنت او مَزدوري کول هم عبادت دی.

Scanned with CamScanner

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ . (١)

تر اوسه هيچا د خپل لاس د ګټې نه بهتر خوراک ندې خوړلی ، او بيشکه د الله ﷻ نبي "حضرت داؤد عليه السلام" به هم د خپل لاس په محنت سره ګټلې شوې روزي خوره .

يعنې په خوراک کې بهترين خوراک هغه دی چې انسان يې د خپل لاس په محنت او ګټي، او وې خوري . دغه وجه ده چې حضرت داؤد عليه السلام به د حکومت چلولو سره سره زغرې جوړولی ، بيا به يې هغه خرڅولی ، د ګټې په يوه حصه به يې خپل ضروريات پوره کول ، او دوه حصې به يې په فقيرانو خيرات کولی .

په احاديثو کې د خپل لاس ګټې ته پاکيزه او بهترين کسب ويل شوی ، د مشکوة شريف حديث دی ، د رسول الله ﷺ نه پوښتنه اوشوه :

يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ ؟

اې د الله ﷻ رسوله ! کوم کسب ډير پاکيزه او افضل دی ؟

پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل :

عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ . (٢)

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ كَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ رقم الحديث ٢٠٧٢، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٥٩ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٣١ .

(٢) عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ : قِيلَ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ ؟ قَالَ : عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ . مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٣ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٤٤١١ ، ورقم ٥١٩ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢١٥٨ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٠٣٩٧ باب اباحة التجارة ، كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول: في فضائل الكسب الحلال رقم الحديث ٩١٩٦ .

وفي رواية : سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ أَوْ أَفْضَلُ ؟ قَالَ : « عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ » . المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب البيوع ج ٢ ص ١٢ رقم الحديث ٢١٥٨ ، وقال الحاكم صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وقال الذهبي : صحيح ، وصححه الالباني في الجامع الصغير .

Scanned with CamScanner

د انسان په خپل لاس باندې کټه کول، او هر هغه بيع چې هغه مقبول وي (يعنی د شرعي اصولو او قواعدو موافق وي).

د ترمذي شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ، وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ. (۱)

بيشکه تاسو چې څه خوری، په دې کې ډير پاکيزه (او افضل) هغه دی چې ستاسو د خپلې کټې نه حاصل شوې وي، او بيشکه ستاسو اولاد هم ستاسو کټه ده.

د حديث د دويمې جملې مطلب دادی چې که والدين محتاج وي کټه نشي کولی نو د دوی د ژوند ضروريات پوره کول په ځوي باندې واجب دي، او دوی ته د خپل اولاد کټه خوړل جائز دي.

په تورات کې د حلال کسب حکم: په توراة کې هم د حلال کسب او د خپل لاس د کټې ترغيب راغلې دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله په "كتَابُ الزُّهد" کې ليکلي دي:

وليد بن عمرو فرمايي چې ماته دا خبره په مُعتمدې طريقې سره رارسيدلې ده چې په تورات کې دا خبره ليکلې ده، الله تعالی فرمايي:

اِبْنَ آدَمَ ! حَرِّكْ يَدَيْكَ أَفْتَحْ لَكَ بَابًا مِنَ الرِّزْقِ. وَأَطِعْنِي فِيْمَا أَمَرْتُكَ فَمَا أَعْلَمَنِي بِمَا يُصْلِحُكَ. (۲)

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الأَحْكَامِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ الوَالِدَ يَأْخُذُ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ رقم الحديث ۱۳۵۸، سنن ابن ماجه باب ما للرجل من مال ولده رقم الحديث ۲۲۹۰، مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ الفصل الثاني رقم الحديث ۲۷۷۰، كنز العمال رقم الحديث ۹۲۲۵.

وفي رواية: إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ، وَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ. سنن ابن ماجه كِتَابُ التِّجَارَاتِ بَابُ الْحَثِّ عَلَى الْمَكَاسِبِ رقم الحديث ۲۱۳۷، سنن النسائي باب الحث على الكسب رقم الحديث ۴۴۴۹، كنز العمال رقم الحديث ۹۲۲۴، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث رقم ۱۵۷۴۷، صحيح ابن حبان رقم ۴۲۵۹ ذكر الاخبار عن اباحة اخذ المرء من مال ولده... مشكاة المصابيح رقم الحديث ۲۷۷۰.

(۲) كتاب الزهد للامام احمد بن حنبل رحمه الله ج۱ ص ۷۱ رقم الحديث ۴۳۳، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين لمولانا موسى خان روحاني بازي رحمه الله ص ۲۲۲.

اې د آدم ځويه ! ته خپل لاسونه خوځوه (يعنې حلال کسب کوه) زه به تاته د رزق دروازه کلاؤ کړم ، او ما چې درته د کومو احکاماتو حکم کړی په هغې کې زما اطاعت کوه، ځکه ستا په مصلحتونو او ضرورتونو زه ښه خبر داريم (دا به درله زه پوره کوم).

الله ﷻ کسب ګر مؤمن خوښوي

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرِفَ . (١)

بيشکه الله ﷻ (په حلالې طريقې سره) کسب کوونکې مؤمن خوښوي.

د حلال رزق طلب کوونکي کس مقام

د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا اِسْتِعْفَافًا عَنِ الْمَسْأَلَةِ وَسَعْيًا عَلَى أَهْلِهِ وَتَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللهَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَوَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ . (٢)

څوک چې حلاله دُنيا ددې د پاره طلب کوي چې د سوال نه پرې بچ شي ، د خپل آهل و عيال د پاره نفقه پيدا کړي ، او د خپلو ګاونډيانو سره مهرباني (او احسان) اوکړي نو دا کس به د الله ﷻ سره په داسې حالت کې مخامخ کيږي چې مخ به يې د څوارلسمې شپې د سپوږمۍ په شان (روښانه) وي.

---

(١) رواه الطبراني في المعجم الاوسط جزء ٨ ص ٨٣ رقم ٨٩٣٤ ، و في الكبير ، مجمع الزوائد ٤ / ٦٢ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٤٠٦ ثواب الاکتساب من جهات الحل والعمل باليد.

(٢) پوره حديث داسې دی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا اِسْتِعْفَافًا عَنِ الْمَسْأَلَةِ وَسَعْيًا عَلَى أَهْلِهِ وَتَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللهَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَوَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ . وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا مُكَاثِرًا مُفَاخِرًا مُرَائِيًا لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ » . رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيْمَانِ . وَأَبُوْ نُعَيْمٍ فِي الْحِلْيَةِ . مشكاة المصابيح كتاب الرقاق الفصل الثالث رقم الحديث ٥٢٠٧ (٥٣) ، كنز العمال رقم الحديث ٩٢٣٧ ، ابن ابي شيبة ٧ / ١٦ ، و ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥ / ٤١٤ ، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب ص ٣٣٧

خپل اَولاد له حلال رِزق گټل " جِهاد فِي سَبِيلِ الله " دی

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې که يو کس د خلقو د اِحتياج نه د بچ کيدلو د پاره د خپل ځان او خپل آهل و عيال د پاره حلال کسب کوي او حلاله روزي گټي نو دا هم " جِهَادٌ فِيْ سَبِيْلِ الله " دی، او د ډيرو عباداتو نه بهتر دی.

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ سَعٰى عَلٰى عِيَالِهٖ مِنْ حِلِّهٖ فَهُوَ كَالْمُجَاهِدِ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا فِيْ عَفَافٍ كَانَ فِيْ دَرَجَةِ الشُّهَدَآءِ . (١)

څوک چې د خپل اولاد د پاره د حلال رِزق په گټلو کې کوشش کوي نو دا داسې دی لکه د الله ﷻ په لاره کې جِهاد کوونکې کس، او څوک چې د سوال نه د بَچ کيدو د پاره حلاله دُنيا طلب کوي نو دې به د شهيدانو په درجه کې وي.

حضرت کعب بن عُجرة رضي الله عنه فرمايي چې يو کس په نبي عليه الصلوٰةُ والسلام باندې تېر شو، کله چې د نبي عليه السلام صحابه کرامو دده قوت او چُست والې اُوليده نو وې ويل:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! لَوْ كَانَ هٰذَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ .

اې د الله رسوله! که چيرته دا کس د الله ﷻ په لاره کې وی (نو څومره به ښه وُ).

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

إِنْ كَانَ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى وَلَدِهٖ صِغَارًا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى أَبَوَيْنِ شَيْخَيْنِ كَبِيْرَيْنِ فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ يَسْعٰى عَلٰى نَفْسِهٖ يُعِفُّهَا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ خَرَجَ

(١) اخرجه الطبراني في الاوسط من حديث ابي هريرة ، احياء علوم الدين ج٢ ص ١٢٢ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام طبع مكتبه رشيديه كوئته ، و رواه البيهقي في السنن الكبرى ج ٧ ص ٥٧٩ ، كنزالعمال ج٣ ص ١٠ رقم الحديث ٩٢٣٥ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ١٩ .

رِيَاءً وَتَفَاخُرًا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ الشَّيْطَانِ . (١)

که چیرته ـ ا کس ددې د پاره راأوتي وي چي د خپلو ورو بچو د پاره خواري وکړي (او حلال رزق ورله أوګټي) نو دا د الله ﷻ په لاره کې دی ، او که دا ددې د پاره راأوتې وي چي د خپلو بُوډاګانو والدينو د پاره خواري اوکړي نو بيا هم د الله ﷻ په لاره کې دی ، او که ددې د پاره راوتی وي چي د خپل ځان د پاره خواري کوي ، او خپل ځان د سوال نه بچ کوي نو بيا هم د الله په لاره کې دی ، او که دا راأوتې وي او د رِياء او فخر د پاره خواري کوي نو دا بيا د شيطان په لاره کې دی .

په بعضې حالاتو کې حلال کسب کوونکي ته په خالِصه عبادت کوونکي فضيلت حاصل دی

په بعضې حالاتو او وختونو کې د فرائضو اداء کولو سره سره حلال زرق طلب کوونکي مِحنت کش انسان ته په هغه عابِد باندې فضيلت ورکړې شوې دی چي هغه مسلسل په مونځونو ، تلاوتونو او نوافلو کې مشغول وي او حلال کسب نه کوي .

ددې لاندې څو واقعاتو نه به درته دا مضمون ښه واضحه شي .

١ . په مراسيلو د ابوداؤد کې ذکر دي چي د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په صحابه کرامو کې څه خلقو (د نبي ﷺ د وړاندې) د خپل يو ملګري صفت کولو ، او ويل يې :

---

(١) عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ : مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ . فَرَأَى أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ جَلَدِهِ وَنَشَاطِهِ مَا أَعْجَبَهُمْ . فَقَالُوْا : يَارَسُوْلَ اللهِ ! لَوْ كَانَ هٰذَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ كَانَ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى وَلَدِهٖ صِغَارًا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى أَبَوَيْنِ شَيْخَيْنِ كَبِيْرَيْنِ فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ يَسْعٰى عَلٰى نَفْسِهٖ يُعِفُّهَا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ خَرَجَ رِيَاءً وَتَفَاخُرًا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ الشَّيْطَانِ . رواه الطبراني و رجاله رجال الصحيح ، المعجم الوسيط للطبراني ج٧ ص ٥٦ رقم الحديث ٦٨٣٥ باب الميم ، و رواه المنذري ٢ /٥٢٣ ، ٣ /٦٣ ، والهيثمي في المجمع ٤ /٣٢٥ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٣٠٦ ثواب الاكتساب من جهات الحل والعمل باليد .

همدغه شان واقعه په احياء العلوم کي هم ذکر ده ج ٢ ص ٦١ الباب الاول في فضل الکسب والحث عليه ، کيمياء سعادت الاصل الثالث .

مَا رَأَيْنَا مِثْلَ فُلَانٍ قَطُّ . مَا كَانَ فِي مَسِيرٍ إِلَّا كَانَ فِي قِرَاءَةٍ ، وَلَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا إِلَّا كَانَ فِي صَلَاةٍ .

مونږ د فلانکي په شان کس تر اوسه پورې نه دې ليدلی ، ده په هر سفر کې تلاوت کولو ، او په هر ځای کې به يې چې پړاؤ واچولو نو مونځ به يې کولو .

نبي عليه السلام ورنه پوښتنه وکړه : دده د اولاد کفالت څوک کوي ؟ ..... تر دې پورې چې نبي عليه السلام پوښتنه وکړه چې دده اوښ او څاروي له ګياه څوک وراچوي ؟ صحابه کرامو اوفرمايل : مونږ ، رسول الله صلی الله عليه وسلم اوفرمايل :

فَكُلُّكُمْ خَيْرٌ مِنْهُ .(١)

پس تاسو ټول د هغه نه بهتر يې .

٢ . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په يو سفر کې ملګري وو ، په مونږ کې بعضې خلقو (نفلي) روژه نيولې وه ، او د بعضو نه وه ، په يوه سخته ګرمه ورځ کې مونږ په يو ځای کې پړاؤ واچول (نږدې څه سورې نه وُ) چې د چا سره به څادر وُ هماغه سره به ډير سورې وُ ، بعضو په کې د خپل لاس په ذريعه د ګرمی نه ځان بچ کول ، چې کومو خلقو روژه نيولې وه هغوی خو (د نفلي روژې او سختې ګرمی په وجه) يو طرف ته څملاست ، او چا چې روژه نه وه نيولی هغوی دا ټول کارونه اوکړه ، خيمې يې اولګولی ، څاروو ته يې اوبه ورکړې .

نبي عليه السلام وفرمايل : نن ورځ ټول ثواب هغه خلقو اوګټل چا چې (نفلي) روژه نه وه نيولی . (٢)

٣ . په رواياتو کې راځي چې حضرت عيسی عليه السلام يو کس اوليده ، پوښتنه يې ورنه اوکړه :

مَا تَصْنَعُ ؟ ته څه کار کوی ؟

---

(١) وَفِي " مَرَاسِيلِ أَبِي دَاوُدَ " عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمُوا يُثْنُونَ عَلَى صَاحِبٍ لَهُمْ خَيْرًا ، قَالُوا : مَا رَأَيْنَا مِثْلَ فُلَانٍ قَطُّ ، مَا كَانَ فِي مَسِيرٍ إِلَّا كَانَ فِي قِرَاءَةٍ ، وَلَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا إِلَّا كَانَ فِي صَلَاةٍ . قَالَ : فَمَنْ كَانَ يَكْفِيهِ ضَيْعَتَهُ ؟ حَتَّى ذَكَرَ : مَنْ كَانَ يَعْلِفُ جَمَلَهُ أَوْ دَابَّتَهُ ؟ قَالُوا : نَحْنُ . قَالَ : فَكُلُّكُمْ خَيْرٌ مِنْهُ . جامع العلوم والحكم ابن رجب الحنبلي ج٢ ص ٢٩٦ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ٢٣ .

(٢) لذائے مصر و محراب ج٢ ص ١٥٦ .

أَتَعَبَّدُ. زه د الله ﷻ عبادت کوم.

حضرت عيسى عليه السلام ورته وفرمايل: ستا د خوراک اِنتظام څوک کوي؟ (يعنى ستا د خوراک بوج په چا دی؟)، هغه ورته وويل: زما ورور (زما د خوراک بندوبس کوي). حضرت عيسى عليه السلام ورته وفرمايل:

أَخُوكَ أَعْبَدُ مِنْكَ. (١)

ستا ورور د تانه ډير زيات عبادت گزار دی.

۴ . د مشهور بزرگ " ابراهيم رحمه الله " نه چا پوښتنه اوکړه چې: آيا ستا په نزد باندې رښتينې تاجِر بهتر دی؟ يا هغه کس چې صرف عبادت کوي؟ (او څه کسب وغيره نه کوي). ده ورته وويل:

اَلتَّاجِرُ الصَّدُوقُ أَحَبُّ إِلَيَّ، لِأَنَّهُ فِي جِهَادٍ، يَأْتِيهِ الشَّيْطَانُ مِنْ طَرِيقِ الْمِكْيَالِ وَالْمِيزَانِ وَمِنْ قِبَلِ الْأَخْذِ وَالْعَطَاءِ، فَيُجَاهِدُهُ. (٢)

رښتينې تاجِر (کوم چې فرضي عبادات هم کوي، او ورسره ورسره تجارت هم کوي دا تاجِر) ما ته د عبادت گزار بنده نه ډير خوښ دی، ځکه رښتينې تاجِر په جهاد کې مصروفه وي، وجه داده چې شيطان ده ته د کيل، وزَن او لين دَين د لارې نه راځي (ده ته په دې کې دهوکه ورکول غواړي) ليکن دا تاجر ددې شيطان خلاف جهاد کوي، د دهوکې او دروغو نه ځان ساتي (او عبادت گزار خو صرف عبادت کوي، د معاملاتو د لارې نه شيطان ده ته دهوکه نه ورکوي چې دې د هغه خلاف جهاد اوکړي).

---

(١) وَرُوِيَ أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى رَجُلًا فَقَالَ: مَا تَصْنَعُ؟ قَالَ أَتَعَبَّدُ. قَالَ: مَنْ يَعُولُكَ؟ قَالَ: أَخِي. قَالَ: أَخُوكَ أَعْبَدُ مِنْكَ. احياء علوم الدين ج٢ ص٧٠ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت، كيمياي سعادت، كنزالعمال ج٣ ص١٢٣ رقم الحديث ١٨٥٤، القاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص٢١.

(٢) وَسُئِلَ إِبْرَاهِيمُ عَنِ التَّاجِرِ الصَّدُوقِ أَهُوَ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمِ الْمُتَفَرِّغُ لِلْعِبَادَةِ؟ قَالَ: اَلتَّاجِرُ الصَّدُوقُ أَحَبُّ إِلَيَّ، لِأَنَّهُ فِي جِهَادٍ، يَأْتِيهِ الشَّيْطَانُ مِنْ طَرِيقِ الْمِكْيَالِ وَالْمِيزَانِ وَمِنْ قِبَلِ الْأَخْذِ وَالْعَطَاءِ، فَيُجَاهِدُهُ. احياء علوم الدين ج٢ ص٧٢ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت، كيمياي سعادت.

Scanned with CamScanner

حلال کسب کول په کار دي

چونکه دا دُنيا دَارُ الأسباب ده ، لهذا د رِزق د حصول د پاره ظاهري آسباب اِختيارول په کار دي.

حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي:

لَا يَقْعُدُ أَحَدُكُمْ عَنْ طَلَبِ الرِّزْقِ . يَقُوْلُ : " اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ " . فَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ السَّمَاءَ لَا تُمْطِرُ ذَهَبًا وَلَا فِضَّةً . (١)

په تاسو کې دې يو کس د رِزق طلب کول (او حلال کسب کول) نه پرېږدي ، او صرف دا دې نه وايي چې " اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ " اې الله ! ما ته رِزق راکړې (بلکه دا دې خامخا حلال کسب هم کوي) ، ځکه تاسو ته معلومه ده چې آسمان سره زَر او سپين زَر نه راوَرَوي.

(يعنی الله ﷻ په دې قادِر دی چې بغير د کسب کولو انسان ته رِزق ورکړي ، خو ليکن د هغه عادت دادی چې په څه حيلې سره انسان ته رِزق ورکوي نو ځکه حلال کسب کول په کار دي).

د امامِ احمد بن حنبل رحمه الله نه پوښتنه : د امامِ احمد بن حنبل رحمه الله نه چا پوښتنه اوکړه چې تاسو د هغه کس په باره کې څه وايئ چې په کور يا جُمات کې ناست وي ، او وايي لَا أَعْمَلُ شَيْئًا حَتّٰى يَأْتِيَنِيْ رِزْقِيْ . زه هيڅ کار نه کوم ، ما ته به الله ﷻ هم دلته رِزق راکوي.

امامِ احمد بن حنبل رحمه الله ورته وويل:

هٰذَا رَجُلٌ جَهِلَ الْعِلْمَ ، أَمَا سَمِعَ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ جَعَلَ رِزْقِيْ تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِيْ . (٢) ، (٣) .

---

(١) احياء علوم الدين ج٢ ص ٧١ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياي سعادت ص ٢١٣ طبع دارالاشاعت .

(٢) مسند احمد جز ٩ ص ١٢٣ رقم ٥١١٣ ، وص ١٢٤ ورقم ٥١١٥ واسناده صحيح .

(٣) احياء علوم الدين ج٢ ص ٧٢ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياي سعادت .

دا سړي جاهل دی ، ده ته علم او شريعت ندې معلوم ، آيا ده د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا خبره نده اورېدلې ، هغه فرمائلي : بېشکه الله ﷻ زما رزق زما د نېزې د سورې لاندې ايخې دی ، (يعنی په جهاد کې) .

د حلال کسب په باره کې د حضرت عمر رضي الله عنه وينا

۱ . حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي :

مَا مِنْ مَوْضِعٍ يَأْتِيْنِي الْمَوْتُ فِيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَوْطِنٍ أَتَسوقُ فِيْهِ لِأَهْلِي أَبِيْعُ وَأَشْتَرِيْ . (۱)

ماته په بل ځای کې مرګ راتلل دومره خوښ نه دي څومره چې زه دا خوښوم چې زه په بازار کې د خپل اهل و عيال د پاره بيع او شراء کې مصروفه يم ، او په دې حالت کې ماله مرګ راشي . (يعنی زه د حلال رزق ګټلو په وخت وفات کېدل خوښوم) .

۲ . حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي : چې کله زه يو کس اوګورم او ماته ښه (معزز) ښکاره شي ، نو زه د ده متعلق پوښتنه اوکړم :

أَلَهُ حِرْفَةٌ ؟ آيا ده ده څه حلال کسب شته ؟

که خلق راته ووايي چې : نه (هيڅ کار نه کوي) .

سَقَطَ مِنْ عَيْنِيْ . (۲)

نو دا کس زما د نظر نه اوغورځي (يعنی زما په زړه کې چې د ده کوم عظمت وُ هغه ختم شي) .

۳ . حضرت عمر رضي الله عنه به دا هم فرمايل :

مَكْسَبَةٌ فِيْهَا بَعْضُ الدَّنَاءَةِ خَيْرٌ مِنْ مَسْأَلَةِ النَّاسِ . (۳)

هغه کسب چې په کې څه لږه ملامتيا وي دا د خلقو نه د سوال کولو نه ډير بهتر دی .

---

(۱) احياء علوم الدين ج۲ ص ۷۲ کتاب آداب الکسب والمعاش الباب الاول في فضل الکسب والحث عليه طبع دارالکتب العلمية بيروت .

(۲) عَنْ عُمَرَ قَالَ : إِنِّي لَأَرَى الرَّجُلَ فَيُعْجِبُنِي ، فَأَقُوْلُ : لَهُ حِرْفَةٌ ؟ فَإِنْ قَالُوْا : لَا . سَقَطَ مِنْ عَيْنِيْ . کنزالعمال ج۴ ص ۱۲۳ رقم الحديث ۹۸۵۸ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج۱ ص ۲۰ .

(۳) علی المتقي کنزالعمال ج۴ ص ۱۲۲ رقم الحديث ۹۸۵۴ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج۱ ص ۲۱ .

Scanned with CamScanner

د حلال رِزق ګټلو په باره کې د لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت

لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت کوي ، او ورته فرمايي :

يَا بُنَيَّ ! اِسْتَغْنِ بِالْكَسْبِ الْحَلَالِ عَنِ الْفَقْرِ فَإِنَّهُ مَا افْتَقَرَ أَحَدٌ قَطُّ إِلَّا أَصَابَهُ ثَلَاثُ خِصَالٍ: رِقَّةٌ فِيْ دِيْنِهِ ، وَضُعْفٌ فِيْ عَقْلِهِ ، وَذَهَابُ مُرُوْءَتِهِ . وَأَعْظَمُ مِنْ هٰذِهِ الثَّلَاثِ اِسْتِخْفَافُ النَّاسِ بِهِ . (١)

اې ځويه ! د حلال کسب په کولو سره ځان د فقيرۍ نه خلاص کړه ، ځکه چې څوک هم بل ته محتاج شي نو په ده کې درې خَصلتونه خامخا راځي :

١ . په دين کې يې کمزوري (او تنګي) راځي . ٢ . عقل يې کمزورې کيږي .

٣ . مُروءَت (او غيرت) ورنه ځي . او ددې نه غټ نقصان يې دادی چې خلق ده ته سپک ګوري .

نبي عليه السلام د کسب کوونکي (مِحنت کش) لاس ښکل کړی

اِسلام د هغه خلقو حوصله اَفزائي کړې او د هغوی اُوچت مقام او مرتبه يې بيان کړې کوم چې په حلالې طريقې سره مِحنت او مَزدوري کوي ، او حلال کسب يې د الله ﷻ د قُرب ذريعه ګرځولی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم پخپله په څو موقعو باندې د مِحنت کش لاس چَپ (ښکل) کړی :

١ . يو ځل حضرت جابر رضي الله عنه د نبي عليه السلام سره مصافحه اوکړه نو دده لاسونه نبي عليه السلام ته څه زِيګ او دَاغدار معلوم شو ، رسول الله ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه :

چې (ستا په لاسونو باندې) دا داغ څه شي دی ؟ هغه ورته ووېل :

اې د الله رسوله ! زه د نَعل بندۍ (يعنی څاروو ته د نالونو ټک وهلو) کار کوم ، او په دې سره خپل بال بچ له حلال رِزق راپيدا کوم .

(١) احياء علوم الدين ج٢ ص ٧١ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دار الكتب العلمية بيروت ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش... ص ٣٣٨ .

نبي عليه السلام دده لاسونه چَپ (بښکل) کړه ، او وې فرمایل :

هٰذِهٖ يَدٌ لَا تَمَسُّهَا النَّارُ .

دا داسې لاسونه دي چې دا به د جهنم اُور نه مسه کوي . (۱)

۲ . همدغه شان واقعه د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه په باره کې هم نقل ده ، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د غزوه تبوک په موقع باندې دا خپل قائم مقام جوړ کړې وُ ، دې به چې د مسلمانانو د خدمت نه فارغه شو نو بيا به يې د خپلو ضروریاتو د پاره لرګي راکښ کول ، کله چې نبي عليه السلام واپس تشریف راوړو (او دده ورسره مصافحه اوکړه) نو پیغمبر عليه السلام دده په لاس کې داسې سختي محسوس کړه کومه چې مخکې دده په لاسونو کې نه وه ، پوښتنه يې ورنه اوکړه : چې د څه شي په وجه ستا دا لاسونه سخت شوي ؟

(ده ورته خپله واقعه بیان کړه چې لرګي مې کښ کول) ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ته چې سبَب معلوم شو نو دده لاسونه يې راپورته کړه او چَپ (بښکل) يې کړه ، او وې فرمایل :

" دا داسې لاسونه دي چې دیته د جهم اُور هیڅ کله نه رسي " . نبي عليه السلام درې پیرې دا خبره اوکړه . (۲)

فائده : دا څومره لوي عزت او شرافت دی چې سردارِ دوجهان محمدٌ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د محنت کش لاس په هغه مبارکه خُله باندې ښکل کړه په کومه خُله باندې به چې د وَحي آيتونه تلاوت کیده .

---

(۱) ندای ممبر و محراب ج ۳ ص ۱۵۸ بحواله اسدالغابة .

په اُسد الغابة کې دا واقعه د یو بل صحابي په باره کې ذکر ده : روى أنس بن مالك : أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لمّا أقبل من غزوة تبوك ، استقبله سعد الأنصاري ، فصافحه النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثمّ قال : ما هذا الذي أكتب يديك ؟ قال : يا رَسُولَ اللهِ ! أضرب بالمر والمسحاة فأنفقه عَلَى عيالي ، فقبل يده رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وقال : " هٰذه يد لا تمسها النار " . اسدالغابة ج ۲ ص ۴۲۰ رقم ۱۹۶۷ .

(۲) ندای ممبر و محراب ج ۳ ص ۱۵۸ .

Scanned with CamScanner

نبي عليه السلام د محنت کش او مزدور کار د پاره د رحمت دُعا کړی

نبي ﷺ په څو موقعو باندې د محنت کش او مزدورکار د پاره رحمت دُعا کړی.

١ . د مسجدِ نبوي جوړيدو په وخت يو صحابي په ډير مَهارت سره خَټه جوړوله. نبي عليه السلام (د دې په ليدو) خوشحاله شو، او وې فرمايل:

الله تعالى دې په هغه کس رحم اوکړي چې په يو کار کې مهارت پيدا کړي.

بيا يې دې صحابي ته وفرمايل: ته همدا کار کوه ځکه ماته په نظر راځي چې ته دا ښه کولې شی. (١)

٢ . يو ځل حضرت علي رضي الله عنه يوې يهودنړې ښځې له په مزدورۍ باندې د کوهي نه اُوبه را اُوويستې، د هرې بوقې راويستلو په عوض کې په يوه قجوره ورسره خبره شوې وه، حضرت علي ﷺ دومره ډيرې بوقې راوويستې چې د دې په وجه يې لاسونه زخمي شو، کله چې د کار نه فارغه شو قجورې يې د ځان سره راواخيستې، او د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضرِ شو، پوره واقعه يې ورته بيان کړه، نبي عليه السلام دده تعريف اوکړو، او د هغه قجورو نه يې څه اُوخوړی. (٢)

په حلال کسب کولو سره ګناهونه معاف کيږي

١ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ أَمْسٰى كَالًّا مِنْ عَمَلِ يَدَيْهِ أَمْسٰى مَغْفُوْرًا لَهٗ . (٣)

---

(١) سنن ابن ماجه، نداى ممبر و محراب ج٣ ص١٥٧.

(٢) نداى ممبر و محراب ج٣ ص١٦٦.

(٣) المعجم الاوسط للطبراني جز ٧ ص ٢٨٩ رقم ٧٥٢٠ ، الترغيب والترهيب ٢ / ٥٢٣ ، كنزالعمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول: في فضائل الكسب الحلال ج ٤ رقم الحديث ٩٢١٣ ، و خرّج الطبراني باسناده عن عائشة رضي الله عنها، مجمع الزوائد ٤ / ٦٣ ، و رواه الزبيدي في الاتحاف ٩/٦ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٣٠٦ ثواب الاكتساب في جهات الحل والعمل باليد.

و في رواية: مَنْ بَاتَ كَالًّا فِيْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوْرًا لَهٗ . ابن عساكر عن انس، كنزالعمال رقم الحديث ٩٢١٥ . چا چې په داسې حالت کې شپه تيره کړه چې د حلال رزق په طلب کولو کې ستړې وُ نو ده په داسې حالت کې شپه تيره کړه چې دده بخښنه کړې شوې ده.

٢ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوبٌ لَا يُكَفِّرُهَا إِلَّا الْهَمُّ بِطَلَبِ الْمَعِيْشَةِ . (١)

په دې گناهونو کې يعضې داسې گناهونه دي چې هغه بل شی نه ختموي بلکه صرف د رِزق طلب کولو غم (او کوشش) دا ختموي .

٣ . د بعضې اسلافو نه دا خبره نقل ده چې کله يو بنده د حلال خوراک آوله نوړی اُوخوري نو په دې سره دده مخکيني ټول گناهونه معاف کړې شي ، او څوک چې د حلال رِزق په طلب کولو کې ذِلت برداشت کړي تَسَاقَطَتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَتَسَاقُطِ وَرَقِ الشَّجَرِ .

نو په دې سره دده گناهونه داسې رژيږي لکه د (خزان په موسم کې د) اُونو نه چې پاڼې رژيږي . (٢)

د حلال رِزق طلب کولو په وجه د فرضي عباداتو پريخودل ناجائز دي

محترمو مسلمانانو ! په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې حلال رِزق گټل فرض دي ، او دا هم د دين حصه ده ، ليکن په دې ځان پوهه کول غواړي چې ددې فرضيت دعباداتو (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغيره) د فرضيت نه پس دی .

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيْضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ . (٣)

د حلال رِزق طلب کول د (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغيره) فرائضو نه پس فرض دي . يعنى اول د انسان په ذِمه باندې مونځ ، روژه ، زکوة ، حج وغيره اداء کول فرض دي ، بيا ددې نه پس په ده باندې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د پاره حلاله نفقه گټل فرض دي .

---

(١) اخرجه الطبراني في الاوسط ، و ابونعيم في الحلية ، والخطيب في الاوسط المتشابه ، احياء علوم الدين ج٢ ص ٣٢ ، وص ٦١ .

(٢) وَقَالَ بَعْضُ السَّلَفِ : إِنَّ أَوَّلَ لُقْمَةٍ يَأْكُلُهَا الْعَبْدُ مِنْ حَلَالٍ يُغْفَرُ لَهُ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ ، وَمَنْ أَقَامَ نَفْسَهُ مَقَامَ ذُلٍّ فِيْ طَلَبِ الْحَلَالِ تَسَاقَطَتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَتَسَاقُطِ وَرَقِ الشَّجَرِ . احياء علوم الدين ج٢ ص ٩١ كتاب الحلال والحرام .

(٣) مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوْعِ باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨١ ، السنن الكبرى للبيهقي باب كسب الرجل وعمله بيده رقم ١١٦٩٥ ، كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الكسب الحلال ج ٤ رقم الحديث ٩٢٣١ .

Scanned with CamScanner

بعضې خلق په ډير افراط کې مبتلاء دي هغوی ته چې دا معلومه شوه چې حلال رزق گټل فرض دي او دا د دين يوه حصه ده نو دوی ددې په طلب کولو کې دومره مخکې لاړه چې ددې په وجه که ورنه مونځ قضاء کيږي نوهم څه پَروا يې نه وي ، که روژې يا نور فرضي عبادات ورنه پاتې کيږي نو هم څه پَروا يې نه وي ، او که څوک دوی ته د مونځ کولو ووايي نو ورته وايي چې :

" دا مونږ کوم حلال رِزق گټو دا هم د دين يوه حصه او عبادت دی ، که مونځ يا نور فرضي عباداتّ رانه پاتې شي نو دا خير دی "

خبردار ! نبي کريم صلی الله عليه وسلم په مذکوره حديث کې صراحةً دا اوفرمايل چې د حلال رِزق گټلو مرتبه د مانځه او نورو فرضي عباداتو نه پس ده .

اوس که د فرضي عباداتو او حلال رِزق گټلو په مينځ کې تکراؤ راشي نو ترجيح به دې فَرضي عباداتو ته ورکولې شي ، بيا په دويمه مرتبه کې به د حلال رِزق گټل وي .

بل دا چې حلال رزق گټل د انسان مقصدِ اَصلي نه دی بلکه دا يو ضرورت دی ، د همدې ضرورت په بُنياد په قرآن کريم او احاديثو کې ددې د طلب کولو ترغيب بيان شوی .

بلکه د انسان مقصدِ اصلي د الله ﷻ عبادت او بندگي ده ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴾ . (۱)

ترجمه : او ما نه دي پيدا کړي پيريان او انسانان مگر ددې د پاره چې دوی زما عبادت اوکړي .

د فارسي ژبې يو شاعر وايي :

زِندگي آمد براى بَندگي ❁ زندگي بې بَندگي شرمندگي

لهذا انسان ته په کار دي چې د خپل اَولاد د پاره حلال کسب کوي خو چې کله د مانځه يا بل فرضي عبادت وخت راشي نو بيا به دا فرضي عبادت مخکې کولې شي ، او په همدې کې د انسان د دواړو جهانو فائده هم ده ، ځکه الله ﷻ به په دُنيا کې دده په کسب کې برکت واچوي ، او په آخرت کې به ورته لوړې مرتبې هم ورکړي .

(۱) سورة الذاريات آية ٥٦ .

Scanned with CamScanner

د يو لوهار (آهنګر) اوچت مقام

مفتي اعظمِ پاکستان " مفتي محمد شفيع رحمه الله " يوه واقعه رانقل کړې چې : مشهور فقيه ، مُحدِّث او بزرګ " حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله " چې کله وفات شو نو يو چا دې په خوب کې اوليده ، پوښتنه يې ورنه اوکړه ، الله تعالى درسره څه معامله اوکړه ؟ ده ورته ووېل : الله تعالى راسره ډيره د فضل او احسان معامله اوکړه . ډير زيات نِعمتونه يې راله راکړه ، ليکن زما د کور مخې ته چې کوم لوهار اوسيده هغه ته چې الله ﷻ کوم مقام ورکړو هغه يې ماته رانه کړو .

کله چې دا کس د خوب نه راپاڅيده نو په زړه کې يې شوق راپيدا شو چې ددې لوهار معلومات کوم چې دا څوک دی ؟ او څه کار کوي ؟ چې د عبدالله بن مبارک رحمه الله نه هم اُوچت مقام الله ﷻ ورکړو ، (حالانکه عبدالله بن مبارک رحمه الله به د احاديثو او فِقهي دَرسونه کول ، تهجد او عبادت به يې کولو ، او ډير لوي مُتقي او بزرګ شخصيت ؤ) .

نو دا کس ددې لوهار د تلاش کولو پسې اُووت ، کله چې د عبدالله بن مبارک رحمه الله مَحلې ته اُورسيده نو يقيني د هغه د کور مخې ته د يو لوهار کور ؤ ، خو هغه هم په نزدې ورځو کې وفات شوې ؤ ، دې کس د لوهار د بي بي نه پوښتنه وکړه چې : ستا خاوند به څه کار کولو ؟ هغې ورته ووېل :

هغه به ټوله ورځ د لوهارۍ کار کولو ، اُوسپنې به يې کټ کولې ، (پَلک به يې وهلو ، تبَرګي او نور شيان به يې جوړول) .

دې کس ورته ووېل : ماته د هغه څه خاص عمل او خاصه هغه نيکي اُوښايه چې هغه کوله ، ځکه چې ما عبدالله بن مبارک رحمه الله په خوب کې اُوليده ، هغه راته ووېل چې الله تعالى دې لوهار ته د مانه هم اُوچت مقام ورکړی .

دې بي بي ورته د خاوند " لوهار " دوه عملونه بيان کړه چې په هغه کې دا دوه خصوصي کارونه او عادتونه وو :

۱ . د ډير سترې والې په وجه د تهجدو په نه کولو افسوس کول .

۲ . د آذان په اُوريدو سره سَمدستي مُتصِل د لوهارۍ کار بندول .

بیا دې بي بي ددې تفصیل داسې بیان کړو :

چې کله به هغه ټوله ورځ د لوهارۍ کار اوکړو ، پَلک به یې اووهلو ، اوسپنې به یې کټ کړې ، بیا به چې کور ته راغی نو ډیر به ستړې وُ ، چونکه د موږ سره نژدې د عبدالله بن مبارک رحمه الله کور دی هغه به د شپې د تهجدو د پاره راپاځیده ، او تر سهَره پورې به د خپل کور په چَت باندې په عبادت مشغول وُ .

کله به چې زما خاوند دا عبدالله بن مبارک رحمه الله په تهجدو اُولیده نو ډیر اَرمان به یې اوکړو چې :

" کاش ، ماته هم دومره وخت مِلاوُ شوې وی چې تر سهره پورې ما هم تهجد کولی ، حالانکه زه ټوله ورځ د لوهارۍ کار اوکړم ، سخت ستړې یم ، د ډیر ستړي والي په وجه بیا نشم راپاځیدی " .

نو هغه به د ستړي والي په وجه د تهجدو په نه کولو افسوس ښکاره کول .

دویم عادت په هغه کې دا وُ چې کله به هغه د لوهارۍ په کار کې مصروفه وُ ، په پَلک باندې به یې اُوسپنه وهله ، او پَلک به یې سَر طرف ته اُوچت کړو ، او په دې وخت کې به یې آذان واوریده نو بیا به یې دا مناسبه نه گنړله چې په دې پَلک باندې دې اُوسپنې له گوذار ورکړي ، بلکه پَلک به یې د سَر نه شا طرف ته اُوغورځول ، او ویل به یې چې :

" د آذان آوریدو نه پس اوس ما له مناسب نه دي چې زه دې اُوسپنې له گوذار ورکړم "

دې کوم کس چې دا خوب لیدلې وُ هغه چې دا خبره واوریده نو وې ویل : الله ﷻ چې ددې لوهار مرتبه په عبدالله بن مبارک رحمه الله باندې اُوچته کړې وه نو ددې وجه همدا عادت وُ . (١)

عبرت : محترمو ! تاسو واوریده چې دې لوهار هم حلال کسب کولو لیکن چې کله به یې آذان واوریده نو بیا به یې مانځه ته ترجیح ورکوله ، نو ځکه الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړې وُ .

(١) اصلاحي خطبات لمولانا تقي عثماني صاحب ج ١٠ ص ٢٠٣ .

Scanned with CamScanner

لهذا د حلال رِزق طلب کولو په وجه به فرضي عبادات (مونځ، روژه، زکوة، حج وغيره) نشي پريخودلي. ځکه د حلال رزق ګټلو مرتبه د فرضي عباداتو نه پس ده.
بل دا چې کسب کول يا حلال رزق ګټل د انسان د ژوند مقصود اَصلي ندی، بلکه مقصودِ اَصلي د الله ﷻ عبادت او بندګي کول دي، خو ددې سره سره به انسان حلال رزق هم ګټي.

د عزت دار مدار په کسبونو ندې بلکه په تقوی دی

په اِسلام کې د عزت او ذِلت دار ومدار په کسبونو ندی بلکه په تقوی او پرهيزګاری دی، لهذا که يو کس هر قِسمه جائز کسب او مزدوري کوي که هغه مُوچي توب (څمياري توب) ، يا بَيتُ الخلاء صفا کول وي خو چې دده نيت صحيح وي، او په ده کې تقوی او پرهيزګاري وي نو دا کس د الله ﷻ په نزد باندې مُعزز دی، او ده ته په دې باندې آجر و ثواب ملاوېږي
بعضې کسبونو ته سپک کتل دا د هِندوانو رَسم دی، او يو مُتکبِرانه تصوّر دی. د اسلام حُسن دادی چې په دې کې هر هغه کسب قابلِ اِحترام دی چې هغه د حلال رِزق ګټلو ذريعه وي، د خدمتِ خَلق او ضرورتونو پوره کولو نيت په کې شوې وي، نو په داسې کسب باندې انسان ته ثواب هم ملاوېږي. (١)

اَهم کسبونه الله ﷻ د وَحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي

محترمو مسلمانانو ! که مونږ د اَنبياء کرامو ژوند اوګورو نو هغوی به عبادت هم کولو، دَعوت و تبليغ به يې هم کولو، او ورسره ورسره به يې د حلال رزق پيدا کولو د پاره محنت او کوشش هم کولو.
د حلال کسب او ضروري شيانو د کاريګری د اَهميت اَندازه تاسو ددې نه هم معلومولې شی چې د انسان د ضرورت د پاره څومره اَهم کسبونه او کاريګرياني دي دا ټول الله ﷻ اول د وَحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي، بيا د ضرورت موافق په مختلفو زمانو کې په دې کې ترقي شوی.

(١) اسلامي معيشت کي خصوصيات اور نظام سرمايه داري ص ١٢٣.

Scanned with CamScanner

حافظ شمس الدين ذهبي رحمه الله په خپل کتاب " اَلطِبُّ النَّبَوِيّ " کې ذکر کړي : چې د انسان د ژوند د پاره څومره اَهم کسبونه او کاريګرياني دي " لکه د کور جوړول، کپړې جوړول ، اُوني کرَل ، د خوراک شيان تيارول ، د سورلۍ او مال وړلو راوړلو د پاره د پايو واله ګاډې جوړول او چلول " دا ټول کسبونه او کاريګرياني الله ﷻ د وَحي په ذريعه اول خپلو پيغمبرانو ته خودلي . (١)

ددې يو څو مثالونه ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

د پائې او ګاډي اِيجاد د حضرت آدم عليه السلام په ذريعه شوی

اولني پيغمبر حضرت آدم عليه السلام ته چې کومه وَحي راغلې وه د هغې اکثره حصه د کرونډې ، زمکې آبادلو ، او مختلف قِسمه کسبونو متعلق وه .

د پيټي (بُوج) د پورته کولو او وړلو د پاره د پايَو (ټېرونو) په ذريعه د چليدونکي ګاډي اِيجاد هم ددې سلسلې يوه کړی ده ، چې دا حضرت آدم عليه السلام ته د وَحي په ذريعه خودلې شوې وُ ، ددې اِيجاد په ذريعه په دُنيا کې يو اِنقلابي تبديلي راغله چې " نيغ حرکت په ګول حرکت بدل شو " .

د علي ګړ باني سر سيد صاحب ليکلي دي چې : تر اُوسه پورې مختلف قِسمه نوي نوي ګاډي اِيجادات شوي ، خو ددې ټولو دارومدار په پَايه (ټېر) باندې دی .

د غوا ګاډي او خرګاډي نه رانيولې تر د ريل ګاډي او اَعلیٰ قِسمه موټرو پورې په دې ټولو کې پَايه (ټېر) استعماليږي ، لهذا د ټولو نه اَولنې او لوې اِيجاد کوونکې د ګاډو به هغه څوک وي چا چې دا پايه اِيجاد کړې ، ځکه د ټولې دُنيا د مشينرۍ رُوح په پايه باندې دی ، او د پائې ايجاد کوونکې حضرت آدم عليه السلام دی ، چې ده ته دا د وَحي په ذريعه خودل شوې وه .

معلومه شوه چې د ضروري شيانو کاريګري او کسبونه دومره اَهم دي چې دا پيغمبرانو ته د وَحي په ذريعه خودل شوي . (٢)

(١) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ١٠ ، ١١ .
(٢) تفسير معارف القرآن سورة هود في تشريح آية ٣٧ ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور نظام سرمايه داري ص ١٢٣ .

همدارنګې د جامو (کپړو اودلو او) جوړولو کار هم د حضرت آدم علیه السلام نه شروع شوی . همدارنګې دِرهم او آشرفی هم حضرت آدم علیه السلام جوړې کړی ، او ورسره ورسره یې زمینداري هم کړی . (١)

د بَحري جِهاز (يعنی کِشتی) جوړولو اِبتداء د حضرت نوح علیه السلام په ذريعه شوی

د طوفانِ نُوح نه د بَچ کیدلو د پاره الله ﷻ حضرت نوح علیه السلام ته د کِشتی جوړولو حکم اوکړو ، حالانکه په دغه وخت کې نه چا کِشتی پیژندله ، او نه چاته د کِشتی جوړولو طريقه ورتله ، خو د وَحي په ذريعه حضرت نوح علیه السلام ته ددې د جوړولو طريقه اُوخودلې شوه ، په قرآن کريم کې ددې بيان شته ، الله رب العزت حضرت نوح علیه السلام ته وَحي اوکړه :

﴿ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا ﴾ . (٢)

ترجمه : او ته جوړه کړه کِشتی زمونږ په نِګرانی کې ، او زمونږ په حُکم سره (يعنی زمونږ د وَحي مطابق) .

په اَحاديثو کې دا خبره ذکر ده چې حضرت جِبرائيل علیه السلام د وَحي په ذريعه حضرت نوح علیه السلام ته د کِشتی جوړولو طريقه اُوخوده ، حضرت نوح علیه السلام د سال (ساج) د لرګي نه دا کِشتی جوړه کړه .

په مُختلفو تاريخي روايتونو کې ددې کِشتی آندازه دا خودلې شوی چې دا درې سوه(٣٠٠) ګزه اُوږده وه ، پنځوس (٥٠) ګزه پلنه وه ، ديرش (٣٠) ګزه لوړه وه ، درې (٣) چته وه ، ښي طرف او ګِڅ طرف په کې داسې رُوښندانونه هم وو چې هغه به کلاويدل .

بهر حال د کِشتی جوړولو دا کاريګري د ټولو نه اول د وَحي په ذريعه حضرت نوح علیه السلام ته اُوخودې شوه ، بيا وخت په وخت په کې ترقي اوشوه . (٣)

---

(١) ندای منبر ومحراب ج٣ ص ١٦٩ .

(٢) سورة هود آية ٣٧ .

(٣) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة هود في تشريح آية ٣٧ .

د زغرې جوړولو اِبتداء د حضرت داؤد علیه السلام په ذریعه شوی

د اوسپنې زغرې جوړولو چَل د ټولو نه اول حضرت داؤد علیه السلام ته د وَحي په ذریعه خودلې شوې وُ ، چې په دې سره به انسان په جنګ کې د تورو او نېزو د ګوزار نه محفوظ کیده . نن صبا هم د اوسپنې داسې جاکټونه او زغرې جوړولې شي چې په اَغوستو سره یې انسان د آتشي آسلحې نه محفوظ کیدې شي ، او ددې ضرورت مسلمانانو او غیرمسلمو ټولو ته دی .

حالانکه ددې کسب او کاریګرۍ بُنیاد ایخودونکې حضرت داؤد علیه السلام دی چې ده ته الله جلّ جلاله د وَحي په ذریعه ددې طریقه خودلې وه ، الله رب العزت فرمایي :

﴿ وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ﴾ . (١)

ترجمه : او مونږ حضرت داؤد علیه السلام ته د زغَرو جوړولو چَل ستاسو د فائدې د پاره خودلې وُ ، چې دا تاسو په جنګ کې (د تُورې د ګوزار او نقصان نه) بچ کړي ، پس آیا تاسو شکر کوونکي یئ ؟

په دې آیت کې الله ﷻ د زغرې جوړولو دا چَل خودل د اِنعام په طور ذکر کړی ، او په دې باندې یې د شکریې اداء کولو تلقین کړی .

په " سورة سبا " کې ددې زغرې جوړولو تفصیل الله ﷻ داسې بیان کړی :

﴿ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ . أَنِ اعْمَلْ سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ﴾ . (٢)

ترجمه : او مونږ حضرت داؤد علیه السلام ته اُوسپنه نرمه کړه (او حکم مو ورته او کړو) چې ته پوره پوره زغرې جوړوه ، او ددې د کړۍ په جوړولو کې اَندازه ساته (یعنی ددې کړۍ په مناسب اندازې سره جوړوه ، چې ټولې یو شان وي) .

فائده : په دې آیت کې د زغرو جوړولو سره سره ددې په کړیو کې د توازن بَرقرار ساتلو حکم شوی چې کړۍ دې ټولې سره یو شان وي ، څه غټې ، څه وړې ، څه نرۍ او څه پلې نه

---

(١) سورة الأنبياء آية ٨٠ .

(٢) سورة سبا آية ١٠ ، ١١ .

دي په کار ، بلکه ټولې په يو آندازه جوړول په کار دي ، چې په دې سره به ددې مضبوطوالي او حُسن هم برقرار پاتې وي .

ددې نه دا معلومه شوه چې په کاريګرۍ کې د ظاهري حُسن لحاظ هم ساتل په کار دي ، ځکه خو الله ﷻ حضرت داؤد عليه السلام ته ددې خاص حکم اوکړو .(۱)

د حضرت داؤد عليه السلام د مَعاش ذريعه زغرې جوړول وو

په " تفسير ابن کثير " کې د حافظ ابن عساکر رحمه الله په روايت سره نقل دي چې : حضرت داؤد عليه السلام به د خپل خلافت او سلطنت په زمانه کې خپل شکل بدل کړو ، بهر به راأووت ، او د مختلفو طرفونو نه د راتلونکو خلقو نه به يې پوښتنې کولې چې " داؤد عليه السلام څنګه سړې دی ؟ "

(چونکه د حضرت داؤد عليه السلام په سلطنت کې عدل و انصاف زيات ؤ ، هرچا په اطمينان سره ژوند تيرول ، هيچا ته څه شکايت نه ؤ)

نو هر کس به د حضرت داؤد عليه السلام د عبادت ، اخلاقو او عدل صفت کولو ، (حضرت داؤد ؑ به په دې مدح او عدل و انصاف سره د الله ﷻ شکريه اداء کوله) ، الله ﷻ د انسان په شکل يوه فرښته ده ته راأوليږله ، کله چې داؤد عليه السلام ددې فرښتې سره ملاؤ شو ، او ددې نه يې هم هماغه پوښتنه اوکړه کومه به يې چې د نورو خلقو نه کوله (چې داؤد عليه السلام څنګه سړې دی ؟) ، نو دې فرښتې ورته وويل :

نِعْمَ الْعَبْدُ هُوَ خَيْرُ النَّاسِ لِنَفْسِهِ وَلِأُمَّتِهِ، إِلَّا أَنَّ فِيهِ خَصْلَةً لَوْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ كَانَ كَامِلًا .

داؤد عليه السلام په ټولو خلقو کې د خپل ځان او اخپل اُمت (يعنی رَعيت) د پاره ډير بهترين کس دی ، مګر په ده کې يو عادت دی که دا په کې نه وی نو بيا به بالکل کامِل ؤ .

داؤد عليه السلام ورته پوښتنه اوکړه :

مَا هِيَ؟ هغه کوم عادت دی ؟

فرښتې ورته وويل : يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ عِيَالَهُ مِنْ مَالِ الْمُسْلِمِينَ ، يَعْنِي : بَيْتَ الْمَالِ .

(۱) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ۱۰، ۱۱ .

دې خپل خوراک او د خپل اهل و عيال خوراک د مسلمانانو د مال (بيتُ المال) نه اخلي.

کله چې حضرت داؤد عليه السلام دا خبره واوريده نو الله ﷻ طرف ته متوجه شو، دُعا يې اُوغوښته چې: يا الله! ماته يو کار اُوښايه چې زه يې د خپلو لاسونو په مزدورۍ سره کوم، او ددې په ګټې سره زه د خپل ځان او خپل اهل و عيال ګوزاره او کفالت اوکړم (او د مسلمانانو خدمت او حکومت بغير د معاوضې اوکړم). نو الله ﷻ دده دُعا قبوله کړه:

فَأَلَانَ لَهُ الْحَدِيدَ، وَعَلَّمَهُ صَنْعَةَ الدُّرُوعِ، فَعَمَلَ الدِّرْعَ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ عَمِلَهَا.

الله ﷻ اُوسپنه ده ده د پاره نرمه کړه، او ده ته يې د زغرو جوړولو ځل اُوخوده، ده زغره جوړه کړه، دې اولنې کس دی چې زغره يې جوړه کړه. (١)

فقهي مسئله: د مسلمانانو خليفه او بادشاه که خپل ټول وخت د حکومت په کارونو کې مصروفه کړې وي نو شرعًا ده ته دا جائز دي چې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د پاره د بيتُ المال نه درميانه خرچه واخلي، ليکن که بيا هم څه بل صورت د ګوزارې کيدې شو نو دا بيا ډيره بهتره ده.

حضرت داؤد عليه السلام ته الله ﷻ د دُنيا ټولې خزانې سپارلې وې، سره زَر، سپين زَر او جواهرات ورسره بنه فراښه وو، بيا الله ﷻ اِجازت هم ورکړې وُ چې ته په بيتُ المال کې

(١) وَقَدْ ذَكَرَ الْحَافِظُ ابْنُ عَسَاكِرَ فِي تَرْجَمَةِ دَاوُدَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ .... أَنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، كَانَ يَخْرُجُ مُتَنَكِّرًا، فَيَسْأَلُ الرُّكْبَانَ عَنْهُ وَعَنْ سِيرَتِهِ، فَلَا يَسْأَلُ أَحَدًا إِلَّا أَثْنَى عَلَيْهِ خَيْرًا فِي عِبَادَتِهِ وَسِيرَتِهِ وَمَعْدَلَتِهِ، صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ. قَالَ وَهْبٌ: حَتَّى بَعَثَ اللهُ مَلَكًا فِي صُورَةِ رَجُلٍ، فَلَقِيَهُ دَاوُدُ، فَسَأَلَهُ كَمَا كَانَ يَسْأَلُ غَيْرَهُ، فَقَالَ: هُوَ خَيْرُ النَّاسِ لِنَفْسِهِ وَلِأُمَّتِهِ، إِلَّا أَنَّ فِيهِ خَصْلَةً لَوْ لَا هِيَ كَانَ كَامِلًا. قَالَ: مَا هِيَ؟ قَالَ: يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ عِيَالَهُ مِنْ مَالِ الْمُسْلِمِينَ، يَعْنِي: بَيْتَ الْمَالِ. فَعِنْدَ ذَلِكَ نَصَبَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى رَبِّهِ فِي الدُّعَاءِ أَنْ يُعَلِّمَهُ عَمَلًا بِيَدِهِ يَسْتَغْنِي بِهِ وَيُغْنِي بِهِ عِيَالَهُ، فَأَلَانَ لَهُ الْحَدِيدَ، وَعَلَّمَهُ صَنْعَةَ الدُّرُوعِ، فَعَمَلَ الدِّرْعَ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ عَمِلَهَا. فَقَالَ اللهُ: {أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ} يَعْنِي: مَسَامِيرَ الْحَلَقِ. قَالَ: وَكَانَ يَعْمَلُ الدِّرْعَ، فَإِذَا ارْتَفَعَ مِنْ عَمَلِهِ دِرْعٌ بَاعَهَا، فَتَصَدَّقَ بِثُلُثِهَا، وَاشْتَرَى بِثُلُثِهَا مَا يَكْفِيهِ وَعِيَالَهُ، وَأَمْسَكَ الثُّلُثَ يَتَصَدَّقُ بِهِ يَوْمًا بِيَوْمٍ إِلَى أَنْ يَعْمَلَ غَيْرَهَا. تفسير ابن كثير ج٦ ص٢٩٨ سورة سبا آية ١١، تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي شفيع رحمه الله سورة سبا آيت ١٠، ١١.

هر قسمه تصرّف کوی تاته ددې اجازت دی ، ددې د تاسره هيڅ حساب نشته (۱) ليکن الله ﷻ انبياء کرام په ډير اوچت مقام باندې ساتل غواړي نو څکه ورسره دا واقعه راپيښه شوه، بيا به حضرت داؤد عليه السلام ددې دومره لوي حکومت سره سره زغرې جوړولی ، او ددې په ګټه به يې خپله ګوزاره کوله . (۲)

ددې نه معلومه شوه چې د خلقو د ضرورت پوره کولو د پاره څه کار کسب زده کول د انبياء کرامو سنت دی ، او چې نيت صحيح وي نو په دې سره انسان ته اجر و ثواب هم ملاويږي .

نبي عليه السلام فرمايي چې : کوم صنعت کار (کاريګر) په خپل کار کې صحيح نيت لري (يعنی د حلال رزق د ګټلو ، او د خلقو د خدمت کولو) نو دده مثال به د حضرت موسی عليه السلام د مور په شان وي چې تې يعنی سينه يې خپل بچي له ورکوله ، او مُعاوضه يې د بل (يعنی فرعون) نه اخيسته . (۳)

يعنی که يو کاريګر په خپل کار کې د ثواب او د خلقو د خدمت نيت اوکړي نو ده ته به ددې اجر هم ملاويږي ، او ورسره ورسره به ده ته ددې کاريګرۍ دُنياوي نفع هم ملاويږي .

يا مثلاً يو ګلکار په مزدورۍ باندې مدرسه جوړوي نو که دده په کې صرف د خپلو روپو ګټلو نيت وي نو ده ته به صرف همدا ملاويږي ، او که دده په کې نيت دا وي چې ددې مدرسې او جُمات نه به خلقو ته فائده رسي او د ثواب نيت اوکړي نو ده ته به ثواب هم رسي، او ورسره ورسره به مزدوري هم ورته ملاويږي . (۴)

---

(۱) الله ﷻ ورته فرمايلي وو : فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ . سورة ص آية ۳۹ .

(۲) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ۱۰، ۱۱ .

(۳) تفسير ابن كثير ، تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله في تشريح سورة طه آية ۴۰، وسورة انبياء آية ۸۰ .

(۴) تفسير معارف القرآن في تشريح سورة انبياء آية ۸۰.

Scanned with CamScanner

د فنِ کتابت (يعنی د ليکلو د فن) شروع د حضرت آدم ﷺ او حضرت اِدريس ﷺ نه شوی

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د حضرت آدم عليه السلام نه پس اول ليکل حضرت ادريس عليه السلام اوکړه ، او د عربي ليکلو مُوجِد حضرت اسماعيل عليه السلام دی. (۱)

په روايت کې دي چې حضرت ادريس عليه السلام اولنې هغه شخصيت دی چې هغه قلم استعمال کړو. (۲)

د علمِ فلکيات او رياضي شروع د حضرت اِدريس ﷺ په ذريعه شوی

حضرت ادريس عليه السلام اولنې هغه کس دی چې ده د علمِ فلکياتو ابتداء کړی ، ځکه ده ته الله ﷻ د آسمانونو ، ستورو ، او د دوی په مينځ کې د کشَش او رُموزو عِلم ورکړې وُ ، او دې يې د علمِ عدد ، او علمِ حساب عالِم جوړ کړې وُ . (۳)

په تاريخ الحکماء کې ذکر دي چې د طوفانِ نوح نه مخکې چې په دُنيا کې څومره علوم رائج وو د هغې ټولو مُعلِّم اول حضرت ادريس ﷺ وُ ، لکه علمِ طب ، يا نور علوم. (۴)

د نبي عليه السلام په زمانه کې د کسب زده کولو اِهتمام

د نبي عليه السلام په زمانه کې هم د کسب (او هُنَر) زده کولو ډير اِهتمام کولې شو ، ددې يو مثال دادی چې دوه مشهور صحابه کرامو " حضرت عروة بن مسعود ﷺ ، او

---

(۱) کتابت حديث عهد رسالت و عهد صحابه ميں ص ۴۰ بحواله العقد الفريد لابن عبد ربه و کتاب التوقيعات ج۳ ص۳ ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ۱۲۹ .

(۲) تفسير بغوی (معالم التنزيل) تحت آية : واذکر في الکتاب ادريس ... ج۵ ص ۲۳۷ ، و قصص القرآن ج۱ ص ۹۰ بحواله صحيح ابن حبان ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ۱۳۰ .

(۳) قصص القرآن ج۱ ص ۹۶ بحواله تاريخ الحکماء للعلامة جمال الدين القفطي رحمه الله .

(۴) قصص القرآن ج۱ ص ۱۰۰ اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ۱۳۰ .

Scanned with CamScanner

حضرت غیلان بن سلمة رضي الله عنه د جنګي سازو سامان هنر یادولو د پاره جُرَش ته سفر اوکړو، هلته یې د دَبَّابَه، مِنْجَنِیْق او ضُبُوْر جوړولو چَل زده کړو. (۱)

زمینداري او باغ باني کول هم د انبیاء کرامو سنت دی

علامه سیوطي رحمه الله په خپل تفسیر "الدّر المنثور" کې ذکر کړي چې حضرت آدم علیه السلام، حضرت ابراهیم علیه السلام، او حضرت لوط علیه السلام به زمینداري کوله. (۲)

په خپله د نبي علیه السلام په باره کې د احادیثو په کتابونو کې مشهوره واقعه ذکر ده چې دوی د سلمان فارسي رضي الله عنه د مدد د پاره د مدینې منورې په یو باغ کې د قجورو دري سوه (۳۰۰) اُونې په خپل لاس مبارک باندې اُوکرلې، د نبي علیه السلام په برکت سره د کال تیریدو نه مخکې مخکې ټولو اُونو قجورې اُونیوی. (۳)

همدارنګې نبي علیه السلام په خپلو احادیثو مبارکو کې د اُونو کرلو فضیلت بیان کړي. (۴)

---

(۱) تاریخ الامم والملوک للطبري ج۲ ص ۳۵۳، البدایة والنهایة ج۳ ص ۵۵۳ غزوة الطائف.

دَبَّابَه : دا یو قسم جنګي ګاډې ؤ، ددې نه به هغه کار اخیستلې شو کوم چې نن صبا د ټینک نه اخیستلې شي، دغه وجه ده چې په عربي کې ټینک ته دَبَّابَه وایي.

او د مِنْجَنِیْق نه به هغه کار اخیستلې شو کوم چې نن صبا د توپ نه اخیستلې شي.

ضُبُوْر : دا د لرګي لویه آله وه، ددې د پاسه به څرمن وه، ددې په واسطه به د دُشمن قلعې ته ورتله، او حمله به یې پرې کوله، ددې استعمال هم د دَبَّابَه په شان ؤ. منجد

(۲) الدرالمنثور ج۱ ص۸۸، اسلامي معیشت کي خصوصیات اور نظام سرمایه داري ص۱۳۳.

(۳) سیرة المصطفی ج۱ ص۲۲۴.

(۴) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أُكِلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةً، وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ، وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ مِنْهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ، وَمَا أَكَلَتِ الطَّيْرُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ، وَلَا يَرْزَؤُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ ». صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ الْغَرْسِ وَالزَّرْعِ رقم الحديث ۱۵۵۲ جز ۳ ص۱۱۸۸.

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا، وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ، وَلَا دَابَّةٌ، وَلَا شَيْءٌ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ ». صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ الْغَرْسِ وَالزَّرْعِ رقم الحديث (۹) ۱۵۵۲ جز ۳ ص۱۱۸۸.

Scanned with CamScanner

تجارت کول هم د انبياء کرامو سُنت دی

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي : چې حضرت هود عليه السلام او حضرت صالح عليه السلام به (د دعوت او تبليغ سره سره) تجارت کولو.(۱)

نبي عليه السلام هم تجارت کړی

په خپله رسولُ الله صلی الله عليه وسلم هم تجارت کړی ، کله د مُشارکت په طور ، او کله د مُضاربت په طور.

۱ . حضرت عبدالله بن سائب رضي الله عنه فرمايي چې په زمانه جاهليت کې (يعنی کله چې ما ايمان نه وُ راوړی) زه د نبي عليه السلام د تجارت ملګرې ووم ، کله چې زه مديني منوّرې ته راغلم نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم راته وفرمايل :
آيا ته ما پيژنی ؟ ما ورته وويل : ولې نه ، تاسو خو زما د تجارت شريک وال ملګرې وی ، او ډير ښه شريک وال وی ، ځکه تاسو نه د چا خبره ځنډوله ، او نه به مو په څه خبره جګړه کوله. (۲)

۲ . اُمّ المؤمنين حضرت خديجه رضي الله عنها د عربو د شريف خانِدان يوه مالداره زَنانه وه ، د قريشو قافله به چې کله د تجارت د پاره تلله ، نو دې به هم خپل مال چاته په مُضاربت ورکړو (۳) ، او ددې قافلې سره به يې اُوليږل ، کله چې د نبي عليه السلام عُمر پنځه ويشت (۲۵) کاله شو ، د دوی اَمانت او دِيانت هر چاته معلوم وُ ، نو حضرت خديجې رضي الله عنها دوی ته خبر وراُوليږلو چې تاسو زما د تجارت مال شام ته ويسې ، زه به تاسو ته د نورو په نسبت زياته نفع درکړم.

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم چې کله د خپل تره ابو طالب مالي مُشکلات اوکتل نو دا پيغام يې قبول کړو ، د حضرت خديجې رضي الله عنها د غلام " مَيسَره " سره شام ته روان شو ، کله چې د شام نه واپس راغی ، او مالِ تجارت يې حضرت خديجې رضي الله عنها ته

---

(۱) الدرالمنثور ج۱ ص۸۸ .
(۲) سيرة مصطفى ج۱ ص۹٦ بحواله الاصابة.
(۳) " مُضَارَبت " ديته وايي چې مال د يو کس وي ، عمل د بل کس وي ، او په نفع کې دواړه شريک وي.

أوسپارل ، نو د نبي عليه السلام په برکت سره حضرت خديجې رضي الله عنها ته دومره نفع حاصله شوه چې د دې نه مخکې ورته دومره نفع نه وه حاصله شوې .

حضرت خديجې رضي الله عنها چې د دوی د پاره څومره نفع مقرر کړې وه د هغې نه زياته يې ورله ورکړه . (۱)

د بعضې تاريخي رواياتو نه معلوميږي چې نبي عليه السلام د شام د سفر نه مخکې هم د حضرت خديجې رضي الله عنها مال د تجارت د پاره د عربو بعضو علاقو ته وړې ؤ . (۲)

د شام د سفر نه دوه (۲) مياشتې او پنځه ويشت (۲۵) ورځې پس حضرت خديجې رضي الله عنها په خپله رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د نکاح پيغام ورأوليږل ، نبي عليه السلام د خپل تره په مشوره باندې دا قبول کړو ، د نکاح په وخت د نبي ﷺ عمر پنځه ويشت (۲۵) کاله ؤ ، او د حضرت خديجې رضي الله عنها عمر څلويښت (۴۰) کاله ؤ . (۳)

د صحابه کرامو تجارت

ډيرو صحابه کرامو هم تجارت کولو لکه : حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه ، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه ، حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه ، او حضرت زبير رضي الله عنه .

حالانکه دا پنځه صحابه کرام په عشره مبشره کې داخل دي .

عشره مبشره هغه لس کسان دي چې هغوی ته په دُنيا کې د جنت زيرې ورکړې شوې ؤ .

---

(۱) سيرة مصطفى ج۱ ص ۹۹ .

(۲) رسول الله صلى الله عليه وسلم کي سياسي زندگي از ڈاکٹر حميد الله صاحب ص ۴۹ ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ۱۳۷ .

(۳) سيرة مصطفى ج۱ ص ۱۱۱ ، ۱۱۲ .

علماء کرامو په دې موضوع باندې مستقل کتابونه لیکلي ، او په دې کې یې د فقه صحابه کرامو نومونه او واقعات لیکلي کومو به چې تجارت کولو . (۱)

د حضرت عمر رضي الله عنه تجارت

۱ . همدارنګې حضرت عمر رضي الله عنه به هم تجارت کولو ، دغه وجه ده چې حضرت عمر رضي الله عنه ته په هماغه وخت کې د نبي علیه السلام بعضې احادیث نه دي رسیدلي ، چې ددې وجه حضرت عمر رضي الله عنه په خپله داسې بیان کړې وه :

أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ . (۲)

زه په بازار کې تجارت مصروفه کړې ووم ، (نو ځکه راته بعضې احادیث نه وو رارسیدلي) .

۲ . یو کرت حضرت عمر رضي الله عنه په خپل دورِ خلافت کې بازار ته لاړو ، نو وې کته چې تجارت کوونکي اکثره خلق هغه وو کوم چې د بهر نه راغلي وو ، په دې کتلو سره ډیر خفه شو ، بیا یې د خاصو خاصو خلقو سره ددې په باره کې خبرې اوکړې ، خلقو ورته وویل:

چې الله ﷻ مونږ د فتوحاتو او مالِ غنیمت په وجه د تجارت نه مستغني کړځولي یو ځکه تجارت نه کوو) .

ده ورته وویل : که چیرته تاسو همداسې اوکړه (او دا تجارت پریږدئ) نو بیا به تاسو سړي ددې (کافرانو) د سړو محتاج شئ ، او ستاسو ښځې به د دوی د ښځو محتاجې شي .

۳ . علامه عبدالحي کتاني رحمه الله لیکلي دي : چې د حضرت عمر رضي الله عنه فراست ددې أمت په باره کې بالکل صحیح ثابت شو ، ځکه چې د کله نه مسلمانانو شرعي طریقې سره

---

(۱) شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمه الله په دې موضوع یوه رساله لیکلې چې نوم یې دی " فضائل تجارت " . همدارنګې په یو بل کتاب " التراتیب الاداریة " ج۲ ص۱۰ تا ۳۲ کې هم په دې موضوع لیکل شوي ، په دې کې یې د صحابه کرامو د مختلف قسمه شیانو د تجارت ذکر کړی .

(۲) أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ . يَعْنِي الْخُرُوجَ إِلَى تِجَارَةٍ . صحیح البخاري كتاب البيوع باب الخروج في التجارة رقم الحديث ۲۰۶۲ ، ورقم ۷۳۵۳ ، صحیح مسلم كتاب الآداب باب الاستئذان رقم الحديث ۲۰۰۹ .

Scanned with CamScanner

تجارت پريښې دي او غير مسلمو شروع کړې دي نو اُمتِ مسلمه د غير مسلمو محتاجه شوې دي . (١)

د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت

١ . د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت خو ډير مشهور دي ، الله تعالى دده په تجارت کې داسې برکت اچولې ؤ چې دده د نوم سره لفظ د " غني " استعماليده (يعنى عثمان غني) .

چې کله هم مسلمانانو ته يا اسلامي حکومت ته د مال ضرورت راغلی نو ده په کې پوره مدد کړی ، نبي عليه السلام چې کله د غزوه تبوک د پاره چَنده اوکړه نو حضرت عثمان رضي الله عنه په کې درې سوه (٣٠٠) اُوښان د سازو سامان نه ډک ورکړه . (٢)

٢ . په يو بل روايت کې ورسره دا هم شته چې حضرت عثمان رضي الله عنه په دې موقع باندې زر (١٠٠٠) دِيناره هم په چَنده کې ورکړی ، پيغمبر عليه السلام دا دينار اَړول راړول ، او وې وفرمايل :

مَا ضَرَّ ابْنَ عَفَّانَ مَا فَعَلَ بَعْدَ هٰذَا .

د نن نه پس حضرت عثمان ﷺ ته هيڅ عمل نقصان نشي رسولی . (نبي عليه السلام دوه پيرې دا خبره اوکړه) . (٣)

زمونږ اَسلافو هم د ديني خدمت سره سره تجارت کړی

که مونږ د خپلو اَسلافو (علماؤ ، مُحدِّثينو او مفسِّرينو) په ژوند باندې نظر واچوو نو هغوی هم د قرآن کريم او احاديثو د دَرس سره سره حلال کسب هم کړی .

که يو طرف ته به يې په زرهاؤ شاګردانو ته ديني سبقونه خوده نو بل طرف ته به يې د حلال رِزق پيدا کولو د پاره مختلف کسبونه هم کول :

(١) فضائل تجارت ص ٦٦ ، بحواله التراتيب الادارية ج ٢ ص ٢١ ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ج ٢ ص ٢١ .

(٢) فضائل تجارت ص ٦٦ ، بحواله مشکوة .

(٣) فضائل تجارت ص ٦٨ .

چا به د دَرس سره سره د کپړو تجارت کولو ، چا به زمينداري کوله ، چا به قصابي کوله ، چا به صابون جوړول ، او چا به مزدوري کوله .

د مشهور مُحدِّث خطيب بغدادي اُستاذ " ابوعلي دهّان " به تېل خرڅول .

امام ابوحنيفه رحمه الله او عبدالله بن مبارک رحمه الله به د کپړو تجارت کولو .

همدارنګې علامه ابن جوزي رحمه الله به هم د کپړو تجارت کولو .

حافظُ الحديث " ابن روميه " رحمه الله به دوايانې خرڅولې .

د "مختصر القدوري" مصنف به کټوي جوړولې .(١)

په لسو کې نهه حصې رِزق په تجارت کې دی

رسول الله صلى الله عليه وسلم موقع په موقع خپل اُمت ته په حلالې طريقې سره د تجارت ترغيب ورکړی ، فرمايي :

عَلَيْكُمْ بِالتِّجَارَةِ فَإِنَّ فِيهَا تِسْعَةَ أَعْشَارِ الرِّزْقِ . (٢)

تاسو تجارت کوئ ، ځکه په لسو کې نهه حصې رِزق په تجارت کې دی .

د ريښتيني/ آمانت دار تاجِر د پاره زېرې

محترمو مسلمانانو ! د جائز تجارت د آهميت آندازه تاسو ددې نه هم معلوموليې شئ چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د ريښتيني آمانت دار تاجِر د پاره بهترين زېرې آورولي ، نبي عليه السلام فرمايي :

اَلتَّاجِرُ الصَّدُوْقُ الْأَمِيْنُ مَعَ النَّبِيِّيْنَ ، وَالصِّدِّيْقِيْنَ ، وَالشُّهَدَاءِ . (٣)

---

(١) ندای ممبر ومحراب ج٣ ص١٧٠ .

(٢) احياء علوم الدين كتاب آداب الكسب والمعاش ج٢ ص٦٢ .

(٣) سنن الترمذي أبواب البيوع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في التجار وتسمية النبي صلى الله عليه وسلم إياهم رقم الحديث ج٢ ص٥٠٦ رقم الحديث ١٢٠٩ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢١٣٢ ، شرح السنة للبغوي كتاب البيوع باب اباحة التجارة رقم الحديث ٢٠٢٥ ، كنز العمال كتاب البيوع الباب الاول في الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب ج٣ رقم الحديث ٩٢١٧ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٧٨٢ ترغيب التجارة في الصدق ، ورواه الدارمي باب التاجر الصدوق رقم ٢٥٣٩ ، والدار قطني ج٣ ص٧ رقم الحديث ١٨ .

کوم تاجر چې رښتيني او آمانت دار وي نو دا به د قيامت په ورځ د انبياء کرامو ، صدّيقينو او شُهداوُ سره وي.

همدارنګې نبي عليه السلام د بَد دِيانته تاجرانو د پاره سخت وعيد ذکر کړی :

إِنَّ التُّجَّارَ يُبْعَثُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا . إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللّٰهَ، وَبَرَّ، وَصَدَقَ . (۱)

بيشکه تاجران به د قيامت په ورځ نافرمانه راپاڅولې شي (يعنی د دوی حشر به د نافرمانه واله خلقو سره وي) بغير د هغه تاجرانو نه چې هغوی په (تجارت) کې تقوی اختيار کړه ، قسم يې پوره کړو ، او رښتيا يې ووئيل.

ځکيني پيغمبرانو هم محنت او مزدوري کړې

ډيرو پيغمبرانو د عبادت ، دُعاګانو او دعوت و تبليغ سره سره د حلال رِزق ګټلو د پاره محنت ، ملازمت او مزدوري هم کړې ، او مختلف قِسمه جائز کارونه يې کړي ، د نمونې د پاره درته د يو څو پيغمبرانو کسبونه پيش کوم.

۱. د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

كَانَ زَكَرِيَّاءُ نَجَّارًا . (۲) حضرت زکريا عليه السلام ترکاڼ وُ.

يعنی ذريعهٔ معاش يې همدا ترکاڼي وه. (۳)

۲. مفسّرينو ليکلي : إِنَّ إِدْرِيْسَ كَانَ خَيَّاطًا. (۴) حضرت ادريس عليه السلام دَرزي (ټيلر) وُ

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبُيُوعِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي التُّجَّارِ وَتَسْمِيَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاهُمْ رقم الحديث ج۲ ص۵۰٦ رقم الحديث ۱۲۱۰ ، وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . ابن ماجه باب التوقي في التجارة رقم الحديث ۲۱۴٦ ، صحيح ابن حبان ذکر البات الفجور للتجار .. وقال الالباني صحيح ، الصحيحة ۹۹۴ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۲۱۴۴ ؛ کنز العمال الباب الثاني في البيع الفصل الاول في آداب البيع رقم الحديث ۹۴۳۷ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۸۵ ترغيب التجار في الصدق ... ، و رواه البيهقي کتاب البيوع باب کراهية اليمين في البيع ج۵ ص۲٦٦ ، وقال الذهبي : صحيح.

(۲) صحيح مسلم کتاب الفضائل بَابٌ فِي فَضَائِلِ زَكَرِيَّاءَ عَلَيْهِ السَّلَامُ رقم الحديث ۲۳۷۹ ، سنن ابن ماجه ابواب التجارات باب الصناعة ص۱۵٦ ، مسند احمد ج۱ ص۱۱۳.

(۳) شرح مسلم للنووي تحت الحديث المذکور (رقم ۲۳۷۹).

(۴) تفسير ابن کثير ج۵ ص۲۴۱ سورة مريم آيت ۵٦ ، الدرّ المنثور للعلامة سيوطي رحمه الله ج۱ ص۸۸.

یعنی د دَرزي توب کار به یې کولو .

۳ . په بعضې تاریخي روایاتو کې ذکر دي چې د حضرت هود علیه السلام او د لقمان علیه السلام ذریعهٔ معاش هم همدا دَرزي توب وُ . (۲)

۴ . سعید بن المسیب رحمه الله د لقمانِ حکیم په باره کې هم دا نقل کړي ؛

كان لقمان الحكيم خيّاطا . (۳) لقمان حکیم هم دَرزي توب کولو .

۵ . حضرت آدم ﷺ ، حضرت ابراهیم ﷺ ، او حضرت لوط ﷺ زمینداري کړې .

٦ . حضرت نوح ﷺ ترکاڼي کړې . ۷ . حضرت هود ﷺ او حضرت صالح ﷺ تجارت کړې . ۸ . حضرت داؤد علیه السلام به زغرې جوړولې . ۹ . حضرت سلیمان علیه السلام به ټوکرې او زَنبیلونه جوړول . ۱۰ . حضرت شعیب علیه السلام به څاروي ساتل ، ددې وړې او شوده به یې خرڅول . ۱۱ . حضرت موسی علیه السلام به ګډې او چیلې څرولې . (۴)

---

(۲) محاضرات الادباء ج۱ ص۲۲۷ .

(۳) ربیع الابرار ج۱ ص۲۲۷ .

قال ابن عباس رضي الله عنهما : كان آدم عليه السلام حراثا ، ونوح نجارا ، وإدريس خياطا ، وإبراهيم ولوط زراعين ، وصالح تاجرا ، وداؤد زرادا ، وموسى وشعيب ومحمد صلى الله عليهم الصلوة والسلام رعاة . نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص۳۳۸ .

وفي الآثار أن آدم عَلَيْهِ السَّلَام لما هبط إلى الأرض أتاه جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَام بالحنطة وأمره بأن يزرعها ، فزرعها وسقاها وحصدها وداسها وطحنها وخبزها ... وكذا نوح عَلَيْهِ السَّلَام كان نجارا يأكل من كسبه ، وإدريس عَلَيْهِ السَّلَام كان خياطا وابراهيم عَلَيْهِ السَّلَام كان بزازا ... وداؤد عَلَيْهِ السَّلَام كان يأكل من كسبه ... وسليمان صلوات الله عَلَيْهِ كان يصنع المكاتل من الخوص فيأكل من ذلك ، وزكريا عَلَيْهِ السَّلَام كان نجارا ، وعيسى عَلَيْهِ السَّلَام كان يأكل من غزل أمه ، وربما كان يلتقط السنبلة فيأكل من ذلك وهو نوع اكتساب . ونبينا صلى الله عَلَيْهِ وسلم كان يرعى في بعض الأوقات ... وفي حديث السائب بن شريك عن أبيه رضي الله عنه قال كان رسول الله صلى الله عَلَيْهِ وسلم شريكي ، وكان خير شريك لا يداري ولا يماري ولا يلاح ولا يخاصم . قيل في ماذا كانت الشركة بينكما ؟ فقال في الأدم . واتجر رسول الله صلى الله عَلَيْهِ وسلم بالجرف على ما ذكره محمد رحمه الله في كتاب المزارعة ليعلم أن الكسب من طريق المرسلين عَلَيْهِم السَّلَام . كتاب الكسب لامام محمد بن الحسن الشيباني

(۴) ندای منبر و محراب ج۳ ص۱٦۹ .

نبي عليه السلام هم محنت او کار کړی

د نبوت د کارونو سره سره نبي عليه السلام تجارت او نور کارونه هم کړي .

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : چې تولو پيغمبرانو ګډې څرولي دي ، صحابه کرامو ورنه پوښتنه او کړه : آيا تاسو هم ګډې چيلې څرولي ؟ نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

نَعَمْ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ . (۱)

آو ، ما هم (په ځواني کې) د اهلِ مکه وُ چيلې د څو قيراطو په عوض کې څرولي دي .

۲ . همدارنګې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د مسجدِ نبوي جوړولو په وخت کاڼي راوړي دي . (۲)

۳ . د غزوه خندق په موقع يې د خندق کنستلو او خاورې وړلو کې پوره کار کړی . (۳)

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم خپلې څپلې او جامې په خپله ګنډلې ، او د کور کار به يې هم کولو . (۴)

۴ . همدارنګې نبي عليه السلام به خپلې جامې په خپله صفا کولې ، چيلې به يې په خپله رالوشلې ، او خپل کار به يې په خپله کولو . (۵)

۵ . يو ځل رسول الله صلى الله عليه وسلم او صحابه کرام د يوې غزا نه واپس راتلل ، دوی يو ګډ ذبح کول او غوښتل ، يو کس ووېل چې زه به يې ذبح کړم ، دويم ووېل چې زه به ورنه څرمن اُوباسم ، دريم ووېل چې زه به يې پوخ کړم ، نبي عليه السلام او فرمايل :

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « مَا بَعَثَ اللهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الغَنَمَ » . فَقَالَ أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: « نَعَمْ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ » . صحيح البخاري كتاب الاجارة بَابُ رَعْيِ الغَنَمِ عَلَى قَرَارِيطَ ج۴ ص ۴۲۱ رقم الحديث ۲۲۶۲ .

(۲) صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار بَابُ مَقْدَمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ المَدِينَةَ رقم الحديث ۳۹۳۲ .

(۳) صحيح البخاري رقم الحديث ۲۸۳۷ ، و رقم ۴۱۰۱ ، و رقم ۴۱۰۵ .

(۴) مسند احمد ج۱ ص ۱۶۷ رجاله رجال الصحيح ، قال العراقي في الاتحاف شرح الاحياء ج۷ ص ۹۸ .

(۵) شمائل ترمذي باب ما جاء في تواضع رسول الله صلى الله عليه وسلم ص۲۳ ، ومسند احمد ج۶ ص ۱۲۱ .

زه به لرګي راجمع کړم ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم لرګي راجمع کړه . (۱)

محترمو مسلمانانو ! انبياء کرامو چې د عباداتو او د عوت و تبليغ سره سره مختلف قسمه کسبونه او کارونه کړي دا يې د ځان نه ندي کړي ، بلکه دا ورته الله ﷻ په خپله ددې تلقين کړی وُ ، ځکه يو پيغمبر هم د الله ﷻ د حکم او اِجازت نه بغير هيڅ کار نه کوي ، او په دې کې ډير حِکمتونه هم دي :

اول دا چې په دې کې اُمتيانو ته ترغيب دی چې د حلال رِزق ګټلو د پاره څه حلاله ذريعهٔ معاش پيدا کړي چې د نورو خلقو د سوال نه محفوظ وي .

دويم دا چې څوک دې کسبونو ته په سپک نظر او نه ګوري ، او چاته د يو کسب کولو پيغور ورنه کړي ، ځکه په دې مشهور کسبونو کې هر کسب يو پيغمبر کړی . په اِسلام کې د عزت او ذِلت دارو مدار په کسبونو نه دی ، بلکه په تقوی او پرهيزګاری دی .

ورکوونکې لاس د اخيستونکي نه بهتر دی

امام غزالي رحمه الله په مکاشفة القلوب کې دا واقعه رانقل کړې چې ابراهيم بن ادهم رحمه الله او شقيق بلخي رحمه الله دواړه په مکه معظمه کې سره يو ځای شو ، ابراهيم بن ادهم ورته ووېل : تا دا دومره مرتبه څنګه حاصله کړه ؟ او شروع دې د څه شي نه کړې وه ؟

شقيق بلخي رحمه الله ورته ووېل : زه يو ځل په يوه دَشته کې روان ووم ، هلته مې يوه مرغۍ اُوليده چې دواړه وَزرې يې ماتې شوې وی ، او په زمکه پرته وه ، په زړه کې مې دا خيره تېره شوه چې : نن دا ګورم چې دې ته الله ﷻ رزق په څه طريقې سره ورکوي ؟ نو يوې څنډې ته کيناستم ، ګورم چې يوه بله مرغۍ راغله په خُله کې يې مَلخ وُ ، او دې ماتې وَزرې مرغۍ له يې په خُله کې ورکړو ، نو د ځان سره مې ووېل :

کوم ذات چې دې ماتې وَزرې مرغۍ له بله مرغۍ مقرر کړې ده ، او دې ته هغه مقرر شوې رِزق راوړي هاغه ذات په دې هم قادر دی چې زه هر چيرته يم ماته خپل مقرر شوې رِزق راکړي . نو د هماغه وخت نه مې کار کسب پرېخود ، او د الله ﷻ عبادت ته مې ملا اُوتړله .

---

(۱) ګلدای منبر و محراب ج۳ ص ۱۶۳ .

Scanned with CamScanner

ابراهيم بن أدهم رحمه الله ورته وويل :

ته ولې د هغه روغې مرغۍ په شان ځان نه جوړوې چې هغې مات وزري مرغۍ د پاره د خوراک اِنتظام کولو؟ چې الله ﷻ دې په عوض کې غټ مقام درکړي ، آيا تا د پيغمبر عليه السلام دا حديث نه دې آوريدلی ؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . (١)

ورکوونکې أوچت لاس د اخيستونکي ټيټ لاس نه ډير بهتر دی .

د مسلمانۍ د عَلَائمو نه يوه دا علامه هم ده چې هغه به د أوچتې مرتبې په لټون کې وي چې په ټولو امورو کې أوچت مقام ځان ته حاصل کړي، ددې د پاره چې د آبرارو او نيکو خلقو په قطار کې شامل شي .

شقيق بلخي رحمه الله په دې آوريدو سره د ابراهيم بن أدهم رحمه الله لاس أونيوه ، چُپ (ښکل) يې کړو ، او ورته وې ويل :

اې ابو اسحاق ! بيشکه ته زمونږ استاذ يې (ستاسو خبره صحيح ده) . (٢)

جائز مال و دولت هم د مومن د پاره د الله ﷻ يو نعمت دی

مال و دولت که چيرته په جائزه طريقې سره وي نو دا هم د الله ﷻ يو قابلِ قدر نعمت او د هغه خاص فضل دی .

په دې کې شک نشته چې که يو انسان د فقيرۍ سره سره صبر و تحمل کولې شي ، او د عِفت او پاکدامنۍ ژوند تيرولې شي نو بيا دداسې فقيرۍ ډيره أوچته درجه ده ، او نبي عليه السلام هم د ځان د پاره همدا فقيري خوښه کړې ، او ددې دُعا به يې کوله .

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ « اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ » . صحيح مسلم بَابُ بَيَانِ أَنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى رقم الحديث ٩٤ (١٠٣٣) .

(٢) مكاشفة القلوب باب ٣٠ .

ليکن که يو انسان ته الله ﷻ په جائزې طريقې سره مال و دولت ورکړي او ده ته ددې سره سره د شکر او په صحيح ځايونو کې د خرچ کولو توفيق ملاؤ شي نو بيا دا مال و دولت هم د الله ﷻ د طرفه يو قابلِ قدر نعمت او خاص فضل دی.

د مشکوة شريف حديث دی : حضرت عَمرو بن العاص رضي الله عنه فرمايي چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم يو کس را اُوليږل چې آسلحه او جامې راواخله ، او ماته راشه. کله چې زه نبي عليه السلام ته راغلم ، دوی اُودس کولو ، ماته يې وفرمايل :

يَا عَمْرُو ! إِنِّيْ أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ لِأَبْعَثَكَ فِيْ وَجْهٍ يُسَلِّمُكَ اللهُ وَيُغَنِّمُكَ وَ أَزْعَبُ لَكَ زَعْبَةً مِنَ الْمَالِ.

اې عمرو ! ما دتا پسې کس ددې د پاره درليږلې ؤ چې زه تا د يو مُهِم پسې ليږم ، الله تعالى به تا صحيح سالِم واپس راولي (هغه مُهم به ستا په لاس فتح شي) ، او الله تعالى به تاته غنيمت درکړي ، او تاته به د مال بهترينه حصه ملاؤ شي.

عمرو بن العاص رضي الله عنه فرمايي : ما ورته ووېل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا كَانَتْ هِجْرَتِيْ لِلْمَالِ، وَمَا كَانَتْ إِلَّا لِلّٰهِ وَلِرَسُوْلِهِ.

اې د الله ﷻ رسوله ! ما خو هِجرت د مال د پاره نه ؤ کړی ، بلکه زما هجرت خالِصه د الله او د رسول د رَضا د پاره ؤ.

نبي کريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل :

نِعِمَّا بِالْمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ . (١)

(اې عمرو !) د نيک بنده د پاره جائز او پاکيزه مال ډير بهتر (او قابلِ قدر نعمت) دی.

---

(١) عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَنِ اجْمَعْ عَلَيْكَ سِلَاحَكَ وَثِيَابَكَ ثُمَّ ائْتِنِيْ » قَالَ: فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ . فَقَالَ: « يَا عَمْرُو ! إِنِّيْ أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ لِأَبْعَثَكَ فِيْ وَجْهٍ يُسَلِّمُكَ اللهُ وَيُغَنِّمُكَ وَ أَزْعَبُ لَكَ زَعْبَةً مِنَ الْمَالِ . » . فَقُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا كَانَتْ هِجْرَتِيْ لِلْمَالِ، وَمَا كَانَتْ إِلَّا لِلّٰهِ وَلِرَسُوْلِهِ . قَالَ: « نِعِمَّا بِالْمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ » مشكاة المصابيح رقم الحديث ٣٧٥٦ (١٢) ، شرح السنة للبغوي ص ١١٠٩ .

امام بخاري رحمه الله په " الادب المفرد " کې چې دا حديث رانقل کړی نو د حديث آخري الفاظ يې دا رانقل کړي چې نبي عليه السلام عمرو بن العاص رضي الله عنه ته وفرمايل:

يَا عَمْرُو ! نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلْمَرْءِ الصَّالِحِ . (١)

اې عمرو ! پاک او حلال مال د نيک سړي د پاره ډير ښه دی .

فايده معلومه شوه چې که يو انسان ته الله ﷻ جائز او حلال مال ورکړي او بيا په دې باندې د شکريې او په صحيح ځای کې ددې د خرچ کولو توفيق هم ورکړي نو دا د الله ﷻ يو نعمت او خاص فضل دی ، دغه وجه ده چې په انبياء کرامو کې حضرت داؤد عليه السلام ، حضرت سليمان عليه السلام ، حضرت ايوب عليه السلام ، حضرت يوسف عليه السلام او نورو ډيرو پيغمبرانو ته الله ﷻ د مال و دولت دا نعمت ورکړې وُ ، او په اکابرو صحابه کرامو کې حضرت عثمان ﷺ ، حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ ، حضرت زبير بن عوام ﷺ او نورو ډيرو صحابه کرامو ته الله ﷻ دا نعمت ورکړې وُ .

په بعضې حالاتو کې دِرهم او دِينار ته هم ضرورت وي

١ . د مشکوٰة شريف روايت دی چې حضرت مِقدام بن مَعدِي کرِب ﷺ (د شودو د پاره يو څاروې ساتلې وُ ، چې شوده به يې ترې رالوشل ، نو دده) وينځې به دا شوده خرڅول او ددې قيمت به حضرت مقدام ﷺ په خپله اخيسته ، چا ورته ووېل :

سُبْحَانَ اللهِ . أَتَبِيْعُ اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ ؟

سبحان الله ، ته شوده خرڅوی او ددې قيمت په خپله آخلی ؟

(دې خلقو ته د شودو خرڅول نا آشنا معلوم شو) .

ده ورته ووېل : ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه آوريدلي دي چې فرمايل يې :

---

(١) الادب المفرد ج١ ص ١١٢ رقم الحديث ٢٩٩ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٣٢١٠ ذکر الاباحة للرجل بجمع المال من حلّه اذا قام بحقوقه فيه .

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ. (۱)

په خلقو باندې به داسې زمانه راشي چې په دې کې به بل شی فائده نه ورکوي بلکه صرف دِرهم او دينار به فائده ورکوي.

فائده: حضرت مِقدام بن مَعدي كرِب ﷺ د خپل کار د جَواز د پاره د نبي عليه السلام حديث پيش کړو، مطلب يې دا و چې خپل جائز ځيز خرڅول او دِرهم و دينار حاصلول څه بَده خبره نده. که دا عزيمت نه وي نو رخصت خو خامخا دی. (۲)

۲. سفيان ثوري رحمه الله فرمايي:

كَانَ الْمَالُ فِيمَا مَضَى يُكْرَهُ. فَأَمَّا الْيَوْمَ فَهُوَ تُرْسُ الْمُؤْمِنِ. وَقَالَ لَوْلَا هٰذِهِ الدَّنَانِيرُ لَتَمَنْدَلَ بِنَا هٰؤُلَاءِ الْمُلُوكُ. مَنْ كَانَ فِي يَدِهِ مِنْ هٰذِهِ شَيْءٌ فَلْيُصْلِحْهُ فَإِنَّهُ زَمَانٌ إِنِ احْتَاجَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ يَبْذُلُ دِينَهُ. (۳)

په تيره زمانه کې به مال بَد ګڼلې شو، (ځکه هلته به زُهد او قَناعت زيات و، او د خلقو ضرورتونه به پوره کيدل) خو نن صبا دا دمُؤمن د پاره ډال دی. سفيان ثوري رحمه الله دا هم وفرمايل: که د موږ سره دا دِينار نه وی نو د نن صبا باشاهانو او اُمراؤ به موږ پائمال کړي وی، لهذا د چا سره چې په لاس کې ددې مال نه څه شی وي نو هغه دې ددې اِصلاح اوکړي، (يعنی ددې حفاظت دې اوکړي او هسې دې نه ضائع کوي) ځکه دا داسې زمانه ده که په دې کې څوک محتاج شي نو دې به اول هغه کس وي چې دې به خپل دين پائمال کوي.

(۱) عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: كَانَتْ لِمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ جَارِيَةٌ تَبِيعُ اللَّبَنَ وَيَقْبِضُ الْمِقْدَامُ ثَمَنَهُ فَقِيلَ لَهُ: سُبْحَانَ اللهِ، أَتَبِيعُ اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ؟ فَقَالَ نَعَمْ. وَمَا بَأْسٌ بِذٰلِكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ» رواه احمد، مشكاة المصابيح ج۲ ص ۸۴۷ رقم الحديث ۲۷۸۳ (۲۶)، كنز العمال رقم الحديث ۹۳۴۷.

(۲) معارف الحديث حصه هفتم كتاب المعاملات ص ۴۸۳.

(۳) رواه في شرح السنة، مشكاة المصابيح جز ۳ ص ۱۴۵۵ رقم الحديث ۵۲۹۱ بَابُ اسْتِحْبَابِ الْمَالِ وَالْعُمُرِ لِلطَّاعَةِ الفصل الثالث.

Scanned with CamScanner

د څلورو کسانو د پاره کسب نه کول اولی دي

که د يو چا سره مال و دولت نه وي، او نه يې څه بله ذريعه وي او په ده باندې د خپل اهل و عيال نفقه فرض وي نو دداسې کس د پاره حلال کسب او تجارت کول فرض او ضروري دي، ددې د پاره چې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د نفقې پيدا کولو په باره کې د خلقو د سوال او احتياج نه بچ شي، او په احاديثو کې ددې ډير تاکيد هم راغلی. (لکه مخکې چې په تفصيل سره تېر شو).

البته امام غزالي رحمه الله په " احياء العلوم " کې ذکر کړي چې څلور کسان داسې دي چې که چيرته دوی ته حلال رزق بغير د سوال کولو او بغير د خلقو د احتياج نه ملاويږي نو دداسې خلقو د پاره بيا کسب نه کول بهتر دي، هغه څلور کسان دادي:

۱ . داسې عابد چې په عباداتو، اورادو او ظاهري عباداتو کې مشغول وي (لکه په خانقاهو کې ناست عبادت گزار).

۲ . داسې صوفي چې د هغه په باطن او زړه باندې د صوفياؤ د احوالو او مکاشفاتو لارې کلاؤ شوې وي.

۳ . داسې عالِم چې هغه د علوم ظاهريه ؤ په خوَرولو کې مشغوله وي او خلق په ديني کارونو کې د هغې نه نفع اخلي، لکه مفتي، مفسِّر، مُحدِّث وغيره.

۴ . داسې کس چې هغه د مسلمانانو په مَصالحو کې مشغوله وي، او حکومتي تنخواگانې د دوی د پاره کافي کيږي، لکه بادشاه، قاضي وغيره.

نو چې کله ددې مذکوره خلقو حوائج بغير د سوال کولو نه پوره کيږي نو داسې خلقو ته بيا د کسب کولو په نسبت په همدې خپلو کارونو کې مشغوليدل افضل دي.

د همدې وجې نه الله جل جلاله رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته دا وَحی کړې وه:

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ . (۱)

ترجمه: پس ته پاکي بيانوه په تعريف کولو د خپل رب سره، او ته د سجده کوونکو نه شه.

ددې وَحي يې ورته نه وه کړې چې: وَكُنْ مِنَ التَّاجِرِيْن . چې گنې ته د تاجرانو نه شه.

(۱) الحجرات آيت ۹۸.

همدارنګې چې کله حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه ته د مسلمانانو خلافت حواله شو ، او هغه د رِزق پيدا کولو د پاره تجارت ته اووت نو صحابه کرامو ورته وويل چې : ته د مسلمانانو اُمور سنبالوه او د ضرورت موافق خرچه د بيتُ المال نه آخله ، ځکه که ته په تجارت کولو مشغول شې نو د مسلمانانو مَصالِح او آهم کارونه پاتې کيږي. (۱)

د غونډ تقرير خلاصه

محترمو مسلمانانو ! ددې دومره آيتونو ، احاديثو او واقعاتو نه دا معلومه شوه چې په اِسلام کې د حلال کسب او مِحنت کولو ډير آهميت بيان شوی ، ددې ډير فضائل بيان شوي ، همدارنګې د رِيښتيني او آمانت دار تاجِر فضائل بيان شوي ، د مَزدور او مِحنت کش حوصله آفزائي شوی ، د دوی سره د ظلم او بې اِنصافۍ کولو نه منع راغلې.

الله ﷻ دې مونږ ته دا توفيق راکړي چې د عبادت سره سره د خپل ځان او خپل آولاد د پاره حلال کسب اوکړو ، او د خپل آولاد د پاره حلال رِزق اوګټو .

الله رب العزت دې مونږ ټولو ته فراخه او حلال رِزق راکړي ، او مونږ ټول دې د ناجائز کسب او حرام خوراک نه اُوساتي . آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن. وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي ، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي ، د هغې نه خانه له د موقعې مناسب اِنتخاب وکړه .

ابوالشمس عفي عنه

---

(۱) وتركُ الكسب أفضل لأربعة : ۱ . عابِد بالعبادات البدنيّة ۲ . أو رجل له سير بالباطن وعمل بالقلب في علوم الأحوال والمكاشفات ۳ . أو عالم مُشتغِل بِتَربِيَةِ عِلْمِ الظَّاهِرِ مِمَّا يَنْتَفِعُ النَّاسُ بِه في دينهم كالمفتي وَالْمُفَسِّرِ وَالْمُحَدِّثِ وَأَمْثَالِهِمْ ۴ . أَوْ رَجُلٍ مُشْتَغِلٍ بِمَصَالِحِ المسلمين وقد تكفل بأمورهم كالسلطان والقاضي والشاهد فهؤلاء إذا كانوا يُكْفَوْنَ مِنَ الْأَمْوَالِ الْمُرْصَدَةِ لِلْمَصَالِحِ أَوِ الْأَوْقَافِ الْمُسَبَّلَةِ عَلَى الْفُقَرَاءِ أَوِ الْعُلَمَاءِ فَإِقْبَالُهُمْ عَلَى مَا هُمْ فِيهِ أَفْضَلُ مِنِ اشْتِغَالِهِمْ بِالْكَسْبِ . ولهذا أوحي إلى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ان سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِيْنَ . ولم يوح إليه أن كن من التاجرين لأنه كان جامعًا لهذه المعاني الأربعة إلى زيادات لا يحيط بها الوصف وَلِهَذَا أَشَارَ الصَّحَابَةُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ بِتَرْكِ التِّجَارَةِ لَمَّا وَلِيَ الْخِلَافَةَ إِذْ كَانَ ذَلِكَ يَشْغَلُهُ عَنِ الْمَصَالِحِ وَكَانَ يَأْخُذُ كِفَايَتَهُ مِنْ مَالِ الْمَصَالِحِ ، وَرَأَى ذَلِكَ أَوْلَى ثُمَّ لَمَّا تُوُفِّيَ أَوْصَى بِرَدِّهِ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ وَلَكِنَّهُ رَآهُ فِي الِابْتِدَاءِ أَوْلَى . احياء علوم الدين ج ۲ ص ۷۲ كتاب آداب الكسب والمعاش ط دار الكتب العلمية بيروت ، كيمياى سعادت

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا ﴾ . البقرة آية ١٦٨

د حلال خوراک اهمیت او فوائد

تالیف

ابو الشمس مولانا نور الهدیٰ عُفِيَ عَنهُ

مدرس دار العلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حلال خوراک اَهميت او فوائد

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلٰى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴾. (۱)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا إِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴾. (۲)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا ، وَعَمِلَ فِيْ سُنَّةٍ ، وَأَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . (۳) صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمِ

د حلال خوراک په باره کې حُکم

محترمو مسلمانانو ورونو ! په قرآن کريم او آحاديثو کې په ډيرو ځايونو کې د حلال خوراک آهميت بيان شوی ، او انسانانو ته بيا خاصکر مؤمنانو ته د حلال او پاکيزه څيزونو د خوړلو حکم شوی . الله رب العزت فرمايي :

---

(۱) سورة البقرة آية ۱۶۸ .

(۲) سورة المومنون آية ۵۱ .

(۳) المستدرک علی الصحيحين للحاکم كتاب الاطعمة ج۴ ص۱۱۷ رقم الحديث ۷۰۷۳ وقال الحاكم هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وقال الذهبي : هذا حديث صحيح ، سنن الترمذي باب ۶۰ رقم الحديث ۲۵۲۰، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۷۸ (۳۹) ، كنز العمال كتاب البيوع الباب الاول فى الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال ج۴ رقم الحديث ۹۲۱۳ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص۴۰۷ ثواب الاكتساب من جهات الحلّ والعمل باليد .

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾.(١)

ترجمه: اې خلقو! په زمکه کې چې کوم حلال پاکيزه شيان دي تاسو هغه خورئ، او د شيطان د قدمونو پيروي مه کوئ، بيشکه هغه خو ستاسو د پاره ښکاره دښمن دی.

بل ځای الله جل جلاله فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾.(٢)

ترجمه: اې د ايمان خاوندانو! تاسو خورئ د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې مونږ تاسو ته درکړي دي، او د الله ﷻ شکريه ادا کوئ که چيرته تاسو (په ريښتيا) صرف د هغه عبادت کوئ.

مخکيني ټولو پيغمبرانو ته د حلال خوراک حکم شوی ؤ

د حلال خوراک د اهميت اندازه تاسو ددې نه هم معلومولې شئ چې د مخکيني ټولو پيغمبرانو په دينونو کې هم د حلال خوراک کولو حکم ؤ، او هر پيغمبر ته د حلال خوراک او په ښو کارونو باندې د هميش والي تاکيد کړې شوی ؤ، الله رب العزت فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾.(٣)

ترجمه: اې رسولانو! تاسو پاکيزه (او حلال) څيزونه خورئ، او (هميشه) نيک عملونه کوئ، بيشکه زه په هغه کارونو باندې ښه خبر يم کوم چې تاسو کوئ.

فائده: په دې آيت کې الله جلّ جلاله د حلال او پاکيزه خوراک کولو حکم مخکې کړی،

---

(١) سورة البقرة آية ١٦٨.

(٢) سورة البقرة آية ١٧٢.

په سورة النحل کې هم همدا مضمون ذکر دی، الله تعالى فرمايي: ﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾. سورة النحل آية ١١٤.

بل ځای الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴾. سورة المائدة آية ٨٨.

(٣) سورة المؤمنون آية ٥١.

او بيا يې ورپسې د نيکو اَعمالو کولو حکم کړی ، ددينه هم د حلال خوراک اَهميت معلوميږي. (۱)

بل دا چې په ظاهره باندې اګر چې د پاکيزه خوراک او نيکو اعمالو په مينځ کې هيڅ مناسبت نه معلوميږي ليکن علماؤ ليکلي چې د پاکيزه خوراک او نيکو اعمالو کولو په مينځ کې ډير قوي تعلق دی ، ځکه د حلال او پاکيزه خوراک په کولو سره انسان ته په ځپله د نيکو اعمالو توفيق ملاويږي.

د "حلال" لغوي او شرعي تعريف

حلال په لغت کې مباح ته وايي (۲) ، او دا ضد د حرام دی.

او شرعي تعريف يې دا دی :

اَلْحَلَالُ هُوَ الْمُبَاحُ الَّذِيْ اِنْحَلَّتْ عَنْهُ عُقَدُ الْحَظْرِ وَاَذِنَ الشَّارِعُ فِيْ فِعْلِهٖ. (۳)

حلال هغه مباح ته وايي چې ددې نه منع نه وي راغلې ، او شارع ددې د کولو اِجازت ورکړې وي.

د حلال او حرامو پيژندلو حکم

د حلال او حرامو پيژندل په هر مُکلّف مسلمان باندې فرضِ عين دي ، ددې د پاره چې دَه ته په دين کې پوره بَصيرت حاصل شي ، او په ناجائزو کارونو کې واقع نه شي ، او د اِسلام د احکامو مخالفت او نه کړي ، ځکه حرامو ته حلال ويل ، يا حلالو ته حرام ويل کفر دی. (۴)

---

(۱) أَمَرَ بِالْأَكْلِ مِنَ الطَّيِّبَاتِ قَبْلَ الْعَمَلِ. احياء علوم الدين ج۲ ص ۸۹ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام.

(۲) نخبة من العلماء ، المعجم الوسيط ج۱ ص ۱۹۳.

الاولى ان يقال : الحلال هو المطلق من قيد الحظر . ابن الأثير الامام مجد الدين ابي السعادات المبارک ابن محمد الجزري ، النهاية في غريب الحديث والاثر ج۱ ص ۴۲۸.

(۳) اتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج۱ ص ۱٤.

(۴) حكم معرفة الحلال والحرام : ومعرفة الحلال من الحرام فرض عين على كل مسلم مكلف ليكون على بصيرة من دينه حتى لا يقع في المحظور ويخالف احكام الاسلام . فإن من اعتقد الحلال حرامًا او بالعكس فإنّه يكفر . اتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج۱ ص ۱۱.

حلال خوراک د دين بُنياد دی

محترمو مسلمانانو ! په دين کې د حلال خوراک مثال داسې دی لکه د آبادۍ د پاره بُنياد ، اوس که چيرته بُنياد څومره مضبوط وي هغومره به دا آبادي هم مضبوطه وي او په پوره توګه به صحيح روانه وي ، او که چيرته بُنياد کمزورې وي نو دا آبادي به هم کمزورې وي او آخر به را اوغورځيږي . (١)

د حلال خوراک په وجه انسان مُستجاب الدعوات ګرځي

کله چې انسان حلال خوراک کوي نو ددې په وجه الله ﷻ انسان مُستجابُ الدّعوات ګرځوي ، يعنی دده دُعاګانې قبلوي .

په يو روايت کې راځي چې په يوه موقع باندې حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه نبي عليه السلام ته وفرمايل : يَارَسُولَ اللهِ ! أُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ .

اې د الله رسوله ! تاسو د الله ﷻ نه زما د پاره دُعا اوغواړه چې ما مُستجَابُ الدّعوات اوګرځوي (يعنی زما دُعاګانې قبليږي)

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : يَاسَعْدُ ! أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . (٢)

---

(١) ومثل الطعمة من الدين مثل الأساس من البنيان ، فإذا ثبت الأساس وقوي إستقام البنيان وارتفع ، وإذا ضعف الأساس واعوج انهار البنيان ووقع . احياء العلوم ج٢ ص ١٢٤ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئيه .

(٢) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : تُلِيَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا } فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا سَعْدُ ! أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِي جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » . المعجم الاوسط جز ٦ ص ٣١٠ رقم الحديث ٦٤٩٥ ، ورواه الطبراني في الصغير ، الترغيب والترهيب ٦ / ٢٤٥ ، صفوة التفاسير ج١ ص ١٠٣ ، وهكذا ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥ / ٣١ ، والهيثمي في المجمع ١٠ / ٢٩٥ ، نزهة الناظرين ... كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥٥ .

وَعَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيْبَ اللهُ دَعْوَتَهُ فَلْيُطِبْ طُعْمَتَهُ . وَعَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ : مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ أَرْبَعِيْنَ صَبَاحًا أُجِيْبَتْ دَعْوَتُهُ . جامع العلوم والحكم ج١ ص ٢٧٥ .

Scanned with CamScanner

اې سعد ! خپل خوراک پاک (حلال) کړه نو ته به مُستجابُ الدعوات شې (يعنې به الله ﷻ ستا هره دُعا قبلوي) .

د حلال خوراک او حلال کسب کولو په وجه د جنت مُستحق کيدل

۱ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا ، وَعَمِلَ فِي سُنَّةٍ ، وَأَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . (۱)

څوک چې حلال خوراک کوي ، په سُنتو باندې عمل کوي ، او خلق دده د شَر نه محفوظ وي نو دا کس به جنت ته داخل شي .

۲ . رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په يوه موقع وفرمايل :

اَلدُّنْيَا خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ ، مَنِ اكْتَسَبَ فِيهَا مَالًا مِنْ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِي حَقِّهِ أَثَابَهُ اللهُ عَلَيْهِ وَأَوْرَدَهُ جَنَّتَهُ ، وَمَنِ اكْتَسَبَ فِيهَا مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِي غَيْرِ حَقِّهِ أَحَلَّهُ اللهُ دَارَ الْهَوَانِ . (۲)

دُنيا سَرسبزه و شاداب او خوږه ده ، څوک چې په دې کې په حلالې طريقې سره مال أوګټي او په صحيح ځايونو کې يې خرچ کړي الله ﷻ به دده ته خپله رَضا ورکړي ، او جنت ته به يې داخل کړي ، او څوک چې مال په حرام او ناجائزه طريقو سره أوګټي او په ناجائزه ځايونو کې يې خرچ کړي نو الله ﷻ به دا د ذِلت په ځای (يعنی جهنم) کې أوغورځوي .

---

(۱) المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الاطعمة ج۴ ص ۱۱۷ رقم الحديث ۷۰۷۳ وقال الحاكم هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وقال الذهبي : هذا حديث صحيح ، سنن الترمذي باب ٦۰ رقم الحديث ۲۵۲۰ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۷۸ (۳۹) ، كنز العمال كتاب البيوع الباب الاول في الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال ج۴ رقم الحديث ۹۲۱۳ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴۰۷ ثواب الاكتساب من جهات الحلّ والعمل باليد .

(۲) خرّج البيهقي باسناده عن ابن عمر رضي الله عنهما ، وذكره السيوطي في الجامع الصغير ، و رواه السيوطي في الدرّ المنثور ۲۰۴/۳ ، والزبيدي في الاتحاف ۱۲/٦ ، الترغيب والترهيب كتاب البيوع وغيرها الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره جزء ۲ ص ۳۳۸ رقم الحديث ۲٦۷۷ ، كنز العمال ج۳ ص ۱۸۳ رقم الحديث ٦۰۷٦ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴۰۷ ثواب الاكتساب من جهات الحل والعمل باليد .

۳ . د امام أوزاعي رحمه الله ملاقات د ابراهیم بن آدهم رحمه الله سره په داسې حالت کې اوشو چې ابراهیم بن ادهم رحمه الله په سر باندې د لرګو ګیډې راخیستې وُ ، امام اوزاعي ورته وویل :

يَا أَبَا إِسْحَاق ! إِلَى مَتَى هٰذَا ؟ إِخْوَانُكَ يَكْفُوْنَكَ .

اې ابو اسحاق ! ته به تر څو پورې دا کسب کوې ؟ ستا اِسلامي وروڼه ستا د پاره کافي دي (هغوی به کسب کوي او تاته به د ضرورت موافق درکوي) ، ده ورته وویل : اې ابو عمرو ! ما پریږده ، ځکه ماته دا خبره رارسیدلې ده چې :

مَنْ وَقَفَ مَوْقِفَ مِذِلَّةٍ فِيْ طَلَبِ الْحَلَالِ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . (۱)

څوک چې د حلال رِزق په طلب کولو کې د ذِلت په ځای کې اُودریده نو ده د پاره جنت واجب شو .

په حلال خوراک سره انسان ته د نیکو اَعمالو توفیق ملاویږي

چې کله انسان حلال خوراک کوي په دې سره ده ته د نیکو اَعمالو کولو توفیق ملاویږي ، ځکه د حلال خوراک نه چې کومه وینه پیدا کیږي دا په ټول وجود کې ګردش کوي ، د دې ښه اَثر بیا په زړه او دِماغو هم غورځي ، د انسان په زړه کې نرمي او د الله ﷻ نه خَوف پیدا کیږي ، د آیتونو او اَحادیثو په اَوریدو سره انسان الله ﷻ طرف ته متوجه کیږي ، په زړه کې یې نُور پیدا کیږي ، نیک کارونه کول ورته آسانیږي ، په دِماغو کې یې پاکیزه خیالات پیدا کیږي ، په خپل ژوند کې یو جدا کیفیت او سکون محسوسوي ، او د انسان د هر اَندام نه په خپله د شریعت موافق اعمال صادریږي .

علماء کرامو د پوهې د پاره یو مثال ورکړی چې د حلال خوراک مثال داسې دی لکه د صفا پټرولو په شان .

---

(۱) و رُوِيَ أَنَّ الأَوزاعي لقي إبراهيم بن أدهم رحمهم الله وعلى عنقه حزمة حطب . فقال له : يَا أَبَا إِسْحَاق ! إِلَى مَتَى هٰذَا ؟ إِخْوَانُكَ يَكْفُوْنَكَ . فقال : دَعْنِيْ عَنْ هٰذَا يَا أَبَا عمرو ! فإنّه بَلَغَنِيْ أَنَّهُ مَنْ وَقَفَ مَوْقِفَ مَذِلَّةٍ فِي طلبِ الحلال وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . احياء العلوم ج۲ ص ۷۲ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه ط دارالكتب العلمية بيروت ، نزهة الناظرين ... كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۳۹ .

Scanned with CamScanner

اوس که چیرته په ګاډي کې صفا پټرول واچولې شي نو دا به په صحیح طریقې سره رفتار کوي ، او که پټرول په کې خراب واچولې شي نو اول خو به دا ګاډي د سره څي نه ، او که روان هم شي نو ډیر ډزار به کوي ، صحیح مزل به نه کوي .

همدغه شان که د انسان په خېټه کې حلال او پاکیزه خوراک وي نو په دې سره به انسان په شریعت باندې صحیح روان وي ، دده د هر اندام نه به په خپله نیک اعمال صادریږي ، او که دده په خېټه کې حرام خوراک وي نو دده د هر اندام نه به خامخا غلط کارونه کیږي :

سترګې به یې غلطې استعمالیږي ، دماغ به یې غلط استعمالیږي ، لاس خپې او ژبه به یې غلط استعمالیږي ، ځکه په خېټه کې چې دا کوم حرام خوراک دی او ددینه کومه وینه پیدا شوی دا په ټول وجود کې خوره شوی نو لازمي به ددې غلط آثر په ټول وجود باندې کیږي .

د حلال خوراک په وجه تر سهره پورې د قرآن کریم د یو آیت نه سل (۱۰۰) مسائل راویستل

امام احمد بن حنبل رحمه الله لوي عالم او د مستقل مذهب امام دی ، دا د امام شافعي رحمه الله شاګرد دی (ډیر ورته ګران ؤ) . امام شافعي رحمه الله په مصر کې اوسیده ، دې شاګرد ته یې خط اولیکل چې :

" ډیره موده شوی ملاقات مو سره نه دې شوی که موقع درته پیدا شوه نو مصر ته راشه ځکه نور ډیر علماء هم ستاسو د ملاقات شوق لري " .

امام احمد بن حنبل رحمه الله ورته په جواب کې اولیکل چې په فلانکي تاریخ به مصر ته درأورسم . په هماغه تاریخ باندې امام شافعي رحمه الله د خپل شاګرد د استقبال د پاره راأووت ، بادشاه وقت هم د امام شافعي رحمه الله معتقد ؤ ، هغه هم د خپلو وزیرانو سره د امام احمد بن حنبل رحمه الله استقبال له راأوتې ؤ ، کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله راأورسیده نو په ډیر عزت او احترام سره دده استقبال اوشو ، شپې له د امام شافعي رحمه الله کور ته راغله ، دده بچي هم ډیر خوشحاله وو چې نن مونږ کره یو لوي امام میلمه شوی ، ماسخوتن د خوراک وخت راغی ، امام شافعي رحمه الله خوراک راوړو ، نو امام احمد بن

حنبل رحمه الله په داسې انداز کې خوراک اوکړو لکه يو کس چې د خوراک ډير حريص وي او د ډيرو ورځو نه يې څه نه وي خوړلي ، زر زر يې سمه ډيره روټئ اُوخوړه ، کله چې د خوراک لوخي کورته لاړه نو د امام شافعي رحمه الله بچو د پلار نه پوښتنه اوکړه چې تا خو ويل : " دا ډير لوي امام دی " نو دا څنګه امام دی ؟ ده خو د عوامو په شان په مړه خيټه ډيره روټئ خوړلې ده ، حالانکه د نيکانو شان دادی چې دوی به لږ خوراک کوي او عبادت به ډير کوي ،

امام شافعي رحمه الله ورته وويل : ما هم دا خبره محسوسه کړه خو پوښتنه ورنه څکه نه شم کولی چې زه کوربه يم او هغه ميلمه دی ، که پوښتنه اوکړم نو هغه به بَدګماني اوکړي چې ګنې د خپلې روټئ غم ورسره دی .

بهر حال کله چې ماسخوتن د اُوده کيدو وخت راغی (دوی مانځه ته لاړه) د امام شافعي ورو ورو لورانو دده د پاره په خپل لاس باندې کټ جوړ کړو ، او ورسره يې په يوه لوټه کې اُوبه هم کيښودی ، ددې د پاره چې کله دا شپې د تهجدو د پاره راپاځي نو په دې به اُودس اوکړي . امام احمد بن حنبل رحمه الله چې کله سهر مانځه ته راپاڅيده او جُمات ته لاړه ، دا ماشومانې د بسترې راټولولو د پاره راغلی نو وې کته چې لوټه هماغه شان د اُوبو نه ډکه ده . کله چې امام شافعي رحمه الله کورته راغی ، دوی ورته وويل :

پلاره ! تا خو ويل چې " دا ډير لوي امام دی " ، حالانکه ده خو يو خوراک هم ډير اوکړو ، او بل د شپې د تهجدو د پاره هم ندې راپاڅيدلی ، څکه د اُوبو لوټه هماغه شان ډکه پرته ده .

امام شافعي رحمه الله چې کله بهر راغی نو د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه يې پوښتنه اوکړه : اې احمد بن حنبل ! په تاسو کې دا تبديلي د کله نه راغلې چې يو خو مو خوراک ډير اوکړو ، او بيا شپې درته د تهجدو موقع هم ملاؤ نه شوه .

امام احمد بن حنبل رحمه الله مُسکې شو او ورته وې ويل : چې کله تا خوراک راوړو او کيدې خود ، ما چې ورته اوکته نو ما داسې حلال او پاکيزه خوراک چيرته په عُمر کې نه ؤ ليدلی ، څکه د آسمان د طرفه په دې حلال خوراک باندې داسې اُنوارات او برکات راوريده چې ددې په وجه غونډ کور مُنوّر ؤ ، ددې په ليدلو سره زما په زړه کې د الله ﷻ د ذِکر

کیفیت پیدا شو ، ما اراده اوکړه چې زه دا څومره خوړې شم نو وې خورم ، ځکه هیڅ پته نه لږې چې بیا به ماته داسې حلال او پاکیزه خوراک ملاؤ شي یا نه ، نو ځکه ما په ډیر حرص او تادۍ سره ډیر اُوخوړ ، اوس که زه شپږ یا اُووه ورځې نور څهٔ اُو نه خورم نو زما هیڅ پرواه نشته ، زما د پاره همدا کافي دي ·

بیا ما ددې حلال خوراک دوه برکتونه اُولیده : یو عِلمي برکت ، او بل عَملي برکت.

عِلمي برکت مې دا اُولیده چې په ما باندې د عِلم دَروازې کلاؤ شوې ، ځکه کله چې زه په کټ کې څملاستم نو ما د قرآن کریم د یو آیت نه تر سهره پورې سل (۱۰۰) داسې فِقهي مسئلې رااُوویستې چې هغه تر اوسه ماته نه وې معلومې ·

او ددې حلال خوراک عَملي برکت مې دا اُولیده چې د ماسخوتن په اُودس باندې ما تهجد هم اوکړه ، او د سهر مونځ مې هم پرې اوکړو ، ځکه تر سهَره پورې ما د مسائلو استنباط کولو ، زما اُودس ندې مات شوی ، نو ځکه ما د لوټې اُوبه ندې استعمال کړې ·

امام شافعي رحمه الله چې دا خبره واوریده نو ډیر خوشحاله شو ، کور ته چې لاړ خپلو بچو ته یې ووېل : ما درته نه وېل چې امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت لوې اِمام ، مُتقي او پرهیزګار دی ، بیا یې بچو ته صحیح صورتِ حال بیان کړو ، نو د بچو یې هم تسلي اوشوه. (۱)

په حلال خوراک سره زړه مُنوّر کیدل ، او په ژبه د حِکمت چیني جاري کیدل

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَنْ أَكَلَ الحَلَالَ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ وَأَجْرٰى يَنَابِيْعَ الحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلٰى لِسَانِهِ . (۲)

(۱) تحفة العلماء والطلباء ص ۲۰٦ ، کشکول حکایات ص ۱۰٦ .

(۲) اخرجه ابونعیم في الحلية ، احیاء علوم الدین ج ۲ ص ۱۲۲ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام ط مكتبه رشيديه كوئته ، وذكره ابن رجب الحنبلي في جامع العلوم والحكم ۱ / ۱۰۷ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين الفصل الثاني في الحث على الورع وتوقي الشبهات ص ۳۵۵ .

څوک چې څلویښت ورځې حلال خوراک اوکړي نو (ددې په وجه) الله ﷻ د داسې کس زړه مُنوّر کوي، او دده د زړه نه دده په ژبه باندې د حِکمت چینې جارې کوي.

یو شاعِر وایي:

سِرِّ دین صِدق مَقَال اکلِ حلال ❁ خلوت و جلوت تماشا ئے جمال

عِلم و حکمت زاید از نانِ حلال ❁ عشق و رقت آید از نانِ حلال .

او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم کس حلال خوراک کوي په دې سره دده په زړه کې یو نُور پیدا کیږي، نیکو اَعمالو ته یې شوق پیدا کیږي، او د الله ﷻ قُرب ورته نصیبه کیږي.

د دارالعلوم دیوبند اُستاذانو ته د شاه جي دَعوت

د دارالعلوم دیو بند مُهتمم " حکیم الاسلام قاري محمد طیب رحمه الله " یوه واقعه رانقل کړې چې: زمونږ د دیوبند په بزرګانو کې یو بزرګ ؤ، شاه جي عبدالله نوم یې ؤ، تعلیم یې نه ؤ کړی، لیکن صاحبِ نسبت (وليُ الله) ؤ، هر وخت به په ذکر و آذکارو کې مشغول ؤ. هغه خپل بال بچ له د حلال رِزق پیدا کولو د پاره دا کار کولو چې وَابنه (ګیاه) به یې خرڅول، په هاغه وخت کې به یې د وَښو یو بَنډل په شپږ پیسو خرڅول، نه به یې ددې نه زیاتې اخیستې او نه کمې.

د دیوبند په کلي کې چې د چا څاروي وو هغوی به په قطار کې ده ته ولاړ ؤ، دده نه به یې وابنه اخیسته، ځکه هر کس دا غوښته چې دا برکت ما ته حاصل شي.

شاه جي چې به دا شپږ پیسې اُوګټلی نو په دې کې به یې دوه پیسې په هماغه ځای کې په فقیرانو باندې تقسیم کړې، په دوه پیسو به یې د کور خرچه اوکړه، او دوه پیسې به یې په هره ورځ جَمع کولې، ټول کال به چې څه پیسې جَمع شوې نو ده به په دې باندې د دارالعلوم دیوبند اُستاذانو له دَعوت اوکړو. په دې دعوت کې به حضرت مولانا محمد قاسم رحمه الله، مولانا رفیع الدین رحمه الله، مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله او د دارالعلوم دیوبند اولني مُدرِّس مولانا محمد یعقوب رحمه الله هم شریک ؤ، کله به په کې حاجي اِمداد الله رحمه الله هم شریک شو، دا به په کال کې صرف یوه پیره دعوت ؤ.

د دارالعلوم ديوبند مهتمم قاري محمد طيب رحمه الله فرمايي چې ما د خپلو بزرګانو نه آوريدلي دي چې مولانا يعقوب رحمه الله به فرمايل :

مونږ ټولو به غوندې کال ددې دعوت اِنتظار کولو چې کله به د شاه جي په کور کې خوراک خورو .

ځکه کله به چې مونږ د هغه په کور کې خوراک اوکړو نو ددې حلال خوراک به دا اثر و چې تر ځلويښتو ورځو پورې به مونږ په خپل زړه کې ددې نُورانيت محسوسول ، او هر وخت به زمونږ په زړه کې د مانځه ، تلاوت او د الله ﷻ د ذِکر جَذبه راپورته کيده . نو ځکه به مونږ ټول کال ددې يو دعوت اِنتظار کولو . (۱)

فائده : دا د حلال خوراک اثر وُ چې په زړه کې به يې نُورانيت پيدا کول ، او د عباداتو جَذبه به يې راپورته کوله .

الله ﷻ صِرف حلال مال قبلوي

د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمَايي :

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا . (۲)

بيشکه الله ﷻ (د هر قِسمه عيبونو نه) پاک دی ، صرف پاک (صدقات او اَعمال) قبلوي (کوم چې د عيبونو او د نيت د فساد نه پاک وي) .

په قرآن مجيد کې هم الله ﷻ د طيب مال نه د اِنفاق حکم کړی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ غَنِيٌّ

---

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۳ ص۲۰۸ ، حضرت مولانا تهانوي کے پسنديده واقعات ص ۵۱ .

(۲) صحيح مسلم باب قبول الصدقة من الكسب الطيب وتربيتها ۶۵ (۱۰۱۵) ، سنن ترمذي رقم الحديث ۲۹۸۹ ، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۶۰ ، كنزالعمال رقم الحديث ۳۲۳۶ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۶۳۹۳ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۱۷ الترغيب في طلب الحلال والاكل منه .

حَمِيدٌ﴾ .(١)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) هغه پاکیزه څیزونه خرچ کړئ کوم چې تاسو ګټلي دي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راویستلي دي ، او تاسو د رَدي (ناکاره) څیز اراده مه کوئ چې د هغې نه (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوئ ، حالانکه تاسو په خپله ددې رَدي څیز اخیستونکي نه یئ مګر دا که تاسو په هغې سترګې پټې کړئ . او په دې پوهه شئ چې الله ﷻ بې نیازه او د تعریف لائق دی .

حلال مال په بهترین ځای کې خرچ کیږي

کله چې د یو سړي مال حلال وي نو دا په بهترین ځای کې خرچ کیږي ، او مستحقینو ته په خپله رسیږي ، ددې په باره کې درته یوه بهترینه واقعه بیانوم :

شیخ علي متقي عارف بالله رحمه الله فرمایي : چې یو نیک سړي به حلال کاروبار کولو ، او د هغه دا معمول ؤ چې څه به یې اوګټل نو هغه به یې په درې (۳) حصو تقسیم کړه ، یوه حصه به یې صدقه کړه ، دویمه به یې په خپل ضروریاتو کې اولږوله ، او دریمه به یې په تجارت کې خرچ کړه . یوه ورځ ده له یو مالدار کس راغی او ورته وې ویل : اې شیخ ! زه غواړم چې څه مال د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړم نو ماته څوک مستحق اُوښایه چې هغه ته یې ورکړم .

شیخ ورته وویل : اول حلال مال پیدا کړه ، بیا چې هغه ته د الله ﷻ په لاره کې خرچ کوی نو هغه به په خپله مستحقینو ته رسي او په بهترین ځای کې به مَصرف کیږي .

دې دُنیا دار سړي دا خبره په مُبالغه باندې حمَل کړه (او هسې فضول خبره ورته معلومه شوه) ، نو دې شیخ ورته وویل : ښه ده ، ته لاړ شه ، او تا ته چې څوک د صدقې ډیر مستحق معلومیږي او ستا زړه پرې اُوسوزي نو هغه ته د خپل مال نه څه صدقه ورکړه .

کله چې دا سړې روان شو نو په لاره کې ورته یو کس په مخه ورغی چې په ظاهره ډیر زیات غریب معلومیده او په خپه باندې ګډ هم ؤ ، ده چې دا ولیده نو زړه کې یې وویل : چې

(١) سورة البقرة آية ٢٦٧ .

Scanned with CamScanner

دا کس خو ډير زيات غريب ، مستحق او معذور دی نو خپل مال يې هغه ته صدقه کړو. په صبا باندې دا مالدار کس په لاره تيريده چې هماغه پرونی فقير په يو ځای کې د بل ملګري سره ولاړ دی او هغه ته خپله واقعه داسې بيانوي چې :

"پرون په ما باندې يو مالدار سړي د غريب ګمان وکړو ، او څه صدقه يې راته راکړه ، ما هغه روپۍ په شراب نوشۍ او بدکارۍ کې خرچ کړی".

دې مالدار چې دا خبره واوريده نو سخت خفه شو ، دې شيخ ته راغی او هغه ته يې ټوله واقعه بيان کړه.

شيخ چې دا واقعه واوريده نو هغه ورله خپل يو درهم ورکړو ، او ورته وې ويل چې کله ته ددې ځای نه اُوځې نو تاته چې اول هر څوک په مخه درشي نو هغه ته دا دِرهم صدقه ورکړه.

کله چې دا مالدار سړې دده نه راووت ، نو په لاره کې ورته اول داسې کس په مخه ورغی چې په ظاهره باندې ښه مالدار معلوميده ، ځکه صفا کپړې يې اچولې وې ، په لاس کې ورسره څه وو ، د ظاهري شکل نه بهترين او شريف سړې معلوميده ، نو دې مالدار کس اول دا سوچ وکړو چې ده ته څنګه دا درهم ورکړم ؟ دا خو په ظاهره مالدار معلوميږي او مستحق نه دی ، خو چونکه شيخ ورته حکم کړې وُ چې اولني کس ته به دا درهم ورکوی نو ځکه يې همده ته دا درهم ورکړو.

کله چې هغه سړي دا درهم واخيست نو دوباره شا ته روان شو او يو زوړ کنډَر ته داخل شو ، هلته يې څه اوغورځول ، او په هغه اخوا طرف د کنډر نه اووت ، دا مالدار سړې هم دده پسې شاته ورغی ، چې وې کتل نو په کنډر کې يوه مړه کونتره پرته وه ، دا د هغه سړي پسې په منډه ورغی ، او قسَم يې ورته ورکړو چې صحيح حال به راته وايې چې ته څوک يې ؟ ستا اِقتصادي حالات څنګه دي ؟ او په دې مړه کونتره دې څه کول ؟

هغه ورته ووېل : زه يو غريب سړې يم ، د څه بيمارۍ په وجه مزدوري نه شم کولی ، زما واړه واړه بچي دي ، په کور کې د خوراک د پاره هيڅ شی هم نه وُ ، د چا نه سوال هم نشم کولی ، ما د خپلو بچو ولږه کتل نشوه برداشت کولی ، د ډيرې پريشانۍ په حالت کې د کور نه راووتلم چې د بچو د پاره د خوراک څه راپيدا کړم ، سَرګردانه ګرځيدم ، هيڅ شی په لاس رانغی ، زما بچي چونکه د ډيرې ولږې په وجه په اِضطراري حالت کې وو نو ما دا مړه

کونتره را واخيسته چي دا به ورله ويسم ، ځکه هغوی مجبور دي ، د خوراک بل څه نشته .
کله چي الله تعالی ستا په ذريعه ماته دا درهم راکړو نو ما په هغه کنډر کي واپس هغه مړه کونتره او غورځوله ، ځکه په دې درهم به ورله اوس د خوراک څه واخلم .
کله چي دې مالدار سړي دا خبرې واوريدی نو سترګي يې وغړيدی ، او د شيخ خبره ورته رايادېشوه چي هغه خو ريښتيا ويلي وو چي :
" کله مال حلال وي نو دا په خپله په صحيح ځای کي مصرف کيږي او خپل مستحق ته رسيږي " . (۱)
لهذا انسان ته په کار دي چي اول خپل کارو بار حلال کړي ، په حلاله طريقه مال اوګټي نو بيا به الله ﷻ ده ته په بهترينو ځايونو کي د لږولوتوفيق ورکوي ، او مستحقينو ته به رسيږي . په حديث کي هم راځي ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :
لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ إِلَّا الطَّيِّبَ . (۲)
الله تعالی صرف حلال مال قبلوي .

د تقوی په وجه د مشکلاتو نه وتل ، او د غيبي خزانو نه فراخه رزق ملاويدل

محترمو مسلمانانو ! د تقوی او پرهيزګارۍ په وجه الله ﷻ د خپلو بندګانو سره دا وعده کړې چي د مُشکلاتو نه به ورته د وتلو لاره آسانه کړم ، او د داسې ځای نه به ورته رزق ورکړم چي د سره به يې د هغه ځای نه ګمان هم نه وي .
نو که مونږ هم د حرام او مُشتبِه مال نه ځان اوساتو ، په ځان کي تقوی او پرهيزګاري پيدا کړو نو الله به مونږ ته هم د مُشکلاتو نه د وتلو لار آسانه کړي ، او د داسې ځای نه به راته رِزق راکړي چي زمونږ ګمان به هم نه وي .
حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چي رسول الله صلی الله عليه وسلم دا آيت تلاوت کړو :

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج۲ باب فضل الصدقة في ضمن الفصل الاول حديث ۱ .
(۲) رواه البخاري ۲ / ۱۳۴ ، ۹ / ۱۵۴ ، واحمد ۲ / ۳۳۱ ، والبيهقي ۴ / ۱۷۷ ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ۱ .

﴿ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا . وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ، وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ، إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴾ . (١)

ترجمه : څوک چې د الله نه اُووېرېږي نو الله جَلَّ جَلَالُهُ به دده د پاره (د هر مُشکل نه) د خلاصي لاره جوړه کړي ، او د داسې ځای نه به ورته رِزق ورکړي چې دده به پرې ګمان هم نه وي ، او څوک چې په الله جَلَّ جَلَالُهُ باندې توکل کوي نو هغه الله جَلَّ جَلَالُهُ دده د پاره کافي دی ، بیشکه الله جَلَّ جَلَالُهُ خپل حکم (په هر حال کې) پوره کوونکې دی ، بیشکه الله د هر شي د پاره یوه اَندازه مقرر کړې .

حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې بيا نبي عليه السلام (ماته) وفرمايل :

« يَا أَبَا ذَرٍّ ! لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوا بِهَا لَكَفَتْهُمْ »

اې ابوذر ! که چیرته ټولو خلقو ددې آیت په مُقتضٰی باندې عمل کولی (یعنی تقوی یې په ځان کې پیدا کړې وی او په الله جَلَّ جَلَالُهُ باندې یې توکّل کړې وی) نو دا آیت به د ټولو د پاره کافي شوې وی (یعنی الله جَلَّ جَلَالُهُ به ټولو خلقو ته د هر مُشکل نه د وتلو لاره آسانه کړې وی ، او ټولو ته به یې د داسې ځای نه رزق ورکړې وی چې د دوی به ورباندې ګمان هم نه وُ).

حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي :

فَجَعَلَ يَتْلُوهَا عَلَيَّ ، وَيُرَدِّدُهَا ، حَتَّى نَعَسْتُ " . (٢)

---

(١) سورة الطلاق آية ٢ ، ٣ .

(٢) عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : جَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتْلُو هَذِهِ الْآيَةَ : (وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا) حَتَّى فَرَغَ مِنَ الْآيَةِ . ثُمَّ قَالَ : « يَا أَبَا ذَرٍّ ! لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوا بِهَا لَكَفَتْهُمْ » . قَالَ : فَجَعَلَ يَتْلُوهَا عَلَيَّ ، وَيُرَدِّدُهَا ، حَتَّى نَعَسْتُ . اخرجه احمد في كتاب الزهد جز ١ ص ٣٠ رقم ٢٢٥ زهد أيوب عليه السلام . ترغيب المسلمين ص ٣١ .

وفي رواية : يَا أَبَا ذَرٍّ ! إِنِّي لَأَعْرِفُ آيَةً لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوا بِهَا لَكَفَتْهُمْ ﴿ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا . وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ قَدْرًا ﴾ . (حم ه حب ك) عن أبي ذر ، كنز العمال جزء ١ ص ٥٨٣ رقم الحديث ٢٦٤٤ ، و ج ٢ ص ٥٢٢ رقم ٣٦٦٢ .

نبي عليه السلام (د ډير تاکيد د پاره) بار بار دا آيت ماته تلاوت کولو ، دومره ډيرېې مسلسل اُولوستو حتّى چې ماته خوب راغى .

فائده : ددې آيت او حديث نه هم دا معلومه شوه چې د تقوى په برکت سره انسان ته د حلال رزق دروازې کلاوېږي ، او د داسې ځاى نه به ورته رزق ورکولې شي چې دده به د هغه ځاى نه ګمان هم نه وي ، بيا پيغمبر عليه السلام ددې آيت مضمون مُستحکم کولو د پاره تاکيدًا دا آيت بار بار لوستلو .

ډير خلق داسې دي چې هغوى په حرامې طريقې سره رِزق طلب کوي لکه په رِشوت ، سود ، ظلم او دُهوکې سره ، حالانکه دوى ته پته نشته چې د الله ﷻ سره کوم رزق دى دا په اطاعت او د الله ﷻ په فرمانبردارى سره طلب کولې شي .

ټولو مخلوقاتو ته رِزق ورکوونکې الله ﷻ دى

په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې د رِزق معامله صرف د الله ﷻ په قدرت کې ده ، او ټولو مخلوقاتو ته رِزق ورکوونکې الله ﷻ دى ، چاته چې اوغواړي رزق ورله فراخه کړي ، او چاته چې اوغواړي نو رِزق ورله تنګ کړي ، البته الله ﷻ په نيکو اعمالو او تقوى سره د رِزق د فراخۍ وعده کړې .

الله ﷻ په آزل کې د ټولو انسانانو د رِزق فيصله کړې ده ، په آزل کې چې څومره رزق د انسان د پاره مقرر شوى ، په هغې کې نه کمې کيږي ، او نه زياتى (البته انسان به د حلال رزق پيدا کولو د پاره جائز کسب ، تجارت يا مزدوري خامخا کوي) .

په دُنياوي ژوند کې د انسان ډير ضرورتونه وي خو ليکن په دې کې غټ او بنيادي ضرورتونه درې دي :

۱ . کپړې (جامې) ۲ . ځاى ۳ . خوراک .

دا درې په کې ضروريات آصليه دي ، ليکن په دې کې د جامو او ځاى ضرورت دومره زيات نه دى ځکه يوه جوړه جامې د انسان ډير وخت کيږي ، او کور هم چې انسان يو ځل جوړ

کړي نو ډيره زمانه کار کوي، البته د خوراک ضرورت ډير زيات دی، ځکه په هره ورځ درې پيرې (سهر، غرمه، ماښام) د خوراک ضرورت راځي.
د همدې وجې نه انسان هر وخت د خوراک حاصلولو په فِکر کې ډُوب او سَرګردانه وي، او ددې په حاصلولو کې ډير حريص وي.

نو الله ﷻ انسان ته په قرآن مجيد کې ځای په ځای دا خبره واضحه کړه چې ټولو مخلوقاتو ته رزق ورکول زما په ذِمه دي. الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾. (١)

ترجمه: او په مخ د زمکه باندې داسې هيڅ ساه لرونکې جاندار نشته مګر د هغې ټولو رِزق (ذِمه واري) په الله ﷻ باندې ده.

په يو بل آيتِ مبارکه کې الله ﷻ فرمايي:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾. (٢)

ترجمه: آيا دوی نه دي کتلي چې الله تعالى چاته او غواړي هغه ته رزق فراخه کوي، او چاته يې (چې او غواړي نو هغه ته رِزق) تنګوي، بيشکه په دې کې نخې د عِبرت دي د هغه قوم د پاره چې هغوی ايمان لري.

په سورة الذّاريات کې ذکر دي الله تعالى فرمايي:

﴿وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ﴾. (٣)

ترجمه: او په آسمان کې ستاسو رِزق دی، او هغه څه هم چې د تاسو سره يې وعده کولې شي.

(١) سورة هود آية ٦.
(٢) سورة الروم آية ٣٧.
هدا مضمون د قرآن کريم په نورو ډيرو آيتونو کې هم ذکر دی، الله تعالى فرمايي: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾. سورة بني اسرائيل (الاسراء) آيت ٣٠.
(٣) سورة الذاريات آية ٢٢.

بلکه د انسان رِزق خو د مخکې نه ليکل شوی وي ، د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

چې کله نُطفه د مور په رَحِم کې د څلويښتو يا پنځه څلويښتو شپو شي نو يوه فرښته دې نُطفې ته راشي او الله ﷻ ته دا عرض اوکړي

يَارَبِّ ! أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ؟ اې ربه ! دا بَد بخت اوليکم که نيک بخت ؟

نو د الله ﷻ د طرفه چې ورته کوم حکم ملاؤ شي هماغه شان اوليکلې شي .

بيا پوښتنه اوکړي :

أَيْ رَبِّ ! أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى ؟ اې ربه ! دا هلک دی او که جينۍ ؟

نو (د الله ﷻ د طرفه چې ورته کوم حکم ملاؤ شي) هماغه شان اوليکلې شي .

وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَثَرُهُ وَأَجَلُهُ وَ رِزْقُهُ . ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ فَلَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقَصُ " . (١)

بيا دده عمَل ، دده عُمر او دده رِزق هم اوليکلې شي ، بيا صحيفې بَندې کړې شي او په دې کې نور نه زيادت کولې شي او نه کمي .

فائده : ددې آيتونو او احاديثو نه معلومه شوه چې د هر حيوان رزق د الله ﷻ په ذِمه دی ، او د رِزق فراخي او تنګي د الله ﷻ په قبضه کې ده ، عقل او هوښيارتيا ته په دې کې هيڅ دَخل نشته ، دغه وجه ده چې د ډيرو هوښيارانو رزق به تَنګ وي ، او د ډيرو کم عقلو رِزق به فراخه وي .

(١) عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : " يَدْخُلُ الْمَلَكُ عَلَى النُّطْفَةِ بَعْدَ مَا تَسْتَقِرُّ فِي الرَّحِمِ بِأَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسَةٍ وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً . فَيَقُولُ: يَا رَبِّ ! أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ؟ فَيُكْتَبَانِ . فَيَقُولُ : أَيْ رَبِّ ! أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى ؟ فَيُكْتَبَانِ . وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَثَرُهُ وَأَجَلُهُ وَ رِزْقُهُ . ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ فَلَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقَصُ " .
صحيح مسلم كتاب القدر باب كَيْفِيَّةِ خَلْقِ الآدَمِيِّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَكِتَابَةِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقَاوَتِهِ وَسَعَادَتِهِ رقم الحديث ٢٦٤٤ .

Scanned with CamScanner

په الله ﷻ باندې توكل او اعتماد په كار دى

اگر چې حلال كسب كول او مزدوري كول هم سنت او ضروري ده ، ليكن د دې سره سره بيا هم اعتماد او بهروسه په الله ﷻ باندې وي ، همدا مطلب د دې آيت هم دى :

﴿ حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ﴾ . (۱)

ترجمه : الله تعالى زمونږ د پاره كافي دى او هغه ښه كارساز دى .

او همدا مطلب د دې آيت دى چې :

﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ﴾ . (۲)

ترجمه : اې الله ! مونږ همدا ستا عبادت كوو ، او هم د تا نه مدد غواړو .

لهذا انسان ته په كار دې چې د رزق په معامله كې دومره پريشانه او فكرمند نشي چې د دې په وجه ورنه فرضي عبادات هم پاتې شي ، ځكه د انسان مقصدِ حيات د الله ﷻ عبادت كول دي ، الله تعالى فرمايي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴾ . (۳)

ترجمه : او ما نه دي پيدا كړي پېريان او انسانان مگر د دې د پاره چې دوى زما عبادت اوكړي .

د افسوس خبره داده چې د انسان په ذمه كوم اَصلي كار وُ يعنى عبادت كول ، هغه ده پريښې دى ، او د كوم شي ذمه واري چې الله ﷻ اخيستې ده په هغې كې دا دومره ورننوتې دى چې څليريشت (۲۴) گهنټې يې په دماغو باندې د رزق گټلو غم سور وي ، او د فرضي عباداتو هيڅ پرواه نه ساتي .

(۱) سورة آل عمران آية ۱۷۳
(۲) سورة الفاتحة آية ۵
(۳) سورة الذاريات آية ۵۶

حالانکه انسان ته به صرف هماغه رزق ملاويږي کوم چې دده سره په تقدير کې ليکلې شوې وي ، که دې هر څومره منډه اُووهي نو د هغې نه زيات نشي حاصلولی ، نو ددې نتيجه دا را ووته چې انسان نه دُنيا بنه کړه او نه آخرت .

د نن صبا مسلمانانو حالت د اُردو ژبې يو شاعِر په دې شعر کې بيان کړی :

نه خدا هي ملا نه وصالِ صَنم ✿ نه اِدهر کے رہے نه اُدهر کے رہے

په تقدير کې ليکل شوې رِزق به انسان ته ضرور رَسي

محترمو مسلمانانو ! کوم رزق چې د انسان سره په اَزل کې ليکل شوې وي دا به انسان ته ضرور رَسي ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الرِّزْقَ لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ اَكْثَرَ مِمَّا يَطْلُبُهُ اَجَلُهُ . (۱)

بيشکه مرګ چې انسان څومره طلب کوي ددې نه زيات رزق انسان طلب کوي (يعنی کوم رزق چې د انسان سره ليکل شوې وي دا رزق مسلسل ددې انسان په تلاش کې وي ، د انسان مرګ دومره نه تلاش کوي څومره چې دا رزق دا انسان تلاش کوي) .

په يو روايت کې راځي ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَوْ اَنَّ ابْنَ آدَمَ هَرَبَ مِنْ رِزْقِهِ كَمَا يَهْرُبُ مِنَ الْمَوْتِ لَاَدْرَكَهُ رِزْقُهُ كَمَا يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ . (۲)

که چيرته بني آدم دخپل رزق نه داسې اُوتختي لکه څرنګې چې د مرګ نه تختي نو دده دا رزق به دې داسې رالاندې کړي لکه څرنګې چې مرګ دې رالاندې کوي .

---

(۱) روه الطبراني عن ابي الدرداء رقم الحديث جزء ٦ ص ٢٧٣ رقم الحديث ١٦٦٠٩ .

وفي رواية : إِنَّ الرِّزْقَ لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ كَمَا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ . رواه أبو نعيم في « الحلية » . مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٣١٢ ، الترغيب والترهيب ج٢ ص ٣١٢ رقم الحديث ١٧٠٣ ، و رواه ابن حبان في صحيحه جزء ٨ ص ٣١ رقم الحديث ٣٢٣٨ ، و رواه الطبراني باسناد جيد ، كنز العمال ج١ ص ٢٦٧ كتاب البيوع باب في طلب الرزق .

وفي رواية : اَلرِّزْقُ أَشَدُّ طَلَبًا لِلْعَبْدِ مِنْ أَجَلِهِ . الجامع الصغير رقم الحديث ٥٨٦٤ ، و حسنه المحدث الالباني عن ابي الدرداء من رواية القضاعي ، انظر حديث رقم: ٣٥٥١ في صحيح الجامع .

(٢) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء جز٧ ص ٩٠ ، الجامع الصغير و زيادته جز ١ رقم الحديث ٩٣٧١ ، حكم الألباني: حسن ، انظر حديث رقم: ٥٢٤٠ في صحيح الجامع.

د امام زاهدي رحمه الله واقعه

يو ځل امام زاهدي رحمه الله اراده اوکړه چې زه دا يقين حاصل کړم چې الله ﷻ هر چاته رزق په کومه طريقه ورسوي ؟ نو دې ددې مقصد د پاره ځنګل ته روان شو ، بيا يو غرته اوخته ، په غر کې يو غار ته ننوت ، او د غار په يو ګنج (ګټ) کې کيناست ، د ځان سره يې وويل :

كُنتُ أَنْظُرُ كَيْفَ يَرْزُقُنِي هُنَارَبِّي ؟ زه ګورم چې زما رب ماته دلته رزق څنګه رارسوي ؟

(د الله ﷻ شان ګوره) د يوې قافلې نه لاره ورکه شوه (د همدې ځنګل او غر طرف ته راروان وو) ، په دوی باندې سخت باران شروع شو ، دوی د باران نه د بچ کيدلو د پاره يو غار تلاش کولو ، نو دغه غار يې اوليده په کوم کې چې امام زاهدي ناست ؤ .

کله چې د قافلې والاؤ دې غار ته داخل شو نو په دې کې يې امام زاهدي اوليده ، دوی ته يې آواز اوکړو : اې عبدالله ! ، خو ده جواب ورنه کړو ، دوی ووېل : کيدې شي د ډيرې يخنۍ د وجې دا سړې د خبرو قدرت نشي لرلی ، نو اور يې بل کړو او دې يې ورته ګرم کړو ، د قافلې والاؤ ده سره بيا خبرې شروع کړې خو ده بيا هم جواب ور نکړو ، دوی خپل مينځ کې ووېل : کيدې شي اوږې شوې وي ځکه خبرې نشي کولی ، نو خوراک يې ورته نژدې راوړو ، ده ته يې د خوراک د پاره اشاره اوکړه خو ده خوراک نه کولو ، د قافلې والاؤ ووېل : کيدې شي د ډير وخت نه ده څه نه وي خوړلي دا روټۍ به نشي خوړی ، نو شوده (پَی) يې ورله ګرم کړه ، خوږه پالوده يې ورله ورنه جوړه کړه او ده ته يې ور وړاندې کړه خو ده بيا هم او نه خوړه ، دوی ووېل : ده ډيره موده خوراک نه دې کړی نو کيدې شي چې دواړه ژامې يې جم شوې وي او اوس د خوراک د پاره نه کلاويږي .

نو د دوی نه دوه کسان راپاڅيده چې په زوره باندې دده خوله کلاؤ کړي ، کله يې چې دده خوله په زوره کلاؤ کړه او نوړۍ يې ورله په خوله کې واچوله نو امام زاهدي اوخندل ، دوی ورته ووېل : آيا ته ليونې يې ؟ ده ورته ووېل : نه ، زه ليونې نه يم ، ليکن ما دا معلوموله چې الله ﷻ ماته رزق څنګه راکوي ؟

فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يَرْزُقُنِيْ وَيَرْزُقُ عَبْدَهُ حَيْثُ كَانَ . وَأَيْنَ كَانَ . وَكَيْفَ كَانَ . (۱)

پس زه پوهه شوم چې الله ﷻ ماته ، هر بنده (او هر مخلوق ته) رزق ورکوي کهٔ دا په هر ځای کې وي ، او هر څنګه حالت کې وي .

د خوش طبعۍ واقعه

ددې ځای مناسب د خوش طبعۍ يوه واقعه درته بيانوم اګر چې د عبرت نه ډکه ده : په يوه بانډه (اَطرافو) کې يو عالِم د جُمعې تقرير کولو ، د تقرير په دَوران کې يې دا خبره اوکړه چې : " ټول مخلوق ته رزق الله ﷻ ورکوي ، او دچا سره چې کوم رزق ليکلې شوې وي دهٔ ته به خامخا دا رزق وَررسوي " .

په دې مَجلس کې د بانډې يو ځوان ناست وُ دهٔ د ځان سره په زړه کې وويل : چې کله زه خوراک نهٔ کوم نو الله ﷻ به يې راباندې څنګه اوخوري ؟

ده خوراک کول بَند کړه ، کور ته چې راغى مور ورته خوراک راوړو ، ده اِنکار اوکړو چې زه يې نهٔ خورم ، مور په بار بار ورته د خوراک کولو وينا کوله خو ده په مسلسل د خوړلو نهٔ اِنکار کولو ، آخِر دا کس د ډيرو سُوالونو په وجه تنګ شو او د کور نه اَووت ، بهَر يو ځنګل طرف ته لاړ ، د ځان سره يې همدا سوچ کولو : چې کله زه خوراک نهٔ کوم نو الله ﷻ به يې راباندې څنګه اوخوري ؟

د مور خو د بچي سره ډيره مِينه وي ، دې پَراټې پخې کړې ، ورسره يې څه کوچ او تَلکاري هم په کاسو کې واچوله او دې ځوي له يې ځنګل ته وَر وړه ، ده د خوړلو نه اِنکار اوکړو ، مور يې دا خوراک دده سره په څنګ کې کيښود ، او واپس ورنه کور ته راغله .

دې کس باندې به د خوراک بُوی لږيده نو ددې ځای نه پاڅيده په څه فاصله کې لرې په يو ځای کې څملاست .

د خدای شان ګوره چې ددې علاقې څه ډاکوان او غله به د غرمې په وخت په دغه ځای کې راجَمع کيده ، او د غلا د پاره به يې نقشه جوړوله ، ځکه دا يو محفوظ ځای وُ ، غلو چې

(۱) درة الناصحين ص ۱۲۴ ، رونق المجالس ، قرة الواعظين ج۱ ص ۱۸۹ .

دلته دا بهترین خوراک اُولیده نو ډیر خوشحاله شو ، د خوراک اِراده یې اوکړه ، په دوی کې چې کوم مشر ؤ هغه ډیر هوښیار ؤ ، خپلو ملګرو ته یې وویل :

خبردار ، دا او نه خورئ ، هسې نه چې چا زمونږ د وژلو د پاره مونږ ته په دې خوراک کې زَهر نه وي اَچولي ، او که چا زَهر اچولي وي کیدې شي هغه دلته خواوُ شا پَټ ناست وي ، نو تاسو اول اَخوا دیخوا تلاش شروع کړئ .

کله چې دې غلو اخوا دیخوا تلاش شروع کړو نو دا ځوان یې اُولیده چې په یو ځای کې پروت دی ، دوی دا د وِښتانو نه را اُونیوه ، او ورته وې ویل :

په دې خوراک کې تا زَهر اچولي ؟ ده ورته وویل : نه ، ما په کې ندي اچولي . غلو ورته وویل : چې کله تا په کې زهر ندي اچولي نو بیا تا ولې دلته دا خوراک ایخې دی؟

بیا دې غلو مشوره اوکړه چې اول به دا خوراک په ده باندې اوخورو ، نو که زهر یې په کې اچولي وي نو همدا به پرې مَر شي .

نو دوی ده ته حکم اوکړو چې دا خوراک اوخوره ، ده د خوراک نه اِنکار اوکړو ، د غلو نور هم یقین پوخ شو چې ده په دې خوراک کې زهر اچولي دي . بیا یې ورته د خوړلو حکم اوکړو خو ده نه خوړلو ، د غلو مشر دې نورو ته حکم اوکړو چې یو څو څپیړې یې سَم پُوخ پُوخ اُووهئ ، دوی وریاندې د وهلو شروع اوکړه سَم پُوخ پُوخ یې اُووهل .

د ډیرو وهلو نه پس دې ځوان دې غلو ته خپله واقعه بیان کړه ، بیا ټول یو ځای کیناسته او په شریکه یې دا روټې اوخوړه .

په راتلونکې جُمعه باندې دا ځوان بیا جُمات ته راغی ، هغه عالِم بیا دا خبره اوکړه :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او د چا سره چې کوم رِزق لیکلې شوې وي ده ته به خامخا دا رزق وَر رسوي " .

د تقریر نه پس دې ځوان مولانا صاحب ته وویل : مولانا صاحب ! چې کله ته مسئله بیانوې نو نیمه مسئله مه بیانوه ، بلکه پوره مسئله بیانوه .

مولانا صاحب ورته وویل : زه خو پوره مسئله بیانوم ، ما کومه مسئله نیمه بیان کړې ؟

ده ورته وویل : تا تیره جُمعه دا مسئله دا بیان کړې وه چې :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او د چا سره چې کوم رِزق ليکلې شوې وي دا ته به خامخا دا رزق وَر رسوي " .

مولانا صاحب ورته ووېل : دا خو پوره مسئله ده . دې ځوان ووېل : دا پوره مسئله نه ده ، بلکه پوره مسئله داسې ده :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او د چا سره چې کوم رِزق ليکلې شوې وي دا ته به خامخا دا رزق وَر رسوي ، او چې څوک يې نه خوري نو بيا به يې په وهلو وهلو وربانديې په زُوره خوري " . (ځکه د ما سره همدا کار اوشو) . (١)

فائده : دا اګرچې د خوش طبعۍ واقعه ده ليکن بيا هم په کې عبرت پروت دی .

مقرر شوې رِزق په خپله جُمات ته راورل

ابراهيم خواص رحمه الله يو مشهور بزرګ او صاحبِ کرامت وَلي تېر شوی ، دې وايي زه په يو جُمات کې ووم ، په دې جُمات کې ما يو فقير اُوليده چې د درې ورځو نه په ذِکر و اَذکار او عباداتو کې مشغول ؤ ، په دې درې ورځو کې ده د خوراک هيڅ او نه خوړل ، آخر ما ورنه پوښتنه اوکړه : ستا کوم خوراک ته زړه کيږي چې زه يې درله راوړم ؟ هغه راته ووېل : ګرمه روټۍ او کباب .

ابراهيم خواص وايي : زه د جُمات نه اُووتم ددې د پاره چې ده له ګرمه روټۍ او کباب پيدا کړم (هغه ځای چونکه اَطراف ؤ ، ښاريه نه وه) ټوله ورځ اوګرځيدم ليکن ما هيچرته هم دا پيدا نه کړه . زه ماسخوتن نا اُميده جُمات ته راغلم ، د شپې مې د جُمات دروازه بنده کړه ، څه اندازه شپه تېره شوې وه چې يو کس د جُمات دروازه رااُووهله ، زه چې ورغلم دروازه مې کلاؤ کړه نو په دروازه کې يو کس ولاړ دی ، په لاس کې ورسره ګرمه روټۍ او کباب دی ، ما له يې راکړه ، او راته وې ويل چې دا واخله ، ما ورته ووېل :

دا دې د کوم ځای نه راوړه ؟ او ولې دې راوړه ؟ هغه راته ووېل : نن مونږ په کور کې دا شيان د خوراک د پاره پَخ کړي وو ليکن په کور کې زمونږ په څه خبره باندې جګړه پيدا

---

(١) اهلِ دل کے تڑپا دینے والے واقعات ج ۴ ص ٧٦ .

Scanned with CamScanner

شوه ، مونږ ټول قسَم اوکړو چې اوس به دا کباب او دا روټۍ هيڅوک نه خوري بلکه دا ټول به جُمات ته ليږو ، نو ځکه ما دلته راوړه . (١)

سبحان الله ، ابراهيم خواص رحمه الله ټوله ورځ د کرمې روټۍ او کباب پسې اوګرځيده لیکن پیدا یې نه کړه ، خو چې کله الله ﷻ غوښته نو بغير د مُشقت نه یې جُمات ته ورته رااوليږل .

همدغه شان يوه بله واقعه

همدغه شان يوه بله واقعه هم علماؤ رانقل کړې ، شيخ ابويعقوب بصري رحمه الله فرمايي چې يو ځل زه په حَرَم شريف کې په عبادت مصروفه ووم ، د لسو ورځو نه راته د خوراک هيڅ ملاؤ نه شو ، سخت اوږې شوم ، په زړه کې مې دا خبره راغله چې بهر ميدان او وادۍ طرف ته اوځم کيدې شي د خوراک څه راته ملاؤ شي .

کله چې بهر اووتم نو يو بَدبُويه ټيپر (شَلغم) مې اوموندو ، ما راواخيست چې وې خورم ليکن طبعيت مې او نه منل ، واپس مې اوغورځول ، دوباره مسجدِ حرام ته راغلم ، د ځان سره مې ووېل : کيدې شي بهترين شی د خوراک د پاره راته ملاؤ شي .

کله چې په حرَم کې کيناستم نو يو کس راغی ، زما مخې ته کيناست ، په لاس کې ورسره يوه تهيلۍ وه ، دې کس ووېل : په دې تهيلۍ کې پنځه سوه ديناره او څه نور د خوراک شيان دي دا ټول ستا دي ، ته يې قبول کړه .

ما ورته ووېل : په دې دومره ډيرو خلقو کې ته دا ماله ولې راکوې ؟ بل چا له يې ولې نه ورکوې ؟ هغه راته ووېل :

نن لسمه ورځ ده چې مونږ په سمندري کشتۍ کې سفر کولو ، په دې کې ناڅاپه سمندري طوفان راغی ، کشتۍ غرقيدو ته نژدې شوه ، په کشتۍ کې ناست کسانو هر چا څه نذر اومنل . ما دا نذر اومنل : که زه ژوندې بَچ شوم نو چې د حرم شريف په مُجاورينو کې د ټولو نه اول زما نظر په کوم کس باندې اولږي زه به هغه ته پنځه سوه ديناره او دا څه خوراک

(١) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٣٣٦/١٠ ، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ٤٩ .

Scanned with CamScanner

ورکوم ، اوس مې اول په تا باندې نظر اولږیده نو ځکه مې په دې دومره خلقو کې ستا تخصیص اوکړو .

ابویعقوب بصري رحمه الله فرمايي : چې ما دې کس ته وویل : ته دا تهیلۍ کلاؤ کړه ، هغه چې تهیلۍ کلاؤ کړه نو په دې کې د مصرې میده روټۍ ، چینې ، او د بادامو چغزې وې، ما ددې نه یو موټې چینې او یو موټې بادام واخیست او باقي ټول هر څه مې هماغه کس ته واپس ورکړه ، او ورته مې وویل :

دا زما د طرفه تاته هدیه شوه ، ته یې خپلو بچو له ویسه .

ابویعقوب بصري رحمه الله فرمايي چې بیا ما خپل نفس ته وویل :

رِزْقُكِ يَا نَفْسُ! سِيْرَ إِلَيْكِ مُنْذُ عَشَرَةِ آيَامٍ ، وَأَنْتَ تَطْلُبِيْنَهُ مِنَ الْوَادِيْ . (١)

اې نفسه ! ستا رزق د لسو ورځو نه تاته راروان وُ او دا تا بهر په وادي (میدان) کې تلاش کولو .

ټرل شوي کس ته د کارغه په ذریعه رزق ورکول

د ابراهیم بن أدهم رحمه الله د توبې سبب دا وُ چې دې یوه ورځ ښکار له تللې وُ ، د ښکار کولو نه پس په یو ځای کې کیناست ، دَسترخوان یې ځان ته خور کړو چې روټۍ اُوخوري ، په دې کې ناڅاپه یو کارغه راغی ، په مَخوکه یې څه روټۍ د دَسترخوان نه اُوچته کړو ، او لاړو والوَتو . ابراهیم بن أدهم رحمه الله چې دا اُولیده نو ډیر تعجب یې اوکړو (چې دې کارغه څنګه دومره زړه وَرتیا اوکړه ، او دا روټۍ یې وې وړه) ، نو دې په آس باندې سورُ شو او د کارغه پسې شاته وَر روان شو ، کارغه پاس په غره کې په یو ځای کې کیناست ، دې هم غره ته ورپسې وَر اُوخت ، کارغه یې د لرې نه اُولیده ، چې کله ورنږدې شو نو کارغه والوت ، ده هلته یو کس اُولیده چې لاس او خپې یې ترل شوې وی او ستوني ستَغ په شا باندې پروت وُ .

ابراهیم بن ادهم چې دا سړې په دې حالت باندې اُولیده نو د آس نه راښکته شو ، لاس او خپې یې ورله کلاؤ کړه ، بیا یې ورنه پوښتنه اوکړه چې دا درله چا ترلي وو ؟ هغه ورته خپله

(١) ترغیب المسلمین فی الرزق الحلال و طعمة الصالحین فصل ١٦ ص ٣٣٦ .

واقعه بیان کړه چې زه یو تاجِر یم ، غلو اُونیوم ، د ماسره چې څه مال و دولت ؤ هغه ټول یې رانه واخیست خو زه یې او نه وژلم ، بلکه زما لاس او خپې یې اوتړل او دلته یې اُوغورځولم، نن اُوومه (۷) ورځ ده چې زه په دې ځای کې پروت یم ، الله ﷻ زما د رِزق دا اِنتظام برابر کړی چې په هره ورځ باندې دا کارغه روټی راوړي ، زما په سینه باندې کیني ، بیا په خپله مخوکه باندې روټی (د نوړی په مِقدار) ماته کړي ، او زما په خوله کې یې کیږدي ، زه یې اُوخورم.

وَمَا تَرَكَنِيَ اللهُ جَائِعًا فِيْ تِلْكَ الْأَيَّامِ .

په دې اُووه ورځو کې الله ﷻ زه اُوږې نه یم پریخی .

ابراهیم بن ادهم رحمه الله دا کس د ځان سره په آس باندې راکینول او واپس هماغه زوږ ځای ته راغی ، دلته یې توبه اُوویسته ، د فخر جامې یې اُوویستی ، د سُنت موافق او د صوفیانو لباس یې واغوست ، ټول غلامان یې آزاد کړه ، خپله زمکه او مال و دولت یې مسکینانو ته وقف کړو ، آمسا یې راواخیسته او د الله ﷻ په توکل مکې مکرمې ته روان شو ، سفر یې کولو ، تر دې چې مکې معظمې ته اُورسیده او د الله تعالی شکریه یې آداء کړه. (۱)

رَندې مرغۍ ته رِزق ملاویدل

حضرت ذوالنون مصري رحمه الله فرمایي چې زه یو ځل د مِصر نه بعضې آطرافو طرف ته روان ووم ، په لاره کې د یوې اُونې لاندې اُوده شوم ، کله چې راویښ شوم نو یوه رَنده مرغۍ پاس د اُونې نه رااُولویده :

فَانْشَقَّتِ الْأَرْضُ فَخَرَجَ مِنْهَا سُكُرُّجَتَانِ ، إِحْدَاهُمَا مِنْ ذَهَبٍ ، وَالْأُخْرَى مِنْ فِضَّةٍ ، فِيْ إِحْدَاهُمَا سِمْسِمٌ ، وَفِي الْأُخْرَى مَاءُ وَرْدٍ . فَأَكَلَتْ مِنْ هٰذِهِ وَشَرِبَتْ مِنْ هٰذِهِ . فَقُلْتُ : " حَسْبِيْ " وَلَزِمْتُ الْبَابَ إِلَى أَنْ قَبِلَنِيْ . (۲)

---

(۱) درّة الناصحين ص ۱۲۵ .

(۲) ترغيب المسلمين فصل ۱۸ ص ۳۹۲ .

چې ځنګه راأولويده نو زمکه ورته أوچاؤدیده ، او ددې نه ورته دوه رکابي (پليټونه) راأووته ، يو د سرو زرو ؤ او بل د سپينو زرو ؤ ، په يو کې ګنځلې وې او په بل کې د ګلابو أوبه وې ، دې رندې مرغۍ دا ګنځلې أوخورې ، او دا أوبه يې هم أوڅکلې ، ما د ځان سره په زړه کې ووېل : " حَسْبِيْ " . همدا د عبرت واقعه زما د پاره کافي ده ، بيا ما د الله ﷻ د رحمت دَروازې سره ځان لازم کړو ، تر دې پورې چې زه الله ﷻ قبول کړم .

يو روند ځناور ته د رزق رسولو انتظام

يو بزرګ وايي چې يو ځل زه او ابوعلي بدوي رحمه الله په سفر باندې راأووتو ، په يو ځنګل تېرېدو ، سخته أولږه او تنده راته أولږيده ،

فَإِذَا بِثَعْلَبٍ يَحْفِرُ الأَرْضَ وَيُخْرِجُ مِنْهَا كَمَاءَةً وَ يَرْمِيْ بِهَا إِلَيْنَا .

نا څاپه مونږ يوه لومبړه أوليده چې زمکه يې په خپو باندې کنستله ، د هغې نه يې خرېړي راوېستل ، او زمونږ طرف ته يې راغورځول .

مونږ ورنه د خپل ضرورت موافق أوخواړه ، نو مو مخکې سفر شروع کړو ، چې يو ځای ته أورسيدو نو هلته مو يو لوي ځناور أوليده چې پروت ؤ ، مونږ چې لږ ورنزدې شو نو هغه روند ؤ ، مونږ دده په حالت باندې تعجب اوکړو چې دهٔ ته به خوراک په څه طريقې سره ملاوېږي ؟ مونږ ولاړ وو همدا سوچ مو کولو چې په دې دَوران کې يو کارغه راغی ،

مَعَهُ قِطْعَةُ لَحْمٍ كَبِيْرَةٌ . فَضَرَبَ بِجَنَاحَيْهِ عَلَى أُذُنِ السَّبُعِ . فَفَتَحَ فَمَهُ . فَطَرَحَ فِيْهِ الْقِطْعَةَ .

ددې کارغه سره د غوښې غټه ټکړه وه ، ده په خپلو وَزرو سره ددې دَرِنده غوږونه أووهل ، هغه خپله خُله کلاؤ کړه ، کارغه په کې د غوښې ټکړه وَرأوغورځوله .

دا بزرګ وايي چې ما ته ابوعلي بدوي رحمه الله ووېل : دا زمونږ د عبرت د پاره د الله ﷻ د قدرت يوه لويه نخه ده ، په دې کې د الله تعالى د رازِقيت يوه عجيبه مظاهره ده ، چې الله ﷻ د غېبو نه دا کارغه ددې روند دَرِنده د پاره مقرر کړی چې دهٔ ته خوراک راوړي .

بيا مونږ مخکې سفر شروع کړو ، مخې ته يوه جونګړه راغله ، مونږ چې ورنزدې شو او أومو کتل :

Scanned with CamScanner

فَإِذَا فِيهِ عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ لَيْسَ عِنْدَهَا شَيْءٌ . وَعَلَى بَابِ الْكُوخِ حَجَرٌ مَنْقُورٌ .

په دې جونپړه کې یوه مشره بوډۍ وه چې د هغې سره هیڅ شی نه ؤ ، او د جونپړې دروازې سره یو غټ کاڼړې ؤ په هغې کې یوه کنده (یعنې سورې) ؤ .

په جونپړه کې دننه دا بوډۍ په عبادت باندې مشغوله وه ، د ماښام مانځه نه پس دا بوډۍ راأووته ، په لاس کې ورسره دوه روټۍ او څه قجورې وې ، مونږ ته یې وویل : دننه جونپړې ته راشئ او د خوراک چې درته څه ملاؤ شي هغه اوخورئ .

مونږ چې دننه ننوتو او اوموکتل نو څلور روټۍ او څه قجورې پرتې وې ، حالانکه خواؤشا نژدې د قجورو اونې بالکل نه وې .

بیا لږ وخت پس وریځ راغله او صرف په همدې لږ ځای باندې باران اوشو ، په هغه کاڼړې کې چې کوم سورې ؤ هغه د اوبو نه ډک شو ، مونږ د بوډۍ نه پوښتنه اوکړه چې :

ته دلته په دې جونپړه کې د څومره زمانې نه اوسیږې ؟ او ستا د خوراک او اوبو څه انتظام وی ؟ نو دې بوډۍ وویل :

سَبْعِيْنَ سَنَةً هٰكَذَا حَالِيْ مَعَ مَوْلَايَ فِيْ قُوْتِيْ وَشَرَابِيْ كَمَا تَرَوْنَ .

د اویاؤ (۷۰) کالو نه په خوراک او څکاک کې زما معامله د خپل مولا سره همداسې ده څنګه یې چې تاسو ګورئ .

كُلَّ لَيْلَةٍ تَجِيْءُ هٰذِهِ السَّحَابَةُ فِي الصَّيْفِ وَالشِّتَاءِ . وَهٰذَانِ الرَّغِيْفَانِ وَالتَّمْرُ . (۱)

په اوړي او ژمي دواړو کې په هره شپه باندې دا وریځ راځي (صرف په همدې لږ ځای کې باران ورنه کیږي ، او زما د پاره ددې کاڼي په سوري کې اوبه جمع کیږي) ، او هره شپه دا دوه روټۍ او څه قجورې رارسي .

غرڅنۍ هوسۍ ماشومې جینۍ ته شېږ میاشتې شوده ورکول

ابوجعفر فرغاني رحمه الله فرمايي چې زه د خپلو ملګرو سره په دینپور کې مقیم وم ، څه خلق راغله او د یوې جینۍ د پاره یې د واده اسباب (جهیز وغیره) اخیسته ، هغوی

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ۸ ص ۱۵۵ .

Scanned with CamScanner

ماته وويل : که تاته پته اولږېده چې مونږ دا آسباب د کومې جينۍ د واده د پاره آخلو نو ته به يې مونږ ته ډير ژر راکړې.

ما ورته وويل : دا د چا د پاره اخلئ ؟ هغوی راته پوره واقعه بيان کړه :

چې زمونږ د قوم د سردار به هميشه لوراني کيدې ، ځامن يې نه وو ، کله يې چې د بي بي حمل په ګېډه شو نو ورته وې ويل : که په دې ځل دې لور اوزېږوله نو وژنم دې.

اتفاقًا مونږ مراغه ښار طرف ته په سفر روان شو ، د مونږ سره دا سردار او د ده بي بي هم وه ، د بي بي يې حمل په ګېډه ؤ ، په لاره کې دې بي بي ته د آولاد دَرد پيدا شو ، دا د آودس ماتي يا په بله بهانه باندې لرې لاړه ، هلته ددې لور پيدا شوه ، دې ښځې ته خو خاوند د لور په زېږولو باندې د وژلو دَهمکي ورکړې وه ، نو دې ددې يرې د وجې دا په يوه کپړه کې تاؤ کړه او هلته نژدې په يو غار کې يې کيښوده ، واپس ورته را روانه شوه ، قافلې ته راغله ، دلته يې خاوند ته وويل چې زما په ګېډه کې حمل نه ؤ بلکه صِرف هوا وه هغه اُووته.

بهر حال زمونږ قافله ددې ځاې نه روانه شوه ، خپل منزلِ مقصود ته اُورسيده ، شپږ مياشتې پس مونږ دوباره په همدې لاره راتلو ، کله چې همدې زوړ ځاې ته را اُورسيدو نو دا ژَنانه بيا په يوه بهانه باندې هماغه غار ته ورغله کوم ځاې چې دې شپږ مياشتې مخکې خپله وړه لور پرېښې وه.

کله چې غار ته وَرننَوته نو وې ليده چې يوې هوسۍ دې ماشومې ته شوده (پَی) ورکول، هوسۍ چې دا ښځه اُوليده نو اُوتختيده ، دې ښځې دا ماشومه په غيږ کې راواخيسته ، په دې حالت ليدلو سره دا ژَنانه په ژړا شوه ، واپس يې په زمکه واچوله او قافلې والـه ته راروانه شوه ، زړه يې صبَر اونکړو قافلې والـهٔ ته يې دا خبره اوکړه ، د قافلې والـه مُعزز خلق راجَمع شو او ټول ددې غار خولې ته راغله چې وې کته نو هوسۍ هماغه شان دې جينۍ ته شوده ورکول ، هوسۍ چې مونږ اوليدو نو اُوتختيده ، مونږ دا ماشومه راواخيسته او راروان شو ، هوسۍ د لرې نه زمونږ تماشه کوله.

بهَر حال ، اوس هغه ماشومه بالغه شوې ده ، ددې پلار دا يو نېک سړي ته ورکړې ده ، اوس مونږ راغلي يو او هماغې ماشومې له د واده سامان آخلو . (۱)

(۱) قصص الاولياء ص ۳٦٥ حکايت نمبر ۳۹۳ ، مثالي فکر انګېز واقعات ص ۱۴۲ .

فَإِذَا فِيْهِ عَجُوْزٌ كَبِيْرَةٌ لَيْسَ عِنْدَهَا شَيْءٌ ، وَعَلٰى بَابِ الْكُوْخِ حَجَرٌ مَنْقُوْرٌ .

په دې جونپړه کې يوه مشره بوډۍ وه چې د هغې سره هيڅ شی نه ؤ ، او د جونپړې دروازې سره يو غټ کاڼړې ؤ په هغې کې يوه کنده (يعنې سورې) ؤ .

په جونپړه کې دننه دا بوډۍ په عبادت باندې مشغوله وه ، د ماښام مانځه نه پس دا بوډۍ رااووته ، په لاس کې ورسره دوه روټۍ او څه قجورې وې ، مونږ ته يې ووئيل : دننه جونپړې ته راشئ او د خوراک چې درته څه ملاؤ شي هغه اوخورئ .

مونږ چې دننه ننوتو او اوموکتل نو څلور روټۍ او څه قجورې پرتې وې ، حالانکه خواؤشا نزدې د قجورو اونې بالکل نه وې .

بيا لږ وخت پس وريځ راغله او صِرف په همدې لږ ځای باندې باران اوشو ، په هغه کاڼړې کې چې کوم سورې ؤ هغه د اوبو نه ډک شو ، مونږ د بوډۍ نه پوښتنه اوکړه چې :

ته دلته په دې جونپړه کې د څومره زمانې نه اوسيږې ؟ او ستا د خوراک او د اوبو څه انتظام وی ؟ نو دې بوډۍ ووئيل :

سَبْعِيْنَ سَنَةً هٰكَذَا حَالِيْ مَعَ مَوْلَايَ فِيْ قُوْتِيْ ، شَرَابِيْ كَمَا تَرَوْنَ .

د اوياؤ (۷۰) کالو نه په خوراک او څکاک کې زما معامله د خپل مَولا سره همداسې ده څنګه يې چې تاسو ګورئ .

كُلَّ لَيْلَةٍ تَجِيْءُ هٰذِهِ السَّحَابَةُ فِي الصَّيْفِ وَالشِّتَآءِ . وَهٰذَانِ الرَّغِيْفَانِ وَالتَّمْرُ . (١)

په اوړي او ژمي دواړو کې په هره شپه باندې دا وريځ راځي (صِرف په همدې لږ ځای کې باران ورنه کيږي ، او زما د پاره دې کاڼي په سورې کې اوبه جَمع کيږي) ، او هره شپه دا دوه روټۍ او څه قجورې رارسي .

غوټۍ هوسۍ ماشومې جينۍ ته شپږ مياشتې شوده ورکول

ابوجعفر فرغاني رحمه الله فرمايي چې زه د خپلو ملګرو سره په دينپور کې مقيم وم ، څه خلق راغله او د يوې جينۍ د پاره يې د واده اَسباب (جَهيز وغيره) اخيسته ، هغوی

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين فصل ٨ ص ١٥٥

ماته وويل : که تاته پته اُولږيده چې مونږ دا اَسباب د کومې جيني د واده د پاره اَخلو نو ته به يې مونږ ته ډير زر راکړې .

ما ورته وويل : دا د چا د پاره اخلې ؟ هغوی راته پوره واقعه بيان کړه :

چې زمونږ د قوم د سردار به هميشه لورانې کيدې ، ځامن يې نه وو ، کله يې چې د بي بي حمل په ګېډه شو نو ورته وې ويل : که په دې ځل دې لور اوزيږوله نو وژنم دې .

اِتفاقًا مونږ مراغه بنار طرف ته په سفر روان شو ، د مونږ سره دا سردار او دده بي بي هم وه ، د بي بي يې حمل په ګېډه وُ ، په لاره کې دې بي بي ته د اَولاد دَرد پيدا شو ، دا د اَودس ماتي يا په بله بهانه باندې لرې لاړه ، هلته ددې لور پيدا شوه ، دې ښځې ته خو خاوند د لور په زيږولو باندې د وژلو دَهمکي ورکړې وه ، نو دې ددې يرې د وجې دا په يوه کپړه کې تاوُ کړه او هلته نزدې په يو غار کې يې کينبوده ، واپس ورته را روانه شوه ، قافلې ته راغله ، دلته يې خاوند ته وويل چې زما په ګېډه کې حمَل نه وُ بلکه صِرف هوا وه هغه اُووته .

بهر حال زمونږ قافله ددې ځای نه روانه شوه ، خپل منزلِ مقصود ته اُورسيده ، شپږ مياشتې پس مونږ دوباره په همدې لاره راتلو ، کله چې همدې زوړ ځای ته را اُورسيدو نو دا زنانه بيا په يوه بهانه باندې هماغه غار ته ورغله کوم ځای چې دې شپږ مياشتې مخکې خپله وړه لور پرېښې وه .

کله چې غار ته ورننوته نو وې ليده چې يوې هوسۍ دې ماشومې ته شوده (پی) ورکول ، هوسۍ چې دا ښځه اُوليده نو اُوتختيده ، دې ښځې دا ماشومه په غيږ کې راواخيسته ، په دې حالت ليدلو سره دا زنانه په ژړا شوه ، واپس يې په زمکه واچوله او قافلې واله ته راروانه شوه ، زړه يې صبر اونکړو قافلې واله وُ ته يې دا خبره اوکړه ، د قافلې واله مُعزز خلق راجَمع شو او ټول ددې غار خولې ته راغله چې وې کته نو هوسۍ هماغه شان دې جينۍ ته شوده ورکول ، هوسۍ چې مونږ اُوليدو نو اُوتختيده ، مونږ دا ماشومه راواخيسته او راروان شو ، هوسۍ د لرې نه زمونږ تماشه کوله .

بهَر حال ، اوس هغه ماشومه بالغه شوې ده ، ددې پلار دا يو نيک سړي ته ورکړې ده ، اوس مونږ راغلي يو او هماغې ماشومې له د واده سامان اَخلو . (۱)

---

(۱) قصص الاولياء ص ۳٦٥ حکايت نمبر ۳۹۳ ، مثالي فکر انګيز واقعات ص ۱۴۲ .

فائده : سبحان الله ، الله رب العزت داسې قادِر او رازِق ذات دی چې تر شپږ میاشتو پورې یې ددې ماشومې د پاره هوسۍ مقرر کړې وه ، چې دې به ورته وخت په وخت باندې شوده ورکول.

د ''رِضوان'' فرښتې په ذریعه اُوبه ملاویدل

شیخ ابوعمر واسطي رحمه الله فرمايي چې یو ځل زه د مکې مکرمې نه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د قبر مبارک زیارت د پاره روان شوم ، په لاره کې داسې سخت تږې شوم چې د خپل ژوند نه نااُمیده شوم ، آخِر د کیکر د اُونې لاندې د مرګ په اِنتظار کیناستم ، په دې دَوران کې مایو کس اُولیده چې په شین رنګ آس باندې سور وُ ، ددې سرېَ لباس ، دده د آس زِین او واړې هم شنې وی ، په لاس کې ورسره د شین رنګ واله پیاله وه په هغې کې اُوبه هم شنې وی ، هغه ماته پیاله راکړه او راته وې ویل :

اِشْرَبْ. دا اُوبه اُوڅکه.

شیخ ابوعمر وایي چې ما دا اُوبه په درې ساګانو باندې په مزه څښتې اُوڅکلی خو بیا هم اُوبه کمې نه شوی ، بیا هغه شاه سَوار د ما نه پوښتنه اوکړه چې : چیرته د تللو اِرادِه لرې ؟ ما ورته وویل : مدینې منوّرې ته روان یم چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د دوی د ملګرو (حضرت ابوبکر صدیق ﷺ او حضرت عمر ﷺ) په خدمت کې د سلام هدیه پیش کوم ، ده چې دا خبره واوریده نو راته وې ویل :

إِذَا وَصَلْتَ وَ سَلَّمْتَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ لَهُمْ : رِضْوَان (اى مَلَكُ الجَنَّةِ) يَقْرَءُ عَلَيْكُمُ السَّلَامُ .(١)

کله چې ته مدینې منوّرې ته اُورسی او په نبي علیه السلام او دده په ملګرو (حضرت ابوبکر صدیق ﷺ او حضرت عمر ﷺ) باندې سلام وایې نو زما د طرفه هم ورته اووایه چې (د جنت د فرښتو سردار) رضوان فرښتې هم په تاسو درې واړو باندې سلام ویلو .

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ٦ ص ١١٣ .

معلومه شوه چې دا په آس باندې سور انساني شکل کې کس د جنت د فرښتو سردار رضوان فرښته وه ، د الله ﷻ په حکم باندې يې دې بزرګ ته اوبه راوړې وې ، کله کله الله ﷻ د غيب نه د فرښتو په ذريعه د خپلو بندګانو مدد کوي ، او د فرښتو په ذريعه ورته رزق وررسوي .

د لبنان په غره کې يو نابينا بزرګ " ابراهيم کرماني رحمه الله " ته ديرش کاله پورې د يوې مرغۍ په ذريعه رزق ملاويدل

الله ﷻ داسې رازق ذات دی چې د انسان سره ليکل شوې رزق ده ته په هر ځای کې وررسوي ، تر دې چې د لبنان په غره يو پټ غار کې دننه يو نابينا بزرګ " ابراهيم کرماني رحمه الله" ته يې د يوې مرغۍ په ذريعه تر د ديرشو (۳۰) کالو پورې رزق ورکول .
شيخ الحديث حضرت مولانا محمد موسی روحاني بازي رحمه الله په خپل کتاب " ترغيبُ المسلمين " کې د عبرت نه ډکه يوه اوږده واقعه رانقل کړې چې :
يو نيک کس خپله د سترګو ليدلو واقعه بيانوي چې مونږ څو ملګري د لبنان غره ته لاړو ، ددې د پاره چې مونږ ته يو بزرګ ملاؤ شي ، ځکه هاغه وخت د لبنان غره متعلق دا خبره مشهوره وه " چې په دې کې اَولياءُالله او اَبدال اُوسيږي " .
دا کس وايي چې مونږ درې ورځې په دې غره کې ګرځيدو ، آخر زما په خپه کې څه تکليف پيدا شو ، زه د ملګرو نه په يو ځای کې پاتې شوم ، هغوی ما نه مخکې لاړه ، تلاش يې کولو ، ما دوه ورځې خپلو ملګرو ته انتظار اوکړو خو هغوی واپس رانغله ، ما هلته موجود په يوه چينه کې اُودس اوکړو او په مانځه اُودريدم ، څه وخت پس مې د تلاوت کولو آواز واوريده ، چې کله د آواز په طرف ور روان شوم نو يو غټ غار مې اُوليده چې په دې کې په سترګو ړوند يو نابينا کس ناست وُ ، ما ورباندې سلام واچول ، هغه د سلام جواب راکړو ، او پوښتنه يې رانه اوکړه چې : انسان يې يا ځِني ؟ (يعني پيرې) ، ما ورته وويل : زه انسان يم ، هغه وويل :

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْکَ لَهُ مَارَأَيْتُ هٰهُنَا إِنْسِيًّا مُنْذُ ثَلَاثِيْنَ سَنَةً غَيْرَکَ .

(کلمه یې وویله) لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ (بیا یې وویل) ما خو د دیرشو کالو نه راپه دیخوا دلته ستا نه علاوه څوک بل انسان ندې لیدلی .

بیا هغه ماته وویل : ته به ستړې شوې یې ، راشه څه آرام اوکړه . زه چې غار ته دننه ورننوتم نو هلته مې درې قبرونه اولیده ، زه د قبرونو سره نژدې اوده شوم ، کله چې د ماسپخین وخت راغی نو دې نابینا بزرګ ماته آواز اوکړو :

اَلصَّلٰوةُ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ . د مانځه وخت دی (مونځ) الله ﷻ دې په تا باندې رحم اوکړي .

مونږ د ماسپخین مونځ اوکړو ، د مانځه نه پس دې تر د مازیګر مانځه پورې په نوافلو او آذکارو کې مشغول ؤ ، بیا مونږ د مازیګر مونځ اوکړو ، د مانځه نه پس یې څه دُعاګانې اوکړې ، همدارنګې مونږ په خپل خپل وخت باندې د ماښام او ماسخوتن مونځونه اوکړه ، ده ته به د هر مانځه وخت ښه صحیح معلوم ؤ ، د ماسخوتن مانځه نه پس دې نابینا بزرګ ماته وویل : خوراک به خورې ؟ ما ورته وویل : آو . راته وې ویل : غار ته دننه لاړ شه هلته چې څه د خوراک موجود وي هغه اوخوره .

زه چې غار ته دننه لاړم نو هلته مې په یو کاڼړو باندې غوزان ، اوڅکې ، سبب ، اِنځر او مختلف قِسمه میوې اولیدې ، چې هر قِسمه میوې په ځانله ځانله ګُنج کې ایخې وې .

ما چې ورنه څومره خورې شوی هغه مې اوخوړې . دا نابینا بزرګ ټوله شپه په عبادت او ذکر و آذکارو کې مشغول ؤ ، د پیشمنې په وخت یې وِتر واجب او تهجد اوکړه ، بیا یې ددې میوو نه څه اوخوړې ، د سهر مانځه نه پس په ناسته ناسته اوده شو ، د نمر راختو نه لږ وخت پس راویښ شو ، اودس یې اوکړو . بیا ما ورته وویل : دا میوې تاته د کوم ځای نه راځي ؟ دا خو دیرې اعلی قِسمه میوې دي ، راته وې ویل : اوس به یې ته په خپله باندې اوګورې :

فَدَخَلَ طَائِرٌ جَنَاحَاهُ أَبْيَضَانِ وَصَدْرُهُ أَحْمَرُ . وَرَقَبَتُهُ خَضْرَاءُ . وَفِي مِنْقَارِهِ حَبَّةُ زَبِيْبٍ وَبَيْنَ رِجْلَيْهِ جَوْزَةٌ . فَوَضَعَ الزَّبِيْبَةَ عَلَى الزَّبِيْبِ وَالْجَوْزَةَ عَلَى الْجَوْزِ .

دې غار ته یوه داسې مرغی راننوته چې وزرې یې سپینې وې ، سینه یې سره وه ، څټ یې شین ؤ ، په خوله کې یې اوڅکې وې او په پَنجو کې یې غوز ؤ ، دې مرغی اوڅکې د اوڅکو د پاسه کیښودې ، او غوز یې د نورو غوزانو سره کیښود .

دې نابينا بزرګ راته وويل : تا ماته د رزق راتلل اوليده ؟ ما ورته وويل : آو ، اومې ليده . ده راته وويل :

هَٰذَا الطَّائِرُ يَأْتِيْنِي بِهَٰذِهِ الْفَاكِهَةِ مُنْذُ ثَلَاثِيْنَ سَنَةً .

دا مرغۍ ماته دا ميوې د ديرشو کالو نه راوړي .

ما ورته وويل : د ورځې څو پيرې دا مرغۍ راځي ؟ وې ويل : اووه (٧) پيرې . بيا ما چې په دغه ورځ باندې ددې مرغۍ راتلل اوشميرل نو پنځلس (١٥) پيرې راغله (ځکه زما حصه يې هم راوړه) .

دې نابينا بزرګ د کيلې د اوني پوستکو په شان پوستکو نه ځان له جامې جوړې کړې وې ، ما ورته وويل : دا پوستکي ته د کوم ځای نه راوړي ؟ راته وې ويل :

هر کال د عاشورې په ورځ (يعنی په لسم د مُحَرّم) باندې دا مرغۍ ماته دغه شان لس پوستکي راوړي ، زه ورنه ځان له قميص او تِهبَند جوړوم .

دا نيک کس وايي چې ما دې بزرګ سره يوه عجيبه ستن هم اوليده چې په هغې يې ځان له قميص جوړول ، او کوم قميصونه يې چې زاړه شوي وو هغه يې ځان ته لاندې اچولي وو ، په هغې به کيناسته .

بيا ما ددې نابينا بزرګ سره يو کانړې اوليده ده به په هغې باندې اوبه واچولې ، کومې اوبه به چې د کانړي نه لاندې څڅيدې ده به هغه راواخيستې او په وجود کې يې چې کوم زياتې ويښتان لرې کول غوښته دا اوبه به يې په هغې ويښتانو اومږلې نو ويښتان به مکمل صفا شو .

دا کس وايي چې يو ځل ما اوليده چې اووه کسان دې نابينا بزرګ ته راغلل ، سترګې يې سرې وې او په ښکته پورته باندې شليدلې وې ، د دوی لباس د دوی ويښتان وو ، دې نابينا بزرګ ماته په فارسۍ ژبه کې وويل : ته ويرېږه مه ، دا مسلمانان جِنّات (پيريان) دي ، د قرآن کريم د زده کړې د پاره راغلي دي ، په دې کې يو جِن سورة طه او بل جِن سورة فرقان واورول ، او بل کس په کې د سورة الرحمن يو څو آيتونه زده کړه ، بيا واپس لاړه ، دې بزرګ به په سجده کې ديرې نا آشنا نا آشنا ښائسته دُعاګانې ويلې .

زه څليريشت (۲۴) ورځې ددې بزرګ سره اُوسيدم ، بيا ده د مانه پوښتنه اوکړه : ته دلته څنګه رااُورسيدی ؟ ما ورته ټوله قصه بيان کړه ، او ورته اُومې ويل چې زه د ملګرو په اِنتظار کې ووم خو هغوی رانغله.

ماته يې وويل : که ماته د مخکې نه دا معلومات وی نو ته به ما دومره د ځان سره نه حصارولی ، ځکه ستا ملګري به د تاپسې ډير پريشانه وي ، که ته نور هم حصاريږي نو هغوی به نور هم ډير پريشانه شي ، لهذا اوس تاته واپس تلل بهتر دي ، ما ورته وويل : ماته خو لاره نده معلومه ..ده راته جواب رانکړو ، د زوال په وخت يې راته وويل :

راپاڅه ، تللو ته تيار شه . بيا ما ورته وويل : څه وصيت راته اوکړه ، هغه وويل :

عَلَيْكَ بِالْجُوْعِ وَالْأَدَبِ فَإِنِّيْ أَرْجُوْ لَكَ أَنْ تَلْحَقَ بِالْقَوْمِ .

اُولږه اِختيار کړه (يعنی ډير خوراک مه کوه) او د آدب لحاظ ساته ، ځکه زما دا اُميد دی چې ته به د بزرګانو مقام بيامومې .

بيا دې نابينا بزرګ ماته وويل : زه تاته د يو بزرګ د پاره د آمانت په طور يوه تحفه درکوم چې دا به ته هغه ته اُورسوی ، هغه تحفه داده چې ته کله د خانه کعبې زيارت اوکړی نو د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهيم په مينځ کې به د تاسره يو کس ملاؤ شي هغه ته زما د طرفه د سلام دا تحفه وَر اُورسوه (يعنی هغه ته زما سلام اووايه) . بيا يې راته د هغه کس څه اَحوال او علامات هم بيان کړه ، او راته وې ويل چې د ځان د پاره د هغه نه دُعا هم اوغواړه

بيا دا نابينا بزرګ د غار نه اُووت ، زه هم ورسره ووم ، د غار په خُوله کې يو ځناور ولاړ وُ ، دې بزرګ د هغه سره څه خبرې اوکړې خو زه وربانديې پوهه نه شوم ، بيا دې بزرګ ماته وويل : ته ددې ځناور (دَرِنده) پسې شاته شاته ځه ، چيرته چې دا ځناور اُودريږي هلته به تاته خې طرف يا ګَس طرف ته لاره ملاؤ شي .

موږ راروان شو ، دا ځناور د مانه مخکې روان ؤ ، زه وريسې شاته روان ووم ، يوه ګهنټه مزل کولو نه پس دا ځناور په يو ځای کې اُودريده ، نو ما خې طرف مشهور ښار " عقبه دمشق " اُوليده ، زه د دِمشق جامع مسجد ته لاړم ، هلته زما نور ملګري هم وو ، ما هغوی ته ددې نابينا بزرګ دا واقعه واوروله ، هغوی ټول د ډيرو خلقو سره يو ځای د ما سره ددې بزرګ ملاقات د پاره راروان شو ، کله چې موږ په دغه غره کې هغه ځای ته را اُورسيدو

چیرته چې ما د هغه نابینا بزرګ سره ملاقات کړی ؤ نو مونږ مسلسل درې ورځې دغه غار تلاش کړو خو لیکن مونږ او نه موندہ ، خلقو ماته ووېل : دا په تا باندې د الله ﷻ خصوصي فضل و کرم دی چې په تا باندې یې دغه کرامت مُنکشف کړو او د مونږ نه یې پټ اوساتلو .

دا ټیک سرې وایي چې ددې واقعې نه پس به زه هر کال حج له تلم ، او د خانه کعبې د زیارت نه پس به مې د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهیم په مینځ کې هغه کس تلاش کولو د کوم علامات چې راته دې نابینا بزرګ خودلي وو ، ددې د پاره چې زه دې کس ته د هغه نابینا بزرګ سلام وَراورسوم او د ځان د پاره ورنه دُعا اوغواړم .

زه مسلسل اته (۸) کاله حج له لاړم خو ما دغه کس او نه موندہ ، په نهم کال چې زه حج له لاړم او ما د مازیګر مونځ اوکړو ، د مازیګر د مونځ نه پس د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهیم په مینځ کې مې د دغه سړي سره ملاقات اوشو ، او کوم علامات چې ماته هغه بزرګ بیان کړي وو هغه ټول په کې موجود وو ، اول ما د ځان د پاره ورنه دُعا اوغوښته ، د دُعا نه پس مې ورته ووېل :

چې ابراهیم کرماني " د غار واله نابینا بزرګ " په تاسو باندې سلام ووېل . ده راته ووېل: هغه بزرګ تا چیرته لیدلي ؤ ؟ ما ورته ووېل : هغه خو ما د لبنان په غره کې لیدلي ؤ ، هغه ووېل : رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی . الله تعالی دې په هغه رحم اوکړي .

ما ورته ووېل : آیا هغه وفات شوی ؟ هغه راته ووېل : آو ، ما اوس اوس د هغه د جنازې مونځ اوکړو او هغه مې په هغه غار کې د خپلو ملګرو سره یو ځای دفن کړو ، بیا راته دې کس ووېل : چې کله مونږ هغه له غُسل ورکول

إِذَا بِالطَّائِرِ الَّذِيْ كَانَ يَأْتِيْهِ بِقُوْتِهٖ قَدْ سَقَطَ . فَلَمْ يَزَلْ يَضْرِبُ بِجَنَاحَيْهِ حَتّٰى مَاتَ . فَدَفَنَّاهُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ .

کومې مرغۍ چې به هغه له خوراک راوړو هغه راغله او ناڅاپه په زمکه راأوغورځیده ، مسلسل یې وزرې په زمکه وهلې تر دې پورې چې هغه مړه شوه ، نو مونږ دا مرغۍ هم ددې بزرګ د خپو سره نزدې خخه کړه .

دې کس چې ماته د نابينا بزرګ د ځخيدو دا واقعه بيان کړه نو بيا پاڅيد، د بيتُ الله په طواف کې مشغول شو، او زما د سترګو نه غائب شو، بيا ما هيڅ کله او نه ليده.(١)

فائده ددې واقعې نه هم معلومه شوه چې الله ﷻ داسې رازِق دی چې هر چاته او په هر ځای کې خپل مقرر شوې رِزق وَر رسوي، لکه دې نابينا بزرګ ته يې ديرش (٣٠) کاله بغير د ظاهري وسائلو نه د يوې مرغۍ په ذريعه باندې بهترين قِسمه أعلی رِزق ورکول، او ورسره ورسره د ځنګل دَرِنده ګان يې هم دده تابِع ګرځولي وو چې ددې بزرګ په وينا سره يې دغه نيک کس په محفوظې طريقې سره آبادۍ طرف ته را اُورسول.

بيا چې کله دا نابينا بزرګ وفات شو نو الله رب العزت خپل نور أولياءُ الله او بزرګان وَرا وليږل چې هغه ته يې غُسل ورکړو، د جنازې مونځ يې ورباندې اوکړو او هغه يې دَفن کړو.

په حديث شريف کې راځي: مَنْ كَانَ لِلّٰهِ كَانَ اللّٰهُ لَهٗ.(٢)

څوک چې د الله ﷻ شو نو الله ﷻ به دده شي.

يعنی الله ﷻ د انسان د پاره کافي او کارساز دی، د اُردو ژبې يو شاعر وايي:

تو خدا هي کے هوئے پھر تو چمن تیرا ہے

یہ چمن چیز ہے کیا سارا وطن تیرا ہے.

خلاصه:

محترمو مسلمانانو! ددې دومره آيتونو، آحاديثو او واقعاتو نه معلومه شوه چې په اِسلام کې د حلال خوراک ډير آهميت او فوائد بيان شوي: د عباداتو قبوليت په حلال خوراک موقوف دی، په حلال خوراک سره انسان د جنت مُستحق ګرځي، د نيکو آعمالو او عباداتو توفيق ورته نصيبه کيږي، زړه يې مُنوّر کيږي او مُستجابُ الدعوات ګرځي.

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين لمولانا موسى خان روحاني بازي رحمه الله فصل ٥ ص ٩٣.

(٢).

نو بیا په کار ده چې انسان حلال خوراک کوي، او د حرام نه ځان ساتي. بیا خاصکر چې د رزق وعده هم الله ﷻ کړی، او بنده ته چې کوم رزق په آزل کې لیکلې شوی دا به خامخا ده ته ملاویږي نو بیا څه ضرور چې انسان ځه حرام خوراک کې ځان مبتلاء کړي؟

الله ﷻ دې مونږ ټولو ته د حلال خوراک کولو توفیق رانصیبه کړي، او مونږ ټول دې د حرام خوراک او حرام مال نه أوساتي.

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

نوټ: ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي، د هغې نه ځانله د موقعې مناسب اِنتخاب اوکړه.

ابو الشمس عفي عنه

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَأْكُلُوْا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾ . النساء آية ۲۹ .

د حرام خوراک سزاګاني او نقصانات

تالیف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهٗ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنْ لَّا نَبِيَّ بَعْدَهٗ ، وَلَا رَسُوْلَ بَعْدَهٗ ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ أَجْمَعِيْنَ ، وَعَلٰى مَنْ تَبِعَهٗ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ،

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَأْكُلُوْٓا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّآ أَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْٓا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴾ . (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ . (۲)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

د حرام خوراک نه د بچ کیدو حکم

محترمو مسلمانانو ورونړو ! په قرآن کریم او احادیثو کې د حرام خوراک نه د بچ کیدو ډیر تاکید راغلی ، او د حرامو خوړلو سختې سزاګانې او نقصانات ذکر شوي .

همدارنګې په سُود ، رِشوت ، ظلم ، دهوکې او نورو ناجائزو طریقو سره د مال ګټلو نه په سختو الفاظو سره منع راغلې ، تر دې چې حرام خوراک په ګناه کبیره کې داخل دي ، دغه وجه ده چې امام ذهبي رحمه الله په خپل کتاب الکبائر کې حرام خوراک په ګناهِ کبیره کې داخل کړی ، هغه لیکي : " اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالْعِشْرُوْنَ أَكْلُ الْحَرَامِ وَتَنَاوُلُهٗ عَلٰى أَيِّ وَجْهٍ كَانَ "

---

(۱) سورة النساء آية ۲۹ .

(۲) صحيح البخاري كتاب البيوع بَابُ قَوْلِ اللّٰهِ تَعَالٰى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً ... ﴾ رقم الحديث ۲۰۸۳ ، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷٦۱ .

په دې موضوع کې به درته ان شاء الله د قرآن کريم ، احاديثو او د فقهاؤ د اقوالو په رڼا کې د حرام خوراک سزاګانې ، نقصانات او د حرامې کټې څه صورتونه ذکر کوم.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴾ . (۱)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو په خپل مينځ کې د يو بل مالونه په ناحقه مه خورئ مګر دا چې ستاسو په خپل مينځ کې په رضامندۍ سره (حلال) تجارت وي (نو بيا خير دی) ، او په خپل مينځ کې يو بل مه وژنئ ، بيشکه الله تعالی په تاسو باندې ډير رحم کوونکې دی .

په وړيسې آيت کې الله ﷻ په باطلې (او حرامې) طريقې سره د يو بل مال خوړونکو د پاره د جهنم سخته سزا هم مقرر کړې .

الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴾ . (۲)

ترجمه : او څوک چې دا کارونه په سرکشۍ او ظلم سره کوي نو ډير زر به موږ دغه کس (د جهنم) اور ته داخل کړو ، او دا کار الله ﷻ ته آسان (هم) دی .

تشريح : د اولنې آيت په ړومبۍ جمله ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾ کې په ناحقه طريقې سره د يو بل د مال خوړلو نه منع راغلې ، د " بِالْبَاطِلِ " ترجمه په " ناحق " سره شوې .

تفسير بحر محيط ليکلي چې د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنهما او د جمهورو صحابه کرامو په نزد په دې کې ټول هغه صورتونه شامل دي کوم چې په شريعت کې بند او

(۱) سورة النساء آية ۲۹ .

(۲) سورة النساء آية ۳۰ .

Scanned with CamScanner

ناروا دي لکه : غلا ، داکه ، غصب ، خيانت ، رِشوت ، سُود ، جواري او ټولې خرابې معاملې . (١)

په حرام خوراک خوړلو سره دُعاګانې نه قبليږي

د دُعا قبوليت په حلال رزق باندې موقوف دی ، او س چې ديو انسان په خېټه کې حرام خوراک وي نو دده دُعاګانې نه قبليږي .

١ . د مسلم شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل :

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا . وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِيْنَ .

بيشکه الله جل جلاله (د هر قِسمه عيبونو نه) پاک دی ، صرف پاک (صدقات او أعمال) قبلوي (کوم چې د عيبونو او د نيت د فساد نه پاک وي) ، او بيشکه الله تعالی مؤمنانو ته د هغه شي حکم کړی کوم يې چې رسولانو ته کړی (او هغه د حلال مال خوراک او نېک اعمال کول دي) ، الله تعالی فرمايي :

---

(١) تفسير بحر محيط ، تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : يَعْنِي : بِالرِّبَا وَالْقِمَارِ وَالْغَصْبِ وَالسَّرِقَةِ وَالْخِيَانَةِ وَنَحْوِهَا ، وَقِيلَ : هُوَ الْعُقُودُ الْفَاسِدَةُ . تفسير البغوي المسمى بمعالم التنزيل جزء ١ ص ١٧٦ سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : ذَكَرُوا فِي تَفْسِيرِ الْبَاطِلِ وَجْهَيْنِ : الْأَوَّلُ : أَنَّهُ اسْمٌ لِكُلِّ مَا لَا يَحِلُّ فِي الشَّرْعِ . كَالرِّبَا وَالْغَصْبِ وَالسَّرِقَةِ وَالْخِيَانَةِ وَشَهَادَةِ الزُّورِ وَأَخْذِ الْمَالِ بِالْيَمِينِ الْكَاذِبَةِ وَجَحْدِ الْحَقِّ . تفسير الرازي ج ١٠ ص ٥٦ سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : بما لم تبحه الشريعة من نحو السرقة والخيانة والغصب والقمار وعقود الربا . تفسير النسفي ج ١ ص ٣٥١ سورة النساء آية ٢٩ . وهكذا ذكر في تفسير الخازن ج ١ ص ٣٦٦ .

بِالْبَاطِلِ : اى بِالْحَرَامِ فِي الشَّرْعِ كَالرِّبَا وَالْغَصْبِ . تفسير الجلالين ١ / ١٠٥ .

بِالْبَاطِلِ : كالدعوى الزور والشهادة بالزور او الحلف بعد إنكار الحق او الغصب والنهب والسرقة والخيانة او القمار واجرة المغني ومهر البغي وحلوان الكاهن وعسب التيس والعقود الفاسدة او الرشوة وغير ذلك من الوجوه التي لا يبيحه الشرع . تفسير المظهري ١ / ٢٠٩ سورة النساء آية ٢٩ .

Scanned with CamScanner

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾.(۱)

ترجمه: اې رسولانو! تاسو پاکيزه (او حلال) څيزونه خورئ، او (هميشه) نيک عملونه کوئ، بيشکه زه په هغه کارونو باندې ښه خبريم کوم چې تاسو کوئ.

او الله تعالى فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ﴾.(۲)

ترجمه: اې د ايمان خاوندانو! تاسو خورئ د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې مونږ تاسو ته درکړي دي.

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم (د مثال په طور) د هغه سړي حال ذکر کړو چې اوږد سفر اوکړي، (د سفر په وجه) ويښتان يې ګډ وډ وي، په بدن يې ګرد پروت وي، د دُعا د پاره دواړه لاسونه آسمان طرف ته اوچت کړي او دا وايي:

يَا رَبِّ! يَا رَبِّ! اې زما ربه! اې زما ربه! (زما مقاصد پوره کړه، او زما دُعا قبوله کړه).

نبي عليه السلام وفرمايل:

وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟.(۳)

---

(۱) سورة المومنون آية ۵۱.

(۲) سورة البقرة آية ۱۷۲.

(۳) پوره حديث داسې دى: إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ. فَقَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾. وَقَالَ: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ﴾. ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ، يَا رَبِّ! يَا رَبِّ! وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟ صحيح مسلم باب قَبُولِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْكَسْبِ الطَّيِّبِ وَتَرْبِيَتِهَا ۶۵ (۱۰۱۵)، سنن الترمذي رقم الحديث ۲۹۸۹، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۶۰، كنز العمال رقم الحديث ۲۲۳۶، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۶۳۹۴، الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۱۷ الترغيب في طلب الحلال والاكل منه.

چې کله د ده خوراک حرام وي، څکاک يې حرام وي، لباس يې حرام وي، په حرامه غِذا سره يې پَرورش شوې وي نو دداسې کس دُعا به څنګه قبوله شي؟

د حديث تشريح ددې حديث په اوله حصه کې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د حلال مال أهميت او د حلال مال د قبليدو ذِکر اوکړو، بيا په دوه آيتونو کې د حلال خوراک کولو حکم اوشو، په آخره کې پيغمبر عليه السلام دا خبره واضحه کړه چې د حرام مال خوړلو په وجه د انسان دُعا نه قبليږي، خو دا خبره يې د يومثال په ذريعه بيان کړه چې يو کس د حَج يا نورو عباداتو د پاره أوږد سفر اوکړي، ددې سفر په وجه دومره ډير تکليفونه برداشت کړي چې ظاهري حالت يې د رَحم قابل شي، يعنی وېښتان يې ګډوَډ وي، په بَدن يې ګردونه پراته وي او دې په ډيرې عاجزۍ سره لاسونه د دُعا د پاره پورته کړي.

اوس ظاهري حالت خو ددې تقاضا کوي چې دده دُعا دې قبوله کړې شي ځکه يو خو دا کس مسافر دی، او د مسافر دُعا قبليږي، دويم دا چې ظاهري حالت يې هم د رَحم قابل دی، دريم دا چې لاسونه يې هم د دُعا د پاره أوچت کړي، خو ددې ټولو خبرو باوجود نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

چې کله ددې کس خوراک حرام وي، څکاک يې حرام وي، لباس يې حرام وي، په حرامه غِذا يې پَرورِش شوې وي نو دده دُعا به څنګه قبوله شي؟ يعنی دُعا يې نه قبليږي.

دغه وجه ده چې نن صبا ښه ډيرې دُعاګانې کولې شي خو بيا هم نه قبليږي، ددې يوه وجه دا هم ده چې انسان حرام خوراک او حرام شيان استعمالوي.

۲. علامه ابن رجب رحمه الله فرمايي:

أَكْلُ الْحَرَامِ وَشُرْبُهُ وَلُبْسُهُ وَالتَّغَذِّيْ بِهِ سَبَبٌ مُوْجِبٌ لِعَدَمِ إِجَابَةِ الدُّعَاءِ. (۱)

(۱) جامع العلوم والحکم ص ۹۲ بتصرف، نضرة النعيم في مکارم أخلاق الرّسول الکريم صلّی الله عليه وسلّم ج۹ ص ۳۹۷۸ أکل الحرام.

وَعَنْ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ دُعَاءَ الْعَبْدِ يُحْبَسُ عَنِ السَّمَاوَاتِ بِسُوءِ الْمَطْعَمِ. جامع العلوم والحکم ج۱ ص ۲۷۵ [الحديث العاشر إنّ الله تعالى طيّب لا يقبل إلّا طيّبا]

Scanned with CamScanner

حرام خوراک، حرام څکاک، حرام لباس او په حرامې طريقې سره غذا حاصلول دا سبب د نه قبليدو د دُعا دی.

چې تر څو پورې حرامه جامه د انسان په بدن پرته وي دده مونځ نه قبلېږي

۱. د مشکوة شريف حديث دی حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي:

مَنِ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ وَفِيهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ لَمْ يَقْبَلِ اللهُ لَهُ صَلٰوةً مَا دَامَ عَلَيْهِ. (۱)

(مثلاً) يو کس يوه جامه په لس دِرهمه واخيسته او په دې کې يو دِرهم د حرام مال وي نو تر څو پورې چې دا جامه دده په بدن باندې پرته وي تر هاغه وخته پورې الله تعالی دده مونځ نه قبلوي.

بيا ابن عمر رضي الله عنهما د شهادت دواړه ګټې په غوږونو کې کېښودی او وې فرمايل:

صُمَّتَا إِنْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهُ يَقُوْلُهُ.

دا دواړه غوږونه دې کاڼه شي که ما دا حديث د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه وي آوريدلی.

د حديث تشريح: د حديث مطلب دادی چې که د حرام مال لږه حصه هم په بدن باندې پرته وي نو ددې اثر په بدن باندې خامخا غورځي، هغه دا چې تر څو پورې چې ددې په بدن باندې د حرام مال دا کپړه پرته وي په دې سره دده عبادت نه قبلېږي.

علماء ليکي چې اګر چې ددې کس د ذِمې نه فرضيت ساقطېږي ليکن د مانځه پوره ثواب ورته نه حاصلېږي.

---

(۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: مَنِ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ وَفِيهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ لَمْ يَقْبَلِ اللهُ لَهُ صَلٰوةً مَا دَامَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَدْخَلَ أُصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ، وَقَالَ صُمَّتَا إِنْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهُ يَقُوْلُهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيْمَانِ، وَقَالَ: إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ. مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ۲۷۸۹.

Scanned with CamScanner

انسان ته سوچ په کار دی چې کله د کپړې لسمه حصه حرامه وي دده عبادت نه قبلیږي نو اوس چې د انسان غوندنه جامه د حرام مال وي نو په دې سره به دده مونځ څه قبول شي ؟ او په دې سره به ده ته څه پوره ثواب حاصل شي ؟

د روایت په آخر کې ابن عمر رضي الله عنهما اوفرمايل چې دا خبره ما د ځان نه نده کړې ، بلکه دا مې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه آوریدلې ده ، او بیا یې د ډیر تاکید د پاره خپلې دواړه ګوتې په غوږونو کې کیښودې او وې فرمایل : زما دواړه غوږونه دې کاڼه شي که ما دا خبره د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه نوي آوریدلې .

۲ . حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمایي :

لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ صَلٰوةَ امْرِئٍ فِيْ جَوْفِهٖ حَرَامٌ . (۱)

الله ﷻ د هغه کس مونځ نه قبلوي چې د هغه په خېټه کې حرام وي .

۳ . حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمایي :

لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتّٰى تَكُوْنُوْا كَالْحَنَايَا ، وَصُمْتُمْ حَتّٰى تَكُوْنُوْا كَالْاَوْتَارِ لَمْ يقبل ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا بِوَرَعٍ حَاجِزٍ . (۲)

که چیرته تاسو دومره ډیر مونځونه اوکړئ چې ددې په وجه د لیندې (کمان) په شان کاږه شئ ، او دومره ډیرې روژې اونیسئ چې د ویښتانو په شان نري شئ خو چې ترڅو پورې مو د حرامو نه کامله پرهیزګاري نه وي کړې د تاسو نه به دا (مونځونه او روژې) قبول نه کړې شي . (یعنې د حرام مال خوړلو باوجود د انسان مونځ روژې او نور عبادات نه قبلیږي) .

چې تر څو پورې په خېټه کې حرام خوراک وي د انسان عبادات نه قبلیږي

۱ . رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ته وفرمایل :

(۱) جامع العلوم والحکم ج۱ ص ۲٦۲ ، احیاء علوم الدین کتاب الحلال والحرام ج۲ ص ۹۱ .

(۲) احیاء علوم الدین کتاب الحلال والحرام ج۲ ص ۹۱ .

وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهٖ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِيْ جَوْفِهٖ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا . (۱)

قسَم په هغه ذات چې د هغه په قبضه کې د محمد (صلى الله عليه وسلم) ساه ده چې بيشکه کله چې يو بنده په خپله خېټه کې د حرامو يوه نوړۍ واچوي نو تر څلويښتو ورځو پورې دده هيڅ عمل نشي قبلولی.

محترمو! دا څومره خطرناکه خبره ده چې د يوې حرامې نوړۍ په وجه د انسان څلويښت (۴۰) ورځې مونځ، روژه، او نور عبادات نه قبليږي.

۲ . علامه ذهبي رحمه الله په "الكبائر" کې دا حديث رانقل کړی:

إِنَّ مَلَكًا عَلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ يُنَادِيْ كُلَّ يَوْمٍ وَكُلَّ لَيْلَةٍ : مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لَمْ يَقْبَلِ اللهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا . (۲)

په بيتُ المقدس باندې يوه فرښته په هره ورځ او هره شپه دا آواز کوي: څوک چې حرام خوراک اوکړي نو الله تعالی نه دده نفل قبلوي او نه دده فرض.

---

(۱) پوره حديث داسې دی: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: تُلِيَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا) فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِيْ وَقَّاصٍ . فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يَا سَعْدُ ! أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهٖ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِيْ جَوْفِهٖ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا . وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنَّارُ أَوْلٰى بِهٖ » . المعجم الاوسط جز ٦ ص ٣١٠ رقم الحديث ٦٤٩٥ ، ورواه الطبراني في الصغير ، الترغيب والترهيب ٦/ ٢٢٥ ، صفوة التفاسير ج١ ص ١٠٣ ، وهكذا ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥/ ٣١ ، والهيثمي في المجمع ١٠/ ٢٩٥ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آدابُ الكسب والمعاش ص ٣٥٥ .

وفي رواية : مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً مِنْ حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ، وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِيْنَ صَبَاحًا . رواه الديلمي عن ابن مسعود ، كنزالعمال رقم الحديث ٩٢٦٦ . څوک چې يوه نوړۍ د حرامو اوخوري نو د څلويښتو شپو پورې دده مونځ نشي قبلولی، او د څلويښتو سهرو (يعنی ورځو) پورې دده دُعا نشي قبلولی.

(۲) كتاب الكبائر للذهبي ١/ ١١٩ الكبيرة الثانية والعشرون أكل الحرام وتناوله على أي وجه كان.

اَلصَّرْفُ : النَّافِلَةُ . وَالْعَدْلُ : الْفَرِيْضَةُ .

۳ . علامه ابن کثير رحمه الله ليکلي : وَالْأَكْلُ مِنَ الْحَلَالِ سَبَبٌ لِتَقَبُّلِ الدُّعَاءِ وَالْعِبَادَةِ ، كَمَا أَنَّ الْأَكْلَ مِنَ الْحَرَامِ يَمْنَعُ قَبُولَ الدُّعَاءِ وَالْعِبَادَةِ . (١)

حلال خوراک سبب دی د دُعا او عبادت قبليدو د پاره لکه څرنګې چې حرام خوراک د دُعا او عبادت قبليدل منع کوي (يعنی په حلال خوراک سره دُعاګانې ، عبادت قبليږي ، او په حرام خوراک سره بيا نه دُعا قبليږي او نه نور عبادات) .

۴ . علامه ابن رجب رحمه الله د قرآن کريم ددې آيت ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ ﴾ په تشريح کې فرمائلي چې مخکيني پيغمبرانو او اُمتونو ته د حلال مال او عملِ صالح حکم کړې شوې وُ :

فَمَا دَامَ الْأَكْلُ حَلَالًا فَالْعَمَلُ الصَّالِحُ مَقْبُولٌ . فَإِذَا كَانَ الْأَكْلُ غَيْرَ حَلَالٍ فَكَيْفَ يَكُونُ الْعَمَلُ مَقْبُولًا ؟ (٢)

پس تر څو پورې چې خوراک حلال وي نو عمل صالح به هم مقبول وي . او چې کله خوراک حلال نه وي (يعنی حرام وي) نو بيا به نيک اعمال څنګه قبول شي ؟

۵ . امام غزالي رحمه الله په " مِنهاجُ العابدين " کې ذکر کړي چې په حرام او مُشتبِه مال کې درې غټ نقصانونه دي :

۱ . ددې په ذريعه انسان د جهنم مُستحِق ګرځي . ۲ . حرام خوړونکې د الله عَزَّوَجَلَّ او د رسول ﷺ په نزد مَردود دی . ۳ . حرام خوړونکې اکثر د نيکو اعمالو نه محرومه وي ، او که چيرته اِتفاقًا ده ته د نيکو اَعمالو توفيق ملاؤ شي نو هغه هم نه قبليږي ، ځکه په

(١) تفسير ابن کثير ١ / ٢٨٠ سورة البقرة آية ١٧١ ، نضرة النعيم ج٩ ص ٣٩٧٨ اکل الحرام.

(٢) قَالَ ابْنُ رَجَبٍ عِنْدَ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ ﴾ اَلْمُرَادُ بِهٰذَا أَنَّ الرُّسُلَ وَأُمَمَهُمْ مَأْمُورُونَ بِالْأَكْلِ مِنَ الطَّيِّبَاتِ الَّتِي هِيَ الْحَلَالُ ، وَبِالْعَمَلِ الصَّالِحِ . فَمَا دَامَ الْأَكْلُ حَلَالًا فَالْعَمَلُ الصَّالِحُ مَقْبُولٌ. فَإِذَا كَانَ الْأَكْلُ غَيْرَ حَلَالٍ فَكَيْفَ يَكُونُ الْعَمَلُ مَقْبُولًا ؟ جامع العلوم والحكم ١ / ٢٦٠ اَلْحَدِيثُ الْعَاشِرُ إِنَّ اللهَ تَعَالَى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا ، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج٩ ص ٣٢٧٩ من مضار اكل الحرام .

Scanned with CamScanner

احاديثو کې صراحةً دا ذکر دي چې تر څو پورې د انسان په خيټه کې حرام خوراک وي دده هيڅ عبادت نه قبليږي . (۱)

۶ . علامه ذهبي رحمه الله په " الکبائر " کې ليکلي : يوسف بن اسباط رحمه الله فرمايي چې کله يو ځوان د الله ﷻ عبادت کوي نو شيطان خپلو ملګروته وايي :

أُنظُرُوا مِنۡ أَيۡنَ مَطۡعَمُهُ ؟ تاسو اوګورئ چې دده خوراک د کوم ځاى نه دى ؟

پس که دده خوراک حرام وي نو شيطان ملګروته وايي : دا پريږدئ چې هسې ځان ستړي کړي ، او بې فائدې کوشش اوکړي ، تاسو ته دده د ګمراه کولو ضرورت نشته ځکه :

إِنَّ اِجۡتِهَادَهُ مَعَ أَکۡلِ الۡحَرَامِ لَايَنۡفَعُهُ . (۲)

د حرام خوراک سره دده دا کوشش دده ته هيڅ فائده نه ورکوي .

د حرام مال نه جوړه شوې غوښه د جهنم مُستحق ده

۱ . د ترمذي شريف اوږد حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت کعب بن عجرة ﷺ ته فرمايي :

يَا كَعۡبَ بۡنَ عُجۡرَةَ ! إِنَّهُ لَا يَرۡبُو لَحۡمٌ نَبَتَ مِنۡ سُحۡتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوۡلَى بِهِ . (۳)

---

(۱) منهاج العابدين ص ۳۷ ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ۳۶۳ .

(۲) وَقَدۡ رُوِيَ عَنۡ يُوسُفَ بۡنِ أَسۡبَاطٍ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ إِنَّ الشَّابَ إِذَا تَعَبَّدَ قَالَ الشَّيۡطَانُ لِأَعۡوَانِهِ : أُنظُرُوا مِنۡ أَيۡنَ مَطۡعَمُهُ ؟ فَإِنۡ كَانَ مَطۡعَمَ سوءٍ قَالَ دَعُوهُ يتعبُ ويجتهدُ فَقَدۡ كَفَاكُمۡ نَفۡسَه إِنَّ اِجۡتِهَادَهُ مَعَ أَكۡلِ الۡحَرَامِ لَايَنۡفَعُهُ . وَيُؤَيِّدُ ذَلِكَ مَا ثَبَتَ فِي الصَّحِيحِ مِنۡ قَوۡلِهِ صلى الله عَلَيۡهِ وَسلم عَنِ الرَّجلِ الَّذِي مَطۡعَمُهُ حَرَامٌ ، وَمَشۡرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلۡبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغُذِيَ بِالۡحَرَامِ ، فَأَنَّى يُسۡتَجَابُ لِذَلِكَ ؟ كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة الثامنة والعشرون أكل الحرام وتناوله على أي وجه كان ص ۱۳۴ ط اشاعت اسلام كتب خانه پشاور .

(۳) سنن الترمذي ج۱ ص ۷۵۳ رقم الحديث ۶۱۴ بَابُ مَا ذُكِرَ فِي فَضۡلِ الصَّلَاةِ ، صحيح ابن حبان محققا ج۵ ص ۹ رقم الحديث ۱۷۲۳ ذكر البيان بأن الصلاة قربان...

د بخاري شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللهِ بِغَيۡرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوۡمَ الۡقِيَامَةِ . صحيح البخاري ۸۵/۴ رقم الحديث ۳۱۱۸ بَابُ قَوۡلِ اللهِ تَعَالَى : فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ [الأنفال: ۴۱] .

اې کعب بن عجرة ! کومه غوښه چې د حرام مال نه پيدا شي نو د جهنم اُور ددې دپاره لائق دی .

٢ . د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ ، وَكُلُّ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ . (١)

هغه غوښه به جنت ته نه داخليږي کومه چې په حرام مال سره پيدا شوې وي ، او کومه غوښه چې په حرام مال (خوړلو) سره پيدا شوې وي د جهنم اُور ددې سره مناسب دی .

همدا مضمون په يو بل حديث کې هم ذکر دی رسول الله ﷺ فرمايي :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِّيَ بِالْحَرَامِ . (٢)

هغه بدن به جنت ته داخل نه شي چې د هغه په حرام خوراک سره پَرورَش شوې وي .

تشريح د حديث مطلب دادی چې د چا غوښه د حرام مال نه پيدا شي نو دا کس به اِبتداءً د کاميابو خلقو سره جنت ته نه داخليږي ، بلکه ددې حرام مال خوړلو سزا به په جهنم کې خوري ، چې کله صفا شي نو بيا به جنت ته داخليږي .

يا دا مطلب دی چې داسې کس به جنت په اعلی درجو کې نه داخليږي .

يا دا مطلب چې که يو کس حرام مال ځان ته حلال ګڼي او په دې سره دده د بدن غوښه پيدا شي نو داسې کس به بيا هيڅ کله جنت ته نه داخليږي ، ځکه حرام شی ځان ته حلال ګڼل کفر دی ، او کافِر هيڅ کله جنت ته نه داخليږي .

البته که يو کس حرام مال ځان ته حلال نه ګڼي ، د حرام مال نه توبه اُوباسي او حق دار ته خپل حَق ور اُوسپاري نو بيا داسې کس ددې وعيد نه مُستثنٰی دی .

(١) رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالدَّارِمِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ . مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني ٨٣٥/٢ رقم الحديث ٢٧٧٢ (١٣) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٢٩٨ ، المستدرک علی الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٧١٦٣ ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ٣٠٠ ، شرح السنّة للبغوي رقم ٢٠٢٩ ، و ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥/ ٢٢٦ ، و ٨/٦ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المرويّة عن الانبياء والصالحين كتاب الكسب والمعاش ص ٣٥٤ .

(٢) رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الإيمان . مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث ٢/ ٨٤٨ رقم ٢٧٨٧ .

Scanned with CamScanner

بې اجازته د مالِ غنیمت نه د يو څادر راخيستو په وجه په جهنم کې سوزيدل

په بخاري شريف کې يوه واقعه ذکر ده ، حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په اَسباب او سامان باندې يو کس مقرر ؤ ، د هغه نوم کِرکِرَة ؤ ، کله چې دې وفات شو نو رسول الله ﷺ وفرمايل :

هُوَ فِي النَّارِ . دې د جهنم په اُور کې دی .

کله چې صحابه کرام ددې کس ليدلو له ورغله نو دده سره يې يو څادر اُوموندو چې دده مالِ غنیمت نه خيانت کړې ؤ . (۱) (چې ددې په وجه د جهنم مستحق شو) .

عبرت : باوجود ددې نه چې کرکره د نبي علیه السلام سره په جهاد کې هم شريکيده خو د مالِ غنيمت د تقسيم نه مخکې يې څادر اخيستې ؤ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم دده متعلق اوفرمايل چې دا زه په څادر کې تاؤ شوی په جهنم کې ګورم .

د حرام مال او دَهوکې په وجه آخره خاتمه خرابيدل

په دَهوکې او حرامې طريقې سره مال ګټل دومره نقصاني دي چې دا د انسان د آخِرې خاتمې د خرابيدو سبب ګرځي ، او ددې په وجه د زَنکدن په وخت کې د انسان په خُله باندې کلمه شهادت نه جاري کيږي ، ددې په باره کې درته دوه واقعې د عبرت د پاره ذکر کوم :

۱ . اوله واقعه

مالک بن دينار رحمه الله ډير لوي مُحدِّث او بزرګ تېر شوی ، دې فرمايي چې زما يو ګاوندي سخت بيمار ؤ ، د زَنکدن حالت يې شروع ؤ ، زه يې پوښتنې له ورغلم ، هغه ډير خفه

---

(۱) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ، فَمَاتَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « هُوَ فِي النَّارِ » . فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ . فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا . صحيح البخاري بَابُ القَلِيلِ مِنَ الغُلُولِ ۷۴/۴ رقم ۳۰۷۴ ، سنن ابن ماجه رقم الغلول رقم الحديث ۲۸۴۹ ، مشكاة المصابيح رقم ۳۹۹۸ .

نوټ : کِرکِره په فتحې د کاف هم صحيح دی (يعنی کَرکَرة) ، او دا بهتر هم دی . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ : "قَالَ ابْنُ سَلَامٍ : كَرْكَرَةُ يَعْنِي بِفَتْحِ الكَافِ . وَهُوَ مَضْبُوطٌ كَذَا" . صحيح البخاري بَابُ القَلِيلِ مِنَ الغُلُولِ ۷۴/۴

ۆ ، ما ورنه پوښتنه اوکړه چې ولې خفه يې ؟

هغه راته وويل : زما مخې ته د اُور دوه غرونه دي او ماته دا حکم کولې شي چې په دې باندې وَر اُوخيجه ، حالانکه زه په دې نه شم وَرختى .

مالک بن دينار رحمه الله فرمايي چې ما ورنه پوښتنه اوکړه : دا د څه شي غرونه دي ؟

هغه راته وويل : زه دُکاندار ووم ، ما د ځان سره د ناپ تول د پاره دوه کاڼي ساتلي وو يو دروند ۆ او بل سپَک ۆ ، د چا نه به مې چې څه څيز اخيسته نو په دې دروند کاڼي به مې تللو ، او چې بيا به مې په بل چا خرڅول نو په دې سپَک کاڼي به مې تللو ، په دُهوکې او حرامې طريقې سره به مې مال و دولت پيدا کولو .

اوس د هغه ناپ تول د کاڼو نه د اُور دوه غرونه جوړ شوي او ماته دا حکم کولې شي چې په دې وَر اُوخيجه ، نو خفه په دې يم چې د اُور په دې غرونو څنګه وَر اُوخيجم ؟ (۱)

۲ . دويمه واقعه :

همدغه رنګې يو بل بزرګ فرمايي چې زما د يو ګاونډي د زَنکدن حالت شروع ۆ ، زه ورغلم ، ورسره کيناستم ، ما ورته د کلمې تلقين کولو ، نورې خبرې يې کولې شوی خو کلمه يې نه شوه ويلی ، ما ورنه پوښتنه اوکړه : دا ولې ؟ (چې نورې خبرې کولې شی او صرف کلمه نه شی ويلی ؟) هغه راته وويل :

زه دُکاندار ووم په تَله کې به مې ټګي کوله (او په ناجائزه طريقې سره مې مال پيدا کولو) اوس چې کله د کلِمې ويلو اِراده اوکړم نو زما د دُکان د تَلې ډَنډه زما ژبه په سختۍ سره منع کوي ، نو ځکه يې نشم ويلی . (۲)

د حرامې آمدنۍ او دُهوکې په وجه په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيدل

چې کله يو کس په حرامې طريقې او دُهوکې سره مال پيدا کوي نو د دې په وجه انسان په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيږي .

(۱) دعوات حق لشيخ الحديث مولانا عبدالحق رحمه الله باني دارالعلوم حقانيه اکوړه خټک ج۱ ص ۴۵۶ .

(۲) ورالديني مرجع عين صفحه .

Scanned with CamScanner

حافظ ابن قیم رحمه الله په ''کتابُ الروح '' کې ، جلال الدین سیوطي رحمه الله په ''شرحُ الصدور ''کې ، او ابن ابی الدّنیا په ''کتابُ القبور '' کې یوه واقعه راتقل کړی :

عبدالحمید بن محمود وایي : زه د حضرت ابن عباس ﷺ سره ناست ووم ، چې په دې کې څه خلق راغلل ، او ابن عباس ﷺ ته یې وویل :

مونږ څه خلق د حَج دپاره روان یو ، په لاره کې د مونږ نه یو ملګرې وفات شو ..... مونږه هغه د پاره قبر وکنیسته ، او لحَد مو ورله جوړ کړو ، کله چې د لحَد نه فارغه شو نو ناڅاپه مو په دې قبر کې دومره غټ مار ولید چې ټول قبر یې ډک کړې و ، بیا مو په دویم ځای کې ورله قبر وکنسته نو په هغې کې هم هماغه شان غټ مار راووت ، (نو ددې سره اوس څه وکړو ؟) حضرت ابن عباس ﷺ ورته وویل :

ذٰلِكَ الْغَلُّ الَّذِيْ يغلُّ بِهِ ، إِنْطَلِقُوْا . فَادْفِنُوْهُ فِيْ بَعْضِهَا فَوَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَوْ حَفَرْتُمُ الْأَرْضَ كُلَّهَا لَوَجَدْتُمُوْهُ فِيْهِ .

دا تور مار ددهٔ د غاړې طوق (بَد اعمال) دي چې ده ته په غاړه کې وراچولې شي (او ده ته پرې سزا ورکولې شي) ، تاسو ورشئ او کوم قبرونه مو چې کنسیتي دي په هغې کې یې په یو قبر کې دفن کړئ . ځکه قسَم په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده که چیرته تاسو دده د پاره ټوله زمکه اوکنئ نو په هر ځای کې به درته دا مار راووځي .

دا خلق وايي چې بیا مونږ لاړو ، او دا مړي مو په هماغه کنیستي شوي قبرونو کې په یو قبر کې خَخ کړو .

کله چې مونږ د حَج نه راواپس شو ، نو مونږ سره ددې مړي څه آسباب وُ هغه مو دده کور ته وَر وړو ، او دده د بي بي نه مو پوښتنه وکړه : چې ستا دې خاوند به څه کار کولوچې په دې دومره سخت عذاب کې ګرفتار وُ ؟

هغې وویل : ده به غَله (غنَم یا جَوار) خرڅوله ، خو هره ورځ به یې د کور د ضرورت موافق غله ددینه راخیسته ، او ددې په ځای به یې په هغې کې زیاتي بُوس او تور شیان ګډوَل

(ددې د پاره چې وزن يې زيات شي ، يعنې په غله کې به يې ملاوټ کول نو ځکه په دومره سخت عذاب کې ګرفتار ؤ) .(١)

د يوې ستنې په وجه په عذاب قبر کې مبتلاء کيدل

١ . **اوله واقعه** : په " إصلاحي بيانات " کې يوه واقعه ذکر ده چې : يو عالم وفات شو ، دده د وفات نه روستو يو شاګرد دې په خوب کې اوليد چې په بدن باندې يې جامې نه وې ، او د سختې ګرمۍ د وجې يې په يو ميدان کې منډې راهلې وهلې ، او سخت خفه ؤ ، دې شاګرد ورنه پوښتنه وکړه :

جناب ! تاسو خو ټول عُمر په عباداتو ، د دين په خدمت او د خلقو په إصلاح او تربيت کې تير کړی و ، نو آيا په دې ټولو عباداتو کې يو عبادت هم ندې قبول شوی ؟

هغه ورته ووېل : الله تعالى چې د کوم عباداتو توفيق راکړی و هغه ټول قبول شوي ، خو دا عذاب راته د يوې ستنې په وجه راکولې شي .

دا شاګرد وايي چې ما ورنه پوښتنه وکړه : د ستنې په وجه څنګه عذاب درکولې شي ؟ نو هغه راته ووېل : د وفات کيدو نه يو څو ورځې مخکې ما د خپل ګاونډي نه د ګنډلو يوه ستن راوړې وه ، کله مې چې پرې جامې وګنډلې نو هغه ستن مې په آلمارۍ کې کيښوده ، او د مانه هيره شوه چې ما واپس ورکړې وی ، بيا زه وفات شوم ، نو اوس چې ته ما په کوم عذاب کې وينې نو دا د هغه يوې ستنې په وجه دی .

---

(١) عن عبد الحميد بن محمود قال كُنتُ جَالِسًا عِندَ ابنِ عَبَّاسٍ فَأَتَاهُ قَومٌ . فَقَالُوا : إنَّا خَرَجنَا حُجَّاجًا وَمَعَنَا صَاحِبٌ لَنَا ، إذَا أَتَينَا فَإِذَا الصفاحُ مَاتَ ، فهيأناه ، ثُمَّ انطَلَقنَا ، فَحَفَرنَا لَهُ ، وَلَحَدنَا لَهُ . فَلَمَّا فَرَغنَا مِن لَحدِهِ إذَا نَحنُ بِأَسوَدَ قَد مَلأَ اللَّحدَ ، فَحَفَرنَا لَهُ آخَرَ فَإِذَا بِهِ قَد مَلأَ لَحدَهُ ، فَحَفَرنَا لَهُ آخَرَ فَإِذَا بِهِ ..... فَقَالَ ابنُ عَبَّاسٍ : ذٰلِكَ الغَلُّ الَّذِي يَغُلُّ بِهِ ، اِنطَلِقُوا ، فَادفِنُوهُ فِي بَعضِهَا فَوَالَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ لَو حَفَرتُمُ الأَرضَ كُلَّهَا لَوَجَدتُمُوهُ فِيهِ . فَانطَلَقنَا فَوَضَعنَاهُ فِي بَعضِهَا . فَلَمَّا رَجَعنَا أَتَينَا أَهلَهُ بِمَتَاعٍ لَهُ مَعَنَا . فَقُلنَا لِامرَأَتِهِ : مَا كَانَ يَعمَلُ زَوجُكِ ؟ قَالَت : كَانَ يَبِيعُ الطَّعَامَ ، فَيَأخُذُ مِنهُ كُلَّ يَومٍ قُوتَ أَهلِهِ ، ثُمَّ يقرض القَصَلَ مِثلَهُ فَيُلقِيهِ فِيهِ .
كتاب الروح واللفظ له ص ٩٨ المسألة السابعة ، شرح الصدور ص ١٧٣ باب عذاب القبر .

خو اې شاګرده ! ته داسې وکړه چې کله سهر د خوب نه راپاځې نو زما کورته لاړ شه ، او هغوی ته ووايه چې : په فلاني آلمارۍ کې ستن ماله راکړئ ، بيا ته هغه ستن فلانکي ګاونډي ته وسپاره ، ددې د پاره چې د ما نه دا عذاب لرې شي :

دا شاګرد چې کله سهر د خوب نه راپاڅيد ، او ددې خپل استاذ کورته لاړ ، هغوی ته يې ووېل : تاسو په فلانۍ المارۍ کې وګورئ چې ستن شته او که نه ؟ هغوی چې وکتـه نو وې وېل : آو ، ستن شته . ده ورنه پوښتنه وکړه : تاسو ته معلومه ده چې دا د چا ده ؟

هغوی ووېل : آو ، دا مرحوم د فلانکي ګاونډي نه راخيستې وه ، خو هغه بيا وفات شو زمونږ اراده د ورکولو وه خو مونږ وېل : چې د ميلمنو دا تلل راتلل لږ کم شي نو بيابه يې ورله ويسو .

دې شاګرد ورته ووېل : ما هغه په خوب کې وليد چې ددې يوې ستنې په وجه په عذابِ قبر کې مبتلاء دی ، نو تاسو ماته دا ستن راکړئ چې زه يې هغه ته په جلتۍ وسپارم ، ددې د پاره چې د هغه نه عذابِ قبر لرې شي ، او د هغه مالِک نه ددې روستو والي معافي هم وغواړم .

کله چې دې شاګرد دا ستن هغه مالِک ته ورووړه ، او هغه ته يې ووېل : چې مرحوم ددې يوې ستنې په وجه په عذابِ قبر کې ګرفتار دی نو ته هغه ته ددې تاخير کولو معافي وکړه .

کله چې دې ګاونډي دا خبره واورېده نو په سترګو کې يې اوښکې راغلې او وې وېل : د څومره معمولي حق په ضائع کولو دې په عذاب کې ګرفتار دی . خو اې الله ! ما دې معاف کړی ، ته هم په خپل رحم سره دې معاف کړه ، او د قبر عذاب ورنه لرې کړه .

دا شاګرد وايي : کله چې زه بيګاله بيا اوده شوم نو په خوب کې مې بيا وليد ، خو ليکن اوس معامله بَدَله وه : چې دا عالِم په ډېر ښکلي باغ کې موجود و ، څلور واړه طرفته خادِمان موجود وو ، د هر قسمه ميوو اُونې موجودې وې ، او په دې باغ کې ښکلې يَخې يَخې هواګانې لګېدې ، او دا ډېر زيات خوشحاله و ، نو زه نژدې ورغلم ، سلام مې پرې واچول ، د سلام نه روستو مې ورته ووېل : اوس څه حال دی ؟ هغه راته ووېل :

کله چې تا هغه ګاونډي ته ستن حواله کړه ، او هغه دا ووېل : چې اې الله ! ما دې معاف کړی ته يې هم معاف کړی ، نو د هماغه وخت نه د ما نه عذاب لرې شو . او دا کوم نعمتونه او

خوشحاليانې چې ته ګورې نو دا د هغه عباداتو او د دين د خدمت په وجه دي چې الله تعالى د هغې بدله ما ته راکړه. (١)

٢. **دويمه واقعه**: همدغه شان واقعه د حسان بن ابي سنان رحمه الله په باره کې هم نقل ده چې تر شپيتو (٦٠) کالو پورې يې پوره عبادت کړې ؤ، او ډيره د مشقت زندګي يې تېره کړې وه، کله چې وفات شو نو په خوب کې يو چا اوليده پوښتنه يې ورنه اوکړه:

مَا فَعَلَ اللّٰهُ بِكَ ؟ الله ﷻ درسره څه معامله اوکړه؟

ده ورته ووېل: خَيْرًا غَيْرَ أَنِّيْ مَحْبُوْسٌ عَنِ الْجَنَّةِ بِإِبْرَةٍ اِسْتَعَرْتُهَا فَلَمْ أَرُدَّهَا. (٢)

الله ﷻ راسره د خير معامله اوکړه ليکن زه د جنت نه صرف د يوې ستنې په وجه بند کړې شوې يم کومه چې ما (د يو ګاونډي نه) عارية راوړې وه، او بيا مې هغه ته نه وه واپس کړې.

د حرام خوراک په وجه ګناهونو ته رغبت پيدا کيږي

کله چې انسان حرام خوراک کوي نو په جسم باندې ددې ډير غلط اثر غورځي، ځکه ددې حرام خوراک نه په وجود کې وينه پيدا کيږي بيا دا وينه د انسان په رګونو کې ګرځي، او ددې غلط اثر زړه او دماغو ته هم رسي.

او چې کله د انسان په زړه او دماغو کې فساد پيدا شي نو ددې په وجه بيا په ټول وجود کې فساد پيدا کيږي.

دا خبره د ځان سره په ذهن کې ضرور کېنوئ چې عام طور په زړه او دماغو کې غلط خيالات هلته پيدا کيږي چې کله د انسان خوراک حرام وي، ځکه په حرام خوراک سره په زړه کې ظلمت پيدا کيږي، او ددې ظلمت په وجه بيا د انسان په ټول وجود باندې غلط اثر

---

(١) اصلاحي بيانات ج١ ص ١٧١.

(٢) وَعَنْ بَعْضِ الصَّالِحِيْنَ أَنَّهُ رُؤِيَ بَعْدَ مَوْتِهِ فِي الْمَنَامِ فَقِيْلَ لَهُ مَا فَعَلَ اللّٰهُ بِكَ ؟ قَالَ: خَيْرًا غَيْرَ أَنِّيْ مَحْبُوْسٌ عَنِ الْجَنَّةِ بِإِبْرَةٍ اِسْتَعَرْتُهَا فَلَمْ أَرُدَّهَا. كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة الثامنة والعشرون أكل الحرام وتناوله على أي وجه كان ص ١١٨، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥٨.

غورځي. يعنى ددې غلط أثر دانسان په جذباتو باندې هم غورځي ، د انسان په اعمالو او أفعالو باندې هم غورځي ، د انسان په أولاد باندې هم غورځي.

د حرام خوراک په وجه د انسان زړه توريږي ، ظُلمت او سختي په کې پيدا کيږي ، په دِماغو کې غلط خيالات راپيدا کيږي ، د نيکو أعمالو کولو صلاحيت ورنه ختميږي ، د شيطان أثر ورباندې غالِب کيږي ، نيکي کول ورته ګران معلوميږي ، او ګناه کول ورته آسان معلوميږي.

مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله ليکلي چې په سلو (۱۰۰) کې د آتيا (۸۰) فيصده ګناهونو سبب همدا حرام خوراک دی ، او باقي شل (۲۰) فيصده ګناهونه د نورو خواهشاتو د وجې کيږي.

حضرت سهل تستري رحمه الله فرمايي:

مَنْ أَكَلَ الْحَرَامَ عَصَتْ جَوَارِحُهُ شَاءَ أَمْ أَبَى . عَلِمَ أَوْ لَمْ يَعْلَمْ . وَمَنْ كَانَتْ طُعْمَتُهُ حَلَالًا أَطَاعَتْهُ جَوَارِحُهُ وَ وُفِّقَتْ لِلْخَيْرَاتِ . (۱)

څوک چې حرام خوراک اوکړي په دې سره دده أعضاء نافرمانه کيږي که دده خوښه وي او که نه ، همدارنګې که ده ته ددې عِلم وي او که نه. او چې د چا خوراک حلال وي نو دده آندامونه به دده فرمانبردار وي ، او ده ته به د نيکيو توفيق ملاويږي.

د مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله واقعه :

د ديوبند په علماؤ کې مشهور بزرګ حضرت مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله خپله واقعه بيانوي چې يو ځل ما يوه مُشتبِه نوړی اوخوړه د هغې په وجه زما په وجود دومره غلط آثر اوشو چې ما ددې ظُلمت په خپل زړه کې محسوسول ، زما زړه ته به بار بار د ګناهونو وَسوسې راتلې. دا صرف ددې يوې مُشتبِه نوړی اثرؤ ، زه په دې سخت خفه ووم ، پوره يوه مياشت مې د الله ﷻ ذِکر اوکړو ، د هغې نه پس ددې يوې مُشتبِه نوړی آثر زما د وجود نه ختم شو. (۲)

(۱) احياء علوم الدين ۲ / ۹۱ کتاب الحلال والحرام.

(۲) دعوت عبديت حصه هشتم ، ندای ممبر و محراب ج۵ ص ۲۰۱.

Scanned with CamScanner

دغه وجه ده چې اسلام د حرام خوراک نه سخته منع کړې او ځای په ځای يې د حلال خوراک حکم کړی .

د حرام خوراک په وجه د نېکيو توفيق سلب کيږي

دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم کس حرام خوراک کوي په دې سره دده نه د نېکيو توفيق سَلب کيږي ، سَرکشي په کې پيدا کيږي ، ګناهونو ته يې رَغبت پيدا کيږي ، او داسې کس ته د الله ﷻ قُرب هم نه نصيبه کيږي ، ځکه د الله ﷻ د قُرب د پاره اَوّلنۍ شرط حلال خوراک دی .

بل دا چې کله انسان حلال خوراک کوي نو په دې سره په بَدن کې يو نُورانيت پيدا کيږي ، مُطمئِن کيږي ، او د عباداتو سره يې شرق پيدا کيږي . او چې حرام خوراک کوي نو په سره د انسان په زړه کې ظُلمت ، تياره او بې اِطمينانې پيدا کيږي .

نن صبا چې د اکثرو خلقو نيکو اَعمالو طرف ته رَغبت نه پيدا کيږي نو ددې اَصل وجه همدا حرام خوراک دی . (۱)

د حرام مال اَنجام ډېر بَد وي

حرام مال اګر چې د شيطاني اَثر په وجه په خوراک کې مزيدار معلوميږي ليکن دا د انجام په اِعتبار سره ډېر بَد وي .

علماؤ ددې داسې مثال ورکړی لکه په يو سړي باندې د خارښ بيماري وي نو ده ته ځان ګرول ډېر خوَند ورکوي مګر لږ وخت پس چې کله د خارښ دا چَپه ختمه شي نو بيايې هغه ګرولي اَندامونه سوزي او سخت دَرد کوي .

دغه شان په دُنيا کې د شيطاني اَثر په وجه حرام خوراک مزيدار معلوميږي خو ليکن ددې اَنجام ډېر بَد وي ، د ډېرو ګناهونو کولو سبب جوړيږي .

همدا رنګې د مرګ په وخت ، قبر او حشر کې د سختې سزا سبب ګرځي ، او د حرام مال په وجه چې کومه غوښه پيدا شوې وي هغه د جهنم په اُور باندې د سوَزيدو مُستحق ګرځي .

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج ۳ ص ۲۰۸ .

ډیر بدبخته خلق داسې هم شته چې هغوی ته په همدې حرام خوراک کې لذت محسوسیږي ، حلال خوراک اګر چې پاکیزه او پاک دی خو دوی په حلال خوراک کې دا لذت نه محسوسوي ، ځکه که دوی په حلال خوراک کې دا لذت محسوسولی نو بیا به یې حلاله مزدوري کوله ، دوی چې شپه او ورځ د حرامو پسې منډې وهي دا ځکه چې د شیطاني اثر په وجه د دوی مزاج خراب شوې وي چې حلال خوراک وربانديې بنه نه راځي .

ددې داسې مثال دی لکه د بیماری په وجه د یو سړي معده خرابه شي نو بیا بهترین پاک خوراک هم دده معده نه قبلوي ، او بنه وربانديې نه راځي .

کوم کس چې همیشه حرام خوراک کوي نو ده چونکه په خپل زړه او دماغو کې د حلال خوراک نورانیت نوي محسوس کړی نو ځکه ورته په حرام خوراک کې خوند او مزه محسوسیږي ، که چیرته دې حرام خوړو څه وخت حرام خوراک پریخود او حلال پاکیزه خوراک یې شروع کړو نو دوی به په خپله ددې نورانیت او برکت محسوس کړي ، بیا به هیڅ کله د حرام خوراک اراده او نه کړي ، خو افسوس چې بعضې خلقو د حلال مال طلب کول بالکل پریخی ، همیشه د حرام مال راپیدا کولو په کوشش کې وي .

حرام مال په غلطو ځایونو کې خرچ کیږي

کوم مال چې په ناجائزه طریقې سره ګټل شوې وي هغه اکثر په غلطو ځایونو کې خرچ کیږي ، او چې کوم مال په جائز طریقو سره ګټل شوې وي هغه اګر چې لږ وي خو بیا هم په صحیح ځایونو کې خرچ کیږي .

شیخ عبد القادر جیلاني رحمه الله فرمایي چې زه مال د خرچ د ځایونو نه معلوموم "چې دا په کومې طریقې سره ګټل شوی ؟"

ځکه کله چې یو مال په صحیح ځای کې خرچ کیږي زه پوهه شم چې دا په حلالې طریقې سره ګټل شوی ځکه خو په صحیح ځای کې خرچ شو ، او چې کله په ناجائزو ځایونو کې خرچ کیږي نو زه پوهه شم چې د مال په ګټلو کې ضرور څه ناجائز صورت پیدا شوی ځکه خو د ګناه په ځایونو کې خرچ شو .(١)

(١) خطبات حکیم الاسلام ج٣ ص ٢٠٨ .

د حرام خوراک نه پرهيز

۱. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

لَأَنْ يَجْعَلَ أَحَدُكُمْ فِي فِيهِ تُرَابًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْعَلَ فِي فِيهِ مَا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ. (۱)

په تاسو کې چې يو کس په خپله خُله کې خاورې واچوي دا دده د پاره ډيرې بهترې دي ددې نه چې په خپله خُوله کې هغه شی واچوي کوم چې الله ﷻ حرام کړي دی.

۲. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ أَحَدَكُمْ لَنْ يَمُوتَ حَتَّى يَسْتَكْمِلَ رِزْقَهُ. فَلَا تَسْتَبْطِئُوا الرِّزْقَ وَاتَّقُوا اللهَ. أَيُّهَا النَّاسُ! وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ خُذُوا مَا حَلَّ وَدَعُوا مَا حُرِّمَ. (۲)

اې خلقو! په تاسو کې به يو کس تر هغه وخته پورې وفات نشي تر څو پورې چې دې خپل رزق پوره نه کړي، پس تاسو د رزق په تاخير سره په زړه کې تنګي مه محسوسوئ، د الله ﷻ نه أوويرېږئ، اې خلقو! د رزق په طلب کولو کې د اِختصار نه کار واخلئ، پس الله ﷻ چې کوم څيزونه حلال کړي دي هغه طلب کړئ، او کوم څيزونه يې چې حرام کړي دي هغه پرېږدئ.

په حرام مال کې برکت نه وي

الله ﷻ چې په حلال مال او حلال خوراک کې کوم برکت ايښی دايې په حرام مال کې ندې ايښی، ځکه د حرامو ډير مال نه انسان هغه فائده نشي حاصلولی څومره چې د لږ حلال مال نه حاصلولې شي.

(۱) شعب الايمان ۵۰۷/۷ رقم الحديث ۵۳۷۹، کنز العمال ۱۲/۴ رقم الحديث ۹۲۵۹ کتاب البيوع الباب الاول فی الکسب.

(۲) المستدرک علی الصحيحين للحاکم ۴ /۳۶۱ رقم ۷۹۲۴ کتاب الرقاق، وقال الحاکم: هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه. السنن الکبری للبيهقي رقم الحديث ۱۰۴۰۵ باب الاجمال فی طلب الدنيا و ترک طلبها بما لايحل، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۶۹۸.

نن صبا اکثره خلق د بې برکتی په وجه پریشانه دي ، د ډیر مال خرچ کولو سره بیا یې هم د کور ضرورتونه نه پوره کیږي .

خلق د روپو شمار او ډیر والي ته ګوري خو برکت ته یې نه ګوري : چې آیا په دې کې برکت شته او که نه ؟ بلکه ډیر خلق د سره د برکت په مطلب هم نه پوهیږي .

که د یو انسان سره ډیر مال و دولت وي خو ده ته اطمینان او سکون نه وي حاصل او ددهٔ ضرورتونه وربانديې نه پوره کیږي نو په داسې مال و دولت به انسان څه اوکړي ؟ دا بې برکتي ده .

او که دده سره مال و دولت کم وي خو اطمینان او سکون ورته حاصل وي ، ضرورتونه یې پرې پوره کیږي نو دا برکت دی . او دا برکت الله ﷻ په حلال مال کې ایخی ، په حرام مال کې یې نه دې ایخی .

بزرګانو دا هم لیکلي چې کله حرام مال د حلال مال سره یو ځای شي نو په دې سره دا حلال مال هم تباه کیږي ، او ددې حلال مال برکت هم ورسره ختمیږي . (۱)

په ظلم سره د بل چا د مال اخیستو سزا

څوک چې د بل چا مال په زور او ظلم سره واخلي نو الله ﷻ داسې کس ته د آخرت د سزا سره سره په دُنیا کې هم عبرت ناکه سزا ورکوي ، علامه ذهبي رحمه الله په کتاب الکبائر کې یوه واقعه رانقل کړې :

چې یو کس بل کس په داسې حالت کې اُولیده چې لاس یې د اُوږې سره کټ شوي وُ ، او دا آواز یې کولو :

'' مَنْ رَاٰنِيْ فَلَا يَظْلِمَنَّ أَحَدًا ''

څوک چې ما اوګوري نو بیا به په هیچا بانديې ظلم اُو نه کړي (او نه به د چا نه مال په ظلم سره واخلي) .

دا کس وایي چې زه ورنزدې شوم ، ما ورته وویل :

(۱) اصلاحي خطبات ج ۱۰ ص ۱۹٦ ، و ص ۲۰۰ .

يَا أَخِيْ! مَا قِصَّتُكَ؟ اې وروره! ستا څه قصه ده؟

هغه راته وویل: زما ډیره عجیبه واقعه ده، هغه دا چې زه د ظالمانو سره ملګرې ووم، ما یوه ورځ یو ښکاري اُولیده چې یو لوې ماهي یې د سمندر نه نیولې ؤ، ما چې اُولیده نو زما ډیر خوښ شو، ما ورته وویل:

أَعْطِنِيْ هٰذِهِ السَّمَكَةَ. دا ماهي ما له راکړه.

هغه راته وویل: لَا أُعْطِيْكَهَا، أَنَا آخُذُ بِثَمَنِهَا قُوْتًا لِعِيَالِيْ.

دا تاته نه درکوم، څه زه د دې په قیمت باندې خپلو بچو له خوراک آخلم.

ما هغه ښکاري ووهل او په زُوره مې ورنه واخیست، ماهي مې په لاس کې نیولې ؤ، کورته رارون ووم ناڅاپه دې ماهي زما د لاس په کټه (ابهامي) ګوته باندې سخت چَک (یعنی څله) اُولږوله، کله مې چې کورته راورو او د لاس مې ښکته کړو نو زما دې کټې ګُتې سخت دَرد شروع کړو، رااُوپړسیده، تر سهَره پورې ما د دې دَرد او پړسوب نه لږ خوب هم اونه کړو.

کله چې سهَر شو نو زه طبیب (ډاکټر) ته لاړم، هغه ته مې چې دا اُوخوده هغه راته وویل: دا آکِله یعنی خوَړونکې خطرناکه بیماري ده دا ګوته کټ کړه ګني بیا به لاس کټ کوی، نو ما دا ګوته (د طبیب په واسطه) کټ کړه، په صبا مې د دې لاس پَنجې دَرد شروع کړو، او د اسې دَرد یې کولو چې ټوله شپه مې ورنه خوب اونکړو، او د دَرد د لاسه نه شوم قراریدی. طبیب راته وویل: د لاس دا پَنجه کټ کړه ګني پورته څنګل پورې به دا بیماري اُورسیږي، ما د لاس دا پَنجه هم کټ کړه.

همداسې به دا دَرد پورته تللو، بیا مې څنګل کې لاس کټ کړو، آخِر دا دَرد د اُوږې پورې حصې ته را اُورسیده، ډاکټر وویل: که دا لاس د اُوږې سره کټ نه کړی کیدې شي دا دَرد او بیماري ستا غونډ وجود ته خوَره شي نو د ډاکټر په وینا مې لاس د اُوږې سره کټ کړو.

بیا راته چا پوښتنه اوکړه چې: دا دَرد د څه شي نه راپیدا شوې ؤ؟ د دې سبب څه شي ؤ؟ ما ورته قِصه بیان کړه چې دا مې د یو کس نه ماهي په زوره اخیستې ؤ، په لاره کې دې ماهي زما د لاس په کټه ګُته باندې چَک اُولږول د هغې نه دا دَرد پیدا شو. هغه راته وویل:

لَوْ كُنْتَ رَجَعْتَ فِيْ أَوَّلِ مَا أَصَابَكَ الْأَلَمُ إِلَى صَاحِبِ السَّمَكَةِ وَاسْتَحْلَلْتَ مِنْهُ وَأَرْضَيْتَهُ لَمَا قَطَعْتَ مِنْ أَعْضَائِكَ عُضْوًا . فَاذْهَبِ الْآنَ إِلَيْهِ وَاطْلُبْ رِضَاهُ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ الْأَلَمُ إِلَى بَدَنِكَ .

که چیرته ته د دَرد په شروع کې د ماهي واله مالِک ته، رغلې وی، د هغه نه دې معافي غوښتې وی، او هغه دې راضي کړې وی نو تا به د خپلو آندامونو نه لږ ځای هم نه وُ غوڅ کړی (خو تا غلطي کړی چې خپل لاس دې غوڅول خو د هغه مظلوم نه دې معافي نه غوښته) ، لهذا اوس ورشه ، د هغه نه معافي اوغواړه ، او هغه راضي کړه مخکې ددې نه چې دا دَرد ستا بدن ته اُورسي .

دا کس وایي چې زه د هغه ماهي واله کس پسې اُووتم ، په ښار کې مې لټول ، تر دې چې پیدا مې کړو ، زه د هغه په خپو باندې پریوتم ، چَپ (ښُکل) مې کړی او ژړل مې ، په ژړا کې مې ورته وویل :

يَا سَيِّدِيْ اَسْأَلُكَ بِاللّٰهِ إِلَّا عَفَوْتَ عَنِّيْ

اې زما سرداره ! زه د تا نه د الله ﷻ د پاره سوال کوم چې ما معاف کړه .

هغه راته وویل : مَنْ أَنْتَ ؟ ته څوک یې ؟

ما ورته وویل :

أَنَا الَّذِيْ أَخَذْتُ مِنْكَ السَّمَكَةَ . زه هغه کس یم چې ما د تا نه ماهي په زُوره اخیستې وُ .

بیا مې ورته د لاس غوڅولو ټوله قِصه بیان کړه ، او هغه ته مې خپل لاس اُوخوده ، هغه چې زما لاس اُوکته نو په ژړا شو او وې ویل :

اې زما اسلامي وروره ! کله چې ما په تا باندې دا مُصیبت اُولیده نو ما ته معاف کړی .

دا کس وایي چې ما بیا ورته وویل :

يَا سَيِّدِيْ ! بِاللّٰهِ هَلْ كُنْتَ قَدْ دَعَوْتَ عَلَيَّ لَمَّا أَخَذْتُهَا ؟

اې زما سَرداره ! په الله قسَم درکوم چې کله ما د تا نه ماهي په زُوره واخیست نو آیا تا ما ته خبرې کړې وی ؟

هغه وویل : آو ، ما دا خبرې کړې وی :

اې الله! دې كس په خپل قوت او زور سره د ما كمزوري نه هغه رزق په زوره واخيست كوم چې تا ماته راكړې وو:

فَأَرِنِي قُدْرَتَكَ فِيهِ. پس ته ماته خپل قدرت دده په وجود كې اوښايه.

دا كس وايي چې ما ورته وويل: قَدْ أَرَاكَ اللهُ قُدْرَتَهُ فِيَّ.

اې زما سرداره! اوس تا ته الله ﷻ خپل قدرت زما په وجود كې اوخوده.

لهذا زه اوس الله ﷻ ته توبه اوباسم او تر څو پورې چې ژوندى يم إن شاء الله ددې ظالمانو خدمت او ملګرتيا به هيڅكله او نكړم، او نه به د دوى سره د ظلم په كارونو كې مدد اوكړم. (۱)

---

(۱) قَالَ بَعْضُهم رَأَيْتُ رجلًا مَقْطُوعَ الْيَدِ مِنَ الْكَتِفِ وَهُوَ يُنَادِي "مَنْ رَآنِي فَلَا يَظْلِمَنَّ أَحَدًا" فتقدمتُ إِلَيْهِ فقلتُ لَهُ: يَا أَخِي! مَا قِصَّتُكَ؟ قَالَ: يَا أَخِي قِصَّةٌ عَجِيبَةٌ وَذٰلِكَ أَنِّي كُنتُ مِن أعوان الظلمة فرأيتُ يَوْمًا صَيَّادًا وقد اصطاد سَمَكَةً كبيرةً فأعجبتني. فجئتُ إِلَيْهِ فقلتُ: أعطني هٰذِهِ السَّمَكَةَ. فَقَالَ: لَا أُعْطِيكَهَا. أَنَا آخُذُ بِثَمَنِهَا قُوتًا لِعِيَالِي. فضربتُهُ وأخذتُها مِنْهُ قَهْرًا ومَضَيْتُ بِهَا. قَالَ: فبينما أنا أَمْشِي بِهَا حاملها إِذْ عضّت على إبهامي عَضَّةً قَوِيَّةً. فلمّا جئتُ بها إلى بيتي وألقيتُها من يدي ضربت على إبهامي وآلمتني ألمًا شديدًا حتى لم أنم من شدّة الوجع والألم وورمت يدي. فلمّا أصبحت أتيتُ الطبيبَ وشكوتُ إليه الألم. فقال: هٰذِهِ بَدْءُ الأكلة. أقطعها وإلّا تقطع يدك. فقطعتُ إبهامي ثمّ ضربت على يدي فلم أطق النوم ولا القرار من شدّة الألم فقيل لي: إقطع كفّك. فقطعته. وانتشر الألم إلى الساعد وآلمني ألمًا شديدًا ولم أطق القرار وجعلتُ أستغيث من شدّة الألم. فقيل لي: اقطعها إلى المرفق. فقطعتها فانتشر الألم إلى العضد وضربت على عضدي أشدّ من الألم الأول. فقيل اقطع يدك من كتفك وإلّا سرى إلى جسدك كلّه. فقطعتها. فقال لي بعض الناس: ما سبب ألمك؟ فذكرتُ قصّة السمكة. فقال لي: لو كنتَ رجعتَ في أوّل ما أصابك الألم إلى صاحب السمكة واستحللتَ منه وأرضيته لما قطعت من أعضائك عضوًا. فاذهب الآن إليه واطلب رضاه قبل أن يصل الألم إلى بدنك. قال: فلم أزل أطلبه في البلد حتى وجدته فوقعت على رجليه أقبّلها وأبكي وقلتُ له: يا سيّدي! سألتك بالله إلّا عفوتَ عنّي. فقال لي: ومن أنت؟ قلتُ: أنا الذي أخذتُ منك السمكة غصبًا. وذكرتُ ما جرى وأريته يدي. فبكى حين رآها. ثمّ قال: يا أخي: قد أحللتك منها لما قد رأيته بك من هٰذا البلاء. فقلتُ: يا سيّدي! بالله هل كنتَ قد دعوتَ عليّ لمّا أخذتُها؟ قال: نعم قلتُ: اللّٰهمّ إنّ هٰذا تقوّى عليّ بقوّته على ضعفي على ما رزقتني فلمّا فَأَرِنِي قُدْرَتَكَ فِيهِ. فقلتُ: يا سيّدي! قد أراك الله قدرته فيّ وأنا تائب إلى الله عزّ وجلّ عمّا كنتُ عليه من خدمة الظلمة ولا عدتُ أقف لهم على باب، ولا أكون من أعوانهم ما دمتُ حيًّا إن شاء الله. كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة السادسة والعشرون الظلم ص ۱۲۷ طبع اشاعت اسلام كتب خانه پشاور.

د حرام مال نه صدقه ورکول نه قبليږي

د مشكوة شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالَ حَرَامٍ فَيَتَصَدَّقُ مِنْهُ فَيُقْبَلُ مِنْهُ. وَلَا يُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيهِ. وَلَا يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ. إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ. وَلٰكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ. إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ . (۱)

داسې هيڅ كله نشي كيدی يو بنده حرام مال اوګټي ، ددې نه صدقه ورکړي او ده ، دا صدقه قبوله کړې شي (بلكه دا هيڅ كله نه قبليږي) ، او داسې هم نشي كيدی چې انسان دا حرام مال (په خپل ځان او خپل آهل و عيال باندې) خرچ كوي او ته ده په دې كې بركت واچولې شي (بلكه په حرام مال كې بركت نه وي) . او كوم كس چې د ځان نه پس حرام مال پريږدي دا به ده د پاره د جهنم تللو سامان (او ذريعه) وي . (او دا خبره ياده لرئ چې) بيشكه الله تعالى بَدي د بَدی په ذريعه نه ختموي ، بلكه بَدي د نيكى په ذريعه ختموي ، بيشكه خبيث خبيث نه ختموي (يعنى حرام مال په خپله خبيث او ناپاكه دی نو ددې په ذريعه د انسان ګناهونه نه ختميږي ، بلكه ګناهونه د حلال مال په صدقه كولو سره ختميږي) .

په قرآن كريم الله رب العزت فرمايي :

﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ . (۲) ترجمه : بيشكه نيكيانې بدی لرې كوي .

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا تُقْبَلُ صَلٰوةٌ بِغَيْرِ طُهُوْرٍ وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُوْلٍ . (۳)

---

(۱) رواه احمد ۱/ ۳۷۸ ، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال رقم الحديث ۲۷۷۱ (۱۳) ، شرح السنة للبغوي ج۸ ص ۱۰ رقم الحديث ۲۰۳۰ ، كنز العمال ج۴ ص ۱۷ رقم الحديث ۹۲۸۰ كتاب البيوع الباب الاول في الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال .

(۲) سورة هود آية ۱۱۴ .

(۳) سنن الترمذي باب ما جاء لا تقبل صلاة بغير طهور ۱/ ۵۱ رقم الحديث ۱ وقال الترمذي هذا الحديث أصح شيء في هذا الباب وأحسن . شرح السنة للبغوي ۱/ ۳۲۹ رقم ۱۵۷ وقال البغوي : هذا حديث صحيح أخرجه مسلم من رواية أبي عمر ، ابن ماجه رقم ۲۷۲ ، المسند ۲/ ۳۹ ، ۲/ ۱۹ ، وقال الشيخ احمد شاكر : اسناده صحيح رقم ۴۹۶۹ ، نضرة النعيم ۷/ ۲۷۲۹ الابواب العامة .

مونځ بغير د پاکوالي (او اودس) نه نه قبليږي ، او صدقه د خيانت او ذوکې د مال نه نه قبليږي .(۱)

په قرآن کريم کې هم د حلال او پاکيزه مال نه د خرچ کولو حکم راغلی ، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ .(۲)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) هغه پاکيزه څيزونه خرچ کړی، کوم چې تاسو ګټلي دي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راويستلي دي ، او تاسو د رَدي (ناکاره) څيز اراده مه کوئ چې د هغې نه (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوی ، حالانکه تاسو په خپله د دې رَدي څيز اخيستونکي نه يئ ، مګر دا که تاسو په هغې سترګې پټې کړی ، او په دې پوهه شی چې الله ﷻ بې نيازه او د تعريف لائق دی .

سفيان ثوري رحمه الله فرمايي :

مَنْ أَنْفَقَ مِنَ الْحَرَامِ فِي طَاعَةِ اللهِ كَانَ كَمَنْ طَهَّرَ الثَّوْبَ النَّجِسَ بِالْبَوْلِ . وَالثَّوْبُ النَّجِسُ لَا يُطَهِّرُهُ إِلَّا الْمَاءُ . وَالذَّنْبُ لَا يكفرهُ إِلَّا الْحَلَالُ .(۳)

څوک چې په نېکو کارونو کې حرام مال خرچ کوي د دې مثال داسې دی لکه يو کس چې په تشو متيازو باندې جامې صفا کوي ، او ګنده جامې خو صرف په اُوبو صفا کيږي ، همدغه رنګې ګناهونه هم صرف په حلال مال خرچ کولو سره صفا کيږي .

د غلط فهمۍ ازاله : د دې نه دا خبره هم معلومه شوه چې کوم کس د حرام مال نه صدقه ورکوي او بيا دا ګمان کوي چې ګني په دې سره زما دا مال پاک شو نو د دوی دا ګمان

---

(۱) والغلول يعني ما اكتسبه من طريق غير مشروع ، واصل الغلول: الخيانة والغش. نضرة النعيم ۹/ ۳۹۷۷ .

الغلول: الخيانة ، وأصله السرقة من مال الغنيمة قبل القسمة . نضرة النعيم ۷/ ۲۷۲۹

(۲) سورة البقرة آية ۲۶۷ .

(۳) احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۲۵ ط مكتبه رشيديه كوئته ، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۵۵ .

باطل دی ، ځکه د حرام مال نه چې کوم صدقه ورکړې شي دا په ځپله مقبول نه ده نو په دې سره به دا نور مال څه پاک شي ؟ يا په دې سره به د انسان ګناهونه څه صفا شي ؟

بلکه بعضې علماؤ خو تر دې پورې ليکلي چې که يو کس د حرام مال نه صدقه ورکړي او بيا په دې سره د ثواب اُميد ساتي نو په دې سره د کُفر خطره ده .

د ځپل اولاد د پاره ځان دجهنم اور ته غورځول ندي په کار

ډير خلق داسې دي چې هغوی د اَولاد خوشحالولو او د مزو کولو د پاره حرام مال راجمع کوي چې ددې په ذريعه ځپل ځان د جهنم او د الله ﷻ د غضب مستحق ګرځوي ، حالانکه همدا بچي به د قيامت په ورځ د انسان نه جدا وي او دې به په ځپله ددې مال حساب و کتاب ورکوي .

په قيامت کې د هر بنده نه څلور ضروري پوښتنې : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا تَزَالُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ : عَنْ عُمُرِهِ فِيْمَ أَفْنَاهُ ؟ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيْمَ أَبْلَاهُ ؟ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اِكْتَسَبَهُ وَفِيْمَ أَنْفَقَهُ ؟ وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ فِيْهِ ؟ (۱)

د قيامت په ورځ به د انسان دواړه قدمونه تر هاغه وخته پورې د ځپل ځای نه او نه خوځي تر دې پورې چې دده نه د څلورو خبرو پوښتنه اوشي (اول دا چې) ده ځپل عُمر په څه شي خرچ کړې وُ ؟ . (دويم دا چې) ځپله ځواني يې په کوم کار کې زړه کړې وه ؟ . (دريم دا چې) مال يې د کوم ځای نه ګټلی وُ او په کوم ځای کې يې خرچ کړې وُ ؟ . (او څلورم دا چې) په ځپل عِلم يې څومره عمل کړې وُ ؟

(۱) صحيح الترغيب والترهيب ج۲ ص ۳۱۹ رقم الحديث ۱۷۲۶ (۱۰) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۱۱ . وفي رواية : لَا تَزُوْلُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيْمَا أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيْمَ فَعَلَ ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيْمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيْمَ أَبْلَاهُ . رواه الترمذي باب في القيامة ۱۹۰/۴ رقم الحديث ۲۴۱۷ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ الترغيب والترهيب ج۳ ص ۴۲۳ رقم الحديث ۳۵۹۲ (۱) فصل في ذكر الحساب وغيره ، كنز العمال رقم الحديث ۳۸۹۸۱ .

Scanned with CamScanner

انسان ته الله ﷻ عقل ددې دپاره ورکړی چې دې د حلالو او حرامو ، جائزاو ناجائز په مینځ کې تمییز اوکړي .

کله چې انسان حرام خوراک کوي نو دا څوک په زوره ده ته په خله کې نه ورمندي چې کني صبا د قیامت په ورځ دا کس د مجبوریت عذر پیش کړي ، بلکه چې کله انسان خلې ته حرامه نوړې را اوچتوي نو دا په خپل قصد او ارادې سره د عقل او علم باوجود د قرآن کریم او احادیثو احکامات د خپو لاندې کوي او دا حرامه نوړې خوري ، چې ددې په وجه انسان د جهنم مستحق شي ، او د قیامت په ورځ به د هرې هرې نوړې حساب ورکوي .

بل دا چې دا مال و دولت دانسان نه پاتې دی ، په قبر او محشر کې به صرف د انسان نیک اعمال په کار راځي . (۱)

په آخره زمانه کې د حلالو او حرامو په مینځ کې تمییز نه کول

رسول الله صلی الله علیه وسلم څه د پاسه څوارلس سوه کاله مخکې دا پیشن گویي ورکړې چې قیامت ته نزدې به خلق د حلالو او حرامو په مینځ کې هیڅ تمییز نه کوي .

د بخاري شریف حدیث دی ، نبي علیه السلام فرمایي :

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ . (۲)

په خلقو باندې به داسې یو زمانه راشي چې انسان کوم مال حاصلوي دې به ددې په باره کې هیڅ دا پرواه نه کوي چې : آیا دا حلال دی او که حرام؟

یعنی په آخره زمانه کې به خلق د مال و دولت داسې لالچیان شي چې د حلالو او حرامو په مینځ کې به هیڅ تمییز نه کوي ، د هر څه نظر به صرف د مال په راجمع کولو وي .

---

(۱) دا مضمون د ترمذي شریف په دې حدیث کې هم ذکر دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثٌ، فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ . يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ . سنن الترمذي ۴/ ۱۶۷ رقم الحديث ۲۳۷۹ باب ما جاء مثل ابن آدم وأهله وولده وماله وعمله ، مسند احمد ۱۹/ ۱۳۵ رقم الحديث ۱۲۰۸۰ مسند أنس بن مالك رضي الله تعالى عنه .

(۲) صحيح البخاري كتاب البيوع باب قول الله تعالى: (يا أيها الذين آمنوا لا تأكلوا الربا أضعافا مضاعفة ...) رقم الحديث ۲۰۸۳ ، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۶۱ .

Scanned with CamScanner

نن صباهم همدا حالت دی هر کس دا کوشش کوي چې په څه طريقې سره مال جَمع کړي، ددې پرواه نه کوي چې آيا دا حلال دی او که حرام .

د يوې شُبهې جواب

بعضې خلق دا وايي چې : " نن صبا حلال مال بالکل نه ملاويږي نو ځکه موږ د مَجبوريت نه په حرامو کې مُبتلاء يو "

ليکن ددې خلقو دا خبره غلطه ده ، ځکه د الله ﷻ د رَحمت دروازې کلاؤ دي کوم کس چې حلال ګټل غواړي او د حلال رِزق په تلاش کې وي نو الله ﷻ په خپل فضل و کَرم سره بيا داسې کس ته حلال مال هم ورکوي ، او په دې کې ورته برکت هم اچوي .

البته دا خبره ضرور ده چې حلال مال کم ملاويږي دا د فضول خَرچو او مزو د پاره نه وي، اوس کوم کس چې فضول خَرچي کوي او د شريعت د حدودو خِلاف وَرزي کوي نو خامخا به دې بيا په حرامو کې مُبتلاء کيږي .

هغه انسان خُوش قِسمته دی چې دې په لږ حلال مال باندې صبر اوکړي او دداسې ډير حرام مال نه ځان بچ کړي کوم چې دده د جهنم د تللو ذَريعه ګرځي .

چې کله انسان د حلال رِزق حاصلولو اِراده اُوکړي نو الله ﷻ ورته وسائِل برابروي

کله چې يو انسان د حرام مال نه ځان ساتي او د حلال رزق حاصلولو کلکه اِراده اوکړي نو الله ﷻ داسې کس ته د حلال رزق وسائِل برابروي ، او د غيبو نه دده مدد کوي .

حضرت شبلي رحمه الله مشهور بزرګ تېر شوی ، دې وايي چې يو ځل ما د الله ﷻ د رَضا حاصلولو په خاطر دا کلکه اِرداده اوکړه چې تر څو پورې مې د يو څيز متعلق پوره تحقيق نه وي کړی " چې دا حلال دی او که نه ؟ " نو تر هغې وخته پورې به دا نه خورم .

بيا زه يو ځنګل طرف ته اُووتم ، هلته ګرځيدم ، د اِنځر يوه اُونه مې اُوليده چې د اِنځرو نه ډکه وه (ما ګمان اوکړو چې ګني دا ځنګلي اُونه ده ، او د چا په مِلکيت کې نه ده نو) ما اِراده اوکړه چې يو څو اِنځر ورنه د خوراک د پاره را اُوشوکوم ، کله چې ورنږدې شوم ؛

فَنَادَتْنِي الشَّجَرَةُ : اِحْفَظْ عَلَيْکَ عَقْدَکَ . لَا تَأْكُلْ مِنِّي فَإِنِّي لِيَهُوْدِيٍّ . (١)

ماته د اُونې نه آواز راغى : (اى شبلي !) ته د خپلې وعدې لحاظ اُوساته ، د ماته خوراک مه کوه ، ځکه زه د يو يهودي په مِلک کې يم.

فايده : تاسو واوريده چې کله حضرت شبلي رحمه الله د الله ﷻ د رضا حاصلولو په خاطر د حلال خوراک خوړلو کلکه اِراده اوکړه او بيا يې په غلط فهمۍ کې د يهودي د اُونې اِنځر راشوکول اوغوښته نو الله ﷻ ورته اُونه ګويا کړه او خپل حالت يې ورته بيان کړو چې زه د يهودي په مِلکيت کې يم.

خپل خواهشات کنټرول کول ، او د حرامو نه ځان ساتل

محترمو مسلمانانو ! نن که زمونږ په زړونو کې د يو شي خواهش راشي نو مونږ سَمدستي دا پوره کوو ، که دا په حلال مال سره وي او که حرام مال سره.

ليکن که مونږ د خپلو آسلافو تاريخ اوګورو نو مونږ ته به معلومه شي چې هغوى د حرام مال نه داسې ځان ساتل چې د دوى په زړونو کې به په کلونو کلونو د يو خوراک خواهش وُ خو ليکن د غُربت او فقيرۍ د وجې به يې دغه خواهش نه شو پوره کولى ، هميشه به يې صبر کولو ، هيڅ کله يې داسې ندي کړي چې ددې خواهش پوره کولو د پاره يې د حرام مال اِراده کړې وي.

د خلويښتو کالو پورې د يخ شوې اينې (ځګر) خواهش کول محمد بن واسع رحمه الله فرمايي چې د څلويښتو (٤٠) کالو پورې زما دا خواهش وُ چې يَخ شوې اينه (ځګر) اُوخورم خو ليکن د غُربت د وجې مې دا نه شو پوره کولى ، بلکه صبر به مې کولو ، او خپل خواهش به مې کنټرول کولو.

يو ځيره زه په جهاد کې په دې نيت باندې شريک شوم چې د ثواب حاصلولو سره سره که چيرته په مالِ غنيمت کې ماته چيلۍ را اُورسي نو زه به يې ذبح کړم ، او اينه به ورنه ځان له پَخه کړم نو دا خواهش به مې پوره شي.

(١) ترغيب المسلمين .

لهذا موږ د جهاد د پاره اُووتو ، د مشرکينو سره مو جهاد اوکړو ، د جنګ نه پس موږ ته مالِ غنيمت په لاس راغی ، ما په خپله حِصه کې ورنه چيلی واخيسته ، ما يو ملګري ته ووېل : دا حلاله کړه ، ددې اينه پَخه کړه (په شريکه به يې اُوخورو) ، او زه په خپله اُوده شوم .

په خُوب کې مې اُوليده چې د آسمان نه فرښتې رابنکته شوی ، او هغوی دا ليکل شروع کړه : فلانکې کس په جهاد کې ددې د پاره شريک شوی چې خلق ورته بهادر اووايي . فلانکې کس د مالِ غنيمت حاصلولو د پاره شريک شوی . او فلانکې کس د تکبّر او فخر د پاره شريک شوی . بيا دا فرښتې د ماسره اُودريدی ، او وې ويل :

شهوَانِیٌّ مِسْکِيْنٌ اِشْتَهٰی کبدًا مَشْوِيًّا .

دا عاجزه نَفس پَرست دی ، د وريتې شوې اينې (جِګر) خواهِش مَند دی (دلته جهاد له د همدې خواهش پوره کولو د پاره راغلی دی) .

محمد بن واسع رحمه الله فرمايي چې ما دې فرښتو ته ووېل :

بِاللهِ لَاتَفعَلُوْا . فَأَنَا تَائِبٌ إِلَی اللهِ .

د الله په واسطه داسې مه کوئ (يعنی ما د جهاد د ثواب نه مه محرومه کوئ) ، زه الله ﷻ ته توبه اُوباسم (چې آئنده به بيا داسې نه کوم) .

بيا ما په همدې خوب کې الله ﷻ ته عرض اوکړو :

يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . أَنَا تَائِبٌ إِلَيْکَ مِنْ سَائِرِ الشَّهَوَاتِ . (۱)

اې ربه ! بيا به داسې (نيت) نه کوم (څلور پيرې مې دا ووېل) ، اې الله ! زه تاته توبه اُوباسم د ټولو خواهشاتو نه .

د ابوتراب نخشبي رحمه الله خواهش : ابوتراب نخشبي رحمه الله ډير لوې بزرګ تېر شوی ، د غُربت ژوند به يې تېرول ، د اُونو په پاڼړو او د روټۍ په اُوچو ټکړو به

(۱) ترغيب المسلمين فی الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ۹۰ .

يې ګزاره کوله ، دې فرمايي چې په ټول عُمر کې صرف يو ځل زما په زړه کې يو دُنيوي خواهش پيدا شوې ؤ هغه دا چې د يو سفر په دَوران کې زما په زړه کې د چرګو د اَندو (هګو) او تازه روټۍ خوړلو شوق راپيدا شو ، نو زه د دې شوق پوره کولو د پاره يو کلي ته ورغلم چې کيدې شي دلته زما دا خواهش پوره شي .

په دې کلي کې د يو کس د کور نه غَلا اوشوه ، د کور مالِک چې راويښ شو نو غَل اُوتختيد ، خلقو زه اُونيوم ، چې ته هم د غلو سره شريک وی (ما که هر څومره د ځان صفائي کوله خو هغوی ويل چې ته هم د غلو ملګرې يې) .

بيا خلقو ماته دا سزا راکړه چې اَويا کوړې يې اُووهلم . په دې خلقو کې يو کس زه اُوپيژندم ، نورو ته يې وويل :

اې بَد بَختو ! دا خو مشهور بزرګ ابوتراب نخشبي دی (تاسو خو دې بې ګناه راتپنګ کړی دی) .

بيا دې خلقو د ماته معافي اُوغوښته ، او په دوی کې يو کس زه خپل کور ته بوتلم ، فَقَدَّمَ لِيْ خُبْزًا وَ بَيْضًا . ما له يې د خوراک د پاره تازه روټۍ او د چرګو هګۍ (اَندې) راوړې . نو ما دې خپل نفس ته (د اِصلاح په خاطر) وويل :

كُلِيْ بَعْدَ سَبْعِيْنَ دِرَّةً . اې نفسه ! (تا چې دُنيوي خواهش ښکاره کړې ؤ) اوس د اَويا (٧٠) دُرو خوړلو نه پس دا تازه روټۍ او دا اَندې اُوخوره . (١)

سبحانَ الله ، زمونږ اَسلافو به څومره فقر او غريبي برداشت کوله ، خپل خواهشات يې کنټرول کول ، خو ليکن د حرام مال نه به يې ډير ځان ساتل .

مسلمان د جنت د نِعمتونو نه مکمل غافل دی

محترمو مسلمانانو ! نن مسلمان صرف د دُنياوي نِعمتونو حاصلولو پسې لړيدلې دی هر وخت د دې د حاصلولو کوشش کوي ليکن د جنت د اَعلی او اُوچتو نِعمتونو نه مکمل غافِل دی .

(١) ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ٩٠ .

که انسان ته پوره معلومه شي چې الله ﷻ خپلو نیکانو بندګانو له په جنت کې داسې بهترین نعمتونه تیار کړي دي چې هغه نه سترګو لیدلي دي ، نه غوږونو آوریدلي دي ، او نه د یو انسان په زړه کې د هغې تَصوّر تېر شوی ، نو بیا به انسان هیڅ کله د حرام مال جمع کولو کوشش اونکړي ، حرام خو پریده چې بیا به د حلالو نعمتونو حاصلولو ته هم پوره توَجّو ورنکړي ، بلکه زیات وخت به په عباداتو او جنت ته داخلوونکو آعمالو کولو کې تېر کړي .

او که حقیقت ته اُوکتې شي نو د دُنیا خوراکونه او نِعمتونه د جنت د نِعمتونو په مقابله کې هیڅ حیثیت نه لري .

شیخ الحدیث مولانا موسی خان روحاني بازي رحمه الله په خپل کتاب " تَرغِیبُ المسلمین " کې یوه واقعه رانقل کړې :

یو بزرګ فرمایي : چې یو ځل د مونږ سره په رُوم . کې یو نېک سړې په سفر کې ملګرې وُ ، مونږ یوولس (۱۱) ورځې سفر اوکړو ، په دې یوولس ورځو کې ده نه څه خوراک کړی ، او نه یې اُوبه څکلي .

آخِر ما ورنه پوښتنه اوکړه چې : دا څه وجه ده چې تا په دې یوولس ورځو کې نه څه اُوخوړل او نه دې څه اُوڅکل ؟ راته وې ویل چې کله سفر ختم شي او جدا کیږو نو بیا به درته د دې وجه بیان کړم .

کله چې د جدایۍ وخت رانزدې شو نو دې نېک کس ما ته خپله واقعه بیان کړه چې : یو ځل مونږ څلورسوه (۴۰۰) مجاهدین د جِهاد د پاره اُووتو ، د کفارو سره مو سخته مقابله اوکړه ، (ډیر کافران مردار شو ، چونکه کافران ډیر زیات وو) زما ملګري شهیدان شو ، خو زه زَخمي ووم او د شهیدانو سره یو ځای پروت ووم ، زما سترګې پټې وې ، د نمر ډوبیدو په وخت ما د پورته آسمان د طرفه ډیره ښائسته او مزیداره خوشبویي محسوس کړه ، ما چې سترګې را اُوغړولې نو داسې ښائسته جینکې یعنی حُورې مې اُولیدی چې د دې نه مخکې ما داسې ښائسته جینکۍ چیرته نه وې لیدلې ، د دوی سره په لاسونو کې د اُوبو ډک ګلاسونه وو ، او د شهیدانو په خُله کې یې اُوبه آچولې ، ما هم خپلې سترګې پټې کړې ، کله چې دا حورې ماته رااُورسیدې نو په دې کې دې یوې حُورې ووېل :

أَصْبَحْنَ فِي حَلْقِ هٰذَا وَعَجِّلْنَ قَبْلَ أَنْ تُغْلَقَ أَبْوَابُ السَّمَاءِ. فَتَبْقَى فِي الْأَرْضِ.

ددې کس په خُله کې اُوبه واچوئ، او جلتي (تادي) اوکرئ هسې نه چې د آسمان دَروازې بندې شي او موږ په زمکه کې پاتې شو.

دې بلې خُورې ورته وويل:

أَسْقِيهِ وَفِيهِ رَمَقٌ؟

زه په ده باندې اُوبه اُوڅکم حالانکه په ده کې خو رُوح شته؟

هغې بلې خُورې ورته وويل:

اِسْقِيهِ. لَابَأْسَ عَلَيْكِ يَا أُخْتِي.

زما خورې! په ده باندې اُوبه اُوڅکه، په تا باندې هيڅ حرَج (ملامتيا) نشته.

نو دې حورې زما په خُله کې هم دا اُوبه واچولې.

دې نيک کس د خپل سفر دې ملګري ته وويل:

فَأَنَا مُنْذُ شَرِبْتُ ذٰلِكَ الشَّرَابَ لَا أَحْتَاجُ إِلَى طَعَامٍ وَشَرَابٍ. (۱)

د کله نه چې ما هغه اُوبه څکلي دي د هاغه وخت نه را په ديخوا ماته نه د خوراک ضرورت شته، او نه د څکاک.

فائده: تاسو واوريده چې دې نيک کس ته د جنت يو څو څاڅکي اُوبه نصيب شوی نو په دې کې دومره لِذت او غِذائيت وُ چې د هميشه د پاره يې بيا خوراک او څکاک ته ضِرورت نه پيښيده.

لهذا انسان ته په کار دي چې په دُنيا کې د حرام مال نه ځان اُوساتي، حلال مال استعمال کړي، او د آخرت دائمي او اَعلى نِعمتونو حاصلولو کوشش اوکړي.

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا را اُوته چې د حرام خوراک ډير نقصانات او ضَرَرونه دي: ددې په وجه انسان د جهنم مُستحِق کيږي، دُعاګانې يې نه قبليږي، د الله ﷻ د رَحمت نه

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ۱۴۵.

لرې کیږي ، د الله ﷻ د غضب مستحق کیږي ، نیک اعمال او عبادات یې نه قبلیږي ، دین یې کمزوري کیږي ، ګناهونو ته یې رغبت پیدا کیږي ، د انسان په دماغو او وجود باندې غلط آثر غورځوي ، د زنکدن د سختی او عذابِ قبر سبب ګرځي .

لهذا د هر مسلمان د پاره ضروري ده چې د حرامو نه پرهیز اوکړي ، او که د چا نه داګناه شوې وي نو ددې علاج دادی :

چې د چا مال یې په حرامې طریقې سره خوړلې وي هغه ته دې خپل حق اُوسپاري ، یا دې د هغه نه معافي اوغواړي ، او که هغه وفات شوې وي نو د هغه وارثانو ته دې دا حق اُوسپاري ، او آئنده دې د حرام خوراک او حرام مال نه پرهیز اوکړي .

الله تعالی دې مونږ ټول د حرام مال نه اُوساتي ، او حلال فراخه رِزق دې راته راکړي .

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

نوټ : ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي ، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي ، د هغې نه ځانله د موقعې مناسب اِنتخاب اوکړه .

ابو الشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾. النساء آية ۲۹

د مُشتبهِ شیانو نه ځان ساتل

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د مُشتبه شيانو نه ځان ساتل

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اِسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ وَعِرْضِهٖ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ... (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُوْنَ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ . (٣) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْم

---

(١) سورة النساء آية ٢٩ .

(٢) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٢ (٣) ، صحيح البخاري كتاب الايمان بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ رقم الحديث ٥٢ ، و كتاب البيوع بَابٌ اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ رقم الحديث ٢٠٥١ ، صحيح مسلم كتاب المساقات بَابُ أَخْذِ الْحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ رقم الحديث ١٠٧ (١٥٩٩) .

(٣) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني رقم الحديث ٢٧٧٥ (١٧) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٤٣٦ ، سنن الترمذي رقم ٢٤٥١ ، سنن ابن ماجه باب الورع والتقوى رقم ٤٢١٥ ، كنز العمال رقم ٥٦٤٢ .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَكُوْنُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ . المستدرك على الصحيحين للحاكم ج٤ ص ٣٥٥ رقم الحديث ٧٨٩٩ وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ .

Scanned with CamScanner

د مُشتبِه شيانو نه ځان ساتلو سره دين او عزت محفوظ وي

محترمو مسلمانانو ورونو ! لکه څرنګې چې د يو مسلمان د پاره د حرام مال نه ځان ساتل په کار دي همدغه شان دده د پاره د مُشتَبِه شيانو نه هم پرهيز په کار دی ، ځکه کوم کس چې د مُشتَبِه شيانو نه ځان ساتي دداسې کس دين او عزت محفوظ وي ، او داسې کس د حرامو نه هم محفوظ وي .

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

اَلحَلَالُ بَيِّنٌ وَالحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَايَعْلَمُهُنَّ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اِسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ وَعِرْضِهٖ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الحَرَامِ ، كَالرَّاعِيْ يَرْعٰى حَوْلَ الحِمٰى يُوْشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيْهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللهِ مَحَارِمُهُ ... (١)

حلال هم ظاهر دي او حرام هم ظاهر دي او ددې دواړو په مينځ کې ډير مُشتَبِه څيزونه دي چې ډير خلق يې نه پيژني ، پس چا چې د شُبهاتو نه ځان اوساتل هغه خپل دين او خپل عزت محفوظ اوساتل ، او څوک چې په مُشتَبِه څيزونو کې مُبتلاء شو هغه په حرامو کې مُبتلاء شو ، ددې کس مثال د هغه شپونکي په شان دی چې د ممنوعه چراګاه (وَرشو) ګېرچاپيره خپل څاروي څروي ، قريبه ده چې دا څاروي په دې ممنوعه چراګاه کې (داخل شي او په دې کې به) اوڅريږي ، (بيا نبي عليه السلام وفرمايل) خبردار ، د هر بادشاه د پاره يو ه ممنوعه چراګاه وي (چې په هغې کې نورو خلقو ته د داخليدو اجازت نه وي) او بيشکه د الله ﷻ ممنوعه چراګاه هغه څيزونه دي کوم چې الله ﷻ حرام کړي دي ...

د حديث تشريح : د حديث په اوله حصه کې ذکر دي چې "حلال هم ظاهر دي او حرام هم ظاهر دي " يعنی کوم څيزونه چې حلال دي د هغې حلال کيدل هر چاته معلوم دي لکه : ښې خبرې ، او مُباح څيزونه وغيره .

(١) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٢ (٢) ، صحيح البخاري كتاب الايمان بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ رقم الحديث ٥٢ ، و كتاب البيوع بَابٌ: اَلحَلَالُ بَيِّنٌ وَالحَرَامُ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ رقم الحديث ٢٠٥١ ، صحيح مسلم كتاب المساقات بَابُ أَخْذِ الحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ رقم الحديث ١٠٧ (١٩٥٥) .

Scanned with CamScanner

همدغه رنګې کوم څيزونه چې حرام دي د هغې حُرمت هم هر چاته ظاهر دی ، په دې کې د نُصوصو هيڅ تعارض نشته ، لکه : شَراب ، زِنا ، سُود ، دروغ ، غيبت وغيره .

ددې حلالو او حرامو په مينځ کې بعضې شيان مُشتَبِه دي چې د دلائلو د تعارض په وجه ددې څه واضح حکم معلوم نه وي ، چې آيا دا حلال دي او که حرام ؟ ځکه دواړه طرف دلائل موجود وي . دداسې شيانو په باره کې واضحه فيصله کول او ددې حقيقت معلومول د هر چا کار نه دی ، په دې باندې صِرف هغه علماء پوهيږي چې هغوی په اجتهاد باندې قادِر وي ، يا ډُوَر عِلم ورسره وي ، نو دوی د اِجتهاد او بصيرت په ذريعه يو طرف دلائلو ته ترجيح ورکوي

نبي عليه السلام فرمايي چې چا د داسې مُشتَبِه څيزونو نه هم ځان اُوساتل نو ده خپل دِين او خپل عِزت محفوظ اوساتل .

بيا کوم کس چې په مُشتَبِه شيانو کې مُبتلاء وي رسول الله صلى الله عليه وسلم د داسې کس تَشبِيه د هغه شپونکي سره ورکړی چې هغه د يو بادشاه د مَمنوعه علاقې ګېر چاپيره په غاړو باندې خپل څاروي څروي ، نو په دې کې دا اِمکان زيات دی چې دا څاروي دې ممنوعه علاقې ته داخل شي ، چې په نتيجه کې به دا سړې مُجرِم ګرځولې شي .

د الله ﷻ ممنوعه علاقه همدا حرام څيزونه دي ، اوس کوم کس چې د مُشتَبِه شيانو نه ځان نه ساتي نو اِمکان شته چې دې په حرامو کې مُبتلاء شي ، او په حرامو کې مُبتلاء کيدلو سره انسان د الله ﷻ د عذاب مُستحِق ګرځي .

د مُتقِي جوړيدو د پاره کامِل اِحتياط په کار دی

انسان تر هغه وخته پورې کامِل مُتَقِي نشي جوړيدی تر څو پورې چې د هر مُشتَبِه څيز نه پرهيز اونکړي ، د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ . (۱)

---

(۱) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني رقم الحديث ۲۷۷۵ (۱۷) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۴۳۶ ، سنن الترمذي رقم ۲۴۵۱ ، سنن ابن ماجه باب الورع والتقوى رقم ۴۲۱۵ ، كنز العمال رقم ۵۶۴۲ .
وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَكُوْنُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ . المستدرک على الصحيحين للحاكم ج۴ ص۳۵۵ رقم ۷۸۹۹ وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ

Scanned with CamScanner

انسان تر هغه وخته پورې د کامل متقیانو درجې ته نشي رسیدی تر څو پورې چې هغه کارونه پرې نږدي په کوم کې چې څه قباحت نشته ، ددې د پاره چې د هغه شیانو نه منع شي په کوم کې چې قباحت دی .

تشریح يعنى لکه څرنګې چې د متقي سړي د پاره د شرک او ګناهونو نه بچ کيدل په کار دي همدغه رنګې د بعضې هغه مباح کارونو نه هم دده له پرهيز په کار دی چې د هغې په وجه دې بيا په حرامو ، مشتبه يا مکروه شيانو کې واقع کيږي .

مثلا يو کس واده ندې کړی او د شهواتو د غلبې په وجه په زنا او حرام کاری کې د مبتلاء کيدو خطره وي نو دداسې کس د پاره د داسې مباح قوي خوراکونو نه هم پرهيز په کار دی کوم چې قوت شهواني زياتوي .

وجه داده چې اګر چې دا ښه خوراک مباح دی ليکن ددې کس د پاره خطره شته چې په ناجائز کار کې مبتلاء شي ، نو څکه متقي سړي د پاره دداسې مباح څيزونو نه هم پرهيز په کار دی . (۱)

څکه خو رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : تر هغه وخته پورې انسان د تقوىٰ درجې ته نشي رسيدی تر څو پورې چې دې داسې حلال پرې نږدي چې د هغې نه په حرامو کې د واقع کيدو خطره وي . (ترمذي)

حضرت عمر رضي الله عنه به فرمايل :

كُنَّا نَدَعُ تِسْعَةَ أَعْشَارِ الحَلَالِ مَخَافَةَ أَنْ نَقَعَ فِي الحَرَامِ . (۲)

مونږ به په لسو کې نهه حصې حلال ددې يرې د وجې پريخودل چې هسې نه ددې په وجه مونږ په حرامو کې مبتلاء شو .

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه به فرمايل : مونږ به په حرامو کې د مبتلاء کيدو د يرې نه د مباحو آويا (۷۰) حصې پريخودی . (۳)

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج۵ .

(۲) احياء علوم الدين ۲/ ۹۵ كتاب الحلال والحرام

(۳) مظاهر حق شرح مشکوة ج۵

ملا علي قاري رحمه الله ليکلي : کَسْبُ الْحَلَالِ اَصْلُ الْوَرَعِ وَاَسَاسُ التَّقْوٰى . (۱)

حلال کسب دا اَصل دی د پرهیزګارۍ د پاره ، او بُنیاد دی د تقویٰ د پاره .

لهذا انسان ته په کار دي چې د مُشتَبِه شیانو او داسې معاملاتو نه ځان اوساتي چې د هغې په وجه په حرامو کې د مُبتلاء کېدو خطره وي .

د تقوىٰ او بزرګۍ مِعيار په مُعاملاتو باندې دی : په شریعت کې د تقویٰ او بزرګۍ مِعیار په معاملاتو باندې دی . ځکه د انسان ژوند په دوه غټو اَړخونو باندې مُشتمِل دی : یو د عباداتو اَړخ ، او دویم د معاملاتو اَړخ . لیکن د تقوی او بزرګۍ مِعیار په مُعاملاتو باندې دی ، چې کله د یو سړي معاملاتْ صحیح وو د ناجائز او مُشتَبِه شیانو نه یې ځان ساتل نو دا کامِل مُتَقِي او وَلي دی ، ځکه په معاملاتو کې د انسان د دِیانت ، اَمانت ، حسَد ، خِیانت ، تقوی ، پرهیزګارۍ او وِلایت پته لږي .

د امامِ محمد رحمه الله نه چا پوښتنه اوکړه چې :

تاسو خو ډېر کتابونه لیکلي آیا په تَصوّف باندې هم تاسو څه کتاب لیکلی دی او که نه ؟

ده ورته ووېل : آو ، ما د جامِع صغیر کتابُ البیوع لیکلې ده ، په دې کې مې د اخیستلو او خرڅولو صحیح مسئلې لیکلي دي ، او کامِل صوفي هغه دی چې د چا معاملات صفا وي : یعنی حلال رِزق ګټي ، د چا سره دَهوکه نه کوي ، دروغ نه وایي ، او د حرامو نه پرهیز کوي نو داسې کس کامِل صوفي دی او کامِل مُتَقِي دی .

د مُشتَبِه شیانو نه پرهیز او احتیاط

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم ، صحابه کرامو ، او د اُمت اَسلافو به ډېر اِحتیاط کولو ، د حرام او مُشتَبِه شیانو نه به یې ډېر ځان ساتلو .

---

(۱) مرقاة ج٦ ص ٣٨ .

وقال أبو الدرداء : إنّ مِن تمام التقوى أن يَتّقي العبدُ في مثال ذرة حتى يترك بعضَ ما يرى أنه حلالٌ خشية أن يكونَ حَرامًا حتى يكونَ حِجَابًا بينه وبين النّار . احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج٢ ص ١٣١ ط مكتبه رشيديه كوئته .

Scanned with CamScanner

د حرامو نه د پرهيز متعلق تفصيلي آيتونه او احاديث په مخکينی موضوع کې تېر شوي، اوس به إن شاء الله درته د مشتبه شيانو نه د ځان ساتلو متعلق يو څو معتمد واقعات بيان کړم ، ددې نه به تاسو ته معلومه شي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ،صحابه کرامو او آسلافو به څومره احتياط کولو .

د نبي عليه السلام احتياط

۱ . په احاديثو کې ذکر دي چې يو کرت رسول الله صلی الله عليه وسلم ټوله شپه ويخ وُ، آوړيدو راوړيدو ، بيوې بي بي چې دا حالت أوليده نو پوښتنه يې ورنه وکړه :

اې د الله رسوله ! تن ولې خوب نه درځي ؟ نبي عليه السلام ورته وفرمايل : يوه قجوره پرته وه ، ما ويل چې ضائع نه شي نو ځکه مې راپورته کړه ، او أومې خوړه ، اوس راسره دا يَره ده چې هسې نه دا د صدقې (يعنی زکوة) قجوره وي . (۱)

نبي عليه السلام چونکه زکوة نه خوړ نو ځکه ورسره دا يَره وه چې دا ما کومه قجوره خوړلی هسې نه چې دا د زکوة وي.

۲ . د بخاري شريف حديث دی (۲) حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل حضرت حسن بن علي ﷺ د صدقې (يعنی د زکوة) يوه قجوره راواخيسته ، او په خُله کې يې واچوله ، نبي کريم صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

---

(۱) حکايات صحابه ، کسب حلال و ادائے حقوق ص ۳۲ .

(۲) أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « كِخْ كِخْ » لِيَطْرَحَهَا ، ثُمَّ قَالَ : « أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ » . صحيح البخاري ۱۲۷/۲ رقم ۱۴۹۱ بَابُ مَا يُذْكَرُ فِي الصَّدَقَةِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَآلِهِ . صحيح مسلم ج۲ ص ۷۵۱ رقم ۱۶۱ (۱۰۶۹) باب تحريم الزكوة على رسول الله صلی الله عليه وسلم ، مسند ابي داؤد الطيالسي ج۴ ص ۲۳۵ رقم ۲۶۰۴ .

وفي رواية : ... فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالفَارِسِيَّةِ: « كِخْ كِخْ ، أَمَا تَعْرِفُ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ » صحيح البخاري ج۴ ص ۷۴ رقم ۳۰۷۲ بَابُ مَنْ تَكَلَّمَ بِالفَارِسِيَّةِ وَالرَّطَانَةِ .

بِالفَارِسِيَّةِ : أي هي كلمة فارسية في الأصل ولكنها عربت باستعمال العرب لها . تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ۳۰۷۲ .

كِخ كِخ . أوغورځوه، أوغورځوه .(١)
دا يې ورته ددې د پاره وويل : چې دا قجوره د خُلې نه أوغورځوي .
بيا يې ورته وفرمايل : أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟
آيا تا ته پته نشته چې مونږ زكوة نه خورو ؟

د حضرت ابوبكر صديق رضي الله احتياط

حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه به ډير احتياط كولو ، ددې د پاره چې خيټې ته يې حرام يا مُشتبه خوراك لاړ نه شي .

١ . په بخاري شريف كې يوه واقعه ذكر ده ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د حضرت ابوبكر صديق ﷺ يو غلام ؤ چې د خپلې (مَزدورۍ او) گټې نه به يې يوه معلومه حصه حضرت ابوبكر صديق ﷺ ته وركوله . حضرت ابوبكر صديق ﷺ به دده د گټې نه خوراك كولو . (٢)

يوه ورځ دې غلام د خوراك څه څيز راوړو ، حضرت ابوبكر صديق ﷺ د هغې نه خوراك اوكړو ، (د خوراك نه پس) غلام ورته وويل :

أَتَدْرِيْ مَا هٰذَا ؟ آيا ته پوهيږې چې دا څه شى دى ؟

ابوبكر صديق ﷺ ورته وفرمايل :

وَمَا هُوَ ؟ (ته روايه) دا څه شى دى ؟ (ځكه ما ته خو ددې په باره كې معلومات نشته)

غلام ورته وويل :

---

(١) كِخ : كلمة تقال عند زجر الصبي عن تناول شيء ما . تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ١٤٩١

نوټ : كِخ كِخ : دا په فتحې د كاف (كَخ كَخ) ، او په كسرې د قاف (كِخ كِخ) دواړه صحيح دى . القاموس الوحيد ص ١٣٩١ .

(٢) په عربو كې دا عادت ؤ چې خپل غلام ته به يې د مَزدورۍ او تجارت اجازت وركړو ، غلام به چې څه اوگټل د هغې نه به يې دې مالک ته يوه مُعيّنه حصه وركوله . همدغه شان د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه غلام به هم دده ته يوه مُعيّنه حصه وركوله .

تَكَهَّنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَمَا أُحْسِنُ الْكِهَانَةَ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ . فَلَقِيَنِي فَأَعْطَانِي بِذٰلِكَ ، فَهٰذَا الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ .

ما په د جاهليت په وخت كې (يعنى د خپل كُفر په حالت كې) يو كس ته د كهانت (يعنى د غيب) خبرې خودى ، حالانكه زه د كهانت په دې فن باندې ښه نه پوهيدم ، خو ما به هغه ته دهوكه وركوله (او د ځان نه به مې ورته د غيبو خبرې كولى) ، اتفاقاً نن د هغه سړي د ما سره ملاقات اوشو هغه ماته د خوراك دا څيز راكړو ، دا هغه شى دى چې تاسو أوخوړو .

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي :

فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ . (١)

(دې آوريدو سره) حضرت ابوبكر صديق ﷺ خپل لاس په حلق كې دننه كړو په خېټه كې يې چې څه وو هغه ټول يې راألتى كړه .

په يو روايت كې نقل دي ، راوي وايي چې حضرت ابوبكر صديق ﷺ دومره ألتى اوكړو چې د ما سره دا يَره شوه چې هسې نه ساه يې او نه ځيجي ، بيا يې أوفرمايل :

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا حَمَلَتِ الْعُرُوْقُ وَخَالَطَ الْأَمْعَاءَ . (٢)

اې الله ! زه تاته عُذر پيش كوم (او د تا نه معافي غوارم) د هغه خوراك په باره كې كوم چې زما په رګونو كې پاتې دى ، او د كولمو سره يو ځاى شوې دى (څكه ددې راويستل زما په اختيار كې نه نشته) .

امام ذهبي رحمه الله په الكبائر كې ددې روايت په آخر كې څه نوره اضافه هم كړى چې كله حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه د غلام دا خوراك يوه نوړى أوخوړ ، او بيا روستو

---

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْخَرَاجَ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ . فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ ، فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : أَتَدْرِي مَا هٰذَا ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَمَا أُحْسِنُ الْكِهَانَةَ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِيَنِي فَأَعْطَانِي بِذٰلِكَ . فَهٰذَا الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ . فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ . صحيح البخاري باب أيام الجاهلية رقم الحديث ٣٨٤٢ ، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٦ .

(٢) احياء علوم الدين ٢/ ٩٠ كتاب الحلال والحرام .

ورته پته اولېږده نو په خُله کې يې ګُتې ورکړې چې واپس يې را اُلتې کړي ، دا نه راوَته (ځکه په دغه ورځ د حضرت ابوبکر صديق ﷺ روژه وه ، نو په ماښام کې يې دا خوراک کړې وُ) ، چا ورته وويل : ددې پسې اوبه اوڅکه نو بيا به را اووځي ، نو ده به اوبه څکلې او اُلتئ به يې کولې ، تر دې پورې چې ټول خوراک يې واپس رااُلتي (قې) کړو ، چا ورته وويل : الله ﷻ دې په تا رَحم اوکړي صرف ددې يوې نوړې د پاره تا دومره تکليف برداشت کړو ؟ ده ورته وويل :

لَوْ لَمْ تَخْرُجْ إِلَّا مَعَ نَفْسِيْ لَأَخْرَجْتُهَا إِنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : كُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلٰى بِهٖ . فَخَشِيْتُ أَنْ يَنْبُتَ بِذٰلِكَ فِيْ جَسَدِيْ مِنْ هٰذِهِ اللُّقْمَةِ .(١)

که دا نوړې زما د ساه وتلو سره راوتې نو هم ما به راويستې وه ، ځکه ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه آوريدلي دي چې فرمايلي يې : کوم بَدن (غوښه) چې په حرام مال سره پيدا شوې وي نو ددې د پاره د جهنم اور ډير مناسب دی ، نو زه اوېريدم چې هسې نه په دې نوړې سره زما په وجود کې غوښه پيدا شي (نو بيا به زما بدن هم د جهنم مُستحق شي) .

فائده : دا د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه کمالِ اِحتياط او کمالِ تقوی وه چې کله ورته دا معلومه شوه چې خېټې ته مې د خوراک داسې څيز لاړ چې په حرامې طريقې سره حاصل شوې وُ نو په خُله کې يې ګُتې ورکړې او په خېټه کې يې چې هر څه وو هغه ټول يې

(١) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ غُلَامٌ يخرج لَهُ الخراج ، أي قد كاتبه على مَال وَكَانَ يَجِيئهُ كُلَّ يَوْم بخراجه ، فيسأله : مِنْ أَيْنَ أَتيتَ بِهَا ؟ فَإِنْ رضيه أكله وَإِلَّا تركه . قَالَ : فَجَاءَهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ بِطَعَامٍ وَكَانَ أَبُو بكر صَائِمًا فَأَكَلَ مِنْهُ لُقْمَةً وَنسي أَنْ يسأله . ثُمَّ قَالَ لَهُ : مِنْ أَيْنَ جِئْتَ بِهَذَا ؟ فَقَالَ : كنتُ تكهنتُ لِأُنَاسٍ بالجاهلية وَمَا كُنتُ أُحسن الكهانة إِلَّا أَنِّي خدعتهم . فَقَالَ أَبُو بكر : أُفٍّ لَكَ كِدتَ تهلكني . ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي فِيهِ فَجعل يتقيأ وَلَا يخرج . فَقِيل لَهُ : إِنَّهَا لَا تخرج إِلَّا بِالْمَاءِ . فَدَعَا بِمَاء فَجعل يشرب ويتقيأ حَتَّى رمى كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنه . فَقِيلَ لَهُ : يَرْحَمُكَ اللهُ كُلُّ هَذَا من أجل هَذِهِ اللُّقْمَة ؟ فَقَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : لَوْ لَمْ تخرج إِلَّا مَعَ نَفْسِي لَأَخْرَجْتُهَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : كُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ . فَخَشِيتُ أَنْ يَنْبُتَ بِذَلِكَ فِي جَسَدِي مِنْ هَذِهِ اللُّقْمَةِ . الكبائر للامام الذهبي ١١٨/١ الْكَبِيرَةُ الثَّامِنَةُ وَالعِشْرُونَ أَكْلُ الْحَرَامِ وتناوله على أَيِّ وَجه كَانَ .

Scanned with CamScanner

راالتي (قې) كړه، ځكه دده سره دا يَره وه چې دا ځيز به د خيټې د نورو شيانو سره يو ځاى شوى وي او هغې ته به هم ددې آثر رسيدلې وي نو ځكه يې ټول هر څه راالتي كړه.

۲ . حضرت ابوبكر صديق ﷺ په خپله مالدار وُ ، ځكه په مكه مكرمه كې يې هم تجارت كولو ، او په مدينه منوّره كې يې هم تجارت كولو ، د نبي عليه السلام د وفات نه پس چې كله د مسلمانانو خليفه جوړ كړې شو نو په صبا سهَر بازار ته د تجارت د پاره روان شو ، په لاره كې ورسره حضرت عُمر ﷺ او حضرت ابوعبيده بن الجراح ﷺ ملاوْ شو ، دوى ورته ووېل : كه ته تجارت كوې نو د مسلمانانو د حكومت لويه ذِمه داري پاتې كيږي

بيا د صحابه كرامو په مشوره د حضرت ابوبكر صديق ﷺ د پاره د بيتُ المال نه وظيفه مقرر شوه.

محترمو مسلمانانو ! اوس تاسو د حضرت ابوبكر صديق ﷺ دې تقوى او پرهيزګارى ته اُوګورئ چې باوجود ددې نه چې دې اميرُالمؤمنين دى ، د ټولو اسلامي مملكتونو اِختيار ورسره دى ، مګر د بيتُ المال نه به يې صرف دومره وظيفه اخيسته چې هغه به قُوْت لَايَمُوْت وه (يعنى دومره كمه وظيفه به يې اخيسته چې صرف د دوى د ګزارې خوراک د پاره به كافي وه).

يو ځل د دوى بي بي د حَلوا خوړلو خواهش ظاهر كړو (چې حَلوا ته زمونږ زړه شوى دى) ، حضرت ابوبكر صديق ﷺ ورته اوفرمايل : زه خو د مسلمانانو د خِدمت په وجه د بيتُ المال نه دا معمولي شان وظيفه اَخلم ، ددې نه زيات خو د ما سره (د دِرهم يا دِينارو) هيڅ ګنجائش نشته (چې تاسو ته يې دركړم او حَلوا پرې پخه كړې).

ددې نه پس دده بي بي د هرې ورځې د خرچې نه معمولي معمولي بَچت كولو ، څه ډيره موده پس يې حَلوا پخه كړه ، حضرت ابوبكر صديق ﷺ چې كور ته راغى نو ده ته يې كيښوده ، ابوبكر صديق ﷺ چې دا نوې خوراک په كور كې اُوليده نو پوښتنه يې اوكړه : دا حَلوا چا راوړى ؟ بي بي ورته ووېل چې دا مې د هرې ورځې د خَرچې نه معمولي معمولي رَقم مثلاً يوه يوه پيسه بچت كوله ، په هغې مې دا حَلوا واخيسته ، او پَخه مې كړه.

حضرت ابوبکر صديق ﷺ ورته وفرمايل: ددې نه دا معلومه شوه چې که زمونږ په روزانه خرچه کې دا يو و پيسه کمه وي نو هم زمونږ ګزاره وربانديې کيږي.
بيا يې حَلوا رواخيسته او بيتُ المال ته يې أوليږله، او د آئنده د پاره چې د بيتُ المال نه روزانه کومه خرچه راتله د هغې نه يې يوه پيسه کټ کړه. (۱)

فائده دا د حضرت ابوبکر صديق ﷺ کمالِ احتياط دی چې په کوم مال کې د عامو مسلمانانو حق وُ (يعنی بيتُ المال کې) د هغې نه يې يوه پيسه زياته اخيستل هم نه خوښول.

د حضرت عُمر رضي الله عنه احتياط

۱. د مشکوة شريف حديث دی، چې يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه شوده (پَی) أوڅکل، دا شوده ورته ډير ښه معلوم شو، نو چا چې پرې دا شوده څکلي وو د هغه نه يې پوښتنه اوکړه:

مِنْ أَيْنَ لَكَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟

دا شوده تا ته د کوم ځای نه حاصل شوي وو؟

هغه ورته وويل: زه د أوبو يوې چينې يا کوهي ته ورغلې وُوم، (دې کس د هغه چينې يا کوهي نوم هم واخيست)، هلته د زکوة څاروي (چيلی، أوښان وغيره) وو، د هغه څارو نګران شوده راأولوشل، او په خلقو يې أوڅکل، نو هغوی زما د پاره هم شوده راأولوشل، ما هغه په دې مشک کې واچول، هغه همدا شوده دي (کوم چې تا أوڅکل)

فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. (۲)

(۱) دعوات حق لمولانا عبدالحق رحمه الله باني دارالعلوم حقانيه اکوره خټک ج۱ ص۴۵۳.

(۲) شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا وَأَعْجَبَهُ وَقَالَ لِلَّذِي سَقَاهُ: مِنْ أَيْنَ لَكَ هٰذَا اللَّبَنُ؟ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلَى مَاءٍ قَدْ سَمَّاهُ فَإِذَا نَعَمٌ مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ وَهُمْ يَسْقُونَ. فَحَلَبُوا لِي مِنْ أَلْبَانِهَا فَجَعَلْتُهُ فِي سِقَائِي. وَهُوَ هٰذَا، فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. مشکاة المصابيح باب الکسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٨ (٣٠)، موطا، امام مالک باب ما جاء في اخذ الصدقات والتشديد فيها رقم الحديث ٣١، السنن الکبرى للبيهقي باب الخليفة و والي الاقليم الذي لا يلي قبض الصدقة. رقم الحديث ١٣١٦٤.

Scanned with CamScanner

حضرت عُمر رضي الله عنه (چې دا خبره واوريده نو دوی) خپل لاس په حلق کې دننه کړو ، او دا شوده يې واپس رااَلتی (قې) کړه .

فائده : دا شوده چونکه د زکوة د مال وو او د زکوة مال حضرت عمر رضي الله عنه ته جائز نه وُ نو ځکه يې واپس دا شوده رااَلتی کړه . دا د حضرت عمر رضي الله عنه کمالِ احتياط وُ . دا يې نه غوښته چې دا دده د بَدن حصه اوګرځي .

۲ . يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه له د بَحرين نه مشک راغله ، ده وفرمايل : که يوه زَنانه دا وَزن (يعنی تول) کړي نو زه به يې په مسلمانانو باندې تقسيم کړم ، د حضرت عمر رضي الله عنه بي بي "عاتکې" وفرمايل :

أَنَاأَجِيْدُالْوَزْنِ . زه ښه وزن کولې شم (زه به يې درله وَزن کړم) .

حضرت عُمر رضي الله عنه چپ شو . څه لږ وخت پس حضرت عُمر رضي الله عنه هماغه خبره بيا اوکړه ، دده بي بي عاتکې ورته بيا ووېل : چې زه به يې وَزن کړم .

حضرت عُمر رضي الله عنه ورته وفرمايل : زه دا نه خوښوم چې دا مشک ستا د لاس سره لږيدلي وي ، او ته بيا خپل څټ (يا بل ځای) له لاس وَروړې ، نو تا ته به د مسلمانانو نه زياته حصه دَرأورسي ، (او زه دا نه خوښوم چې د نورو مسلمانانو نه تا ته زياته حصه دَر اُورسي) . (۱)

۳ . يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه بيمار شو ، دده د علاج د پاره شَهد تجويز کړې شو ، په هاغه وخت کې په بيتُ المال کې د شَهدو يو کوډې موجود وُ (دې چونکه اميرُ المؤمنين وُ ،

---

(۱) امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې دا واقعه په دې الفاظو نقل کړی : روي أَنّ عمرَ رضي الله عنه وَصَلَهُ مسكٌ مِن البحرين . فقال : وددتُ لو أنّ امرأةً وَزَنَتْ حتّى أقسمه بين المسلمين . فقالت امرأته عاتكة : أَنَا أَجِيدُ الوَزْنِ . فسكَتَ عَنْهَا . ثُمّ أعادَ القولَ ، فأعادَتِ الجوابَ . فقال : لَا أَحْبَبْتُ أَنْ تضعيه بكفة ثمّ تقُولِيْنَ فيها أثر الغبار فتمسحين بها عنقك فأصيب بذلك فضلًا على المسلمين . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۳۱ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئټه ، حياة الصحابة ج۲ ص ۳۱۵ .

تول اختيارات دده سره وو ، ليکن ده په خپله ورنه دا شهد راوانه خيست ، بلکه) جُومات ته لاړو او خلقو ته يې وويل :

ماته د علاج د پاره د شهدو ضرورت دی ، او په بيتُ المال کې شهد موجود دي ، نو که ستاسو اجازت وي زه به د علاج د پاره ورنه څه راواخلم ، او که اِجازت نه راکوئ نو دا بيا زما د پاره حرام دي .

ټولو خلقو په خوشحالی سره اِجازت ورکړو (نو بيا يې ورنه راواخيست) . (۱)

۴ . حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې يو ځل ما يو څو اُوښان واخيست ، او د بيتُ المال په چراګاه کې مې پرېخودل ، چې کله ښه څاربه شو ما بازار ته د خرڅ د پاره بوتله ، حضرت عمر ﷺ هم په دغه ورځ په بازار کې ؤ ، دوی چې دا څاربه اُوښان په بازار کې اُوليده نو پوښتنه يې اوکړه :

دا اُوښان د چا دي ؟ خلقو ورته وويل چې دا (ستا د ځوي) د عبدالله ﷺ دي .

عبدالله بن عمر ﷺ فرمايي چې حضرت عمر ﷺ ماته آواز اوکړو :

اې عبدالله بن عمر! نو زه په مَنډه راغلم ، او ورته مې وويل :

اې اميرالمؤمنين ! څه خبره ده ؟ دوی وويل : دا اُوښان چېرته وو ؟ ما ورته وويل : ما دا اُوښان اخيستي وو ، او د بيتُ المال چراګاه ته مې د څريدو د پاره ليږلي وو (او اوس مې بازار ته راوستي دي) د دې د پاره چې زه هم د نورو مسلمانانو په شان دا خرڅ کړم ، او نَفع حاصله کړم .

حضرت عمر ﷺ وفرمايل : ښه ، د بيتُ المال په چراګاه کې به خلق يو بل ته وايي : : اميرُ المؤمنين د ځوي اُوښان ښه اُوساتئ ، د اميرُ المؤمنين د ځوي اُوښانو له اُوبه ورکړئ (زما د ځوي کيدو په وجه به ستا د اُوښانو لحاظ د نورو مسلمانانو په نسبت زيات کيږي ، د دې د وجې نه) اې ابن عمر ! دا اُوښان خرڅ کړه ، په څو باندې چې تا دا اخيستي وو هغه روپۍ ورنه واخله ، او باقي زياتي روپۍ د مسلمانانو په بيتُ المال کې جَمع کړه . (۲)

---

(۱) حياة الصحابة ج۲ ص۳۱۳ ، خوري ملغلري اوله حصه ص۴۸ .

(۲) حياة الصحابة ج۲ ص۳۱٦ ، خوري ملغلري اوله حصه ص۳۹ واقعه نمبر۸۸ .

۵ . يو ځل حضرت عمر ﷺ ته د رُوم بادشاه د طرفه قاصد راغی ، د حضرت عُمر ﷺ بي بي يو دِينار د چا نه په قرض واخيست ، په دې يې عطر واخيسته ، په شيشو کې يې واچول ، او ددې قاصِد په لاس يې د رُوم د بادشاه ښځې ته په هديه کې وَر اوليږل .

کله چې دې قاصِد دا دعطرو شيشې د رُوم بادشاه ښځې ته ورکړې نو هغې دا شيشې د عطرو نه خالي کړې ، د جواهراتو نه يې ډکې کړې ، بيا يې دې قاصِد ته ورکړې چې لاړ شه ، دا د حضرت عمر ﷺ بي بي ته وَر وړه .

کله چې دې قاصِد دا د جواهراتو ډکې شيشې دې ته راوړې ، نو دې دا جواهرات د شيشو نه رااُوويسته ، او د بسترې د پاسه يې کيښوده ، په دې دَوران کې حضرت عمر ﷺ کور ته راننوت ، دا جواهرات يې اُوليده ، پوښتنه يې اوکړه : دا څه شي دی ؟ (او چيرته وو ؟)

دې ورته ټوله قِصه بيان کړه (چې دا ما د رُوم د بادشاه ښځې له په شيشو کې څه عطر ليږلي وو هغې په تحفه کې دا جواهرات راليږلي دي) ، حضرت عمر ﷺ دا ټول جواهرات خرڅ کړه ، او ددې د قيمت نه يې صرف يو دِينار خپلې بي بي له ورکړو (په کوم چې يې عطر اخيستي وو) او باقي پاتې ټول دِينار يې د مسلمانانو په بيتُ المال کې جَمع کړه . (۱)

فائده : دا د حضرت عمر ﷺ کمالِ احتياط او تقوی وه د چې د معمولي مُشتبهِ شي نه يې هم ځان ساتل .

د اسلافو احتياط

که موږ د خپلو آسلافو حالات اوګورو چې هغوی به د حرامو او مُشتبهِ څيزونو نه څومره ځان ساتل نو انسان حيران پاتې شي ، دوی ته چې الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړې وُ نو دا د همدې تقوی ، پرهيزګاری او د مُشتبهِ شيانو نه د پرهيز او اِحتياط په وجه يې ورکړې وُ . دايمان تازه کيدو په خاطر درته ديو څو آسلافود اِحتياط واقعات ذکر کوم :

(۱) حياة الصحابة ج۲ ص۳۱٦ ، خوري مثلورې اوله حصه ص۲۹ .

د امام ابو حنيفه رحمه الله احتياط

امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله به هم د مُشتبه شيانو نه ډير ځان ساتل ، ددې په باره کې درته يوه واقعه بيانوم :

مشهور مُحدّث " عبدالله بن مُبارک رحمه الله " فرمايي چې يو ځل مُفسدانو خلقو د غلا څه چيلۍ کوفې ته راوستي ، دا چيلۍ د کوفې د چيلو سره داسې ګډې (خَلط) شوې چې بيا په کې تَميز نه شو کيدی .

د امام ابو حنيفه رحمه الله سره دا يَره پيدا شوه چې هسې نه قصابان دا د غلا چيلۍ واخلي ، حلالې يې کړي ، او زه چيرته په ناخبرۍ کې ددې غوښه کور ته رانه وړم ، نو امام صاحب د خلقو نه پوښتنه اوکړه :

كَمْ تَعِيْشُ الْغَنَمَ ؟ د چيلۍ عُمر څومره وي ؟

خلقو ورته ووېل : سَبْعَ سِنِيْنَ . اُووه (۷) کاله .

فَتَرَکَ اَكْلَ لَحْمِ الْغَنَمِ سَبْعَ سِنِيْنَ .

نو امام صاحب د اُووه (۷) کالو پورې د چيلۍ د غوښې خوراک پريخود (ددې د پاره چې د غلا د چيلو غوښه په ناخبرۍ کې زما خيټې ته لاړه نشي) .

بيا امام صاحب په دغه ورځو کې بعضې سَرکاري خلق (عَسکر) اُوليده چې د چيلو غوښه يې خوړه ، او ددې فُضلات (کولمې ، هډوکې وغيره) يې د کوفې په درياب کې اُوغورځول .

فَسَأَلَ عَنْ عُمرِ السَّمَكِ . نو امام صاحب د خلقو نه د ماهي د عُمر په باره کې پوښتنه اوکړه (چې دَده تَوَل څومره عُمر وي ؟) . خلقو ورته دا هم اُوخوده .

فَامْتَنَعَ مِنْ اَكْلِ السَّمَكِ تِلْكَ الْمُدَّةِ . (۱)

بيا امام صاحب همدومره موده د ماهي غوښه هم نه خوړه .

(۱) عقود الجمان ص ۲۴۴ ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين لمولانا موسى خان روحاني بازي رحمه الله ص ۲۰۰ .

د نیمي منړې (سېب) معاف کولو د پاره د بخارا نه بلخ ته لس ورځې مزل کول

ابن بطوطه په خپله سفرنامه کې لیکلي دي چې یوه ورځ د ابراهیم بن آدهم رحمه الله پلار " آدهم " د بخارا د باغونو په طرف تېریده ، د یو نهر په غاړه باندې د اودس کولو د پاره کیناست ، (دا نهر د یو باغ په مینځ کې راغلې وُ) ، په نهر کې یوه منړه راروانه وه ، ده سوچ اوکړو چې ددې په خوړلو کې څه بدوالي نشته نو دا منړه یې رااونیوه او وې خوړه ، روستو ورته دا سوچ ورغی چې ما خو دا منړه د مالک د اجازت نه بغیر اوخوړه ، او په ناجائزه طریقې سره مې اوخوړه ، دې خیال سره د باغ د مالک پسې وَر روان شو ، چې د هغه نه اجازت اوغواړي .

د کوم باغ نه چې دا منړه راغلې وه ده د هغې باغ دَروازه اووهله ، ددې باغ مالِکه یوه ښځه وه ، ده هغې ته ټوله واقعه بیان کړه او د منړې معاف کولو درخواست یې ورته اوکړو ، هغې ورته ووېل : دا باغ نیم زما دی او نیم د بَلخ د بادشاه دی ما خو درته خپله نیمه حصه منړه معاف کړه ، او هغه بادشاه خو ډیر لرې دی ، ځکه ددې ځای نه د بَلخ پورې لس ورځې مزل دی

آدهم رحمه الله ددې باقي نیمې منړې معاف کولو دپاره بَلخ ته روان شو ، کله چې هلته وَر اورسیده نو د بادشاه سوَرلي د جلوس سره روانه وه ، ده په دې حالت کې بادشاه ته د منړې خوړلو ټوله قصه اوکړه ، او د باقي نیمې حصې منړې معاف کولو غوښتنه یې اوکړه . بادشاه ورته ووېل :

زه اوس څه نشم وېلی ، صبا ماله راشه (بیا به په دې باندې خبرې اوکړو) .

د بادشاه یوه ډیره ښائسته لور وه ، ډیرو شهزادګانو ورته د نکاح پیغامونه رالیږلي وو ، خو بادشاه به اِنکار کولو ، ځکه دا جینۍ ډیره پرهیزګاره او عبادت ګزاره وه ، دې دا غوښته چې د یو پرهیزګاره سړي سره واده اوکړي .

کله چې بادشاه خپل مَحل ته راغی نو لور ته یې د آدهم واقعه بیان کړه ، او وې وېل چې ما تر اوسه داسې پرهیزګار کس ندې لیدلی چې د نیمې منړې معاف کولو د پاره د بخارا نه دلته راغلی ، لنډه دا چې دا شهزادګۍ ددې آدهم سره په نکاح کولو راضي شوه .

په صبا باندې چې آدهم د بادشاه دَربار ته راغی (او د نیمې منړې معاف کولو مطالبه یې اوکړه) نو بادشاه ورته وویل :

تر څو پورې چې تا زما د لور سره نکاح نه وي کړې دا نیمه منړه درته نه معاف کوم ، آدهم رحمه الله اِنکار اوکړو ، آخر مجبور شو او نکاح ته تیار شو .

کله یې چې د شهزادګۍ سره نکاح اوکړه او کور ته لاړ ، نو شهزادګۍ ته یې چې اُوکته نو ډیره ښائسته وه ، او ډیره په ډَول و سِینګار برابره وه ، دې د کمرې په یو ګُنج (ګُټ) کې په مانځه اُودریده او د سهره پورې په عبادت مشغول ؤ ، اُووه شپې مسلسل هره شپه تر سهره پورې ادهم رحمه الله عبادت اوکړو .

اُووه ورځې پس ورته بادشاه دا نیمه منړه معاف کړه ، آدهم رحمه الله په آتمه شپه باندې د غُسل کولو نه پس په مانځه باندې اُودریده ، مونځ یې اوکړو ، بیا یې یوه چَغه اُووهله ، په مُصَلّه باندې په سجده پریوتلو ، خلقو چې اُوکته نو آدهم رحمه الله وفات شوې ؤ .

ددې شهزادګۍ ددې آدهم رحمه الله نه یو هلک په خیټه شوې ؤ ، کله چې پیدا شو (نوم یې ورله ابراهیم کیښود) چونکه ددې بادشاه زامن نه وو نو حکومت همدې ابراهیم بن آدهم رحمه الله ته پاتې شو .

بیا د ابراهیم بن آدهم رحمه الله د بادشاهۍ پریخودلو (او عبادت طرف ته د متوجِّه کیدلو) چې کومه واقعه مشهوره ده د هغې حقیقت همدا دی . (۱)

فائده : ابراهیم بن آدهم رحمه الله یو ډیر لوی بزرګ مُتّقي او وَليُّ الله ؤ ، ده ته چې الله ﷻ دومره لوی مقام ورکړې ؤ په دې کې ضرور دده د پلار " آدهم رحمه الله " د تقوی او د حرام مال نه د پرهیز اَثر ؤ ځکه " آدهم رحمه الله " د حرام او مُشتبِه مال نه دومره ځان ساتل چې د نیمې منړې معاف کولو د پاره یې د بُخارا نه بَلخ ته سفر اوکړو .

د بل چا د دیوال نه معمولي خاوره راخیستو باندې تنبیه

علي بن معبد رحمه الله فرمایي چې ما یو کور په کرای نیولې ؤ ، ما یو ځل یو خط اولیکل ، بیا مې اِراده اوکړه چې ددې کور د دِیوال نه لږه خاوره راواخلم ، دا سیاهي

(۱) سفرنامه ابن بطوطه ج۱ ص۱۰۶ ، خورې ملغلرې رومې حصه ص۱۱۲ واقعه ۲۴۱ .

ورباندې اوچه کړم ، بيا مې د ځان سره ووېل : چې دا ديوال خو زما ملکيت ندى . بيا راته خپل زړه ووېل :

وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ .

د دومره لږې خاورې خو هيڅ قيمت نه وي (نو د دې په اخيستلو کې هيڅ باک نشته) .

غرض دا چې ما د دې ديوال نه معمولي خاوره راواخيسته ، او په خط مې واچوله ، کله چې اوده شوم نو په خوب کې مې يو کس اوليده ، ما ته وايي :

يا علي بن معبد ! سَيَعْلَمُ غَدًا الَّذِي يَقُولُ : وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . (۱)

اې علي بن معبد ! څوک چې دا وايي چې د بل چا د ديوال معمولي خاوره هيڅ قيمت نه لري ده ته به د قيامت په ورځ دا معلومه شي چې د دې څه قدر و قيمت دی ؟

فائده : اګر چې په دومره لږه خاوره انسان مستحق د سزا نه جوړيږي ليکن بيا هم د مُتّقي او بزرګ په درجو کې کمي راځي . (۲)

د بل چا د ديوال نه معمولي خاورې راخيستو په وجه څلويښت کاله ژړا کول

کهمس رحمه الله فرمايي چې د ما نه يوه ګناه شوې ده د ډېر خفګان نه په هغې باندې د څلويښتو (۴۰) کالو نه ژاړم (چې الله تعالى يې راته معاف کړي) ، هغه ګناه داده چې يو ځل زما ملاقات له زما يو ورور راغی ، ما هغه له په يو دانګ باندې وريت شوې ماهي واخيست ، هر کله چې هغه د خوراک نه فارغ شو نو (د هغه د لاسونو غوړوالي ختمولو د

---

(۱) عَن علي بن معبدٍ أنّه قال : كنتُ ساكنًا في بيتٍ بكراء فكتبتُ كتابًا وأردتُ أن آخذَ من ترابِ الحائطِ لأتربه وأجففهُ ، ثم قلتُ : الحائطُ ليس لي . فقالت لي نفسي : وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . فأخذتُ مِنَ التُّرابِ حاجَتِي . فلمّا نمتُ فإذا أنا بشخصٍ واقف يقولُ : يا علي بن معبد ! سَيَعْلَمُ غَدًا الَّذِي يَقُولُ وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۰۸ امثلة الورع وشواهدها ط دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياى سعادت ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵۷ .

(۲) ولعل معنى ذلك انّه يرى كيف يحط من منزلته فإنّ للتقوى درجة تفوتُ بفوات ورع المتقين ، وليس المرادُ به أنْ يستحقَ عقوبة على فعله . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۰۸ امثلة الورع وشواهدها ط دارالكتب العلمية بيروت .

پاره) ما د ګاونډي د ديوال نه لږه خاوره راواخيسته ، ده ورباندې لاسونه ووينځل (نو په دې ګناه باندې څلويښت کاله تيريدو باوجود زه اوس هم ژاړم او خفګان کوم) حالانکه ما ځانته دا خاوره حلاله نه وه ګڼلې . (١)

د ظالِم په لاس راوړل شوې خوراک نه خوړل

حضرت ذُوالنون مصري رحمه الله ظالمانو په جېل کې اچولې وُ ، د ډيرو ورځو نه اُوږې وُ (هيڅ خوراک يې نه وُ کړی) ، نو يوې نېکې (رِشته دارې) زَنانه د حلال خوراک نه جوړ شوې طعام وَر اُوليږل ، خو ده او نه خوړ ، (هغه زَنانه چې خبره شوه چې ده زما خوراک يې او نه خوړ نو راغله او ګيله يې ورته اوکړه چې : تاته خو معلومه ده چې زما خوراک حلال دی نو تا ولې او نه خوړ ؟) ، ذوالنون مِصري رحمه الله ورته ووېل : ماته معلومه وه چې ستا خوراک حلال دی ، خو ما ځکه او نه خوړ چې :

جَاءَنِيْ عَلٰى طَبَقٍ ظَالِمٍ .

ماته دا خوراک د ظالِم سرې په طباق (يعنی د جېل د محافِظ په لاس) باندې راغلې وُ نو ځکه ما او نه خوړ . (٢)

د مريض په وفات کيدو سَمدستي ډيوه مړه کول

زمونږ اَسلافو به د پردي حق نه ډير ځان ساتل ، يو بزرګ (ماسخوتن) د بيمار سَر ته ناست وُ ، (بيمار ته ډيوه لږيدلې وه) کله چې دا بيمار وفات شو نو دې بزرګ خلقو ته ووېل:

اَطْفِئُوا السِّرَاجَ قَدْ حَدَثَ لِلْوَرَثَةِ حَقٌّ فِي الدُّهْنِ .

---

(١) قال كهمس : أَذْنَبْتُ ذنبًا أبكي عليه من اربعين سنة ، وذلك أنه زارني أَخٌ لي ، فاشتريت بدانق سمكة مشوية ، فلما فرغ أخذتُ قطعة طين من جدار جارٍ لي ، حتى غسل يده ولم أستحله ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٣٥٧ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(٢) وحكي أَنَّ ذا النون المصري حبس ولم يأكل أيامًا في السِّجنِ ، فكانت له أختٌ في الله ، فَبَعَثَتْ إليه طعامًا من مغزلها على يد السجان ، فَامْتَنَعَ فلم يأكل ، فَعَاتَبَتْهُ المرأةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ، فَقَالَ : كَانَ حَلاَلاً وَلٰكِنْ جَاءَنِيْ عَلٰى طَبَقٍ ظَالِمٍ ، وَأَشَارَ بِهِ إِلٰى يَدِ السجانِ . احياء علوم الدين ج ٢ ص ١١٠ امثلة الورع وشواهدها ط دار الكتب العلمية بيروت

Scanned with CamScanner

دا ډيوه مړه کړئ، ځکه اوس ددې په تېلو کې د وارثانو حق راغی (چې دا مونږ ته د هغوی داجازت نه بغير استعمالول صحيح نه دي) . (۱)

د سفيان ثوري رحمه الله احتياط

سفيان ثوري رحمه الله به د هر قِسمه مُشتبِه مال او مُشتبِه خوراک نه ځان ساتل ، يو ځل دې د مکې معظمې صَراف ته ورغی ، د دِينار په عِوض کې يې ورنه دِرهم اخيستل ، صَراف ته يې يو دِينار ورکړو ، دده سره بل دينار هم ؤ ، هغه ورنه اوغورځيد ، ده چې هغه تلاش کړو او پيدا يې کړو نو ددې دِينار سره په څنګ کې يو بل دِينار هم پروت ؤ (چې د بل چا نه غورځيدلې ؤ ، سفيان ثوري يو دِينار هم راپورته نه کړو) صَراف ورته ووېل :

خُذْ دِيْنَارَكَ. خپل دينار ورنه راواخله .

ده ورته ووېل : مَا أَعْرِفُهُ . زه خپل دينار نه پيژنم . صراف ورته ووېل :

خُذِ النَّاقِصَ (چې کله دومره اِحتياط کوې نو) په کوم دِينار کې چې سره زَر کم وي هغه راواخله . ده ورته ووېل :

فَلَعَلَّهُ الزَّائِدُ . شايد چې دا دزياتو سرو زَرو دِينار زما وي (نو که زه دا د کمو سرو زرو والا دينار راواخلم نو بيا خو هم د بل چا دِينار دی ، نو زه يې څنګه راواخلم ؟) .

فَتَرَكَهُ وَمَضَى .

سفيان ثوري رحمه الله دا خپل دِينار هم په همدې ځای پريخود او لاړ . (۲)

---

(۱) روي بعضهم أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ مُحْتَضَرٍ ، فَمَاتَ لَيْلًا فَقَالَ أَطْفِئُوا السِّرَاجَ قَدْ حَدَثَ لِلْوَرَثَةِ حَقٌّ فِي الدُّهْنِ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۳۲ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئٹه ، نزهة الناظرين فى الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵۶ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(۲) جَاءَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِلَى صَيْرَفِيٍّ بِمَكَّةَ يَشْتَرِي مِنْهُ دَرَاهِمَ بِدِينَارٍ ، فَأَعْطَاهُ الدِّينَارَ ، وَكَانَ مَعَهُ آخَرُ ، فَسَقَطَ مِنْ سُفْيَانَ ، فَطَلَبَهُ ، فَإِذَا إِلَى جَانِبِهِ دِينَارٌ آخَرُ ، فَقَالَ لَهُ الصَّيْرَفِيُّ : خُذْ دِينَارَكَ ، قَالَ : « مَا أَعْرِفُهُ » ، قَالَ : خُذِ النَّاقِصَ ، قَالَ : « فَلَعَلَّهُ الزَّائِدُ » ، قَالَ : فَتَرَكَهُ وَمَضَى . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ۷/ ۵۳ ، ترغيب المسلمين ص ۴۷۲ .

Scanned with CamScanner

د امام احمد بن حنبل رحمه الله احتياط

يو ځل امام احمد بن حنبل رحمه الله په مكه معظمه كې د يو سبزي فروش سره (د يو څو درهمو په عِوض كې) خپل بالټې (سطل) ګانړه كړو ، څه وخت پس چې امام احمد بن حنبل رحمه الله څه درهم راپيدا كړل ، او ددې بالټې ورلو اراده يې اوكړه ، نو سبزي فروش ورته دوه يو شان بالټې راأويستے ، او ورته وې ويل :

خُذْ أَيُّهُمَا لَكَ . په دې دوارو كې چې ستا كوم يو وي هغه واخله .

ده ورته وويل :

أَشْكَلَ عَلَيَّ سَطْلِيْ فَهُوَ لَكَ وَالدِّرْهَمُ لَكَ .

زه خو خپل بالټې نه پيژنم ، دا بالټې هم ستا شو ، او دا درهم هم ستا شو .

سبزي فروش ورته وويل : ستا بالټې دادې ، ما صرف ستا امتحان اخيستو . امام احمد بن حنبل رحمه الله ورته وويل : زه يې اوس نه آخلم . دا يې وويل ، او روان شو ، بالټې يې د هغه سره پريخوده . (١)

د عبدالله بن مبارک رحمه الله احتياط

يو ځل عبدالله بن مبارک رحمه الله په يوه ډيره قيمتي سوَرلى باندې سفر كولو ، په يو ځاى كې د ماسپخين د مانځه وخت راغى ، د سوَرلى نه د مانځه د پاره راكوز شو ، ده چې مونځ اوكړو او ځاروې يې اوكتے نو په سَركاري چراګاه كې څريدلې وُ (ده چونكه د سَركاري شي نه ډير ځان ساتل ، ځكه په دې كې د ټولو مسلمانانو حصه وي) نو ده دا قيمتي سوَرلى په همدې ځاى پريخوده ، او په دې سور نه شو . (٢)

---

(١) وَعَنْ احمدَ بنِ حنبلٍ سَطْلاً لَهُ عِنْدَ بَقَّالٍ بِمَكَّةَ حَرَسَهَا اللهُ تعالى . فَلَمَّا أرادَ فِكَاكَهُ أَخْرَجَ البَقَّالُ سَطْلَيْنِ ، وقالَ : خُذْ أَيُّهُمَا لَكَ . فقالَ احمدُ : أَشْكَلَ عَلَيَّ سَطْلِيْ فَهُوَ لَكَ وَالدِّرْهَمُ لَكَ . فَقَالَ البَقَّالُ : سَطْلُكَ هَذَا وَأَنَا أَرَدْتُ أَنْ أَخْتَبِرَكَ . فَقَالَ : لَا آخُذُ . وَمَضَى وَتَرَكَ السَّطْلَ عِنْدَهُ . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٣٥٦ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(٢) سِيبَ ابنُ المبارك دابةً قيمتها كثيرةٌ . فَصَلَّى صلاةَ الظهر . فَرَتَعَتْ في قريةٍ سلطانيةٍ . فَتَرَكَ ابْنُ الْمُبَارَكِ الدَّابَّةَ وَلَمْ يَرْكَبْهَا . ورالدبيى مرجع ص ٣٥٨ .

د امام نخعي رحمه الله احتياط

امام نخعي رحمه الله د يو کس نه د سوَرلۍ د پاره يو څاروې (آس يا اوښ) په مَزدورۍ باندې واخيست (چې زه به تر د فلانکي ځای پورې په دې باندې ځم). په لاره کې يې په سوَرلۍ باندې سفر کولو ، ناڅاپه يې د لاس نه کوړه اُوغورځيده . (څاروې چونکه څه اندازه مخکې تللې ؤ) ده په يو ځای کې دا اُوترل ، او پياده د کوړې پسې راغی ، کوړه يې راواخيسته ، واپس لاړ په سوَرلۍ باندې سور شو .

چا ورته ووېل : که تا سورلي واپس راتاؤ کړې وی او کوړې پسې راغلې وی نو دا به درته آسانه وه . ده ورته ووېل : إِنَّمَا إِسْتَأْجَرْتُهَا لِأَمْضِي هٰكَذَا لَا هٰكَذَا .[1]

ما دا څاروی ددې د پاره په مزدورۍ اخيستی دی چې زه به ددې د طرفه پرې ځم ، د هغې طرفه مې ورسره خبره نده کړې (نو ځکه د هغې د طرفه د کوړې پسې په څاروي سور رانغلم)

د حلال رِزق پسې د ابراهيم بن أدهم رحمه الله سفرونه کول ، او د مُشتبِه خوراک نه ځان ساتل

ابراهيم بن ادهم رحمه الله يو مشهور بزرګ او وَلِيُّ الله تير شوی ، د حرام او مُشتبِه خوراک نه به يې ډير ځان ساتل ، ده خپله يوه واقعه بيان کړې چې : زه اول په عِراق کې څه موده ووم ، کله چې په عِراق کې راته د حلال رِزق حاصلول مُشکل ښکاره شو نو بعضو مشائخو راته مشوره راکړه : إِذَا أَرَدْتَ الحَلَالَ فَعَلَيْكَ بِبِلَادِ الشَّامِ .

که ته د حلال رِزق حاصلولو اِراده لرې نو شام ته لاړ شه (هلته به تاته حلال رزق حاصلول په آسانه ملاؤ شي) .

دې وايي چې زه شام ته لاړم هلته مې يو څو ورځې مزدوري اوکړه ليکن هلته هم راته صفا او حلال رزق حاصلول مشکل ښکاره شو ، بعضو مشائخو راته دا مشوره راکړه :

---

(۱) وَاستأجرَ النخعيُّ دابةً ، فَسَقَطَ سوطُه من يدِه ، فَنَزَلَ وَرَبَطَ الدَّابَّةَ ورَجَعَ ، وَأَخَذَ السَّوْطَ ، فقيل له : لَوْ حَوَّلْتَ الدَّابَّةَ إلى موضعِ الَّذِي سَقَطَ السَّوْطُ فَأَخَذْتَهُ ، فقال : إِنَّمَا إِسْتَأْجَرْتُهَا لِأَمْضِي هٰكَذَا لَا هٰكَذَا . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵۸ كتاب آداب الكسب والمعاش .

إِن أَرَدْتَ الحَلاَلَ الصَّافِيَ فَعَلَيْكَ بِطَرسُوسَ . فَإِنَّ فِيهَا المُبَاحَاتِ وَالعَمَلَ الكَثِيرَ .
که ته د صفا او خالصه حلال زرق حاصلولو اراده لرې نو بیا د طرطوس ښار ته لاړ شه ځکه هلته جائز کارونه او مزدورياني زياتې دي .
دې وايي چې زه طرطوس ښار ته لاړم ، هلته يو مالدار کس زه د خپل باغ نګران او محافظ مقرر کرم ، په دې باغ کې مختلف قسمه ميوې او انار وو ، زه څه موده ددې باغ نګران ووم ، ددې به چې ماته کوم حلال اجرت ملاويده په هغې به ما خپله ګزاره کوله .
څه موده پس ددې باغ مالک د څه خاص ملګرو او خادمانو سره دې باغ ته راغی ، په يو ځای کې کيناست ، ماته يې آواز اوکړو :
يَا نَاظُورُ ! إِذْهَبْ فَأْتِنَا بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَطْيَبِهِ .
اې مالي ! لاړ شه ، او موږ ته غټ خواږه انار راوړه .
زه لاړم او يو څو غټ انار مې ورله راوړه ، د باغ مالک سره چې کوم خادم راغلي ؤ هغه دا انار مات کړه ، چې وې څکل نو هغه ترش وو ، د باغ مالک وويل :
يَا نَاظُورُ ! أَنْتَ فِي بُسْتَانِنَا مُنْذُ كَذَا . تَأْكُلُ فَاكِهَتَنَا . وَتَأْكُلُ رُمَّانَنَا لَا تَعْرِفُ الحُلْوَ مِنَ الحَامِضِ ؟
اې مالي ! (تعجب دی په تا باندې چې) ته زموږ په دې باغ کې د ډيرې مودې نه اوسيږې ، زموږ ميوې او انار خورې ، ليکن بيا هم خوږ او ترش نه پيژنې ؟
ابراهيم بن أدهم رحمه الله فرمايي چې ما ورته وويل :
وَاللهِ مَا أَكَلْتُ مِنْ فَاكِهَتِكُمْ شَيْئًا . وَمَا أَعْرِفُ الحُلْوَ مِنَ الحَامِضِ .
قسم په الله ، ما تر اوسه پورې ستاسو د ميوو نه هيڅ شی ندې خوړلی ، او نه زه خوږ او ترُوش پيژنم .
بيا دې خادم (د ماپسې د استهزاء او تمسخر کولو د پاره) خپلو ملګرو ته وويل :
أَمَا تَسْمَعُونَ كَلَامَ هٰذَا ؟ آيا تاسو دده خبرې آورئ ؟ (څومره دروغ وايي چې ما تر اوسه پورې ددې باغ ميوه نده خوړلی) ، بيا دې خادم ماته وويل :
آيا ته د ابراهيم بن أدهم رحمه الله نه هم ډير متقي او پرهيزګاري يې ؟ (چې داسې کلک

احتياط كوی ؟ دې خلقو چونكه دا نه پيژنده چې هغه دا ابراهيم بن أدهم دی) .

بيا دا ټول خلق لاړه ، كله چې سهر شو نو دې خادم د كلي په جُمات كې خلقو ته زما متعلق خبره اوكړه (چې داسې يو مالي دی هغه وايي چې ما تر اوسه پورې ددې باغ ميوه بغير اجازته نده خوړلی) ، خلقو چې دا خبره واوريده نو هغوی پوهه شو چې دا خو هغه دا ابراهيم بن أدهم رحمه الله دی ، نو دې خادم سره ډير خلق زما ملاقات له راروان شو ، ما طرف ته راتلل ، ما چې د لرې نه أوليدل نو زه د يوې أونې شاته پټ شوم (ددې د پاره چې ما او نه پيژني) ، كله چې خلق باغ ته راننوتل نو زه هم په څه طريقې سره د دوی سره ملګرې شوم ، نو دوی زه د ګنړوالي په وجه او نه پيژندم ، خلق هغه داسې باغ ته راننوتل ، زه په پټې طريقې سره د باغ نه أووتم ، او د هغه ځای نه غائب شوم . (١)

---

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٤٧٩ .

دا واقعه په حلية الاولياء كې په دې الفاظو ذكر ده . ... حَتَّى وَصَلْتُ إِلَى الْعِرَاقِ . فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا . فَلَمْ يَصْفُ لِي مِنْهَا شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ . فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ عَنِ الْحَلَالِ . فَقَالُوا لِي : إِذَا أَرَدْتَ الْحَلَالَ فَعَلَيْكَ بِبِلَادِ الشَّامِ . فَصِرْتُ إِلَى بِلَادِ الشَّامِ . فَصِرْتُ إِلَى مَدِينَةٍ يُقَالُ لَهَا الْمَنْصُورَةُ . وَهِيَ الْمِصِّيصَةُ فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا . فَلَمْ يَصْفُ لِي شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ . فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ فَقَالُوا لِي : إِنْ أَرَدْتَ الْحَلَالَ الصَّافِيَ فَعَلَيْكَ بِطَرَسُوسَ . فَإِنَّ فِيهَا الْمُبَاحَاتِ وَالْعَمَلَ الْكَثِيرَ . فَتَوَجَّهْتُ إِلَى طَرَسُوسَ . فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا أَنْظُرُ الْبَسَاتِينَ . وَأَحْصِدُ الْحَصَادَ . فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ عَلَى بَابِ الْبَحْرِ إِذْ جَاءَنِي رَجُلٌ فَاكْتَرَانِي أَنْظُرُ لَهُ بُسْتَانَهُ . فَكُنْتُ فِي بَسَاتِينَ كَثِيرَةٍ . فَإِذَا أَنَا بِخَادِمٍ قَدْ أَقْبَلَ وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ . فَقَعَدَ فِي مَجْلِسِهِ ثُمَّ صَاحَ : يَا نَاطُورُ ! فَقُلْتُ : هُوَ ذَا أَنَا . قَالَ : اذْهَبْ فَأْتِنَا بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَطْيَبِهِ . فَذَهَبْتُ فَأَتَيْتُهُ بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ . فَأَخَذَ الْخَادِمُ رُمَّانَةً فَكَسَرَهَا فَوَجَدَهَا حَامِضَةً . فَقَالَ لِي : يَا نَاطُورُ ! أَنْتَ فِي بُسْتَانِنَا مُنْذُ كَذَا ، تَأْكُلُ فَاكِهَتَنَا ، وَتَأْكُلُ رُمَّانَنَا لَا تَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ ؟ قَالَ إِبْرَاهِيمُ : قُلْتُ : وَاللهِ مَا أَكَلْتُ مِنْ فَاكِهَتِكُمْ شَيْئًا ، وَمَا أَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ . فَأَشَارَ الْخَادِمُ إِلَى أَصْحَابِهِ . فَقَالَ : أَمَا تَسْمَعُونَ كَلَامَ هَذَا ؟ ثُمَّ قَالَ : أَتُرَاكَ لَوْ أَنَّكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ مَا زَادَ عَلَى هَذَا . فَانْصَرَفَ . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ذَكَرَ صِفَتِي فِي الْمَسْجِدِ . فَعَرَفَنِي بَعْضُ النَّاسِ . فَجَاءَ الْخَادِمُ وَمَعَهُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ . فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ أَقْبَلَ مَعَ أَصْحَابِهِ اخْتَفَيْتُ خَلْفَ الشَّجَرِ ، وَالنَّاسُ دَاخِلُونَ . فَاخْتَلَطْتُ مَعَهُمْ وَهُمْ دَاخِلُونَ وَأَنَا هَارِبٌ . فَهَذَا كَانَ أَوَائِلَ أَمْرِي وَخُرُوجِي مِنْ طَرَسُوسَ إِلَى بِلَادِ الرِّمَالِ . حلية الاولياء وطبقات الاصفياء ٧/٣٦٨ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ .

د قاضي ابوبکر بزار احتياط، او ددې ورته ښه ثمره ملاویدل

څوک چې د مُشتبه شيانو نه ځان ساتي او پوره احتياط کوي نو الله ﷻ داسې خلقو له د آخرت د نعمتونو سره سره په دُنيا کې هم د اطمينان او سکون واله ژوند ورکوي، او د غيبي لاږو نه په همدې دُنيا کې ددې ښه بَدله هم ورکوي.

ددې په باره کې درته د قاضي ابوبکر محمد بن عبدالباقي بزاز انصاري رحمه الله يو واقعه بيانوم، کومه چې په "ذيل طبقات الحنابله او شذرات الذهب في اخبار من ذهب" کې ذکر ده، واقعه اگر چې اوږده ده خو ډيره د عبرت نه ډکه ده.

قاضي ابوبکر ډير لوي عالِم او مُحدِّث تېر شوی، د ډيرو ښو اَخلاقو خاوند وُ، د عُمر په اوله حصه کې يې ډير د فقيرۍ او غُربَت ژوند تېر کړی وُ، خو باوجود ددې فقيرۍ يې بيا هم د مُشتبه مال نه ډير ځان ساتل، د ډير احتياط او تقوی په وجه الله ﷻ ورته په دُنيا کې هم ښه بَدله ورکړه، او ډير مال و دولت يې ورله ورکړو، دې خپله واقعه داسې بيانوي؛

چې زه په مکه مکرّمه کې اُوسيدم، يو ځل زه ډير اوږې شوم، د څو ورځو نه مې هيڅ خوراک نه وُ کړی، د ډيرې اولږې د لاسه حَد درجه کمزورې شوې ووم، نه را سره څه روپۍ وې چې ځانله مې پرې د خوراک څه اخيستي وی، په دې دَوران کې ما د وريښمو يوه تهيلۍ اُوموندله، کور ته مې راوړه، چې کلاوُ مې کړه نو په دې کې داسې قيمتي هار وُ چې ما په خپل ژوند کې دومره ښائسته او اعلی هار نه وُ ليدلی، ددې قيمت يو لک (١٠٠٠٠٠) ديناره وُ، (دا تهيلۍ مې په کور کې کيښوده، ددې د پاره چې که مالِک يې پيدا شي نو ورته واپس به يې کړم).

بيا زه د کور نه بهَر راأووتم، نو ما يو شيخ (کوم چې يو لوي تاجِر وُ) اُوليده چې په يوه تهيلۍ کې يې پنځه سوه (٥٠٠) ديناره اچولي وو، او دا آوازيې کولو؛

"د ما نه يوه تهيلۍ ورکه شوې ده که چا ماته هغه واپس راکړه نو په اِنعام کې به ورته دا پنځه سوه ديناره ورکوم" (حالانکه په هاغه وخت کې دا پنځه سوه ديناره ډير لوي دولت وُ)

ما د ځان سره سوچ اوکړو چې ما کومه تهيلۍ موندلې ده هغه د همدې شيخ ده، زه چونکه د ډيرو ورځو نه نهَر او محتاجه يم نو زه به دا تهيلۍ دې کس ته حواله کړم، او دا

حلال پنځه سوه دینار به ورته واخلم (په دي به د خوراک څه واخلم).

نو ما دا شیخ خپل کور ته د ځان سره راوَست، په کور کې مې دده نه د دې تهیلۍ او د هار متعلق یو څو پوښتنې اوکړې، ده راته صحیح صحیح علامات ووېل، زما تسلي اوشوه چې دا تهیلۍ د همده ده، نو ما ورته ورکړه، دې ډیر خوشحاله شو، ماته یې پنځه سوه دیناره په انعام کې راکول، او دا ماته شرعي طریقې سره جائز هم ؤ، بل دا چې زه د ډیرو ورځو نه اوږې هم ووم، لیکن ما دا پنځه سوه دینار اخیستل د مُروّت، دیانت، تقوی او احتیاط خلاف اوګڼل. نو ځکه ما د قبلولو نه انکار اوکړو، هغه د دې د اخیستلو ډیر اصرار اوکړو لیکن ما قبول نه کړل، بهرحال، دا شیخ ډیر خوشحاله شو، او واپس خپل ځای ته لاړ.

قاضي ابوبکر بزاز وايي چې کله ما د الله ﷻ د رَضا د پاره د يو شیخ زړه خوشحاله کړو، د هغه قیمتي هار مې هغه ته ورکړو، اګر چې ماته ضرورت ؤ خو ما بیا هم د هغه نه څه عِوض وانه خیست، نو الله ﷻ ماته د آخرت د ثوابونو سره سره په دُنیا کې هم د هغې بهترینه بَدله دا راکړه چې: څه موده پس همدا قیمتي هار الله ﷻ ماته د غیبي لارو نه واپس راکړو.

(قاضي ابوبکر خپله راتلونکې واقعه داسې بیان کړه چې): زه څه موده پس د مکې مُکرّمې نه په يو سفر روان شوم، دا سفر مې په بَحري جهاز کې کولو، ناڅاپه په سمندر کې طوفان راغی، جهاز مات شو، په کې ناست خلق ډُوب شو، مالونه يې هم ډُوب شو، زه د جهاز په يوه ماته تخته باندې کیناستم، څو ورځې پس د سمندر چَپو دا تخته د يوې جزیرې غاړې ته اُورسوله، زه ورته ښکته شوم، ډیر پریشانه او خفه ووم، د يو کلي په طرف روان شوم، يو جُمات اُورسیدم، په دې جُمات کې کیناستم، د کشتۍ په خلقو کې صرف زه ژوندې پاتې ووم، نو ما د شکریه اداء کولو د پاره په جُمات کې تلاوت شروع کړو، کله چې د جزیرې والا خلقو ته پته اُولږیده چې "زه ډیر ښه تلاوت کوم" نو ماته یې درخواست اوکړو چې: ته مونږ ته قرآن مجید زده کوه. ما دا موقع غنیمت اُوګڼله، او هغوی ته مې قرآن مجید زده کول شروع کړه، هغوی د همدردۍ په خاطر ماله ډیر مال و دولت هم راکړو.

بيا چې کله هغوی ته پته اُولګېده چې " ماله ليکل هم راځي " نو هغوی به ماشومان او ځوانان ماته د خط زده کولو د پاره رالیږل ، ما هغوی ته خط زده کول هم شروع کړه ، په دې سره ماته مالي لِحاظ سره هم ډيره فائده حاصله شوه .

قاضي ابوبکر بزاز رحمه الله فرمايي چې ددې جزيرې واله خلقو د ماسره دومره عقيدت او محبت پيدا شو چې يوه ورځ دوی ماته ووېل :

عِنْدَنَا صَبِيَّةٌ يَتِيْمَةٌ، وَلَهَا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا نُرِيْدُ أَنْ تَتَزَوَّجَ بِهَا .

د موږ سره په دې کلي کې يوه يتيمه (بالغه) جيلۍ ده او د هغې سره ډير مال و دولت هم دی (چې په ميراث کې ورته پاتې شوی) زموږ دا خوښه ده چې ته د هغې سره نکاح اوکړې (ددې کلي خلقو دا غوښته چې دا قاضي د موږ سره په همدې کلي کې پاتې شي نو ځکه يې ماله په دې کلي کې واده کول غوښتل) .

ما اِنکار اوکړو چې زه اوس واده نه کوم ، هغوی ډير ټينګار اوکړو او ماته يې ووېل چې ته به خامخا ددې سره نکاح کوې (ځکه په دې کې ستا او ددې جينۍ دواړو فائده ده) ، ما آخِر د هغوی خبره اُومنله ، او ددې يتيمې (بالغې) جينۍ سره مې نکاح اوکړه ، د نکاح نه پس چې کله زه د شپې کورته لاړم ، او ما دې خپلې بي بي طرف ته اوکتل :

فَوَجَدْتُ ذٰلِكَ الْعِقْدَ بِعَيْنِهٖ مُعَلَّقًا فِيْ عُنُقِهَا .

ما ددې په غاړه کې هماغه هار اُوليده (کوم چې ما په مکه مکرّمه کې موندلې ؤ ، او بيا مې هغه شيخ تاجر ته ورکړې ؤ ، هغه هار) دې په غاړه کې اچولې ؤ .

(کله چې ما دا اُوليده نو ډير حيران شوم) تر سهره پورې ما صرف همدې هار ته کتل (او د الله ﷻ په قدرتونو کې مې سوچ کولو چې : الله ﷻ څومره غيرتي ذات دی ما صرف د الله ﷻ د رَضا د پاره هغه شيخ ته دا هار واپس کړې ؤ ، اګر چې هلته زه ډير کلک مجبور ووم خو ما پَټ نه کړو ، هغه ته مې واپس کړو ، بيا چې راته هغه انعام راکول هغه مې هم ورنه وانه خيست ، نو الله ﷻ د هغې څومره ښه بَدله راکړه چې واپس يې هماغه هار ماته راکړو ، او اوس زما د بي بي په غاړه کې دی) .

په صبا باندې خلقو ته زما د بي بي په واسطه دا خبره معلومه شوې وه چې قاضي ابوبکر بېګاه ټوله شپه په ډير حيرانتيا سره د بي بي هار ته کتل ، او مسلسل په فکرونو او سوچونو کې ډوب وُ . د مانه خلقو پوښتنه اوکړه چې : بيګاه شپه تا ولې مسلسل تر سهره پورې د بي بي هار ته کتل ؟ (۱)

ما ورته هغه د هار موندلو او واپس کولو ټوله واقعه بيان کړه ، دې خلقو چې دا خبره واوريده نو د ډير حيرانتيا او جذباتو په وجه يې دومره په زوره باندې لَا اِلٰهَ اِلَّا الله او نعرهٔ تکبير وويله چې د ټولې جزيرې واله خلقو ته دا خبره اورسيده (هغوی هم د ډير تعجب او خوشحالۍ په وجه نعرهٔ تکبير وويله) .

ما د خلقو نه پوښتنه اوکړه : دا په تاسو څه اوشو ؟ (چې دومره په زوره مو نعرهٔ تکبير وويله ؟ دا خو دومره د تعجب خبره نه وه) دوی راته وويل :

ذٰلِكَ الشَّيْخُ الَّذِيْ أَخَذَ مِنْكَ الْعِقْدَ أَبُوْ هٰذِهِ الصَّبِيَّةِ . وكان يقول :

کوم شيخ ته چې تا په مکه مکرّمه کې هار واپس کړې وُ هغه ددې جينۍ پلار وُ ، او د کله نه چې هغه د مکې مکرمې نه واپس راغلې وُ هغه به مسلسل دا ويل :

مَا وَجَدْتُ فِي الدُّنْيَا مُسْلِمًا إِلَّا هٰذَا الَّذِيْ رَدَّ عَلَيَّ هٰذَا الْعِقْدَ .

ما په دُنيا کې کامل مسلمان ندې ليدلی مګر هغه کس چې ماته يې ورک شوې هار واپس راکړو (او هيڅ عِوض يې رانه وانه خيست) .

او هغه شيخ به هميشه دا دُعا کوله :

اَللّٰهُمَّ اْجمعْ بَيْنِيْ وَبَيْنَهٗ حَتّٰى أُزَوِّجَهٗ بِابْنَتِيْ .

اې الله ! يو ځل بيا ما او هغه کس دوباره جَمع کړه چې زه هغه ته خپله لور په نکاح ورکړم (ځکه هغه ډير آمانت دار وُ) .

قاضي ابوبکر وايي چې ددې جزيرې واله خلقو ماته وويل :

---

(۱) هغوی ماته وويل : كَسَرْتَ قَلْبَ هٰذِهِ الْيَتِيْمَةِ مِنْ نَظْرِكَ إِلىٰ هٰذَا الْعِقْدِ، ولم تَنْظُرْ إِليها .

(اګر چې اوس هغه شيخ وفات شوی دی) خو اوس د هغه آرزو پوره شوه ، او د هغه د لور نکاح مونږ د تاسره اوکړه ، نو ځکه مونږ د ډير تعجب او خوشحالی په وجه دومره په زوره نعرهٔ تکبير ووېله .

قاضي ابوبکر فرمايي چې ما به ددې بي بي سره ډير ښه ژوند تيرول ، ماته الله ﷻ ددې نه دوه بچي راکړل ، بيا زما دا بي بي وفات شوه ، څه وخت پس زما هغه دوه بچي هم وفات شو ، اوس هماغه هار ماته په ميراث کې پاتې دی ، نو ما اوس هغه په يو لک (۱۰۰۰۰۰) دينار خرڅ کړو ، (قاضي ابوبکر په مجلس کې ناست خلقو ته ووېل :)

وَهٰذَا الْمَالُ الَّذِي تَرَوْنَ مَعِي مِنْ بَقَايَا ذٰلِكَ الْمَالِ .

دا تاسو چې د ماسره اوس کوم مال ګورئ نو دا د هماغې هار باقي پاتې مال دی .(۱)

---

(۱) أَخْبَرَنَا الشيخ الصالح أَبُو القاسم عبد الله بن أبي الفوارس محمد بن علي بن حسن الخزاز الصوفي البغدادي ببغداد قَالَ : سمعتُ القاضي أبا بَكرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي بن محمد البزاز الأنصاري يقول : كنتُ مجاورًا بمكة حرسها الله تعالى فأصابني يومًا من الأيام جوعٌ شديدٌ لم أجد شيئا أدفع به عني الجوع ، فوجدتُ كيسا من إبريسم مشدودا بشرابة من إبريسم أيضا . فأخذته وجئتُ به إلى بيتي. فحللتُه فوجدتُ فيه عِقدًا من لؤلؤ لم أرَ مثله . فخرجتُ فإذا الشيخ ينادي عليه ، ومعَه خرقة فيها خمسمائة دينار وهو يقول : هٰذا لِمَنْ يَرد علينا الكيس الذي فيه اللؤلؤ . فقلتُ : أنا محتاجٌ ، وأنا جائع. فآخذُ هٰذا الذهب فأنتفع به، وأرد عليه الكيس . فقلتُ له : تعالَ إلي، فأخذته وجئتُ به إلى بَيتي. فأعطاني علامةَ الكيس، وعلامة الشرابة، وعلامةَ اللؤلؤ و عَدَدَه . والخيط الذي هو مَشدُود به . فأخرجتُه ودَفعتُه إليه. فسلَّم إليَّ خمسمائة دينار . فما أخذتُها ، وقلتُ : يجبُ عليَّ أن أعيده إليك ولا آخذ له جزاء . فقال لي : لا بُدّ أن تأخذ . ألَحَّ عليَّ كثيرا . فلم أقبل ذلك منه . فتَرَكَنِي ومَضَى.

وأمّا ما كان مني : فإنّي خرجتُ مِن مكةَ و رَكِبْتُ البحرَ. فانكسرَ المركب وغرق الناسُ ، وهلكتْ أموالُهم. وسلمتُ أنا على قطعة مِن المركب. فبقيتُ مُدّةً في البحر لا أدري أين أذهب. فوصَلتُ إلى جزيرةٍ فيها قومٌ. فقعدتُ في بعض المساجد. فسمعوني أقرأ . فلم يبق في تلك الجزيرة أحد إلا جاء إليّ وقال : علِّمني القرآن . فحَصَلَ لي مِن أولئك القوم شيءٌ كثيرٌ من المال . قال : ثمّ إنّي رأيتُ في ذلك المسجد أوراقًا من مصحفٍ،

(باقي پاتې واقعه د راتلونکي صفحې لاندې په حاشيه کې ذکر ده ، هلته يې اوګوره)

فائده: محترمو مسلمانانو ! تاسو واوريده چې قاضي ابوبکر بزاز رحمه الله چې کله قيمتي هار اُوموندو نو نه يې په کې خيانت اوکړو ، او نه يې پټ کړو ، بلکه هماغه شان يې خپل مالِک ته بې د څه عِوض نه اُوسپارل نو الله ﷻ واپس هماغه هار ده ته په حلالې طريقې سره ورکړو .

دِ مُشتبهِ مال نه د مسلمانانو زنانه ؤ پرهيز او احتياط

که يو طرفته په آسلافو کې داسې بزرگان او آولياءُ الله تېر شوي چې هغوی به د مُشتبِهِ مال نه ډير ځان ساتل نو بل طرف ته داسې پاکدامنې حَياناکې مسلمانې زَنانه هم تيرې شوي چې هغوی به د عباداتو سره سره د حرام مال نه هم ډير ځان ساتل ، که انسان د هغوی د اِحتياط واقعات اوګوري نو مکمل حيران شي . يو څو واقعات درته د عبرت د پاره ذکر کوم :

فأخذتها أقرأ فيها فقالوا لي : تحسن تكتب ؟ فقلتُ : نعم. فقالوا: علِّمنا الخطّ. فجاءوا بأولادهم من الصبيان والشباب. فكنتُ أعلِّمهم. فَحَصَلَ لِي أيضاً مِنْ ذٰلك شيءٌ كثيرٌ فقالوا لي بعد ذلك : عِنْدَنَا صَبِيَّةٌ يَتِيْمَةٌ. وَلَهَا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا نُرِيْدُ أَنْ تَتَزَوَّجَ بِهَا. فَامْتَنَعْتُ . فقالوا: لا بد ، وألزموني . فأجبتُهم إلى ذٰلك . فلمّا زفوها إليّ مددتُ عيني أنظرُ إليها ، فَوَجَدْتُ ذٰلِكَ الْعِقْدَ بِعَيْنِهِ مُعَلَّقًا فِي عُنُقِهَا. فما كان لي حينئذٍ شُغلٌ إلا النظرُ إليه . فقالوا : يَا شَيْخُ ! كَسَرْتَ قَلْبَ هٰذِهِ الْيَتِيْمَةِ مِنْ نَظَرِكَ إِلَى هٰذَا الْعِقْدِ. ولم تَنْظُرْ إليها. فَقَصَصْتُ عليهم قِصّة العقد . فَصَاحُوْا وَصَرَخُوْا بِالتهليل والتكبير. حتى بلغ إلى جميع أهلِ الجزيرة. فَقُلْتُ : مَا بِكُمْ. فَقَالُوْا: ذٰلِكَ الشَّيْخُ الَّذِيْ أَخَذَ مِنْكَ الْعِقْدَ أَبُوْ هٰذِهِ الصَّبِيَّةِ . وكان يقول : مَا وَجَدْتُ فِي الدُّنْيَا مُسْلِمًا إِلَّا هٰذَا الَّذِيْ رَدَّ عَلَيَّ هٰذَا الْعِقْدَ . وَكَانَ يَدْعُوْ وَيَقُوْلُ : اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ حَتّٰى أُزَوِّجَهُ بِابْنَتِيْ. والآن قد حصلت. فَبَقِيْتُ معها مدة و رزقتُ مِنها بولدين . ثمّ إنها ماتتْ فورثت العقد أنا وولداي. ثمّ مات الولدان فحصل العِقْدُ لي فبعته بمائة ألف دينار . وَهٰذَا الْمَالُ الَّذِي تَرَوْنَ مَعِي مِنْ بَقَايَا ذٰلِكَ الْمَالِ . ذيل طبقات الحنابلة ج١ ص ٣٢٣ أحمد بن محمد بن أحمد الدينوري البغدادي الفقيه..... ، شذرات الذهب في اخبار من ذهب ١٧٩/٦ سنة خمس وثلاثين وخمسمائة . هكذا ساق هذه الحكاية يوسف بن خليل الحافظ في معجمه. ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٤٥٧.

د ميمونه بنت أقرع رحمها الله احتياط

ميمونه بنت اقرع رحمها الله ډيره عبادت گزاره او پرهيزگاره زنانه وه ، دې به په خپل لاس باندې د وړې يا مالوچو نه تارونه جوړول ، دا به يې خرڅول ، او ددې خپل لاس حلاله گټه به يې استعمالوله ، د مُشتبه مال نه به يې سخت پرهيز کولو .

په " طبقاتُ الحنابله " کتاب کې ددې يوه واقعه ذکر ده : شيخ مروزي رحمه الله فرمايي چې ما يوه ورځ امام احمد بن حنبل رحمه الله ته ددې ميمونه بنت اقرع د مُشتبهِ څيزونو نه د پرهيز او احتياط يوه واقعه بيان کړه ، چې کله دې د وړې نه تارونه جوړ کړه ، او دا يې د تارونو خرڅوونکي دُکاندار سره د خرڅ د پاره کيښودل ، نو هغه ته يې وويل :

إِذَا بِعْتَ هٰذَا الْغَزْلَ فَقُلْ : إِنِّيْ رُبَمَا كُنْتُ صَائِمَةً فَأَرْخِيْ يَدِيْ فِيْهِ .

چې ته کله د وړې دا تارونه خرڅوې نو هغه اخيستونکي ته زما د طرفه وايه چې : زه کله روژه يم ، د کمزورتيا د وجې کله زما لاسونه سست شي (اِمکان شته چې د تارونو جوړولو په وخت په دې کې څه نقصان پيدا شوې وي ، او سَم مضبوط نه وي راغلي ، اوس ستا خوښه ، که أخلې يې او که نه ؟) ، ميمونې دا خبره دُکاندار ته اوکړه ، او ورنه روانه شوه .

په لاره کې يې اِطمينان رانغی ، واپس راغله ، دُکاندار ته يې وويل : چې ماله زما تارونه واپس راکړه : أَخَافُ أَنْ لَا يُبَيِّنَ الْغَزَّالُ هٰذَا .

د ماسره دا يَره ده چې خرڅوونکې به دا عيب بيان نه کړي (نو په دې سره به زما گټه مُشتبه شي ، نو خپل تارونه يې ورنه واپس وې وړل) .

امام احمد بن حنبل رحمه الله چې د ميمونه بنت اقرع رحمه الله دا د اِحتياط او تقوی نه ډکه واقعه واورېده نو دُعا يې ورته اوکړه چې : اې الله ! په دې زَنانه باندې رَحم اوکړې (چې دا څومره مُتقي او پرهيزگاره ده) . (١)

---

(١) أَخْبَرَنَا المروذي قَالَ و ذكر لأبِي عَبْدِ اللهِ ميمونة بنت الأقرع المُتعبدة ، فقلتُ له إنّها أرادتْ أنْ تَبِيْعَ غزلها . فقالتْ للغزال : إِذَا بِعْتَ هٰذَا الْغَزْلَ فَقُلْ : إِنِّيْ رُبَمَا كُنْتُ صَائِمَةً فَأَرْخِيْ يَدِيْ فِيْهِ . ثُمَّ ذَهَبَتْ ، و رَجَعَتْ ، فقالتْ : رد عَلَيَّ الْغَزْلَ أَخَافُ أَنْ لَا يُبَيِّنَ الْغَزَّالُ هٰذَا . فترحم أَبُو عَبْدِ اللهِ عليها . طبقات الحنابلة ج١ ص ٤٢٦ ميمونة الاقرع ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٣٢٧ .

د بشر بن الحارث رحمه الله د خور "مخه" احتياط

بشر بن الحارث رحمه الله يو لوي ولي الله او بزرګ تېر شوی، دده ولايت او بزرګي د هر چا په نزد مسلمه ده، دا د امام احمد بن حنبل رحمه الله هم عصر ؤ، دده درې (۳) خوراني وې، هغه هم ډېرې عبادت ګزارې او پرهيزګارې وې، د حرام او مشتبه شيانو نه به يې ډېر ځانونه ساتل، دې زنانه ؤ به کله کله په پرده کې د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه د مسئلو په باره کې پوښتنې هم کولې، په "طبقات الحنابله" کې د دوی د احتياط او پرهيزګارۍ څه واقعات ذکر دي:

۱. د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوي عبدالله بن احمد وايي چې يو کرت د بشر بن الحارث خور "مخه" زما پلار ته راغله، او په پرده کې يې ورنه دې مسئلې پوښتنه اوکړه: چې زه يوه ښځه يم، زما ټوله سرمايه دوه دانقه ده (۱)، زه په دې دوه دانقو باندې مالوچ واخلم، ددې نه په خپل لاس باندې تارونه جوړ کړم، بيا دا تارونه په درې دانقه باندې خرڅوم (نو ماته يو دانق په ګټه کې پاتې شي) بيا زه په دې يو دانق باندې د يوې جمعې نه تر بلې جمعې پورې ګزاره کوم، يوه شپه ابن طاهر د خپلو ملګرو سره راروان ؤ، د هغه سره د رڼا قنديلونه هم وو.

(ابن طاهر يو ظالم کس ؤ، د حکومت د طرفه مقرر شوې ؤ چې شپې به يې ګشت کولو، د بغداد په ښار کې به ګرځيده).

کله چې ابن طاهر په لاره تيريده نو زما د کور سره څنګ کې څه وخت د پاره اودريده، ځکه د خلقو سره يې د ضروري امورو او مصالحو په باره کې خبرې کولې، ما چې کله د قنديل دا رڼا اوليده نو دا مې غنيمت اوګڼله، او په دې رڼا کې مې د مالوچو يو څو تارونه جوړ کړه، کله چې ابن طاهر لاړ نو ما سره دا فکر پيدا شو چې الله ﷻ به د مانه ددې په باره کې پوښتنه کوي (ځکه دا خو سرکاري رڼا وه، او دا خو صرف د سرکاري کارونو د پاره

---

(۱) په يو درهم کې شپږ دانقه وي، او ددې زنانه ټوله سرمايه دوه دانقه وه، يعنې ددې ټوله سرمايه د يو درهم دريمه حصه وه.

مقرر شوې وه ، حالانکه ما ددې نه څېله فائده واخيسته ، او څه تارونه مې په کې جوړ کړل ، نو په دې سره خو زما کټه مُشتبه شوه)

اې احمد بن حنبل ! ما ددې پريشانۍ نه خلاصه کړه (او ما ته ددې په باره کې صحيح جواب راکړه چې زه اوس څه اوکړم ؟) الله ﷻ دې تاسو ته هم د هر قِسمه پريشانيانو نه خلاصې درکړي .

امام احمد بن حنبل رحمه الله چې ددې زنانه تقوی ، پرهيزګاری او اِحتياط ته اوکتل نو ورته وې ويل :

ته اوس دا ټول تارونه د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړه ، اګر چې ستا رأسُ المال (يعنی ټوله سَرمايه) به هم د تاسره پاتې نشي ، خو الله ﷻ به تا ته ددې بهترين عِوض درکړي .

د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوي عبدالله وايي چې کله دا زنانه لاړه نو ما څپل پلار ته وويل :

يَا أَبَتِ ! لَوْ قُلْتَ لَهَا لَوْ أَخْرَجت الَّذِيْ أَدْرَكْت فِيْهِ الطَّاقَاتِ .

اې پلاره ! که چيرته دا دې زنانه ته دا حکم کړې وی چې : " تا څومره تارونه د ابن ظاهر په رڼا کې جوړ کړي دي صرف هغه صدقه کړه " نو دا به ډيره ښه وه (ځکه په دې سره به د هغې سَرمايه بَچ شوې وه ، حالانه تاسو خو هغې ته د ټولو تارونو صدقه کولو حکم اوکړو)

امام احمد بن حنبل رحمه الله وفرمايل :

يَا بُنَيَّ ! سُؤَالُهَا لَا يَحْتَمِلُ التَّأْوِيْلَ .

اې ځويه ! د هغې سوال په دومره تقوی او اِحتياط باندې مَبني وُ چې د هغې د پاره ددې جواب نه علاوه بل جواب مناسب نه وُ .

عبدالله وايي چې بيا ما ته والد صاحب وويل :

مَنْ هٰذِهٖ ؟ دا زَنانه څوک وه ؟

ما ورته وويل : مُخّة أخت بشر بْن الحارث .

دا د بشرين الحارث خور " مُخّه " وه .

امام احمد بن حنبل رحمه الله وفرمايل : د همدې احتياط او پرهيزګارۍ په وجه خو ورته الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړی دی . (١)

٢ . د همدې زنانه متعلق يوه بله واقعه هم نقل ده چې دا يو ځل امام احمد بن حنبل رحمه الله له راغله ، سلام يې واچول ، او په پَرده کې يې ورنه پوښتنه اوکړه :

زه يوه زنانه يم ، د شپې د ډيوې رڼا ته د وړی نه تارونه جوړوم ، کله چې ډيوه مړه شي نو زه بيا د سپوږمۍ په رڼا کې تارونه جوړوم ،

فَعَلَيَّ أَنْ أُبَيِّنَ غَزْلَ الْقَمَرِ مِنْ غَزْلِ السِّرَاجِ ؟

آيا په ما باندې (اوس) دا لازم دي چې زه (د تارونو خرڅولو په وخت) اخيستونکي ته د سپوږمۍ په رڼا کې د جوړ شوو تارونو او د ډيوې په رڼا کې د جوړ شوو تارونو په مينځ کې جُدائي اوکړم ؟ (چې دا تارونه مې د سپوږمۍ په رڼا کې جوړ کړي ، او دا نور مې د ډيوې په رڼا کې جوړ کړي) .

امام احمد بن حنبل رحمه الله ورته وفرمايل :

إِنْ كَانَ عِنْدَكِ بَيْنَهُمَا فَرْقٌ فَعَلَيْكِ أَنْ تبيني ذٰلِكَ .

که چيرته ستا په نزد باندې په دې دواړه قِسمه تارونو کې (د ښه او خراب په اِعتبار سره) فرق وي نو بيا په تا باندې لازم دي چې ته اخيستونکي ته د دواړو په مينځ کې د فرق خبره اوکړې .

---

(١) وقال عَبدُ الله بنَ أحمد جاءت مُخة أخت بشر بن الحارث إلى أبي فقالت له إنّي امرأة رأس مالي دانقين . أشتري القطن فأردنه فأبيعه بنصف درهم . فأتقوت بدانق من الجُمعة إلى الجمعة فمرّ ابن طاهر الطائف ومعه مشعل فوقف يُكلم أصحاب المصالح . فاستغنمتُ ضوءَ المشعل . فغزلتُ طاقات . ثم غاب عني المشعل . فعلمتُ أنّ لله في مطالبة فخلّصني خلّصك الله . فقال لها تخرجين الدانقين وتبقين بلا رأس مالٍ حتى يعوضك الله خيرًا . قال عبد الله : فقلتُ لأبي يا أبت ! لو قلتَ لها لو أخرجت الّذي أدركت فيه الطاقات . فقال : يَا بُنَيَّ ! سُؤالُهَا لَا يَحْتَمِلُ التَّأْوِيْلَ . ثُمَّ قَالَ : مَنْ هَذِهِ ؟ قلتُ مُخة أخت بشر بن الحارث . فقال : من ههنا أُتيت . طبقات الحنابلة ج١ ص ٤٢٧ مخة أخت بشر بن الحارث ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٢٢٠ .

Scanned with CamScanner

د مسئلې آوريدو نه پس دا ښځه لاړه ، د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوی عبدالله وايي چې زما پلار ددې ښځې زنانه د تقوی ، اِحتياط او د داسې عجيبه پوښتنې په کولو سره ډير مُتأثره شو ، او وې ويل:

مَا سَمِعْتُ قَطُّ إِنْسَانًا يَسْأَلُ عَنْ مِثْلِ هٰذَا... (۱)

ما تر اوسه پورې داسې يو انسان نه دې ليدلی چې دداسې احتياط او تقوی نه ډکې مسئلې تپوس يې کړې وي...

چې کله انسان د الله ﷻ تابعدار شي نو هر شی دده حکم مني

چې کله انسان د الله ﷻ صحيح تابعدار شي ، په ده کې تقوی او پرهيزګاري پيدا شي نو بيا هر شی دده حکم مني ، او هيڅ شی دده د حکم مخالفت نه کوي ، ددې په باره کې درته يو څو واقعات ذکر کوم:

۱ . د حضرت سلمان فارسي ﷺ په وينا هوسۍ او مرغۍ راتلل

حسن بصري رحمه الله فرمايي چې يو ځل حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه ته په مدائن ښار کې يو ميلمه راغی ، سلمان فارسي ﷺ ميلمه د ځان سره روان کړو او د ښار نه بهر يو ځنګل طرف ته لاړل ، هلته يې ډيرې هوسۍ او مرغۍ اُوليدې ، سلمان فارسي ﷺ دوی ته وويل:

---

(۱) قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بن حنبلٍ كنتُ مع أبي يومًا من الأيامِ في المنزل فدقّ داقّ الباب . قَالَ لي: أخرج فانظرْ مَنْ بِالباب ؟ قَالَ فخرجتُ فإذا امرأةٌ قَالَتْ لي : إستأذن لي عَلَى أبي عَبْدِاللهِ . يعني أباه . قَالَ: فاستأذنته فقال: أدخلها فدخلت فجلست فسلّمتْ عليه وقالت له: يا أبا عَبْدَ الله ! أنا امرأةٌ أغزلُ بالليلِ في السراج . فربما طفئ السراج . فأغزل في القمر . فَعَلَيَّ أَنْ أُبَيِّنَ غَزْلَ القَمَرِ مِنْ غَزْلِ السِّرَاجِ؟ قَالَ فقال لها: إِنْ كَانَ عِنْدَكِ بَيْنَهُمَا فَرْقٌ فَعَلَيْكِ أَنْ تبيني ذَلِكَ ، ... قَالَ فودعته وخرجتْ .قَالَ فقال لي: يا بُنَيَّ ! مَا سَمِعْتُ قَطُّ إِنْسَانًا يَسْأَلُ عَنْ مِثْلِ هَذَا . اتبع هذه المرأة فانظر أين تدخل قَالَ فاتبعتها فإذا هي قد دخلت إلى بيت بشر بن الحارث وإذا هي أخته قَالَ فرجعت فقلت له فقال محال أن تكون مثل هذه إلا أخت بشر . طبقات الحنابلة ج۱ ص۴۲۸ محنة اخت بشر بن الحارث ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ۴۲۵ .

Scanned with CamScanner

لِيَأْتِيَ شَيْءٌ وَطَيْرٌ مِنكُنَّ سَمِينَتَانِ ، فَقَدْ جَاءَنِي ضَيْفٌ وَأُحِبُّ إِكْرَامَهُ .

په تاسو کې دې يوه څربه هوسۍ او څربه مرغۍ ماته راشي ، ځکه زما ميلمه راغلې دی ، او زه دده اِکرام (عزت او ميلمستيا) کول غواړم .

نو يوه هوسۍ او يوه مرغۍ دوی ته راغله . ميلمه چې دا اُوکته نو ډير حيران شو ، او وې ويل : سبحان الله ، اې سلمان فارسي ! الله ﷻ تاته مرغۍ او هوسۍ مُسخّر کړي دي ؟

سلمان فارسي ﷺ ورته وفرمايل :

أَفَتَعْجَبُ مِنْ هٰذَا ؟ هَلْ رَأَيْتَ عَبْدًا أَطَاعَ اللهَ فَعَصَاهُ شَيْءٌ . (۱)

آيا ته تعجب کوی ؟ (يعنی په دې کې د تعجب خبره نشته) آيا تا داسې يو بنده ليدلې دی چې هغه د الله ﷻ اِطاعت کړې وي او بيا په مخلوقاتو کې يو شي دده نافرمانی کړې وي ؟ (يعنی کله چې يو انسان د الله ﷻ حکم اُومني نو د مخلوقاتو هر شی به دده حکم مني) .

۲ . د يو شپونکي کرامت

ابراهيم بن آدهم رحمه الله فرمايي چې يو ځل ما په ځنګل کې يو شپونکي ته وويل : ماته شوده (پَی) يا اُوبه په کار دي . شپونکي راته وويل : دواړه شيان شته دی ، خو ستا کوم يو خوښ دی ؟

ما ورته وويل : اُوبه . دې شپونکي په خپله اَمسا باندې يو کانړې اُووهل ، نو د هغې نه يوه چينه روانه شوه ، ما دغه اُوبه اُوڅکلې ،

فَإِذَا هُوَ أَبْرَدُ مِنَ الثَّلْجِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ .

دا اُوبه د واورې نه يَخې وی ، او د شهدو نه خوږې وی .

په دې ليدلو سره زه ډير حيران شوم ، شپونکي راته وويل :

لَا تَتَعَجَّبْ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَطَاعَ مَوْلَاهُ أَطَاعَهُ كُلُّ شَيْءٍ .

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ۱۵۹ .

تعجب مه کوه ، ځکه چې کله يو بنده د خپل الله ﷻ اطاعت کوي نو هر شی به دده اطاعت کوي . (١)

د بعضو بزرګانو قول دی : مَنْ خَدَمَ اللهَ خَدَمَتْهُ الدُّنْيَا ، وَمَنْ أَطَاعَ اللهَ أَطَاعَهُ الْمَخْلُوقُ .

څوک چې د الله ﷻ خدمت يعنی عبادت اوکړي نو ټوله دُنيا به دده خدمت ګاره جوړه شي ، او څوک چې د الله ﷻ اطاعت اوکړي نو ټول مخلوق به دده فرمانبردار جوړ شي .

د الله ﷻ د محبوب کيدلو سره سره به دا کس د مسلمانانو هم محبوب شي ، بلکه د حيوانانو ، دِرندګانو او مرغو به هم محبوب شي .

۳ . د سفيان ثوري رحمه الله سره د سپي خبرې :

حافظ ابو نعيم رحمه الله په "حلية الاولياء" کې يوه واقعه رانقل کړې : سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې جُمات ته کومه لاره تللې وه په هغې کې يو سپې وُ چې خلق به يې چيچل ، يو ځل زه جُمات ته په دې لاره باندې روان ووم ، په لاره کې همدا سپې ولاړ وُ ، نو زه د لارې نه يو طرف ته روان شوم ، کله چې زه سپي اوليدم نو (سپي راته الله ﷻ ګويان کړو) راته وې ويل : إِنَّمَا سَلَّطَنِيَ اللهُ عَلَى مَنْ يَشْتِمُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ . (٢)

اې ابو عبدالله ! ته په لاره تېر شه (تاته هيڅ هم نه وايم) ځکه زه الله ﷻ په هغه چا مُسلط کړې يم چې هغوی حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ته کنځل کوي .

٤ . شيبان راعي رحمه الله د ځنګل زمري د غوږ نه اونيوه :

په "حلية الاولياء" کې دا واقعه هم ذکر ده ، سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې :

---

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ١٥٩ .

(٢) حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ خُنَيْسٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ ، يَقُولُ : « كَانَ عَلَى طَرِيقِي إِلَى الْمَسْجِدِ كَلْبٌ يَعْقِرُ النَّاسَ ، فَأَرَدْتُ يَوْمًا الصَّلَاةَ وَالْكَلْبُ عَلَى الطَّرِيقِ ، فَتَنَحَّيْتُ عَنْهُ » فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ ! جُزْ ، فَإِنَّمَا سَلَّطَنِي اللهُ عَلَى مَنْ يَشْتِمُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٧/٧٣ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ . ترغيب المسلمين ص ٣٧٥

Scanned with CamScanner

زه او شيبان راعي رحمه الله (کوم چې ډير لوي بزرګ ؤ ، مونږ) دواړه پياده حج ته روان شو ، هر کله چې مونږ يو ځای ته اُورسيدو نو ناڅاپه زمونږ مخې ته يو زمري راغی ، ما شيبان ته وويل :

أَمَا تَرَى هٰذَا الْكَلْبَ قَدْ عَرَضَ لَنَا ؟

آيا ته دا سپې (يعنی زمري) ګوری کوم چې زمونږ مخې ته راغی (اوس به څه کوو ؟).

شيبان رحمه الله راته وويل : لَا تَخَفْ يَا سُفْيَانُ ! . اې سفيان ويريږه مه .

بيا شيبان په زمري باندې يوه چغه اوکړه ، زمري د مونږ سره مانوس شو ، د سپي په شان يې (د خوشامندی نه) لکۍ اُوخوزوله (او شيبان رحمه الله ته راغی) ، شيبان دا زمري د غوږ نه اُونيوه او په قلاره يې راښکل . سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې ما شيبان ته وويل : مَا هٰذِهِ الشُّهْرَةُ ؟ دا ته څه د شهرت او رِيا کاري کار کوی ؟

شيبان راته وويل :

وَأَيُّ شُهْرَةٍ تَرَى يَا ثَوْرِيُّ ؟ لَوْلَا كَرَاهِيَةُ الشُّهْرَةِ مَا حَمَلْتُ زَادِيْ إِلٰى مَكَّةَ إِلَّا عَلٰى ظَهْرِهِ . (١)

اې سفيان ثوري ! تا ته کوم شهرت په نظر راځي ؟ (يعنی په دې کې خو هيڅ شهرت نشته) ، که چيرته ما شهرت بَد نه ګڼرلی نو ما به اوس دا خپل آسباب ددې زمري په شا باندې مکې معظمې ته وړې وی (ليکن زه شهرت بَد ګڼم ، او نه يې خوښوم).

سبحان الله . د حلال خوراک او عباداتو په وجه الله ﷻ د ځنګل زمري دداسې خلقو تابع ګرځولي وو ، حالانکه زمري د انسان دُښمن دی ، انسان هلاکوي خو بيا هم الله ﷻ د خپلو نيکانو بندګانو تابعدار اوګرځول .

---

(١) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي الزَّرْقَاءِ ، قَالَ : سَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ ، يَقُوْلُ : خَرَجْتُ حَاجًّا أَنَا وَشَيْبَانُ الرَّاعِيْ مُشَاةً ، فَلَمَّا صِرْنَا بِبَعْضِ الطَّرِيْقِ إِذَا نَحْنُ بِأَسَدٍ قَدْ عَارَضَنَا ، فَقُلْتُ لِشَيْبَانَ : أَمَا تَرَى هٰذَا الْكَلْبَ قَدْ عَرَضَ لَنَا ؟ فَقَالَ لِيْ : لَا تَخَفْ يَا سُفْيَانُ ! ثُمَّ صَاحَ بِالْأَسَدِ فَتَبَصْبَصَ وَضَرَبَ بِذَنَبِهِ مِثْلَ الْكَلْبِ ، فَأَخَذَ شَيْبَانُ بِأُذُنِهِ فَعَرَكَهَا ، فَقُلْتُ لَهُ : « مَا هٰذِهِ الشُّهْرَةُ ؟ » فَقَالَ لِيْ : وَأَيُّ شُهْرَةٍ تَرَى يَا ثَوْرِيُّ ؟ لَوْلَا كَرَاهِيَةُ الشُّهْرَةِ مَا حَمَلْتُ زَادِيْ إِلٰى مَكَّةَ إِلَّا عَلٰى ظَهْرِهِ " . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٦٨/٧ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ .

٥. د سفيان ثوري رحمه الله سره د يوې بلبلې محبت:

ابومنصور رحمه الله فرمايي چې سفيان ثوري رحمه الله به (زما د حُجرې) په دې کمره کې اُوسيده ، دلته زما ځوي يوه بَلبله ساتلې وه ، په پَنجره کې يې بَنده کړې وه ، يوه ورځ ماته سفيان ثوري رحمه الله وويل : مَا بَالُ هٰذَا الطَّيْرِ مَحْبُوْسٌ ؟ لَوْ خُلِّيَ عَنْهُ .

دا مرغۍ مو ولې په پَنجره کې بنده کړې ده ؟ که دا آزاده کړې شي نو ډيره به بهتره وي.

ابومنصور وايي ما ورته وويل : دا خو زما د ځوي ده ، او هغه يې تاسو ته هِبه کوي (اوس دا ستاسو شوه) ، سفيان ثوري رحمه الله راته وْويل : زه يې ورنه مُفت نه آخلم بلکه زه به ددې په عِوض کې يو دِينار ورکړم .

بيا سفيان ثوري رحمه الله دا مرغۍ د پَنجرې نه رااُوويسته ، او فورًا يې خوشې (آزاده) کړه . ددې مرغۍ دده سره دومره مِينه پيدا شوه چې د ورځې به دا د خپل رِزق د تلاش پسې اُووته ، ماښام به واپس راغله او دده د کمرې په يو گُنج کې به يې شپه تېره کړه .

فَلَمَّا مَاتَ سُفْيَانُ تَبِعَ جَنَازَتَهُ ، فَكَانَ يَضْطَرِبُ عَلَى قَبْرِهِ .

کله چې سفيان ثوري رحمه الله وفات شو دا مرغۍ هم په هوا باندې دده د جنازې سره لاړه ، او دا به د هغه په قبر باندې ډيره پريشانه پرته وه .

بيا به ځو شپې مسلسل د سفيان ثوري رحمه الله قبر ته تلله ، کله به يې د قبر سره شپه هم تيره کړه ، او کله به واپس هماغه زړې کمرې ته راغله . ثُمَّ وَجَدُوْهُ مَيِّتًا عِنْدَ قَبْرِهِ .

بيا خلقو دا مرغۍ د سفيان ثوري رحمه الله د قبر سره اوکته چې مړه شوې وه .

نو خلقو دا مرغۍ دده په قبر يا دده د قبر سره څنگ کې ښخه کړه . (١)

---

(١) بَاتَ سُفْيَانُ فِي هٰذَا الْبَيْتِ ، وَكَانَ هٰهُنَا بُلْبُلٌ لِابْنِيْ . فَقَالَ : « مَا بَالُ هٰذَا الطَّيْرِ مَحْبُوْسٌ ؟ لَوْ خُلِّيَ عَنْهُ » فَقُلْتُ : هُوَ لِابْنِيْ ، وَهُوَ يَهَبُهُ لَكَ . قَالَ : فَقَالَ: « لَا ، وَلٰكِنِّيْ أُعْطِيْهِ دِيْنَارًا » . قَالَ : فَأَخَذَهُ فَخَلَّى عَنْهُ . فَكَانَ يَذْهَبُ فَيَرْعَى فَيَجِيْءُ بِالْعَشِيِّ فَيَكُوْنُ فِيْ نَاحِيَةِ الْبَيْتِ . فَلَمَّا مَاتَ سُفْيَانُ تَبِعَ جَنَازَتَهُ ، فَكَانَ يَضْطَرِبُ عَلَى قَبْرِهِ . ثُمَّ اخْتَلَفَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَيَالِيَ إِلَى قَبْرِهِ . فَكَانَ رُبَّمَا بَاتَ عَلَيْهِ ، وَ رُبَّمَا رَجَعَ إِلَى الْبَيْتِ . ثُمَّ وَجَدُوْهُ مَيِّتًا عِنْدَ قَبْرِهِ . فَدُفِنَ مَعَهُ فِي الْقَبْرِ أَوْ إِلَى جَنْبِهِ . حلية الاولياء وطبقات الاصفياء ٧/ ٥٨ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ . ترغيب المسلمين ص ٣٨٢ .

Scanned with CamScanner

فائده: سبحان الله ، مرغۍ هم پيژندله چې سفيان ثوري رحمه الله لوي بزرگ دی نو ځکه يې ورسره د دومره عشق مظاهره اوکړه .

معلومه شوه چې درندګان او مرغۍ هم اولياءالله پيژني او د دوی سره محبت کوي .

د الله ﷻ په نزد د مسلمان ډير لوي شان او لويه مرتبه ده

کوم مسلمان چې د حرام مال او مُشتبه شيانو نه ځان ساتي ، په ځان کې تقوی او پرهيزګاري پيدا کړي ، او عبادات پوره آداء کوي نو د الله ﷻ په نزد باندې د داسې مسلمان ډير لوي شان او لويه مرتبه ده .

مشهور بزرګ ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې زه يو ځل په سفر باندې اُووتم ، يو ځنګل ته اُورسيدم ، هلته راسره يو عيسائي راهب ملاؤ شو ، چې د ملا په مينځ باندې به يې زنار هم زورَند ؤ ، (زنار يو مزې او تار دی ، دا د عيسائي کافرانو خاص نخه ده) ، دې عيسائي ماته وويل :

يو ځای به دواړه سفر کوو (ما ورته وويل : صحيح ده) .

کله چې مونږ سفر شروع کړو ، د اُووه (۷) ورځو سفر کولو په دَوران کې مونږ ته د خوراک هيڅ شی ملاؤ نه شو ، په اُوومه ورځ عيسائي راهب راته وويل :

يَارَاهِبَ الْحَنَفِيَّةِ ! هَاتِ مَا عِنْدَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ فَقَدْ جُعْنَا .

اې د مسلمانانو بزرګه ! ته چې کومه بزرګي لرې هغه ظاهره کړه ، ځکه مونږ اُوږي شوي يو .

ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې ما دُعا اوکړه : اې الله ! ما ددې عيسائي کافر د وړاندې مه رَسواء کوه (زمونږ د خوراک اِنتظام اوکړه)

فَرَأَيْتُ طَبَقًا عَلَيْهِ خُبْزٌ وَلَحْمٌ وَشِوَاءٌ وَرُطَبٌ وَكُوزٌ ، فَأَكَلْنَا وَشَرِبْنَا .

ما ناڅاپه د غېبو نه يو غټ رِکابۍ اُوليده چې په هغې کې روټۍ ، وريته شوې غوښه ، تجورې او د اُوبو لوخې ؤ ، نو مونږ دا خوراک اوکړو ، او دا اُوبه مو اُوڅکلې .

موټر بیا خپل سفر مخ په وړاندې شروع کړو، تر د اووه (۷) ورځو پورې مو سفر اوکړو، خو په دې اووه ورځو کې موږ ته د خوراک د پاره هیڅ ملاؤ نه شو، په اوومه ورځ ما دې عیسائي ته ووېل:

يَا رَاهِبَ النَّصْرَانِيَّةِ! هَاتِ مَا مَعَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ. فَقَدِ انْتَهَتِ النَّوْبَةُ إِلَيْكَ

اې عیسائي راهبه! ته چې کوم بزرګي لرې هغه ښکاره کړه ځکه اوس نمبر ستا دی.

عیسائي راهب په خپله امسا باندې تکیه اولګوله او څه دُعا یې اوکړه.

فَإِذَا بِطَبَقَيْنِ عَلَيْهِمَا أَضْعَافُ مَا كَانَ عَلَى طَبَقِي.

ناڅاپه دوه غټ رِکابي د غیبو نه راښکاره شو، په هغې باندې زما د رِکابي په دوچند شیان موجود وو.

ابراهیم خواص رحمه الله فرمایي چې په دې لیدلو سره زه ډېر حیران شوم، او په غیرت کې راغلم، هغه را ته د خوراک خوړو ویښا اوکړه خو ما د خوراک خوړو نه اِنکار اوکړو، هغه په مسلسل د خوړو اِصرار کولو خو ما به اِنکار کولو.

(ځکه ما ته دا غیرت راغی چې زه مسلمان ووم زما د پاره د غیبو نه یو رِکابي د خوراک راغلو، او دې عیسائي دی دده په دُعا سره د غیبو نه دوه رِکابي د خوراک راغله).

بیا هغه عیسائي راهب ما ته ووېل: ته روټی خوره، زه تا ته دوه خوشخبري دَر اَوروم:

إِحْدَاهُمَا: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

اوله خوشخبري داده چې زه مسلمان شوم او کلمه شهادت یې ووېله.

بیا ده هغه زنّار د ملا نه راخلاص کړو، او وې غورځول.

وَالْأُخْرٰى: إِنِّيْ قُلْتُ: اَللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ لِهٰذَا الْعَبْدِ خَطَرًا عِنْدَكَ فَافْتَحْ لِيْ بِهٰذَا.

دویمه خوشخبري داده چې ما همدا ستا په وسیله باندې د الله ﷻ نه دا دُعا غوښتې وه چې: اې الله! که ستا په نزد باندې ددې ابراهیم خواص رحمه الله څه مرتبه وي نو ما ته د همده په وسیله باندې دا کرامت راکړه، او په موږ فراخي راوله.

ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې بيا مونږ دواړو دا خوراک اوخوړ ، او اوبه مو اوڅکلې ، بيا مو يو ځای د بيتُ الله حَج اوکړو ، تر د يو کال پورې يو ځای وو ، بيا هغه وفات شو ، ما په مکه مکرمه کې په بطحاء مقام کې دَفن کړو .(١)

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا رااووته چې کوم کس په دُنيا کې د مُشتبِه خوراک او مُشتبِه شيانو نه ځان ساتي ، او د پرَدي مال په باره کې ډير اِحتياط کوي نو الله ﷻ به د داسې کس دِين او عِزت محفوظ ساتي ، او داسې کس به په حرامو کې د واقع کيدلو نه هم محفوظ کوي

همدارنګې الله ﷻ به داسې کس د مُتّقيانو په ډله کې داخل کړي ، چې په نتيجه کې به دے ته په دُنياوي ژوند کې د اِطمينان ، سکون ، او خوشحالۍ سره سره د آخرت نِعمتونه او خوشحالياني هم ورکړي .

الله ﷻ دې مونږ ټول د مُشتبِه او حرام مال نه اوساتي ، او د خپلو غيبي خزانو نه دې مونږ ټولو ته فراخه حلال رزق راکړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

---

(١) قَالَ إِبْرَاهِيمُ الْخَوَّاصِ: دَخَلْتُ الْبَادِيَةَ مَرَّةً، فَرَأَيْتُ نَصْرَانِيًّا عَلَى وَسْطِهِ زُنَّارٌ، فَسَأَلَنِي الصُّحْبَةَ. فَمَشَيْنَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ. فَقَالَ لِي: يَا رَاهِبَ الْحَنَفِيَّةِ ! هَاتِ مَا عِنْدَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ فَقَدْ جُعْنَا . فَقُلْتُ: إِلٰهِي ! لَا تَفْضَحْنِي مَعَ هٰذَا الْكَافِرِ . فَرَأَيْتُ طَبَقًا عَلَيْهِ خُبْزٌ وَلَحْمٌ وَشِوَاءٌ وَرُطَبٌ وَكُوزٌ . فَأَكَلْنَا وَشَرِبْنَا . وَمَشَيْنَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ . ثُمَّ بَادَرْتُ، وَقُلْتُ: يَا رَاهِبَ النَّصْرَانِيَّةِ ! هَاتِ مَا مَعَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ. فَقَدِ انْتَهَتِ النَّوْبَةُ إِلَيْكَ . فَاتَّكَأَ عَلَى عَصَاهُ وَدَعَا . فَإِذَا بِطَبَقَيْنِ عَلَيْهِمَا أَضْعَافُ مَا كَانَ عَلَى طَبَقِي . فَتَحَيَّرْتُ وَتَغَيَّرْتُ . وَأَبَيْتُ أَنْ آكُلَ . فَأَلَحَّ عَلَيَّ وَلَمْ أُجِبْهُ. فَقَالَ: كُلْ فَإِنِّي أُبَشِّرُكَ بِبِشَارَتَيْنِ: إِحْدَاهُمَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . وَحَلَّ الزُّنَّارَ . وَالْأُخْرٰى: إِنِّي قُلْتُ: اَللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ لِهٰذَا الْعَبْدِ خَطَرًا عِنْدَكَ فَافْتَحْ لِي بِهٰذَا . فَفَتَحَ . قَالَ: فَأَكَلْنَا وَمَشَيْنَا وَحَجَّ . وَأَقَمْنَا بِمَكَّةَ سَنَةً. ثُمَّ مَاتَ، وَدُفِنَ بِالْبَطْحَاءِ . مسالك الابصار في ممالك الامصار ٨/ ١٠١ أبو إسحاق إبراهيم بن أحمد بن إسماعيل الخواص، . . بريقة محمودية في شرح طريقة محمدية وشريعة نبوية في سيرة الفصل الأول في التشجيع الإنفاق ١/ ٢٠٣ ، ترغيب المسلمين ص ٣٥١ .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾.

سورة البقرة آية ۲۷۸.

د سُود خوړلو سزاګاني او نقصانات

تاليف

اَبُوالشَّمس مولانا نُوْرُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د سود خوړلو سزاګاني او نقصانات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ، فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَأْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوْسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا ثَلَاثٌ وَسَبْعُوْنَ بَابًا ، اَيْسَرُهَا مِثْلُ اَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ اُمَّهٗ . (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : دِرْهَمُ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ اَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِيْنَ زَنْيَةً . (٣)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

---

(١) سورة البقرة آية ٢٧٨ ، ٢٧٩ .

(٢) رواه الحاكم وقال : صحيح على شرط البخاري ومسلم ، ورواه البيهقي من طريق الحاكم ثم قال هذا إسناد صحيح ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٧ رقم الحديث ١٨٥١ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا اِثْنَانِ وَسَبْعُوْنَ بَابًا ، اَدْنَاهَا مِثْلُ اِتْيَانِ الرَّجُلِ اُمَّهٗ . المعجم الاوسط ٧/١٨٥ رقم الحديث ٧١٥١ ، المعجم الكبير للطبراني ١٣/ ١٧٢ رقم الحديث ٣١٢ ، شرح السنة للبغوي ٨/٥٤ رقم الحديث ٢٠٥٤ باب وعيد اكل الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم ١٨٥٧ .

(٣) رَوَاهُ أَحْمَدُ والدراقطني ، وَرَوَى الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيْمَانِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مشكاة المصابيح باب الربا الفصل الثالث ٢/٨٥٩ رقم الحديث ٢٨٢٥ (١٩) ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٣ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٨ رقم الحديث ١٨٥٥ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنز العمال ٩٧٦١ ، ورقم ٩٧٦٢ الباب الرابع في الربا الفصل الاول في الترهيب عنه .

نوټ : په يو روايت کې د سود يو درهم د دوه ديرش (٣٢) زناګانو نه هم لويه ګناه خودل شوى . قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَدِرْهَمٌ يُصِيْبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا اَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ ثَلَاثَةٍ وَثَلَاثِيْنَ زَنْيَةً يَزْنِيْهَا فِي الْإِسْلَامِ . المعجم الكبير للطبراني ١٢/ ٣٦١ رقم الحديث ١٣٩٩٢ .

په اسلام کې په بعضو طريقو سره د مال ګټلو نه منع راغلې

محترمو مسلمانانو وروڼو ! په اِسلامي شريعت کې په بعضو طريقو سره د مال ګټلو نه منع راغلې ده . او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې شريعت په کومو طريقو او ذرائعو سره مال ګټل حرام کړي دي د مسلمانانو کاميابي او خوشحالي په همدې کې ده چې د دغه طريقو نه ځان اُوساتي .

او په کومه معاشره کې چې خلق د اِسلامي حُدودو پَرواه نه کوي ، په حرامو طريقو سره مال و دولت ګټي د داسې معاشرې نه د خېرخواهي ، همدردي ، محبت ، اِيثار او وروړولۍ جَذبه ختميږي ، او په دوی کې د خُود غرَضي ، کنجُوسي ، سنګ دِلي او بې رَحمي صفات پيدا کيږي ، بيا هر کس دا کوشش کوي چې په څه طريقې سره مال و دولت پيدا کړي ، که په دې کې د يو مسلمان حَيا او عِزت ته نقصان هم رسي خو دې يې هيڅ پَروا نه کوي .

د حرام په ذرائعو کې بَدترينه ذريعه سُود دی ، ځکه په قرآن کريم کې د سُود د ممانعت سره سره سُود خور ته اِعلانِ جنګ هم شوی ، او د سُود په باره کې په قرآن کريم او احاديثو کې داسې سخت سخت وعيدونه راغلي چې هغه د بلې ګناه په باره کې ندي راغلي .

سُود خورو ته د الله او د رسول د طرفه اعلانِ جنګ

ما چې ستاسو د وړاندې د قرآن کريم د سورة بَقرې کوم دوه آيتونه ذکر کړه په دې کې په اول آيت کې مؤمنانو ته د الله ﷻ نه د وِيريدو حکم شوی ، وروستو الله ﷻ مؤمنانو ته د سُود پرېخودو حکم کړی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو د الله ﷻ نه اُووېرېږئ ، او باقي پاتې سُود پرېږدئ که چېرته تاسو رښتيني مؤمنان يئ .

(١) سورة البقرة آية ٢٧٨ .

بیا وروسته دویم آیت کې الله ﷻ ددې حکم مخالفت کوونکو د پاره سخته سزا ذکر کړی، الله تعالی فرمایي:

﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴾. (۱)

ترجمه: پس که چیرته تاسو دا کار او نکړو (یعنی د سود نه منع نه شوئ) نو بیا د الله او رسول سره جنګ کولو ته تیار شئ (یعنی د الله ﷻ او د رسول ﷺ د طرفه اعلانِ جنګ واورئ).

فائده: په دې آیت کې سود خوړونکو ته د الله او د رسول د طرفه اعلانِ جنګ شوی. دا دومره سخت وعید دی چې په قرآن کریم او احادیثو کې د کفر نه پس د بلې یوې ګناه د پاره هم داسې سخت وعید ندې ذکر شوی څومره چې ددې سود خوړونکو د پاره ذکر شوی، او دا خبره هر چاته معلومه ده چې د چا خلاف الله ﷻ او رسول ﷺ اعلانِ جنګ اوکړي نو داسې کس به په دُنیا او آخرت دواړو کې بدبخته، ذلیله او تباه وي. ددې نه معلومه شوه چې سُود خوري غټه ګناه او سخت جُرم دی.

د قیامت په ورځ د سُود خوړو د پاره بدانجام

۱. د قیامت په ورځ به د سُود خوړو انجام ډیر بد وي، الله رب العزت د سُود خوړو په باره کې فرمایي:

﴿ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ﴾. (۲)

ترجمه: کوم خلق چې سُود خوري دوی به (د قیامت په ورځ د خپلو قبرونو نه) نه راپاڅي مګر د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه شیطان په لاس لړولو سره لیونې کړې وي، دا سزا به یې ځکه وي چې دوی به (د سُود حلالیدو په دلیل کې په دُنیا کې) ویل:

(۱) سورة البقرة آية ۲۷۹.
(۲) سورة البقرة آية ۲۷۵.

چې بيع (سوداګري) هم د سود په شان ده (يعنى لکه څرنګې چې سوداګري او تجارت حلال دى نو همداسې دې سود هم حلال شي) ، حالانکه (په تجارت او سوداګرى کې ډير غټ فرق دى ځکه) الله تعالى تجارت حلال کړې دى او سود يې حرام کړې دى.

فائده په دې آيت کې الله ﷻ د سود خوړو سزا دا ذکر کړې چې : کله دوى د قيامت په ورځ د قبرونو نه راپاڅي نو د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه د شيطاني اثر په وجه ليونې شوې وي ، او د ليونو په شان حرکتونه کوي ، چې ددې په وجه به ټول اهلِ محشر وَاله دا پيژني چې دا سود خوړدى ، نو د غتې رسوايۍ او ذلت سره به مخامخ شي.

٢ . حضرت عوف بن مالک ﷺ فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

إِيَّاكَ وَالذُّنُوبَ الَّتِي لَا تُغْفَرُ : اَلْغُلُوْلُ فَمَنْ غَلَّ شَيْئًا أُتِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاكِلُ الرِّبَا فَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَجْنُوْنًا يَتَخَبَّطُ . ثُمَّ قَرَأَ : ﴿ اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ إِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ﴾ . (١)

د هغه ګناهونو نه بچ شئ د کومو مغفرت چې نشي کيدى ، يو په هغې کې په مالِ غنيمت کې خيانت کې خيانت کول دي ، پس څوک چې يو شى د مالِ غنيمت نه خيانت کړي نو د قيامت په ورځ به دې دغه شى راوړي (يعنى دده نه به دا شى غوښتلې شي) . دويم د سود خوړلو نه ځان بچ کړئ ، ځکه څوک چې سود خوري نو دا به د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راپاڅي چې ليونې به وي ، او حواس به يې کار نه کوي ، بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم دا آيتِ مبارکه تلاوت کړو : ﴿ اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا .... ﴾

د سود مال آخر هم ختميږي

د سود مال اګر چې ډير زيات وي خو ددې انجام ډير خراب وي ، ځکه آخِر هم الله ﷻ دا ختموي ، البته د صدقې په وجه د انسان په مال کې زيادت او برکت راځي.

(١) صحيح الترغيب والترهيب ١/١٨٠ رقم ١٨٦٢ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، المعجم الكبير للطبراني ١٨/ ٦٠ رقم الحديث ١١٠ حَبِيبُ بْنُ عُبَيْدٍ الرَّحَبِيُّ عَنْ عَوْفٍ ، كنزالعمال رقم الحديث ١٦/٢٢ رقم الحديث ٤٣٧٧٠ الفصل الثاني في الترهيبات الثاليات .

الله تعالی فرمایي:

﴿ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴾ . (١)

ترجمه: الله تعالی سُود ختموي (بَربادوي)، او صدقې زياتوي، او الله تعالی هر ناشکره ګناهګار نه خوَښوي.

فائده: دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې د سُود مال اګر چې په ظاهره ډېر معلومېږي لیکن د دې انجام ډېر بَد وي، ځکه الله تعالی آخِر هم د سُود مال ختموي.

همدا مضمون رسول الله صلی الله علیه وسلم په دې حدیثِ مبارکه کې هم بیان کړی:

إِنَّ الرِّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ . (٢)

سُود اګر چې زیات شي لیکن آخِري انجام يې کمېدل (او ختمېدل) دي

د سُود مال بې برکته وي: بل دا چې د سُود د مال نه انسان هغه برکات او فوائد نشي حاصلولی کوم چې د حلال مال نه حاصلوي، ځکه سُود خُور همیشه د پاره پرېشانه وي، هیڅ اِطمینان ورته نه وي حاصل.

او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم مال د سُود یا په بله حرامې طریقې سره راشي دا اکثره په بې فائدې ځایونو کې خرچ کیږي.

د سُودي مال مثال: علماء لیکي چې د سُودي مال مثال داسې دی لکه په بَدن کې پَرسوب، نو په ظاهره باندې دا پَرسوب هم د بَدن زیات او ترقي معلومیږي لیکن که حقیقت ته اُوکتې شي نو دا پَرسوب ډېر نقصاني دی، بلکه د مرګ یو پیغام دی. همدغه شان د سُود مال اګر چې په ظاهره ډېر معلومیږي لیکن په حقیقت کې دا بې برکته، نقصاني او ختمیدونکې دی.

---

(١) سورة البقرة آية ٢٧٦.

(٢) رواه ابن ماجه، واحمد، وحاكم وقال الحاكم: صحيح الاسناد، وورواه البيهقي في شعب الايمان رقم ٥١٢٣، مشكوة المصابيح باب الربوا الفصل الثالث رقم الحديث ٢٨٢٧ (٢١)، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٨٦٣ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره، كنز العمال رقم ٩٧٥٨، المعجم الكبير للطبراني رقم ١٠٥٣٨.

بعضي خلق چې دا سُود خواره په بنګلو ، ګاډو ، او دُنياوي وسائلو کې ملبوس اوګوري نو دا ګمان کوي چې ګني دوی ډير خوشحاله دي او ډير راحت ورته حاصل دی ، حالانکه داسې نده ، ځکه دوی باوجود د دې دُنياوي وسائلو بيا هم مُطمئن نه وي .(۱)

---

(۱) امام سرخسي رحمه الله په " مبسوط " کې ذکر کړي چې الله تعالى په قرآن کريم کې د سُود خوړ د پاره پنځه (۵) قسمه سزاګانې ذکر کړي ، دې فرمايي :

وَقَدْ ذَكَرَ اللهُ تَعَالَى لِآكِلِ الرِّبَا خَمْسًا مِنَ الْعُقُوبَاتِ : أَحَدُهَا : اَلتَّخَبُّطُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ } قِيلَ : مَعْنَاهُ يَنْتَفِخُ بَطْنُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَيْثُ لَا تَحْمِلُهُ قَدَمَاهُ . وَكُلَّمَا رَامَ الْقِيَامَ يَسْقُطُ فَيَكُونُ بِمَنْزِلَةِ الَّذِي أَصَابَهُ مَسٌّ مِنَ الشَّيْطَانِ فَيَصِيرُ كَالْمَصْرُوعِ الَّذِي لَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَقُومَ . وَقَدْ وَرَدَ بِنَحْوِهِ أَثَرٌ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : « يَمْلَأُ بَطْنَهُ نَارًا بِقَدْرِ مَا أَكَلَ مِنَ الرِّبَا » وَالْمُرَادُ : أَنْ يَفْتَضِحَ عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ . كَمَا أَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ : « أَنَّ لِوَاءً يُنْصَبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَكَلَةِ الرِّبَا فَيَجْتَمِعُونَ تَحْتَهُ ثُمَّ يُسَاقُونَ إِلَى النَّارِ » .

وَالثَّانِي : اَلْمَحْقُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا } . وَالْمُرَادُ : الْهَلَاكُ وَالْاِسْتِئْصَالُ . وَقِيلَ : ذَهَابُ الْبَرَكَةِ وَالْاِسْتِمْتَاعِ . حَتَّى لَا يَنْتَفِعَ هُوَ بِهِ وَلَا وَلَدُهُ بَعْدَهُ .

وَالثَّالِثُ : اَلْحَرْبُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ } . وَالْمَعْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْمَدِّ : أَعْلِمُوا النَّاسَ أَكَلَةَ الرِّبَا أَنَّكُمْ حَرْبُ اللهِ وَرَسُولِهِ بِمَنْزِلَةِ قُطَّاعِ الطَّرِيقِ . وَالْقِرَاءَةُ بِالْقَصْرِ اِعْلَمُوا أَنَّ أَكَلَةَ الرِّبَا حَرْبُ اللهِ وَرَسُولِهِ .

وَالرَّابِعُ : اَلْكُفْرُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } . وَقَالَ تَعَالَى : { وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ } أَيْ : كَفَّارٍ بِاسْتِحْلَالِ الرِّبَا . أَثِيمٍ فَاجِرٍ بِأَكْلِ الرِّبَا .

وَالْخَامِسُ : اَلْخُلُودُ فِي النَّارِ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { وَمَنْ عَادَ فَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } .

وَالسُّنَّةُ جَاءَتْ بِتَأْيِيدِ مَا قُلْنَا : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « أَكْلُ دِرْهَمٍ وَاحِدٍ مِنَ الرِّبَا أَشَدُّ مِنْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ . مَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ حَرَامٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » .....

وَلِهٰذَا قِيلَ لِمُحَمَّدٍ رحمه الله : أَلَا تُصَنِّفُ فِي الزُّهْدِ شَيْئًا ؟ قَالَ : قَدْ صَنَّفْتُ كِتَابَ الْبُيُوعِ . وَمُرَادُهُ بَيَّنْتُ فِيهِ مَا يَحِلُّ وَيَحْرُمُ . وَلَيْسَ الزُّهْدُ إِلَّا الْاِجْتِنَابُ عَنِ الْحَرَامِ ، وَالرَّغْبَةُ فِي الْحَلَالِ . المبسوط للسرخسي كتاب البيوع الواع الربا ۱۰۹/۱۲ ، ۱۱۰ ، حاشيه بدائع الصنائع ۴۷/۷ .

Scanned with CamScanner

سود خور ته حقيقي ارام و راحت نه وي حاصل

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې يو د آرام و راحت أسباب دي او بل په خپله راحت دی ، په دې دواړو ډير غټ فرق دی ، ځکه د راحت أسباب (مثلا ګاډي ، بنګلې ، ډبل بيډونه ، پالنګونه وغيره) په بازار کې خرڅيږي سود خواره دا اخيستې شي ، ليکن په خپله راحت هيچرته نه خرڅيږي ، بلکه دا صرف د الله ﷻ د طرفه انسان ته نصيبه کيږي ، سود خورو ته د راحت د أسبابو باوجود بيا هم راحت ، اطمينان او سکون نه وي حاصل ، بلکه هميشه پريشانه او خفه وي .

په دې مضمون باندې د پوهيدلو د پاره درته يو مثال پيش کوم مثلا بعضې وخت د انسان سره د خوب او آرام کولو ټول أسباب موجود وي : يعنی بهترينه کمره وي ، اَعلی قِسم ډبل بيډ وي ، پاسته آسپنجونه وي خو ليکن د دې باوجود بيا هم انسان ته خوب نه ورځي ، بلکه د خوب د پاره د نشې ګولۍ استعمالوي .

همدغه شان که د سود خور سره ډير مال و دولت ، نوکران ، ګاډي ، بنګلې او دُنياوي أسباب موجود وي خو بيا به هم ده ته حقيقي آرام و راحت نه وي نصيب ، ځکه حقيقي آرام و راحت د الله ﷻ رحمت دی او په سود خور باندې د الله ﷻ لعنت راوريږي ، د الله ﷻ د طرفه ورته اعلانِ جنګ شوې وي ، نو څنګه به په ده باندې د الله ﷻ رحمت نازل شي ؟

په سود خورو باندې د نبي عليه السلام لعنت

د مسلم شريف حديث دی ، نبي عليه الصلوة والسلام فرمايي :

لَعَنَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا ، وَمُؤْكِلَهُ ، وَكَاتِبَهُ ، وَشَاهِدَيْهِ ، وَقَالَ : هُمْ سَوَاءٌ . (۱)

(۱) صحيح مسلم ۱۲۱۹/۲ بَابُ لَعْنِ آكِلِ الرِّبَا وَمُؤْكِلِهِ رقم الحديث ۱۰٦ (۱۵۹۸) ، سنن الترمذي رقم الحديث بَابُ مَا جَاءَ فِي آكِلِ الرِّبَا ، مشكاة المصابيح ۸۵۵/۲ رقم الحديث ۲۸۰۷ (۱) باب الربا الفصل الاول .

Scanned with CamScanner

رسول الله صلی الله علیه وسلم لعنت لیږلی په سود خوړونکي ، سود ورکوونکي ، سودي حساب و کتاب لیکونکي ، او د سود ګواهي ورکوونکو باندې ، او نبي علیه السلام وفرمایل : چې دا ټول (په اصل ګناه کې) برابر دي .

فائده : ددې نه معلومه شوه چې سود دومره عظیمه ګناه ده چې د سود اخیستونکي او ورکوونکي سره چې نور څوک په دې ګناه کې شریک وي ؛ که هغه ددې سودي حساب و کتاب لیکونکي وي ، یا ګواهي ورکوونکي وي په دې ټولو باندې رسول الله صلی الله علیه وسلم لعنت لیږلی دی .

د سود یو درهم د شپږ دیرشو (۳٦) زناګانو نه لویه ګناه ده

١ . د مشکوة شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

دِرْهَمُ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَّثَلَاثِيْنَ زِنْيَةً . (١)

د سود یو درهم چې سړي أوخوري او ده ته دا معلومه هم وي چې دا سود دی دا د شپږ دیرش (۳٦) زناګانو کولو نه زیاته سخته ګناه ده .

فائده : په دې حدیث کې د سود خوړلو ګناه ته د شپږ دیرش (۳٦) زناګانو کولو نه زیاته ګناه ویل شوی ، علماؤ ددې سبب دا لیکلی : چې ډیر خلق د مختلفو حیلو او بهانو په وجه سود حلال ګڼري ، او حرام شي ته حلال ویل اعتقادي ګمراهي او کفر دی ، نو ځکه ددې ګناه سخته ده . او د زنا په باره کې د هرچا دا عقیده وي چې دا حرامه ده ، د اسلام نه علاوه په نورو مذهبونو کې هم زنا بده ګڼلې شي ، یعنی زنا هیڅوک حلاله نه ګڼي . ګویا زنا

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَدُ والدراقطني ، وَرَوَى الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مشكاة المصابيح باب الربا الفصل الثالث ٢/ ٨٥٩ رقم الحديث ٢٨٢٥ (١٩) صحيح الترغيب والترهيب ٢/ ١٧٨ رقم الحديث ١٨٥٥ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنز العمال ٩٧٦١ ، ورقم ٩٧٦٢ الباب الرابع في الربا الفصل الاول في الترهيب عنه . مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٣ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا .

نوټ : په یو روایت کې د سود یو درهم د دوه دیرش (۳۲) زناګانو نه هم لویه ګناه ښودل شوی ، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَدِرْهَمٌ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ ثَلَاثَةٍ وَّثَلَاثِيْنَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا فِي الْإِسْلَامِ . المعجم الكبير للطبراني ١٣/ ٣٦١ رقم الحديث ١٣٩٩٣ . مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٣ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا .

Scanned with CamScanner

عملي ګناه ده او سُود حلال ګڼل اعتقادي ګناه ده ، نو ځکه د سُود ګناه د شپږ دیرش (٣٦) زناګانو کولو نه سخته ده. (١)

٢ . حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ته خطبه وویله ، بیا یې د سُود ذِکر په ډیر اِهتمام سره اوکړو ، او ددې ګناه عظمت یې بیان کړو ، وې فرمایل :

إِنَّ الدِّرْهَمَ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ فِي الْخَطِيئَةِ مِنْ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ ، وَأَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ . (٢)

بیشکه کوم کس چې د سُود یو دِرهم واخلي (وې خوري) دا د الله ﷻ په نزد باندې د ګناه په اِعتبار سره د شپږ دیرش (٣٦) زناګانو کولو نه ډیره غټه ګناه ده ، (بیا یې اوفرمایل چې) د ټولو نه لوی سُود دادی چې د مسلمان په عزت باندې حمله اوکړې شي .

٣ . کعب الاحبار رحمه الله فرمايي :

لَأَنْ أَزْنِيَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ آكُلَ دِرْهَمَ رِبًا يَعْلَمُ اللهُ أَنِّي أَكَلْتُهُ حِينَ أَكَلْتُهُ رِبًا . (٣)

چې زه درې دیرش (٣٣) زِناګانې اوکړم داماته ډیرې خوښې دي ددې نه چې زه د سُود داسې یو دِرهم اوخورم چې زما د خوړلو په وخت الله ﷻ ته دا معلومه وي چې دا سُود خوري .

---

(١) مظاهر حق شرح مشكوة ج٥ في تشريح الحديث المذكور .

(٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ الرِّبَا وَعَظَّمَ شَأْنَهُ ، فَقَالَ : « إِنَّ الدِّرْهَمَ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ فِي الْخَطِيئَةِ مِنْ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ وَأَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ » . ذم الغيبة والنميمة لابن ابى الدنيا ١٧/١ رقم الحديث ٣٧ بَابُ الْغِيبَةِ وَذَمِّهَا . شعب الايمان للبيهقي ٧/٣٦٥ رقم الحديث ٥١٣٥

(٣) مسند احمد ٣٦/٢٩٨ رقم الحديث ٢١٩٥٨ حديث عبد الله بن حنظلة ابن الراهب أبي عامر الغسيل غسيل الملائكة . شعب الايمان رقم الحديث ٥١٢٨ ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٨ رقم الحديث ١٨٥٤ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره . مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٨ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا .

Scanned with CamScanner

د سُود کمه درجه ګناه داده لکه يو انسان چې د خپلې مور سره زنا اوکړي

١ . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

اَلرِّبَا ثَلَاثٌ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . (١)

د سُود د ګناه درې اويا (٧٣) درجې دي ، په دې کې کمه درجه ګناه داده لکه يو کس د خپلې مور سره زِنا اوکړي .

٢ . په مشکوة شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

اَلرِّبَا سَبْعُوْنَ جُزْءًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . (٢)

د سُود د ګناه آويا درجې دي ، په دې کې د ټولو نه کمه درجه ګناه داده لکه يو کس چې د خپلې مور سره زِنا اوکړي .

د سُود په وجه د الله ﷻ د عذاب مُستحق کيدل

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا وَالرِّبَا فِيْ قَرْيَةٍ ، فَقَدْ أَحَلُّوْا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ . (٣)

---

(١) رواه الحاكم و قال : صحيح على شرط البخاري ومسلم ، ورواه البيهقي من طريق الحاكم رقم ٥١٣١ ثم قال هذا إسناد صحيح ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٧ رقم الحديث ١٨٥١ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا إِثْنَانِ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . أَدْنَاهَا مِثْلُ إِتْيَانِ الرَّجُلِ أُمَّهُ . المعجم الاوسط ٧/١٨٥ رقم الحديث ٧١٥١ ، المعجم الكبير للطبراني ١٣/ ١٧٢ رقم الحديث ٤١٢ ، شرح السنة للبغوي ٨/٥٤ رقم الحديث ٢٠٥٤ باب وعيد اكل الربا ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٥ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم ١٨٥٧ .

(٢) مشكاة المصابيح ٢/ ٨٦٩ رقم الحديث ٢٨٢٦ (٢٠) باب الربا الفصل الثالث .

وفي رواية : اَلرِّبَا سَبْعُوْنَ حُوْبًا . أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . سنن ابن ماجه ج٢ ص ٧٦٤ رقم ٢٢٧٤ بَابُ التَّغْلِيْظِ فِي الرِّبَا . ورواه البيهقي عن ابي معشر ، قد وثق عن سعيد المقبري عنه ، الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم الحديث ١٨٥٨ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنز العمال رقم ٩٧٥٥ .

(٣) المستدرک على الصحيحين للحاكم ٢/٤٣ رقم الحديث ٢٢٦١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥١٤٣ ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم الحديث ١٨٥٩ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

Scanned with CamScanner

چې کله په يو کلي کې زنا او سود ظاهر شي ګويا دوی په خپلو ځانونو باندې د الله ﷻ عذاب نازل کړو.(۱)

سود خواره د زلزلې په وجه هلاکیدل

حضرت كردوس ثعلبي فرمايي چې ماته د كوفې په جُمات كې د يو بدري صحابي خوي دا واقعه بيان كړه چې زه په داسې يو كلي راتيريدم چې په هغې باندې زلزله راغلې وه ، زه هلته لږ وخت اودريدم ددې د پاره چې ددې كلي نه يو كس رااووځي او د هغه نه ددې كلي احوال معلوم كړم ، په دې كې يو كس زما طرف ته راروان ؤ ما د هغه نه پوښتنه اوكړه چې : دلته په دې كلي كې څه حالت ؤ ؟ هغه راته وويل :

په دې غونډ كلي باندې سخته زلزله راغله ، ټول خلق په كې د ګناهونو په وجه د يو بل د پاسه ورا وغورځيدل.

ما ورته پوښتنه اوكړه چې دوی په كومه ګناه كې مُبتلاء وو ؟ هغه راته وويل : دا ټول سُود خواره وو . (۲)

د سُود خورو د پاره د جهنم زيرى

قاسم بن عبدالواحد فرمايي چې ما يو ځل حضرت عبدالله بن اوفى ؓ د صرافانو په بازار كې اوليده (په كوم كې به چې سُودي كاروبار كولې شو) چې دوی ته يې وفرمايل :

يَا مَعْشَرَ الصَّيَارِفَةِ ! أَبْشِرُوا.

اې د صرافانو ډلې ! تاسو زيرى قبول كړئ.

---

(۱) وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا ظَهَرَ فِي قَوْمٍ الزِّنَا وَالرِّبَا إِلَّا أَحَلُّوا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ. رواه ابو يعلى باسناد جيد ، صحيح الترغيب والترهيب ۲/۳۰۷ رقم ۲۴۰۳ كتاب الحدود الترغيب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر ، ورقم ۱۸۶۰ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، مسند احمد رقم الحديث ۳۸۰۹.

(۲) العقوبات ص ۲۲۲.

وقال عطاء الخراساني : إِذَا أُكِلَ الرِّبَا كَانَ الْخَسْفُ وَالزَّلْزَلَةُ .... نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۵۲.

هغوي ورته وويل: اې ابومحمد ! الله ﷻ دې تاته د جنت زيرې درکړي، ته موږ ته د څه شي زيرې راکوې ؟ ده ورته وويل:

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَبْشِرُوْا بِالنَّارِ .(١)

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د هغه صرافانو په باره کې ويلي دي کوم چې سودي کاروبار کوي چې تاسو د جهنم زيرې قبول کړئ.

د سود په وجه قحط سالي راتلل

په کوم قوم کې چې سود خوري راشي په داسې قوم باندې قحط سالي راځي، د مشکوة شريف حديث دی، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِمُ الرِّبَا إِلَّا أُخِذُوا بِالسَّنَةِ . وَمَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِمُ الرُّشَا إِلَّا أُخِذُوا بِالرُّعْبِ .(٢)

په کوم قوم کې چې سود ظاهر (يعنی عام) شي نو داسې قوم په قحط سالۍ کې مُبتلاء کيږي، او په کوم قوم کې چې رشوت عام شي نو په دوی باندې رُعب مُسلّط کولې شي.

د سود خورو بد حالت

١. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: چې د معراج په شپه چې کله زه اُووم (٧) آسمان ته اُورسيدم، ما چې پورته اُوکتل نو ما د ګرزار، بريښنا او د تندر آواز واوريد، بيا نبي عليه السلام وفرمايل چې زما تيريدل په داسې يو قوم باندې اوشو چې د هغوی

---

(١) عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْوَزَّانِ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى فِي السُّوقِ فِي الصَّيَارِفَةِ . فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الصَّيَارِفَةِ ! أَبْشِرُوا. قَالُوا: بَشَّرَكَ اللهُ بِالْجَنَّةِ بِمَا تُبَشِّرُنَا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ؟ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَبْشِرُوا بِالنَّارِ . ذكره الهيثمي في مجمع الزوائد و منبع الفوائد ١١٩٩/٤ رقم الحديث ٦٥٨٧، و رواه الطبراني باسناد لا بأس به، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥١ .

(٢) مسند احمد ٣٥٦/٢٩ رقم الحديث ١٧٨٢٢ ، مشكاة المصابيح ١٠٦٣/٢ رقم الحديث ٣٥٨٢ (٢٨) كتاب الحدود الفصل الثالث ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٨٠ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا، كنز العمال رقم الحديث ٩٧٧٠ .

Scanned with CamScanner

خېټې د کوروټو په شان غټې غټې وی ، د دوی په خېټو کې ماران وو چې د بهر نه په نظر راتلل ، ما د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :

يَا جِبْرِيلُ ! مَنْ هٰؤُلَاءِ ؟ اې جبريل ! دا خلق څوک دي ؟

جبريل عليه السلام وفرمايل :

قَالَ : هٰؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا . (۱) دا سود خواره دي .

۲ . په يو بل حديث کې راځي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

(د معراج په شپه) چې کله زه آسمانونو ته اُوخيجولې شوم نو ما په آسمانِ دُنيا کې داسې خلق اُوليده چې د هغوی خېټې د غټو کوروټو په شان وی ، پړسيدلې وی ، او ښکته طرف ته مائلې وی ، دا خلق د يو بل د پاسه په داسې يوه لاره کې پراته وو چې په هغې به سهر او ماښام د فرعون خاندان واله جهنم ته بوتللې شو ، دې آلِ فرعون به ددې خلقو د پاسه خپې اِيخودی ، دوی دا دُعا کوله :

رَبَّنَا لَا تُقِمِ السَّاعَةَ أَبَدًا .

اې الله ! قيامت کله هم مه قائموی (ځکه دوی ته پته وه چې د قيامت په ورځ زمونږ ځای جهنم دی) .

نبي عليه السلام فرمايي چې ما د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :

يَا جِبْرِيلُ ! مَنْ هٰؤُلَاءِ ؟

اې جبريل ! دا خلق څوک دي ؟ (چې په ډېره سخت او د ذِلت په حالت کې دي) .

جبريل عليه السلام راته وفرمايل :

(۱) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي لَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَنَظَرْتُ فَوْقِيْ فَإِذَا أَنَا بِرَعْدٍ وَبَرْقٍ وَصَوَاعِقَ . قَالَ : فَأَتَيْتُ عَلَى قَوْمٍ بُطُوْنُهُمْ كَالْبُيُوْتِ فِيْهَا الْحَيَّاتُ تُرَى مِنْ خَارِجِ بُطُوْنِهِمْ . قُلْتُ : مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ ؟ قَالَ : هٰؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا . مسند احمد ۱۴/۲۸۵ رقم الحديث ۸۶۴۰ ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ۶۵۷۷ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، ورواه ابن ماجه مختصراً ، والاصبهاني ايضا من طريق هارون العبدي .

Scanned with CamScanner

هٰؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا مِنْ أُمَّتِكَ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَنُ مِنَ الْمَسِّ.(١)
دا ستاسو د امت سود خواره دي، دا به د قيامت په ورځ د هغه کس په شان راپاڅي کوم چې شيطان په لاس لړولو سره ليونی کړی وي.

٣. په بخاري شريف او نورو د احاديثو په کتابونو کې يو اوږد حديث ذکر دی (زه به يې درته ځه لږه مخصوصه حصه رانقل کړم):
حضرت سَمُرة بن جُندُب رضي الله عنه فرمايي:

(((چې نبي عليه السلام به د سهر مونځ اوکړو نو موږ ته به يې مخ راواړول. پوښتنه به يې اوکړه چې: آيا په تاسو کې چا بيګاه شپه خوب ليدلی؟ که چا به ليدلی وو نبي عليه السلام ته به يې بيان کړو، دوی به ورته جواب ورکړو. يوه ورځ (د سهر مانځه ته پس) يې د موږ نه هم د غه شان پوښتنه اوکړه: هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا؟ آيا په تاسو کې چا (بيګاه شپه) خوب ليدلی؟ موږ ورته وويل: نه)))

نبي عليه السلام اوفرمايل: ما بيګاه شپه په خوب کې دوه کسان (حضرت جبريل عليه السلام او حضرت ميکائيل عليه السلام) اوليدل چې ما ته راغلل، او زه يې يوې مقدسې زمکې ته بوتلم، موږ روان وو، تر دې پورې چې موږ د وينو يو نهر ته اورسيدو، په دې نهر کې يو کس ولاړ ؤ، د نهر غاړې ته يو بل کس ؤ چې د هغه مخې ته ډير کاڼي پراته وو، کله به چې ددې نهر واله دا کس غاړې ته راغی او ددې نهر نه به يې د راوتلو اراده اوکړه نو ددې غاړې واله کس به په کاڼي باندې دومره تيز په خله باندې اوويشت چې واپس به يې هماغه زور

---

(١) لَمَّا عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ نَظَرَ فِي سَمَاءِ الدُّنْيَا. فَإِذَا رِجَالٌ بُطُونُهُمْ كَأَمْثَالِ الْبُيُوتِ الْعِظَامِ قَدْ مَالَتْ بُطُونُهُمْ وَهُمْ مُنَضَّدُونَ عَلَى سَابِلَةِ آلِ فِرْعَوْنَ يُوقَفُونَ عَلَى النَّارِ كُلَّ غَدَاةٍ وَعَشِيٍّ. يَقُولُونَ: رَبَّنَا لَا تُقِمِ السَّاعَةَ أَبَدًا قُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ! مَنْ هٰؤُلَاءِ؟ قَالَ: هٰؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا مِنْ أُمَّتِكَ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَنُ مِنَ الْمَسِّ. الترغيب والترهيب لقوام السنة ١٨٥/٢ رقم الحديث ١٢٠٠ باب الراء باب الترهيب من الربا.
قَالَ الْأَصْبَهَانِيُّ: قَوْلُهُ "مُنَضَّدُونَ": أَيْ طُرِحَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَ"السَّابِلَةُ" الْمَارَّةُ أَيْ يَتَوَطَّؤُهُمْ آلُ فِرْعَوْنَ الَّذِينَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ كُلَّ غَدَاةٍ وَعَشِيٍّ.

Scanned with CamScanner

ځای (د نهر مینځ) ته ور اورسول . مسلسل به دا د نهر والا کس غاړې ته راتلو او چې د راوتلو اراده به یې اوکړه نو ددې غاړې والا کس به په کاڼي باندې په خُله اوویشت ، او همغه زور ځای ته به یې اورسول .

ما ددې دوه کسانو (یعنی حضرت جبریل علیه السلام او حضرت میکائیل علیه السلام) نه پوښتنه اوکړه :

مَا هٰذَا الَّذِيْ رَأَيْتُهُ فِي النَّهَرِ ؟ دا کس څوک دی کوم چې ما په نهر کې اولیده ؟

راته وې فرمایل : آكِلُ الرِّبَا . (۱) دا سُود خور دی .

---

(۱) وعن سمرة بن جندب رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم رأيتُ الليلةَ رجلين أتياني فأخرجاني إلى أرض مُقدسة فانطلقنا حتى أتينا على نهر من دمٍ فيه رجلٌ قائمٌ وعلى شط النهر رجل بين يديه حجارة . فأقبل الرجل الّذي في النهر فإذا أراد أن يخرجَ رمى الرجلُ بحجرٍ في فيه فردّه حيث كان . فَجَعَلَ كلّما جاء ليخرجَ رمى في فِيْهِ بحجرٍ فيرجع كما كان . فَقُلْتُ : مَا هٰذَا الَّذِيْ رَأَيْتُهُ فِي النَّهَرِ ؟ قَالَ : آكِلُ الرِّبَا . رواه البخاري هكذا في البيوع مختصرا وتقدم في ترك الصلاة مطولا . صحيح الترغيب والترهيب ۱۷٦/۲ رقم الحديث ۱۸۴۵ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره الترهيب من الربا .

نوټ : دا حدیث په بخاري شریف کې مکمل په تفصیل سره ذکر دی ، خو ډیر اوږد دی ، زه به ورنه صرف لږ ځای رانقل کړم : عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ لِأَصْحَابِهِ : هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا ؟ قَالَ : فَيَقُصُّ عَلَيْهِ مَنْ شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُصَّ ، وَإِنَّهُ قَالَ ذَاتَ غَدَاةٍ : إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ ، وَإِنَّهُمَا ابْتَعَثَانِي ، وَإِنَّهُمَا قَالَا لِي انْطَلِقْ ، وَإِنِّي انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا .... قَالَ : فَانْطَلَقْنَا ، فَأَتَيْنَا عَلَى نَهَرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ أَحْمَرَ مِثْلِ الدَّمِ ، وَإِذَا فِي النَّهَرِ رَجُلٌ سَابِحٌ يَسْبَحُ ، وَإِذَا عَلَى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ حِجَارَةً كَثِيرَةً ، وَإِذَا ذَلِكَ السَّابِحُ يَسْبَحُ مَا يَسْبَحُ ، ثُمَّ يَأْتِي ذَلِكَ الَّذِي قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ الْحِجَارَةَ ، فَيَفْغَرُ لَهُ فَاهُ فَيُلْقِمُهُ حَجَرًا فَيَنْطَلِقُ يَسْبَحُ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ كُلَّمَا رَجَعَ إِلَيْهِ فَغَرَ لَهُ فَاهُ فَأَلْقَمَهُ حَجَرًا ، قَالَ : قُلْتُ لَهُمَا : مَا هَذَانِ ؟ .... قَالَا لِي : أَمَا إِنَّا سَنُخْبِرُكَ .... وَأَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي أَتَيْتَ عَلَيْهِ يَسْبَحُ فِي النَّهَرِ وَيُلْقَمُ الْحَجَرَ ، فَإِنَّهُ آكِلُ الرِّبَا . صحيح البخاري ۴۴/۹ رقم الحديث ۷۰۴۷ كِتَابُ التَّعْبِيرِ بَابُ تَعْبِيرِ الرُّؤْيَا بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ . مشكاة المصابيح رقم الحديث ۴٦۲۱ (۱٦) كتاب الرؤيا الفصل الاول ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۲۰۵۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦۹۸٦ . صحيح ابن حبان رقم الحديث ٦۵۵ .

سُود خوړل ګناه کبیره ده

په دې کې هیڅ شک و شُبه نشته چې سُود خوړل ګناه کبیره ده ، بیا خاصکر په ګناه کبیره وُ کې هغه ګناه ده چې په احادیثو مبارکه وُ ددې نه په سختئ سره منع راغلې ده ، او دا هلاکوونکې ګناه شمارل شوې ده .

۱ . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

اَلْکَبَائِرُ سَبْعٌ : أَوَّلُهُنَّ الإِشْرَاكُ بِاللهِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَفِرَارُ يَوْمِ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ ، وَالإِنْتِقَالُ إِلَى الأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ . (۱)

کبیره ګناهونه أووه (۷) دي ، په دې کې اوله ګناه داده : د الله ﷻ سره څوک شریکول . (دویمه ګناه) په ناحقه باندې څوک وژل . (دریمه ګناه) سُود خوړل . (څلورمه ګناه) د یتیم مال په ناجائزه طریقې سره خوړل . (پنځمه ګناه) د جهاد نه تختیدل . (شپږمه ګناه) په پاک دامنو ښځو باندې تُهمت لګول ، او (أوومه ګناه) د هجرت کولو نه پس دوباره بانډو طرف ته واپس کیدل .

۲ . د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو ته أوفرمایل :

إِجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : اَلشِّرْكُ بِاللهِ ، وَالسِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِيْ حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَالتَّوَلِّيْ يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ . (۲)

تاسو د أووه (۷) هلاکوونکو شیانو نه ځان بَچ کړئ ، صحابه کرامو پوښتنه اوکړه : اې د الله رسوله ! هغه أووه هلاکوونکې شیان کوم کوم دي ؟ نبي علیه السلام ورته

(۱) صحیح الترغیب والترهیب ۳/ ۲۱۴ رقم الحدیث ۳۵۴۰ ، ورقم ۱۸۴۸ کتاب البیوع الترغیب في الاکتساب بالبیع وغیره ، مسند البزار رقم الحدیث ۸۶۹۰ .

(۲) صحیح البخاري ۴/ ۱۰ رقم الحدیث ۲۷۶۶ باب قول الله تعالی : [إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا] ورقم الحدیث ۶۸۵۷ باب رمي المُحصنات ، صحیح مسلم ج۱ ص۹۲ رقم الحدیث ۱۴۵ (۹۸) باب بیان الکبائر واکبرها ، سنن ابي داؤد ج۳ ص۱۱۵ رقم الحدیث ۲۸۷۴ باب ما جاء في التشدید في اکل مال الیتیم .

وفرمايل : (هغه دادي :) ۱ . د الله ﷻ سره څوک شريکول . ۲ . سحر (جادو) کول .
۳ . په ناحقه داسې کس وژل چې د هغه وژل الله ﷻ حرام کړي وي ، البته که هغه په حق باندې اووژلې شي نو دا خبره دی (مثلا بل څوک يې وژلې وي ، يا شادي شُده زنا کاروي ، او يا مُرتد وي وغيره) ۴ . سُود خوړل . ۵ . د يتيم مال خوړل . ٦ . د جِهاد په دَوران کې د ميدانِ جنګ نه تَختيدل . ۷ . په پاک دامنو ناخبره مسلمانانو ښځو باندې د زِنا تهمت لږول .

د نبي عليه السلام پېشن ګويي

۱ . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ يَظْهَرُ الرِّبَا ، وَالزِّنَا ، وَالْخَمْرُ . (۱)

د قيامت سره نزدې به سُود ، زِنا او شراب زيات شي .

۲ . د ابوداؤد شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا ، فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ . (۲)

په خلقو باندې به داسې يوه زمانه راشي چې هيڅوک به بغير د سُود خوړو نه پاتې نشي ، که دې په خپله سُود او نه خُوري نو ددې بخار او ګرد به ورته خامخا وَر اورَسي .

تشريح ددې حديث نه د نبي عليه السلام صرف د راتلونکې زمانې متعلق پېشن ګويي کول مقصود ندي ، بلکه اَصل مقصد د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دادی چې خپل اُمت ددې نه خبردار کوي چې په راتلونکې زمانه کې به دا سُود دومره عام شي چې ددې نه ځان ساتل به مُشکل وي ، لهذا هر مسلمان ته په کار دي چې ددې لعنت نه ځان محفوظ اوساتي ، او داسې ماحول جوړ نشي چې بيا هر طرفته سُود عام شي . (۳)

---

(۱) رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ ، وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيحِ ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ۶۵۸۲ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ۲/۱۷۹۱ رقم الحديث ۱۸۶۱ ، كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

(۲) سنن ابي داؤد رقم الحديث ۳۳۳۱ كتاب البيوع بَابٌ فِي اجْتِنَابِ الشُّبُهَاتِ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ۲۲۷۸ بَابُ التَّغْلِيظِ فِي الرِّبَا ، ورواه احمد والنسائي ، معارف الحديث حصه هفتم ص ۵۰۸ ربا

(۳) معارف الحديث حصه هفتم ص ۵۰۸ .

د سُود اخلاقي او اقتصادي نقصانات

د دُنيوي نقصاناتو او اُخروي سزاګانو سره سره په سُود کې اَخلاقي نقصانات هم زيات دي ، ځکه د سُود په وجه په انسان کې ځود غرضي ، بې رَحمي ، سَنګ دلي او کنجُوسي پيدا کيږي حالانکه اِسلام مسلمانانو ته د رَحم و کَرَم ، اِيثار ، محبت او ورور ولی حکم کړی ، او د همدې ښه صفاتو په وجه خو انسان ته اَشرفُ المَخلوقات ويلې شوی .

که يو مسلمان سخت محتاج وي ، يا بيمار وي او د سُودخُور نه قرض او غواړي نو دې يې نه ورکوي ، او که ورکوي يې نو په سُود يې ورکوي . ځکه سُودخُور دا سوچ کوي : چې ده ته قرضِ حسَنه ورکوم په دې کې خو زما دُنياوي فائده نشته ، بلکه دا روپۍ به چاته په سُود ورکړم چې سُودي نَفع خو راته ملاويږي .

نو ددې په وجه ده په زړه کې سختي ، بې رَحمي ، بُخل ، کنجوسي او د مال سره محبت پيداکيږي ، حالانکه دا ټول ډير نقصاني صفتونه دي ، دغه وجه ده چې سُود په مخکيني ټولو شريعتونو کې حرام شوې وُ . (۱)

همدارنګې د سُود معاشي او اِقتصادي نقصانات هم ډير زيات دي ، بيا خاصکر که د بينکونو دې سُودي نظام ته اُوکتې شي نو دا مجموعي لحاظ سره د قوم د اِقتصاد د پاره . ډير نقصاني دی ، چې ځوک هم په معاشياتو او تجارت کې تجربه لري د هغوی په نزد هم دا سُودي کاروبار مجموعي لحاظ سره ډير زيات ضررناک دی .

(نوټ : که د بينکونو په سُودي نظام باندې تشريح شروع کړم نو بيا به موضوع ډيره اُوږده شي ، لهذا په همدې اِکتفاء کوم . ابوالشمس عفي عنه)

د غونډ تقرير خلاصه

چې کله يو مسلمان د سُود د ممانعت په باره کې د قرآن کريم دا آيتونه ، او د نبي عليه السلام دا آحاديثِ مبارکه واوري نو هيڅ کله به دې دا جُرأت او نکړي چې د سُود يوه نوړۍ هم اُوخوري ، ليکن اَفسوس چې نن مسلمانان د مال و دولت په حِرص ، تَنده ، او

(۱) قيل : إنّ الله عزّ وجلّ ما أحلّ الربا في شريعة قط . قال الله تعالى : وأخذهم الربا وقد نهوا عنه . النساء آية ١٦١ . نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب ص ٣٥٢ .

عشق کې دومره ډوب دي چې ددې دومره دنيوي او اخروي سزاګانو آوريدو باوجود بيا هم د سود نه ځان نه ساتي، او شپه او ورځ په سودي کاروبار کې لګيا وي.
الله تعالی دې مونږ ټول د سود او نورو هر قسمه ګناهونو نه اوساتي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ: ددې موضوع متعلق ضروري فقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي، د هغې نه ځان له د موقعې مناسب انتخاب اوکړه.

ابوالشمس عفي عنه

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۔ وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾

سورة القمر آية ١، ٢۔

د نبي عليه السلام مُعجِزات

تاليف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د نبي عليه السلام مُعجزات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَنْعَمَ عَلَى الْخَلْقِ بِبَعْثَةِ الْاَنْبِيَآءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ . وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (۱)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنَ الْاَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ اِلَّا اُعْطِيَ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا مِثْلُهٗ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ ... (۲) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْم

هر پيغمبر ته مُعجزې ورکړل شوي

زما خوږو قدرمنو او عزت منډو مسلمانانو ورونو ! الله رب العزت د انسانانو د هدايت د پاره پيغمبران راليږلي ، ددې د پاره چې دوی د الله ﷻ پيغام خلقو ته اُورسوي ، بيا يې دوی ته واضحه مُعجزې او دلائل هم ورکړي ، الله تعالی فرمايي :

---

(۱) سورة القمر آية ۱ ، ۲ .

(۲) پوره حديث داسې دی : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللّٰهُ إِلَيَّ ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . صحيح البخاري ۹/۹۲ رقم الحديث ۷۲۷۴ كِتَابُ الِاعْتِصَامِ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ ، و رقم ۴۹۸۱ كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ كَيْفَ نَزَلَ الوَحْيُ، وَأَوَّلُ مَا نَزَلَ . صحيح مسلم كتاب الإيمان باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم الى جميع الناس ونسخ الملل بملته رقم الحديث ۱۵۲ .

(أعطي ما مثله آمن عليه البشر) : أجري على يديه من المعجزات الشيء الذي يقتضي إيمان من شاهدها بصدق دعواه لأنها من خوارق العادات حسب زمانه ومكانه . (أوتيته) : المعجزة التي أعطيتها . (وحيًا) : قرآنا موحى به من الله تعالى يبقى إعجازه على مر الأزمان ولذلك يكثر المؤمنون به ويوم القيامة يكون أتباعه العاملون بشريعته المنزلة أكثر من الأتباع العاملين بالشرع الحق لكل نبي . تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ۴۹۸۱ .

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ﴾ . (۱)

ترجمه : بيشكه مونږ را اوليږل خپل رسولان په واضحه نخو سره (چې هغه مُعجزې يا واضحه دلائل او احکامات دي (۲)) .

د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ . (۳)

هر پيغمبر ته داسې نخې (او مُعجزې) ورکړې شوې وی چې د هغې په ليدلو سره به خلقو ايمان راوړو .

دا معجزې دې پيغمبرانو ته ددې د پاره ورکړې شوې وی چې دا يقيني د الله ﷻ رسولان دي ، بل دا چې په هغه خلقو باندې حُجّت هم قائم شي او چاته د ايمان نه راوړلو څه عُذر پاتې نشي . (۴)

هر پيغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزه ورکړل شوي

يا الله رب العزت هر پيغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزې ورکړې وی چې د هغه قوم او زمانې د حالت سره به مناسب وی ، مثلا : د حضرت موسیٰ عليه السلام په زمانه کې د

---

(۱) سورة الحديد آية ۲۵ .

(۲) معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة الحديد آية ۲۵ .

(۳) پوره حديث داسې دی : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللهُ إِلَيَّ ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . صحيح البخاري ۹۲/۹ رقم الحديث ۷۲۷۴ كِتَابُ الِاعْتِصَامِ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ . و رقم ۴۹۸۱ كِتَابُ فَضَائِلِ القُرْآنِ بَابٌ كَيْفَ نَزَلَ الوَحْيُ، وَأَوَّلُ مَا نَزَلَ . صحيح مسلم كتاب الإيمان باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم الى جميع الناس ونسخ الملل بملة رقم الحديث ۱۵۲ .

(۴) أجرى الله تبارك وتعالى على يدي أنبيائه ورسله من المعجزات الباهرات والدلائل القاطعات والحجج الواضحات ما يدلّ على صدق دعواهم أنّهم رسل الله ، وكي تقوم الحجّة البالغة على الناس فلا يبقى لأحد عذر في عدم تصديقهم وطاعتهم . فقال تعالى : لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ . نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرّسول الكريم صلّى الله عليه وسلّم ج۱ ص ۵۲۰ معجزات ودلائل نبوة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم .

سِحر ډيره چَرچَه وه ، د ساحِرانو به ډير قدر و عِزت كيده ، نو الله ﷻ حضرت موسٰی عليه السلام ته داسې معجزې وركړې چې ساحِران يې حيران كړه ، او هيچا ددې مقابله نشوه كولی .

چې كله به يې آمسا په زمكه واچوله نو د هغې نه به غټه آژدها جوړه شوه ، او چې راوابه يې خيسته نو واپس به آمسا وه . او كله به يې چې لاس په ترَخ (بَغَل) كې دننه كړو او بيا به يې راأويستو نو سپينه رڼا به يې كوله او پرَقيدو به .

د حضرت عيسٰی عليه السلام په زمانه كې د طبيبانو ډيره چَرچَه وه ، هر طرف ته د طبيبانو قَدراو زُور وُ ، نو الله ﷻ حضرت عيسٰی عليه السلام ته داسې مُعجزه وركړه چې ټول طبيبان ورته حيران وو ، او هيچا يې مقابَله او نكړې شوه .

حضرت عيسٰی عليه السلام به د الله ﷻ په حكم مړي ژوندي كول (په ټول عُمر كې يې څلور مړي ژوندي كړي وو) ، او كله به يې چې په روند يا برګې مرَض واله باندې لاس راښكود نو د الله ﷻ په حكم به روغ شو ، طبيبانو ددې مقابَله نشوه كولی ، ځكه طبيب خو مړي نشي را ژوندې كولی .(١)

د نبي كريم صلی الله عليه وسلم په زمانه كې د شِعرو شاعرۍ او فصاحت و بلاغت ډيره چَرچه وه ، هر طرف ته فصيح و بليغ ، او د عربۍ ژبې ماهِره شاعِران موجود وو . الله ﷻ

---

(١) أعطى الله عزّ وجلّ كلّ نبيّ من الأنبياء عليهم السّلام معجزة خاصّة به لم يعطها بعينها غيره تحدّى بها قومه. وكانت معجزة كلّ نبيّ تقع مناسبة لحال قومه وأهل زمانه . فلمّا كان الغالب على زمان موسى عليه السّلام السّحر وتعظيم السّحرة . بعثه الله بمعجزة بهرت الأبصار ، وحيّرت كلّ سحّار ، فلمّا استيقنوا أنّها من عند العزيز الجبّار انقادوا للإسلام وصاروا من عباد الله الأبرار .
وأمّا عيسى عليه السّلام فبعث في زمن الأطبّاء وأصحاب علم الطّبيعة، فجاءهم من الآيات بما لا سبيل لأحد إليه إلّا أن يكون مؤيّدا من الّذي شرع الشّريعة . فمن أين للطّبيب قدرة على إحياء الجماد ، وبعث من هو في قبره رهين إلى يوم التّناد . أو على مداواة الأكمه والأبرص . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج ١ ص ٥٢١ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم المعجزة الكبرى .

نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته داسي مُعجزه " قرآن مجيد " ورکړه چې ټول شاعران، فصيحان او بليغان ددې د مقابلې کولو نه عاجزه شو . (١)

نبي عليه السلام ته د ورکړل شوو مُعجزو تعداد

نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته الله رب العزت ډيرې مُعجزې ورکړې وی :

علامه جلال الدين سيوطي رحمه الله په خَصَائِصُ الْکُبْرٰی کې د نبي ﷺ زر (١٠٠٠) معجزې را جَمع کړي .

اِمام بيهقي رحمه الله په دَلَائِلُ النُّبُوَّة کې د نبي عليه السلام دولس سوه (١٢٠٠) مُعجزې ذکر کړي .

علامه قسطلاني رحمه الله په المواهب اللدنيه کې درې زره (٣٠٠٠) معجزې ذکر کړي بلکه علماء ليکي چې د نبي عليه السلام مُعجزې د درې زرو (٣٠٠٠) نه هم زياتې دي .

حقيقت : حقيقت دادی چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم صُورت، د دوی سِيرت، د دوی اَقوال، د دوی اَعمال، د دوی کِردار، د دوی رَفتار، د دوی اَخلاق، بلکه د دوی هر کار په دومره مَصالِحو، اَسرارو، او حِکمتونو باندې مشتمل دی چې د دوی هر کار خارِقُ العادة او مُعجِزه وه . دا ټول په دې باندې دلالت کوي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم رښتينی پيغمبر دی .

دغه وجه ده چې امام غزالي رحمه الله ليکلي دي چې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د صداقت د پاره همدا اُمور (اَخلاق، اَعمال وغيره) کافي وو . ليکن بيا هم د دوی د صداقت د پاره دوی ته نورې حِسّي معجزې ورکړې شوې وی چې د هغې اِدراک په حواسو سره کيږي .

---

(١) وکذلك نبيّنا صلّى الله عليه وسلّم، بعث في زمان الفصحاء والبلغاء وتجارين الشعراء، فأتاهم بكتاب من عند الله عزّ وجلّ، فاتّهمه أكثرهم أنّه اختلقه وافتراه من عنده فتحدّاهم ودعاهم أن يعارضوه ويأتوا بمثله وليستعينوا بمن شاءوا فعجزوا عن ذلك . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج ١ ص ٤٢١ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم المعجزة الكبرى .

او دا مُعجزات د نبي عليه السلام نه په مُتصل سند سره نقل دي ، بعضې په کې په مُتواتر او مشهور سند سره هم نقل دي ، او ډېر معجزې په کې داسې دي چې د عظمت او تعجب والي په اعتبار سره د مخکيني ټولو پيغمبرانو د معجزو نه اوچتې دي . (۱)

د مُعجزې لغوي او اصطلاحي معنی

د مُعجزاتو ذکر کولو نه مخکې مناسب ګڼړم چې اول درته د مُعجزې لغوي او اصطلاحي معنی بيان کړم چې تاسو د معجزې په حقيقت پوهه شی .

شيخ عبدالحق مُحدث دهلوي رحمه الله د مُعجزې لغوي معنی په باره کې فرمايي :

چې معجزه د اِعجاز نه اخيستل شوی ، دا صيغه د اسم فاعل ده ، لغوي معنی يې ده : عاجز کوونکې انسان لره (په اُردو کې يې معنی ده : عاجز کرنے والی بات ، عاجز کرنے والا عمل) . (۲)

او معجزې ته هم مُعجزه ځکه وايي چې ددې د کولو نه هم انسان عاجزه وي . (۳)

او په اِصطلاح کې د مُعجزې تعريف دا دی :

أَمْرٌ خَارِقٌ لِلْعَادَةِ يُظْهِرُهُ اللهُ عَلَى يَدِ نَبِيٍّ تَأْيِيْدًا لِنُبُوَّتِهِ وَمَا يَعجزُ الْبَشَر أَنْ يَأْتُوْا بِمِثْلِهِ . (۴)

---

(۱) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج۳ ص ۳۲۱ ، وص ۳۲۳ .

(۲) مظاهر حق شرح مشكوة ج۹ باب في المعجزات .

(۳) وَسُمِّيَتِ الْمُعْجِزَةُ كَذٰلِكَ لِعَجْزِ الْخَلْقِ عَنْ مُعَارَضَتِهَا وَالْإِتْيَانِ بِمِثْلِهَا . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج۱ ص ۵۲۰ معجزات ودلائل نبوة خاتم الأنبياء والمرسلين صلى الله عليه وسلم .

(۴) المعجم الوسيط ج۲ ص ۵۸۵ باب العين ، معجم اللغة العربية المعاصرة ج۲ ص ۱۴۶۰ ع ج ز .

د معجزې نور تعريفونه :د معجزې دويم تعريف : المعجزة : أمر خارق للعادة ، داعٍ إلى الخير والسعادة ، مقرون بدعوى النبوة ، قصد به إظهار صدق من ادّعى أنه رسول من الله . التعريفات ج۱ ص ۲۱۹ باب الميم . د معجزې دريم تعريف : المعجزة : أمرٌ نادر الحدوث يعجز الإنسانُ العاديّ عن الإتيان بمثله . معجم اللغة العربية المعاصرة ج۲ ص ۱۴۶۰ ع ج ز .

د معجزې څلورم تعريف المعجزة : أمر خارق للعادة ، يعجزُ البَشَرَ أن يأتُوا بمثلِهِ .

ومعجزة النبي صلى الله عليه وسلم ما أعجز به الخصمَ عند التحدّي . القاموس الوحيد ۱/ ۵۱۶ .

Scanned with CamScanner

معجزه هغه څيز دی چې خَارِقُ العادة وي (يعنې د عادت خلاف وي) ، دا الله ﷻ د نبي په لاس باندې ظاهروي، او نور انسانان ددې په شان کار کولو نه عاجزه وي.

يعنې الله ﷻ چې د خپل پيغمبر په لاس باندې کوم خَارِقُ العادة کارونه او نخې ظاهرې کړي چې په دې سره دده د پيغمبرۍ حقانيت او رښتيا والې ظاهر شي ، او د مقابلې إعلان باوجود نور انسانان ددې د کولو نه عاجزه وي نو ديته مُعجزه وايي.

(**نوټ** : د معجزې په باره نور تحقيق ، همدارنګې د خارِقُ العادة کارونو أقسام او څه نور بحثونه د همدې إصلاحي مُدلّل تقريرونه کتاب په پنځم جلد کې " د قرآن إعجاز " موضوع په سَر کې په تفصيل سره تېر شوي هلته يې اوګورۍ . ابوالشمس عفي عنه).

د مُعجزاتو بيانولو فائده :

مسلمانانو ته د مُعجزاتو په بيانولو کې فائده داده چې کله دوی د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مُعجزات واوري نو په دې سره د دوی إيمان نور هم مضبوطيږي ، د پيغمبر عليه السلام په نبوّت يې يقين نور هم زياتيږي ، د نبي عليه السلام د أقوالو او أفعالو سره يې مِينه پيدا کيږي ، او بيا په دې أحکاماتو باندې د عمل کولو توفيق هم ورته نصيبه کيږي.

عناد کوونکو کافرانو ته د مُعجزاتو په ليدلو هم إيمان نصيب نه شو

د نبي عليه السلام په زمانه کې داسې بَدبخته خلق هم وو چې هغوی ددې ښکاره معجزاتو په ليدلو سره بيا هم إيمان را نه وړو ، الله تعالى فرمايي :

﴿ وَمَا تُغْنِي الْأٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : کوم قوم چې إيمان نه راوړي هغوی ته نخې او يَرول په کار نه راځي.

د مکې کافرانو د شَقُّ الْقَمَر مُعجزه أوليده خو بيا يې هم إيمان رانه وړو ، او ديته يې سِحر وويل ، الله تعالى ددې بيان داسې کوي :

(۱) سورة يونس آية ۱۰۱ .

﴿ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (١)

ترجمه : او که دوی یوه نخښه اوګوري نو اعراض کوي (یعنی مَخ ورنه اړوي) او وايي چې دا خو سِحر (جادو) دی چې د همیشه نه راروان دی .

کافرانو به د معجزاتو په لیدلو سره نبي علیه السلام ته جادوګر ویل ، الله تعالی د کافرانو دا قول رانقل کړی :

﴿ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ ﴾ . (٢)

وویل کافرانو چې بیشکه دا پیغمبر خو ښکاره جادوګر دی .

الله تعالی دیو کافر دا خبره رانقل کړی :

﴿ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ . فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴾ . (٣)

ترجمه : بیا هغه شا کړه (یعنی مَخ یې واړول) او تکبّر یې اوکړو ، بیا یې وویل چې ندې دا قرآن مګر دا خو جادو دی چې د پَخوا نه رانقل کولې شي (یعنی د پخوا نه راروان سِحر دی) .

کافرانو به یو بل منع کول چې تاسو نبي علیه السلام ته مه راځئ ، ځکه دې په خلقو باندې جادو کوي ، او یو بل ته به یې ویل :

﴿ هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴾ . (٤)

ترجمه : ندې دا پیغمبر مګر ستاسو په شان یو انسان دی ، آیا تاسو بیا هم دې جادو ته راځئ ؟ او (سره ددې چې) تاسو یې (په خپلو سترګو) ګورئ (چې دا جادو دی) .

---

(١) سورة القمر آية ١ ، ٢ .

(٢) سورة یونس آية ٢ . / کله به کافرانو نبي علیه السلام ته کاهن او مجنون ویل ، نو الله تعالی ددې رَدّ اوکړو : فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ . سورة الطور آية ٢٩ . ترجمه : پس (اې پیغمبره !) ته نصیحت کوه ، ته د خپل رَبّ په فضل سره نه خو کاهن یې ، او نه لیونی یې .

بل ځای الله ﷻ فرمایي : وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ . سورة الحاقة آية ٤٢ . ترجمه : دا قرآن دیو کاهن (جادوګر) خبره نده .

(٣) سورة المدثر آية ٢٣ ، ٢٤ . / بل ځای الله ﷻ د کافرانو په باره کې فرمایي : قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ . سورة الاحقاف آية ٧ .

(٤) سورة الأنبياء آية ٣ .

Scanned with CamScanner

د نبي عليه السلام نه وړاندې نورو پيغمبرانو به چې هم کله خپل قوم ته معجزې پيش کړې نو هغوی به هغه پيغمبر ته د ساحر او جادوګر لقبونه ورکول:

حضرت موسی عليه السلام فرعون ته ډيرې مُعجزې اوخودی خو د هرې مُعجزې ليدلو نه روستو به فرعون ويل: ﴿ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴾. (۱) دا خو ښکاره جادو دی.

او د حضرت موسی ﷺ او حضرت هارون ﷺ په باره کې يې ويل:

﴿ إِنْ هٰذَانِ لَسٰحِرٰنِ ﴾. (۲)

يقيناً دا موسی (ﷺ) او هارون (ﷺ) خو جادوګر دي.

که حضرت عيسی عليه السلام به خپل قوم ته مُعجزې پيش کړې نو حاضرين به دوه ډلې شو: يوې ډلې به اُومنل، او دويمې ډلې به وويل چې (نعوذُبالله) د حضرت عيسی عليه السلام سره شيطان ملګرې دی. (۳)

همدغه رنګې نورو پيغمبرانو ته هم د مُعجزې په ښکاره کولو سره ساحِر او جادوګر ويل شوی.

د عِناد په وجه بيا په مُعجزه هم يقين نه پيدا کيږي

په چا کې چې عِناد او ضد وي هغوی چونکه د حَق او باطل په مينځ کې تميز نشي کولی نو که دوی يوه معجزه اوګوري، يا يې واوري نو بيا هم د دوی يقين وربانديې نه راځي، بلکه ديته سِحر او جادو وايي، کافرانو به هم د نبي عليه السلام نه معجزه طَلب کړه، کله به يې چې هغه اُوليده نو ايمان به يې رانه وړو، بيا به يې د بلې معجزې مطالبه کوله، الله رب العزت دا خبره په قرآن کريم کې واضحه کړه چې داکافران د خپل ضد او عِناد په وجه دې اندازې ته رسيدلي دي که دوی ته هر څومره مُعجزې او نخې راشي خو دوی بيا هم ايمان نه راوړي، او دوی به دې معجزو او نښو ته سِحر وايي، په سورة انعام کې الله تعالی ددې مراتب داسې بيان کړي:

(۱) سورة النمل آية ۱۳.

(۲) سورة طه آية ٦۳.

(۳) سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ۱۳۲.

﴿ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴾ . (١)

ترجمه: او نه راځي دې کافرانو ته څه نخه د نخو د رب د دوی نه مګر دوی د هغې نه مخ اړوونکي دي.

﴿ وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴾ . (٢)

ترجمه: او که دوی هر قسمه نخې او مُعجزې اوګوري نو دوی په هغې ایمان نه راوړي. تر دې پورې چې هر کله دوی تا ته راشي نو جګړې درسره کوي، کافران دا وايي چې ندې دا قرآن مګر دا خو د پخوانو خلقو قِصې دي.

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾ . (٣)

ترجمه: او (اې پیغمبره!) که چیرته مونږ نازل کړې وی په تا باندې (داسې يو) کتاب (چې هغه لیکلې شوې وی) په کاغذ باندې، او دوی دا کتاب په خپلو لاسونو باندې مسّه کړې وی نو بیا به هم کافرانو دا ویلی چې دا خو ښکاره جادُو دی.

﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ﴾ . (٤)

ترجمه: او دې کافرانو وویل: ولې په دې پیغمبر باندې فرښته نده نازله شوې؟ (چې مونږې اوګورو او خبرې ورسره اوکړو، الله تعالی فرمايي:) که چیرته مونږ فرښته نازله کړې وی (او دوی بیا هم ایمان نه وې راوړی) نو بیا به ټوله معامله ختمه شوې وه، بیا به دوی ته هیڅ مُهلت نهٔ ورکړې شوی.

(ځکه دا د الله ﷻ قانون دی چې چا فرمائشي مُعجزه غوښتلې ده او د هغې په لیدلو دوی بیا هم ایمان ندې راوړی نو الله ﷻ دوی هلاک کړي دي).

(١) سورة الانعام آية ٤.

(٢) سورة الانعام آية ٢٥

(٣) سورة الانعام آية ٧.

(٤) سورة الانعام آية ٨.

﴿ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ الْمَلَٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا إِلَّآ أَن يَشَآءَ اللَّهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : او كه چيرته مونږ دوى ته فرښتي نازلي كړي وى ، او مړو ورسره خبري كړي وى ، او مونږ (د دُنيا) ټول شيان د دوى مخي ته راجمع كړي وى نو بيا به هم دوى ايمان نه وي راوړى ، مګر دا كه الله تعالى اوغواړي (نو هغه ځانله خبره ده) خو ليكن په دوى كي اكثره خلق جاهلان دي (د ناپوهي خبري كوي) .

بعضي بَدبخته كافرانو به چي د نبي عليه السلام مُعجزي اوليدى نو ورته ويل به يي : چي مونږ به هلته ايمان راوړو چي كله ته مونږ ته د مخكيني پيغمبرانو په شان معجزي راوړى . الله تعالى د دوى خبره داسي نقل كړى :

﴿ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَآ أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴾ . (۲)

ترجمه : په كار ده چي دا پيغمبر مونږ ته داسي نخه (او معجزه) راوړي لكه څرنګي چي په هغي مخكيني پيغمبران راليږلي شوي وو .

الله تعالى ددي جواب وركړو چي كه دوى هغه معجزي اوګوري نو بيا هم ايمان نه راوړي ، دوى به بيا هم وايي چي دا سِحر او جادُو دى . (۳)

محترمو مسلمانانو ! د نبي عليه السلام معجزي اګر چي زياتي دي خو زه به درته ان شاء الله يو څو مشهوري معجزي ذكر كړم :

د ټولو نه لويه مُعجزه " قرآن كريم "

د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په معجزو كي د ټولو نه لويه ، ښكاره او تر قيامته پوري دائمي عِلمي معجزه قرآن كريم دى ، ځكه ددي اِعجاز په مختلفو طريقو سره ثابت دى .

(۱) سورة الانعام آية ۱۱۱ .

(۲) سورة الأنبياء آية ۵ .

(۳) سيرة النبي لمولانا شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ۱۴۳ .

(نوټ : د قرآن کريم د اِعجاز متعلق تفصيلي بحث د همدې " اِصلاحي مُدلّل تقريرونه " کتاب په پنځم جلد کې په صفحه ١٢٧ باندې تېر شوی ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه).

د شَقُّ الْقَمَرِ (يعنی د سپوږمۍ دوه ټوټې کيدلو) معجزه

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په عظيمو مُعجزاتو کې د شَقُّ الْقَمَرِ معجزه هم ده ، چې د دوی په اِشارې سره سپوږمۍ دوه ټوټې شوې وه .

دا معجزه د قرآن کريم ، احاديثِ متواترهٔ ، او اِجماع نه ثابته ده . همدارنګې د تاريخي أقوالو په رڼا کې هم د دې ثبوت شته . (١)

امام طحاوي او علامه ابن کثير رحمهما الله ليکلي چې د شَقُّ الْقَمَرِ معجزې روايتونه مُتواتر دي ، او دا په قطعي دلائلو سره ثابته ده .

١ . په قرآن کريم سورةُ القمر کې الله رب العزت د دې بيان داسې کوي :

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ، وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (٢)

ترجمه : رانږدې شو قيامت ، او څېرې شوه سپوږمۍ ، او که کافران څه نخه (او معجزه) اوګوري نو د هغې نه مَخ اَړوي ، او وايي چې دا خو جادُو دی چې د پخوا نه راروان دی .

٢ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي :

اِنَّ اَهْلَ مَكَّةَ سَاَلُوْا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ يُّرِيَهُمْ آيَةً ، فَاَرَاهُمُ الْقَمَرَ شِقَّتَيْنِ ،

(١) قال القاضي رحمه الله : إنشقاقُ القمرِ مِنْ أمهات معجزات نبينا صلى الله عليه وسلم . وقد رواها عدة من الصحابة رضي الله عنهم مع ظاهر الآية الكريمة وسياقها . قال الزجاج وقد أنكرها بعض المبتدعة المضاهين المخالفي الملة وذلك لما أعمى الله قلبه ولا إنكار للعقل فيها لأنّ القمرَ مخلوقُ الله تعالى يفعلُ فيه مايشاءُ كما يفنيه ويكوره في آخر أمره . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم باب انشقاق القمر

(٢) سورة القمر آية ١ ، ٢ .

حَتَّى رَأَوْا حِرَاءً بَيْنَهُمَا. (۱)

بيشکه د مکې کافرانو د رسول الله صلى الله عليه وسلم ته مطالبه اوکړه چې دوی ته يوه معجزه اوښائي ، نو نبي عليه السلام دوی ته دا معجزه اوخوده چې سپوږمی (د دوی د لاس مبارک په اِشارې کولو سره) دوه ټوټې شوه ، تر دې پورې چې دې کافرانو د حِراء غَر د سپوږمۍ د دوه ټوټو په مينځ کې اوليده (يعنی سپوږمی دوه ټوټې شوه ، يوه ټوټه د حِراء غَر نه اَخوا لاړه ، بله ديخوا راغله ، او د حِراء غَر د دې دواړو په مينځ کې ؤ) .

۳ . علامه آلوسي رحمه الله په تفسير روح المعاني کې دا واقعه په دې اَنداز رانقل کړې :

حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د هجرتِ مدينه نه تقريبًا پنځه کاله وړاندې يو ځل د مکې څه مشرکين رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغلل ، په دوی کې وليد بن مغيره ، ابوجهل ، عاص بن وائل او څه نور مشرکان کافران هم وو ، دوی نبي عليه السلام ته وويل :

إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَشُقَّ لَنَا الْقَمَرَ فرقتين . نصفا على أبي قبيس ونصفا على قينقاع .

که چيرته ته (په خپله دَعوی د نبوت کې) صادِق يې نو مونږ ته دا سپوږمی دوه ټوټې کړه چې نيمه په جَبلِ ابي قبيس باندې راشي او نيمه په جبلِ قينقاع باندې راشي .

نبي کريم صلى الله عليه وسلم دوی ته وفرمايل :

إِنْ فَعَلْتُ تُؤْمِنُوْا ؟ که زه دا معجزه تاسو ته اوښايم نو آيا بيا به تاسو اِيمان راوړئ ؟

دوی ورته وويل : آو . (بيا به مونږ اِيمان راوړو) .

---

(۱) صحيح البخاري بَابُ انْشِقَاقِ الْقَمَرِ ۴۹/۵ رقم الحديث ۳۸۶۸ ، مشكاة المصابيح باب علامات النبوة الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۵۴ .

وفي رواية : عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شِقَّتَيْنِ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اِشْهَدُوْا . صحيح البخاري بَابُ سُؤَالِ الْمُشْرِكِيْنَ أَنْ يُرِيَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةً فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ رقم الحديث ۳۶۳۶ ، صحيح مسلم باب انشقاق القمر رقم الحديث ۲۸۰۰ ، سنن الترمذي رقم الحديث ۳۲۷۸ .

چونکه په دې وخت کې شپه وه ، او د څوارلسمې شپې سپوږمۍ راختلې وه ، رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله ﷻ نه د دې په باره کې دُعا اوغوښته .

په رِواياتو کې راځي چې نبي عليه السلام په ګوته مُبارکه باندې سپوږمۍ طرف ته اِشاره اوکړه نو سپوږمۍ دوه ټوټې شوه ، نيمه په جبلِ ابي قبيس باندې وه ، او نيمه په جبل قيقعان باندې وه . نبي عليه السلام دوی ته وفرمايل ... اِشْهَدُوْا . (۱) تاسو ګواه اوسئ .

دوی تر ډير وخته پورې ديته کتل ، د ډيرې حيرانتيا په وجه يې خپلې سترګې په کپړو پاکولې او سپوږمۍ طرف ته به يې کتل ، خو بيا به هم ورته صفا دوه ټوټې په نظر راتلې .

د مازيګر او ماښام په مينځ کې چې څومره وخت وي دومره اندازه وخت دا سپوږمۍ همداسې دوه ټوټې وه ، بيا واپس صحيح شوه .

۴ . امام بيهقي رحمه الله او نورو محدّثينو دا حديث رانقل کړی ، حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي :

اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ قُرَيْشٌ : هٰذَا سِحْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ . قَالَ : وَقَالُوْا : اِنْتَظِرُوْا مَا تَأْتِيْكُمْ بِهِ السُّفَّارُ فَإِنَّ مُحَمَّدًا لَا يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ . قَالَ : فَجَاءَ السُّفَّارُ فَقَالُوْا ذَاكَ . (۲)

---

(۱) إجتمع المشركون على عهد رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ، منهم الوليد بن المغيرة وأبو جهل بن هشام ، والعاص بن وائل ، والعاص بن هشام ، والأسود بن عبد يغوث ، والأسود بن المطلب وربيعة بن الأسود والنضر بن الحارث . فقالوا للنبي صلى الله تعالى عليه وسلم : إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَشُقَّ لنا القمرَ فرقتين ، نصفا على أبي قبيس ونصفا على قيقعان . فقال لهم النبي صلى الله عليه وسلم : إِنْ فَعَلْتُ تُؤْمِنُوْا ؟ قالوا : نعم ، وكانت ليلة بدر . فسأل رسولُ الله صلى الله تعالى عليه وسلم ربَّهُ عز وجل أن يعطيه ما سألوا . فأمسى القمر قد مثل نصفا على أبي قبيس ونصفا على قيقعان ، ورسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ينادي : يا أبا سلمة بن عبد الأسد والأرقم بن الأرقم ! إِشْهَدُوْا . تفسير روح المعاني ج ۱۴ پ ۲۷ سورة القمر .

(۲) مسند ابي داؤد الطيالسي ۱ /۲۳۶ رقم الحديث ۲۹۳ مَا أَسْنَدَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، معجزات النبي لابن كثير رحمه الله ج ۱ ص ۲۹ انشقاق القمر ، الخصائص الكبرى ج ۱ ص ۲۰۹ باب انشقاق القمر ، معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة القمر .

په مکه مکرّمه کې سپوږمۍ دوه ټوټې شوه ، د مکې قریشو کافرانو وویل : دا جادو دی، او ابن ابي کبشه (یعنی محمد ﷺ) په تاسو باندې جادو کړی دی ، په دې وجه تاسو د بهر نه راتلونکو مسافرو انتظار اوکړئ ، که چیرته هغوی هم دا لیدلي وي نو بیا به دې ربښتینې وي (ځکه دې خو د ټولې دُنیا په خلقو باندې جادو نشي کولی) ، او کله چې مسافرو د سپوږمۍ دا ټوټې کیدل نه وي لیدلي نو بیا پوهه شئ چې دا په تاسو باندې نبي علیه السلام سِحر کړی دی . کله چې مسافر د مختلفو علاقو او اطرافو نه راغلل او د مکې قریشو د هغوی نه معلومات اوکړو هغوی هم وویل چې مونږ هم د سپوږمۍ دوه ټوټې کیدل لیدلي دي .

خو د دې ټولو خبرو باوجود بیا هم دې کافرانو ایمان رانه وړو ، او وې ویل چې دا پخوانې سِحر دی . (١)

د معراج واقعه

د معراج ټوله واقعه د نبي علیه السلام مُعجزه ده ، ځکه د شپې په لږه حصه کې په جِسم او رُوح دواړو سره په ویښه باندې د مسجدِ حرام (یعنی بیتُ الله) نه د بیتُ المقدّس پورې د یوې میاشتې فاصله سفر په لږ وخت کې قطع کول (٢) ، د انبیاء کرامو اِمامت کول ، بیا د همدې شپې په لږ وخت کې د پنځوس زره (٥٠٠٠٠) کاله مسافت په اندازه د آسمانونو سفر کول او تر سِدرةُ المُنتهٰی پورې تلل ، هر آسمان ته داخلیدل ، د هغې د عجائباتو مشاهده کول ، د جنت او جهنم دِیدار کول ، د فرښتو اِمامت کول ، او بیا واپس راتلل . دا ټولې خبرې په یوه شپه کې د بل هیچا دپاره ممکن ندي ، بلکه دا هره خبره د رسول الله صلی الله علیه وسلم مُعجزه ده .

د مسجدِ حرام نه تر د مسجدِ اَقصٰی پورې د اِسراء دا واقعه خو په نَص د قرآن کریم ﴿ سُبْحٰنَ الَّذِيٓ اَسْرٰی بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَی الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِيْ بٰرَكْنَا حَوْلَهٗ

(١) معارف القرآن لمولانا ادريس كاندهلوي سورة القمر .

(٢) په هاغه زمانه کې به د مکې مکرمې نه تر د بیتُ المقدس پورې د یو طرفه سفر په یوه میاشت کې قطع کولې شو .

Scanned with CamScanner

﴿لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (۱) سره ثابته ده، لهذا د دې نه انکار کول کفر دی.

او بيا د مسجدِ اَقصٰی نه پورته د آسمانونو طرف ته د مِعراج واقعه په مشهورو او متواترو آحاديثو سره ثابته ده، لهذا د دې نه اِنکار کول گمراهي ده، او دا سې کس بِدعتي دی.

د مِعراج تفصيلي واقعه په بخاري شريف، مسلم شريف، مشکوة شريف او نورو تولو د احاديثو په کتابونو کې ذکر ده، بلکه علماؤ په دې موضوع باندې مُستقل کتابونه ليکلي. (۲)

د نبي عليه السلام د گوتو مبارکو نه د اوبو وتلو مُعجزه

امام قرطبي رحمه الله ليکلي چې د نبي عليه السلام د گوتو مبارکو نه د اُوبو وتلو معجزه په مختلفو ځايونو کې ظاهره شوی، د دې مختلفو واقعاتو نه داسې علمِ قطعي حاصليږي کوم چې د تواترِ معنوي نه حاصليږي.

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه علاوه الله ﷻ بل هيڅ نبي ته داسې معجزه نه وه ورکړی چې د هغه د لاس، خپو، گتو، غوښې يا هډوکي نه د چينې په شان اُوبه جاري شوې وي. دا معجزه الله ﷻ صرف رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته ورکړې وه چې په مختلفو ځايونو کې د دوی د گوتو مبارکو نه د چيني په شان اُوبه رواني شوې وی. (۳)

---

(۱) سورة بني اسرائيل (الإسراء) آية ۱.

(۲) **نوټ**: چونکه د معراج دا واقعه ډيره اُوږده ده، د وخت د کموالي په وجه يې ځکه تفصيلاً نه ذکر کوم. ابوالشمس علي عنه

(۳) قال القرطبيّ رحمه الله: قصّة نبع الماء من بين أصابعه صلّى الله عليه وسلّم، تكرّرت منه في عدّة مواطن في مشاهد عظيمة، ووردت من طرق كثيرة، يفيد مجموعها العلم القطعيّ المستفاد من التواتر المعنويّ ولم يسمع بمثل هذه المعجزة عن غير نبيّنا صلّى الله عليه وسلّم، حيث نبع الماء من بين عظمه وعصبه ولحمه ودمه. فتح الباري ٦/ ٦٧٦، ٦٧٧، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج ۱ ص ٥٢٨ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم تكثير الماء ونبعه من بين أصابعه الشريفة صلّى الله عليه وسلّم.

۱. په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا حديث ذکر دی، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي: يوه ورځ د حُديبيې په مقام کې ټول خلق تږي شو، د رسول الله صلی الله عليه وسلم مخې ته يو وړوکې لوخې يعنی لوټه وه، د هغې نه يې اودس اوکړو (د اودس نه پس په دې لوخي کې څه لږې اوبه پاتې شوی) بيا دا خلق د نبي عليه السلام په خدمت کې حاضر شو، او ورته وې ويل:

لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ، إِلَّا مَا فِي رَكْوَتِكَ .

د مونږ سره په غونډ لښکر کې دومره اوبه نشته چې مونږ په هغې اودس اوکړو او وې څکو، صرف همدا اوبه دي کومو چې د تاسو سره په لوخي کې پاتې شوي (او په دې باندې خو د ټول لښکر کار نه کيږي).

نبي کريم صلی الله عليه وسلم خپل لاس مبارک په هغه لوخي کې دننه کړو:

فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ .

نو د حضور صلی الله عليه وسلم د ګوتو مبارکو نه اوبه داسې روانې شوی لکه د چينې نه چې روانې وي.

حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې مونږ ټول لښکر دا اوبه اوڅکلی، او اودس مو هم پرې اوکړو، د حضرت جابر ﷺ نه پوښتنه اوشوه:

كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ ؟ تاسو په دې موقع باندې څومره کسان وی؟

ده ورته ووېل: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا . كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً . (۱)

---

(۱) عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا. ثُمَّ أَقْبَلَ النَّاسُ نَحْوَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا لَكُمْ؟» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ، إِلَّا مَا فِي رَكْوَتِكَ. قَالَ: «فَوَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ. فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ». قَالَ: فَشَرِبْنَا وَتَوَضَّأْنَا. فَقُلْتُ لِجَابِرٍ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا. كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحديبية رقم الحديث ۴۱۵۲، ورواه مسلم مختصراً برقم ۱۸۵۶، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۸۸۲ (۱۵).

که چیرته مونږ په دې وخت کې یولک (۱۰۰۰۰۰) کسان وی نو بیا به هم زمونږ د پاره دا اوبه کافي شوې وی، خو زمونږ تعداد په دغه وخت کې پنځلس سوه (۱۵۰۰) کسان وو.

۲. همدغه شان د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ نه هم په بخاري شریف کې نقل دي، دې فرمايي چې مونږ صحابه کرام د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په سفر کې وو، نو د مونږ سره اوبه کمې شوی، پیغمبر علیه السلام وفرمایل چې د څا سره هم لږې شان اوبه پاتې شوې دي هغه ماته راوړئ. صحابه کرامو د نبي علیه السلام په خدمت کې داسې یو لوخې راوړو چې په هغې کې ډیر لږې اوبه وی، نو نبي علیه السلام خپل لاس مبارک په هغه لوخي کې دننه کړو، بیا یې صحابه کرامو ته وفرمایل:

حَيَّ عَلَى الطَّهُوْرِ الْمُبَارَكِ ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللهِ .

زر راځئ، دا پاکې او مبارکې اوبه حاصلې کړئ، دا هغه برکت دی کوم چې د الله ﷻ د طرفه دی.

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي:

فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيْحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ . (۱)

په تحقیق سره ما اولیدل چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ګوتو مبارکو نه اوبه (د چینې په شان) روانې وی، (ابن مسعود ﷺ د حدیث په آخر کې یوه بله معجزه هم بیان کړه چې) یقینًا د خوراک خوړلو په وخت مونږ د خوراک تسبیح اوریده. (یعنی مونږ به چې خوراک خوړلو او دې به کومه تسبیح ویله هغه به هم مونږ اوریده).

---

(۱) عَنْ عَبْدِ اللهِ ، قَالَ : كُنَّا نَعُدُّ الآيَاتِ بَرَكَةً ، وَأَنْتُمْ تَعُدُّوْنَهَا تَخْوِيْفًا ، كُنَّا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ سَفَرٍ ، فَقَلَّ الْمَاءُ ، فَقَالَ : « اُطْلُبُوْا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ » ، فَجَاءُوْا بِإِنَاءٍ فِيْهِ مَاءٌ قَلِيْلٌ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ ثُمَّ قَالَ : « حَيَّ عَلَى الطَّهُوْرِ الْمُبَارَكِ ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللهِ » فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيْحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ . صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الإسلام ۱۹۳/۲ رقم الحديث ۳۵۷۹ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۹۱۰ (۳۳) .

د نبي عليه السلام او ذكرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې د اوچې تنې نه د ژړا آواز راتلل

د نبي عليه السلام او د الله جل جلاله د ذِكر نه د لرې والي په وجه ، او د پيغمبر عليه السلام سره د شوقِ ملاقات او محبت په وجه د قجورې د اوچې تَنې (ډَډ) نه د ژړا آواز راوتلو واقعه په بخاري شريف او نورو ډيرو د احاديثو په كتابونو كې ذكر ده ، دا واقعه د صحابه كرامو د يو لوي جماعت نه په مختلفو طريقو سره رانقل ده ، ددې په ثبوت كې هيڅ شك وشبه نشته ، قاضي عياض او بعضې مُحدِّثينو دې احاديثو ته مُتواتر ويلي . (١)

١ . د بخاري شريف حديث دى ، حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم به د جُمعې په ورځ د خطبې ويلو د پاره د يوې اوچې اُونې تَنې ، يا د قجورې اُونې سره اُودريده (او خطبه به يې ويله) ، بيا د أنصارو يوې زَنانه يا يو صحابي نبي عليه السلام ته وويل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أَلَا نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَرًا ؟

اې د الله رسوله ! آيا مونږ تاسو د پاره ممبر جوړ كړو ؟ (چې په هغې باندې كينئ او خطبه وايئ ؟) حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

إِنْ شِئْتُمْ . كه ستاسو خوښه وي نو جوړ يې كړئ .

بيا دوى د پيغمبر عليه السلام د پاره ممبر جوړ كړو ، كله چې آئنده جُمعه راغله نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دې ممبر ته د خطبې ويلو د پاره تشريف وړى ورو ، نو د قجورې دې اوچې تَنې د ماشومانو په شان ژړا شروع كړه ، نبي عليه السلام د ممبر نه رابنكته شو (ددې د تسلى د پاره) خپل ځان ته يې رانژدې كړه ، دې به د هغه ماشوم په شان ژړل كوم ماشوم چې (سَلگى وهي او په مختلفو طريقو سره) چپ كولې شي .

بيا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم (صحابه كرامو ته) وفرمايل :

(١) البداية والنهاية ٦/ ١٣١ ، نضرة النعيم معجزاته و دلائل نبوته صلى الله عليه وسلم ج١ ص ٥٣٤ ، مظاهر حق شرح مشكوة ج٩ باب فى المعجزات .

Scanned with CamScanner

كَانَتْ تَبْكِيْ عَلَى مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا .(۱)

د قجورې دې تنې ځکه ژړل چې د الله تعالى كوم ذکر (يعنى خطبه) ددې سره نزدې كيده (او زه ورسره نزدې ولاړ ووم) دا اوس د هغې نه محرومه شوه.

۲ . دا حديث په مشكوة شريف كې په دې الفاظو ذكر دى، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي: چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم به كله (په مسجد نبوي كې) خطبه ويله نو په ولاړه به يې د قجورې هغه اوچې تنې ته ډډه وهلې وه، كومه چې د يوې ستنې په طور په ځمات كې ولاړه وه، پس كله چې د نبي عليه السلام د پاره ممبر جوړ كړې شو او په ممبر باندې (د خطبې ويلو د پاره) اودريده نو د قجورې كومې تنې سره به چې پيغمبر عليه السلام خطبه ويله هغې داسې په زوره زوره ژړا او چغې شروع كړې قريبه وه چې (د رسول الله صلى الله عليه وسلم د فراق په وجه) اوچوي، نبي كريم صلى الله عليه وسلم د ممبر نه راښكته شو، ديته ورغى، په لاسونو مباركو يې اونيوه (ددې دتسلى د پاره) خپله سينه مباركه يې ورسره اولږوله، نو د قجورې دې اوچې تنې د هغه ماشوم په شان ژړل كوم چې (په مختلفو حيلو او طريقو سره) چپ كولې شي (خو هغه په آسانه نه چپ كيده) تر

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شَجَرَةٍ أَوْ نَخْلَةٍ . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، أَوْ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَلَا نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَرًا ؟ قَالَ : « إِنْ شِئْتُمْ » . فَجَعَلُوا لَهُ مِنْبَرًا . فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ دُفِعَ إِلَى الْمِنْبَرِ . فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ صِيَاحَ الصَّبِيِّ . ثُمَّ نَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَمَّهُ إِلَيْهِ . تَئِنُّ أَنِينَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكَّنُ . قَالَ : « كَانَتْ تَبْكِي عَلَى مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا » . صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الإسلام ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۳۵۸۴ .

وفي رواية: عن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا . يَقُولُ : « كَانَ الْمَسْجِدُ مَسْقُوفًا عَلَى جُذُوعٍ مِنْ نَخْلٍ . فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ يَقُومُ إِلَى جِذْعٍ مِنْهَا . فَلَمَّا صُنِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ وَكَانَ عَلَيْهِ . فَسَمِعْنَا لِذَلِكَ الْجِذْعِ صَوْتًا كَصَوْتِ الْعِشَارِ . حَتَّى جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا فَسَكَنَتْ . صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الإسلام ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۳۵۸۵ .

دې پورې چې (د تسلّی نه روستو) هغه قلاره شوه ، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم ددې ستنې د ژړا سبب دا بیان کړو چې : بَكَتْ عَلٰی مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ . (۱)

د قجورې دې اُوچې تَنې څکه ژړل چې دې د الله ﷻ کوم ذکر (خطبه) اَوریده د هغې نه محرومه شوه (څکه زه اوس خطبه په ممبر باندې وایم) .

فائده : دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په غټو معجزو کې یوه مُعجزه وه چې د یو بې سَاه څیز یعنی د قجورې د اُوچې تَنې نه د نبي علیه السلام او د الله ﷻ د ذِکر نه د لرې والي (یعنی د قُرب سعادت نه د محرومه کیدو) په وجه د ژړا آوازراوتو ، او دا آواز په مسجدِ نبوي کې موجود ټولو صحابه کرامو واوریده .

حسن بصري رحمه الله به چې دا حدیث بیانول نو بې اِختیاره به په ژړا شو ، او مسلمانانو ته به یې فرمایل :

يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِيْنَ ! اَلْخَشَبَةُ تحنّ إلى رسولِ الله صلّى الله عليه وسلّم شَوْقًا إِلَى لِقَائِهِ . فَأَنْتُمْ أَحَقُّ أَنْ تَشْتَاقُوْا إِلَيْهِ .

اې د مسلمانانو ډلې ! کله چې یو اُوچ شوې لرګې (یعنی د قجورې اُوچه تَنه) د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ملاقات په شوق کې ژاړي نو تاسو ددې ډیر حَق دار یئ چې د نبي علیه السلام د ملاقات شوق اُولرئ ، او د دوی په محبت کې بې قراره شئ . (۲)

---

(۱) عَنْ جَابِرٍ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ اِسْتَنَدَ إِلَى جِذْعِ نَخْلَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ فَلَمَّا صُنِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ فَاسْتَوٰى عَلَيْهِ صَاحَتِ النَّخْلَةُ الَّتِي كَانَ يَخْطُبُ عِنْدَهَا حَتّٰى كَادَتْ تَنْشَقُّ فَنَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتّٰى أَخَذَهَا فَضَمَّهَا إِلَيْهِ فَجَعَلَتْ تَئِنُّ أَنِيْنَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكَّتُ حَتّٰى اسْتَقَرَّتْ . قَالَ : بَكَتْ عَلٰی مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ . رواه البخاري ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٩٠٣ باب في المعجزات .

(۲) وكان الحسنُ البصريّ رحمه الله ، إذا حدّث بحديثِ حنينِ الجذع يقول : يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِيْنَ ! اَلْخَشَبَةُ تحنّ إلى رسولِ الله صلّى الله عليه وسلّم شَوْقًا إِلَى لِقَائِهِ . فَأَنْتُمْ أَحَقُّ أَنْ تَشْتَاقُوْا إِلَيْهِ . فتح الباري ٦/٦٩٧ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج۱ ص ٥٣٥ معجزات ودلائل نبوة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم معجزاته صلّى الله عليه وسلّم في انواع الجمادات .

د نبي ﷺ د لاس مُبارک په راخکلو سره د صحابي ماته خپه جوړيدل

د مشکوٰة شريف حديث دی (۱) حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو يو جماعت د ابورافع يهودي (د قتلولو يا قيد کولو (۲)) پسې اُوليږل. (هر کله چې د صحابه کرامو دا ډله د هغه قلعې ته اُورسيده) نو حضرت عبدالله بن عَتيک رضي الله عنه په څه طريقې سره د شپې د هغه کور ته داخل شو، هغه اُوده ؤ، ده هغه قتل کړو.

حضرت عبدالله بن عَتيک رضي الله عنه فرمايي چې ما د هغه په خېټه کې تُوره وَرننويسته، تر دې چې اَخوا شا طرف ته اُووته، پس زه پوهه شوم چې ما دې قتل کړو، نو ما دقلعې دروازې کلاوول شروع کړه، (واپس د قلعې نه راوتم، او راروان ووم په پُوړۍ راکوزيدم) تر دې پورې چې زه يوې پوړۍ (زينې) ته رااُورسيدم (ما گمان اوکړو چې ګني لاندې زمکه ده، حالانکه پُوړۍ تر اوسه پورې نه وه ختمه) نو ما چې څنګه قدم کيښود، د سپوږمۍ په دې شپه کې زه داسې را اُوغورځيدم چې زما پُوندۍ ماته شوه، ما دا په خپل پَټکي باندې اُوتړله، او خپلو ملګرو ته راغلم (کوم چې د قلعې لاندې ولاړ وو).

بيا زه د نبي عليه السلام په خدمت کې حاضر شوم، هغوی ته مې دا ټوله واقعه بيان کړه، پيغمبر عليه السلام راته وفرمايل:

---

(۱) عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا إِلَى أَبِي رَافِعٍ. فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلًا وَهُوَ نَائِمٌ فَقَتَلَهُ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَتِيكٍ: فَوَضَعْتُ السَّيْفَ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي ظَهْرِهِ. فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ فَوَضَعْتُ رِجْلِي فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ. فَانْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ. فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي. فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ. فَقَالَ: «اُبْسُطْ رِجْلَكَ». فَبَسَطْتُ رِجْلِي. فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ. رواه البخاري. مشكوة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث (۹) ۵۸۷۶.

(۲) ابو رافع يو يهودي تاجر ؤ، ډير بدبخته سړی ؤ، د نبي عليه السلام او د مسلمانانو سخت ترين دُشمن ؤ، د پيغمبر عليه السلام په شانِ اَقدس کې به يې ډيرې بې کاره خبرې کړې وې، او دوی ته به يې ډير تکليفونه رسول، آخر نبي عليه السلام دده د قتلولو يا قيد کولو د پاره د اَنصارو څه خلګ وَر اُوليږل. مظاهر حق شرح مشکوٰة ج ۹.

أُبْسُطْ رِجْلَكَ . خپله خپه اوغزوه .

ما خپله خپه اوغزوله .

فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ .

نبي عليه السلام په دې (ماته خپه) باندې لاس مبارک راښکود ، ددې په وجه زما خپه داسې جوړه شوه ګويا چې ماته ددې تکليف د سره رسيدلې ندى . (١)

---

(١) **نوټ** : د نبي عليه السلام دا معجزه په بخاري شريف کې څو ځايه ذکر ده ، په بعضې ځای کې په پوره تفصيل سره ذکر ده ، لکه په دې حديث کې : عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِي رَافِعٍ الْيَهُودِيِّ رِجَالًا مِنَ الْأَنْصَارِ . فَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَتِيكٍ . وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤْذِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُعِينُ عَلَيْهِ . وَكَانَ فِي حِصْنٍ لَهُ بِأَرْضِ الْحِجَازِ . فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ . وَقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرْحِهِمْ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لِأَصْحَابِهِ : اجْلِسُوا مَكَانَكُمْ . فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ ، وَمُتَلَطِّفٌ لِلْبَوَّابِ . لَعَلِّي أَنْ أَدْخُلَ . فَأَقْبَلَ حَتَّى دَنَا مِنَ الْبَابِ . ثُمَّ تَقَنَّعَ بِثَوْبِهِ كَأَنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً . وَقَدْ دَخَلَ النَّاسُ . فَهَتَفَ بِهِ الْبَوَّابُ . يَا عَبْدَ اللهِ ! إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَدْخُلَ فَادْخُلْ . فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُغْلِقَ الْبَابَ . فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ . فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أَغْلَقَ الْبَابَ . ثُمَّ عَلَّقَ الْأَغَالِيقَ عَلَى وَتَدٍ . قَالَ : فَقُمْتُ إِلَى الْأَقَالِيدِ فَأَخَذْتُهَا . فَفَتَحْتُ الْبَابَ . وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُسْمَرُ عِنْدَهُ . وَكَانَ فِي عَلَالِيَّ لَهُ . فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أَهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إِلَيْهِ . فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَابًا أَغْلَقْتُ عَلَيَّ مِنْ دَاخِلٍ . قُلْتُ : إِنِ الْقَوْمُ نَذِرُوا بِي لَمْ يَخْلُصُوا إِلَيَّ حَتَّى أَقْتُلَهُ . فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ . فَإِذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَسْطَ عِيَالِهِ . لَا أَدْرِي أَيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ . فَقُلْتُ : يَا أَبَا رَافِعٍ ! قَالَ : مَنْ هَذَا ؟ فَأَهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ وَأَنَا دَهِشٌ ، فَمَا أَغْنَيْتُ شَيْئًا وَصَاحَ . فَخَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ . فَأَمْكُثُ غَيْرَ بَعِيدٍ . ثُمَّ دَخَلْتُ إِلَيْهِ . فَقُلْتُ : مَا هَذَا الصَّوْتُ يَا أَبَا رَافِعٍ ؟ فَقَالَ : لِأُمِّكَ الْوَيْلُ . إِنَّ رَجُلًا فِي الْبَيْتِ ضَرَبَنِي قَبْلُ بِالسَّيْفِ . قَالَ : فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً أَثْخَنَتْهُ وَلَمْ أَقْتُلْهُ . ثُمَّ وَضَعْتُ ظُبَةَ السَّيْفِ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي ظَهْرِهِ . فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ . فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بَابًا بَابًا . حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ لَهُ . فَوَضَعْتُ رِجْلِي ، وَأَنَا أُرَى أَنِّي قَدِ انْتَهَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ . فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ . فَانْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ . ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتَّى جَلَسْتُ عَلَى الْبَابِ . فَقُلْتُ : لَا أَخْرُجُ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَعْلَمَ أَقَتَلْتُهُ ؟ فَلَمَّا صَاحَ الدِّيكُ قَامَ النَّاعِي عَلَى السُّورِ . فَقَالَ : أَنْعَى أَبَا رَافِعٍ تَاجِرَ أَهْلِ الْحِجَازِ . فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي . فَقُلْتُ : النَّجَاءَ . فَقَدْ قَتَلَ اللهُ أَبَا رَافِعٍ . فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ . فَقَالَ : « ابْسُطْ رِجْلَكَ » فَبَسَطْتُ رِجْلِي . فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّهَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ . صحيح البخاري كتاب المغازي باب قتل أبي رافع عبد الله بن أبي الحقيق رقم الحديث ٤٠٣٩ .

د نبي عليه السلام په د مولو سره زخم ښه کيدل

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت يزيد بن ابي عُبيد تابعي وايي چې يوه ورځ ما د حضرت سَلَمَه بن اکوع رضي الله عنه په پنډۍ باندې د زخم نخه اوليده ، ما ورته پوښتنه اوکړه :

يَا أَبَا مُسْلِمٍ ! مَا هٰذِهِ الضَّرْبَةُ ؟

اې ابو مسلم ! (ستاسو په دې پنډۍ باندې) دا د زخم نخه د څې شی ده ؟
هغه راته وويل :

دا زه د خيبر په جنګ کې سخت زخمي شوې ووم ، په خلقو کې دا خبره خوره شوه چې سَلَمَه بن اکوع رضي الله عنه (د سخت زخمي کيدو په وجه) شهيد شو ، خو زه نبي عليه السلام ته راغلم :

فَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ ، فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ .(١)

نبي عليه السلام په دې زخم باندې درې پيرې دَم واچول ، د هغې په وجه زه سَمدستي داسې ښه شوم چې د هاغه وخت نه را په ديخوا تر اوسه پورې ما د دې نه هيڅ شکايت ندې کړی (او نه ماته د دې نه څه تکليف رارسيدلی) .

(١) عَنْ يَزِيدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، قَالَ: رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ فِي سَاقِ سَلَمَةَ ، فَقُلْتُ : يَا أَبَا مُسْلِمٍ ! مَا هٰذِهِ الضَّرْبَةُ ؟ فَقَالَ: هٰذِهِ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ ، فَقَالَ النَّاسُ : أُصِيبَ سَلَمَةُ ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ ، فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ » . صحيح البخاري كتاب المغازي بَابُ غَزْوَةِ خَيْبَرَ رقم الحديث ٤٢٠٦ ، صحيح ابن حبان ذكر بُرء رجل سلمة بن الاكوع من الضربة التي اصابتها ... رقم الحديث ٦٥١٠ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٨٦ .

په خوراک کې د برکت معجزې

په ډېرو موقعو باندې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس مبارک باندې دامعجزه ښکاره شوی چې ډېر لږ خوراک زرهاؤ خلقو په مړه ګېډه باندې خوړلی دی. ددې په باره کې درته يو څو معجزات ذکر کوم

د غزوه خندق په موقع د حضرت جابر رضي الله عنه دعوت

(د چیلۍ د وړوکي بچي او لږې اوربشې زر (۱۰۰۰) کسانو ته په مړه ګیډه رسیدل)

د مشکوة شریف حدیث دی، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې یقینًا مونږ صحابه کرامو د خَندق په ورځ یعنی په غزوه أحزاب کې (د کافرانو نه د بچ کیدلو د پاره د مدینې منوّرې نه ګېر چاپیره) یو خَندق کنیستو، د کنیستو په وخت یو سخت کاڼې راأووت (چې په هیڅ شان نه ماتیده)، صحابه کرام نبي علیه السلام ته راغلل، او وې فرمایل :

هٰذِهٖ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ.

د خَندق کنستلو په ځای کې یو سخت کاڼې راأوتې دی (چې په هیڅ صورت نه ماتیږي) پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل :

أَنَا نَازِلٌ . زه په خپله خَندق ته ورکوزیږم چې وې ګورم.

بیا نبي علیه السلام پاځیدو، خو د ډیرې أولږې د لاسه یې په خېټه مبارکه باندې کاڼې تړلي وو، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې مونږ ټولو درې (۳) ورځې داسې تېرې کړی چې نه مو څه خوړلي وو، او نه مو څه څکلي وو.

بیا نبي علیه السلام کوداله راواخیسته (خَندق ته ښکته شو) هغه کاڼې یې یو ګوذار داسې أووهلو چې د شګو په شان ټوټې ټوټې شو.

حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي : ددې نه پس زه خپل کور ته راغلم، بي بي (سهیله بنت معوذ انصاري) ته مې ووېل :

هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمَصًا شَدِيدًا.

Scanned with CamScanner

آيا د تاسره د خوراک څه شته ؟ ځکه ما په نبي عليه السلام باندي د ولږي سخت اثر ليدلی دی.

(دې آوريدو سره) زما بي بي يوه تهيلی را اوويسته چې په هغې کې يو صاع (تقريبًا درې نيم سيره) اوربشې وی، او مونږ کره د کورنی چيلی (يا ګډې) وړوکې بچې ؤ . ما هغه ذبح کړو، او زما بي بي اوړه واغږل، تر دې پورې چې مونږ دا غوښه په کټوی کې واچوله، او د پخولو د پاره مو په نغري کيښوده.

بيا زه نبي عليه السلام ته ورغلم، هغوی ته مې پټ ووېل:

اې د الله رسوله ! مونږ د چيلی يو وړوکې بچې ذبح کړې دی، او مونږ کره يو صاع اوربشې وی هغه هم زما بي بي اوړه کړې دي، لهذا تاسو د يو څو کسانو سره راشئ. دې آوريدو سره نبي کريم صلی الله عليه وسلم په اوچت آواز سره اعلان اوکړو:

يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ ! إِنَّ جَابِرًا صَنَعَ سُوْرًا فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ.

اې اهلِ خندق واله ؤ ! حضرت جابر رضي الله عنه ستاسو د ميلمستيا د پاره خوراک تيار کړې دی، راځئ چې زر ورشو.

(حضرت جابر ﷺ فرمايي چې) بيا ماته رسولُ الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل:

لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِزُنَّ عَجِيْنَتَكُمْ حَتّٰى أَجِيْءَ.

تاسو به خپله کټوی د نغري نه هرګز نه راکوزوئ، او مه اوړه پخوئ، تر دې پورې چې زه درشم.

بيا حضور صلی الله عليه وسلم (د خپلو ټولو صحابه کرامو سره) مونږ کره راغی، نو ما دوی ته آغږل شوي اوړه رااوويستل، نبي عليه السلام په کې د خپلې خُلې مُبارکې لعاب (لاړې) واچولی، او د برکت دُعا يې اوکړه، بيا هغه کټوی طرف ته ورغی په هغې کې يې هم خپلې لاړې مبارکې واچولی، او د برکت دُعا يې اوکړه، بيا يې (زما بي بي ته) ووېل:

أُدْعِيْ خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ وَاقْدَحِيْ مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوْهَا.

ته يوه روټي پخوونکې ښځه را اوغواړه ، چې د تا سره روټي پخې کړي ، او د کټوي نه په چمچه (څمڅې) سره تلکاري را اخله ، دا د اور نه مه را ښکته کوه .

حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي : د خندق واله صحابه کرام په دې وخت کې زر (۱۰۰۰) کسان وو ، (دوی د درې ورځو نه څه خوړلي هم نه وو خو) قسم په الله چې دوی ټولو په مړه خېټه خوراک اوکړو ، تر دې پورې چې خوراک ورنه هماغسې پاتې هم شو .

کله چې دوی واپس لاړل نو زمونږ کټوي هماغه شان په نغري ايخې وه او ځوټکېده ، څنګه چې اول وه هماغه شان د خوراک نه ډکه وه ، او زمونږه اوړه هماغه شان پخولې شو څنګه چې په اول کې وو (يعنې په غوښه او اوړو کې هيڅ کمې نه وُ راغلی) . (۱)

فائده : دا د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د لاړو برکت او مُعجزه وه چې معمولي خوراک زر (۱۰۰۰) کسانو په مړه خېټه اوخوړ او هماغه شان ورنه پاتې هم شو ، حالانکه صحابه کرامو د درې (۳) ورځو نه څه خوړلي هم نه وو ، خو بيا هم دا خوراک ټولو ته اورسېده ، په غوښه او اوړو کې څه کمې هم رانغی .

(۱) وَعَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ إِنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ فَجَاءُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : هٰذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ . فَقَالَ : « أَنَا نَازِلٌ » ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ وَلَبِثْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوَاقًا فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِعْوَلَ فَضَرَبَ فَعَادَ كَثِيبًا أَهْيَلَ فَانْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمَصًا شَدِيدًا . فَأَخْرَجَتْ جِرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنَتِ الشَّعِيرَ حَتَّى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنْتُ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ . فَصَاحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ ! إِنَّ جَابِرًا صَنَعَ سُورًا فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ » فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِزُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ » . وَجَاءَ فَأَخْرَجْتُ لَهُ عَجِينًا فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ وَبَارَكَ ثُمَّ قَالَ : « ادْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوهَا » وَهُمْ أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللهِ لَأَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ وَانْحَرَفُوا وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ وَإِنَّ عَجِينَنَا لَيُخْبَزُ كَمَا هُوَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۸۷۷ ، صحيح البخاري رقم الحديث ۴۱۰۱ ، صحيح مسلم ۴۱ (۲۰۳۹)

د حضرت ابوطلحه رضي الله عنه دعوت

(لږ خوراک د اتيا کسانو د پاره کافي کيدل)

د مسلم شريف حديث دی . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې (يوه ورځ) حضرت ابوطلحه انصاري رضي الله عنه اُم سُليم ته وويل (۱) :

قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعِيفًا أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ . فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟

ما د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم آواز واوریده چې ډیر کمزوری ؤ ، ما ته معلومه شوه چې نبي علیه السلام اوږی دی ، آیا د تا سره خوراک شته ؟

اُم سُلیم رضي الله عنها ورته وویل : آو (شته) . بیا هغې د اوربشو یو څو روټۍ راوویستې ، د خپل پړوني (لوپټې) په یوه حصه کې یې راتاو کړی ، او په نوريې زما سَر پټ کړو ، په پړوني کې دا تاو شوې روټۍ یې زما د لاس لاندې پټې کړی ، بیا یې زه رسولُ الله صلی الله علیه وسلم ته اُولیږلم ، ما دا روټۍ هغوی ته وَروړی ، نبي کریم صلی الله علیه وسلم په جُمات کې د صحابه کرامو سره تشریف فرما ؤ ، (چې د هغوی تعداد آتیا ۸۰ کسان وو) زه اُودریدم ، ما په دوی سلام واچول ، رسولُ الله صلی الله علیه وسلم (د سلام جواب راکولو نه پس) د ما نه پوښتنه اوکړه :

أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ . آیا ته ابوطلحه رالیږلی یې ؟

ما ورته وویل : آو ، (زه هغه رالیږلی یم) .

پیغمبر علیه السلام بیا پوښتنه اوکړه :

أَلِلطَّعَامِ ؟ آیا روټۍ یې درکړي ده ؟ ما ورته وویل : آو . (دې آوریدو سره) نبي علیه السلام ټولو موجودو صحابه کرامو ته وفرمایل :

قُومُوا . راپاڅئ (د ابوطلحه رضي الله عنه کورته ځو) .

(۱) حضرت ابوطلحة رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه میړنی پلار (پَلندر) هم ؤ .

حضور صلی الله علیه وسلم د خپله صحابه کرامو سره (د حضرت ابوطلحة کور طرف ته روان شو ، زه هم د دوی نه مخکې (د خادم او مېزبان په شان) رازروان شوم ، تر دې پورې چې زه ابو طلحه رضي الله عنه ته راغلم ، او ما هغه ته د پیغمبر علیه السلام د صحابه کرامو سره د راتلو خبر ورکړو ، ابو طلحه رضي الله عنه (چې د نبي علیه السلام سره د دومره ډیرو صحابه کرامو راتلو خبره واوريده نو ده) أم سُلیم رضي الله عنها ته وویل :

يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ . وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ .

اې أم سُلیم ! رسولُ الله صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو سره راغلی ، او د مونږ سره خو د همدې څو روټو نه علاوه نور څه نشته چې په دوی یې أوخورو (صرف همدا د أوريشو یو څو روټۍ دي چې کومې مونږ نبي علیه السلام ته ورلیږلې وې) .

أم سُلیم رضي الله عنها ورته وویل :

اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . الله جل جلاله او د هغه رسول صلی الله علیه وسلم ښه پوهیږي .

بیا ابو طلحه رضي الله عنه د نبي علیه السلام د اِستقبال د پاره د کور نه بهر أووتلو ، تر دې پورې چې د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم سره یې ملاقات اوشو ، دواړه یو ځای کور ته راغلل ، نبي علیه السلام أم سُلیم ته وفرمایل :

هَلُمِّي مَا عِنْدَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ . اې أم سُلیم ! د تا سره چې کومې روټۍ دي هغه راوړه .

هغې دا روټۍ ورله راوړې ، نبي صلی الله علیه وسلم حکم اوکړو چې دا روټۍ ماته کړئ (یعنی ټکړې ټکړې یې کړئ) ، نو روټۍ ماته کړې شوه ، أم سُلیم لوښي نچوړ کړو ، د هغې نه یې غوړي را أوويستل ، او دا یې د تَلکاری (سالن) په طور (د روټۍ سره) کیښودل .

بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم (په دې روټۍ او تلکاری باندې) هغه څه وویل څه چې الله جل جلاله غوښتل . (۱) بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل :

اِئْذَنْ لِعَشَرَةٍ . لسو کسانو ته اِجازت اوکړه چې راشي .

---

(۱) یعنی د خیر او برکت دُعا یې اوکړه . یا دا چې نبي علیه السلام د الله جل جلاله نوم ونه أولوسته او دا یې په دې خوراک دَم کړه . په یو روایت کې راځي چې رسولُ الله صلی الله علیه وسلم دا دُعا اوکړه ، بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ أَعْظِمْ فِيهَا الْبَرَكَةَ .

Scanned with CamScanner

نو لس کسانو ته اجازت اوکړې شو ، هغوی راغله ، په مړه خېټه یې خوراک اوکړو ، بیا هغوی پاڅیده ، لاړل ، نبي علیه السلام دوباره حکم اوکړو چې اوس نور لس کسان راوغواړئ ، هغوی هم راغله ، په مړه خېټه یې خوراک اوکړو ، بیا لاړل .

همدغه شان لس لس کسان به راغونبتلې شو ، هغوی به په مړه خېټه خوراک کولو او واپس به تلل ، تر دې پورې چې ټولو صحابه کرامو دا خوراک په مړه ګېډه اوخوړو . او دوی ټول آویا (۷۰) یا آتیا (۸۰) کسان وو . (۱)

د مسلم شریف په یو روایت کې دا هم ذکر دي :

فَأَكَلُوا حَتَّى فَعَلَ ذٰلِكَ بِثَمَانِينَ رَجُلًا . ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذٰلِكَ وَأَهْلُ الْبَيْتِ ، وَتَرَكُوا سُؤْرًا . (۲)

---

(۱) عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ، يَقُولُ : قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعِيفًا أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ ، فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا لَهَا ، فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ : فَذَهَبْتُ بِهِ ، فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ » . قَالَ : فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : « أَلِطَعَامٍ ؟ » ، فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَنْ مَعَهُ : « قُومُوا » قَالَ : فَانْطَلَقَ ، وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ ، فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ ، وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ ، فَقَالَتْ : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَلُمِّي مَا عِنْدَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ » فَأَتَتْ بِذٰلِكَ الْخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفُتَّ ، وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَهَا فَأَدَمَتْهُ ، ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » ، فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ، ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » ، فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ، ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ . صحيح مسلم كتاب الاشربة باب جواز استتباعه غيره إلى دار من يثق برضاه بذلك ... رقم الحديث رقم الحديث (۱۴۲) ۲۰۴۰ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۹۰۸ .

(۲) صحيح مسلم كتاب الاشربة باب جواز استتباعه غيره إلى دار من يثق برضاه بذلك رقم الحديث ۲۰۴۰ (۲) .

چې آتيا (٨٠) كسانو دا خوراک اُوخوړو ، بيا ددې نه پس نبي عليه السلام او ددې كور والهٔ خلقو هم اُوخوړو ، خو بيا يې هم په لوخي كې خوراک پريخود . (يعنې ددې ټولو د خوراک نه پس بيا هم په لوخي كې خوراک پاتې شو) .

د نبي ﷺ د دُعا په بركت معمولي خوراک يو لک كسانو ته رسيدل

صاحب د مشكوة د بخاري شريف او مسلم شريف په حواله دا حديث رانقل كړى . حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي :

كله چې په غزوه تبوک كې خلقو ته سخته اُولږه اُورسيده نو حضرت عُمر رضي الله عنه نبي عليه السلام ته وفرمايل :

يَارَسُوْلَ اللهِ ! اُدْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ . ثُمَّ ادْعُ اللهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ .

اې د الله رسوله ! د خلقو سره چې څه لږه ډيره توخه پاتې ده هغه رااُوغواړئ ، بيا د الله جل جلاله نه دُعا اوغواړئ چې د دوى د پاره په دې لږه توخه كې بركت واچوي . پيغمبر عليه السلام اوفرمايل : صحيح ده .

بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم د څرمنې دَستر خوان رااُوغوښت ، دا خوره كړې شو ، بيا يې خلقو ته حكم اوكړو چې د چا سره څه خوراک پاتې شوې وي هغه دې دلته راجَمع كړي ، نو خلقو سره چې د خوراک څه پاتې شوي وو هغه يې راوړل شروع كړل : چا يو مُوټې برابر جَوړې راوړى ، چا يو مُوټې برابر قجورې راوړى ، او چا د روټۍ ماتې ټُكرې راوړى ، تر دې پورې چې په دسترخوان كې څه لږشيان راجمع شو ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې كې د بركت دُعا اوكړه ، او بيا يې ټولو خلقو ته وفرمايل :

خُذُوْا فِيْ أَوْعِيَتِكُمْ . تاسو ددې نه خپل لوخي ډک كړئ .

نو ټولو صحابه كرامو ددې نه خپل خپل لوخي ډكول شروع كړل ، تر دې پورې چې دوى په غونډ لښكر كې خالي لوخې پرې نه خود ، بلكه ټول يې ترې ډک كړل .

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې بيا غونډ لښكر واله خلقو (چې تقريبًا يولک ١٠٠،٠٠٠ كسان وو) ددې نه خوراک اوكړو ، تر دې پورې ټول پرې ماړه شو ، او بيا هم ډير

خوراک هماغه شان پاتې شو ، دې نه پس رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو ته وفرمایل:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ لَا يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ.

زه دا ګواهي ورکوم چې نشته دې لائق د عبادت مګر صرف یو الله دی ، او زه (بې د شک و شبهې نه) د الله ﷻ رسول یم ، او (دا خبره یاد لرئ چې) داسې هیڅ کله نشي کېدی چې یو کس بغیر د څه شک و شبهې نه دا ګواهي ورکړي او دې په دې حالت کې د الله ﷻ سره مُلاقي شي او دې د جنت نه منع کړې شي (بلکه خامخا به جنت ته داخلیږي)

یعنې څوک چې بغیر د شک و شبهې نه د الله ﷻ د وَحدانیت او د نبي علیه السلام د رِسالت ګواهي ورکړي ، او دې ددې یقین سره وفات شي ، او د الله ﷻ سره یې په داسې حالت کې ملاقات اوشي نو دې به خامخا جنت ته داخلیږي . (١)

د یوې پیالې مقدار خوراک درې سوه کسانو ته رسیدل

د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، کوم چې صاحب د مشکوة هم رانقل کړی . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې (کله) رسول الله صلى الله عليه وسلم نکاح د أمّ المؤمنین حضرت زینب رضي الله عنها سره اوشوه (او شبِ عرُوسي تېره شو) نو زما مور

---

(١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ غَزْوَةِ تَبُوكَ أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ادْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ . ثُمَّ ادْعُ اللهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ . فَقَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَدَعَا بِنِطَعٍ فَبُسِطَ ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ . وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ . وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكِسْرَةٍ حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النِّطَعِ شَيْءٌ يَسِيرٌ . فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَرَكَةِ . ثُمَّ قَالَ : خُذُوا فِي أَوْعِيَتِكُمْ . فَأَخَذُوا فِي أَوْعِيَتِهِمْ حَتَّى مَا تَرَكُوا فِي الْعَسْكَرِ وِعَاءً إِلَّا مَلَؤُوهُ . قَالَ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا وَفَضَلَتْ فَضْلَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ لَا يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ » مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٩١٢ (٤٧) ، صحيح البخاري رقم الحديث ٢٤٨٤ ورقم ٢٩٨٢ ، صحيح مسلم كتاب الايمان باب من لقي الله بالإيمان وهو غير شاك فيه دخل الجنة وحرم على النار رقم الحديث ٤٥ (٢٧) .

اُمّ سُلیم قجوري ، غوړي ، او پنير راواخيسته ، ددې نه يې د حلوا په شان خوراک تيار کړو (١) ، بيا يې په يو وړوکي لوخي (پياله وغيره) کې واچول ، او ماته يې وويل :

يَا أَنَسُ ! اِذْهَبْ بِهٰذَا إِلَى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ بَعَثَتْ بِهٰذَا إِلَيْكَ أُمِّي وَهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُوْلُ : إِنَّ هٰذَا لَكَ مِنَّا قَلِيْلٌ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ .

اې انس ! دا د رسول الله صلی الله عليه وسلم خدمت ته ويسه ، او ورته ووايه : چې دا (هديه) زما مور تاسو ته راليږلې ده ، هغه تاسو ته سلام وايي ، او دا درته وايي چې : اې د الله رسوله ! دا معمولي خوراک زمونږ د طرفه ستاسو د پاره هديه ده (اګر چې ستاسو د شان لائقه نده ، خو بيا هم ستاسو د مهربانۍ نه دا اُميد دی چې دا به قبوله کړی) .

حضرت انس ﷺ فرمايي : چې ما دا خوراک راواخيسته ، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم ، او خپلې مور چې راته څه خبرې کړې وی هغه مې نبي عليه السلام ته اوکړی ، پيغمبر عليه السلام (په خوشحالۍ باندې قبلولو سره) وفرمايل : دا کيږده ، بيا يې وفرمايل :

اِذْهَبْ فَادْعُ لِيْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا رِجَالًا سَمَّاهُمْ وَادْعُ مَنْ لَقِيْتَ .

ته لاړ شه ، فلانی ، فلانی ، او فلانی کس راوله ، او په لاره کې چې درسره څوک ملاؤ شي هغه هم راوله (حضرت انس ﷺ فرمايي چې ماته نبي عليه السلام ددې کسانو نومونه هم اخيستي وو ، خو چونکه اوس د هغوی نومونه زما د ذِهن نه اُوتي دي ، نو ځکه مې تعبير ترې په فلان ، فلان او فلان سره اوکړو) .

پس زه لاړم ، نبي کريم صلی الله عليه وسلم چې راته د چا چا نومونه اخيستي وو او د ما سره په لاره کې څوک ملاؤ شو دا ټول مې راوستل . کله چې کور ته راغلم نو کور د خلقو نه پوره ډک ؤ ، د حضرت انس رضي الله عنه نه پوښتنه اوشوه چې : په دغه وخت کې تاسو څومره خلق وی ؟ ده ورته وويل : تقريبًا درې سوه (٣٠٠) کسان به وو .

---

(١) په عربۍ کې دېته " حَيس " وايي ، په پښتو ژبه کې ورته بعضې خلق " مَاليده " وايي .

Scanned with CamScanner

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي : ما اوليده چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په هغه خوراک باندې خپل لاس مبارک ايخې وُ ، او هغه څه يې ورباندې وويل کوم چې الله ﷻ غوښته (يعنې د خير او برکت دُعا يې اوکړه) .

بيا نبي عليه السلام لس لس کسان د خوراک د پاره راغوښتل شروع کړل ، او هغوی ته يې وفرمايل :

اُذْكُرُوا اسْمَ اللهِ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ رَجُلٍ مِمَّا يَلِيْهِ .

تاسو د الله ﷻ نوم يادوئ ، او هر کس دې د خپلې مخې نه خوراک کوي .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي : دې لسو کسانو خوراک اوکړو تر دې پورې چې دوی ماړه شو نو دوی اُووتل ، بيا د نورو لسو کسانو جَماعت راغی ، هغوی هم په مړه خېټه خوراک اوکړو ، دغه شان (نمبر په نمبر) ټولو (درې سوه ۳۰۰ کسانو) په مړه خېټه خوراک اوکړو . بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ته وفرمايل :

اِرْفَعْ . اې انس ! (چونکه ټول خلق د خوراک نه فارغ شوي دي نو) ته اوس دا پيالې راپورته کړه . فَمَا أَدْرِيْ حِيْنَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِيْنَ رَفَعْتُ ؟ (۱)

---

(۱) عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرُوْسًا بِزَيْنَبَ فَعَمَدَتْ أُمِّيْ أُمُّ سُلَيْمٍ إِلَى تَمْرٍ وَسَمْنٍ وَأَقِطٍ فَصَنَعَتْ حَيْسًا فَجَعَلَتْهُ فِيْ تَوْرٍ . فَقَالَتْ : يَا أَنَسُ ! اِذْهَبْ بِهٰذَا إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ بَعَثَتْ بِهٰذَا إِلَيْكَ أُمِّيْ وَهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُوْلُ : إِنَّ هٰذَا لَكَ مِنَّا قَلِيْلٌ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ فَذَهَبْتُ . فَقُلْتُ . فَقَالَ : ضَعْهُ . ثُمَّ قَالَ : اِذْهَبْ فَادْعُ لِيْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا رِجَالًا سَمَّاهُمْ وَادْعُ مَنْ لَقِيْتَ . فَدَعَوْتُ مَنْ سَمّٰى وَمَنْ لَقِيْتُ . فَرَجَعْتُ فَإِذَا الْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ . قِيْلَ لِأَنَسٍ : عدد كم كَانُوْا ؟ قَالَ : زهاء ثَلَاثَ مِائَةٍ . فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَيْسَةِ وَتَكَلَّمَ بِمَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ جَعَلَ يَدْعُوْ عَشَرَةً عَشَرَةً يَأْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَقُوْلُ لَهُمْ : « اُذْكُرُوا اسْمَ اللهِ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ رَجُلٍ مِمَّا يَلِيْهِ » قَالَ : فَأَكَلُوْا حَتّٰى شَبِعُوْا . فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتّٰى أَكَلُوْا كُلُّهُمْ . قَالَ لِيْ : يَا أَنَسُ ! اِرْفَعْ . فَرَفَعْتُ . فَمَا أَدْرِيْ حِيْنَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِيْنَ رَفَعْتُ . مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ۵۹۱۳ (۳۶) ، صحيح البخاري كتاب النكاح بَابُ الهَدِيَّةِ لِلْعَرُوسِ رقم الحديث ۵۱۶۳ ، صحيح مسلم كتاب النكاح بَابُ زَوَاجِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، وَنُزُولِ الْحِجَابِ، وَإِثْبَاتِ وَلِيمَةِ الْعُرْسِ رقم الحديث ۹۴ (۱۴۲۸) ، سنن الترمذي رقم الحديث ۳۲۱۸ .

Scanned with CamScanner

پس ما دا پیاله راپورته کړه ، نو ماته اوس صحیح اندازه نه لږیده چې کله ما دا پیاله ایخې وه نو آیا هاغه وخت په دې کې دا خوراک زیات و یا اوس چې (د دې سوه کسانو د خوراک نه پس چې) ما را اوچته کړه اوس په کې زیات دی؟

د یوې چیلۍ ځګر یو سل دیرش (۱۳۰) کسانو په مړه خېټه اوخوړ. او بیا هم پاتې شو

د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت عبدالرحمن بن ابي بکر ﷺ فرمايي چې مونږ د نبي عليه السلام سره (په یو سفر کې) یو سل او دیرش (۱۳۰) کسان وو، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ؟

آیا په تاسو کې د چا سره څه خوراک شته؟

نو د یو کس سره تقریبًا یو صاع اوړیشې ملاؤ شوی ، دا واغږل شوی ، بیا یو مشرک راغی ، چې د ګډوډ او اوږدو ویښتانو واله و ، یوه چیلۍ یې راروانه کړې وه ، نبي عليه السلام ورنه پوښتنه اوکړه:

أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ.

آیا دا چیلۍ د خرڅ ده یا عطیه ده؟ (یا هبه ده؟)

هغه ورته وویل: دا د خرڅ د پاره ده ، نبي عليه السلام ورنه چیلۍ واخیسته ، بیا ذبح کړې شوه ، پیغمبر عليه السلام حکم اوکړو چې د دې ځګر دې وریت کړې شي.

حضرت عبدالرحمن بن ابي بکر ﷺ فرمايي: قسم په الله ، په یو سل دیرشو (۱۳۰) کسانو کې هر یو کس ته نبي عليه السلام د دې ځګر نه د خوراک د پاره حصه راپرېکړه ، چې کوم کس به حاضر و هغه ته به یې ورکړه ، او چې کوم به غائب و هغه له به یې حصه کیښوده ، بیا یې دا په دوه غټو پیالو (کاسو) کې کیښوده:

فَأَكَلْنَا أَجْمَعُونَ وَشَبِعْنَا . وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ . فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيرِ .

پس مونږ ټولو دا ځگر اوخوړ ، مونږ ورباندې ماړه هم شو ، خو بيا هم په کاسو کې هماغه شان پاتې شو ، بيا ما دا په اوښ باندې کېښود . (١)

په نيم وَسق اوربشو کې د برکت معجزه

د مسلم شريف حديث دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو کس نبي عليه الصلوة والسلام ته راغی ، او خوراک يې ورنه اوغوښت ، پيغمبر عليه السلام هغه ته نيم وَسق اوربشې ورکړې.

دې سړي به هميشه په خپله ، دده بي بي او د دوی ميلمنو ددې وَربشو نه خوراک کولو ، خو دا به نه ختميدی ، تر دې پورې چې يوه ورځ دې سړي دا باقي مانده اوربشې اوتللې ، نو ددې په وجه هغه وَربشې بيا ختمې شوی ، دا سړی بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی (او صورتِ حال يې ورته بيان کړو) ، پيغمبر عليه السلام ده ته وفرمايل :

لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ، وَلَقَامَ لَكُمْ . (٢)

---

(١) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثِيْنَ وَمِائَةً ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ ؟ » فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ ، فَعُجِنَ ، ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌّ طَوِيْلٌ ، بِغَنَمٍ يَسُوْقُهَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ » أَوْ قَالَ : « هِبَةٌ » قَالَ : لَا ، بَلْ بَيْعٌ ، قَالَ : فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً فَصُنِعَتْ ، فَأَمَرَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَوَادِ الْبَطْنِ يُشْوَى ، وَايْمُ اللهِ ، مَا مِنَ الثَّلَاثِيْنَ وَمِائَةٍ إِلَّا قَدْ حَزَّ لَهُ حُزَّةً مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا ، إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهَا إِيَّاهُ ، وَإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَهَا لَهُ ، ثُمَّ جَعَلَ فِيْهَا قَصْعَتَيْنِ ، فَأَكَلْنَا أَجْمَعُوْنَ وَشَبِعْنَا ، وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ ، فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيْرِ ، أَوْ كَمَا قَالَ . صحيح البخاري كتاب الاطعمة بَابُ مَنْ أَكَلَ حَتَّى شَبِعَ رقم الحديث ٥٣٨٢ ، رقم ٢٦١٨ باب قبول الهدية من المشركين ، صحيح مسلم باب اكرام الضيف وفضل ايثاره رقم الحديث ٢٠٥٦ ، السنن الكبرى للبيهقي ١٨٧٨٩ باب ما جاء في هدايا المشركين للامام.

(٢) عَنْ جَابِرٍ ﷺ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَطْعِمُهُ ، فَأَطْعَمَهُ شَطْرَ وَسْقِ شَعِيْرٍ ، فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَامْرَأَتُهُ وَضَيْفُهُمَا ، حَتَّى كَالَهُ ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ ، وَلَقَامَ لَكُمْ » . صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابٌ فِي مُعْجِزَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٢٢٨١ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٥٠٧٥ ذكر مناقب نوفل بن الحارث بن عبد المطلب ... مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣١ ، كنز العمال رقم الحديث ٣١٨١٢.

کله چيرته تا هغه اوربشې نه وی تللې نو هميشه به تاسو د هغې نه راخيستو سره خوراک کولی، او هغه به د تاسره هماغه شان باقي پاتې وی.

فائده: دا د رسول الله صلی الله عليه وسلم د برکت معجزه ده چې نيم وَسق وربشې دې خلقو دومره ډيره زمانه اوخوړې خو بيا هم نه ختميدې.

د نبي ﷺ د دُعا په برکت يَو وِيشت قجورې په کلونو کلونو استعمالول

د ترمذي شريف حديث دی، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته يو څو (يعنې يَو وِيشت ۲۱) قجورې راوړې، او ورته اُومې فرمايل:

يَا رَسُولَ اللهِ! اُدْعُ اللهَ فِيهِنَّ بِالبَرَكَةِ.

اې د الله رسوله! د الله ﷻ نه زما د پاره په دې قجورو کې د برکت دُعا اوکړې.

نبي کريم صلی الله عليه وسلم هغه قجورې په خپل لاس مُبارک کې راواخيستې (يا دا چې خپل لاس مبارک يې پرې کيښود)، بيا يې زما د پاره په دې کې د هدايت دُعا اوکړه، او راته وې فرمايل:

خُذْهُنَّ وَاجْعَلْهُنَّ فِي مِزْوَدِكَ هٰذَا، أَوْ فِي هٰذَا الْمِزْوَدِ، كُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا فَأَدْخِلْ يَدَكَ فِيهِ فَخُذْهُ وَلَا تَنْثُرْهُ نَثْرًا.

دا قجورې واخله، او په خپل دې تُوشه دان کې يې واچوه، کله چې ته ددې نه څه قجورې راخيستل غوارې نو دې توشه دان ته لاس ننباسه، او ددې نه قجورې راخله خو توشه دان هيڅ کله مه څنډه (يعنې مکمل يې مه خالي کوه).

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي:

فَقَدْ حَمَلْتُ مِنْ ذٰلِكَ التَّمْرِ كَذَا وَكَذَا مِنْ وَسْقٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، فَكُنَّا نَأْكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ.

چې (ما په دې قجورو کې دومره برکت اوليد چې) ما ددې قجورو نه دومره دومره وَسقه (يعنې د مَنُونو په حساب سره ډيرې زياتې) قجورې د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړې، او مونږ ټولو به په خپله هم ددينه خوراک کولو، او په نورو (دُوستانو او فقيرانو) مو هم خوړلی.

Scanned with CamScanner

حضرت ابو هريرة ﷺ فرمايي : دا توشه دان (ما د خپلې ملا سره تړلې و ، دا) ما د خپلې ملا نه نه جُدا كول ، تر دې پورې چې حضرت عثمان ﷺ شهيد شو نو په هاغه ورځ دا په خپله زما د ملا نه اُوغورځيد (او رانه ورک شو) . (١)

فائده : د دې حديث د آخرې الفاظو نه دا هم معلومه شوه چې كله په معاشره كې قتل و قتال ، ظلم و فساد خور شي نو بيا خير و بركت هم ختميږي .

په قجورو كې د بركت بله مُعجزه

د بخارې شريف حديث دى ، حضرت جابر ﷺ فرمايي : كله چې زما پلار (په غزوه أحد كې) شهيد شو نو په هغه باندې (د يهوديانو) ډير قرض ؤ ، ما قرض خواهانو ته پيش كش اوكړو چې د مونږ سره دا څومره قجورې دي دا ټولې زما د پلار د قرض په بدل كې واخلئ ، ليكن هغوى اِنكار اوكړو (ځكه دې يهودو ته دا قجورې د خپل قرض په مقابله كې كمې ښكاره كيدى) ، آخِر زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت كې حاضر شوم ، او ورته مې ووېل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ وَالِدِيْ اُسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيْرًا ، وَإِنِّيْ أُحِبُّ أَنْ يَرَاكَ الْغُرَمَاءُ .

(اې د الله رسوله !) يقينًا تاسو ته معلومه ده چې زما پلار په غزوهٔ أحد كې شهيد شوې دى ، او هغه د ځان پسې ډير قرض پريخې دى ، او بيشكه زه دا خوښوم چې دا قرض خواهان

---

(١) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمَرَاتٍ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! اُدْعُ اللهَ فِيْهِنَّ بِالْبَرَكَةِ . فَضَمَّهُنَّ ثُمَّ دَعَا لِيْ فِيْهِنَّ بِالْبَرَكَةِ . فَقَالَ لِيْ : خُذْهُنَّ وَاجْعَلْهُنَّ فِيْ مِزْوَدِكَ هٰذَا ، أَوْ فِيْ هٰذَا الْمِزْوَدِ ، كُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا فَأَدْخِلْ يَدَكَ فِيْهِ فَخُذْهُ وَلَا تَنْثُرْهُ نَثْرًا . فَقَدْ حَمَلْتُ مِنْ ذٰلِكَ التَّمْرِ كَذَا وَكَذَا مِنْ وَسْقٍ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ ، فَكُنَّا نَأْكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ ، وَكَانَ لَا يُفَارِقُ حِقْوِيْ حَتّٰى كَانَ يَوْمُ قَتْلِ عُثْمَانَ فَإِنَّهُ اِنْقَطَعَ .
رواه الترمذي ابواب المناقب باب مناقب أبي هريرة رضي الله عنه رقم الحديث ٣٨٣٩ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣٣ (٦٦) ، صحيح ابن حبان ذكر ما بارك الله ما فعل من أزواد أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم .

تاسو اوويني (يعنې چې تاسو هلته تشريف فرمايي. او دا قرض خواهان تاسو اوويني نو ستاسو په ليدلو سره به دوی د ما سره څه رِعايت اوکړي) ، نبي عليه السلام راته وفرمايل :

اِذْهَبْ فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ عَلَى نَاحِيَتِهِ .

ته لاړ شه ، او د هر قِسمه قجورو ځانله ځانله ډهيرې جوړ کړه (يعنې هر قِسمه قجورې جدا جدا کيږده) .

نو ما همداسې اوکړل (چې د ما سره څومره قجورې وې د هغې ټول نه مې جدا جدا ډهيرې جوړې کړل) ، بيا مې نبي عليه السلام ته د راتلو دعوت ورکړو .

کله چې قرض خواهانو رسول الله صلى الله عليه وسلم اوليده نو هغوی د ما سره داسې رَويه اوکړه ګويا چې دوی په ما باندې حاوي شوي وي . (١)

نبي عليه السلام چې د دوی دا رَويه اوليده نو د قجورو د هغه غټ ډهيرې نه درې پيرې ګېرچاپيره تاؤ شو ، بيا يې وفرمايل :

أُدْعُ أَصْحَابَكَ .

ته خپل قرض خواهان را اوغواړه .

(هر کله چې دوی ټول راغله) نو دوی ته يې قجورې ورکول شروع کړه ، تر دې پورې چې الله تعالى زما د پلار ټول قرض خلاص کړو .

او زه په دې هم راضي ووم چې الله تعالى په دې قجورو باندې صرف زما د پلار قرضه اَداء کړي ، اګر چې زه خپلو خورانو د پاره يوه قجوره هم وې نه سَم ، خو ليکن الله تعالى د نبي عليه السلام د مُعجزې په برکت سره د قجورو ټول ډهيرې هماغه شان محفوظ اوساتل ، تر دې پورې چې نبي رسول الله صلى الله عليه وسلم کوم ډهيرې ته ناست ؤ ما چې هغې ته اوکتل نو داسې معلوميده چې د دېنه يوه قجوره هم نده کمه شوی .

---

(١) يعنې هغه يهودو قرض خواهانو چې نبي عليه السلام اوليده نو دا ګمان يې اوکړو چې ګني اوس به دې مونږ ته د قرض معاف کولو يا د صبر کولو په باره کې مشوره راکوي نو ځکه دوی په سخته لهجه کې د قرض غوښتلو مطالبه اوکړه ، او داسې رَويه يې ظاهره کړه چې مونږ ته فوري طريقې سره قرض واپس کول په کار دي .

Scanned with CamScanner

(نو چې کله د قجورو ددې غټ ډېرۍ نه څه نه وو کم شوي حالانکه ددې نه تولو قرض خواهانو ته قجورې ورکړې شوې وې نو دا نور ډېرۍ د قجورو خو به په طريق اولی باندې محفوظ پاتې وو) . (١)

يوه پياله شوده (پۍ) ډېرو صحابه کرامو په مړه کېده اوڅکل

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي : قسم په هغه ذات چې د هغه نه علاوه بل ذات د عبادت لائق نشته چې زه به د ډيرې اُولږې د وجې نه پرمخې په زمکه څملاستم ، او ما به د ډيرې اُولږې د وجې نه په خپله خېټه پوري کاڼړي تړل .

يوه ورځ زه (د ډيرې اُولږې د وجې نه) په هغه لاره کې کيناستم په کومه لاره به چې صحابه کرام تلل ، نو حضرت ابوبکر صديق ﷺ په دې لاره باندې راغی ، ما د هغه نه د کتابُ الله د يو آيت متعلق پوښتنه اوکړه ، زما د پُوښتنې مقصد صِرف دا ؤ چې هغه به په ما باندې څه اُوخوري ، (د جواب راکولو نه پس) هغه لاړو خو څه يې او نه کړل (يعنی په ما باندې يې څه او نه خوړل ، ځکه هغه زما په اُولږه پوهه نه شو) .

بيا په ما باندې حضرت عُمر ﷺ تېر شو نو ما د هغه نه هم د قرآن مجيد د يو آيت متعلق پوښتنه اوکړه ، او د پوښتنې مقصد مې صرف هغه دا ؤ چې دې را باندې څه اُوخوري ، خو هغه هم لاړو ، او څه يې او نه کړل .

---

(١) قَالَ الشَّعْبِيُّ : حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا : أَنَّ أَبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا . فَلَمَّا حَضَرَ جِدَادُ النَّخْلِ أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ وَالِدِي اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيرًا ، وَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ يَرَاكَ الغُرَمَاءُ . قَالَ : « اذْهَبْ فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ عَلَى نَاحِيَتِهِ » . فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُهُ . فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ أُغْرُوا بِي تِلْكَ السَّاعَةَ . فَلَمَّا رَأَى مَا يَصْنَعُونَ أَطَافَ حَوْلَ أَعْظَمِهَا بَيْدَرًا ثَلاَثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : « ادْعُ أَصْحَابَكَ » فَمَا زَالَ يَكِيلُ لَهُمْ حَتَّى أَدَّى اللهُ أَمَانَةَ وَالِدِي . وَأَنَا وَاللهِ رَاضٍ أَنْ يُؤَدِّيَ اللهُ أَمَانَةَ وَالِدِي ، وَلَا أَرْجِعَ إِلَى أَخَوَاتِي بِتَمْرَةٍ . فَسَلِمَ وَاللهِ البَيَادِرُ كُلُّهَا حَتَّى أَنِّي أَنْظُرُ إِلَى البَيْدَرِ الَّذِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ تَمْرَةً وَاحِدَةً .

رواه البخاري كتاب الوصايا باب قضاء الوصي ديون الميت بغير محضر من الورثة رقم الحديث ٢٧٨١ ، ورقم ٤٠٥٣ كتاب المغازي باب : إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ..... مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٩٠٦ (٣٩) باب في المعجزات .

ددې نه پس په ما باندې ابو القاسم محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم تېر شو ، دوی چې کله زه اوليدم نو مُسکې شو ، دوی زما د زړه په خبره پوهه شو ، او زما د مخ د آثارو نه يې معلومه کړه ، بيا يې ماته وفرمايل : يَا أَبَا هِرٍّ ! اې ابوهريرة ! ما ورته ووېل :

لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ . اې د الله رسوله ! حاضر يم .

دوی وفرمايل : اِلْحَقْ . د ما سره راځه .

نبي عليه السلام روان شو ، زه هم ورپسې شاته روان ووم ، بيا پيغمبر ﷺ دننه تشريف وړو ، اجازت يې اوغوښتو ، نو ماته اجازت ملاؤ شو .

کله چې رسول الله ﷺ دننه داخل شو نو په يوه پياله کې يې شوده اوموندله ، پوښتنه يې اوکړه : مِنْ أَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟ دا شوده د کوم ځای نه راغلي دي ؟

هغوی ورته ووېل : دا تاسو ته فلاني سړي يا فلاني ښځې هديه رالېږلې ده ، پيغمبر عليه السلام وفرمايل : اې ابوهريرة ! ما جواب ورکړو : اې د الله رسوله ! په خدمت کې حاضر يم (څه حکم دی ؟) ، نبي عليه السلام وفرمايل :

اِلْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِيْ .

اهلِ صفه ؤ (صحابه کرامو) ته ورشه ، او هغوی ماته رااوغواړه .

(اهلِ صُفه څوک وو ؟) راوي وايي : چې اهلِ صُفه د اسلام ميلمانه وو ، دوی نه د چا په کور کې ، نه د چا د مال سره ، او نه يې د هيچا سره پناه اخيسته ، کله به چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته صدقه راغله نو دا به يې اصحابِ صُفه ؤ ته وړاولېږله او په خپله به يې ددې نه هيڅ نه خوړه ، خو چې کله به دوی ته هديه راغله نو دا به يې دوی ته هم اولېږله او په خپله به يې هم ورنه څه اوخوړه ، هغوی به يې هم د ځان سره په دې کې شريکول .

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي (چې کله نبي عليه السلام ماته د اصحابِ صُفه ؤ خبره اوکړه نو) ماته دا خبره ګرانه معلومه شوه ، ما د ځان سره ووېل : چې دا لږ شوده به په دې ټولو اصحابِ صُفه ؤ باندې څنګه تقسيم شي ؟ ددې حقدار خو زه ووم چې دا اوڅکم ، او څه قوت ورباندې حاصل کړم .

(بل دا) چې کله اهل صُفه راشي نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به همدا ماته حکم کوي چې دوی ته دا شوده (پی) ورکړه، او شاید چې ماته به دې کې هیڅ هم رااو نه رسي.

لیکن د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منلو نه بغیر زما د پاره بله چاره نه وه (یعنی ما د دوی د حکم خِلاف ورزي نه شوه کولی) نو زه أصحاب صفه ؤ ته راغلم او هغوی ته مې د نبي ﷺ د طرفه دعوت ورکړو، دوی ټول راغله، د نبي ﷺ نه یې اجازت اوغوښتو، دوی ورته د راتللو اِجازت ورکړو، دوی په دې کور کې په خپل خپل ځای باندې کیناست، نبي اکرم صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل: يَاأَبَاهِرٍّ! اې ابوهریرة!

ما ورته جواب ورکړو: لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللهِ. اې د الله رسوله! حاضریم.

نبي علیه السلام وفرمایل:

خُذْ فَأَعْطِهِمْ. دا (د شودو پیاله) واخله، او دوی ته یې (نمبر په نمبر) ورکړه.

حضرت ابوهریرة رضي الله عنه فرمایي چې ما دا پیاله راواخیسته او یو کس ته مې ورکړه، هغه ورنه په مړه خېټه شوده اُوڅکل، بیا یې ماته واپس راکړه، نو ما دا دویم کس ته ورکړه. هغه هم ورنه په مړه ګېډه اُوڅکل، دغه شان ما (نمبر په نمبر) هر کس ته پیاله ورکوله هغه به ورنه په مړه خېټه شوده څکل او ماته به یې واپس راکوله، تر دې پورې چې زه نبي اکرم صلی الله علیه وسلم ته اُورسیدم، تر دې وخته پورې ټول صحابه کرام ماړه شوي وو، پیغمبر علیه السلام پیاله راواخیسته په خپل لاس مُبارک یې کیښوده، ما طرف ته یې اُوکتل، مُسکې شو، او راته وې ویل: اې ابوهریرة! ما ورته وویل: اې د الله رسوله حاضِریم، راته وې فرمایل: بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ. صِرف زه او ته پاتې یو.

ما ورته وویل: صَدَقْتَ يَارَسُولَ اللهِ. اې د الله رسوله! تاسو رېښتیا وویل.

بیا یې راته وفرمایل: أُقْعُدْ فَاشْرَبْ. کېنه، او دا شوده اُوڅکه.

نو زه کیناستم، شوده مې اُوڅکل، دوی بیا وفرمایل: اُوڅکه. ما نور هم اُوڅکل، دوی به مسلسل ماته فرمایل: چې اُوڅکه. تر دې پورې چې ما ورته وویل:

لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا . قسم په هغه ذات چې تاسو يې برحق پيغمبر راليږلي يې. په ما کې ددې د څکلو نور گنجائش نشته.

نبي عليه السلام راته وفرمايل: دا پياله ماله راکړه. نو ما د اپياله هغوی ته ورکړه، هغوی د الله ﷻ حمد بيان کړو. بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يې وويله، او باقي پاتې شوده يې أوڅکل. (١)

---

(١) عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ: أَللهِ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ، إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ، وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ، وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ، فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي، فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي، فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِي، وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِي، ثُمَّ قَالَ: « يَا أَبَا هِرٍّ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: « الْحَقْ » وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ، فَدَخَلَ، فَاسْتَأْذَنَ، فَأَذِنَ لِي، فَدَخَلَ، فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ، فَقَالَ: « مِنْ أَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ؟ » قَالُوا: أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةُ، قَالَ: « أَبَا هِرٍّ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: « الْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي » قَالَ: وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ، لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلٍ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ، إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا، فَسَاءَنِي ذٰلِكَ، فَقُلْتُ: وَمَا هٰذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ، كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا، فَإِذَا جَاءَ أَمَرَنِي، فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُدٌّ، فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا، فَاسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ، وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ، قَالَ: « يَا أَبَا هِرٍّ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: « خُذْ فَأَعْطِهِمْ » قَالَ: فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ، فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ، فَأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ، حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ، فَقَالَ: « أَبَا هِرٍّ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: « بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ » قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: « اقْعُدْ فَاشْرَبْ » فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ، فَقَالَ: « اشْرَبْ » فَشَرِبْتُ، فَمَا زَالَ يَقُولُ: « اشْرَبْ » حَتَّى قُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا، قَالَ: « فَأَرِنِي » فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ، فَحَمِدَ اللهَ وَسَمَّى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ.

صحيح البخاري كتاب الرقاق بَابٌ: كَيْفَ كَانَ عَيْشُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ، وَتَخَلِّيهِمْ مِنَ الدُّنْيَا رقم الحديث ٦٤٥٢، المستدرک علی الصحيحين للحاکم كِتَابُ الْهِجْرَةِ وَقَدْ صَحَّ أَكْثَرُ أَخْبَارِهَا عِنْدَ الشَّيْخَيْنِ رقم الحديث ٤٢٩١، السنن الکبری للنسائي كتاب الرقاق رقم الحديث ١١٨٠٨.

فائده: د اصحاب صُفه ؤ تعداد کم از کم اَتيا (٨٠) کسان ، او زيات نه زيات څلور سوه (٤٠٠) کسانو پورې وو خو دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم معجزه وه چې يوه پيالۍ شودې دومره ډيرو صحابه کرامو په مړه ګېډه اوڅکل او بيا هم په کې هماغه شان پاتې شو ، چې هغه په خپله پيغمبر عليه السلام اوڅکل .

په نبي عليه السلام باندې د اونو او کاڼو سلام اچول

١ . د ترمذي شريف حديث دی ، حضرت علي رضي الله عنه فرمايي :

زه د نبي عليه السلام سره په مکه مکرّمه کې ووم ، يوه ورځ مونږ د مکې بعضې اطرافو ته اُووتو ، نو د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخې ته به چې کوم غر يا اُونه راتله نو هغې به دوی ته ويل :

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللهِ . (١)

اې د الله رسوله ! په تاسو باندې دې سلام وي .

٢ . د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنِّيْ لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّيْ لَأَعْرِفُهُ الْآنَ . (٢)

بيشکه زه اوس هم په مکه کې هغه کاڼې پيژنم کوم به چې په ما باندې د نبوت نه مخکې سلام اچول ، بيشکه زه خامخا هغه کاڼې اوس هم پيژنم .

---

(١) عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا فِي بَعْضِ نَوَاحِيهَا فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُوْلُ : اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللهِ . سنن الترمذي أبواب المناقب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ٦ رقم الحديث ٣٦٢٦ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩١٩ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٢٣٨ .

(٢) صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ فَضْلِ نَسَبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ النُّبُوَّةِ رقم الحديث ٢٢٧٧ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم ٥٨٥٣ ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٧٠٩ .

په يو سفر کې درې مُعجزې ښکاره کيدل

(د اوښ شکايت . د اونو سلام اچول . ماشوم ته شفاء)

د مشکوٰة شريف حديث دی ، حضرت يَعلی بن مرّة ثقفي ﷺ فرمايي چې ما په يو سفر کې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم نه درې معجزې اوليدی : (اوله دا چې) موږ د نبي عليه السلام سره روان وو ، ناڅاپه موږ په داسې يو اوښ باندې تېر شو چې په هغه باندې اوبه راويستې شوی . هر کله چې اوښ پيغمبر عليه السلام اوليده نو بر بر (آواز) يې اوکړو . او خپل څټ يې په زمکه کيښود ، نبي عليه السلام د اوښ سره اودريد ، او ويې فرمايل : أَيْنَ صَاحِبُ هٰذَا الْبَعِيْرِ ؟ ددې اوښ مالِک چيرته دی ؟

مالِک يې راحاضر شو ، نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

بِعْنِيْهِ . دا اوښ په ما راخرڅ کړه .

د اوښ مالِک ورته وويل : اې د الله رسوله ! (زه دا اوښ خرڅولې نه شم خو ستاسو د احترام په وجه) زه به دا تاسو ته هِبه کړم (يعنی بغير د قيمت نه به يې درکړم) ، او بيشکه دا اوښ د داسې کورنۍ دی چې د دوی د پاره ددې نه عِلاوه بله ذريعه معاش نشته (يعنی دا زما او زما د أهل و عيال د پاره د معاش ذريعه ده) ، نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

أَمَّا إِذْ ذَكَرْتَ هٰذَا مِنْ أَمْرِهٖ فَإِنَّهُ شَكَا كَثْرَةَ الْعَمَلِ وَقِلَّةَ الْعَلَفِ فَأَحْسِنُوْا إِلَيْهِ .

کله چې تا ددې په باره کې صحيح حقيقتِ حال بيان کړو نو بيا خبره داده چې (ما دا د خپل ضرورت د پاره نه اخيستو ، بلکه أصل مقصد مې دا وُ چې دا اوښ د تنګۍ او مُشقت نه خلاص کړم څکه) دې اوښ ماته د کار د ډيروالي او د خوراک د کم والي شِکايت اوکړو (يعنی چې دا مالِک د ده نه کار ډير آخلي خو خوراک کم راکوي) ، لهذا (که ته دا اوښ د خان سره ساتل غواړې نو) ته ددې سره اِحسان کوه (کار ورنه په خپل مقدار آخله او خوراک پوره ورکوه (١)) .

(١) څکه دا په ظلم کې راځي چې د څاروي نه کار ډير آخلي او خوراک کم ورکوي . او که چيرته خوراک زيات ورکوي او د هغې په اندازه کار ورنه آخلي نو دا بيا خېر دی .

(حضرت يعلى بن مرّة ثقفي ﷺ فرمايي چې په دې سفر کې ما دريمه معجزه د نبي عليه السلام نه دا أوليده چې) بيا مونږ سفر کولو ، مخکې روان وو ، تر دې پورې چې په يو ځاى کې مونږ د آرام کولو د پاره پړاؤ واچول ، نبي عليه السلام أوده شو :

فَجَاءَتْ شَجَرَةٌ تَشُقُّ الْأَرْضَ حَتَّى غَشِيَتْهُ ثُمَّ رَجَعَتْ إِلَى مَكَانِهَا .

(ما أوليده چې) يوه أونه زمکې څيرې کولو سره راغله ، تر دې پورې چې په نبي عليه السلام باندې رابنکته شوه ، بيا واپس خپل ځاى ته لاړه .

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د خوب نه راويدار شو ، ما ورته د أونې د راتلو دا واقعه بيان کړه ، دوى أوفرمايل :

هِيَ شجرةٌ إِسْتَأْذَنَتْ رَبَّهَا عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَذِنَ لَهَا .

دا هغه أونه وه چې دې د خپل رَب " الله ﷻ " نه اِجازت أوغوښت چې د الله په رسول ﷺ (يعنى ما باندې) سلام واچوي ، نو الله ﷻ ورته اِجازت ورکړو (نو ځکه زما سلام کولو ته راغلې وه) .

(حضرت يعلى بن مرّة ثقفي ﷺ دريمه معجزه دا بيانوي چې) بيا مونږ مخکې روان شو ، پس زمونږ تېريدل په داسې علاقه باندې أوشو چې هلته أوبه وې ، نو يوې ښځې خپل داسې يو ځوي نبي عليه السلام ته راوست چې په هغه باندې ليونتوب ؤ (يعنى د جِنّاتو او شيطانانو آثر ورباندې ؤ) .

پيغمبر ﷺ هغه هلک د پوزې نه أونيوه ، بيا يې (هغه جِنّي يا شيطان ته) ورېل :

أُخْرُجْ إِنِّيْ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ .

أووځه ، بيشکه زه محمد د الله ﷻ رسول يم .

ددې نه پس مونږ مخکې روان شو ، هر کله چې مونږ د سفر پوره کولو نه پس راواپس شو نو زمونږ تېريدل د همدې أوبو واله په علاقې باندې اوشو ، پس رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغې ښځې نه د هغې د ځوي متعلق پوښتنه اوکړه (چې هغه اوس څنګه دى ؟)

هغې ورېل :

وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . (١)

قسم په هغه ذات چې هغه تاسو بر حق رسول رالیږلی یی (هغه ستاسو د دُعاؤ په برکت داسې ښه شوې دی چې) مونږ ستاسو د تللو نه پس په هغه کې هيڅ د پرېشانۍ خبره نه ليدلی (بلکه د هغه نه د جِنّاتو او شيطانانو بَد آثر مکمل ختم شوې دی).

د نبي ﷺ په رابللو سره اونه د ځپل ځای نه راتلل

١ . د مسلم شريف حديث دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل مونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سفر کولو ، تر دې پورې چې مونږ په يو فراخه (وسيع) ميدان کې ښکته شو (هلته مو پړاؤ واچول) ، رسول الله صلی الله علیه وسلم قضائ حاجت د پاره تشريف وې ورو ، هلته يې د پَنايي داسې څه شی او نه ليده چې په هغې سره د خلقو د نظرونو نه پټ شي ، او قضائ حاجت پوره کړي .

---

(١) عَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ الثَّقَفِيِّ قَالَ : ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ رَأَيْتُهَا مِنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : بَيْنَا نَحْنُ نَسِيْرُ مَعَهُ إِذْ مَرَرْنَا بِبَعِيْرٍ يُسْنٰى عَلَيْهِ فَلَمَّا رَآهُ الْبَعِيْرُ جَرْجَرَ فَوَضَعَ جِرَانَهُ . فَوَقَفَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : أَيْنَ صَاحِبُ هٰذَا الْبَعِيْرِ ؟ فَجَاءَهُ . فَقَالَ : بِعْنِيْهِ . فَقَالَ : بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ . وَإِنَّهُ لِأَهْلِ بَيْتٍ مَا لَهُمْ مَعِيْشَةٌ غَيْرُهُ . قَالَ : أَمَا إِذْ ذَكَرْتَ هٰذَا مِنْ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ شَكَا كَثْرَةَ الْعَمَلِ وَقِلَّةَ الْعَلَفِ فَأَحْسِنُوْا إِلَيْهِ .

قَالَ : ثُمَّ سِرْنَا فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فَنَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَجَاءَتْ شَجَرَةٌ تَشُقُّ الْأَرْضَ حَتّٰى غَشِيَتْهُ ثُمَّ رَجَعَتْ إِلٰى مَكَانِهَا . فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرْتُ لَهُ . فَقَالَ : هِيَ شَجَرَةٌ اسْتَأْذَنَتْ رَبَّهَا عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تُسَلِّمَ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَذِنَ لَهَا .

قَالَ : ثُمَّ سِرْنَا فَمَرَرْنَا بِمَاءٍ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ بِابْنٍ لَهَا بِهِ جِنَّةٌ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْخِرِهِ فَقَالَ : اُخْرُجْ إِنِّيْ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللّٰهِ . قَالَ ثُمَّ سِرْنَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ سَفَرِنَا مَرَرْنَا بِذٰلِكَ الْمَاءِ . فَسَأَلَهَا عَنِ الصَّبِيِّ فَقَالَتْ : وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . رَوَاهُ البغوي في شرح السنة كتاب الفضائل باب علامات النبوة رقم الحديث ٣٧١٨ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٢ .

ناڅاپه يې د ميدان په غاړه (اطرافو کې) دوه اُونې اُوليدې، رسول الله ﷺ يوې اُونې ته ورغی د هغې يوه څانګه يې را اُونيوه، او ورته وې فرمايل :

اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِاِذْنِ اللهِ.

د الله ﷻ په حکم سره د پَناه جوړولو د پاره زما اِطاعت اوکړه.

دا اُونه رابنکته شوه او د نبي عليه السلام حکم يې داسې اُومنل لکه مهار شوې اُوښ چې د شړونکې اِطاعت کوي.

بيا پيغمبر عليه السلام دويمې اُونې ته راغی او د هغې يوه څانګه يې اُونيوه، او ورته وې فرمايل :

اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِاِذْنِ اللهِ. د الله ﷻ په حکم زما اِطاعت اوکړه.

دې هم د رومبی اُونې په شان فورًا د نبي ﷺ اِطاعت اوکړو (او په زمکه رابنکته شوه).

بيا نبي ﷺ د دواړو اُونو په مينځ کې اُودريده، او دواړو ته يې اُوفرمايل :

اِلْتَئِمَا عَلَيَّ بِاِذْنِ اللهِ.

اوس تاسو دواړه د الله ﷻ په حکم سره په ما باندې رايو ځای شئ (چې زه ستاسو د لاندې پټ شم).

نو دا دواړه اُونې رايو ځای شوې، نبي عليه السلام ددې دواړو په پَناه کې قضائ حاجت پوره کړو.

حضرت جابر ﷺ فرمايي : زه کيناستم، ددې عجيبه مُعجزې په ليدلو سره مې په زړه کې خبرې کولې (يعنی زه په دې سوچ کې ډُوب ووم چې الله ﷻ داسې د لويو قُدرتونو خاوند دی چې د نبي عليه السلام په لاس مبارک باندې يې داسې نادِره معجزه ښکاره کړه) زما نظر يو طرف ته اُوچت شو ، ناڅاپه مې رسول الله صلی الله عليه وسلم اُوليده چې راروان ؤ ،

Scanned with CamScanner

او دا مې هم اُوليده چې ناځاپه دا دواړه اُونې د يو بل نه جدا شوې ، او هره يوه په خپله تنه باندې په خپل ځاى اُودريده . (١)

٢ . په سنن الدارمي کې يو حديث ذکر دى ، کوم چې صاحب د مشکوة او نورو مُحدِّثينو هم راتقل کړى ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي : يو ځل حضرت جبريل عليه السلام د نبي اکرم صلى الله عليه وسلم خدمت ته حاضر شو ، په دې وخت کې پيغمبر ﷺ ډير خفه ناست وُ ، د زخمونو په وينه يې بدن سُور شوې وُ ، ځکه اهلِ مکه وُ ورته ضرَر (او زَخم) رسولې وُ ، حضرت جبريل عليه السلام ورته وفرمايل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هَلْ تُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً ؟

اې د الله رسوله ! آيا دا ستاسو خوښه ده چې زه تاسو ته يوه مُعجزه اوښائم ؟ (چې دا به ستاسو د نبوت د پاره يوه نخه وي ، او ورسره به تاسو د پاره د تسلّى سبب هم وي) ،

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : ضرور يې اوښايئ .

نو حضرت جبريل عليه السلام د نبي عليه السلام شاته يوې اُونې طرف ته اوکتل ، بيا يې پيغمبر عليه السلام ته وفرمايل :

اُدْعُ بِهَا . دا اُونه رااوبلئ (چې تاسو ته راشي) . نبي عليه السلام هغه اُونه رااُوبلله ،

---

(١) عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ : سِرْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى نَزَلْنَا وَادِيًا أَفْيَحَ ، فَذَهَبَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْضِي حَاجَتَهُ . فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يَسْتَتِرُ بِهِ ، وَإِذَا شَجَرَتَيْنِ بِشَاطِئِ الْوَادِي فَانْطَلَقَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى إِحْدَاهُمَا . فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا ، فَقَالَ : اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ . فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَالْبَعِيْرِ الْمَخْشُوْشِ الَّذِيْ يُصَانِعُ قَائِدَهُ حَتَّى أَتَى الشَّجَرَةَ الْأُخْرَى . فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا . فَقَالَ : اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ . فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَذٰلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالْمَنْصَفِ مِمَّا بَيْنَهُمَا . قَالَ : اِلْتَئِمَا عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ . فَالْتَأَمَتَا . فَجَلَسْتُ أُحَدِّثُ نَفْسِيْ فَحَانَتْ مِنِّيْ لفتة فَإِذَا أَنَا بِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقْبِلًا . وَإِذَا الشَّجَرَتَيْنِ قَدِ افْتَرَقَتَا فَقَامَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا عَلَى سَاقٍ . مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٨٥ (١٨) ، صحيح مسلم كتاب الزهد والرقائق بَابُ حَدِيثِ جَابِرٍ الطَّوِيلِ وَقِصَّةِ أَبِي الْيَسَرِ رقم الحديث ٣٠١٢ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٤٤٧ بابُ الإستتار عند قضاء الحاجة ، صحيح ابن حبان ذكرُ خبر فيه دلائل معلومة ... رقم الحديث ٦٥٦٤ .

Scanned with CamScanner

فَجَاءَتْ وَقَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . پس دا اُونه راغله او د پیغمبر ﷺ په مخکې اُودریده .

بیا جبریل ﷺ نبي ﷺ ته وفرمایل : اوس ورته واپس د تللو حکم اوکړئ . دوی ورته واپس د تللو حکم اوکړو ، هغه واپس خپل ځای ته لاړه ، نو رسول الله ﷺ وفرمایل :

حَسْبِيْ حَسْبِيْ . بس ماله همدا کافي ده ، بس ماله همدا کافي ده (یعنی د الله تعالی دا مهرباني زما د پاره کافي ده چې ماته یې دا بهترینه معجزه اُوخوده ، په دې سره اوس ماته د زخمونو احساس نشته ، او زما غم و رنج باقي پاتې نشو . (١)

د کیکر اونې د نبي علیه السلام د رسالت ګواهي ورکړه

حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمایي چې مونږ د نبي علیه السلام سره په یو سفر کې وو ، په دې کې یو باندیچي راغی ، هر کله چې دا پیغمبر علیه السلام ته رانژدې شو نو رسول الله ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه : أَيْنَ تُرِيْدُ ؟ ته چیرته د تللو اراده لرې ؟

هغه ورته وویل : خپل کور ته ځم . نبي ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه :

---

(١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ: جَاءَ جِبْرِيْلُ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ حَزِيْنٌ . وَقَدْ تَخَضَّبَ بِالدَّمِ مِنْ فِعْلِ أَهْلِ مَكَّةَ مِنْ قُرَيْشٍ . فَقَالَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هَلْ تُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً ؟ قَالَ : « نَعَمْ » . فَنَظَرَ إِلَى شَجَرَةٍ مِنْ وَرَائِهِ . فَقَالَ: اُدْعُ بِهَا . فَدَعَا بِهَا . فَجَاءَتْ وَقَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَقَالَ : مُرْهَا فَلْتَرْجِعْ . فَأَمَرَهَا فَرَجَعَتْ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عليهِ وَسَلَّمَ : « حَسْبِيْ حَسْبِيْ » . سنن الدارمي باب مَا أَكْرَمَ اللهُ تَعَالَى بِهِ نَبِيَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِيْمَانِ الشَّجَرِ بِهِ وَالْبَهَائِمِ وَالْجِنِّ رقم الحديث ٢٣ .

په ترمذي شریف کې دا حدیث په دې الفاظو ذکر دی : عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : جَاءَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ حَزِيْنٌ قَدْ خُضِّبَ بِالدِّمَاءِ . قَدْ ضَرَبَهُ بَعْضُ أَهْلِ مَكَّةَ . فَقَالَ : مَا لَكَ ؟ فَقَالَ : « فَعَلَ بِيْ هٰؤُلَاءِ . وَفَعَلُوْا » . قَالَ : أَتُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً ؟ قَالَ: « نَعَمْ . أَرِنِيْ » فَنَظَرَ إِلَى شَجَرَةٍ مِنْ وَرَاءِ الْوَادِيْ . قَالَ: اُدْعُ تِلْكَ الشَّجَرَةَ . فَدَعَاهَا فَجَاءَتْ تَمْشِيْ . حَتَّى قَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . قَالَ: قُلْ لَهَا فَلْتَرْجِعْ . فَقَالَ لَهَا . فَرَجَعَتْ حَتَّى عَادَتْ إِلَى مَكَانِهَا . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « حَسْبِيْ » . سنن ابن ماجه كتاب الفتن باب الصبر على البلاء رقم الحديث ٤٠٢٨ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٢ .

Scanned with CamScanner

هَلْ لَكَ إِلَىٰ خَيْرٍ ؟ آيا ته د يو خير اراده لرې ؟ هغه وويل : د كوم خير ؟
رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

تَشْهدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ .

ته ددې خبرې گواهي وركړه چې نشته دی لائق د عبادت مگر صرف يو الله دی ، هغه ايکې يواځې دی ، د هغه سره هيڅوک شريک نشته ، او محمد (ﷺ) د هغه بنده او د هغه رسول دی .

دې أعرابي وويل : ته چې څه وايې (يعني د نبوت دا كومه دعویٰ كوې) نو آيا په دې باندې (د انسانانو علاوه) بل څوک گواه شته او كه نه ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

هٰذِهِ السَّمُرَةُ . دا د كيكر اُونه ده (دا به زما د پيغمبرۍ گواهي وركړي) .

بيا نبي عليه السلام د كيكر دا اُونه را اُوبلله ، دا ددې وادۍ په يو طرف باندې ولاړه وه (اُونې چې دا حكم واوريده) نو زمكه يې څيرله راروانه وه ، تر دې پورې چې د رسول الله ﷺ مخې ته اُودريده ، نبي عليه السلام ددې اُونې نه درې پيرې گواهي طلب كړه ، دې اُونې داگواهي وركړه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د نبوت كومه دعویٰ كوي دا صحيح ده (دې يقيناً د الله ﷺ رسول دی ، ددې گواهي نه پس) بيا دا اُونه واپس خپل ځاى ته لاړه ، او دا أعرابي هم خپل قوم ته لاړو .... (۱)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَأَقْبَلَ أَعْرَابِيٌّ ، فَلَمَّا دَنَا مِنْهُ ، قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَيْنَ تُرِيدُ ؟ » ، قَالَ : إِلَى أَهْلِي . قَالَ : « هَلْ لَكَ إِلَى خَيْرٍ ؟ » ، قَالَ : مَا هُوَ ؟ قَالَ : « تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ » . قَالَ : هَلْ مِنْ شَاهِدٍ عَلَى مَا تَقُوْلُ ؟ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هٰذِهِ السَّمُرَةُ » . فَدَعَاهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ بِشَاطِئِ الْوَادِي، فَأَقْبَلَتْ تَخُدُّ الْأَرْضَ خَدًّا حَتَّى كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَاسْتَشْهَدَهَا ثَلَاثًا ، فَشَهِدَتْ أَنَّهُ كَمَا قَالَ ، ثُمَّ رَجَعَتْ إِلَى مَنْبَتِهَا ، وَرَجَعَ الْأَعْرَابِيُّ إِلَى قَوْمِهِ . صحيح ابن حبان محققا باب المعجزات ذكر شهادة الشجر للمصطفى صلى الله عليه وسلم بالرسالة رقم الحديث ٦٥٠٥ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب انقياد الشجر لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٥ ، رواه الدارمي .

د قجورې غنچک د نبي علیه السلام د رسالت ګواهي ورکړه

د ترمذي شريف حديث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې يو آعرابي د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم مجلس ته راغی (کوم چې تراوسه اِسلام نه وُ راوړی) او ورته وې ويل:

بِمَ أَعْرِفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ ؟

زه به دا څنګه اُوپيژنم چې تاسو د الله ﷻ برحق نبي يئ ؟ (چې په دې سره زما يقين پيدا شي) .

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل:

إِنْ دَعَوْتُ هٰذَا الْعِذْقَ مِنْ هٰذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنِّي رَسُوْلُ اللهِ ؟

زه به اوس ددې قجورې دا غُنچکه رااُوبلم هغه به (راشي او) دا ګواهي به ورکړي چې زه (محمد ﷺ) د الله ﷻ برحق رسول يم .

نو د قجورې هغه غُنچکه د اُونې نه راجدا شوه ، د نبي علیه السلام سره نزدې راپريوته .

او د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم د رِسالت ګواهي يې ورکړه ، بيا نبي ﷺ ورته وفرمايل:

إِرْجِعْ . اوس واپس خپل ځای ته لاړه شه .

نو د قجورې دا غنچک واپس خپل ځای ته لاړه . کله چې دې آعرابي د نبي علیه السلام دا معجزه اُوليده نو فوراً يې اِسلام قبول کړو . (۱)

---

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : بِمَ أَعْرِفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ ؟ قَالَ : إِنْ دَعَوْتُ هٰذَا الْعِذْقَ مِنْ هٰذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنِّي رَسُوْلُ اللهِ ؟ فَدَعَاهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَجَعَلَ يَنْزِلُ مِنَ النَّخْلَةِ حَتَّى سَقَطَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَالَ : إِرْجِعْ . فَعَادَ . فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ . سنن الترمذي ابواب المناقب باب ٦ رقم الحديث ٣٦٢٨ وقال الترمذي : هذا حديث حسن غريب صحيح . المستدرک علی الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٢٣٧ وقال الحاكم : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٢٦٢٢ ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٦ .

هوسۍ د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه

حافظ ابونعيم أصبهاني رحمه الله په خپل کتاب " دلائل النبوة " کې د نبي عليه السلام دا معجزه ذکر کړې :

حضرت زيد بن أرقم رضي الله عنه فرمايي چې زه د مديني منوّرې په يوه کوڅه کې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره ووم ، زمونږ تېرېدل د يو أعرابي په خيمه باندې أوشو ، هلته په خيمه کې يوه هوسۍ تړل شوې وه ، هغې هوسۍ نبي صلی الله عليه وسلم ته وفرمايل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ هٰذَا الْأَعْرَابِيَّ صَادَنِيْ قُبَيْلًا . وَلِيْ خِشْفَانِ فِي الْبَرِيَّةِ . وَقَدْ تَعَقَّدَ هٰذَا اللَّبَنُ فِيْ أَخْلَافِيْ . فَلَا هُوَ يَذْبَحُنِيْ فَأَسْتَرِيْحُ . وَلَا يَدَعُنِيْ فَأَذْهَبُ إِلٰى خِشْفَيَّ فِي الْبَرِيَّةِ .

اې د الله رسوله ! دې أعرابي لږ ساعت مخکې زه ښکار کړم ، په دې صحرا کې زما دوه واړه واړه بچي دي ، زما په غُلانځه کې شوده (پۍ) جمع شوې دي (چې د دې په وجه ماته تکليف دی) دا کس خو ما نه ذبح کوي چې ماته آرام ملاؤ شي ، او نه ما پرېږدي چې په صَحرا کې خپلو بچو له لاړه شم .

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دې هوسۍ ته ووېل :

إِنْ تَرَكْتُكِ تَرْجِعِيْنَ ؟

که زه تا پرېږدم نو ته به واپس راشې ؟

دې ووېل : آو (خامخا به راځم) ، او که رانشم نو الله تعالی دې ماته سخت عذاب راکړي .

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دا خوشې کړه (خپلو بچو له لاړه) څه لږ وخت پس واپس راغله ، خپله ژيه يې څټله ، نبي عليه السلام دا په خيمه کې أوتړله .

په دې وخت کې (د دې خيمې مالِک) دا أعرابي راغی او ورسره مشک هم ؤ ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل : آيا ته دا هوسۍ په ما راخرڅوې ؟ أعرابي ورته ووېل :

Scanned with CamScanner

اې د الله رسوله ! دا هم دا ستاسو د پاره ده . نبي ﷺ دا پریخوده . حضرت زید بن ارقم رضي الله عنه فرمایي: قسم په الله ، ما دا هوسۍ اولیده چې په ځمکه روانه وه او دا یې ویل :

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

زه دا ګواهي ورکوم چې نشته دی لائق د عبادت مګر صرف یو الله ﷻ دی ، او بېشکه محمد صلی الله علیه وسلم د الله ﷻ (ریښتینې) رسول دی . (۱)

لیوه د نبي علیه السلام د نبوت خبر ورکړو

حضرت ابو سعید خُدري رضي الله عنه فرمایي چې یو لیوه د یوې ګډې پسې مَنډه کړه ، هغه یې را اوتیوه ، شپونکي د لیوه پسې ورپسې شو ، او ګډه یې ورنه راخلاصه کړه ، لیوه په خپله لکۍ باندې کیناست ، او وې ویل :

أَلَا تَتَّقِي اللهَ ، تَنْزِعُ مِنِّي رِزْقًا سَاقَهُ اللهُ إِلَيَّ ؟

آیا ته د الله ﷻ نه نه وېرېږې ؟ کوم رزق چې ماته الله ﷻ راکړې وُ ته د مانه هغه اخلې ؟

---

(۱) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ سِكَكِ الْمَدِينَةِ فَمَرَرْنَا بِخِبَاءِ أَعْرَابِيٍّ فَإِذَا ظَبْيَةٌ مَشْدُودَةٌ إِلَى الْخِبَاءِ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ هٰذَا الْأَعْرَابِيَّ صَادَنِي قُبَيْلًا . وَلِي خِشْفَانِ فِي الْبَرِّيَّةِ . وَقَدْ تَعَقَّدَ هٰذَا اللَّبَنُ فِي أَخْلَافِي . فَلَا هُوَ يَذْبَحُنِي فَأَسْتَرِيحُ . وَلَا يَدَعُنِي فَأَذْهَبُ إِلَى خِشْفَيَّ فِي الْبَرِّيَّةِ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ تَرَكْتُكِ تَرْجِعِينَ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ وَإِلَّا عَذَّبَنِي اللهُ عَذَابَ الْعَشَّارِ . فَأَطْلَقَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ تَلْبَثْ أَنْ جَاءَتْ تَلَمَّظُ . فَشَدَّهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخِبَاءِ وَأَقْبَلَ الْأَعْرَابِيُّ وَمَعَهُ قِرْبَةٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَتَبِيعُنِيهَا ؟ قَالَ : هِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَطْلَقَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ : فَأَنَا وَاللهِ رَأَيْتُهَا تَسِيحُ فِي الْأَرْضِ وَهِيَ تَقُولُ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . دلائل النبوة لابن نعيم الاصبهاني الفصل الثامن عشر في ذكر الأخبار من شكوى البهائم والسباع وذكر الظبي والضب ۱/۳۷۵ رقم الحديث ۲۷۳ ، معجزات النبي ﷺ لابن كثير رحمه الله حديث الغزالة .

دې شپونکي وويل : د تعجب خبره ده چې ليوه په لکۍ باندې کيني ، او د ماسره د انسانانو په شان خبرې کوي ، ليوه ورته وويل :

أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذٰلِكَ ؟ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَثْرِبَ يُخْبِرُ النَّاسَ بِأَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ .

آيا زه تاته د دينه هم د ډير تعجبي څيز په باره کې خبر درنکړم؟ هغه دا چې محمد صلى الله عليه وسلم په يثرب (يعنى مدينه منوّره) کې خلقو ته د تيرې شوې زمانې واقعاتو متعلق خبر ورکوي .

ابوسعيد خُدري ﷺ فرمايي چې دې شپونکي خپلې ګډې مدينې منورې طرف ته رارواني کړې ، کله چې مدينې منورې ته راداخل شو نو ګډې يې په يوه حِصه کې پريخودى ، بيا د رسول الله صلى الله عليه وسلم مجلس ته راغى ، او دوى ته يې ددې واقعې خبر ورکړو .

د نبي عليه السلام په حکم باندې د مانځه د پاره آواز اوکړې شو چې :

اَلصَّلَاةُ جَامِعَةٌ .

بيا رسول الله ﷺ تشريف راورو ، او دې شپونکي ته يې وفرمايل :

أَخْبِرْهُمْ .

ته دې خلقو ته ددې (خپلې چشم ديد) واقعې خبر ورکړه .

شپونکي خلقو ته پوره واقعه بيان کړه ، (ددې نه پس) رسول الله ﷺ اوفرمايل :

صَدَقَ وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَا تَقُوْمُ السَّاعَةُ حَتّٰى يُكَلِّمَ السِّبَاعُ الْإِنْسَ . وَيُكَلِّمَ الرَّجُلَ عَذَبَةُ سَوْطِهٖ ، وَشِرَاكُ نَعْلِهٖ ، وَيُخْبِرَهُ فَخِذُهُ بِمَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ .

دې شپونکي رښتيا وويل ، قسم په هغه ذات چې د هغه په لاس (يعنى قبضه) کې د محمد (ﷺ) ساه ده تر هاغه وخته پورې به قيامت نه قائميږي تر دې پورې چې درندګان (ځناور) د انسانانو سره خبرې اوکړي ، او تر دې پورې چې د سرې سره دده د کوړې ګومه

(آخري طرف)، او دده د څپلو تسمه خبري اوکړي، او دده ورنون (پتون) دده د هغه واقعاتو خبر ورکړي کوم چې دده په غائب والي کې دده کور واله کړي دي. (١)

(١) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: عَدَا الذِّئْبُ عَلَى شَاةٍ، فَأَخَذَهَا فَطَلَبَهُ الرَّاعِي، فَانْتَزَعَهَا مِنْهُ، فَأَقْعَى الذِّئْبُ عَلَى ذَنَبِهِ. قَالَ: أَلَا تَتَّقِي اللهَ، تَنْزِعُ مِنِّي رِزْقًا سَاقَهُ اللهُ إِلَيَّ؟ فَقَالَ: يَا عَجَبِي ذِئْبٌ مُقْعٍ عَلَى ذَنَبِهِ، يُكَلِّمُنِي كَلَامَ الْإِنْسِ. فَقَالَ الذِّئْبُ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذَلِكَ؟ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَثْرِبَ يُخْبِرُ النَّاسَ بِأَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ. قَالَ: فَأَقْبَلَ الرَّاعِي يَسُوقُ غَنَمَهُ، حَتَّى دَخَلَ الْمَدِينَةَ، فَزَوَاهَا إِلَى زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهَا، ثُمَّ أَتَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنُودِيَ: اَلصَّلَاةُ جَامِعَةٌ. ثُمَّ خَرَجَ، فَقَالَ لِلرَّاعِي: «أَخْبِرْهُمْ» فَأَخْبَرَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُكَلِّمَ السِّبَاعُ الْإِنْسَ، وَيُكَلِّمَ الرَّجُلَ عَذَبَةُ سَوْطِهِ، وَشِرَاكُ نَعْلِهِ، وَيُخْبِرَهُ فَخِذُهُ بِمَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ». رواه الإمام أحمد في المسند ١٨ / ٣١٥ رقم الحديث ١١٧٩٢ مُسْنَدُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وابن سعد في الطبقات (١/ ١٧٣) والحاكم في المستدرك (٤/ ٤٦٧، ٤٦٨) وقال: هذا حديث حسن صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ووافقه الذهبي. والبيهقي في دلائل النبوة وصححه (٦/ ٤١، ٤٢) وقال ابن كثير: إسناده على شرط الصحيح. انظر البداية والنهاية (٦/ ١٥٠). نضرة النعيم ج١ ص٣٣٤ إخبار الذئب بنبوته صلى الله عليه وسلم.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ ذِئْبٌ إِلَى رَاعِي غَنَمٍ، فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهُ الرَّاعِي حَتَّى انْتَزَعَهَا مِنْهُ. قَالَ: فَصَعِدَ الذِّئْبُ عَلَى تَلٍّ، فَأَقْعَى وَاسْتَذْفَرَ. فَقَالَ: عَمَدْتَ إِلَى رِزْقٍ رَزَقَنِيهِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ انْتَزَعْتَهُ مِنِّي. فَقَالَ الرَّجُلُ: تَاللهِ إِنْ رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ ذِئْبًا يَتَكَلَّمُ. قَالَ الذِّئْبُ: أَعْجَبُ مِنْ هَذَا: رَجُلٌ فِي النَّخَلَاتِ بَيْنَ الْحَرَّتَيْنِ، يُخْبِرُكُمْ بِمَا مَضَى وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ بَعْدَكُمْ. وَكَانَ الرَّجُلُ يَهُودِيًّا، فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمَ وَخَبَّرَهُ، وَصَدَّقَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهَا أَمَارَةٌ مِنْ أَمَارَاتٍ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ، قَدْ أَوْشَكَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْرُجَ فَلَا يَرْجِعَ حَتَّى تُحَدِّثَهُ نَعْلَاهُ وَسَوْطُهُ مَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ». مسند احمد ١٣/ ٤٢٥ رقم الحديث ٨٠٦٣ مُسْنَدُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قال ابن كثير: تفرد به احمد وهو على شرط السنن ولم يخرجوه. انظر البداية والنهاية (٦/ ١٥١). وقال الهيثمي: رجاله ثقات. انظر مجمع الزوائد (٨/ ٢٩٢). وقال السيوطي: سنده صحيح. انظر الخصائص (٢/ ١٠٣). نضرة النعيم ج١ ص٣٣٤ إخبار الذئب بنبوته صلى الله عليه وسلم.

Scanned with CamScanner

وريتې شوې غوښې نبي عليه السلام ته د زهرو اطلاع ورکړه

د ابوداؤد شريف حديث دي (١)، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي:

په اهلِ خيبر کې يوې يهودنړې ښځې د چيلۍ په وريته شوې غوښه کې زهر واچول، بيا يې دا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هديه کړه، نبي عليه السلام ددې يو پتون راواخيست او ددې په خوراک يې شروع اوکړه، همدارنګې د دوی صحابه کرامو يو جماعت هم ددې په خوړلو شروع اوکړه.

بيا (ناڅاپه) رسولُ الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو ته وفرمايل:

إِرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ. لاسونه د خوراک نه پورته کړئ (يعنی ددې نه خوراک مه کوئ).

نبي عليه السلام ددې يهودنړې راوستلو پسې يو کس وَراُوليږل (هغه راغله)، پيغمبر عليه السلام ورته اوفرمايل:

أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ؟ آيا تا ددې چيلۍ په غوښه کې زهر اچولي دي؟

دې يهودنړې ښځې ورته ووېل:

مَنْ أَخْبَرَكَ؟

تا سو ته چا خبر درکړو؟ (چې په دې کې زَهر دي)، نبي ﷺ ورته وفرمايل:

أَخْبَرَتْنِي هٰذِهِ فِي يَدِي.

---

(١) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: كَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ أَنَّ يَهُودِيَّةً مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ سَمَّتْ شَاةً مَصْلِيَّةً ثُمَّ أَهْدَتْهَا لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعَ، فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَكَلَ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ». وَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ فَدَعَاهَا. فَقَالَ لَهَا «أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ؟» قَالَتِ الْيَهُودِيَّةُ: مَنْ أَخْبَرَكَ؟ قَالَ «أَخْبَرَتْنِي هٰذِهِ فِي يَدِي» لِلذِّرَاعِ. قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ «فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذٰلِكَ؟» قَالَتْ: قُلْتُ: إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَضُرَّهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا اسْتَرَحْنَا مِنْهُ. فَعَفَا عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا.... سنن ابي داؤد كتاب الديات باب فيمن سقى رجلا سما أو أطعمه فمات أيقاد منه رقم الحديث ٤٥١٠، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٠٠٨، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣١.

Scanned with CamScanner

ماته زما په دې لاس کې وریتې شوې غوښې خبر راکړو .

پیغمبر ﷺ د چیلۍ وریت شوې پښتون طرف ته اشاره اوکړه (چې دې راته دا خبر راکړو) ، نو دې یهودنۍ ښځې اقرار اوکړو چې : آو ، ما په دې غوښه کې زهر اچولي دي .

پیغمبر ﷺ ورته وویل : فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذٰلِكَ؟ ستا ددې نه څه اراده وه؟

دې جواب ورکړو : ما د ځان سره په زړه کې (دا سوچ کولو ، او دا مې) وویل : که چیرته محمد (ﷺ) د الله ﷻ رښتینې نبي وي نو دا زهر به ده ته نقصان او نه رسوي ، او که (رښتینې) نبي نه وي نو (په دې زهرو به مړ شي او) موږ به ترې راحت حاصل کړو (یعنی موږ به ترې خلاص شو) .

فَعَفَا عَنْهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا. (۱)

رسول الله صلى الله عليه وسلم دا معاف کړه ، او سزا يې ورته ورنکړه .

د حاکم په روایت کې دا هم ذکر دي چې کله صحابه کرامو ددې د خوړلو اراده اوکړه نو نبي عليه السلام دوی ته وفرمایل :

كُفُّوْا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِيْ أَنَّهَا مَسْمُوْمَةٌ . (۲)

تاسو خپل لاسونه د خوراک کولو نه پورته کړئ ، ځکه ددې وریت شوي ګډ یو اندام ماته خبر راکړو چې په دې کې زهر ګډ شوي دي .

---

(۱) وَلَمْ يُعَاقِبْهَا. په دې روایت او بعضې نورو روایتونو کې راغلي چې نبي عليه السلام دا یهودنۍ ښځه معاف کړه او هيڅ سزا يې ورنکړه ، په بعضې روایتونو کې راغلي چې دې بیا ایمان راوړو . خو علامه طیبي رحمه الله لیکلي چې ددې په باره کې مختلف روایات راغلي ، ځکه په یو روایت کې دا هم ذکر دي چې نبي عليه السلام ددې د قتلولو حکم اوکړو . اوس په دې ټولو روایتونو کې تطبیق داسې دی چې نبي عليه السلام اول دا ښځه معاف کړه ، خو چې کله یو صحابي " حضرت بشیر بن براء ﷺ " ددې غوښې د یوې نوړۍ خوړلو په وجه وفات شو (کوم چې د نبي عليه السلام د منع کولو نه مخکې یوه نوړۍ تېره کړې وه او ددې زهرو په وجه وفات شو) نو نبي عليه السلام ددې ښځې د قتلولو حکم اوکړو ، او ددې صحابي په قصاص کې دا قتل کړې شوه . مظاهر حق شرح مشکوة ج ۹ باب في المعجزات .

(۲) المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحديث ۷۰۹۰ وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. الخصائص الكبرى ، واخرجه البيهقي وابو نعيم .

Scanned with CamScanner

نوټ : په دې حديث کې د پيغمبر عليه السلام دا معجزه ذکر شوه چې د چيلۍ ورېتې شوې غوښې دوی ته د زهرو موجوديدو اطلاع ورکړه.

د نبي ﷺ د خلې مبارکې اُوبه په کوهي کې اچولو سره اُوچ کوهي د اُوبو نه ډکيدل

د بخاري شريف حديث دی، حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي ... د حُديبې په ورځ مونږ د نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره څوارلس سوه کسان وو، او حُديبيه يو کوهي دی، مونږ ټولو ددې اُوبه (د اِستعمال د پاره) راويستې، پس مونږ په دې کې يو قطره اُوبه هم پرې نه خودی.

نبي عليه السلام ته دا خبره اُورسيده (چې کوهي اُوچ شوې دی، او د اُوبو د ختميدو په وجه ټول لښکر پريشانه دی) نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم کوهي ته راغی، ددې په غاړه کيناست، بيا يې د اُوبو يو لوخې رااُوغوښته، اُودس يې پرې اُوکړو، د اُودس نه پس نبي عليه السلام په خُله کې اُوبه واچولې، دُعا يې اوکړه، بيا يې دا اُوبه په دې کوهي واچولې (بيا يې صحابه کرامو ته حکم اوکړو چې دا کوهي لږ ساعت پريږدئ) صحابه کرام فرمايي چې مونږ دا کوهي لږ ساعت پريخود، بيا مونږ د خپلو ځانونو او څاروو د پاره دومره ډيرې اُوبه رااُوويستې څومره چې مونږ غوښتل. (١)

صحابه کرام چې تر څو پورې دلته وو دوی ټولو به دا اُوبه اِستعمالولې تر دې پورې چې دوی ددې ځای نه سفر اوکړو. (٢)

---

(١) عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ .... كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً، وَالْحُدَيْبِيَةُ بِئْرٌ. فَنَزَحْنَاهَا فَلَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً. فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَاهَا. فَجَلَسَ عَلَى شَفِيرِهَا ثُمَّ «دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ فَتَوَضَّأَ. ثُمَّ مَضْمَضَ وَدَعَا ثُمَّ صَبَّهُ فِيهَا. فَتَرَكْنَاهَا غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ إِنَّهَا أَصْدَرَتْنَا مَا شِئْنَا نَحْنُ وَرِكَابَنَا. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحديبية رقم الحديث ٤١٥٠، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٨٣ (١٥).

(٢) فَأَرْوَوْا أَنْفُسَهُمْ وَرِكَابَهُمْ حَتَّى ارْتَحَلُوا. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحديبية رقم الحديث ٤١٥١

په غزوه حُنين کې د نبي ﷺ په يو مُوټې خاورې سره د څلور زره کافرانو دواړه سترګې د خاورو نه ډکيدل .

د "مسلم شريف" حديث دی ، حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه فرمايي : مونږ صحابه کرام د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په غزوه حُنين کې شريک وو ، د کافرانو د سختې حملې په وجه (بعضې) صحابه کرام خواره شو .

کله چې کافران د هر طرف نه په رسول الله ﷺ باندې راغلل نو نبي ﷺ د خپل قچر نه راښکته شو ، بيا يې د زمکې نه يو موټې خاورې راواخيستی او دا يې د کافرانو مخونو طرف ته ورَاُوويشتی ، او وې فرمايل :

شَاهَتِ الْوُجُوْهُ . خراب (قبيح) دې شي مخونه د کافرانو .

فَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلَأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ . فَوَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ فَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ .

نو الله ﷻ په دوی کې داسې انسان پيدا کړې نه ؤ مګر د هغه دواړه سترګې په دې يو موټې خاورې سره د خاورو نه ډکې شوی (يعنې په دې يو موټې خاورې سره په څلورو زره ۴۰۰۰ کافرانو کې د هر کافر دواړه سترګې د خاورو نه ډکې شوی) پس دوی ټول په شا اُوتښتيدل ، الله ﷻ دوی ته شکست ورکړو .

بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم د دوی نه پاتې شوې مالِ غنيمت په مسلمانانو باندې تقسيم کړو . (۱)

(۱) وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُنَيْنًا فَوَلَّى صَحَابَةُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَلَمَّا غَشُوْا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ عَنِ الْبَغْلَةِ ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ مِنَ الْأَرْضِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِهِ وُجُوْهَهُمْ . فَقَالَ : شَاهَتِ الْوُجُوْهُ . فَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلَأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ فَوَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ فَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ . وَقَسَمَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِيْنَ .
مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٩١ (٢٣) ، صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب في غزوة حنين رقم الحديث ١٧٧٧ ، وهكذا ذكر في مسند ابي داؤد الطيالسي رقم ١٣٦٨ .

نوټ: دا د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم معجزه ده چې په یو موټي خاورې سره د څلور زره کافرانو دواړه سترګې د خاورو نه ډکې شوې، او ټول اُوتختیده.

نبي ﷺ د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه د مور د پاره د اسلام راوړلو دُعا اوکړه او سمدستي قبوله شوه

د مسلم شریف حدیث دی، حضرت ابوهریرة رضي الله عنه فرمایي چې ما به خپله مور اِسلام طرف ته رابلله. ځکه دا مُشرکه وه، یوه ورځ ما (د خپل معمول مطابق) هغه د اسلام قبلولو طرف ته رااُوبلله نو هغې ماته د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په شان کې داسې خبرې راواوروِلې چې هغه ما بَدې ګنړلې (یعنی د نبي ﷺ د شان خلاف خبرې یې اوکړې، خو چونکه زما مور وه نو بې آدبي مې یې هم نه شوه کولی) . نو زه په ژړا باندې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغلم، او ورته مې وویل:

يَا رَسُولَ اللهِ! إِنِّي كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْبَى عَلَيَّ. فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَأَسْمَعَتْنِي فِيكَ مَا أَكْرَهُ. فَادْعُ اللهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ.

اې د الله رسوله! ما به خپله مور اِسلام طرف ته رابلله خو دې به اِنکار کولو، نن چې ما هغې ته د اِسلام دعوت ورکړو نو هغې راته ستاسو متعلق داسې خبرې راواوروِلې چې زه هغه بدې ګنړم، لهذا تاسو د الله جل جلاله نه دُعا اوغواړئ چې د ابوهریرة (یعنی زما) مور ته هدایت اوکړي.

رسولُ الله ﷺ (دُعا کولو سره) وفرمایل:

اَللّٰهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ. اې الله! د ابوهریرة مور ته هدایت اوکړه.

د نبي کریم ﷺ په دُعا کولو سره زه ډیر خوشحاله شوم، او د هغه ځای نه واپس راغلم، د خپلې مور کور طرف ته روان شوم، کله چې دَروازې ته رااُورسیدم نو دَروازه بنده وه، زما مور زما د قدمونو آواز واوریده، نو هغې د دننه نه وویل: مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ.

اې ابوهریره! په خپل ځای اُودریږه (څه وخت انتظار اوکړه، اوس کور ته مه راننوزه).

حضرت ابوهريره ﷺ فرمايي چې ما د اوبو غورځيدو آواز واوريد، پس زما مور غسل اوکړو، جامې يې واچولې، د ډيرې تادی (جلتی) په وجه د لوپټې اچولو نه بغير دروازې ته راغله، دورازه يې کلاؤ کړه، بيا يې وويل:

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

اې ابوهريرة! زه دا ګواهي ورکوم چې نشته دې لائق د عبادت مګر صرف يو الله ﷻ دی، او زه دا ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله ﷻ بنده او د هغه رسول دی.

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي چې (کله ما د خپلې مور اسلام قبلول اوليده نو) زه د ډيرې خوشحالی په وجه په ژړا شوم، او د رسول الله صلی الله عليه وسلم دربار ته حاضر شوم، ورته مې وويل: يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَبْشِرْ قَدِ اسْتَجَابَ اللهُ دَعْوَتَكَ وَهَدٰى أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ.

اې د الله رسوله! زيرې قبول کړه (خوشحاله شه) الله ﷻ ستاسو دُعا قبوله کړه، او د ابوهريرة مور ته يې هدايت وکړو.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالى حمد او ثناء بيان کړه، او ښه يې وويل (يا دا چې د خير جُمله يې ووېله). (١)

(١) حَدَّثَنِيْ أَبُوْ هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّيْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ. فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا فَأَسْمَعَتْنِيْ فِيْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَكْرَهُ. فَأَتَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِيْ. قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! إِنِّيْ كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّيْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْبٰى عَلَيَّ. فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَأَسْمَعَتْنِيْ فِيْكَ مَا أَكْرَهُ. فَادْعُ اللهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَللّٰهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ» فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِرًا بِدَعْوَةِ نَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَلَمَّا جِئْتُ فَصِرْتُ إِلَى الْبَابِ. فَإِذَا هُوَ مُجَافٌ. فَسَمِعَتْ أُمِّيْ خَشْفَ قَدَمَيَّ. فَقَالَتْ: مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ. وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ. قَالَ: فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجِلَتْ عَنْ خِمَارِهَا. فَفَتَحَتِ الْبَابَ. ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ. قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِيْ مِنَ الْفَرَحِ. قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَبْشِرْ قَدِ اسْتَجَابَ اللهُ دَعْوَتَكَ وَهَدٰى أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ. فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنٰى عَلَيْهِ وَقَالَ خَيْرًا. صحيح مسلم كتاب فضائل الصحابة رضي الله تعالى عنهم باب من فضائل أبي هريرة الدوسي رضي الله عنه رقم الحديث ١٥٨ (٢٤٩١)، مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٩٥.

د باران په حق کې دعا کول او سمدستي قبليدل

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي :
چې يو کرت د رسول الله صلی الله عليه وسلم په زمانه کې د خشک سالۍ په وجه قحط راغی ، په دغه ورځو يو ځل نبي کريم صلی الله عليه وسلم (په مسجد نبوي کې) د جمعې په ورځ خطبه ورکوله ، چې يو أعرابي أودريده او رسول الله ﷺ ته يې (په ولاړه) وويل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ ، فَادْعُ اللهَ لَنَا .

اې د الله رسوله ! مال (څاروي ، باغونه ، د أوبو د ښشت والي په وجه) تباه شو ، او أهل و عيال مو د أولږې د وجې ژاړي ، پس تاسو د الله تعالی نه زمونږ د پاره دعا اوغواړئ .
(دې أوريدو سره) نبي عليه السلام د دعا د پاره دواړه لاسونه مبارک پورته کړل ، په دغه وخت کې په آسمان باندې د وريځې يوه ټوټه هم مونږ ته په نظر نه راتله .
(حضرت انس رضي الله عنه قسم کوي) قسم په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده چې رسول الله صلی الله عليه وسلم لاسونه مبارک د دعا نه نه وو ښکته کړي چې د غرونو په شان وريځ راپورته شوه ، او نبي عليه السلام لا تر اوسه د ممبر نه نه وو راکوز شوی تر دې چې ما أوليده چې د باران أوبه د دوی په ګيره مبارکه باندې راغورځيدل شروع شو (او أوبه د نبي عليه السلام د ګيرې مبارکې نه راڅڅيدی) .
په مونږ باندې په دغه ورځ هم باران اوشو ، په صبا ، په بل صبا حتّی چې د راتلونکې جمعې پورې مسلسل په مونږ باندې باران راأووريده .
(کله چې د مسلسل باران کيدو په وجه خلقو ته نقصان رسيدل شروع شو نو) په راتلونکې جمعه باندې د خطبې په دوران کې همدغه أعرابي (يا بل کس) أودريده ، او نبي عليه السلام ته يې وفرمايل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ ، فَادْعُ اللهَ لَنَا .

اې د الله رسوله ! کورونه وران شو ، او مال و آسباب غرق شو ، لهذا تاسو زمونږ د پاره د الله ﷻ نه (د باران د أودريدو) دعا اوغواړئ .

حضور صلی اللہ علیہ وسلم خپل دواړه لاسونه مبارک د دُعا د پاره پورته کړل، او دا دُعا یې اوغوښته :

اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا .

اې الله ! (دا باران) زمونږ په أطرافو (يعنی ځنګلو او باغونو) باندې أووروه ، زمونږ په کورونو باندې یې مه ورَوه .

(ددې دُعا نه پس) نبي کريم صلی الله عليه وسلم به چې لاس مُبارک شره کومې وريځې طرف ته اشاره کوله هغه طرف به (د وريځې نه) مکمل صفا شو ، تر دې پورې چې ټوله مدينه منوّره د یو ګول تالاب په شان شوه (يعنی د مدينې مُنوّرې د آبادۍ د پاسه وريځ بالکل نه وه ، مَطلع بالکل صفا وه ، خو ګیرچاپیره څلور واړه طرفه وريځې وې ، باران به ترې کيدلو) .

د ګیر چاپیره مسلسل بارانونو په وجه د مدينې مُنوّرې " قناة " نالې تر د یوې میاشت پورې بهیدله ، او د أطرافو نه به چې کوم کس مدينې منوّرې ته راغی ، نو هغه به (په أطرافو کې) د ډیر باران خبر ورکولو . (١)

(١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَبَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ ، قَامَ أَعْرَابِيٌّ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ ، فَادْعُ اللهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، مَا وَضَعَهَا حَتَّى ثَارَ السَّحَابُ أَمْثَالَ الْجِبَالِ ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَمُطِرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ ، وَمِنَ الْغَدِ وَبَعْدَ الْغَدِ ، وَالَّذِي يَلِيهِ ، حَتَّى الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى ، وَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ أَوْ قَالَ غَيْرُهُ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ ، فَادْعُ اللهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ : « اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنَ السَّحَابِ إِلَّا انْفَرَجَتْ ، وَصَارَتِ الْمَدِينَةُ مِثْلَ الْجَوْبَةِ ، وَسَالَ الْوَادِي قَنَاةُ شَهْرًا ، وَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ . صحيح البخاري كتاب الجمعة باب الاستسقاء في الخطبة يوم الجمعة رقم الحديث ٩٣٣ ، و رقم ١٠٣٣ ، صحيح مسلم رقم الحديث ٨٩٧ باب الدعاء في الاستسقاء ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٠٢ (٣٥) .

د نبي ﷺ د لاس مبارک را ښکلو او دعا په برکت سره د اوچې چیلۍ په غلانځه کې شوده پیدا کیدل

د مشکوة شريف حديث دی، کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د مکې مکرمې نه د وتلو حکم اوشو، او مدينې منورې ته د هجرت کولو د پاره روان شو.

نو دوی په خپله، حضرت ابوبکر صديق ؓ، د حضرت ابوبکر صديق ؓ غلام "عامر بن فُهيرة" او دوی ته د مدينې منورې لار خودونکې عبدالله الليثيّ (دا څلور واړه په سفر روان وو) د دوی تیریدل د امّ معبد رضي الله عنها په دوه خېمو باندې اوشو. (١)

دوی د دې خېمو واله نه د څه غوښې او قجورو متعلق پوښتنه اوکړه چې دا ورنه په قيمت باندې واخلي، خو دوی ورسره په دې شیانو کې هيڅ هم پيدا نکړه، ځکه په دغه وخت کې خلق د قحط سالۍ او بې سَرو ساماني ښکار وو (يعني په خلقو باندې قحط سالي وه، د چا سره د خوراک ډير څه نه پيدا کيدل).

ناڅاپه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر په یوه چیلۍ باندې پریوَت کومه چې د خېمې په یو ګټ کې (ولاړه) وه، نبي علیه السلام پوښتنه اوکړه:

مَا هٰذِهِ الشَّاةُ يَا أُمَّ مَعْبَدٍ ؟

اې امّ معبد! په دې چیلۍ څه شوي؟

هغې ورته وويل: د دې کمزورۍ دا د نورو چیلو سره د تللو نه پاتې کړې ده (يعني دا دومره کمزورې ده چې د ډيرې کمزورتيا په وجه دا د نورو چيلو سره د څريدلو د پاره نشي تللی، نو ځکه دلته ولاړه ده)، حضور ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه:

هَلْ بِهَا مِنْ لَبَنٍ ؟

آیا په دې کې څه شوده (پَی) شته؟

(١) اُم معبد ډیره حليمه دوسته زنانه وه، خپل نوم یې عاتکه بنت خالد خزاعيه ؓ، د نبي عليه السلام معجزې چې اوليدې نو بیا یې اسلام راوړو. مظاهر حق شرح مشکوة ج ٩ باب في المعجزات.

اُم معبد رضي الله عنها ورته جواب ورکړو : په کوم مصيبت کې چې دا مُبتلاء ده په دې کې به شوده د کوم ځای نه راشي (يعنی په دې کې د لېو شودو ورکولو صلاحيت هم نشته)

نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

اَتَأْذَنِيْنَ لِيْ اَنْ اَحْلِبَهَا ؟

آيا ته ماته اِجازت راکوی چې زه دا رااولوشم ؟

اُم معبد ﷺ ورته وويل : زما مور او پلار دې په تاسو قربان وي که تاسو په دې کې شوده گوری نو راوې لوشئ .

نبي کريم صلى الله عليه وسلم (دې آوريدو سره) دا چيلې رااوغوښته ، خپل لاس مُبارک يې د هغې په غُلانځه رابنکود ، د الله ﷻ نوم يې واخيست (يعنی بسم الله يې وويله) او د اُمّ معبد د پاره يې په دې چيلی کې د برکت دُعا اوکړه .

نو چيلی د شوده ورکولو د پاره خپلې خپې کلاؤ کړې ، (۱) بيا دې چيلی شوده بهيول ، او شخوند وهل يې شروع کړو .

بيا حضور صلى الله عليه وسلم دومره لوخي رااوغوښت چې يو جماعت پرې مړيدې شي ، په هغه لوخي کې يې دا بهيدونکي شوده رااولوشل ، تر دې پورې چې د شودو (پيو) زګ د لوخي پاس سَر ته رااورسيده .

بيا حضور صلى الله عليه وسلم دا شوده اول په اُمّ معبد باندې اُوڅکل ، تر دې پورې چې هغه په دې شودو ښه مړه شوه ، بيا يې په خپلو ملګرو اُوڅکل ، هغوی هم پرې ښه ماړه شو ، بيا يې په آخر کې په خپله اُوڅکل .

بيا نبي ﷺ د اول ځل نه پس په دويم ځل په دې لوخي کې شوده رااولوشل تر دې پورې چې دا لوخي (دوباره) ډک شو ، بيا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دا شوده اُمّ معبد

---

(۱) د هر شوده ورکوونکي حيوان دا عادت وي چې د لوشلو په وخت دواړه خپې کلاووي .

فَتَفَاجَّتْ : التفاج : اَلْمُبَالَغَةُ فِيْ تَفْرِيْجِ مَا بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ . النهاية ۴۱۲/۳ ، کنز العمال في تشريح رقم الحديث ۳۶۳۰۰ .

رضي الله عنها ته پريخوده (چې خپل خاوند ته هم دا معجزه اوښايي) ، بيا حضور صلى الله عليه وسلم ام معبد مسلمانه كره ، او ددې نه پس (د مدينې په طرف) روان شو . (١)

د نبي ﷺ د سورلۍ په بركت سست رفتاره اس هم تيز رفتاره شو

د بخاري شريف حديث دى ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل اهل مدينې واله (د غلو يا د دښمن خطره محسوسولو سره د شپې) اوبيريدل (او ژړا فرياد يې شروع كړو) ، نبي عليه السلام (د صحيح صورتِ حال معلومولو د پاره) د حضرت ابوطلحة ﷺ په آس باندې سور شو ، خو دا آس ډير سست رفتاره ؤ (نبي عليه السلام هغې طرف ته لاړو د كوم طرف نه چې خطره محسوسيده) ، كله چې رسول الله ﷺ را واپس شو نو حضرت ابوطلحه ﷺ ته يې وفرمايل :

وَجَدْنَا فَرَسَكُمْ هٰذَا بَحْرًا .

مونږ خو ستا دا آس د اوبو په شان تيز رفتاره (او كشاده قدم واله) اوموندو .

---

(١) عَن حَازِمِ بنِ هِشَامٍ عَن أَبِيهِ عَن جَدِّهِ حُبَيْشِ بن خَالِد وَهُوَ أَخُو أُمِّ مَعْبَد أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُخْرِجَ مِن مَكَّةَ خَرَجَ مُهَاجِرًا إِلَى الْمَدِينَةِ هُوَ وَأَبُو بَكْرٍ وَمَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ وَدَلِيلُهُمَا عَبدُ اللهِ اللَّيْثِيُّ مَرُّوا عَلَى خَيْمَتَيْ أُمِّ مَعْبَدٍ . فَسَأَلُوهَا لَحْمًا وَتَمْرًا لِيَشْتَرُوا مِنْهَا . فَلَمْ يُصِيبُوا عِندَهَا شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ ، وَكَانَ الْقَوْمُ مُرْمِلِينَ مُسْنِتِينَ . فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى شَاةٍ فِي كِسْرِ الْخَيْمَةِ . فَقَالَ : « مَا هٰذِهِ الشَّاةُ يَا أُمَّ مَعْبَدٍ ؟ » قَالَتْ : شَاةٌ خَلَّفَهَا الْجَهْدُ عَنِ الْغَنَمِ . قَالَ : « هَلْ بِهَا مِنْ لَبَنٍ ؟ » قَالَتْ : هِيَ أَجْهَدُ مِن ذٰلِكَ . قَالَ : « أَتَأْذَنِينَ لِي أَنْ أَحْلُبَهَا ؟ » قَالَتْ : بِأَبِي أَنتَ وَأُمِّي إِنْ رَأَيْتَ بِهَا حَلَبًا فَاحْلُبْهَا . فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ بِيَدِهِ ضَرْعَهَا وَسَمَّى اللهَ تَعَالَى وَدَعَا لَهَا فِي شَاتِهَا . فَتَفَاجَّتْ عَلَيْهِ وَدَرَّتْ وَاجْتَرَّتْ . فَدَعَا بِإِنَاءٍ يُرْبِضُ الرَّهْطَ . فَحَلَبَ فِيهِ ثَجًّا حَتَّى عَلَاهُ الْبَهَاءُ . ثُمَّ سَقَاهَا . حَتَّى رَوِيَتْ ، وَسَقَى أَصْحَابَهُ حَتَّى رَوُوا ثُمَّ شَرِبَ آخِرَهُمْ . ثُمَّ حَلَبَ فِيهِ ثَانِيًا بَعْدَ بَدْءٍ حَتَّى مَلَأَ الْإِنَاءَ . ثُمَّ غَادَرَهُ عِندَهَا وَبَايَعَهَا وَارْتَحَلُوا عَنْهَا . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٤٣ ، ورواه البغوي في شرح السنة كتاب الفضائل باب جامع صفاته صلى الله عليه وسلم ، وابن عبد البر في « الاستيعاب » وابن الجوزي في كتاب « الوفاء » ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٢٧٤ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٦٣٠٠ .

فَكَانَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَا يُجَارٰى. (۱)

(د نبي عليه السلام د سورلى په بركت) ددې نه پس دا آس دومره تېز رفتاره شو چې بيا به هيڅ يو آس ددې سره منډه نه شوه وهلى.

په يو روايت كې راځي:

فَمَا سُبِقَ بَعْدَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ. (۲)

ددې ورځې نه پس هيڅ آس دده نه ندې مخكې شوى.

د هجرت په موقع د معجزې ښكاره كيدل

(د سُراقه بن مالك نه د حفاظت واقعه)

د بخاري شريف حديث دى، (حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه د غارِ ثور نه د وتلو نه پس مدينې منورې ته د هجرت كولو واقعه بيانوي) .... كله چې د نمر زائله كيدو نه پس موږ سفر شروع كړو، نو موږ پسې شاته سُراقه بن مالك راغى (۳)، ما نبي كريم ﷺ ته ووېل: اې د الله رسوله! دُشمن زموږ د نيولو د پاره راغلې دى، حضور ﷺ راته وفرمايل

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا.

غم مه كوه، بېشكه الله جل جلاله د موږ سره دى.

---

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَزِعُوا مَرَّةً. فَرَكِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ كَانَ يَقْطِفُ. أَوْ كَانَ فِيهِ قِطَافٌ. فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: «وَجَدْنَا فَرَسَكُمْ هٰذَا بَحْرًا». فَكَانَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَا يُجَارٰى. صحيح البخاري كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ الْفَرَسِ الْقَطُوفِ رقم الحديث ۲۸۶۷، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۰۵.

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ السُّرْعَةِ وَالرَّكْضِ فِي الْفَزَعِ رقم الحديث ۲۹۶۹، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۰۵.

(۳) د مكې قريشو اعلان كړې وُ چې: كه چا موږ له محمد (ﷺ) لاس نيولې راوست نو موږ به هغه ته د انعام په طور سل (۱۰۰) اوښان وركوو، سُراقه بن مالک هم په همدې لالچ باندې د نبي عليه السلام د تلاش پسې راوتې وُ، اګرچې دا سُراقه د فتح مكې نه پس مسلمان شوې وُ. مظاهر حق شرح مشكوٰة ج ۹.

(سُراقه د نبي علیه السلام د نیولو اراده اوکړه نو) نبي ﷺ سراقه ته خبرې اوکړې نو د سُراقه آس د ده سره په زمکه کې د خېټې پورې غرق شو .

سُراقه ووېل : زه پوهېږم چې تاسو دواړو ماته خبرې اوکړې ، لهذا اوس تاسو ماته دُعا اوکړئ (چې د دې عذاب نه خلاص شم) زه الله ﷻ ګواه جوړولو سره دا کلکه وعده کوم چې کافران به د تاسو پسې د تلاش کولو نه منع کوم .

بیا نبي علیه السلام ده ته دُعا اوکړه نو هغه د دې غرقیدو نه نجات اوموندو . (سُراقه بن مالک واپس روان شو (١)) ، کله به چې د مکې په کافرانو کې کوم کافر د سُراقه سره (په لاره کې) ملاؤ شو او د نبي علیه السلام تلاش به یې کولو نو سُراقه به ورته ووېل :

ستاسو د پاره زما تلاش کافي دی ، ما تر ډېره لرې پورې تلاش کړی خو ما دوی ندي لیدلي (لهذا تاسو د هغوی د تلاش کولو پسې مه ځئ) ، همدغه شان هر کافر به چې سُراقه لیدلو نو هغه به یې واپس کولو ، دا ځکه چې ده د نبي علیه السلام سره کومه وعده کړې وه هغه یې پوره کړه . (٢)

(١) په بعضې روایاتو کې راځي چې د سُراقه آس نیم په زمکه کې ډوبیدو نو ده پس ده نبي علیه السلام ته د دُعاؤ درخواست اوکړو ، پیغمبر علیه السلام ورته دُعا اوکړه او د غرق کیدو نه بچ شو ، نو ده په دویم ځل د نبي ﷺ د نیولو اراده اوکړه نو بیا یې آس تر د خېټې پورې غرق شو ، ده بیا د دُعاؤ درخواست اوکړو ، کله چې د نبي علیه السلام د دُعاؤ په وجه ورته نجات حاصل شو نو ده په دریم ځل د نبي ﷺ د نیولو اراده اوکړه نو د خپل آس سره په زمکه کې په غرقیدو شو ، ده بیا ډېر منّت او زاری اوکړې ، د نبي علیه السلام په دُعاؤ ورته نجات حاصل شو نو بیا د خپلې ارادې نه منع شو ، او واپس لاړ ، بیا به په لاره کې چې کوم کافران د ده سره ملاویده نو هغه به یې هم واپس کول. مظاهر حق شرح مشکوة ج ٩ .

(٢) حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه فرمایي ... فَارْتَحَلْنَا بَعْدَ مَا مَالَتِ الشَّمْسُ ، وَاتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ . فَقُلْتُ : أُتِينَا يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ : « لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا » فَدَعَا عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَارْتَطَمَتْ بِهِ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا أُرَى فِي جَلَدٍ مِنَ الأَرْضِ . شَكَّ زُهَيْرٌ - فَقَالَ : إِنِّي أُرَاكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ ، فَادْعُوَا لِي ، فَاللهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ . فَدَعَا لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَجَا . فَجَعَلَ لَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ : قَدْ كَفَيْتُكُمْ مَا هُنَا . فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ . قَالَ : وَوَفَى لَنَا . صحیح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الإسلام رقم الحديث ٣٦١٥ ، صحیح مسلم رقم الحديث ٢٣٠٩ باب في حديث الهجرة ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٦٩ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٣٧٦٦ .

Scanned with CamScanner

د نبي عليه السلام پیشن ګوياني صادقيدل

رسول الله صلی الله علیه وسلم چې د کوم شي یا کوم کار متعلق پیشن ګویي یعنی د مخکې نه خبر ورکړی هغه خبر هماغه شان صادق شوی ، او دا د نبي علیه السلام معجزه وه . اګر چې ددې متعلق په صحیح احادیثو کې دومره ډیر واقعات موجود دي چې هغه ټول راجمع کول د انسان د وس نه بهر دي ، خو زه به درته صرف د نمونې د پاره د يو څو پیشن ګویانو صادقیدل بیان کړم :

۱. د يو کس متعلق خبر ورکول چې د مرګ نه پس به دا زمکه نه قبلوي

صاحب د مشکوة د بخاري او مسلم شریف په حواله دا واقعه رانقل کړی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمایي :

چې يو کس وُ ، نبي کریم صلی الله علیه وسلم له به يې وحي ليکله ، څه وخت پس مرتد شو د اسلام نه واوريد ، او د مشرکينو سره يو ځای شو ، نبي علیه السلام ددې کس متعلق وفرمايل :

إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ .

بيشکه (د وفات کيدو نه پس) زمکه به دا قبول نه کړي (بلکه دده لاش به بهر ته راغورځوي) .

حضرت انس ﷺ فرمايي چې ماته ابوطلحة ﷺ دا خبر راکړو چې کله زه هغه علاقې ته لاړم چيرته چې دا مرتد کس مړ شوی وُ نو ده دا مرتد اوليده چې د قبر نه بهر پروت وُ ، ده د خلقو نه پوښتنه اوکړه :

مَا شَأْنُ هٰذَا ؟

په ده څه شوي چې د قبر نه بهر پروت دی ؟

د هغه ځای خلقو ورته وويل :

دَفَنَّاهُ مِرَارًا فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ .

موتى دا كس څو پيرې دفن كړو خو ليكن دې زمكې قبول نه كړو (هر ځل چې دا دفن كړو او بيا راشو نو دا د قبر نه بهر پروت وي ، آخر موتې تنگ شو او بغير د ځخولو نه مو همداسې پريخود . (١)

تشريح : دا مُرتد كس اول نصراني (عيسائي) ؤ ، بيا يې ايمان راوړو مسلمان شو ، دې چونكه په ليكلو باندې پوهيده نو ځكه حضور صلى الله عليه وسلم د وحي په ليكلو مقرر كړو ، په څه وجه د اسلام نه مُرتَد شو ، دوباره عيسائي شو ، او د مشركانو په صف شامل شو . نبي كريم صلى الله عليه وسلم چې خبر شو نو خفه شو او ژبې مُباركې نه يې د ده متعلق دا الفاظ اووتل :

إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ .

بيشكه (د مړ كيدو نه پس) زمكه به دا قبول نه كړي ، بلكه د ده لاش به بهر راأوغورځوي .

---

(١) وَعَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ : إِنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَارْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ وَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِيْنَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ » . فَأَخْبَرَنِي أَبُو طَلْحَةَ أَنَّهُ أَتَى الْأَرْضَ الَّتِي مَاتَ فِيهَا فَوَجَدَهُ مَنْبُوذًا . فَقَالَ : مَا شَأْنُ هٰذَا ؟ فَقَالُوا : دَفَنَّاهُ مِرَارًا فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٩٨ .

په بخاري شريف كې دا واقعه په دې الفاظو ذكر ده : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ : كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ وَقَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ . فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَعَادَ نَصْرَانِيًّا . فَكَانَ يَقُولُ : مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ فَأَمَاتَهُ اللهُ فَدَفَنُوهُ . فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ . فَقَالُوا : هٰذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ . نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْقَوْهُ . فَحَفَرُوا لَهُ فَأَعْمَقُوا . فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ . فَقَالُوا : هٰذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ . نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَأَلْقَوْهُ . فَحَفَرُوا لَهُ وَأَعْمَقُوا لَهُ فِي الْأَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوا . فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ . فَعَلِمُوا : أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ . فَأَلْقَوْهُ .

صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الإسلام رقم الحديث ٣٦١٧ ، صحيح مسلم كتاب صفات المنافقين وأحكامهم رقم الحديث ٢٧٨١ ، سنن ابي داؤد رقم ٢١٣٢ .

بيا همداسې اوشو . کله چې دا مُرتد مړ شو او مشرکينو دې ښخ کړو نو سهر دده لاش د قبر نه بهر پروت وُ . مشرکينو وويل :

دا کار د محمد (ﷺ) ملګرو کړی چې دده قبر يې سپړلی . او دده لاش يې بهر راغورځولی .

نو مشرکينو په ډير محنت سره دده د پاره ډير ژُوَر قبر اوکنيسته او په هغې کې يې ښخ کړو . صبا سهر چې راغلل نو وې کته چې لاش يې بيا د قبر نه بهر پروت دی . دوی پوهه شو چې دا د محمد (ﷺ) د ملګرو کار ندی . نو دوی مايوسه شو لاش يې همداسې بهر پريخود او نور ورته لاړل . (۱)

۲ . د يو کس متعلق د جهنمي کيدو خبر ورکول

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي :

مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په غزوه خيبر کې شريک وو (۲) (د جنګ شروع کيدو نه مخکې) رسول الله ﷺ د خپل لښکر په خلقو کې دداسې يو کس متعلق " کوم چې د اِسلام دعوی کوله " اوفرمايل :

هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

دا سړی جهنمي (دوزخي) دی . (۳)

کله چې جنګ شروع شو نو دې کس (د کافرانو په مقابله کې) ډير سخت جنګ اوکړو ، او ډير زيات زخمي هم شو . ليکن بيا هم په جنګ کې ثابت قدَمه پاتې شو .

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په صحابه وُ کې يو کس راغی او (اِظهارِ تعجّب په طور) عرض يې اوکړو :

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج ۹ .

(۲) نوټ : په مشکوة شريف کې د غزوه حُنَين تذکره ده .

(۳) ددې کس نوم قزمان وُ ، دا يو منافق وُ ، اګرچې دده منافق کيدل ظاهر نه وو . مظاهر حق ج ۹

Scanned with CamScanner

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ الَّذِيْ تَحَدَّثْتَ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَدْ قَاتَلَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ فَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ .

اې د الله رسوله ! آيا د هغه کس متعلق تاسو ته معلومه ده چې د هغه په باره کې تاسو فرمايلي وو چې هغه جهنمي دی ، حالانکه (د هغه ظاهري حال دا دی چې) هغه د الله ﷻ په لاره کې سخت جنګ اوکړو ، او ډير زيات زخمي شو (نو ددې نه خو د هغه ظاهرًا جنتي کيدل معلوميږي) .

نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

خبردار ، هغه جهنمي دی . (ځکه اِعتبار آخري خاتمې له وي) .

قريب وه چې بعضې ضعيفُ الإيمان واله مسلمانان (د نبي کريم ﷺ ددې پيشن ګوئ په باره کې) په شک و شبهه کې مبتلاء شوي وی ، په دې دوران کې ناڅاپه خلقو اوليده چې دې کس د خپلو زخمونو تکليف برداشت نکړې شو نو خپل لاس يې ترکش ته داخل کړو ، د هغې نه يې يو غشې رااوويست ، او هغه يې په خپله سينه کې ننويست (او ځان يې پرې ذبح کړو ، يعنى خودکشي يې اوکړه) . (١)

ډير مسلمانان رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په منډه راغلل ، او ورته وې ويل : اې د الله رسوله ! الله تعالى ستاسو خبره ريښتيني کړه (چې دا کس جهنمي دی) ، هغه کس خپله سينه په خپله اوڅيرله ، او په خپله يې خپل ځان قتل کړو (يعنى خود کشي يې اوکړه) .

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

---

(١) د بخاري شريف په روايت کې ذکر دي : فَجَعَلَ ذُبَابَةَ سَيْفِهِ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ . دې سړي د خپلې تورې تيره طرف په خپله سينه کې کيښود ، او د بره نه يې پرې زور اوکړو تر دې چې توره يې شاته اولو طرف ته اُووته او مړ شو . صحيح البخاري كتاب القدر بَابٌ: الْعَمَلُ بِالْخَوَاتِيمِ رقم الحديث ٦٦٠٧ .

تطبيق : خو په دې دواړو روايتونو کې هيڅ تضاد نشته ، ځکه کيدې شي چې دې کس اول د غشي په ذريعه خپل ځان وژل غوښته خو چې په غشي سره فورًا مړ نشو نو بيا يې د تورې په ذريعه ځان مړ کړو ، او خودکشي يې اوکړه .
مظاهر حق شرح مشكوة ج٩ .

يَا بِلَالُ ! قُمْ فَأَذِّنْ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ ، وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ. (١)

اې بلال ! پاڅه، او خلقو ته دا اعلان اوکړه چې جنت ته به صرف مؤمن داخليږي . او الله تعالى د دې دين تائيد (او مضبوطوالې) د يو فاسق سړي په ذريعه هم کوي .

فائده : بهرحال د دې حديث بيانولو مطلب دا دی چې نبي عليه السلام د کوم منافق په باره کې د مخکې نه د جهنمي کيدو پيشن ګويي کړې وه هغه صادقه شوه ؛ چې د دې منافق خودکشي اوکړه او خپل ځان يې په خپله اووژلو ، چې د دې په وجه دا کس د جهنم مستحق شو ، او د نبي عليه السلام خبره رښتينې شوه . (٢)

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُنَيْنًا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ مَعَهُ يَدَّعِي الْإِسْلَامَ : هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ . فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ ، وَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ . فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ الَّذِي تَحَدَّثْتَ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، قَدْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ فَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ . فَقَالَ : أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ . فَكَادَ بَعْضُ النَّاسِ يَرْتَابُ فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذٰلِكَ إِذْ وَجَدَ الرَّجُلُ أَلَمَ الْجِرَاحِ فَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى كِنَانَتِهِ فَانْتَزَعَ سَهْمًا فَانْتَحَرَ بِهَا . فَاشْتَدَّ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! صَدَّقَ اللهُ حَدِيثَكَ . قَدِ انْتَحَرَ فُلَانٌ وَقَتَلَ نَفْسَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اللهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ . يَا بِلَالُ ! قُمْ فَأَذِّنْ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ . وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٩٢ (٢٥) . صحيح البخاري كتاب الجهاد والسير باب إن الله ليؤيد الدين بالرجل الفاجر رقم الحديث ٣٠٦٢ ، ورقم ٤٢٠٣ كتاب المغازي باب غزوة خيبر ، ورقم ٦٦٠٦ كتاب القدر باب العمل بالخواتيم . صحيح مسلم رقم ١١٢ . شرح السنة للبغوي باب وعيد من قتل نفسه رقم ٢٥٢٦ .

(٢) **مسئله** : که يو مسلمان خودکشي اوکړي يعنې په خپل ژوند پورې تنګ وي او ځان په خپله اووژني نو اګر چې په دې سړه دا د جهنم مستحق ګرځي ځکه خودکشي حرامه ده ، خو چونکه دا مؤمن دی او تصديق قلبي لري نو ځکه به جهنم کې به د کافرانو په شان هميشه نه وي ، بلکه د سزا خوړلو نه پس به د جهنم نه راويستلې شي ، او همدا د أهل السنة والجماعة مسلک هم دی ، اګر چې أهل ظواهر د دې خلاف دي . مظاهر حق ج ٩ .

۳ د جنګ نه مخکې د مقتول کافرانو نومونه او د لاشونو غورځيدو ځايونه صحابه کرامو ته خودل

د مسلم شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د حضرت عُمر رضي الله عنه سره د مکې او مديني په مينځ کې په يو ځای کې پړاؤ اچولی و ...... بيا حضرت عمر رضي الله عنه مونږ ته د اهلِ بَدر کافرانو خبره شروع کړه (کوم کافران چې په جنګ بدر کې وژل شوي وو) .

حضرت عُمر رضي الله عنه وفرمايل چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مونږ ته د جنګ نه يوه ورځ مخکې د قتليدونکو کافرانو ځايونه اوخوده ، پيغمبر صلى الله عليه وسلم يو يو ځای طرف ته اِشاره کوله سره وفرمايل : هٰذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ .

دا هغه ځای دی چې صبا به اِن شاء الله فلانی مُشرک دلته وژلی شي (همدغه شان نبي صلى الله عليه وسلم د هر کافر نوم او وژلو ځای اوخوده) .

حضرت عُمر رضي الله عنه وفرمايل :

فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا الْحُدُوْدَ الَّتِيْ حَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

قَسَم دې په هغه ذات چې نبي عليه السلام يې برحق پيغمبر رالیږلی دی رسولُ الله صلى الله عليه وسلم چې د دې قتليدونکو کافرانو د پاره کوم ځايونه مُعيَّن کړي وو دوی د هغې ځای نه يو ذرّه هم آخوا ديخوا نه شو (بلکه په هماغه ځای کې اووژل شو ، او په هماغه ځايونو کې پراته وو) . (۱)

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا مَعَ عُمَرَ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِيْنَةِ .... ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا عَنْ أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُرِيْنَا مَصَارِعَ أَهْلِ بَدْرٍ بِالْأَمْسِ . يَقُوْلُ : « هٰذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ » قَالَ : فَقَالَ عُمَرُ : فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا الْحُدُوْدَ الَّتِيْ حَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . صحيح مسلم كتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه، وإثبات عذاب القبر والتعوذ منه رقم الحديث ۷۶ (۲۸۷۳) ، سنن ابي داؤد باب في الاسير ينال منه ... مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۳۸ (۷۱) ، شرح السنة للبغوي باب غزوة بدر رقم ۳۷۷۹ .

فائده : دا هم د نبي عليه السلام معجزه وه چې د جنګ نه يوه ورځ مخکې د هر کافر نوم او وژلو ځای يې اوخوده، او بيا هماغه شان اوشو.

۴ . د يو مُنافق د مرګ خبر ورکول

د مسلم شريف حديث دی، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي :

چې يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم د يو (جِهادي) سفر نه واپس مدينې منوّرې ته راتلو، کله چې مدينې منوّرې ته رانژدې شو نو داسې سخته سيلۍ راغله قريبه وه چې (په سوَرلۍ) سور کس په زمکه کې دَفن کړي. (۱) نبي کريم صلی الله عليه وسلم په دې موقع وفرمايل: بُعِثَتْ هٰذِهِ الرِّيْحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ .

دا هوا د يو منافِق د مرګ د پاره راليږل شوې ده. (۲)

کله چې پيغمبر عليه السلام مدينې منوّرې ته راغی نو معلومه شوه چې :

فَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيمٌ مِنَ الْمُنَافِقِينَ قَدْ مَاتَ . (۳)

د منافقانو يو لوی سَردار مَړ شوی وُ .

فائده : دا هم د نبي عليه السلام معجزه وه چې د يو منافق د مرګ پيشَن ګوئي يې ورکړې وه او هماغه شان اوشوه.

---

(۱) دا سيلۍ دومره تېزه وه چې د ډېر تېزوالي په وجه دا محسوسېده چې هيڅ په سوَرلۍ سور کس به په زمکه ولاړ پاتې نشي. بلکه سيلۍ به يې والوزوي، او چېرته لرې به يې هلاک کړي.

(۲) لِمَوْتِ مُنَافِقٍ . أي عقوبة له علامة لموته وراحة للبلاد والعباد منه . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم.

(۳) عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ. فَلَمَّا كَانَ قُرْبَ الْمَدِيْنَةِ هَاجَتْ رِيْحٌ شَدِيْدَةٌ تَكَادُ أَنْ تَدْفِنَ الرَّاكِبَ فَزَعَمَ. أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « بُعِثَتْ هٰذِهِ الرِّيْحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ » فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِيْنَةَ فَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيمٌ مِنَ الْمُنَافِقِينَ قَدْ مَاتَ. صحيح مسلم رقم الحديث ۱۵ (۲۷۸۲) كِتَابُ صِفَاتِ الْمُنَافِقِيْنَ وَأَحْكَامِهِمْ . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۰۰ (۳۳) ، صحيح ابن حبان ذكر الاخبار عن الريح الشديد التي هبت لموت بعض المنافقين رقم ۶۵۰۰ .

۵ . د يهوديانو د قبرونو احوال معلومول

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، حضرت ابوايوب انصاري رضي الله عنه فرمايي چې يوه ورځ نبي كريم صلی الله عليه وسلم د كور نه په داسې وخت كې را اُووت چې نمر ډوب شوې وُ ، نو دوی يو آواز واوريد ، وې فرمايل :

يَهُوْدُ تُعَذَّبُ فِيْ قُبُوْرِهَا . (۱)

دا يهوديان دي (يا دا مطلب چې دا د يهوديانو آواز دی) چې په خپلو قبرونو كې ورته عذاب وركولې شي .

الله ﷻ د ظاهري أسبابو محتاج ندې

مُعجزه چونكه يو خَارِقُ العادة څيز دی ، عام انسانان د دې د ښكاره كولو نه عاجز وي ، بلكه الله ﷻ دا صرف د پيغمبرانو په لاس باندې ښكاره كوي ، دغه وجه ده چې بعضې وخت د انسان عقل ديته رسيدګي نه كوي .

ځكه د عامو انسانانو نظر په ظاهري وسائلو باندې وي ، د دوی عقل او تجربه دا وايي چې كه ظاهري أسباب وي نو په دې باندې به نتيجه هم مُرتّب وي ، او كه ظاهري سبب نه وي نو په دې به نتيجه هم مُرتّب نه وي .

د دوی مُشاهَده دا وايي چې اُور سوزول كوي ، دَرياب ډوبول كوي ، مړې دوباره نشي راژوندې كيدی ، د نَر او ښځې نه بغير توالُد او تَناسُل نشي كيدی .

ليكن د كوم مسلمان چې په الله ﷻ باندې ايمان مضبوط وي ، د الله ﷻ قدرتونه مني داسې انسان هيڅ كله د مُعجزاتو نه اِنكار نه كوي ، ځكه دې دا تسليموي چې داسې يو

---

(۱) عَنْ أَبِيْ أَيُّوْبَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ وَجَبَتِ الشَّمْسُ ، فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ : يَهُوْدُ تُعَذَّبُ فِيْ قُبُوْرِهَا . صحيح البخاري كتاب الجنائز باب التعوذ من عذاب القبر رقم الحديث ۱۳۷۵ ، صحيح مسلم باب عرض مقعد الميت ... رقم ۲۸۶۹ ، كنز العمال رقم الحديث ۴۲۹۴۸ ، مشكاة المصابيح بابٌ فى المعجزات رقم الحديث ۵۸۹۹ .

عظیم ذات " الله رب العزت " شته چې هغه ددې ظاهري اسبابو هیڅ محتاج ندی ، هغه بغیر د ظاهري اسبابو نه هر څه موجودولې شي ، ځکه د هغه حکم په هر شي چلیږي :

په زمکه ، آسمان ، غرونو ، دَریابونو ، اُور ، هوا ، انسانانو ، حیواناتو ، جنّاتو ، فرشتو بلکه په هر شي باندې هغه قادِر دی ، ددې په موجودولو ، ختمولو او په دې کې د تغیر و تبدیل کې هغه د هیڅ اسبابو محتاج ندی .

دغه وجه ده چې الله ﷻ حضرت عیسی علیه السلام بغیر د پلار نه پیدا کړو ، حضرت حوا رضي الله عنها یې بغیر د مور نه پیدا کړه ، حضرت آدم علیه السلام یې بغیر د مور او پلار نه پیدا کړو ، د حضرت صالح علیه السلام اوښه یې د کاڼي نه پیدا کړه ، د حضرت عیسی علیه السلام په لاس یې مړي ژوندي کړه ، د حضرت ابراهیم علیه السلام حفاظت یې په اُور کې اوکړو ، د بني اِسرائیلو د پاره یې په دَریاب کې لاره ورکړه ، حضرت یونس علیه السلام یې د ماهي په خېټه کې ژوندي اوساتل ، حضرت مریم بي بي ته یې بغیر د موسم نه میوې ورکړې ، حضرت موسی علیه السلام ته یې وریت شوې ماهي دوباره راژوندې کړو ، د حضرت عُزیر علیه السلام اوښه یې سل (۱۰۰) کاله پس راژوندی کړه ، اَصحابِ کهف یې درې سوه (۳۰۰) کاله اُوده کړل او بیا یې راپاڅول ، د حضرت یوسف علیه السلام په قمیص یې د حضرت یعقوب علیه السلام تللې نظر دوباره صحیح کړو .

خلاصه دا چې د چا په الله ﷻ ایمان مضبوط وي هغه هیڅ کله د مُعجزاتو نه اِنکار نه کوي ، بلکه هغه دا ټولې خبرې بغیر د چُون و چرا تسلیموي .

د نبي علیه السلام په زَمانه کې ډېرو مسلمانانو د مُعجزاتو لیدلو نه بغیر اِیمان راوړی

اګر چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې بعضې بَدبخته کافران داسې هم وو چې د رسول الله ﷺ نه به یې د یوې مُعجزې ښکاره کولو مطالبه اوکړه ، کله به یې چې هغه اُولیده نو بیا به یې هم اِیمان رانه وړو ، بلکه دې مُعجزې ته به یې سِحر ویل ، او نبي علیه السلام ته به یې ساحِر ویل ، لکه ابوجهل او دده ملګري .

چې کله يو مسلمان د خپل پيغمبر " محمدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم " دا معجزات واوري نو په دې سره د ده ايمان نور هم قوي کيږي ، په زړه کې يې د خپل پيغمبر سره مينه پيدا کيږي ، د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د اقوالو ، افعالو او سُنتو اتباع ورته نصيبه کيږي ۔

دُعا

الله جل جلاله دې زمونږ په زړونو کې هم د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم سره مِينه پيدا کړي ، د هغوی د هر هر سُنت ژوندي کولو توفيق دې راته نصيب کړي ، او د ژوند په هره مرحله کې دې راته د هغوی په نقشِ قدم د تللو توفيق راپه برخه کړي ۔

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن ۔

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

د نبي عليه السلام يو څو نورو معجزاتو ته اشاره کول

(نوټ : په صحيح احاديثو کې د رسول الله صلى الله عليه وسلم نور ډير معجزات هم ذکر دي که هغه تفصيلاً ذکر کوم نوبيا دا موضوع ډيره اوږديږي ، او نور موضوعات پاتې کيږي . البته يو څو نورو معجزاتو ته به په خپلو الفاظو کې صرف اشاره اوکړم ، که چا پوره تفصيلي معجزه معلومول غوښته نو لاندې په حاشيه کې مې حواله ذکر کړې ، د هغې کتاب نه تفصيلي معجزه کتلې شي . ابوالشمس عفي عنه)

١. په اوبو کې د برکت معجزه . (لږې اوبه څلويښتو کسانو په مړه ګېډه اوڅکلى ، او خپل مشکونه او بټکي يې ترې هم ډک کړل) . (١)
٢. مشتبه نوړي د نبي عليه السلام د حلق نه ښکته نه تلل . (٢)
٣. په غزوه احد کې د فرښتو د مدد معجزه . (٣)
۴. د حضرت عمار ابن ياسر رضي الله عنه په باره کې د پيشن ګوئي معجزه (چې دا به د باغيانو د لاسه شهيد کيږي ، او بيا همداسې اوشوه) . (۴)
۵. د غزوه احزاب په موقع د نبي عليه السلام د پيشن ګوئي معجزه (چې ددې نه پس به دشمن په مونږ حمله نشي کولى ، او مونږ به د هغوى سره جهاد کوو . او دا پيشن ګوئي صادقه شوه ، ځکه کافرانو بيا په مدينې منورې باندې د حملې کولو جرأت اونکړې شو ، بلکه نبي عليه السلام به پرې لشکر کشي کوله . (۵)
٦. د فرقۀ خوارجو په باره کې د نبي عليه السلام د پيشن ګوئۍ معجزه (کومه چې حرف په حرف صادقه شوه) . (٦)

---

(١) رواه البخاري ومسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم ١٦ .
(٢) رواه ابوداؤد ، والبيهقي في دلائل النبوة ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٧٣ .
(٣) بخاري ومسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٨١ .
(۴) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ١١ .
(۵) بخاري ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ١٢ .
(٦) بخاري ، مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٢٥ .

Scanned with CamScanner

٧. د مصر د فتح متعلق پیشن گوئي او هغه صادقیدل . (١)

٨. د غارِ ثور د محفوظ کیدو معجزه . (٢)

٩. د قیامته پورې د اهمو واقعاتو متعلق خبرورکولو معجزه . (٣)

١٠. نبي علیه السلام ته د جِنّاتو د راتلو اِطلاع یوې اُونې ورکړې وه . (٤)

١١. معجزه رَدّ الشمس ، او معجزه حبسِ الشمس . (٥)

١٢. د نبي علیه السلام د دُعاؤ په برکت سره د اهلِ مدینې نه تَبې ختمیدل . (٦)

١٣. نبي علیه السلام د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه د پاره د مال ، اَولاد او عُمر زیاتیدو دُعا اوکړه ، او حرف په حرف قبوله شوه . (٧)

١٤. نبي علیه السلام اُووه (٧) کسانو مشرکینو ته ښېرې اوکړې هغه داسې قبولې شوې چې اُووه واړه د بَدر په کوهي کې مردار پراته وو . (٨)

١٥. د آخرت متعلق د یهودو علماؤ څه سوالات ، او د نبي علیه السلام جوابات . (٩)

١٦. د اُمیه بن خلف د قتل په باره کې د نبي علیه السلام پیشن گوئي ، او هماغه شان صادقیدل . (١٠)

---

(١) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٤٧ .

(٢) رواه احمد ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٥

(٣) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٧ .

(٤) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٨

(٥) معارف القرآن لمولانا ادريس كاندهلوي رحمه الله ج٧ ص ٥٩٢ .

(٦) صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار ، و كتاب الحج ، صحيح مسلم كتاب الحج رقم ٤٨٠ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير .

(٧) مسلم كتاب فضائل الصحابة رقم ١٤٢ ، ١٤٣ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(٨) بخاري كتاب الوضوء باب اذا القي على ظهر المصلي قذر او جيفة لم تفسد عليه صلوته ، و مسلم كتاب الجهاد والسير رقم ١٠٧ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(٩) بخاري كتاب احاديث الانبياء باب خلق آدم و ذريته ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(١٠) صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

۱۷. د أبيّ بن خلف د قتل په باره کې د نبي عليه السلام پيشن گوئي "چې دې به زه قتلوم" او هماغه شان او شو (چې د نبي عليه السلام په لاس قتل شو) . (۱)

۱۸. په شام جنګ موته کې د درې صحابه کرامو (حضرت زيد ، حضرت جعفر ، او حضرت ابن رواحة رضي الله عنهم) شهيد کيدل ، او نبي عليه السلام په مدينه منوره کې صحابه کرامو ته د دوی د شهادت خبر ورکول ، حالانکه د شام او مديني منوري په مينځ کې د يو مياشت په اندازه سفر دی . (۲)

۱۹. د حضرت جرير ﷜ په حق کې د نبي عليه السلام د دُعا قبليدو معجزه (چې دده به په آس سورلي نه شوه کولی او ترې راغورځيدو به ، خو چې نبي عليه السلام دده په سينه باندې لاس مبارک رابنکل او دُعا يې ورته اوکړه نو داسې زر قبوله شوه چې بيا هيڅ کله د آس نه ندې راغورځيدلی) . (۳)

۲۰. نبي ﷺ ته د تکبّر د وجې دروغ ويونکې د خپل لاس د طاقت نه محرومه شو . (۴)

۲۱. سترې او سست اُوښ د نبي ﷺ د آواز او دُعا په برکت دير تيز تلل . (۵)

۲۲. د غزوه تبوک په موقع د درې (۳) معجزاتو ظهور . (۶)

۲۳. د نبي عليه السلام د دُعاؤ او لاس رابنکلو په برکت يو ليوني هلک سَمدستي ښه کيدل . (۷)

۲۴. په جنګ بدر کې د دُعا د قبوليت معجزه . (۸)

---

(۱) رواه البيهقي في دلائل النبوة ۳ / ۲۲۱ ، ۲۵۸ ، البداية والنهاية لابن كثير ۴/۳۲ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(۲) رواه البخاري ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ۱۹ .

(۳) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ۲۸ .

(۴) مسلم شريف ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ۳۵ .

(۵) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول ۴۵ .

(۶) متفق عليه ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ۴۶ .

(۷) رواه الدارمي ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ۵۴ .

(۸) رواه ابوداؤد ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثاني حديث ۶۰ .

Scanned with CamScanner

۲۵. د رسول الله ﷺ په وجه د أم سليم په غوړو کي د برکت معجزه. (۱)

۲۶. د أم شريک په غوړو کي د برکت معجزه. (۲)

۲۷. د أم مالک په غوړو کي د برکت معجزه. (۳)

۲۸. د نبي عليه السلام په لاس مبارک کي د کانړو تسبيح ويل. (۴)

۲۹. د نبي عليه السلام په دُعا باندې د کور دېوالونو درې ځلې آمين وويل. (۵)

۳۰. اوښ نبي عليه السلام ته شکايت اوکړو. (۶)

۳۱. الله ﷻ د نبي عليه السلام غلام "سفينه" د پاره زمرئ مُسخّر کړو. (۷)

۳۲. مرغۍ د خپلو بچو راخلاصولو دپاره نبي عليه السلام ته فرياد اوکړو. (۸)

۳۳. د نبي عليه السلام په دُعا سره د طفيل بن عمرو الدوسي د مخ نه رڼا تلل. (۹)

۳۴. د رضاعت په وخت د حليمې سعديه سره ظاهريدونکي معجزات. (۱۰)

۳۵. أم ورقة بنت نوفل ته د شهادت زيرې ورکول، بيا د حضرت عُمر ﷺ په زمانه کي دا شهيده کيدل. (۱۱)

۳۶. حضرت عُمر ﷺ ته د شهادت زيرې ورکول، بيا همدغه شان حضرت عمر ﷺ ته شهادت نصيبه کيدل. (۱۲)

---

(۱) رواه الهيثمي في مجمع الزوائد ۳۰۹/۸، ورواه ابويعلى والطبراني، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(۲) دلائل النبوة ۱۲۳/٦، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(۳) مسلم كتاب الفضائل باب في معجزات النبي صلى الله عليه وسلم رقم ۸.

(۴) دلائل النبوة للبيهقي ٦ / ٦۴، ٦۵، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(۵) دلائل النبوة ٦ / ۷۱، ۷۲، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٦) مسند امام احمد ۳ / ۱۵۸، ۱ / ۲۰۳، مجمع الزوائد للهيثمي ۹ /۴، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(۷) معجزات النبي، دلائل النبوة للبيهقي ٦ /۴٦.

(۸) دلائل النبوة للبيهقي ٦ /۳۲.

(۹) السيرة النبوية لابن هشام ۱ / ۲۵۴، ۲۵٦، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(۱۰) السيرة النبوية لابن هشام ۱ /۱۱٦ _ ۱۱۹.

(۱۱) ابوداؤد كتاب الصلوة باب امامة النساء، دلائل النبوة ٦ / ۳۸۲، مسند احمد، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(۱۲) مسند احمد ۲ /۸۹، سنن ابن ماجه كتاب اللباس باب ما يقول الرجل إذا لبس ثوبا جديدا رقم ۳۵۵۸.

۳۷. حضرت عثمان ﷺ ته د جنت زيرى اُورول، او په مصيبتونو کې د مبتلاء کيدو پيشن ګوئي کول، (بيا همدغه شان اوشو چې روستو دده محاصره اوشوه، او شهيد کړې شو) . (۱)

۳۸. د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه متعلق پيشن ګويي چې په يو بيابان کې به وفات کيږي او د مؤمنينو يو جماعت به ورته راحاضريږي (بيا همدغه شان دا پيشن ګويي صادقه هم شوه) . (۲)

۳۹. د حضرت عثمان ﷺ په آخري ورځو، او د حضرت علي ﷺ د خلافت په دَوران کې د واقع کيدونکو فِتنو متعلق د نبي ﷺ پيشن ګوياني، او بيا هماغه شان واقع کيدل . (۳)

۴۰. د خوارِجو متعلق پيشن ګوياني، او هماغه شان واقع کيدل . (۴)

۴۱. د تُرکو سره د جنګ متعلق پيشن ګوياني، او بيا هماغه شان صادقيدل . (۵)

۴۲. د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ متعلق د نبي عليه السلام پيشن ګويي چې په آخِري عُمر کې به يې نظر ختميږي (بيا همدغه شان اوشو) . (۶)

۴۳. نبي عليه السلام ته د نبوت ورکولو نه پس پيريان آسمان طرف ته د تللو نه بنديل، او د شِهاب ثاقِب په ذريعه د دوى ويشتل .

۴۴. د وريځې په نبي عليه السلام باندې سورې کول .

۴۵. نبي عليه السلام د مسجدِ نبوي نه د غزوه موته تَنداره کول .

---

(۱) بخاري كتاب فضائل اصحاب النبي باب قول النبي ﷺ: لو كنت متخذا خليلا . ومسلم كتاب فضائل الصحابة رقم ۲۹ .

(۲) مسند احمد ۵ / ۱۵۵ ، و بنحوه ۵/ ۱۶۶ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(۳) دا په بخاري او مسلم شريف کې په تفصيل سره ذکر دي . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(۴) بخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام ، و كذا مسلم كتاب الزكوة رقم ۱۴۸ ، ۱۵۹ ، ۱۵۸ ، ۱۶۰ ، معجزات النبي لابن كثير

(۵) بخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير .

(۶) دلائل النبوة للبيهقي ۶ / ۴۷۸ ، مجمع الزوائد للهيثمي ۹/ ۲۷۶ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير .

Scanned with CamScanner

۴۶. د نبي عليه السلام په دُعا سره د ګونګ ماشوم خبرې شروع کول. (۱)

۴۷. د نبي عليه السلام په دُعا سره د حضرت ابو هريرة حافظه داسې مضبوطيدل چې بيا ورته هيڅ شی نه هيريده. (۲)

۴۸. د نبي ﷺ په دُعا سره د حضرت عثمان بن ابي العاص رضي الله عنه د نسيان بيماري ختميدل. (۳)

۴۹. د نبي عليه السلام په دُعا سره د مديني منوّرې آب و هوا صحيح کيدل، او ددې نه وَبا او تبې بيماري ختميدل. (۴)

۵۰. نبي عليه السلام د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه په حَق کې د مُستجاب الدعوات کيدو دُعا اوکړه، او سَمدستي قبوله شوه. (۵)

۵۱. په غارِ ثور کې چې کله حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه مار اُوچيچل او نبي ﷺ په هغه ځای خپلې لاړې مبارکې پورې کړې نو په هماغه وخت بنه شو. (۶)

---

(۱) سنن ابن ماجه باب العشرة، وابونعيم ص ۱۶۷، وابن ابي شيبة، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ۳۴۹، سيرة مصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج ۳ ص ۴۶۸.

(۲) بخاري و مسلم مناقب ابي هريرة، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۴۶.

(۳) سنن ابن ماجه باب الفزع... سيرة النبي لعلامة شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۴۹.

(۴) بخاري باب الهجرة، و مسلم باب الترغيب في سكنى المدينة وباب صيانة المدينة، سيرة النبي لعلامة شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۵۵.

(۵) بخاري كتاب الصلات، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۵۸.

(۶) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج ۳ ص ۴۶۸.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ . وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾

سورة القمر آية ۱، ۲

نبي عليه السلام ته د نورو پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوې وې

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيض القرآن اکاخیل کالونی مردان

Scanned with CamScanner

د مقررينو حضراتو د پاره ضروري تنبيه

په دې کې هيڅ شک نشته چې الله ﷻ مخکيني پيغمبرانو ته ځومره معجزې ورکړې وې د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترينې معجزې يې محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم ته هم ورکړې وې.

خو بيا هم دا موضوع په داسې انداز بيانول په کار دي چې په دې سره د نورو پيغمبرانو بې ادبي او تنقيص رانشي ، بلکه په انداز بيان کې د ډير احتياط او ادب نه کار اخيستل په کار دي.

چونکه دا موضوع ډيره نازکه ده نو ځکه د هرې خبرې سره مې لاندې په حاشيه کې اصل عربي عبارت هم رانقل کړې.

صرف په دې موضوع کې مې ډير اخذ د حافظ ابن کثير رحمه الله د کتاب '' معجزات النبي صلى الله عليه وسلم '' نه کړې.

او د نورو ډيرو کتابونو نه مې هم اخذ کړې.

ابوالشمس نورالهدا عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

نبي ﷺ ته د نورو پيغمبرانو په نسبت بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيْرًا ، وَأَتْقَنَ مَا شَرَعَهُ وَصَنَعَهُ حِكْمَةً وَتَدْبِيْرًا ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ أَرْسَلَهُ إِلَى الْخَلْقِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ، وَدَاعِيًا إِلَى اللّٰهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيْرًا ، صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا كَثِيْرًا .

أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴾ . (١)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ ، وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ ، وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ . (٢)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

---

(١) سورة الانشراح آية ٤ .

(٢) صحيح ابن حبان كتاب التاريخ باب بدء الخلق ذكر الخبر المصرح بأن هذا القول إنما زجر عنه رقم الحديث ٦٢٤٢ ، إسناده صحيح على شرط الصحيح ، مسند احمد مسند أبي سعيد الخدري رضي الله عنه رقم الحديث ١٠٩٨٧ ، سنن ابن ماجه كتاب الزهد باب ذكر الشفاعة رقم ٤٣٠٨ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٩٩ ، شعب الايمان رقم الحديث ١٤٠٨ .

وفي رواية : أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ . صحيح مسلم كتاب الفضائل باب تفضيل نبينا صلى الله عليه وسلم على جميع الخلائق رقم الحديث ٢٢٧٨ ، سنن ابي داؤد كتاب السنة باب في التخيير بين الأنبياء عليهم الصلاة والسلام ٤٦٧٣ .

تمهيدي خبره

ډير د قدر وړ ، عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! الله رب العزت دُنيا ته د رُوحاني مرضونو دَ علاج د پاره انبياء كرام راليږلي وو ، چې دوی به خلق د ګمراهۍ نه بچ کول ، او هدايت طرف ته به يې رابلل .

بيا يې دوی ته مختلف قِسمه معجزې هم ورکړې وی چې دا به د دوی د نبوت د پاره واضح دلائِل وو ، او په خلقو به حُجت هم وُ .

په همدې سلسله کې الله ﷻ زمونږ خوږ پيغمبر سردارِ دُوجهان محمّدٌ رَسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته هم په زَرهاوُ معجزې او نخې ورکړې وی .

چونکه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم شان د مخکيني پيغمبرانو په نِسبت ډير اُوچت دی : ځکه دې جامِع د کمالاتو او فضائلو دی ، اِمامُ الأنبياء او رحمةٌ لِلعالمين دی ، جِسماني مِعراج يې ورته نصيبه کړی ، د قيامت په ورځ د شفاعتِ کُبریٰ حَق يې صِرف دوی ته ورکړی . لهٰذا مخکيني پيغمبرانو ته چې څومره معجزې ورکړې شوې وی د هغې په شان ، بلکه د هغې نه بهترينې معجزې نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته هم ورکړې شوې وی ، ځکه ډيرې داسې معجزې دي چې هغه صِرف د پيغمبر عليه السلام سره خاص دي ، دا قِسمه معجزې وړاندينې پيغمبرانو کې هيچا ته نه وې وَرکړې شوی . (١)

---

(١) حافظ ابن كثير رحمه الله ليکلي : وَالْمُرَادُ مِنْ إِيرَادِ مَا نَذْكُرُهُ فِي هٰذَا الْبَابِ، وَالْبِينة على مَا أَعْطَى اللهُ أَنْبِيَاءَهُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مِنَ الْآيَاتِ الْبَيِّنَاتِ ، وَالْخَوَارِقِ الْقَاطِعَاتِ ، وَالْحُجَجِ الْوَاضِحَاتِ ، وَأَنَّ اللهَ جَمَعَ لِعَبْدِهِ وَرَسُولِهِ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَخَاتَمِهِمْ مِنْ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْمَحَاسِنِ وَالْآيَاتِ مَعَ مَا اخْتَصَّهُ اللهُ بِهِ مِمَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا قَبْلَهُ، كما ذكرنا في خصائصه وشمائله صلى الله عليه وسلم . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ج١ ص ٣٨٢ .

بلکه حافظ ابن كثير رحمه الله په دې باندې مستقل باب ليکلی : " باب معجزات النبي صلى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين " بيا ليکي : البينة عَلَى ذِكْرِ مُعْجِزَاتٍ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلم مماثلة لمعجزات جماعة مِّن الأنبياء قبله ، وأعلى منها ، خارجة عمّا اخْتُصَّ بِهِ مِنَ الْمُعْجِزَاتِ الْعَظِيمَةِ الَّتِي لَم يكن لِأَحَدٍ قَبْلَهُ مِنْهُمْ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٣٨١ .

په دې موضوع کې به درته إن شاء الله د مختلفو پيغمبرانو د معجزاتو سره د نبي عليه السلام د معجزاتو موازنه ذکر کوم :

نبي عليه السلام ته د حضرت نوح عليه السلام د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه

حافظ ابن کثير رحمه الله په خپل کتاب " معجزات النبي ﷺ " کې ذکر کړي : که حضرت نوح عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په کشتۍ کې يې د مؤمنانو سره نجات أوموندلو (او په أوبو کې د ډوبيدو نه توليږ) ،

نو په دې کې هم هيڅ شک و شبه نشته چې بغير د کشتۍ نه د أوبو د پاسه تلل هم لوی کار دی ، د نبي عليه السلام په أمت کې ډير صحابه کرام او أولياء الله د کشتۍ نه بغير د أوبو د پاسه همدا سې تللي دي . (۱)

د حضرت عَلاء بن حَضرمي رضي الله عنه په واقعه کې نقل دي چې دې په يوه غزا کې أمير وُ ، د ده او د دُشمن په مينځ کې سمندر وُ (د دوی سره کِشتۍ نه وې) نو ده دا دُعا اوکړه :

يَا عَلِيُّ يَا حَكِيمُ ! إِنَّا عَبِيدُكَ وَفِي سَبِيلِكَ ، نُقَاتِلُ عَدُوَّكَ ، فَاجْعَلْ لَنَا إِلَيْهِمْ سَبِيلًا .

اې عليم او حکيم ذاته ! مونږ ستا بندګان يو ، ستا په لاره کې يو ، او ستا د دشمنانو سره جهاد کوو ، مونږ د پاره دوی ته د رسيدو لاره پيدا کړه .

دوی وايي چې مونږ په سمندر وَرروان شو :

وَمَشَيْنَا عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ وَلَمْ يَبْتَلَّ لَنَا شَيْءٌ .

---

(۱) حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي : فَلَئِنْ كَانَ مِنْ جُمْلَةِ مُعْجِزَاتِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، فَمِنْهَا نَجَاةُ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ بِالْمُؤْمِنِينَ ، وَلَا شَكَّ أَنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلنَّاسِ مِنْ غَيْرِ سَفِينَةٍ أَعْظَمُ مِنَ السُّلُوكِ عَلَيْهِ فِي السَّفِينَةِ . وَقَدْ مَشَى كَثِيرٌ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ ، وَفِي قصة العلاء بن زياد ، صَاحِبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مايدل على ذلك . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي صلى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين القول فيما أوتي نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۳۸۱ .

مونږ د اُوبو د پاسه بغير د کشتئ نه روان وو او زمونږ هيڅ شی په اُوبو لوند نه شو. (١)
همدارنګې امام بيهقي او ابن عساكر رحمهما الله نقل كړي : چې كله ابومُسلم خولاني رحمه الله د رُوميانو سره د جهاد دپاره اُووت نو په لاره کې ورته يو نهر راغی ، د نهر دا اُوبه دومره تېزې وې چې غټې غټې لرګي ورته نشو تېنګيدی ، نو دوی د الله ﷻ نوم واخيست، او بغير د کشتئ نه په خپلو آسونو سواره وو او په نهر وريورې وتل . (٢)
حافظ ابن كثير رحمه الله دا واقعه په متعددو طريقو سره رانقل كړی ، بيا فرمايي :

---

(١) دلائل النبوة للبيهقي ٦ / ٥٢ ، معجزات النبي ﷺ لابن كثير ج١ ص ٣٨٦ .

حافظ ابن كثير رحمه الله ليكلي : فَهٰذَا أَبْلَغُ مِنْ رُكُوْبِ السَّفِيْنَةِ . فَإِنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلسَّفِيْنَةِ مُعْتَادٌ . وأبلغ من فَلْقِ الْبَحْرِ لِمُوْسٰى، فَإِنَّ هُنَاكَ إِنْحَسَرَ الْمَاءُ حَتّٰى مَشَوْا عَلَى الْأَرْضِ، فَالْمُعْجِزُ إِنْحِسَارُ الْمَاءِ. وَهَا هُنَا صَارَ الْمَاءُ جَسَدًا يَمْشُوْنَ عَلَيْهِ كَالْأَرْضِ . وَإِنَّمَا هٰذَا مَنْسُوْبٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَرَكَتِهِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين القَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٨٦.

(٢) [قصة اقتحام أبي مسلم الخولاني دجلة] و روى الْبَيْهَقِيُّ مِنْ طَرِيقِ أَبِي النَّضْرِ عَنْ سُلَيْمَانَ بن المغيرة أَنَّ أبا مسلم الخولاني جاء إِلَى دِجْلَةَ وَهِيَ تَرْمِي الْخَشَبَ مِنْ مَدِّهَا فمشى على الماء والتفت إِلَى أَصْحَابِهِ. وَقَالَ : هَلْ تَفْقِدُوْنَ مِنْ مَتَاعِكُمْ شَيْئًا فَنَدْعُوَ اللهَ تَعَالَى ؟ ..... ثُمَّ قَالَ: هٰذَا إِسْنَادٌ صَحِيحٌ.

قُلْتُ: وَقَدْ ذَكَرَ الْحَافِظُ الْكَبِيرُ أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ عَسَاكِرَ. فِي تَرْجَمَةِ أَبِي عبد الله ابن أيوب الخولاني هذه القصة بأبسط من هذه مِنْ طَرِيقِ بَقِيَّةَ بْنِ الْوَلِيدِ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ أَنَّهُ كَانَ إِذَا غَزَا أَرْضَ الرُّومِ فَمَرُّوا بِنَهَرٍ قَالَ : أَجِيزُوا بِسْمِ اللهِ . قَالَ: وَيَمُرُّ بَيْنَ أَيديهم . فيمرون على الماء فما يَبْلُغُ مِنَ الدَّوَابِّ إِلَّا إِلَى الرُّكَبِ. أَوْ فِي بَعْضِ ذٰلِكَ. أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذٰلِكَ . قَالَ : وإذا جَازُوا قَالَ لِلنَّاسِ : هَلْ ذَهَبَ لَكُمْ شَيْءٌ؟ مَنْ ذَهَبَ له شيءٌ فَأَنَا ضَامِنٌ. قال: فألقى مخلاة عمدا. فلما جاوزوا قَالَ الرَّجُلُ: مِخْلَاتِي وَقَعَتْ فِي النَّهَرِ . قَالَ لَهُ: اتْبَعْنِي. فَإِذَا الْمِخْلَاةُ قَدْ تَعَلَّقَتْ بِبَعْضِ أَعْوَادِ النَّهَرِ . فَقَالَ : خُذْهَا.

وَقَدْ رَوَاهُ أَبُو داود من طريق الأعرابي عنه عن عمرو ابن عُثْمَانَ عَنْ بَقِيَّةَ بِهِ. ثُمَّ قَالَ أَبُو دَاوُدَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ابن الْمُغِيرَةِ عَنْ حُمَيْدٍ أَنَّ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيَّ أَتَى عَلَى دِجْلَةَ وَهِيَ تَرْمِي بِالْخَشَبِ مِنْ مَدِّهَا فَوَقَفَ عَلَيْهَا ثُمَّ حَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَذَكَرَ مَسِيرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْبَحْرِ. ثُمَّ لَهَزَ دَابَّتَهُ فَخَاضَتِ الْمَاءَ وَتَبِعَهُ النَّاسُ حَتّٰى قَطَعُوا . ثُمَّ قَالَ : هَلْ فَقَدْتُمْ شَيْئًا مِنْ مَتَاعِكُمْ فَأَدْعُوَ اللهَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَيَّ؟
معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين ص ٣٨٩.

Scanned with CamScanner

هٰذِهِ الْكَرَامَاتُ لِهٰؤُلَاءِ الْأَوْلِيَاءِ هِيَ مُعْجِزَاتٌ لِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا تَقَدَّمَ تَقْرِيْرُهُ . لِأَنَّهُمْ إِنَّمَا نَالُوْهَا بِبَرَكَةِ مُتَابَعَتِهِ . (۱)

ددې أولياؤ دا كرامات هم دَ راصل د رسول الله صلى الله عليه وسلم معجزات دي . ځکه دوی دا کرامت د نبي علیه السلام په مُتابعت باندې حاصل کړي دي .

حافظ ابن كثير رحمه الله په خپل كتاب " معجزات النبي ﷺ " کې په دې باندې مستقل باب قائم کړی " باب معجزات النبي صلّى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين " بيا يې ددې باب لاندې د حضرت نوح عليه السلام او نورو پيغمبرانو معجزې ذكر کړي ، بيا يې د نورو پيغمبرانو د معجزو سره د نبي عليه السلام د معجزو موازنه کړې ، او دايې ثابته کړې چې نبي عليه السلام ته الله ﷻ د مخکيني پيغمبرانو په شان ، بلکه د هغې نه بهترينې معجزې ورکړې وې .

نبي عليه السلام ته د حضرت صالح عليه السلام د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه

حافظ ابونعيم اصبهاني رحمه الله ليکلي : که څوک دا اُووايي چې الله ﷻ حضرت صالح عليه السلام ته دا معجزه ورکړې وه چې د کانړي نه يې اُوښه راويستلې وه . چې دا ده د پاره يوه نخه او د قوم د پاره حُجت ؤ . . . .

تو مونږ دا وايو چې الله رب العزت محمد صلى الله عليه وسلم ته هم ددې په شان ، بلکه ددې نه عظيمې معجزې ورکړې وی .

ځکه د حضرت صالح عليه السلام اُوښې نه خو ده سره خبرې کړې وی او نه يې ده د نبوت ګواهي ورکړې وه ، او د نبي عليه السلام سره اُوښُّ خبرې هم کړې وی (چې د خپل مالِک شکايت يې ورته اوکړو) ، او د نبي ﷺ د نبوت او رِسالت ګواهي يې هم ورکړې وه .

(۱) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين ص ۳۹۱ .

Scanned with CamScanner

بيا حافظ ابونعيم رحمه الله دا حديث په صحيح ، حسَن ، او مرفوع درې واړه طريقو سره نقل کړی ، او د احاديثو په اکثره کتابونو کې موجود دی .

همدارنګې هوسی هم د نبي عليه السلام سره خبرې کړې ، او د دوی د رِسالت ګواهي يې هم ورکړې . (۱)

همدارنګې په مسلم شريف او د احاديثو په کتابونو کې ذکر دي چې د نبوت نه مخکې په نبي عليه السلام باندې اُونو ، کانړو ، لوټو وغيره سلام اچولو . (۲)

نبي عليه السلام ته د حضرت ابراهيم عليه السلام د معجزاتو او کمالاتو نه بهترينې معجزې او کمالات ورکړې شوي وو

۱ . حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي دي چې زمونږ شيخ ابوالمعالي بن الزملکاني رحمه الله به فرمايل : چې کله د حضرت ابراهيم عليه السلام د پاره اُور يَخ او سالِم ګرځيدلې وُ نو زمونږ د پيغمبر محمّد رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د پيدائش په وخت هم د فارس اُور مړ شوې وُ ، حالانکه د نبي عليه السلام د پيدائش او نبوّت په مينځ کې څلويښت کاله فاصله وه .

(۱) **نوټ** : دا معجزه په تفصيل سره مخکې تيره شوی ، ددې عنوان لاندې : " هوسی د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه " .

(۲) ﴿ اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ صَالِحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴾ : قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ : فَإِنْ قِيلَ : فَقَدْ أَخْرَجَ اللهُ لِصَالِحٍ نَاقَةً مِنَ الصَّخْرَةِ جَعَلَهَا اللهُ لَهُ آيَةً وَحُجَّةً عَلَى قَوْمِهِ وَجَعَلَ لَهَا شِرْبَ يَوْمٍ ، وَلَهُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ . قُلْنَا : وَقَدْ أَعْطَى اللهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذٰلِكَ ، بَلْ أَبْلَغَ لِأَنَّ نَاقَةَ صَالِحٍ لَمْ تُكَلِّمْهُ وَلَمْ تَشْهَدْ لَهُ بِالنُّبُوَّةِ وَالرِّسَالَةِ ، وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهِدَ لَهُ الْبَعِيرُ بِالرِّسَالَةِ ، وَشَكَى إِلَيْهِ مَا يَلْقَى مِنْ أَهْلِهِ ، مِنْ أَنَّهُمْ يُجِيعُونَهُ وَيُرِيدُونَ ذَبْحَهُ . ثُمَّ سَاقَ الْحَدِيثَ بِذٰلِكَ كَمَا قَدَّمْنَا فِي دلائل النبوة بطرقه وألفاظه وغرره بما أغنى عن إعادته ههنا . وَهُوَ فِي الصِّحَاحِ وَالْحِسَانِ وَالْمَسَانِيدِ ، وَقَدْ ذَكَرْنَا مَعَ ذٰلِكَ حَدِيثَ الْغَزَالَةِ ، وَحَدِيثَ الضَّبِّ وَشَهَادَتَهُمَا لَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالرِّسَالَةِ ، كَمَا تَقَدَّمَ التَّنْبِيهُ عَلَى ذٰلِكَ وَالْكَلَامُ فِيهِ ، وَثَبَتَ الْحَدِيثُ فِي الصَّحِيحِ بِتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُبْعَثَ ، وَكَذٰلِكَ سَلَامُ الْأَشْجَارِ وَالْأَحْجَارِ وَالْمَدَرِ عليه قبل أن يبعث صلى الله عليه وسلم . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين القول فيما أُوتي صالح عليه السلام ص ۳۰۱ .

۲ . همدارنګې که څيرته د ابراهيم عليه السلام اور دده په اور کې د غورځيدو په وجه يخ شوې وو نو د فارس اور هم د نبي عليه السلام د پيدائش په وجه مړ شوې وو . حالانکه دنبي عليه السلام او د فارس په مينځ کې د څو مياشتو په اندازه سفر وو . (۱) .

با دا چې په دې اُمت کې هم داسې خلق تېر شوي چې کافرانو دوی په اور کې اچولي خو دنبي کريم صلى الله عليه وسلم په برکت سره اور په دوی باندې هيڅ اثر ندې کړی ، لکه په مُعتمدو کتابونو کې د ابومسلم الخولاني رحمه الله واقعه ذکر ده ، چې دا آسود بن قيس العَنسي په اور کې اچولې وو ليکن اور په ده هيڅ تاثير او نکړو . (۲)

---

(۱) ﴿ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴾ : قَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ أَبُو الْمَعَالِي بْنُ الزَّمْلَكَانِيِّ رحمه الله : وَأَمَّا خُمُودُ النَّارِ لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَدْ خَمَدَتْ لِنَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَارُ فَارِسَ لِمَوْلِدِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ بِعْثَتِهِ أَرْبَعُونَ سَنَةً ، وَخَمَدَتْ نَارُ إِبْرَاهِيمَ لِمُبَاشَرَتِهِ لَهَا ، وَخَمَدَتْ نَارُ فَارِسَ لِنَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَهَا مَسَافَةُ أَشْهُرٍ كَثِيرَةٍ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ لفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص۲۰۳ .

(۲) حافظ ابن كثير رحمه الله د ابومسلم الخولاني واقعه په مختلفو طريقو سره رانقل کړې : مَعَ أَنَّهُ قَدْ أُلْقِيَ بَعْضُ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي النَّارِ فَلَمْ تُؤَثِّرْ فِيهِ بِبَرَكَةِ نَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، مِنْهُمْ أَبُو مُسْلِمٍ الخولانى ، قال : بينما الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ الْعَنْسِيُّ بِالْيَمَنِ ، فَأَرْسَلَ إِلَى أبي مسلم الخولانى فقال : أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ؟ قَالَ نَعَمْ ، قَالَ : أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللهِ ؟ قَالَ : مَا أَسْمَعُ . فأعاد إليه . قال: ما أسمع . فأمر بنار عظيمة فأججت فطرح فِيهَا أَبُو مُسْلِمٍ فَلَمْ تَضُرَّهُ . فَقِيلَ لَهُ : لَئِنْ تَرَكْتَ هَذَا فِي بِلَادِكَ أَفْسَدَهَا عَلَيْكَ . فَأَمَرَهُ بِالرَّحِيلِ ، فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ وَقَدْ قُبِضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ . فَقَامَ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ يُصَلِّي ، فَبَصُرَ بِهِ عُمَرُ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ الرَّجُلُ ؟ قَالَ : مِنَ الْيَمَنِ . قَالَ : مَا فَعَلَ الله بصاحبنا الذى حرق بِالنَّارِ فَلَمْ تَضُرَّهُ ؟ قَالَ : ذَاكَ عَبْدُ اللهِ بن أيوب . قَالَ : نَشَدْتُكَ بِاللهِ أَنْتَ هُوَ ؟ قَالَ: اَللّٰهُمَّ نعم . قال: فقبل ما بين عينيه ثم جاء بِهِ حَتَّى أَجْلَسَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَقَالَ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يُمِتْنِي حَتَّى أَرَانِي فِي أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فُعِلَ بِهِ كَمَا فُعِلَ بِإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمٰنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ لفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص۲۰۳ . همدارنګې حافظ ابن عساکر رحمه الله هم دا واقعه په متعددو طريقو سره رانقل کړې .

نوټ : د ابومسلم الخولاني دا واقعه د همدې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په څلورم جلد کې په صفحه ۱۴۲ باندې لاندې په اوله حاشيه کې په تفصيل سره ذکر ده .

٣. ابن حامد په خپل کتاب "المقابلة" کې ذکر کړي: که حضرت ابراهيم عليه السلام د حکم الهي د پوره کولو د پاره خپل ځوي حضرت اسماعيل عليه السلام د حلالولو د پاره په ځمکه راچولې ؤ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم په غزوه أحد او نورو غزاګانو کې په خپله خپل ځان د الله ﷻ په لاره کې د قرباني کولو د پاره پيش کړې ؤ، دغه وجه وه چې په غزوه أحد کې د دوی سَر مبارک زخمي شوي ؤ، او غابښونه مبارک يې مات شوي وو. (١)

٤. بيا ابن حامد دا هم ليکلي چې که څوک أووايي چې ابراهيم عليه السلام خپل قوم په أور کې اچولې ؤ، او الله تعالى په ده باندې أور يَخ او سلامتيا واله کړځولې ؤ، نو مونږ وايو چې داسې معجزه الله ﷻ نبي عليه السلام ته هم ورکړې وه: هغه دا چې په خيبر کې يوې زَنانه نبي عليه السلام ته د چيلۍ په غوښه کې تېز زَهر اچولي وو، کله چې دا زهر د نبي عليه السلام خېټې مبارکې ته لاړل نو دا هم الله ﷻ يخ او د سلامتيا واله أوګرځول. دغه وجه وه چې دا تر د آخري عُمره پورې د نبي کريم ﷺ په خېټه مبارکه کې ؤ، علماؤ ليکلي چې پيغمبر عليه السلام د مرګ په وخت ددې زهرو تکليف محسوس کړو. (٢)

٥. حافظ ابونعيم رحمه الله ليکلي دي: که څوک دا أووايي چې حضرت ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ د رضا د پاره غصه شو او دخپل قوم بُتان يې مات کړل، نو مونږ دا وايو چې نبي عليه السلام هم درې سوه او شپيته (٣٦٠) بُتان مات کړي دي، کله به يې چې بُت ته لرګي ورنږدې کړو نو د بُت سره د لړيدو نه بغير به بُت را أوغورځيد او مات به شو.

---

(١) ذكر ابن حامد في كتابه في «المقابلة» إضجاع إبراهيم عليه السلام ولده للذبح مستسلمًا لأمر الله تعالى ببذل رسول الله صلى الله عليه وسلم نفسه للقتل يوم أحد وغيره حتى نال منه العدو ما نالوا، من هشم رأسه، وكسر ثنيته اليمنى السفلى. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين القول فيما أوتي إبراهيم الخليل عليه السلام ص٢١٢.

(٢) ثم قال. قالوا: كان إبراهيم عليه السلام ألقاه قومه في النار فجعلها الله بردا وسلاما. قلنا: وقد أوتي رسول الله صلى الله عليه وسلم مثله. وذلك أنه لما نزل بخيبر سمته الخيبرية، فصير ذلك السم في جوفه بردا وسلاما إلى منتهى أجله معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص٢١٢.

همدارنګې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د پیدائش په وخت هم ډیر بُتان راغورځیدلي او مات شوي.

د پیدائش په وخت د بُتانو په خپله راغورځیدلو او ماتیدلو دا معجزه په خپل لاس باندې د بتانو ماتولو د معجزې نه ډیره ظاهره او قوي ده.

همدارنګې د پیغمبر علیه السلام د پیدائش په وخت د فارس اُور په خپله مړ شوې وُ، حالانکه د فارس واله خلقو به ددې اُور عبادت کولو، او د زر (۱۰۰۰) کالو نه راپه دیخوا دا اُور نه وُ مړ شوی.

همدغه رنګې د نبي علیه السلام د پیدائش په وخت د کِسری د قلعې څوارلس برجونه پخپله غورځیدلي وو. (۱)

٦. حافظ ابونعیم رحمه الله لیکلي: که څوک دا وایي چې الله ﷻ حضرت ابراهیم ﷺ ته د نبوت ورکولو سره سره خپل "خلیل" هم جوړ کړې وُ، نو مونږ به ورته ووایو چې الله ﷻ رسول الله صلی الله علیه وسلم هم خپل "خلیل" او "حبیب" دواړه جوړ کړې وُ، او د "حبیب" مرتبه د "خلیل" نه اُوچته ده. (۲)

---

(۱) ثُمَّ قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ: فَإِنْ قِيلَ: فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَسَّرَ أَصْنَامَ قَوْمِهِ غَضَبًا لِلَّهِ. قِيلَ: فَإِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم كسّر ثلث مائة وستين صَنَمًا. قد ألزمها الشَّيْطَانُ بِالرَّصَاصِ وَالنُّحَاسِ. فَكَانَ كُلَّمَا دَنَا مِنْهَا بِمِخْصَرَتِهِ تَهْوِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يَمَسَّهَا، وَيَقُولُ: جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا فَتَسَاقَطُ لِوُجُوهِهَا. ثُمَّ أَمَرَ بِهِنَّ فَأُخْرِجْنَ إلى الميل. وَهَذَا أَظْهَرُ وَأَجْلَى مِنَ الَّذِي قَبْلَهُ. وَقَدْ ذَكَرْنَا هَذَا فِي أَوَّلِ دُخُولِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ بِأَسَانِيدِهِ وَطُرُقِهِ مِنَ الصِّحَاحِ وَغَيْرِهَا. بِمَا فِيهِ كِفَايَةٌ. وَقَدْ ذَكَرَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَاءِ السِّيَرِ أَنَّ الأصنام تساقطت أيضا لمولده الْكَرِيمِ. وَهَذَا أَبْلَغُ وَأَقْوَى فِي الْمُعْجِزِ مِنْ مُبَاشَرَةِ كَسْرِهَا. وَقَدْ تَقَدَّمَ أَنَّ نَارَ فَارِسَ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا خَمَدَتْ أَيْضًا لَيْلَتَئِذٍ، وَلَمْ تَخْمُدْ قَبْلَ ذَلِكَ بِأَلْفِ عَامٍ. وَأَنَّهُ سَقَطَ من شرفات قصر كسرى أربع عشر شرفة. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۳۱۴

(۲) وَأَمَّا الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ فَإِنَّهُ قال: فَإِنْ قيل: فإن إبراهيم اختص بِالْخُلَّةِ مَعَ النُّبُوَّةِ. قِيلَ: فَقَدِ اتَّخَذَ اللهُ مُحَمَّدًا خَلِيلًا وَحَبِيبًا. وَالْحَبِيبُ أَلْطَفُ مِنَ الْخَلِيلِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۰٦

اوس دا خبره چې نبي عليه السلام د الله ﷻ خليل دی ، په دې باندې دليل د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيْلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيْلًا . وَلٰكِنَّهُ أَخِيْ وَصَاحِبِيْ . وَقَدِ اتَّخَذَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيْلًا . (١)

كه چېرته ما په دې أمت كې څوک " خليل " جوړولی نو ما به ابوبكر صديق خپل خليل جوړ كړی وُ ، ليكن هغه زما ورور او دوست دی ، او په تحقيق سره الله ﷻ ستاسو صاحب خپل " خليل " جوړ كړی (يعنی زه الله ﷻ خپل خليل جوړ كړی يم) .

بهرحال رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله ﷻ " خليل " هم وُ ، او " حبيب " هم وُ ، او د " حبيب " مرتبه په " خليل " اُوچته ده . (٢)

اوس درته د قرآن كريم څه آيتونه د حضرت ابراهيم عليه السلام او نبي عليه السلام متعلق ذكر كوم چې ددې د موازنې نه به تاسو ته د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مقام پته اُولږي :

١ . ابراهيم خليل الله فرمايلي وو :

﴿ وَالَّذِيْٓ أَطْمَعُ أَنْ يَّغْفِرَ لِيْ خَطِيْٓـَٔتِيْ يَوْمَ الدِّيْنِ ﴾ . (٣)

---

(١) صحيح مسلم كتاب فضائل الصحابة رضي الله تعالى عنهم باب من فضائل أبي بكر الصديق رضي الله عنه رقم الحديث ٢٣٨٣ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ٣١٢ . همدغه مضمون په نورو بې شماره احاديثو كې هم ذكر دی .

(٢) فقيه ابومحمد عبدالله بن حامد په دې موضوع باندې ډير اُږد تحقيق كړی ، د خليل او حبيب په مينځ كې يې فرق بيان كړی ، دی وايي : يُقَالُ الْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَعْبُدُ رَبَّهُ عَلَى الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ . مِنْ قَوْلِهِ : إِنَّ إِبْرَاهِيْمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيْمٌ . من كثرة ما يقول: أواه . والْحَبِيْبُ الَّذِيْ يَعْبُدُ رَبَّهُ عَلَى الرُّؤْيَةِ وَالْمَحَبَّةِ .
وَيُقَالُ : اَلْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَكُوْنُ مَعَهُ إِنْتِظَارُ الْعَطَاءِ ، وَالْحَبِيْبُ الَّذِيْ يَكُوْنُ مَعَهُ إِنْتِظَارُ اللِّقَاءِ .
وَيُقَالُ : اَلْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَصِلُ بِالْوَاسِطَةِ مِنْ قَوْلِهِ : وَكَذٰلِكَ نُرِيْٓ إِبْرٰهِيْمَ مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ . والحبيب الذی يصل إليه من غير واسطة . مِنْ قَوْلِهِ : فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنٰى . معجزات النبي ﷺ ج١ ص٣٠٨ .

(٣) سورة الشعراء آية ٨٢ .

ترجمه: او هغه الله چې زه (د هغه نه) دا اُمید لرم چې زما خطاګانې (یعني لغزشونه) به د قیامت په ورځ اُوبخښي.

لیکن الله ﷻ د خپل حبیب محمّدٌ رّسولُ الله ﷺ په باره کې په خپله فرمایي:

﴿ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴾.(١)

ترجمه: (اې پیغمبره! بیشکه مونږ تاته ښکاره فتح درکړه) ددې د پاره چې الله تعالی ستا مخکینی او روستونی ټولې خطاګانې (یعنی لغزشونه) معاف کړي.

٢. ابراهیم خلیلُ الله فرمایلي وو:

﴿ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴾.(٢)

ترجمه: او (اې الله!) ما مه رّسوا کوه په هغه ورځ باندې په کومه ورځ چې ټول خلق دوباره راپاڅولې شي.

لیکن الله تعالی په خپله د خپل حبیب محمّدٌ رّسولُ الله صلی الله علیه وسلم په باره کې فرمایلي:

﴿ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ﴾.(٣)

ترجمه: په کومه ورځ چې الله ﷻ به نه رّسوا کوي خپل نبي او هغه کسان چا چې دده سره ایمان راوړی.

٣. کله چې ابراهیم خلیلُ الله په اُور کې واچول شو نو هغه اُوفرمایل:

﴿ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾.

ترجمه: ما لره الله ﷻ کافي دی او هغه ښه کارساز دی.

لیکن الله تعالی خپل حبیب محمّدٌ رّسولُ الله صلی الله علیه وسلم ته فرمایي:

---

(١) سورة الفتح آية ٢.

(٢) سورة الشعراء آية ٨٧.

(٣) سورة التحريم آية ٨.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ . (۱)

ترجمه : اې پيغمبره ! تا لره الله ﷻ او هغه مؤمنان کافي دي کوم چې د تا پسې روان دي .

۴ . ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو :

﴿إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾ . (۲)

ترجمه : بيشکه زه تلونکې يم خپل رب طرف ته ، ډير زر به هغه ما ته لاره اوښائي .

ليکن د محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې الله ﷻ په خپله فرمايي :

﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾ . (۳)

ترجمه : او الله تعالى اُوموندو تا لره (اې پيغمبره !) ناخبره (د احکامو د شريعت نه) نو بيا يې در ته لاره اُوخوده .

۵ . ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو :

﴿وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾ . (۴)

ترجمه : او (اې الله !) په روستنو راتلونکو خلقو کې زما رښتيني ذِکر (يعنى د نيک نامی ذِکر) جاري اُوساته .

ليکن الله ﷻ د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په باره کې په خپله فرمايي :

﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ . (۵)

ترجمه : او مونږ اُوچت کړو ستا ذِکر (او ستانوم) .

---

(۱) سورة الانفال آية ۶۴ .

(۲) سورة الصافات آية ۹۹ .

(۳) سورة الضحى آية ۷ .

(۴) سورة الشعراء آية ۸۴ .

(۵) سورة الم نشرح .

٦ . ابراهيم خليلُ الله فرمايلي وو :

﴿ وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَّعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾ . (١)

ترجمه : او (اې الله !) ما او زما أولاد د بُتانو د عبادت نه لرې أوساته .

ليکن الله تعالى د خپل حبيب محمّدٌ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې په خپله فرمايي :

﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾ . (٢)

ترجمه : اې اهلِ بيتو ! بيشکه الله ﷻ دا غواړي چې د تاسو نه پليتي لرې کړي ، او تاسو پاک کړي په پاکولو سره .

٧ . ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو :

﴿ وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴾ . (٣)

او (اې الله !) ما جوړ کړه د وارثانو د هغه جنت نه کوم چې د نعمتونو واله دی .

ليکن الله تعالى نبي عليه السلام ته فرمايي :

﴿ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴾ . (٤)

ترجمه : بيشکه موږ دکړو تاته حوضِ کوثر (يا خيرِ کثير) .

٨ . د حضرت ابراهيم عليه السلام په باره کې الله تعالى فرمايلي :

﴿ وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴾ . (٥)

ترجمه : او همدارنګې موږ ابراهيم عليه السلام ته د آسمانونو او زمکو (د) حکومت (نظام) أوخوده ، او ددې د پاره چې هغه د يقين کوونکو نه شي .

ليکن د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې الله تعالى فرمايلي :

---

(١) سورة ابراهيم آية ٣٥ .

(٢) سورة الاحزاب آية ٣٣ .

(٣) سورة الشعراء آية ٨٥ .

(٤) سورة الكوثر آية ١ .

(٥) سورة الانعام آية ٧٥ .

Scanned with CamScanner

﴿ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴾. (۱)

ترجمه: پاکي ده هغه ذات لره چا چي خپل بنده (محمد ﷺ) د شپې د مسجد حرام نه مسجد اقصى (يعني بيت المقدس) پوري بوتلو، هغه (مسجد اقصى) چې د هغې گېر چاپېره (يعنى د شام علاقې) له موږ برکتونه ورکړي، ددې د پاره چې موږ نبي عليه السلام ته خپلې (عجيبه) نخې او قدرت اوښايو، بشکه الله تعالى اوريدونکې او ليدونکې دى.

حافظ ابونعيم اصفهاني رحمه الله ددې نه علاوه د نبي عليه السلام نور فضيلتونه هم ذکر کړي. (۲)

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنِّي سَأَقُومُ مَقَامًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ حَتَّى أَبُوهُمْ إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ. (۳)

يقينًا زه به د قيامت په ورځ په داسې يو مقام باندې يم چې هر يو کس به ماته د راتلو رغبت (خواهش) کوي، تر دې پورې چې د ټولو خلقو پلار حضرت ابراهيم عليه السلام به هم دا خواهش کوي.

فائده: ددې حديث نه هم معلومه شوه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په ټولو أنبياء کرامو کې افضل دى، ځکه حضرت ابراهيم عليه السلام به هم په دې موقع باندې د نبي عليه السلام محتاج وي. (۴)

---

(۱) سورة الاسراء (بني اسرائيل) آية ۱.

(۲) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۰۹.

(۳) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۱۰. همدا مضمون په مسلم شريف او نورو د احاديثو په کتابونو کې هم شته ..... وَأَخَّرْتُ الثَّالِثَةَ لِيَوْمٍ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ. حَتَّى إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. صحيح مسلم كِتَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِينَ وَقَصْرِهَا بَابُ بَيَانِ أَنَّ الْقُرْآنَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ وَبَيَانِ مَعْنَاهُ رقم الحديث ۲۷۳ (۸۲۰)، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۷۴۰، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۲۲۷ وقال: هذا حديث صحيح.

(۴) فدلّ على أنّه أفضل إذ هو يحتاج إِلَيْهِ فِي ذَٰلِكَ الْمَقَامِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۱۰

نبي عليه السلام ته د حضرت موسى عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

۱ . علامه ابن كثير رحمه الله ليکلي چې زمونږ شيخ علامه ابن زملکاني رحمه الله فرمايي چې که د حضرت موسى عليه السلام آمسا ژوندی کيده (يعنى چې په زمکه به يې واچوله نو لويا آژدها به ورنه جوړه شوه) ، نو مونږ وايو چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم په لاس کې هم کانړو تسبيح ويلى . حالانکه کانړي جماد دي ، بيا دې کانړو د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه په لاسونو کې هم تسبيح ويلى ده .

همدا رنګې په بخاري ، مسلم او نورو د احاديثو په کتابونو کې د خوراک نه د تسبيح آواز راتلل ، په نبي ﷺ باندې د اُونو او کانړو سلام اُچول ، د قجورو د اُوچې تنې نه د ژړا آواز راتلل ، او د اُونو د اطاعت معجزې ذکر دي . (۱)

لهذا که حضرت موسى عليه السلام ته د آمسا ژوندی کيدو معجزه ورکړې شوې وه نو نبي عليه السلام ته هم دا معجزې ورکړې شوې دی : چې جماداتو ، او نباتاتو ورسره خبرې کړي ، او ددې نه ورته آواز راغلى . (۲)

۲ . که حضرت موسى عليه السلام ته د الله ﷻ سره د خبرو کولو فضيلت حاصل ؤ نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته هم د معراج په شپه باندې د الله ﷻ سره د خبرو کولو او د الله ﷻ د ليدلو فضيلت حاصل ؤ ، او د نبي ﷺ د افضيلت زيات دی ، ځکه په دې کې د خبرو کولو سره سره د ليدلو سعادت هم دی .

---

(۱) **نوټ** : دا مذکوره ټولې معجزې د معتمدو حوالو سره په مخکيني موضوع «د نبي ﷺ معجزات» کې تفصيلاً تيرې شوي . ابو الشمس عفي عنه

(۲) أَمَّا الْعَصَا، فَقَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ ابْنُ الزَّمْلَكَانِيِّ : وَأَمَّا حَيَاةُ عَصَا مُوسَى ، فَقَدْ سَبَّحَ الْحَصَا فِي كَفِّ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَمَادٌ ، وَالْحَدِيثُ فِي ذٰلِكَ صَحِيحٌ .... وقيل : إِنَّهُنَّ سَبَّحْنَ فِي كَفِّ أَبِي بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرَ ثُمَّ عُثْمَانَ ، كَمَا سَبَّحْنَ فِي كَفِّ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى في يد النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ۳۱۹ .

اکر چې د الله ﷻ په رُوَیَت کې د سلفو او خلفو علماؤ اختلاف شته لیکن په ائمهؤ کې ابوبکر محمد بن اسحاق (کوم چې د إمامُ الائمة په لقب سره مشهور و) د رُوَیَت تائید کړی ، همدارنګې قاضي عياض او شيخ مُحي الدين النّوويْ رحمهم الله هم دا غوره کړې (چې نبي عليه السلام رُوَیَت کړی) . (۱)

۳ . که حضرت موسى عليه السلام ته د يَدِ بَيضاء معجزه ورکړې شوې وه يعنى چې لاس به يې ګريوان (ترَخ) کې دننه کړو او راوو به يې ويسته نو هغې به تکه سپينه رڼا کوله ، او پرقيدو به .

نو ددې په عِوض کې الله ﷻ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته د شَقّ القمر معجزه ورکړې وه چې د دوی په اِشارې سره سپوږمۍ دوه ټوټې شوې وه ، کومه چې د قرآن کريم په دې آيت کې ذکر ده : ﴿ إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴾ . (۲)

او په دې کې هيڅ شک نشته چې د شَقُّ القمر دا معجزه د حضرت موسى عليه السلام د يَدِبَيضاء د معجزې نه ډيره اُوچته ده . (۳)

همدارنګې په صحيح احاديثو کې دا خبره ثابت ده چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم بعضې صحابهؤ ته هم دا سعادت حاصل و چې دهغوی آمسا به رڼا کوله .

---

(۱) قَالَ شَيْخُنَا : وَأَمَّا أَنَّ اللهَ كَلَّمَ مُوسَى تَكْلِيمًا، فَقَدْ تَقَدَّمَ حُصُولُ الْكَلَامِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى الله عليه وسلم ليلة الإسراء مع الرؤية وهو أبلغ ... وَأَمَّا الرُّؤْيَةُ فَفِيهَا خِلَافٌ مَشْهُورٌ بَيْنَ الْخَلَفِ وَالسَّلَفِ، وَنَصَرَهَا مِنَ الْأَئِمَّةِ أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ الْمَشْهُورُ بِإِمَامِ الْأَئِمَّةِ. وَاخْتَارَ ذَلِكَ الْقَاضِي عِيَاضٌ وَالشَّيْخُ مُحْيِي الدِّينِ النَّوَوِيُّ . معجزات النبي ﷺ لابن كثير مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى في يد النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ۴۲۳ .

نوټ : د رُوَيت د مسئلې تحقيق په الشفاء بتعريف حقوق المصطفى ج ۱ ص ۳۷۵ تا ۳۸۸ کې موجود دی .

(۲) سورة القمر آية ۱ . **نوټ** : د شَقُّ القمر معجزه په تفصيل سره په مخکینی موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کې تېره شوې . ابوالشمس عفي عنه

(۳) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ۴۲۵ .

د امسا نه رڼا تلل: په بخاري شريف ، صحيح ابن حبان او نورو د احاديثو په کتابونو کې د حضرت عبّاد بن بشر رضي الله عنه او حضرت أسيد بن حُضير رضي الله عنه په مناقبو کې دا خبره ذکر ده ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې حضرت عبّاد بن بشر رضي الله عنه او أسيد بن حُضير رضي الله عنه د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم نه راأووت ، خپلو کورونو ته تلل ، سخته تکه توره تياره وه ، د هر يو سره خپله أمسا وه ، د يو کس أمسا په کې روښانه شوه ، تيزه رڼا ورنه راوته ، کله چې دوی جدا شو نو بيا د هر کس د أمسا نه تيزه رڼا راوته (نو دوی ددې أمسا په رڼا سره خپلو کورونو ته أورسيده) . (١)

امام بيهقي رحمه الله ذکر کړي دي : چې ابوعبس رضي الله عنه به د نبي عليه السلام سره تول مونځونه کول ، بيا به قبيله بني حارثه ته واپس راتلو ، يوه پيره دې په تکه توره د باران واله تياره شپه کې راأووت (چونکه تياره وه) نو په لاره کې دده أمسا رڼا شروع کړه ، تر دې پورې چې دې د أمسا په دې رڼا کې دارِ بني حارثه ته راغی . امام بيهقي رحمه الله وېلي چې ابوعبس رضي الله عنه بدري صحابي دی . (٢)

---

(١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه : أَنَّ عَبَّادَ بْنَ بِشْرٍ وَأُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ ظَلْمَاءَ حِنْدِسٍ . فَكَانَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَصًا فَأَضَاءَتْ عَصَا أَحَدِهِمَا كَأَنَّهَا شَيْءٌ . فَلَمَّا تَفَرَّقَا أَضَاءَتْ عَصَا كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا . صحيح ابن حبان ذِكْرُ اسْمِ الْأَنْصَارِيِّ الَّذِي كَانَ مَعَ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ حَيْثُ أَضَاءَتْ عَصَاهُمَا لَهُمَا رقم الحديث ٢٠٣٢ . إسناده صحيح على شرط مسلم ، وأخرجه الطيالسي "٢٠٣٥" ، وأحمد ٣/ ١٩٠ و٢٧٢ ، والنسائي في فضائل الصحابة "١٤١" ، وابن سعد في الطبقات ٣/٦٠٦ ، وصححه الحاكم ٣/٢٨٨ .

په بخاري شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : « أَنَّ رَجُلَيْنِ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ وَإِذَا نُورٌ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا ، حَتَّى تَفَرَّقَا ، فَتَفَرَّقَ النُّورُ مَعَهُمَا . صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار بَابُ مَنْقَبَةِ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ ، وَعَبَّادِ بْنِ بِشْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رقم الحديث ٣٨٠٥ .

(٢) ... أَنَّ أَبَا عَبْسٍ رضي الله عنه كَانَ يُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَوَاتِ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى بَنِي حَارِثَةَ . فَخَرَجَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ مَطِيرَةٍ . فَنُوِّرَ لَهُ فِي عَصَاهُ حَتَّى دَخَلَ دَارَ بَنِي حَارِثَةَ . قَالَ الْبَيْهَقِيُّ : أَبُو عَبْسٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا . معجزات النبي ﷺ ص ١٨٠ .

Scanned with CamScanner

رڼا پيدا کيدل : همدارنګې امام بيهقي رحمه الله دا هم ذکر کړي چې يو ځل د ماسخوتن د مانځه نه پس سخته تياره وه ، او حضرت حسن رضي الله عنه او حضرت حُسين رضي الله عنه د نبي ﷺ سره وو ، په دې کې يوه رڼا راپيدا شوه ، نبي ﷺ دوی ته وفرمايل :

إِلْحَقَا بِأُمِّكُمَا . اوس دواړه خپلې مور له لاړ شئ .

نو دا دواړه د بجلۍ په دې رڼا کې روان وو تر دې پورې چې کور ته داخل شو . (۱)

د شپې د ګوتې نه رڼا پيدا کيدل : حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي چې مشهور تابعي يزيد بن اسود رحمه الله به د جِسرين نه د دمشق جامع مسجد ته د مانځه د پاره راتلو ، کله کله به په تياره کې دده د خپې غټې ګوتې نه رڼا تلله . (۲)

د کوړې د سر نه رڼا تلل : امام بيهقي رحمه الله او نورو محدثينو د طُفيل بن عَمرو الدوسي رضي الله عنه د اسلام راوړلو اوږده واقعه رانقل کړې ، ددې واقعې په آخر کې ذکر دي چې کله ده اسلام راوړو ، او خپل قوم ته واپس تللو نو ده نبي عليه السلام ته وويل :

يَا نَبِيَّ اللهِ ! إِنِّيْ امْرُؤٌ مُطَاعٌ فِيْ قَوْمِيْ وَإِنِّيْ رَاجِعٌ إِلَيْهِمْ فداعيهم إِلَى الاسلام فَادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَ لِيْ آيَةً تَكُوْنُ لِيْ عَوْنًا عَلَيْهِمْ .

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ وَكَانَ يُصَلِّي فَإِذَا سَجَدَ وَثَبَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَى ظَهْرِهِ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ أَخَذَهُمَا فَوَضَعَهُمَا وَضْعًا رَفِيقًا، فَإِذَا عَادَ عادا. فلما صلى جعل واحدا ههنا وواحدا ههنا. فَجِئْتُهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا أَذْهَبُ بهما إلى أمهما ؟ فَبَرَقَتْ بَرْقَةٌ فَقَالَ: إِلْحَقَا بِأُمِّكُمَا. فَمَا زَالَا يَمْشِيَانِ فِي ضَوْئِهَا حَتَّى دَخَلَا . دلائل النبوة للبيهقي بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبَرْقَةِ الَّتِي بَرَقَتْ لِابْنَيِ ابْنَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ وَحَتَّى مَشَيَا فِي ضَوْئِهَا كَرَامَةً لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۷۶/۶ . معجزات النبي ﷺ حديث آخر [الضوء الذي أضاء للحسن والحسين رضي الله عنهما] ص ۱۷۹ ، مسند احمد مُسْنَدُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ۳۸۶/۱۶ رقم الحديث ۱۰۶۵۹ .

(۲) وَرَوَيْنَا عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَسْوَدِ وَهُوَ مِنَ التَّابِعِينَ أَنَّهُ كَانَ يَشْهَدُ الصَّلَاةَ بِجَامِعِ دِمَشْقَ مِنْ جِسْرِينَ ، فَرُبَّمَا أَضَاءَتْ لَهُ إِبْهَامُ قَدَمِهِ فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ . ورالديي مرجع عين صفحه .

Scanned with CamScanner

اې د الله رسوله ! زه داسې کس یم چې زما په قوم کې زما خبره منلې شي ، کله چې زه دوی ته ورشم نو دوی به اسلام ته رابلم ، نو ته د الله ﷻ نه زما د پاره دُعا اوغواړه چې ماله داسې یوه نخه راکړي چې دا زما د پاره هغوی ته په دعوت ورکولو کې مددګاره وي .

نو پیغمبر علیه السلام ورته دُعا اوکړه :

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً . اې الله ! ده ته یوه نخه ورکړې .

طفیل بن عَمرو الدوسي ﷺ وایي چې زه خپل قوم طرف ته روان شوم ، کله چې زه هغه غونډۍ ته اُورسیدم د کوم ځای نه چې زما د قوم کلي ښکاره کیده :

وَقَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنَيَّ مِثْلَ الْمِصْبَاحِ .

نو زما (په مخ کې) د دواړو سترګو په مینځ کې د ډیوې په شان رڼا پیدا شوه .

ما د الله ﷻ نه دُعا اوغوښته : اې الله ! دا رڼا زما د مخ نه علاوه بل ځای طرف ته نقل کړې ، ځکه د ما سره دا یَره ده چې زما قوم به (زما ددې رڼا متعلق) وایي چې : دا مُثله ده ، ځکه ده د خپل پلار نیکه دین پریخې دی ، نو ځکه یې په مخ باندې عذاب راښکاره شوی . حضرت طفیل ﷺ فرمایي : فَتَحَوَّلَ فَوَقَعَ فِيْ رَأْسِ سَوْطِيْ كَالْقِنْدِيْلِ الْمُعَلَّقِ (۱)

---

(۱) وَأَخرج الْبَيْهَقِيُّ عَنِ ابْنِ اسحاق قَالَ كَانَ الطُّفَيْلُ بن عمرو الدوسي يحدث...... وَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللهِ ! إِنِّيْ امْرُؤٌ مُطَاعٌ فِيْ قَوْمِيْ وَإِنِّيْ رَاجِعٌ إِلَيْهِمْ فداعيهم إِلَى الاسلام فَادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَ لِيْ آيَةً تَكُوْنُ لِيْ عَوْنًا عَلَيْهِمْ فَقَالَ : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً . فَخَرَجْتُ إِلَى قَوْمِيْ حَتّٰى إِذَا كُنْتُ بِثَنية كداء وَقَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنَيَّ مِثْلَ الْمِصْبَاحِ فَقُلْتُ : اَللّٰهُمَّ فِيْ غَيْرِ وَجْهِيْ إِنِّيْ أَخْشٰى أَنْ يَظُنُّوْا أَنَّهَا مُثْلَةٌ وَقَعَتْ فِيْ وَجْهِيْ . فَتَحَوَّلَ فَوَقَعَ فِيْ رَأْسِ سَوْطِيْ كَالْقِنْدِيْلِ الْمُعَلَّقِ ... الخصائص الكبرى باب ما وقع في اسلام الطفيل بن عمرو الدوسي من الآيات ج ۱ ص ۲۲۵ .

حافظ ابن کثیر رحمه الله دا واقعه داسې رانقل کړې : وَقَدْ ذَكَرْنَا فِي السِّيْرَةِ عِنْدَ إِسْلَامِ الطُّفَيْلِ بْنِ عَمْرٍو الدَّوْسِيِّ أَنَّهُ طَلَبَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةً تَكُوْنُ لَهُ عَوْنًا عَلٰى إِسْلَامِ قَوْمِهِ من بيته هُنَاكَ . فَسَطَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَالْمِصْبَاحِ . فَقَالَ : اَللّٰهُمَّ فِيْ غَيْرِ هٰذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّهُمْ يَظُنُّوْنَهُ مُثْلَةً . فَتَحَوَّلَ النُّوْرُ إِلٰى طَرَفِ سَوْطِهِ فَجَعَلُوْا يَنْظُرُوْنَ إِلَيْهِ كَالْمِصْبَاحِ . فَهَدَاهُمُ اللهُ عَلٰى يَدَيْهِ بِبَرَكَةِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِدُعَائِهِ لَهُمْ فِيْ قَوْلِهِ : اَللّٰهُمَّ اهْدِ دَوْسًا ، وَأْتِ بِهِمْ ، وَكَانَ يُقَالُ لِلطُّفَيْلِ : ذُو النُّوْرِ لِذٰلِكَ . معجزات النبي ﷺ ص ۲۲۵

بيا دا ربّا زما د کوړې سَر طرف ته نقل شوه، او داسې په ښکاره کيده لکه زورَند قنديل.

حافظ ابن کثير رحمه الله بار بار دا خبره ليکلې چې د صحابه کرامو يا اولياؤ کرامت په حقيقت کې د نبي عليه السلام معجزات دي، ځکه دوی ته دا مرتبه او کمال د خپل پيغمبر محمّد رَسولُ الله صلی الله عليه وسلم د اِتباع په وجه نصيب شوې وي. (١)

۴. که حضرت موسی عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په خپله اَمسا يې دَرياب اُووهل نو هغه ټوټې شو، په هغې کې لارې جوړې شوی، او اُوبه د غرونو په شان اُودريدی، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ته ددې نه غټه معجزه ورکړې شوه، هغه دا چې سپوږمی ته يې په لاس اِشاره اوکړه او هغه دوه ټوټې شوه.

بلکه مخکينې پيغمبرانو ته چې څومره حِسّي معجزې ورکړې شوې وی د هغې نه ټولو نه د نبي عليه الصلوة والسلام دا د شَقّ القمر معجزه ډيره لويه او ظاهره ده. (٢)

بل دا چې حضرت عَلاء بن حَضرمي ﷺ هم په يوه غزا کې د خپلو ملګرو سره په سمندر وَر روان شو، او بغير د کشتۍ نه دا اوبو د پاسه آخوا پوريوَتل. (٣)

همدارنګې ابومسلم خولاني رحمه الله او ده ملګري بغير د کشتۍ نه د خپلو سوَرلو سره په دَرياب وَر روان شو، او آخوا ورته پورې وَتل. (۴)

---

(١) وَذَكَرَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ: أَنَّ كَرَامَاتِ الْأَوْلِيَاءِ مُعْجِزَاتٌ لِلْأَنْبِيَاءِ، لِأَنَّ الْوَلِيَّ إِنَّمَا نَالَ ذَٰلِكَ بِبَرَكَةِ مُتَابَعَتِهِ لِنَبِيِّهِ، وَثَوَابِ إِيمَانِهِ. معجزات النبي ﷺ ص ٣٨٢.

(٢) وَأَمَّا فَلْقُ الْبَحْرِ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أَمَرَهُ اللهُ تَعَالَى حِينَ تَرَاءَى الْجَمْعَانِ أَنْ يَضْرِبَ الْبَحْرَ بِعَصَاهُ فَانْفَلَقَ، فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ، فَإِنَّهُ مُعْجِزَةٌ عَظِيمَةٌ بَاهِرَةٌ، وَحُجَّةٌ قَاطِعَةٌ قَاهِرَةٌ ..... وَفِي إِشَارَتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ الْكَرِيمَةِ إِلَى قَمَرِ السَّمَاءِ، فَانْشَقَّ الْقَمَرُ فِلْقَتَيْنِ وَفْقَ مَا سَأَلَتْهُ قُرَيْشٌ، وَهُمْ مَعَهُ جُلُوسٌ فِي لَيْلَةِ الْبَدْرِ، أَعْظَمُ آيَةٍ، وَأَيْمَنُ دَلَالَةٍ، وَأَوْضَحُ حُجَّةٍ، وَأَبْهَرُ برهان على نبوته وجاهه عِنْدَ اللهِ تَعَالَى. وَلَمْ يُنْقَلْ مُعْجِزَةٌ عَنْ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنَ الْآيَاتِ الْحِسِّيَّاتِ أَعْظَمُ مِنْ هَذَا، كَمَا قَرَّرْنَا ذَٰلِكَ بِأَدِلَّتِهِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ. معجزات النبي ﷺ مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى في يد النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ٣٢٧.

(٣) دلائل النبوة للبيهقي ٦ / ٥٢، معجزات النبي ﷺ لابن كثير ج١ ص ٣٨٦. نوټ: دا واقعه په همدې موضوع کې له مخکې تېره شوه. ابوالشمس عفي عنه

(۴) پوره واقعه امام بيهقي او حافظ ابن کثير رانقل کړی. معجزات النبي ﷺ ص ٣٨٩. نوټ: دا واقعه يو څو صفحې مخکې په همدې موضوع کې په تفصيل سره تېره شوی. ابوالشمس عفي عنه

حافظ ابن کثیر رحمه الله لیکلي چې د اوبو د پاسه تلل دا هم ډیره حیرانونکې خبره ده ، ځکه د حضرت موسی علیه السلام په امسا وهلو سره اوبه او دریدلې وې ، او دوی په ځمکه روان وو ، او د حضرت علاء بن حضرمي ﷺ او ابومسلم الخولاني رحمه الله د پاره اوبه یو جسد ګرځیدلې وې ، او دوی د اوبو د پاسه روان وو . (۱)

۵ . حافظ ابونعیم اصبهاني رحمه الله ویلي : که څوک ووایي چې حضرت موسی علیه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په میدانِ تِیْه کې یې په خپله امسا باندې کاڼې وُوهل نو د هغې نه دولس (۱۲) چینې روانې شوی ، د هرې قبیلې د پاره ځانله چینه وه ، نو مونږ وایو چې ددې په شان بلکه ددینه بهترینه معجزه رسولُ الله صلی الله علیه وسلم ته هم ورکړې شوې وه ، هغه دا چې : په ډیرو موقعو کې د نبي علیه السلام د ګوتو مبارکو نه بهترینې روانې اوبه راأوتې وې ، او ډیرو صحابه کرامو دا څکلې وې .

دا معجزه د حضرت موسی ﷺ د معجزې نه ځکه کامله او د تعجب ده چې د کاڼي نه اوبه راوتل د خلقو په نزد باندې مشهور و معروف دي ، لیکن د غوښې وینې او هډوکي (یعنی د نبي علیه السلام د ګوتو مبارکو) نه جاري اوبه راوتل ډیر تعجبي دي . (۲)

---

(۱) حافظ ابن کثیر رحمه الله لیکلي : فَهٰذَا أَبْلَغُ مِنْ رُكُوبِ السَّفِينَةِ ، فَإِنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلسَّفِينَةِ مُعْتَادٌ ، وأبلغ من فلق البحرِ لِموسى ، فَإِنَّ هُنَاكَ إِنْحَسَرَ الْمَاءُ حَتَّى مَشَوْا عَلَى الْأَرْضِ ، فَالْمُعْجِزُ إِنْحِسَارُ الْمَاءِ ، وَهَا هُنَا صَارَ الْمَاءُ جَسَدًا يَمْشُونَ عَلَيْهِ كَالْأَرْضِ ، وَإِنَّمَا هٰذَا مَنْسُوبٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَرَكَتِهِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين القول فيما أوتي نوح عليه السلام ص ۳۸۶ .

(۲) قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِظُ : فَإِنْ قِيلَ : إِنَّ مُوسٰى كَانَ يَضْرِبُ بِعَصَاهُ الْحَجَرَ فَيَنْفَجِرُ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا فِي التِّيهِ ، وقد علم كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ . قِيلَ : كَانَ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم مثله أو أعجب ، فَإِنَّ نَبْعَ الْمَاءِ مِنَ الْحَجَرِ مَشْهُورٌ فِي الْعُلُومِ وَالْمَعَارِفِ ، وَأَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ نَبْعُ الْمَاءِ من بين اللحم والدم والعظم ، فكان يفرج بين أصابعه في مخضب فَيَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ الْمَاءُ فَيَشْرَبُونَ وَيَسْقُونَ مَاءً جَارِيًا عَذْبًا ، يَرْوِي الْعَدَدَ الْكَثِيرَ مِنَ النَّاسِ وَالْخَيْلِ وَالْإِبِلِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۳۱ .

Scanned with CamScanner

(نوټ: د نبي علیه السلام د ګوتو مبارکو نه د اوبو راوتلو معجزه، مخکینی موضوع « د نبي ﷺ معجزات » کې په تفصیل سره تېره شوی، هلته یې اوګوره. ابوالشمس عفي عنه).

٦ . که په حضرت موسی علیه السلام باندې په میدانِ تِیه کې وریځې سوري کړې وُ، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم هم چې کله د دولسو (١٢) کالو وُ او د خپل تره ابوطالب سره شام ته د تجارت د پاره تللې وُ نو بحیرا راهب وریخ اولیده چې په نبي علیه السلام باندې یې سوري کړې وُ. (١)

په نبي ﷺ باندې د وریځې د سوري دا معجزه په حضرت موسی ﷺ باندې د وریځې د سوري د معجزې نه په یو اِعتبار سره ډیره اوچته ده، ځکه په نبي ﷺ باندې چې وریځې سوري کړې وُ نو دې په دې وخت کې پیغمبر نه وُ، بلکه د دولسو کالو وُ.

بل دا چې دې وریځې صرف په پیغمبر علیه السلام باندې سوري کړې وُ، په ورسره موجود نورو خلقو باندې یې نه وُ کړی. (٢)

٧ . که د حضرت موسی علیه السلام په قوم (بني اسرائیلو) باندې "مَن" او "سَلوٰی" نازله شوې وه نو په ډیرو موقعو کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دُعا سره لږ خوراک او لږ څکاک ډیرو خلقو د پاره کافي شوی، په دې کې به د آسمان د طرفه برکت نازلیده، لکه:

د غزوه خَندق په موقع د حضرت جابر ﷺ په دَعوت کې معمولي وَریشې او د چیلې وړوکې بچې د زرو (١٠٠٠) کسانو د پاره کافي کیدل.

---

(١) امام ترمذي، امام حاکم، ابن عساکر، او امام بیهقي رحمهم الله دا روایت رانقل کړې دی.

(٢) وَأَمَّا تَظْلِيلُهُ بِالْغَمَامِ فِي التِّيهِ. فَقَدْ تقدم ذكر حديث الغمامة التى رآها بحيرا تُظِلُّهُ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِهِ، وَهُوَ ابْنُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً صُحْبَةَ عَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ وَهُوَ قَادِمٌ إِلَى الشَّامِ فِي تِجَارَةٍ، وَهَذَا أَبْهَرُ مِنْ جِهَةِ أَنَّهُ كَانَ وَهُوَ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ، وَكَانَتِ الْغَمَامَةُ تُظِلُّهُ وَحْدَهُ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِهِ. فَهَذَا أَشَدُّ فِي الِاعْتِنَاءِ، وَأَظْهَرُ مِنْ غَمَامِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَغَيْرِهِمْ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٢٢٨.

د حضرت ابو طلحة رضي الله عنه په دعوت کې معمولي خوراک د اتيا (۸۰) کسانو د پاره کافي کيدل.

په يوه موقع معمولي خوراک يو لک (۱۰۰۰۰۰) کسانو له کافي کيدل.

يو پياله شوده (پۍ) ټولو اهلِ صفهٔ د پاره کافي کيدل. (۱)

۸ . حافظ ابو نعيم او ابن حامد رحمهما الله په دې موقع دا هم ليکلي چې د "مَن" او "سَلوٰی" نه هغه رِزق مراد دی چې بني اسرائيلو ته بغير د مُشقت او تکليف نه ورکولي شو، د دې په مقابله کې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مالِ غنيمت حلال کړې شوې و، چې دا د پيغمبر عليه السلام نه مخکې د بل هيچا د پاره حلال نه و. (۲)

همدا رنګې د نبي عليه السلام صحابهٔ ته هم په يو جِهادي سفر کې بِلا مُشقته داسې رِزق (عنبر ماهي) ملاؤ شوې و چې دوی درې سوه (۳۰۰) کسانو د دې ماهي نه پنځلس ۱۵ (يا دِيرش ۳۰) ورځې مسلسل خوراک کولو. دا واقعه په بخاري شريف او مسلم شريف کې ذکر ده. (۳)

---

(۱) نوټ: دا ټولې معجزې په مخکينی موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کې په تفصيل سره تيرې شوی، هلته يې اوګوره. ابو الشمس عفي عنه).

(۲) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي..... وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَلَمْ تُحَلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي..... صحيح مسلم كِتَابُ الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ رقم الحديث ۳ (۵۲۱)، صحيح البخاري كتاب الصلوة بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: جُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا رقم الحديث ۴۳۸.

(۳) عَنْ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا، يَقُولُ: بَعَثَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثَ مِائَةِ رَاكِبٍ، وَأَمِيرُنَا أَبُو عُبَيْدَةَ، نَرْصُدُ عِيرًا لِقُرَيْشٍ، فَأَصَابَنَا جُوعٌ شَدِيدٌ حَتَّى أَكَلْنَا الخَبَطَ، فَسُمِّيَ جَيْشَ الخَبَطِ، وَأَلْقَى البَحْرُ حُوتًا يُقَالُ لَهُ العَنْبَرُ، فَأَكَلْنَا نِصْفَ شَهْرٍ وَادَّهَنَّا بِوَدَكِهِ، حَتَّى صَلَحَتْ أَجْسَامُنَا. صحيح البخاري كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ البَحْرِ} رقم الحديث ۵۴۹۴، صحيح مسلم باب اباحة ميتات البحر، سنن ابي داؤد بابٌ في دواب البحر رقم الحديث ۳۸۴۰.

Scanned with CamScanner

نبي عليه السلام ته د حضرت داؤد عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وي

۱. که حضرت داؤد عليه السلام د ښکلي آواز واله وو نو زمونږ پيغمبر محمّد رسول الله صلى الله عليه وسلم هم د ښکلي آواز واله وو، د بخاري شريف حديث دی حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي:

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْعِشَاءِ " وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ " فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْ قِرَاءَةً مِنْهُ. (۱)

ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه د ماسخوتن په مانځه کې " وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ " سورت واوريد، نو ما تر اوسه د نبي عليه السلام نه ښائسته آواز او ښائسته قِرآت د بل هيچا نه ندې آوريدلی. (يعنی د پيغمبر ﷺ آواز او قِرآت ډير ښائسته وو).

۲. که چيرته د حضرت داؤد عليه السلام سره غرونو او مرغانو تسبيح ويله، نو د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په لاس مبارک کې هم کاڼو تسبيح ويلی. (۲)

کاڼو اونو او غرونو په پيغمبر عليه السلام سلام اچولی. (۳)

---

(۱) صحيح البخاري كتاب التوحيد بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ» رقم الحديث ۷۵۴۶، مشكوة المصابيح ۸۳۴ (۱۳) باب القراءة في الصلاة الفصل الاول.

(۲) دلائل النبوة للبيهقي ۶/ ۶۴، ۶۵، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(۳) عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا فِي بَعْضِ نَوَاحِيهَا فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُولُ: اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْمَنَاقِبِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ۶ رقم الحديث ۳۶۲۶؛ مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۱۹، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۴۲۳۸. وفي رواية: إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ. صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ فَضْلِ نَسَبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ النُّبُوَّةِ رقم الحديث ۲۲۷۷، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم ۵۸۵۳، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ۳۷۰۹.

د چيلۍ پخې غوښې نبي ﷺ ته د زهرو اطلاع ورکړې. (۱)

ځنګلي حيواناتو او جماداتو د رسول الله ﷺ د نبوت ګواهي ورکړې. (۲)

د پيغمبر ﷺ په موجودګۍ کې د خوراک نه د تسبيح آواز اوريدل شوی. (۳)،(۴)

لهذا د کاڼو او خوراک نه د تسبيح آواز راتلل. د غرونو نه د آواز راتلو په نسبت ډېر عجيب دی. ځکه په غرونو کې عام طور ددې والې وي چې ددې سره آواز ټکراوشي نو ددې نه آواز راأوځي ، لکه حضرت عبدالله بن جُبير رضي الله عنه چې کله دمدينې منورې آمير ؤ او ده

(۱) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : كَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ أَنَّ يَهُودِيَّةً. مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ سَمَّتْ شَاةً مَصْلِيَّةً ثُمَّ أَهْدَتْهَا لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعَ . فَأَكَلَ مِنْهَا . وَأَكَلَ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مَعَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ » . وَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ فَدَعَاهَا . فَقَالَ لَهَا « أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ ؟ » قَالَتِ الْيَهُودِيَّةُ : مَنْ أَخْبَرَكَ ؟ قَالَ « أَخْبَرَتْنِي هٰذِهِ فِي يَدِي » لِلذِّرَاعِ . قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذٰلِكَ ؟ » قَالَتْ : قُلْتُ : إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَضُرَّهُ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا اسْتَرَحْنَا مِنْهُ . فَعَفَا عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا ... سنن ابي داؤد كتاب الديات باب فِيمَنْ سَقَى رَجُلًا سَمًّا أَوْ أَطْعَمَهُ فَمَاتَ أَيُقَادُ مِنْهُ رقم الحديث ۴۵۱۰ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰۰۸ ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۳۱ .

وفي رواية كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ . المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحديث ۷۰۹۰ وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . الخصائص الكبرى ، واخرجه البيهقي وابونعيم .

(۲) د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي د کيکراونې ، د تجورې غنچک ، هوسۍ ، ليوه او نورو ډېرو شيانو ورکړې ، دا معجزې په تفصيل سره به مخکينی (د نبي عليه السلام معجزات) موضوع کې تيرې شوی . ابوالشمس عفي عنه

- عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الْإِسْلَامِ ۲ / ۱۹۴ رقم الحديث ۳۵۷۹ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۹۱۰ (۳۳)

(۴) وَأَمَّا تَسْبِيحُ الطَّيْرِ مَعَ دَاوُدَ عليه السلام فَتَسْبِيحُ الْجِبَالِ الصُّمِّ أَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ . وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي الْحَدِيثِ أَنَّ الْحَصَا سَبَّحَ فِي كَفِّ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ ابْنُ حَامِدٍ : وَهٰذَا حَدِيثٌ مَعْرُوفٌ مَشْهُورٌ . وَكَانَتِ الْأَحْجَارُ وَالْأَشْجَارُ وَالْمَدَرُ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... وَكَلَّمَهُ ذِرَاعُ الشَّاةِ الْمَسْمُومَةِ . وَأَعْلَمَهُ بِمَا فِيهِ مِنَ السُّمِّ . وَشَهِدَتْ بِنُبُوَّتِهِ الْحَيَوَانَاتُ الْإِنْسِيَّةُ وَالْوَحْشِيَّةُ . وَالْجَمَادَاتُ أَيْضًا . كَمَا تَقَدَّمَ بَسْطُ ذٰلِكَ كُلِّهِ . معجزات النبي ﷺ الْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۳۳۵ .

خطبه ويله نو د ابو قبيس او زرود د غر سره به چې کله دا آواز ټکراويده نو د دينه به يو قسم آواز پيدا کيده (البته د غر نه د تسبيح آواز راتلل د حضرت داؤد ﷺ معجزه وه). (١)

٣ . که د حضرت داؤد عليه السلام په لاس کې به أوسپنه بغير د أور ګرمولو نه نرمه وه او ده به ورنه زغرې جوړولې ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم هم د خندق کنستلو په موقع ډير غټ کانړي په دريم ګوذار سره داسې ذرې ذرې کړو چې ددې نه مخکې دا هيڅا نشو ماتولې . او په دې کې هيڅ شک نشته چې کانړي ذرې ذرې کيدل د أوسپنې د نرميدو نه ډير تعجبي دی ، ځکه أوسپنه په ګرمولو سره نرميږي خو کانړي په ګرمولو سره هم نه نرميږي . (٢)

حافظ ابونعيم اصبهاني رحمه الله ليکلي چې که د حضرت داؤد عليه السلام د پاره أوسپنه نرمه شوې وه نو زمونږ پيغمبر محمدٌ رسول الله صلى الله عليه وسلم ته هم کانړي او غټ غټ ګټان نرم شوي وو ، لکه د معراج په شپه باندې کانړي نبي ﷺ ته د آغګل شوي أوړو په شان نرم شوي ؤ ، او په هغې پورې يې خپل بُراق تړلي ؤ . (٣)

---

(١) وَلَا شَكَّ أَنَّ صُدُوْرَ التَّسْبِيْحِ مِنَ الْحَصَا الصِّغَارِ الصم الَّتِيْ لا تجاويف فيه أَعْجَبُ مِنْ صُدُوْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْجِبَالِ . لِمَا فِيْهَا مِنَ التَّجَاوِيْفِ وَالْكُهُوْفِ . فَإِنَّهَا وَمَا شَاكَلَهَا تردد صدى الأصوات العالية غالبا . كما قال عبد الله بن الزبير: كان إذا خطب وهو أمير المدينة بالحرم الشريف تجاوبه الجبال أبو قبيس و زرود . وَلٰكِنْ مِنْ غَيْرِ تَسْبِيْحٍ . فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنْ معجزات داود عليه السلام . ومع هذا كان تسبيح الْحَصَا فِيْ كَفِّ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِيْ بكرٍ وعمر وعثمان أعجب . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي داؤد عليه السلام ص ٢٢٦ .

(٢) وأَمَّا إِلَانَةُ الْحَدِيْدِ بِغَيْرِ نَارٍ كَمَا يَلِيْنُ الْعَجِيْنُ فِيْ يَدِهِ ..... وَالْمَقْصُوْدُ الْمُعْجِزُ فِيْ إِلَانَةِ الْحَدِيْدِ . وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي السِّيْرَةِ عِنْدَ ذِكْرِ حَفْرِ الْخَنْدَقِ ..... ثُمَّ السَّالَتِ الصَّخْرَةُ كأنها كثيب مِنَ الرمل . ولاشَكَّ أَنَّ انسيال الصخرة الَّتِيْ لَا تَنْفَعِلُ وَلَا بِالنَّارِ أَعْجَبُ من لين الحديد الذى إن أحمى .... وَحَاصِلُهُ أَنَّ الْحَدِيْدَ أَشَدُّ امْتِنَاعًا فِي السَّاعَةِ الرَّاهِنَةِ مِنَ الْحَجَرِ مَا لَمْ يُعَالَجْ فَإِذَا عُوْلِجَ إِنْفَعَلَ الْحَدِيْدُ وَلَا يَنْفَعِلُ الْحَجَرُ . وَاللهُ أَعْلَمُ . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي داؤد عليه السلام ص ٢٢٧ .

(٣) وَأَمَّا رَبْطُ الدَّابَّةِ فِي الْحَجَرِ فَصَحِيْحٌ . وَالَّذِيْ رَبَطَهَا جِبْرِيْلُ كَمَا هُوَ فِيْ صَحِيْحِ مسلم . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي داؤد عليه السلام ص ٢٢٨ .

Scanned with CamScanner

په احاديثو کې ددې تذکره شته. (١)

نبي عليه السلام ته د حضرت سليمان عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

١. حافظ ابونعيم ليکلي: که د حضرت سليمان عليه السلام د پاره هوا مُسخر کړې شوې وه چې دې هوا به دې د الله ﷻ په ملکونو کې ګرځول. د سهر په وخت به يې د يو مياشت په اندازه سفر کولو، او د ماښام په وخت به يې هم د يو مياشت په اندازه سفر کولو. (٢)

نو ددې په ځای باندې الله ﷻ زمونږ خوږ پيغمبر محمدٌ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم يوه عظيمه معجزه ورکړې وه، هغه دا چې د معراج په يوه شپه کې يې د مکې مکرّمې نه تر د بيتُ المقدس پورې د يو مياشت په فاصله سفر اوکړو، بيا د شپې د دريمې حصې نه په کم وخت کې يې د پنځوس زره (٥٠٠٠٠) کاله مسافت په اندازه د آسمانونو سفر اوکړو، هر هر آسمان ته به داخليدو، د هغې د عجائباتو مشاهده به يې کوله، د جنّت او جهنم ديدار يې اوکړو، د خپل اُمت اَعمال ورباندې پيش شو، انبياء کرامو او فرښتو ته يې امامت اوکړو.

لهذا دا ټول کارونه صِرف په يوه شپه کول ډيره لويه او عجيبه معجزه ده. (٣)

---

(١) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي اِنْتَهَيْتُ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَخَرَقَ جِبْرِيْلُ الصَّخْرَةَ بِإِصْبَعِهِ وَشَدَّ بِهَا الْبُرَاقَ. صحيح ابن حبان كتاب الاسراء ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ جِبْرِيلَ شَدَّ الْبُرَاقَ بِالصَّخْرَةِ عِنْدَ إِرَادَةِ الْإِسْرَاءِ رقم الحديث ٤٧، سنن الترمذي رقم الحديث ٣١٣٢.

(٢) لکه په دې آيتونو کې ددې تذکره شته: ﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ﴾ سورة الانبياء آية ٨١. بل ځای ذکر دي: ﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ﴾ سورة سبا آية ١٢.

(٣) قَالَ أَبُوْ نُعَيْمٍ: فَإِنْ قِيْلَ: فَإِنَّ سُلَيْمَانَ سُخِّرَتْ لَهُ الرِّيحُ فَسَارَتْ بِهِ فِي بِلَادِ اللهِ وَكَانَ غُدُوُّهَا شَهْرًا وَرَوَاحُهَا شَهْرًا. قِيْلَ: مَا أُعْطِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْظَمُ وَأَكْبَرُ. لِأَنَّهُ سَارَ فِي لَيْلَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ مَكَّةَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ مَسِيْرَةَ شَهْرٍ، وَعُرِجَ بِهِ فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ مَسِيْرَةَ خَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ، فِي أَقَلَّ مِنْ ثُلُثِ لَيْلَةٍ. فدخل السموات سَمَاءً سَمَاءً. وَرَأَى عَجَائِبَهَا، وَوَقَفَ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَعُرِضَ عَلَيْهِ أَعْمَالُ أُمَّتِهِ، وَصَلَّى بِالْأَنْبِيَاءِ وبملائكة السموات، واخترق في الحجب. وَهٰذَا كُلُّهُ فِي لَيْلَةٍ قَائِمًا أَكْبَرُ وَأَعْجَبُ. معجزات النبي ﷺ الْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٥٠.

همدارنګې الله ﷻ په ډیرو موقعو کې د نبي علیه السلام مدد د هوا په ذریعه کړی.

لکه: د غزوه أحزاب په باره کې الله تعالی فرمایي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴾ (١).

ترجمه: اې مومنانو! تاسو د الله ﷻ هغه نعمت رایاد کړئ کوم یې په تاسو باندې کړی. هغه دا چې کله په تاسو باندې (د غزوه خندق په موقع باندې د کافرانو) ډیرې لښکرې راغلی، نو موږ په دوی باندې (سخته تېزه) هوا راولیږله، او داسې (غیبي) لښکرې مو وربانډې راولیږلې چې تاسو هغه نه لیدلې، او تاسو چې څه کارونه کوئ په هغې باندې الله ﷻ بینا دی (یعنی دا ټول ګوري).

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

نُصِرْتُ بِالصَّبَا، وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ. (٢)

زما مدد په مشرقي هوا سره شوی، او عادیان د مغربي هوا په ذریعه هلاک شوي.

همدارنګې په ډیرو موقعو کې داسې شوي چې نبي علیه السلام به کله د باران د پاره دُعا اوکړه نو هوا د دوی د پاره داسې مُسخر وه چې دې هوا به وریځ د باران ورولو د پاره دغه ځای ته راښکله، او هلته به باران اوشو. (٣)

---

(١) سورة الأحزاب آية ٩.

(٢) صحيح البخاري، أبواب الاستسقاء، باب قول النبي صلى الله عليه وسلم نُصِرْتُ بِالصَّبَا رقم الحديث ١٠٣٥، ورقم ٣٢٠٥، ورقم ٤١٠٥، صحيح مسلم باب في ريح الصبا والدبور رقم الحديث ٩٠٠.

(نُصِرْتُ بِالصَّبَا) : هي الريح التي تهب من مشرق الشمس ونصرته بها صلى الله عليه وسلم كانت يوم الخندق إذا أرسلها الله تعالى على الأحزاب باردة في ليلة شاتية فقلعت خيامهم وأطفأت نيرانهم وقلبت قدورهم وكان ذلك سبب رجوعهم وانهزامهم. (الدَّبُورُ) هي الريح التي تهب من مغرب الشمس وبها كان هلاك قوم عاد كما قص علينا القرآن الكريم. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري.

(٣) وسخرت الرياح تسوق السحاب لإنزال المطر الذي امتن الله به حين استسقى رسول الله صلى الله عليه وسلم في غير ما موطن كما تقدم. معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي سليمان بن داود عليه السلام ص ٤٥٠.

۲ . ابن حامد رحمه الله په خپل کتاب کې ذکر کړي چې : که الله ﷻ د حضرت سلیمان علیه السلام د پاره شیطانان مُسخّر کړي وو چې دده د مرضی موافق به یې ده له قلعه ګانې، غټ غټ خانګونه او مضبوط دیګونه جوړول (۱) نو ده ي په عوض کې الله ﷻ د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مدد د پاره په ډیرو ځایونو کې فرښتې نازلې کړي . لکه : په غزوه بدر ، غزوه اُحد ، غزوه اَحزاب او غزوه حُنین کې .

او د فرښتو دا مدد د شیطانانو د تَسخیر نه ډیره اُوچته ، اَعلی او واضحه مُعجزه ده . (۲)

بل دا چې نبي علیه السلام ته هم په ډیرو موقعو کې په جِنّاتو او شیطانانو باندې هم قدرت حاصل شوی ، د بخاري شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

بیګاه شپه ناڅاپه ماته عِفرِیت جن ددې د پاره رابنکاره شو چې زما مونځ کټ کړي : فَأَمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ فَأَخَذْتُهُ . پس الله ﷻ ماته په هغه باندې قدرت راکړو ، ما هغه اُونیوه . ما اِراده اوکړه چې زه هغه د جُمات په ستنو کې یوې ستنې پورې اُوتړم ، ددې د پاره چې تاسو ټول دا اُوګورئ ، خو ماته د خپل ورور حضرت سلیمان علیه السلام دُعا رایاده شوه چې هغه دا دُعا کړې وه :

﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِيٓ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴾ . (۳)

(۱) لکه د سورة سبا په دې آیت کې الله ﷻ ددې تذکره کړې : ﴿ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَٰتٍ ﴾ . سورة سبا آية ۱۳ .

(۲) وَأَمَّا تَسْخِيرُ الشَّيَاطِينِ بَيْنَ يَدَيْهِ تَعْمَلُ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ ، فَقَدْ أَنْزَلَ اللهُ الْمَلَائِكَةَ الْمُقَرَّبِينَ لِنُصْرَةِ عَبْدِهِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَيْرِ مَا مَوْطِنٍ ، يَوْمَ أُحُدٍ وَبَدْرٍ ، وَيَوْمَ الأَحزاب ويوم حنين ، كما تقدم ذكرناه ذٰلِكَ مُفَصَّلًا فِي مَوَاضِعِهِ ، وَذٰلِكَ أَعْظَمُ وَأَبْهَرُ وأجل وأعلا مِنْ تَسْخِيرِ الشَّيَاطِينِ . وَقَدْ ذَكَرَ ذٰلِكَ ابْنُ حَامِدٍ فِي كِتَابِهِ . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي سليمان بن داود عليه السلام ، ص ۲۵۰ .

(۳) سورة ص آية ۳۵ .

ترجمه: اې زما ربه! زما لغزشونه معاف کړه، او ماته داسې بادشاهي راکړه چې (په دې زمانه کې) د ما نه پس بل هيچا ته حاصله نشي، بيشکه ته ډير زيات ورکوونکې (بخنه کوونکې) يې.

(نبي عليه السلام فرمايي) نو ما هغه (شيطان) ذليله پرېخود.[1]

د مسلم شريف په روايت کې ورسره دا هم ذکر دي، رسول الله ﷺ فرمايي:

ثُمَّ أَرَدْتُ أَخْذَهُ ، وَاللهِ لَوْلَا دَعْوَةُ أَخِينَا سُلَيْمَانَ لَأَصْبَحَ مُوْثَقًا يَلْعَبُ بِهِ وِلْدَانُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ.[2]

بيا ما د شيطان د نيولو اراده اوکړه، قسم په الله ﷻ، که چيرته زمونږ د ورور حضرت سليمان عليه السلام دُعا (رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا...) نه وى نو دې به د سهره پورې دلته تړل شوې وى او د اهلِ مدينې ماشومانو به دده سره لوبې کولې.

دغه رنګې اوس هم د رمضان المبارک د روژو په برکت په دې مياشت کې سرکشه شيطانان په زنځيرونو باندې تړلې شي، د بخاري شريف حديث دى، نبي ﷺ فرمايي:

إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَآءِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ.[3]

چې کله د رمضان المبارک مياشت راداخله شي نو د آسمان (يعنى د جنت) دروازې کلاؤ شي، او د جهنم دروازې بندې کړې شي، او سرکشه شيطانان په زنځيرونو اوتړلې شي.

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ عِفْرِيتًا مِنَ الْجِنِّ تَفَلَّتَ الْبَارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلَاتِي، فَأَمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ فَأَخَذْتُهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ عَلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ، فَذَكَرْتُ دَعْوَةَ أَخِي سُلَيْمَانَ ﴿ رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ﴾ فَرَدَدْتُهُ خَاسِئًا. صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: (وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ) رقم الحديث ٣٤٢٣.

(٢) صحيح مسلم كِتَابُ الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بَابُ جَوَازِ لَعْنِ الشَّيْطَانِ فِي أَثْنَاءِ الصَّلَاةِ، وَالتَّعَوُّذِ مِنْهُ ... رقم الحديث ٤٠ (٥٤٢)

(٣) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ هَلْ يُقَالُ رَمَضَانُ أَوْ شَهْرُ رَمَضَانَ رقم الحديث ١٨٩٩. وفي رواية: إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ. صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ١٠٧٩.

Scanned with CamScanner

دغه رنګې ډيرو ځناتو چې کله د نبي عليه السلام نه قرآن کريم واوريد نو هغوی ايمان راوړو ، د قرآن کريم په سورة الجنّ کې ددې تذکره شته .

همدغه رنګې په بخاري شريف کې هغه اوږده واقعه ذکر ده چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د زکوة په مال باندې حضرت ابوهريرة ﷺ مقرر کړې ؤ ، د شپې شيطان ددې نه غلا کوله نو حضرت ابوهريرة ﷺ هغه اونيوه (اوږده واقعه ده) .(۱)

همدا رنګې نبي عليه السلام د ځناتو او د دوی د ځاروو د خوراک د پاره شرعي حکم هم بيان کړی .

دا ټولې خبرې د شيطانانو د تسخير نه اهمې دي . (۲)

۳ . حافظ ابونعيم رحمه الله ليکلي : که حضرت سليمان عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې دې د مرغو او ميږيانو په خبرو باندې پوهيدو ، لکه په قرآن کريم کې ددې تذکره شته ، نو زمونږ پيغمبر محمدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته هم دغه شان بلکه ددې نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وی ، لکه :

د حيواناتو د نبي عليه السلام سره خبرې کول .

د ټجورې د اوچې ټنې نه د نبي عليه السلام د فِراق ، او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د ژړا آواز راتلل .

د پيغمبر عليه السلام په لاس مبارک کې د کاڼرو تسبيح ويل .

د نبي ﷺ په رابللو سره اونه او غُنچکه د ځپل ځای نه راتلل .

د چيلې د يخ شوي غوښې نه خبرداری " چې په ما کې زَهر ملاؤ شوي " .

د اونو او کاڼرو په نبي ﷺ باندې سلام اچول . (۳)

---

(۱) صحيح البخاري كتاب الوكالة باب إذا وكّل رجلا فترك الوكيل شيئا فأجازه الموكّل فهو جائز رقم الحديث ۲۳۱۱ .

(۲) وَشَرَعَ لَهُمْ مَا يَأْكُلُونَ وَمَا يَطْعَمُونَ دَوَابُّهُمْ . فَدَلَّ عَلَى أَنَّهُ بَيَّنَ لَهُمْ مَا هُوَ أَهَمُّ مِنْ ذٰلِكَ وَأَكْبَرُ . معجزات النبي ﷺ اللاتي بها أربى سليمان بن داود عليه السلام ص ۲۵۲ .

(۳) **نوټ** : دا هره معجزه د پوره تفصيل او معتمد حوالې سره په مخکينی موضوع (د نبي عليه السلام معجزات) کې تيره شوی . ابوالشمس على عنه

د نبي علیه السلام دا تولې معجزې د حضرت سلیمان علیه السلام سره د مرغو او میږیانو د خبرو کولو معجزې په شان دي ، بلکه د هغې نه هم ډیرې بلیغې دي ، ځکه د مرغو او میږیانو په نسبت د کاڼرې ، اونې او نورو جماداتو نه د سلام او تسبیح آواز راتلل ډیر عجیبه دي . (۱)

نبي علیه السلام ته د حضرت عیسی علیه السلام د معجزو نه بهترینې معجزې ورکړې شوې وې

۱ . که حضرت حضرت عیسیٰ علیه السلام ته د مړي ژوندي کولو معجزه ورکړې شوې وه نو دې په شان بلکه د دې نه بهتره نبي علیه السلام ته د استوانه حنانې معجزه ورکړې شوې وه ، چې د پیغمبر علیه السلام نه د فراق او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې اوچې تنې نه د ژړا ، چغو او سُورو آواز راوتو .

او دا د حضرت عیسیٰ علیه السلام د معجزې نه ډیره اوچته معجزه ده ، ځکه که حضرت عیسیٰ علیه السلام د الله جل جلاله په حکم مړي ژوندي کول نو دا په انساني لاش کې صرف د رُوح

---

(۱) قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ : فَإِنْ قِيلَ : سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَفْهَمُ كَلَامَ الطَّيْرِ وَالنَّمْلَةِ كَمَا قَالَ تَعَالَى : ﴿ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ ﴾ وقال: ﴿ حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ . فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا ﴾.
قِيلَ : قَدْ أُعْطِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذٰلِكَ وَأَكْثَرَ مِنْهُ . فَقَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُنَا لِكَلَامِ الْبَهَائِمِ ، وَالسِّبَاعِ ، وَحَنِينِ الْجِذْعِ ، وَرُغَاءِ الْبَعِيرِ ، وَكَلَامِ الشَّجَرِ ، وَتَسْبِيحِ الْحَصَا وَالْحَجَرِ .... قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا كان يسلم علي بمكة قبل أن أبعث، إني لأعرفه الآن . فَهٰذَا إِنْ كَانَ كَلَامًا مِمَّا يَلِيقُ بحاله ففهم عنه الرسول ذٰلِكَ فَهُوَ مِنْ هٰذَا الْقَبِيلِ وَأَبْلَغُ . لِأَنَّهُ جَمَادٌ بِالنِّسْبَةِ إِلَى الطَّيْرِ وَالنَّمْلِ، لِأَنَّهُمَا مِنَ الْحَيَوَانَاتِ ذَوَاتِ الْأَرْوَاحِ . وَإِنْ كَانَ سَلَامًا نُطْقِيًّا وَهُوَ الْأَظْهَرُ، فَهُوَ أَعْجَبُ مِنْ هٰذَا الْوَجْهِ أَيْضًا . كَمَا قَالَ عَلِيٌّ : خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ شِعَابِ مَكَّةَ فَمَا مَرَّ بِحَجَرٍ وَلَا شَجَرٍ وَلَا مَدَرٍ إِلَّا قَالَ : اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ . فَهٰذَا النُّطْقُ سَمِعَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۴۵۳ .

دوباره راوستل دي ، او د رُوح چونکه د بَدن سره د مخکې نه مناسبت هم شته ، نو که رُوح د بدن نه وتلې شي نو دوباره ورننوتلې هم شي ، ځکه دا يې خپل مَحَل دی .

ليکن د قجورې په اُوچه تَنه کې ژوند راتلل ، او بيا ددې نه د انسانانو بلکه د عاشقانو په شان اَفعال صادرېدل ډير عجيبه دي . (۱)

امام بيهقي رحمه الله د امام شافعي رحمه الله نه نقل کړي چې د نبي عليه السلام د فِراق په وجه د قجورې د اُوچ وَنه نه د ژړا آواز راتلل د حضرت عيسىٰ عليه السلام د اِحياءِ موتىٰ د معجزې نه ډيره اُوچته معجزه ده . ځکه که مړي ژوندي شي نو دا خپل سابقه حالت ته راواپس شي ، او اُوچ لرګي چونکه جَمادِ مَحض دی ، په دې کې خو د مخکې نه د ژوند هيڅ آثرات نه وو ، نو ددې نه د نبي عليه السلام د مفارقت او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د ژړا آواز راتلل ډير عجيبه دی . (۲)

همدغه رنګې د اُونو او غرونو نه د اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللهِ آواز راتلل ، د نبي عليه السلام په اِشارې سره د ېتانو راغورځېدل ، د دوی په مجلس کې د خوراک نه د تسبيح آواز راتلل ، د دوی په رابللو سره اُونه د خپل ځای نه راتلل او په اِشارې سره واپس خپل ځای ته تلل ، دا ټول د اِحياء موتى د معجزې نه کم ندي . (۳)

حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي چې زمونږ شيخ علامه ابن زملکاني رحمه الله فرمايلي : چې د حضرت عيسىٰ عليه السلام په معجزو کې لويه معجزه د مړي ژوندي کولو معجزه وه ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته هم همدغه شان د مړي ژوندي کولو معجزه ورکړې شوې وه .

دا معلومه خبره ده چې د جَماداتو (يعنى د بې رُوحه شيانو) ژوندي کول د مړي ژوندي کولو په نسبت ډير بليغ او ډير تعجبي دي .

---

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج ۱ ص ۱۶۹ .

(۲) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج ۳ ص ۴۷۳ .
همدغه شان خبره علامه ابن حجر رحمه الله هم د امام شافعي صاحب نه رانقل کړې ده . فتح الباري ۶/۶۹۸ ، نضرة النعيم ج ۱ ص ۳۵۰ معجزاته ودلائل نبوته .

(۳) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج ۳ ص ۴۷۳ .

Scanned with CamScanner

په ابوداؤد شريف او مشکوة شريف کې د نبي عليه السلام دا معجزه ذکر ده چې د چيلۍ وريتې شوې غوښې نبي ﷺ سره خبرې اوکړې چې په ما کې زهر ملاؤ شوي.(١)

اوس د وريتې شوې غوښې ژوندي کيدل، او ددې نه خبرې راوتل د مړې ژوندي کولو معجزې نه ډير بليغ او د تعجب نه ډک دي.

ځکه دا د مړ شوي حيوان صرف يو جُزء راژوندي کول دي، حالانکه باقي حيوان هماغه شان مړ ؤ، نو دا ډير تعجبي دي.

دويم دا چې ددې چيلۍ صرف يو جُزء داسې راژوندې شو چې په ده کې اِدراک او عقل هم ؤ (ځکه خو يې نبي عليه السلام ته د زهرو ملاويدو خبر ورکړو)، حالانکه چې کله دا چيلۍ ژوندۍ وه نو دې هلته عقل نه لرل، او نه يې خبرې کولې شوې.

علامه زملکاني رحمه الله ليکلي چې د نبي عليه السلام دا معجزه د حضرت ابراهيم عليه السلام د معجزې نه هم ډيره بليغه او لويه معجزه ده، په کومه کې چې الله ﷻ د ابراهيم عليه السلام په فرمائش باندې حلال شوي مرغان راژوندي کړي وو.(٢)

---

(١) ... قَالَ « أَخْبَرَتْنِي هَذِهِ فِي يَدِي » لِلذِّرَاعِ ... سنن ابي داؤد كتاب الديات بَابُ فِيمَنْ سَقَى رَجُلًا سَمًّا أَوْ أَطْعَمَهُ فَمَاتَ أَيُقَادُ مِنْهُ رقم الحديث ٤٥١٠، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٠٠٨، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣١

وفي رواية: كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ. المستدرك على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحديث ٧٠٩٠ وقال الحاكم هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. الخصائص الكبرى، و اخرجه البيهقي وابونعيم

(٢) وَقَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ ابْنُ الزَّمْلَكَانِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: وَأَمَّا مُعْجِزَاتُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَمِنْهَا إِحْيَاءُ الْمَوْتَى، وَلِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذَلِكَ كَثِيرٌ. وَإِحْيَاءُ الْجَمَادِ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْمَيِّتِ، وَقَدْ كَلَّمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعُ الْمَسْمُومَةُ. وَهَذَا الْإِحْيَاءُ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْإِنْسَانِ الْمَيِّتِ مِنْ وُجُوهٍ:

أَحَدُهَا: أَنَّهُ إِحياء جزءٍ من الحيوان دون بقيته، وَهَذَا مُعْجِزٌ لَوْ كَانَ مُتَّصِلًا بِالْبَدَنِ.

الثَّانِي: أَنَّهُ أَحْيَاهُ وَحْدَهُ مُنْفَصِلًا عَنْ بَقِيَّةِ أَجْزَاءِ ذَلِكَ الْحَيَوَانِ مَعَ مَوْتِ الْبَقِيَّةِ.

الثَّالِثُ: أَنَّهُ أَعَادَ عَلَيْهِ الْحَيَاةَ مَعَ الْإِدْرَاكِ وَالْعَقْلِ، وَلَمْ يَكُنْ هَذَا الْحَيَوَانُ يَعْقِلُ في حياته الَّذِي هُوَ جُزْؤُهُ مِمَّا يَتَكَلَّمُ. وَفِي هَذَا مَا هُوَ أَبْلَغُ مِنْ حَيَاةِ الطُّيُورِ الَّتِي أَحْيَاهَا اللهُ لِإِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي عيسى بن مريم عليه السلام ص ٤٥٥.

حافظ ابن کثیر رحمه الله فرمایي چې په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې د کاڼو سلام اچولو دا معجزه د حضرت عیسی علیه السلام د مړي ژوندي کولو معجزې نه هم بلیغه او کامله ده. ځکه په مړي کې خو مخکې رُوح وُ، لیکن په دې کاڼي کې خو قطعًا د مخکې نه رُوح نه وُ (نو د کاڼو نه د سلام آواز راتلل، او د کاڼو ژوندي کیدل ډیر تعجبي دي). (١)

د نبي ﷺ په لاس مُبارک باندې د وفات شوو کسانو راژوندي کیدل

همدارنګې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس مُبارک باندې د وفات شوو کسانو راژوندي کیدل هم په احادیثو کې ثابت دي.

یو څو واقعات درته د نمونې د پاره ذکر کوم:

١. امام بیهقي رحمه الله ذکر کړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم یو کس ته د اسلام دَعوت ورکړو، هغه ورته وویل:

لَا أُؤمِنُ بِكَ حَتَّى تُحْيِيَ لِي ابْنَتِي.

زه به اسلام هلته قبلوم چې ته زما هغه لور راژوندۍ کړې کومه چې څه لږ وخت مخکې وفات شوې.

نبي علیه السلام ورته وفرمایل: أَرِنِي قَبْرَهَا. ته ما ته د هغې قبر اُوښایه.

دې کس پیغمبر ﷺ هغې قبر ته بوتلو، نبي ﷺ د قبر سره اُودرید، څه یې وویل، نو هغه جینۍ د قبر نه رااُووته، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

(١) قُلْتُ: وَفِي حُلُولِ الْحَيَاةِ وَالْإِدْرَاكِ وَالْعَقْلِ فِي الْحَجَرِ الَّذِي كَانَ يُخَاطِبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسَّلَامِ عَلَيْهِ، كَمَا رُوِيَ فِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ، مِنَ الْمُعْجِزِ مَا هُوَ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْحَيَوَانِ فِي الْجُمْلَةِ، لِأَنَّهُ كَانَ مَحَلًّا لِلْحَيَاةِ فِي وَقْتٍ، بِخِلَافِ هٰذَا حَيْثُ لَا حَيَاةَ لَهُ بِالْكُلِّيَّةِ قَبْلَ ذٰلِكَ، وَكَذٰلِكَ تَسْلِيمُ الْأَحْجَارِ وَالْمَدَرِ عَلَيْهِ، وَكَذٰلِكَ الْأَشْجَارُ وَالْأَغْصَانُ وشهادتها بالرسالة، وحنين الجذع. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم. القول فيما أوتي عيسى ابن مريم عليه السلام ص ٢٥٥.

أَتُحِبِّينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى الدُّنْيَا ؟ آيا ته دوباره په دنيا كې (د مور او پلار سره) اوسيدل خوښوی ؟ هغې جواب وركړو : اې د الله رسوله ! د الله ﷻ قرب (نزديكت) ماته د مور او پلار نه ډير بهتر دى ، او ما آخرت د دُنيا نه بهتر موندلې دى . (١)

٢ . علامه زرقاني رحمه الله په شرح المواهب كې او علامه بيهقي رحمه الله په دلائل النبوة كې يوه واقعه رانقل كړى : حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې د انصارو يو ځوان وفات شو ، دده يوه بوډۍ مور وه چې په سترګو ړنده وه ، مونږ دده ځوان په مخ باندې كپړه واچوله ،(بوډۍ چې خبره شوه نو ډيره خفه شوه ، په ژړا شوه) مونږ دې بوډۍ ته تسلي وركړه ، دې پوښتنه اوكړه : آيا زما ځوى وفات شو ؟ مونږ ورته ووئيل : آو (وفات شو) ، دې بوډۍ د الله ﷻ نه دا دُعا اوغوښته :

اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عَلَى كُلِّ شِدَّةٍ فَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ .

---

(١) ويذكر ملا علي القاري في شرح الشفاء : رأيتُ الحديث في دلائل البيهقي صريحا في إحيائها حيث ذكر : أنّه صلّى الله عليه وسلم دَعَا رجلًا الى الاسلام . فقال : لا أومن بك حتى تحيي لي ابنتي . فقال صلّى الله عليه وسلم : « أرني قبرها » . فأراه إياه . فقال صلّى الله عليه وسلم : « فلانة » قالت : « لبيك وسعديك » فقال صلّى الله عليه وسلم « أَتُحِبِّينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى الدُّنْيَا ؟ » فقالت : « لا والله يا رسول الله إني وجدتُ جوارَ الله خيرًا لي من جوار أبوي ، ووجدت الآخرة خيرا من الدنيا » . زرقاني شرح مواهب ج٥ ص ١٨٢ ، قاضي عياض الشفاء ص ١٦٠ ، سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج٣ ص ٢٧٠ .

وفي رواية : عَنِ الْحَسَنِ الْبَصرِي أَنَّ رَجُلًا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ له أَنَّهُ طَرَحَ بُنَيَّةً لَهُ فِي وَادِي كَذَا . فَانْطَلَقَ مَعَهُ إِلَى الْوَادِي . وَنَادَاهَا بِاسْمِهَا يَا فُلَانَةُ ! أَجِيبِي بِإِذْنِ اللهِ . فَخَرَجَتْ وَهِيَ تَقُولُ : لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ . فَقَالَ لَهَا : إِنَّ أَبَوَيْكِ قَدْ أَسْلَمَا . فَإِنْ أَحْبَبْتِ أَنْ أَرُدَّكِ عَلَيْهِمَا . قَالَتْ : لَا حَاجَةَ لِي فِيهِمَا . وَجَدْتُ اللهَ خَيْرًا لِي مِنْهُمَا . الشفاء بتعريف حقوق المصطفى الباب الرابع فيما أظهره الله على يديه من المعجزات وشرفه به من الخصائص والكرامات الفصل العشرون إحياء الموتى في احياء الموتى وكلامهم وكلام الصبيان والمراضع وشهادتهم له بالنبوة صلّى الله عليه وسلم ٦١٣/١ .

اې الله ! تاته ښه معلومه ده چې ما خالصه ستا د رضا د پاره اسلام راوړی ، ښځي مي پريخي ، بيا مې خالصه ستا د رضا د پاره ستا پيغمبر (محمد ﷺ) طرف ته هجرت کړی ، او زه په دې اميد يم چې ته به په هره سختئ کې زما مدد کوي ، نو اې الله ! په ما باندې دا سخت مصيبت مه راوله . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي:

فَمَا بَرِحْنَا أَنْ كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ فَطَعِمَ وَطَعِمْنَا . (۱)

(۱) وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ شَابًّا مِنَ الْأَنْصَارِ تُوُفِّيَ ، وَلَهُ أُمٌّ عَجُوزٌ عَمْيَاءُ . فَسَجَّيْنَاهُ ، وَعَزَّيْنَاهَا فَقَالَتْ : مَاتَ ابْنِي؟ قُلْنَا : نَعَمْ . قَالَتْ : اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عَلَى كُلِّ شِدَّةٍ فَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ . فَمَا بَرِحْنَا أَنْ كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ فَطَعِمَ وَطَعِمْنَا . رواه ابن عدي وابن أبي الدنيا والبيهقي وأبو نعيم . شرح الزرقاني على المواهب اللدنية بالمنح المحمدية تابع المقصد الرابع: في معجزاته صلى الله عليه وسلم الدالة على ثبوت نبوته إبراء ذوي العاهات وإحياء الموتى وكلام الصبيان وشهادتهم له بالنبوة ۷/ ۹۷ ، الشفاء بتعريف حقوق المصطفى ، وحاشية الشمني فصل في إحياء الموتى وكلامهم وكلام الصبيان والمراضع وشهادتهم له بالنبوة صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۱/ ۳۲۰ .

امام بيهقي رحمه الله دا واقعه په دې الفاظو رانقل کړې : عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: عُدْنَا شَابًّا مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَعِنْدَهُ أُمٌّ لَهُ عَجُوزٌ عَمْيَاءُ . قَالَ : فَمَا بَرِحْنَا أَنْ فَاضَ ، يَعْنِي: مَاتَ ، وَمَدَدْنَا عَلَى وَجْهِهِ الثَّوْبَ ، وَقُلْنَا لِأُمِّهِ : يَا هٰذِهِ احْتَسِبِي مُصَابَكِ عِنْدَ اللهِ . قَالَتْ: « أَمَاتَ ابْنِي؟ » قُلْتُ: نَعَمْ . قَالَتْ: « اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عِنْدَ كُلِّ شَدِيدَةٍ فَلَا تَحْمِلْ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ الْيَوْمَ » . قَالَ أَنَسٌ: فَوَاللهِ مَا بَرِحْتُ حَتَّى كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ وَطَعِمَ وَطَعِمْنَا مَعَهُ . دلائل النبوة للبيهقي مخرجا بَابُ مَا جَاءَ فِي الْمُهَاجِرَةِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي أَحْيَا اللهُ تَعَالَى بِدُعَائِهَا وَلَدَهَا بَعْدَ مَا مَاتَ ۶/ ۵۰ .

علامه ابن کثير رحمه الله دا واقعه په دې الفاظو رانقل کړې : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ مَرِيضٌ يَعْقِلُ فَلَمْ نَبْرَحْ حَتَّى قُبِضَ ، فَبَسَطْنَا عَلَيْهِ ثَوْبَهُ وَسَجَّيْنَاهُ ، وَلَهُ أُمٌّ عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ . فَالْتَفَتَ إِلَيْهَا بَعْضُنَا وَقَالَ : يَا هٰذِهِ ! إِحْتَسِبِي مُصِيبَتَكِ عِنْدَ اللهِ . فَقَالَتْ : وَمَا ذَاكَ ؟ أَمَاتَ ابْنِي ؟ قُلْنَا نَعَمْ . قَالَتْ ؟ أَحَقٌّ مَا تَقُولُونَ ؟ قُلْنَا : نعم . فَمَدَّتْ يَدَهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى فَقَالَتْ : اَللّٰهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي أَسْلَمْتُ وَهَاجَرْتُ إِلَى رَسُولِكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عِنْدَ كُلِّ شِدَّةٍ وَرَخَاءٍ . فَلَا تُحَمِّلْنِي هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ الْيَوْمَ . قَالَ : فَكَشَفَ الرَّجُلُ عَنْ وَجْهِهِ وَقَعَدَ ، وَمَا بَرِحْنَا حَتَّى أَكَلْنَا مَعَهُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم القول فيما أوتي عيسى ابن مريم عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۳۵۶ .

په دي موقع باندي نبي کريم صلی الله عليه وسلم او مونږ اصحابِ صُفّه موجود وو چي ناڅاپه دا خوان راڅرګند شو ، د خپل مخ نه يي څادر لري کړو ، بيا مونږ او ده ټولو يو ځای خوراک اوکړو .

فائده : دا خوان ددي استغاثي او د نبي عليه السلام په برکت باندي راڅرګند شوي ؤ .

۳ . حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي : په غزوه خندق کي چي حضرت جابر ﷺ د چيلی بچي حلال کړي ؤ ، او زر (۱۰۰۰) کسانو دا په مړه خيټه اوخوړ (۱) ددي واقعي نه روستو حافظ محمد بن مُنذر رحمه الله په خپل کتاب " الغرائب والعجائب " کي په خپل سنَد سره دا روايت نقل کړی چي : د خوراک نه روستو رسولُ الله صلی الله عليه و سلم ددي چيلی د بچي دا هډوکي راجَمع کړه ، بيا يي د الله ﷻ نه (ددي د ژوندي کيدو) دُعا اوغوښته ، نو دا واپس د مخکيني په شان راژوندي شو ، بيا رسول الله ﷺ د چيلی دا بچي د حضرت جابر رضي الله عنه په کور کي پريخود (او ده ته يي حواله کړو) . (۲)

۴ . د نبي کريم صلی الله عليه وسلم شان خو دير لوي دی بلکه دير داسي واقعات موجود دي چي د دوی د يو اُمّتي په لاس باندي هم الله ﷻ د احياء موتی دا کرامت ښکاره کړی . حافظ ابن کثير رحمه الله د امام بيهقي په حواله دا واقعه رانقل کړی چي :

د يمن نه يو کس د جِهاد د پاره راغی ، په لاره کي ورته خپل خَر مړ شو ، دي پاڅيد ، آودس يي اوکړو ، بيا يي دوه رکعته مونځ اوکړو ، او دا دُعا يي اوکړه :

---

(۱) د غزوه خندق په موقع د حضرت جابر ﷺ د دَعوت واقعه په تفصيل سره په مخکيني موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کي تيره شوی . او په بخاري ، مسلم او مشکوة شريف کي ذکر ده . مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٨٧٧ ، صحيح البخاري رقم الحديث ٤١٠١ ، صحيح مسلم (٤١) ٢٠٣٩)

(۲) قُلْتُ : قَدْ ذَكَرْتُ فِي قِصَّة سخلة جَابِرٍ ﷺ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَكْلِ الْأَلْفِ مِنْهَا وَمِنْ قَلِيلِ شَعِيرٍ مَا تَقَدَّمَ . وَقَدْ أَوْرَدَ الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْمَعْرُوفُ بِشكر . فِي كِتَابِهِ الْغَرَائِبِ وَالْعَجَائِبِ بِسَنَدِهِ كَمَا سَبَقَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ عِظَامَهَا ثُمَّ دَعَا اللهَ تَعَالَى فَعَادَتْ كَمَا كَانَتْ . فَتَرَكَهَا فِي مَنْزِلِهِ . وَاللهُ أَعْلَمُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم القول فيما أوتي عيسى بن مريم عليه السلام ص ٣٥٨ .

اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدفنية مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ الْيَوْمَ مِنَّةً . أَطْلُبُ إِلَيْكَ الْيَوْمَ أَنْ تَبْعَثَ حِمَارِيْ.

اې الله! زه د دفنيه مقام نه راغلې يم ، خالصه ستا د رضا د پاره ستا په لاره کې جهاد کوم ، او زه دا ګواهي ورکوم چې ته مړي ژوندي کوې ، او ته به د قبرونو واله دوباره راژوندي کوې ، نو اې الله! ته په ما باندې د بل چا احسان مه راوړه (چې زه د بل چا محتاج شم) ، بلکه زه نن د تا نه سوال کوم چې زما خر ما له راژوندي کړه.

فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ . نو دده خر راپاڅيد (راژوندي شو) خپل غوږونه يې څنډل .

امام بيهقي رحمه الله ددې واقعې نه روستو ذکر کړي :

هٰذَا إِسْنَادٌ صَحِيْحٌ ، وَمِثْلُ هٰذَا يَكُوْنُ كَرَامَةً لِصَاحِبِ الشَّرِيْعَةِ . (١)

ددې واقعې سَنَد صحيح دی ، او دغه شان د وَلي کرامات د پيغمبر معجزه وي (ځکه وَلي ته دا کرامت د نبي عليه السلام د اِطاعت په وجه نصيبه شوې وي ، لهذا دا هم د پيغمبر عليه السلام معجزه شوه) .

همدا واقعه او داسې نورې ډير واقعات ابن ابی الدّنيا په خپل کتاب " مَنْ عَاشَ بَعْدَ الْمَوْتِ " کې هم رانقل کړي . (٢)

---

(١) أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنَ الْيَمَنِ . فَلَمَّا كَانَ بِبَعْضِ الطَّرِيْقِ نَفَقَ حِمَارُهُ . فَقَامَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدفنية مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ الْيَوْمَ مِنَّةً . أَطْلُبُ إِلَيْكَ الْيَوْمَ أَنْ تَبْعَثَ حِمَارِيْ . فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ . معجزات النبي صلی الله عليه وسلم عودة الحياة للموتى ص ١٨١ .

(٢) ابن ابی الدنيا دا واقعه داسې رانقل کړی ؛ أَنَّ قَوْمًا أَقْبَلُوْا مِنَ الْيَمَنِ مُتَطَوِّعِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . فَنَفَقَ حِمَارُ رَجُلٍ مِنْهُمْ . فَأَرَادُوْا أَنْ يَنْطَلِقَ مَعَهُمْ فَأَبَى . فَقَامَ فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى . ثُمَّ قَالَ : « اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدثينة مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَإِنِّيْ أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ . فَلَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ مِنَّةً . وَإِنِّيْ أَطْلُبُ إِلَيْكَ أَنْ تَبْعَثَ لِيْ حِمَارِيْ . ثُمَّ قَامَ إِلَى الْحِمَارِ فَضَرَبَهُ . فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ فَأَسْرَجَهُ وَأَلْجَمَهُ . ثُمَّ رَكِبَهُ فَأَجْرَاهُ . فَلَحِقَ بِأَصْحَابِهِ » فَقَالُوْا : مَا شَأْنُكَ ؟ قَالَ : « شَأْنِيْ أَنَّ اللهَ بَعَثَ لِيْ حِمَارِيْ » قَالَ الشَّعْبِيُّ : « فَأَنَا رَأَيْتُ الْحِمَارَ بِيْعَ أَوْ يُبَاعُ بِالْكُنَاسَةِ » . من عاش بعد الموت لابن ابی الدنيا ص ٢٩ رقم الواقعه ٢٩ . معجزات النبي صلی الله عليه وسلم عودة الحياة للموتى ص ١٨١ .

Scanned with CamScanner

نوټ : دا واقعه د حضرت عُمر رضي الله عنه په دَورِ خلافت کې پېښه شوې وه ، او ددې خَر د مالک نوم نباته بن يزيد وُ .

د نبي ﷺ په دُعا سره پيدائشي ړُوند او لاعلاجه مرضونو واله مريضان ښه کيدل

که د حضرت عيسى عليه السلام په دُعا سره پيدائشي ړُوند يا د برګي مرض واله ښه کيده نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته هم دا معجزه ورکړې شوې وه .

ددې يو څو نمونې درته ذکر کوم :

۱. د نبي ﷺ د دُعا په برکت د ړُوند دواړه سترګې بينا شوې :

په مسند احمد ، ترمذي ، ابن ماجه او د آحاديثو په نورو کتابونو کې دا واقعه په تفصيل سره ذکر ده چې : يو نابينا کس رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى او ورته وې ويل :

اُدْعُ اللهَ أَنْ يُعَافِيَنِيْ . اې د الله رسوله ! زما د پاره د الله ﷻ نه دُعا اوغواړه چې هغه ماصحيح سالِم کړي ، يعنى زما دواړه سترګې بينا کړي .

نبي ﷺ ورته وفرمايل : إِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُ ذٰلِكَ . فَهُوَ أَفْضَلُ لِآخِرَتِكَ . وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ که ستا خوښه وي نو د تادې نه کار مه آخله ، دا روستو کړه ، ځکه دا ستا د آخرت د پاره بهتره ده ، او که ستا خوښه وي نو زه به ستا د صِحت (يعنى د سترګو د ړُوغوالي) د پاره دُعا اوکړم .

هغه نابينا ورته ووېل : تاسو زما د پاره د الله ﷻ نه دُعا اوغواړئ (چې زما سترګې بينا کړي) ، رسول الله ﷺ ورته حکم اوکړو چې اُودس اوکړه ، بيا دوه رکعته مونځ اوکړه ، بيا دا دُعا اوغواړه : اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ . يَا مُحَمَّدُ إِنِّيْ أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلىٰ رَبِّيْ فِيْ حَاجَتِيْ هٰذِهٖ فَتَقْضِيْ . وَتُشَفِّعُنِيْ فِيْهِ . وَتُشَفِّعُهُ فِيَّ .

اې الله ! زه د تا نه سوال کوم ، او تا ته ستا د پيغمبر محمد صلى الله عليه وسلم په ذريعه درمتوجه کيږم ، کوم چې د رَحمت پيغمبر دى ، اې محمد ! زه خپل رب ته په دې خپل حاجت

کې تاسو وسیله کوم ، اې الله ﷻ زما دا حاجت پوره کړه ، په دې کې زما دا شفاعت (دُعا) قبول کړه ، او د نبي ﷺ شفاعت زما په حق کې قبول کړه .

دې نابینا کس مسلسل دا دُعا کوله ، نو الله ﷻ ده ته شِفاء ورکړه ، او دواړه سترګې یې بینا شوې . (۱)

دا واقعه امام بیهقي او حاکم هم رانقل کړې ، عثمان بن حُنَیف فرمایي :

فَوَاللهِ مَا تَفَرَّقْنَا وَلَا طَالَ الحَدِيثُ حَتَّى دَخَلَ الرَّجُلُ وَكَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ ضُرٌّ قَطُّ . (۲)

قَسَم په الله ، موږ تر اُوسه خواره شوي نه وو ، او نه زموږ خبرې اُوږدې شوې وې چې دا نابِینا کس راننوت او داسې روغ شوې وُ ګویا چې دې د سره چیرته رُوند شوې نه وُ .

---

(۱) عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللهِ ! اُدْعُ اللهَ أَنْ يُعَافِيَنِي فَقَالَ : « إِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُ ذٰلِكَ ، فَهُوَ أَفْضَلُ لِآخِرَتِكَ ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ » . قَالَ : لَا بَلْ اُدْعُ اللهَ لِي . فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ ، وَأَنْ يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ ، وَأَنْ يَدْعُوَ بِهٰذَا الدُّعَاءِ : اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هٰذِهِ فَتَقْضِي ، وَتُشَفِّعُنِي فِيهِ ، وَتُشَفِّعُهُ فِيَّ . قَالَ : فَكَانَ يَقُولُ هٰذَا مِرَارًا . ثُمَّ قَالَ بَعْدُ : أَحْسِبُ أَنَّ فِيهَا : أَنْ تُشَفِّعَنِي فِيهِ . قَالَ : فَفَعَلَ الرَّجُلُ ، فَبَرَأَ . مسند احمد مُسْنَدُ الشَّامِيِّينَ حَدِيثُ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ۲۸/۴۸۰ رقم الحديث ۱۷۲۴۱ ورقم الحديث ۱۷۲۴۰ ، سنن الترمذي أَبْوَابُ الدَّعَوَاتِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ۱۱۹ رقم الحديث ۳۵۷۸ ، سنن ابن ماجه كِتَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ وَالسُّنَّةِ فِيهَا بَابُ مَا جَاءَ فِي صَلَاةِ الحَاجَةِ رقم الحديث ۱۳۸۵ معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير قِصَّةُ الأَعْمَى الَّذِي رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ بَصَرَهُ بِدُعَاءِ الرَّسُولِ ص ۲۶۳ ، وص ۱۹۵ من معجزات الشفاء رد بصر الأعمى بدعاء علمه إياه .

(۲) عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَاءَهُ رَجُلٌ ضَرِيرٌ فَشَكَا إِلَيْهِ ذَهَابَ بَصَرِهِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَيْسَ لِي قَائِدٌ وَقَدْ شَقَّ عَلَيَّ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اِئْتِ المِيضَأَةَ فَتَوَضَّأْ ، ثُمَّ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ قُلْ : اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ ، يَا مُحَمَّدُ ، إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فَيُجَلِّي لِي بَصَرِي ، اَللّٰهُمَّ شَفِّعْهُ فِيَّ وَشَفِّعْنِي فِي نَفْسِي . قَالَ عُثْمَانُ : فَوَاللهِ مَا تَفَرَّقْنَا وَلَا طَالَ الحَدِيثُ حَتَّى دَخَلَ الرَّجُلُ وَكَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ ضُرٌّ قَطُّ . دلائل النبوة للبيهقي ۶/۱۶۷ بَابُ مَا فِي تَعْلِيمِهِ الضَّرِيرَ مَا كَانَ فِيهِ شِفَاؤُهُ حِينَ لَمْ يَصْبِرْ ، وَمَا ظَهَرَ فِي ذٰلِكَ مِنْ آثَارِ النُّبُوَّةِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير قِصَّةُ الأَعْمَى الَّذِي رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ بَصَرَهُ بِدُعَاءِ الرَّسُولِ ص ۲۶۳ . هيثمي مجمع الزوائد ۲/۲۷۹ ، وكذا رواه الطبراني وقال الطبراني : هذا حديث صحيح ، عمل اليوم والليل للنسائي رقم الحديث ۶۶۰ و رقم ۶۵۸ ، صحيح ابن خزيمه رقم الحديث ۱۲۱۹ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۱۸۰ .

٢. د نبي ﷺ په دَمولو سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل :

په يوه موقع باندې نبي عليه السلام ته يو کس راغی چې د سترګو نظر يې ختم شوی وُ

فَنَفَثَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ عَيْنَيْهِ فَأَبْصَرَ .

نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دده په سترګو دَم واچول نوبينا شو . (دواړه سترګې يې روغې شوې ، ليدل يې پرې کولې شو) .

راوي د حديث وايي چې :

فَرَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَيُدْخِلُ الْخَيْطَ فِي الْإِبْرَةِ وإنه لابن ثمانين سنة . (١)

ما دا کس اُوليده چې د اَتيا کالو په عُمر کې يبا هم په ستَن کې تار اَچولې شو .

٣. د نبي ﷺ په برکت بهَر راوتلې سترګه واپس جوړه شوه

امام بيهقي رحمه الله او نورو د سِيرت علماؤ ذکر کړي : چې په غزوه اُحد کې کله د حضرت قتادة بن نعمان رضي الله عنه سترګه (په غشي اُولګيده ، بهَر رااُووته ، اوبه) مَخ رااُوبهيده (يعنی مکمل ختمه شوه) ، نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دا په خپل لاس باندې رااخيسته او واپس يې په خپل ځاى کې ورله کيښوده ، نو بالکل صحيح شوه ، ده وربانديې ليدل کولې شو ، بلکه د هغه بلې سترګې نه هم ډيره بهتره او ښائسته شوه . (٢)

۴. د نبي ﷺ په لاړو مبارکو سره خوږ سترګې ښه کيدل

په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا واقعه په تفصيل سره ذکر ده چې په غزوه خيبر کې د حضرت علي رضي الله عنه سترګې خوږې وې :

---

(١) رواه البيهقي ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ، ص ٣٦٥ قصة أخرى في شفاء رجل من العمى .

(٢) وَأَمَّا إِبْرَاءُ عِيْسَى الْأَكْمَهَ وَهُوَ الَّذِيْ يُوْلَدُ أَعْمَى ، وَقِيْلَ وهو الَّذِيْ لَا يُبْصِرُ فِي النَّهَارِ وَيُبْصِرُ فِي اللَّيْلِ . وَقِيْلَ: غَيْرُ ذٰلِكَ كَمَا بَسَطْنَا ذٰلِكَ فِي التَّفْسِيْرِ . وَالْأَبْرَصَ الَّذِيْ بِهِ بَهَقٌ. فَقَدْ رَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ عَيْنَ قَتَادَةَ بْنِ النُّعْمَانِ رضي الله عنه إِلٰى مَوْضِعِهَا بَعْدَ مَا سَالَتْ عَلٰى خَدِّهِ . فَأَخَذَهَا فِيْ كفه الكريم وأعادها إلى مقرها فاستمرت بِحَالِهَا وَبَصَرِهَا. وَكَانَتْ أَحْسَنَ عَيْنَيْهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٣٦٠ .

Scanned with CamScanner

فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ. فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ. (١)

نو رسولُ الله ﷺ ورله په کې خپلې لاړې پورې کړې نو په هماغه وخت د دوی سترګې داسې ښه شوې ګویا چې په دې کې هيڅ تکليف نه وُ. (او بيا ددې نه پس ټول عُمر دده په سترګو کې دَرد نه وُ راغلی).

د نبي ﷺ په برکت نور لاعلاجه مرضونه ښه کيدل

بهر حال، که د حضرت عيسى ﷺ په دُعا سره لاَعلاجه مرضونه ښه کيدل نو د رسولُ الله ﷺ په دُعا او برکت سره هم ډير لاَعلاجه مرضونه او تکليفونه ښه شوي، لکه:

١. د حضرت عبدالله بن عتيک ﷺ خپه مکمل ماته شوې وه ليکن چې رسولُ الله ﷺ په دې خپه باندې لاس مبارک راښکود نو خپه يې مکمل ښه شوه. (٢)

٢. په غزوه خيبر کې د حضرت سلمه بن اکوع ﷺ خپه سخته زخمي شوه، نبي ﷺ درې پيرې دَم کړه نو مکمل صحيح شوه. (٣)

---

(١) عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: يَوْمَ خَيْبَرَ: « لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ ». فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى. فَغَدَوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى. فَقَالَ: « أَيْنَ عَلِيٌّ؟ » فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ. فَأَمَرَ. فَدُعِيَ لَهُ. فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ. فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ.
.... صحيح البخاري رقم الحديث ٢٩٤٢ ورقم ٣٠٠٩، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٥٨١٨، ٥٨٧٧، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ٣٦٥، دلائل النبوة للبيهقي ٤/ ٢١١، ٢١٢.

(٢) ...... فَانْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ. فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي. فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ. فَقَالَ: « ابْسُطْ رِجْلَكَ ». فَبَسَطْتُ رِجْلِي. فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ. رواه البخاري. مشكوة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث (٩) ٥٨٧٦.

(٣) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ. قَالَ: رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ فِي سَاقِ سَلَمَةَ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا مُسْلِمٍ! مَا هَذِهِ الضَّرْبَةُ؟ فَقَالَ: هَذِهِ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ. فَقَالَ النَّاسُ: أُصِيبَ سَلَمَةُ. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ. فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ ». صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة خيبر رقم الحديث ٤٢٠٦، صحيح ابن حبان ذكر برء رجل سلمة بن الاكوع من الضربة التي اصابتها ... رقم الحديث ٦٥١٠، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٨٦.

۳ . د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه د پاره نبي ﷺ د مرض نه د شفاء دُعا اوکړه ، او دې مکمل ښه شو .

۴ . د نبي ﷺ په دَمولو سره هغه ماشوم مکمل روغ شو په کوم چې د لیونتوب او جِناتو اثر ؤ . (۱)

۵ . د نبي ﷺ په دُعا سره د اَهلِ مدینې نه د تبې (بخار) بیماري ختمه شوه . (۲)

٦ . نبي ﷺ د محمد بن حاطب رضي الله عنه په سوَزېدلي څپه باندې خپل لاس مبارک راښکوه نو په هماغه ساعت ښه شوه . (۳)

ددې نه علاوه نور ډېر بې شماره مثالونه موجود دي چې د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په دُعا او دَمولو سره لاَعِلاجه بیماران ښه شوي . (که هغه ټول واقعات رانقل کړم نو بیا موضوع ډیره اوږدیږي) .

د ابومسلم خولاني په دُعا سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم خو یو عظیم پیغمبر ؤ ، بلکه د دوی یو اُمتي ته هم الله ﷻ دا کرامت ورکړې ؤ چې دده په دُعا سره د سترګو تللې نظر واپس راغلی .

ابن ابي الدنیا په خپل کتاب " مجابوا الدعوة " کې د ابومسلم خولاني رحمه الله اُورېده واقعه رانقل کړې چې دده په دُعا سره د یوې زنانه د سترګو تللي نظر واپس راغی . (۴)

او دا ښکاره خبره ده چې د ولي کرامت د پیغمبر معجزه وي ، ځکه ولي ته دا کمال د خپل پیغمبر په اِتباع نصیبه شوې وي .

---

(۱) قَالَ ثُمَّ سِرْنَا فَمَرَرْنَا بِمَاءٍ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ بِابْنٍ لَهَا ، بِهِ جِنَّةٌ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْخِرِهِ فَقَالَ : اُخْرُجْ إِنِّي مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ . قَالَ ثُمَّ سِرْنَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ سَفَرِنَا مَرَرْنَا بِذَلِكَ الْمَاءِ ، فَسَأَلَهَا عَنِ الصَّبِيِّ . فَقَالَتْ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . رَوَاهُ البغوي في شرح السنة كتاب الفضائل باب علامات النبوة رقم الحديث ۳۷۱۸ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۲۲ .

(۲) رواه البخاري ومسلم .

(۳) دلائل النبوة للبيهقي ۱۲۳/٦ ، سنن النسائي كتاب الطب ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ۳٦۵ .

(۴) مجابوا الدعوة للحافظ ابن ابي الدنيا ص ۱۱۲ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۳٦٦ .

خلاصه دا چې د مختلفو احاديثو او واقعاتو نه دا خبره معلومه شوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته هم د اِحياء موتٰی او لاَعلاجه مرضونو نه د شفاء معجزه ورکړې شوې وه ، دا قِسمه معجزې د احاديثو په کتابونو کې ذِکر دي ، بيا خاصکر دا قِسمه معجزې قاضي عياض رحمه الله په "شِفاء" کې ، مُلا علي قاري رحمه الله په "شرحه د شِفاء" کې ، علامه زرقاني رحمه الله په "شرح المواهب" کې ، او علامه قرطبي رحمه الله په خپل کتاب "التذکرة" کې په تفصيل سره ذکر کړي. (۱)

د غونډ تقرير خلاصه :

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې مخکيني ټولو پيغمبرانو ته چې الله ﷻ کومې معجزې او کوم کمالات ورکړي وو نو د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترې زمونږ خوږ پيغمبر سَردارِ دُوجهان محمدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته هم ورکړي وو.

دا خو درته ما صِرف د يو څو اَنبياء کرامو د معجزو او کمالاتو سره د نبي عليه السلام د معجزو او کمالاتو موازنه اوکړه ، که د هر پيغمبر معجزات او کمالات رانقل کړم ، او بيا د هغې سره د نبي کريم ﷺ د معجزاتو موازنه اوکړم نو بيا دا موضوع ډيره اُوديږي ، لهذا صرف په همدې باندې اِکتفاء کوم.

د معجزاتو بيانولو فائده :

د معجزاتو په بيانولو کې فائده داده چې کله يو مسلمان د خپل پيغمبر "محمدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم " دا معجزات واوري ، او دا ورته معلومه شي چې الله ﷻ مخکيني پيغمبرانو ته چې کوم قِسمه معجزې ورکړې وې د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترې يې زمونږ پيغمبر محمدٌ رّسول الله ﷺ ته هم ورکړي وې نو په دې سره د ده اِيمان نور هم قوي کيږي ، په زړه کې يې د خپل پيغمبر سره مِينه پيدا کيږي ، او بيا ورته د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په اَقوالو ، اَفعالو او سُنتو باندې د عمل کولو توفيق هم نصيبه کيږي.

---

(۱) شرح شفاء ملاعلي قاري ج۱ ص۳۶۳ ، زرقاني شرح مواهب ج۵ ص۱۸۲ ، سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج۳ ص۳۶۹.

دُعا

الله تعالی دې زمونږ په زړونو کې د خپل پیغمبر محمّد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مینه او محبت پیدا کړي ، پروردِگارِ عالم دې مونږ ته په هر کار کې د هغوی اِتباع رانصیبه کړي ، خالِقِ کائنات دې مونږ ته د هغوی په هر سُنت باندې د عمل کولو توفیق راکړي ، او رَبِ لایَزال دې د قیامت په هغه سخته ورځ کې مونږ ته د هغوی قُرب او شفاعت رانصیب کړي .

آمِیْن یَارَبَّ الْعَالَمِیْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حلال و حرام، جائز او ناجائز متعلق یو څو ضروري فقهي مسائل:

نوټ: د مخکیني پنځه واړه موضوع ګانو ﴿یعنی: په اسلام کې د حلال کسب اهمیت او فوائد، د حلال خوراک اهمیت او فواید، د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات، د مُشتبه شیانو نه ځان ساتل، د سُود خوړلو سزاګانې او نقصانات﴾ متعلق درته یو څو ضروري فقهي مسائل ذکر کوم، مُقرّرین حضرات د وخت او مُوقع مناسب ددې مسائلو نه هم د ځان د پاره انتخاب کولې شي، چې د تقریر په دَوران یا آخر کې یې بیان کړي.

نفسِ مسئله مې په پښتو ژبه کې واضحه لیکلی، البته د علماؤ د فائدې په خاطر مې د فتاوٰ نه د عربي عبارات هم بغیر د ترجمې نه رانقل کړي.

ابوالشمس عفي عنه

بې کاره څیز د اعلی څیز سره یو ځای کول . او بیا د اعلی څیز په قیمت خرڅول ناجائز دي

که یو کس بې کاره څیز د اَعلی څیز سره یو ځای کړي او بیا دا د اَعلی څیز په قیمت خرڅوي ، یا دا د کمزوري څیز عیب پټولو د پاره مِلاوَټ کوي نو دا کار ناجائز دی ، ځکه دا دُهوکه ده ، او په احادیثو مبارکه ؤ کې په دُهوکه کولو سخت وعید راغلی .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا، فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا . فَقَالَ : « مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟ » قَالَ : أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ: « أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ . مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّيْ » . (١)

د میخې د شودو (پیو) سره د غوا شوده مِلاوول او خرڅول

که یو دُکاندار د میخو د شودو سره د غوا شوده یو ځای کوي او بیا یې د میخې د شودو په نوم خرڅوي نو دا ناجائز او دُهوکه ده (ځکه د میخې شوده ګران دي او د غوا اَرزان دي) لهذا که اخیستونکي ته دا معلومه نه وي نو دا سې مِلاوَټ کول سخته دُهوکه ده ، او په احادیثو کې د دې نه سخته منع راغلی . (٢)

د عیب دار څیز خرڅول

د عیب دار څیز عیب پټول او خرڅول ناجائز دي ، البته که عیب ورته اُوښایي او بیا یې یو کس آخلي او هغه وریاندې خبر وي نو بیا جائز دي ، مثلا نن صبا د دُکاندار سره مختلف قِسمه غنم وي ، او د هر قِسمه غنمو ځانله ځانله قیمت وي ، او س که یو دُکاندار دا مختلف قِسمه غنم ګډ کړي او د اَعلی غنمو په نرخ یې خرڅوي نو دا ناجائز دي ، خو که دُکاندار اخیستونکي ته ووایي چې دا غنم ما ښه او خراب یو ځای کړي او د دې په مناسب قیمت یې

---

(١) صحيح مسلم رقم الحديث ١٠٢ كتاب الإيمان باب قول النبي صلى الله عليه وسلم « من غشنا فليس منا » . فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب دامت بركاتهم العالية ج ٧ كتاب البيوع ص ١٨٨ .

(٢) فتاوى عثمانيه ج ٧ كتاب البيوع ص ٢٣٣ .

Scanned with CamScanner

خرڅوم ، او اخيستونكي ته معلومه هم وي چې دا مختلف قسمه غنم يو ځاى شوي دي نو دا بيا جائز دي . (١)

بل دا چې په بيع كې دا ضروري ده چې مَبيعه دې مالِ مُتقوّم وي ، او عيب خو يو خارجي څيز دى ، لهذا عيب دار څيز خرڅول جائز دي خو چې د خرڅولو په وخت يې عيب پټ نه كړي . (٢)

بَيعه په شرط د " بَراءَت مِنَ العُيُوب " صحيح ده

كه يو كس د يو څيز خرڅولو په وخت اخيستونكي ته ووايي چې : " دا څيز اوس اُوګوره روستو زه ددې ذِمه وار نه يم ، يا داووايي چې : زه ددې د يو عيب ذِمه وار هم نه يم " نو دا بيع صحيح ده ، ځكه په شريعت كې د بَيع بِشَرط بَراءَت مِنَ الْعُيُوْب اجازت شته چې بائع د ټولو عيبونو نه د براءَت اعلان اوكړي . (٣)

په قرض باندې يو شى ګران خرڅول جائز دي

كه يو كس يو څيز په نَقدو باندې په كم قيمت خرڅوي او په قرضو يې ګران خرڅوي نو دا

---

(١) قال العلامة الحصكفي رحمه الله : لَا يَحِلُّ كِتْمَانُ الْعَيْبِ فِي مَبِيعٍ أَوْ ثَمَنٍ لِأَنَّ الْغِشَّ حَرَامٌ . رد المحتار على الدر المختار ج٥ ص ٤٧ كتاب البيوع باب خيار العيب . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٨٥ .

(٢) عن زيد بن ثابت انه قال : من باع غلاما بالبراءة فهو بريء من كل عيب وكذلك ... اعلاء السنن ج ١٤ ص ٩٢ باب البيع بالبراءة من كل عيب .

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : وإذا اطلع المشتري على عيب في المبيع فهو بالخيار ، إن شاء أخذه بجميع الثمن وإن شاء ردّه . الهداية ج٣ ص ٢٣ باب خيار العيب ، ومثله في رد المحتار ج٤ ص ١٠٠٠ باب خيار العيب . فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٣٠ .

(٣) قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (وَصَحَّ الْبَيْعُ بِشَرْطِ الْبَرَاءَةِ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ وَإِنْ لَمْ يُسَمِّ) خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ لِأَنَّ الْبَرَاءَةَ عَنِ الْحُقُوقِ الْمَجْهُولَةِ لَا تَصِحُّ عِنْدَهُ وَتَصِحُّ عِنْدَنَا لِعَدَمِ إفْضَائِهِ إلَى الْمُنَازَعَةِ (وَيَدْخُلُ فِيهِ الْمَوْجُودُ وَالْحَادِثُ) بَعْدَ الْعَقْدِ (قَبْلَ الْقَبْضِ فَلَا يَرُدُّ بِعَيْبٍ) . بأن قال : بعتك هذا العبد على أني بريء من كل عيب . رد المحتار على الدر المختار ج٥ ص ٤٧ كتاب البيوع باب خيار العيب ، تنقيح الفتاوى الحامدية ج٣ ٢٧٣ جواب السؤال باب خيار الرؤية ، ومثله في شرح المجلة لسليم رستم باز ص ٨٩ تحت المادة ١٨٩ ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٢٧ .

Scanned with CamScanner

جائز دي.

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله: ألا يرى أنه يزاد في الثمن لأجل الأجل. (١)

خو په دې کې شرط دا دی چې په مجلس د عقد کې ددې روپو مقدار او اداء کولو موده مقرر شي.

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله: لأن للأجل شبها بالمبيع ألا يرى أنه يزاد في الثمن لأجل الأجل. (٢)

په قسطونو باندې د يو څيز اخيستل او خرڅول

نن صبا په بازار کې غټ غټ شيان (مثلا فريج، مشين، موټر وغيره) په قسطونو باندې خرڅيږي (يعنى څيز واخلي، بيا په هره مياشت کې دُکاندار ته يو معين مقدار روپۍ ورکوي)، خو دا په قسطونو باندې د يو څيز اخيستل د نقدو په نسبت په قيمت کې گران وي، نو ددې حکم دا دی چې:

د ائمهٔ أربعهٔ او جمهورو فقهاؤ په نزد دا مُتفقه مسئله ده چې د نقدو په نسبت په قرضو باندې د يو څيز گران خرڅول جائز دي. خو په دې کې شرط دا دی چې عاقدين دواړه په يو قيمت باندې متفق شي، يعنى خرڅوونکې دا اُووايي چې مثلا دا څيز په نقدو په زر

---

(١) الهداية ج٣ ص٧٦ باب المرابحة والتولية.

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وَيُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِهِ إِذَا ذَكَرَ الْأَجَلَ بِمُقَابَلَةِ زِيَادَةِ الثَّمَنِ قَصْدًا. فَاعْتُبِرَ مَالًا فِي الْمُرَابَحَةِ احْتِرَازًا عَنْ شُبْهَةِ الْخِيَانَةِ، وَلَمْ يُعْتَبَرْ مَالًا فِي حَقِّ الرُّجُوعِ عَمَلًا بِالْحَقِيقَةِ. رد المحتار على الدر المختار ج٤ ص١٧٧ باب الربوا، فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٠٣، ومثله في البحر الرائق ج٦ ص١١٥ باب المرابحة والتولية.

(٢) الهداية ج٣ ص٧٦ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية.

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله: لِأَنَّ لِلْأَجَلِ شَبَهًا بِالْمَبِيعِ أَلَا تَرَى أَنَّهُ يُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِ الْأَجَلِ. البحر الرائق ج٦ ص١١٣ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية. ومثله في فتح القدير ج٦ ص١٣٣ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية. فتاوى حقانيه ج٦ ص١٢٣.

Scanned with CamScanner

(١٠٠٠) روپۍ ورکوم ، او په قرضو يې په يو نيم زر (١٥٠٠) ورکوم ، او دواړه په دې خبره راضي شي نو دا صحيح ده ، خو که بغير د تعين د قيمت نه دواړه جدا شو نو دا بيع بيا ناجائز ده ځکه په دې کې جهالت راځي .

همدارنګې که دا خرڅوونکې دا ووايي چې مثلا دا شی په نقدو په سل روپۍ خرڅوم ، د يو مياشت په قرض يې په يو سل او شل روپۍ خرڅوم ، د دوه مياشتو په قرض يې په يو نيم سل خرڅوم ، د درې مياشو په قرض يې په دوه سوه خرڅوم نو دا هم په شريعت کې جائز دی .

ځکه لکه څرنګې چې د نقدو او قرضو په قيمت کې فرق شته همدارنګې د مودو د اختلاف په وجه هم د شي په قيمت کې فرق راځي .

خو په دې کې هم دا خبره ضروري ده چې دواړه به تعين د مودې او قيمت کوي ، او که تعين د مودې او قيمت يې اونکړو نو بيا دا بيع ناجائز ده ، ځکه د دې سره جهالت راځي .

قَال الامام ترمذي رحمه الله تحت هذا الحديث : نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ... وَقَدْ فَسَّرَ بَعْضُ أَهْلِ العِلْمِ قَالُوا: بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ أَنْ يَقُولَ : أَبِيعُكَ هٰذَا الثَّوْبَ بِنَقْدٍ بِعَشَرَةٍ ، وَبِنَسِيئَةٍ بِعِشْرِينَ، وَلَا يُفَارِقُهُ عَلَى أَحَدِ البَيْعَيْنِ. فَإِذَا فَارَقَهُ عَلَى أَحَدِهِمَا فَلَا بَأْسَ إِذَا كَانَتِ العُقْدَةُ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمَا . (١)

د مساوي حقوقو په وخت قرعه اندازي کول (يعنی کشت اچول) جائز دي

که يو څو کسان په خپل مينځ کې په هره مياشت کې يو معلوم مقدار (مثلا سل سل) روپۍ راجمع کوي ، او بيا قرع اندازي اوکړي (يعنی پچه پرې واچوي) چې د چا نوم

---

(١) سنن الترمذي ج١ ص ٢٣٣ كتاب البيوع بَابُ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ رقم الحديث ١٢٣١ . قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : لِأَنَّ لِلْأَجَلِ شبهًا بِالْمَبِيعِ أَلَا تَرَى أَنَّهُ يُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِ الْأَجَلِ. البحر الرائق ج ٦ ص ١١٤ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية . ومثله في فتح القدير ج٦ ص ١٣٣ كتاب البيوع باب المرابحة والتورية . فتاوی حقانيه ج٦ ص ١٢٣ .

اَلْبَيْعُ مَعَ تَأْجِيلِ الثَّمَنِ وَتَقْسِيطِهِ صَحِيحٌ . شرح المجلة سليم رستم باز اللبناني المادة ٢٤٥ كتاب البيوع الباب الثاني في المسائل المتعلقة بالمبيع ص ١٢٢ ، . فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ٧ كتاب البيوع ص ١٤٠ .

راآوخيجي هغه ته دا ټولې روپۍ ورکړي، همدغه شان په هره میاشت کوي، تر دې پورې چې ټولو ته نمبر په نمبر دا روپۍ ملاؤ شي نو دا جائز دی، دا په سُود کې نه دې داخل.

ځکه دا روپۍ راجمع کول، او يو کس ته په قرعه اَندازۍ سره ورکول د يو بل سره مدد کول دي، او دا مسئله ده چې کله د ټولو شريکانو حقوق مساوي وي هلته د جګړې ختمولو او طِيبِ خاطر د پاره قرعه اَندازي کول جائز دي.

قَالَ العلامة ابن عابدين رحمه الله : (وَيَكْتُبُ أَسَامِيَهُمْ وَيَقْرَعُ) لِتَطِيْبِ الْقُلُوْبِ. (١)

د بَيعانې (اِډوانس. بَيانې) روپۍ ضبط کول ناجائز دي

که يو کس په بل چا باندې يو ځای خرڅ کړي، او د زمکې مالِک د اخيستونکي نه په بَيعانه (بَيَانه) کې څه روپۍ اِډوانس واخلي، او دواړه په خپل مينځ کې دا شرط اُولږوي چې که چيرته په دې معلومه موده کې خرڅوونکي اِنکار اوکړي نو دده نه به لس زره روپۍ جُرمانه اخيستلې شي، او که اخيستونکي دا باقي روپۍ په دومره وخت کې اداء نه کړي نو دده نه به دا بَيَانه اِډوانس روپۍ ضبط کولې شي، نو ددې مسئلې حکم دادی چې:

په بيع کې داسې قِسمه شرط لږولو سره بيع فاسديږي، او په بيع فاسده کې دواړو ته د بيع فسخ کولو اِختيار وي.

همدارنګې د بائع نه د اِنکار په وخت د جُرمانې روپۍ اخيستل، يا د مشتري نه د بَيَانې روپۍ ضبط کول ناجائز دي.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. نَهَى عَنْ بَيْعِ الْعُرْبَانِ. (٢)

---

(١) رد المحتار كتاب القسمة ج٥ ص١٦٦.

قَالَ العلامة ابوبكر الكاساني رحمه الله : لَا لِأَنَّ الْقُرْعَةَ يَتَعَلَّقُ بِهَا حُكْمٌ بَلْ لِتَطْيِيْبِ النُّفُوْسِ. بدائع الصنائع ج٧ ص١٩ كتاب القسمة، ومثله في البحر الرائق ج٨ ص١٥٢ كتاب القسمة. فتاوى حقانيه ج٦ ص١٤٣.

(٢) سنن الترمذي بَابُ بَيْعِ الْعُرْبَانِ رقم الحديث ٢١٩٣، اعلاء السنن ج١٤ ص١٢٧ باب النهي عن بيع العربان

قَال العلامه المرغيناني رحمه الله : وكل شرط لا يقتضيه العقد وفيه منفعة لأحد المتعاقدين أو للمعقود عليه وهو من أهل الاستحقاق يفسده. الهداية ج٣ ص٦٢ باب البيع الفاسد. فتاوى حقانيه ج٦ ص٩٩.

Scanned with CamScanner

د قطعي بيع نه روستو بغير د دواړو د رضا مندۍ نه د بيع فسخ کولو حق هيچا ته نشته

چې کله په بيع کې ايجاب و قبول اوشي نو دا بيع پوره شي ، ددې نه پس د دواړو د رضامندۍ نه بغير اوس هيچا ته ددې د فسخ کولو حق نشته ، لهذا اوس نه خو بائع دا څيز په بل چا خرڅولې شي ، او نه مشتري د روپو ورکولو نه انکار کولې شي.

البته که دواړه په خوشحالۍ سره دا بيع فسخ کول غواړي نو دا جائز ده.

لما قال علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله: وإذا حصل الإيجاب والقبول لزم البيع ولاخيار لواحد منهما إلا من عيب أو عدم رؤية. (۱)

خو د دواړو د رضا نه بغير جبرًا هيڅوک هم دا عقد نشي ختمولی.

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: من شَرَائِطِهَا إِتِّحَادُ الْمَجْلِسِ وَرِضَا الْمُتَعَاقِدَيْنِ. لِأَنَّ الْكَلَامَ فِي رَفْعِ عَقْدٍ لَازِمٍ، وَأَمَّا رَفْعُ مَا لَيْسَ بِلَازِمٍ فَلِمَنْ لَهُ الْخِيَارُ بِعِلْمِ صَاحِبِهِ لَا بِرِضَاهُ. (۲)

مشتري چې په روپو کې ټال مټول کوي نو بائع بيعه فسخ کولې شي

بيع داسې معامله ده چې په دې کې د فريقينو رضامندي ضروري ده ، بغير د دواړو د رضامندۍ نه دا فسخ کول صحيح نده ، خو که مشتري په روپو ورکولو کې ټال مټول کوي (يعنې قصدًا روپۍ نه ورکوي او هسې بانې کوي).

(۱) الهداية ج۳ ص۲۵ كتاب البيوع ، فتاوى حقانيه ج٦ ص۸۹.

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله: (الْبَيْعُ يَلْزَمُ بِإِيجَابٍ وَقَبُولٍ) أَيْ حُكْمُ الْبَيْعِ يَلْزَمُ بِهِمَا لِأَنَّهُ جَعَلَهُمَا عُقْدَةً وَأَنَّهُ يَلْزَمُ بِهِمَا مَعَ أَنَّ الْبَيْعَ لَيْسَ إِلَّا هُمَا... البحر الرائق ج۵ ص۲٦۲ كتاب البيوع ، ومثله في التبيين الحقائق ج۳ ص۳ كتاب البيوع.

(۲) رد المحتار ج۵ ص۱۲۱ باب الاقالة ، فتاوى حقانيه ج٦ ص۱۳۲

قال في الهندية وَشَرْطُ صِحَّةِ الْإِقَالَةِ رِضَا الْمُتَقَايِلَيْنِ. الفتاوى الهندية ج۳ ص۱۵۷ الباب الثالث عشر في الاقالة ، ومثله في شرح مجلة الاحكام لسليم رستم باز تحت المادة ۱۹۰ ص۹۲.

Scanned with CamScanner

چونکه بائع په دې باندې راضي نه دی چې مشتري ته روپۍ ورکوي ، او نه دده خپل څيز (مبيعه) ورکوي لهذا د مجبوريت په وجه بائع ته د بيع فسخ کولو حق شته.

قَالَ العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله: لِأَنَّ الْمُشْتَرِيَ لَمَّا جَحَدَ كَانَ فَسْخًا مِنْ جِهَتِهِ. إِذِ الْفَسْخُ يَثْبُتُ بِهِ كَمَا إِذَا تَجَاحَدَ. فَإِذَا عَزَمَ الْبَائِعُ عَلَى تَرْكِ الْخُصُومَةِ تَمَّ الْفَسْخُ بِمُجَرَّدِ الْعَزْمِ ... وَلِأَنَّهُ لَمَّا تَعَذَّرَ اِسْتِيفَاءُ الثَّمَنِ مِنَ الْمُشْتَرِي فَاتَ رِضَا الْبَائِعِ فَيَسْتَقِلُّ بِفَسْخِهِ. (۱)

په رضامندۍ سره د بيع فسخ کولو نه روستو د پښيمانتيا روپۍ اخيستل حرامې دي

که چيرته يو کس په بل چا باندې زمکه خرڅه کړه ، څه وخت پس ددې اخيستونکي دا زمکه خوښه نه شوه ، او اوس يې د زمکې مالک ته واپس کوي نو ددې حکم دادی چې که بائع هم په واپس کولو باندې راضي وُ نو مشتري به ټولې روپۍ واپس ورکړي ، د پښيمانتيا او جُرماني روپۍ به ورنه نه کټ کوي ، ځکه د پښيمانتيا دا روپۍ حرامې دي.

قَالَ العلامة المرغيناني رحمه الله: فإن شرطا أكثر منه أو أقل فالشرط باطل ويرد مثل الثمن الأول. لقوله عليه السلام: من أقال نادماً بيعته أقال الله عثرته يوم القيامة. (۲)

علماؤ تر دې پورې ليکلي دي چې کله دواړه دا بيع فسخ کړي (يعنې اقاله او کړي) نو په دې کې د هيڅ يو پاره د روپو کمولو شرط لږول جائز ندي ، بلکه بائع چې د مشتري نه څومره روپۍ اخيستې دي هغه ټولې به واپس ورکوي. (۳)

---

(۱) البحر الرائق ج۷ ص۳٦ مسائل شتى باب التحكيم . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۱۲۱ .

(۲) الهداية ج۳ ص ۷۱ باب الاقالة . قَالَ العلامة ابن الهمام: وَحَقِيقَةُ الْفَسْخِ لَيْسَ إِلَّا رَفْعُ الْأَوَّلِ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ فَيَثْبُتُ الْحَالُ الْأَوَّلُ . وَثُبُوتُ الْحَالِ الْأَوَّلِ هُوَ بِرُجُوعِ عَيْنِ الثَّمَنِ الْأَوَّلِ إِلَى مَالِكِهِ كَأَنْ لَمْ يَدْخُلْ فِي الْوُجُودِ غَيْرُهُ وَهُوَ يَسْتَلْزِمُ تَعْيِينَ الْأَوَّلِ. فتح القدير ج٦ ص ۱۱۴ باب الاقالة.

(۳) قَالَ العلامة علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله: فإن شرطا أكثر منه أو أقل فالشرط باطل ويرد مثل الثمن الأول. الهداية ج۳ ص ۷۱ باب الاقالة . وهكذا في شرح مجلة الاحكام الفصل الخامس الاقالة مادة ۱۹۰ . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۱۳۳ .

د صرافۍ کاروبار جائز دی

که يو کس د صرافۍ کاروبار کوي ، يعنی د بل مُلک روپۍ آرزانه اَخلي او بيا يې ګرانې خرڅوي ، مثلاً د سعودي يو رِيال په شپږويشت ۲٦ روپۍ واخلي ، او بيا يې په اته ويشت ۲۸ روپۍ خرڅوي نو دا کاروبار جائزدی .

ځکه د مختلفو ملکونو روپو جِنسونه بدل دي ، دا مختلف روپۍ په مختلف الاجناس شيانو کې داخل دي ، لهذا په دې کې کمې يا زياتې کول جائز دي .

لما قال العلامة ابوالحسن القدوري رحمه الله : وَإِذَا عُدِمَ الْوَصْفَانِ الْجِنْسُ، وَالْمَعْنَى الْمَضْمُومُ إِلَيْهِ حَلَّ التَّفَاضُلُ وَالنَّسَاءُ ، وَإِذَا وُجِدَا حَرُمَ التَّفَاضُلُ وَالنَّسَاءُ ، وَإِذَا وُجِدَ أَحَدُهُمَا وَعُدِمَ الْآخَرُ حَلَّ التَّفَاضُلُ وَحَرُمَ النَّسَاءُ . (۱)

د مرغانو اخيستل او خرڅول جائز دي

بعضې خلق مرغۍ (لکه باز ، تِيتَر ، مَرَز وغيره) نيسي او بيا يې خرڅوي ، نو ددې حکم دادی چې په شريعت کې د مرغانو ښکار او نيول جائز دي ، همدارنګې ددې اخيستل او خرڅول هم جائز دي ، بائع او مشتري چې دواړه په کوم قيمت راضي شي نو په هغې يې اخيستلې او خرڅولې شي .

البته د جَنګونو د پاره ددې د اخيستلو او خرڅولو نه پرهيز په کار دی .

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَصَحَّ بَيْعُ الْكَلْبِ ..... وَكَذَا الطُّيُورُ أَيِ الْجَوَارِحُ ... والفهد والبازي يقبلان التعليم فيجوز بيعهما على كل حال . (۲)

قال في الهندية : وَكَذَٰلِكَ بَيْعُ السِّنَّوْرِ وَسِبَاعِ الْوَحْشِ وَالطَّيْرِ جَائِزٌ عِنْدَنَا مُعَلَّمًا كَانَ أَوْ لَمْ يَكُنْ . (۳)

---

(۱) مختصر القدوري على صدر الباب ج۱ ص۱۲۱ باب الربوا . فتاوی حقانيه ج٦ ص۲۱۴ .

(۲) ردالمحتار ج۵ ص۲۲۷ باب المتفرقات كتاب البيوع .

(۳) كذا في فتاوى قاضي خان . الفتاوى الهندية ج۳ ص۱۱۴ الفصل الرابع في بيع الحيوانات ، ومثله في البرجندي ج۳ ص ۴۴ كتاب البيوع ، فتاوی حقانيه ج٦ ص۵۱ .

Scanned with CamScanner

د کمپنیانو د طرفه چې د خپلو مصنوعاتو په اخيستلو کوم انعام مقرر شي هغه اخيستل جائز دي

که چيرته په مَجلس د عقد کې بائع د مَبيعې سره يو زياتي شی هم د تبرّع او احسان په طور اخيستونکي ته ورکړي نو ددې اخيستل جائز دي .

نن صبا چې د کمپنيانو واله د خپلو مصنوعاتو اخيستلو کوم انعامات مقرروي او په قرعه اندازۍ کې يو کس ته دا اِنعام رااُوخيجي نو ددې اخيستل جائز دي ، ځکه دا دکمپنۍ د طرفه د خپلو شيانو خرڅولو د پاره يو قِسم ترغيب وي ، او دا جائز دی .

وَفِي الْأَقْضِيَةِ قَسَّمَ الْهَدِيَّةَ وَجَعَلَ هٰذَا مِنْ أَقْسَامِهَا فَقَالَ : حَلَالٌ مِنَ الجَانِبَيْنِ كَالإِهْدَاءِ لِلتَّوَدُّدِ . (۱) .

د غنمو اوړه کولو په عوض کې مشين واله ته غنم يا اوړه ورکول

په بعضو علاقو کې د غنمو اوړه کولو د پاره ژرندې يا مشينونه وي ، دوی چې غنم اوړه کړي نو په مزدورۍ کې شلمه ، يا ديرشمه حصه اوړه اخلي ، دا صورت اګرچې د مسئله قفيزالطحان د لاندې راځي ، يعنی يو چا ته په مزدورۍ کې داسې څيز ورکول چې هغه دده د عمل نه پيدا شوې وي ، نبي عليه السلام دداسې قِسمه اِجارې نه منع کړی ده ، او ددې ډير صورتونه دي .

البته که بغير دتعين نه مخکې يا روستو ورته د همدې جنس (اوړو) نه دا په اُجرت کې ورکړې شي نو دا بالاتفاق جائز دی .

مشائخو د بلخ د خپلې علاقې د عوامو او خواصو په دې کې د مبتلاء کيدو په وجه صرف د خوراک په باره کې د جواز فتوی ورکړی ده ، لکه په فتاوی عالمګيري کې ددې ذکر شته .

او نن صبا خو په اکثره علاقو کې همدا طريقه مُروّجه ده .

(۱) رد المحتار على الدر المختار كتاب القضاء مطلب في الكلام على الرشوة والهدية ٣٦٢/٥ ، فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج۷ ص ۲۰۰ كتاب البيوع .

البته د قَفيز الطحان مسئله به په خپل ځای باندې اوس هم بر قرار او ناجائز وي ، د عُرف په وجه به په دې کې تبدیلي نه راځي .

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : ومن دفع إلى حائك غزلا لينسجه بالنصف فله أجر مثله . وكذا إذا استأجر حمارا يحمل طعاما بقفيز منه فالإجارة فاسدة . لأنه جعل الأجر بعض ما يخرج من عمله فيصير في معنى قفيز الطحان . وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عنه . (۱)

په فتاوی عثمانیه کې ذکر دي : چې کوم شی د أجیر (مزدور) په عمل موقوف وي نو د هغه په ډ همدې عمل نه مزدوري نشي ورکولی ، لهذا د غنمو أوړه کولو په عِوض کې مشین واله ته همدا أوړه په مزدورۍ کې ورکول صحیح نه دي.
البته فقهاء کرامو ددې د جواز د پاره دا صورت لیکلی : چې د غنمو مالِک به د مشین واله سره ددې غنمو میده کولو په عِوض کې أوړه مقرر کړي ، خو دا تعین به ورسره نه کوي چې زه به تاته أوړه د همدې میده شوي أوړو نه درکوم ، بلکه بغیر د تعیّن نه به ورسره په مزدورۍ کې د أوړو ورکولو خبره اوکړي ، کله چې هغه أوړه اوکړي اوس د غنمو مالک ته دا اِجازت شته چې هغه ته په مزدورۍ کې أوړه ورکړي ، که هغه ددې أوړو نه ورکوي ، او که د نورو أوړو نه . دواړه ورته جائز دي . (۲)

---

(۱) الهداية ج۳ ص ۳۰۵ كتاب الاجارات باب الاجارة الفاسدة .

قال العلامة الحصكفي رحمه الله : (وَلَوْ) (دَفَعَ غَزْلًا لِآخَرَ لِيَنْسِجَهُ لَهُ بِنِصْفِهِ) أَيْ بِنِصْفِ الْغَزْلِ (أَوْ اسْتَأْجَرَ بَغْلًا لِيَحْمِلَ طَعَامَهُ بِبَعْضِهِ أَوْ ثَوْرًا لِيَطْحَنَ بُرَّهُ بِبَعْضِ دَقِيقِهِ) فَسَدَتْ فِي الْكُلِّ . لِأَنَّهُ اسْتَأْجَرَهُ بِجُزْءٍ مِنْ عَمَلِهِ . وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ نَهْيُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَفِيزِ الطَّحَّانِ وَقَدَّمْنَاهُ فِي بَيْعِ الْوَفَاءِ . وَالْحِيلَةُ أَنْ يُفْرِزَ الْأَجْرَ أَوَّلًا أَوْ يُسَمِّيَ قَفِيزًا بِلَا تَعْيِينٍ ثُمَّ يُعْطِيَهُ قَفِيزًا مِنْهُ فَيَجُوزُ . الدر المختار على صدر رد المحتار ج٦ ص ٥٦ باب الاجارة . ومثله في الهندية ج۴ ص ۴۴۴ الفصل الثالث في قفيز الطحان . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٩ .

(۲) وكذا إذا استأجر حمارا يحمل طعاما بقفيز منه فالإجارة فاسدة . لأنه جعل الأجر بعض ما يخرج من عمله فيصير في معنى قفيز الطحان . وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عنه . وهو أن يستأجر ثورا ليطحن له حنطة بقفيز من دقيقه . الهداية كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ۳۰۸/۳ ، فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۱۲۴

Scanned with CamScanner

په فتاوى محموديه کې ليکلي چې د غنمو ميده کولو په عِوض کې اوړه ورکول صحيح نه دي ، البته که همدومره غله دده په رضا ورنه کښې شي نو دا صحيح ده. (۱)

د تريشر واله ته په مزدورۍ کې غنم ورکول

نن صبا زميندار د غنمو تريشر کولو په عِوض کې تريشر واله ته په مزدورۍ کې غنم ورکوي ، نو ددې حکم دادی چې که زميندار د تريشر واله ته اووايي چې زه به تاته په مزدورۍ کې د همدې غنمو نه غنم درکوم کوم چې تا تريشر کړي نو دا صورت د قفيز الطحان په حکم کې داخليږي دا ناجائز دی.

ليکن که زميندار د تريشر واله سره د مطلق غنمو ورکولو خبره اوکړي او دا تعين ورسره او نه کړي چې زه به تاته په مزدورۍ کې د همدې غنمو نه درکوم کوم چې تا تريشر کړي نو بيا دا صورت جائز دی ، د تريشر کولو نه روستو اوس زميندار ته دا اجازت شته که دا د همدې تريشر شوو غنمو نه هغه ته غنم ورکوي ، او که نور غنم ورکوي ، دواړه ورته جائز دي.

(إِسْتَأْجَرَ بَغْلًا لِيَحْمِلَ طَعَامَهُ بِبَعْضِهِ أَوْ ثَوْرًا لِيَطْحَنَ بُرَّهُ بِبَعْضِ دَقِيقِهِ) فَسَدَتْ فِي الْكُلِّ ، لِأَنَّهُ إِسْتَأْجَرَهُ بِجُزْءٍ مِنْ عَمَلِهِ . وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ نَهْيُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَفِيزِ الطَّحَّانِ وَقَدَّمْنَاهُ فِي بَيْعِ الْوَفَاءِ . وَالْحِيلَةُ أَنْ يَفْرِزَ الْأَجْرَ أَوَّلًا أَوْ يُسَمِّيَ قَفِيزًا بِلَا تَعْيِينٍ ثُمَّ يُعْطِيَهُ قَفِيزًا مِنْهُ فَيَجُوزُ . (۲)

---

(۱) يَسْتَأْجِرُ إِنْسَانًا لِيَطْحَنَ لَهُ الْحِنْطَةَ بِنِصْفِ دَقِيقِهَا أَوْ ثُلُثِهِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ فَذَلِكَ فَاسِدٌ . وَالْحِيلَةُ فِي ذَلِكَ لِمَنْ أَرَادَ الْجَوَازَ أَنْ يَشْتَرِطَ صَاحِبُ الْحِنْطَةِ قَفِيزًا مِنَ الدَّقِيقِ الْجَيِّدِ وَلَمْ يَقُلْ : مِنْ هَذِهِ الْحِنْطَةِ . أَوْ يَشْتَرِطَ رُبْعَ هَذِهِ الْحِنْطَةِ مِنَ الدَّقِيقِ الْجَيِّدِ . لِأَنَّ الدَّقِيقَ إِذَا لَمْ يَكُنْ مُضَافًا إِلَى حِنْطَةٍ بِعَيْنِهَا يَجِبُ فِي الذِّمَّةِ وَالْأَجْرُ كَمَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ مُشَارًا إِلَيْهِ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ دَيْنًا فِي الذِّمَّةِ . ثُمَّ إِذَا جَازَ يَجُوزُ أَنْ يُعْطِيَهُ رُبْعَ دَقِيقِ هَذِهِ الْحِنْطَةِ إِنْ شَاءَ . كَذَا فِي الْمُحِيطِ . عالمگيري ج۴ ص۴۴۴ كتاب الاجارة الفصل الثالث في قفيز الطحان ، شامي ج٦ ص ٥٦، ٥٧ باب الاجارة الفاسدة ، تبيين الحقائق باب الاجارة الفاسدة ج٥ ص ١٣٠ ، فتاوى محموديه ج٢٥ ص ١٨٧ اجارة فاسدة.

(۲) ردالمحتار على الدر المختار كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ۹ /۷۹ ، فتاوى عثمانيه ج٨ ص ١٢٣ .

یو څیز په مختلفو ریټونو (قیمتونو) خرڅول جائز دي

که یو دکاندار یو څیز په یو کس باندې په یو ریټ خرڅوي، بیا همدا قسم څیز په بل کس باندې په بل ریټ خرڅوي نو دا جائز دی، ځکه کله چې د بیع شرائط برابر وي او دواړه طرف راضي وي نو داسې بیع جائز ده.

دلته هم ددې دکاندار د هر کس ځانله ځانله معامله ده، او دواړه په دې قیمت باندې راضي دي نو دا جائز ده.

البته دکاندار به دا څیز د خپل حد نه زیات ګران نه خرڅوي.

أَمَّا تَعْرِيفُهُ فَمُبَادَلَةُ الْمَالِ بِالْمَالِ بِالتَّرَاضِيْ كَذَا فِي الْكَافِيْ . وَأَمَّا رُكْنُهُ فَنَوْعَانِ أَحَدُهُمَا الْإِيْجَابُ وَالْقَبُوْلُ . وَالثَّانِي التَّعَاطِي . وَهُوَ الْأَخْذُ وَالْإِعْطَاءُ . كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرْخَسِيِّ . (۱)

د انټرنټ په ذریعه اخیستل او خرڅول جائز دي

فقهاء کرامو د خط و کتابت په ذریعه اخیستل خرڅول جائز کړي، په داسې توګه کې مُرْسَلٌ إِلَيْهِ (یعنی چاته چې خط لیږلې شوې وي هغه) ته د خط رسیدو مجلس به مجلسِ عقد وي، لهذا که هغه په دې مجلس کې د مُرْسِلْ (یعنی خط لیږونکي) د بیعې دا پیش کش قبول کړي نو ددې سره بیع پوره کیږي، او دا جائز هم ده.

بیا خاصکر په موجوده دور کې خو انټرنټ د خط و کتابت یوه جدید او تیز ترینه ذریعه ده چې په دې کې د خط لیږلو سره سره یو بل په ټیلفون خبرې (Vice chatting) هم کولې شي، او یو بل د ویډیو کیمرې په ذریعه براه راست کتلې هم شي، لهذا انټرنټ د کاغذي خط نه زیاته قوي ذریعه ده، نو چې کله د خط و کتابت په ذریعه خرید و فروخت جائز دی نو د انټرنټ په ذریعه خو به په طریقِ اولی جائز وي.

والکتاب کالخطاب . وکذا الارسال ، حتی اعتبر مجلس بلوغ الکتاب و اداء الرسالة . (۲)

---

(۱) الفتاوی الهندیة کتاب البیوع الباب الاول ۲/۳ ، فتاوی عثمانیه ج ۷ ص ۲۱۸ .

(۲) الهدایة کتاب البیوع ۲۰/۳ ، فتاوی عثمانیه ج ۷ ص ۱۰۰ .

ژوندي چرگان په تول (يعنى وزن) سره خرڅول جائز دي

اگر چې فقهاء کرامو د ژوندي څاروي په تول (وزن) کولو سره خرڅول ناجائز ليکلي ، او ددې وجه يې دا بيان کړې چې ژوندي څاروي ساه اخلي چې په دې سره دده وزن زياتيږي او کميږي ، د صحيح وزن پته يې نه لږي ، نو ځکه فقهاؤ د وزن د جهالت په وجه ژوندي څاروي په تول کولو سره خرڅول ناجائز گرځولي .

ليکن نن صبا فارمي چرگان په تول سره خرڅيږي ، او ددې رواج عام شوي دی خو چې په دې کې په وزن کې کوم کمې يا زياتې کيږي خلق ددې لحاظ نه ساتي ، او د خپل مينځي جگړې سبب نه گرځي ، نو ځکه ددې ژوندي چرگانو په تول (وزن) سره خرڅول جائز دي .

(وَمِنْهَا) أَنْ يَكُونَ الْمَبِيعُ مَعْلُومًا وَثَمَنُهُ مَعْلُومًا عِلْمًا يَمْنَعُ مِنَ الْمُنَازَعَةِ . فَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا مَجْهُولًا جَهَالَةً مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ فَسَدَ الْبَيْعُ ، وَإِنْ كَانَ مَجْهُولًا جَهَالَةً لَا تُفْضِي إِلَى الْمُنَازَعَةِ لَا يَفْسُدُ ؛ لِأَنَّ الْجَهَالَةَ إِذَا كَانَتْ مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ كَانَتْ مَانِعَةً مِنَ التَّسْلِيمِ وَالتَّسَلُّمِ فَلَا يَحْصُلُ مَقْصُودُ الْبَيْعِ . وَإِذَا لَمْ تَكُنْ مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ لَا تَمْنَعُ مِنْ ذَلِكَ . فَيَحْصُلُ الْمَقْصُودُ. (١)

د کافر سره د نوکرۍ کولو حکم

نن صبا اکثر مسلمانان امريکې ، برطانيې او جاپان ته د نوکرۍ د پاره لاړ شي او هلته د کافرانو سره نوکران وي ، نو ددې حکم دادی چې که په دې نوکرۍ کې د مسلمان تذليل او سپکاوی کيده نو دا جائز نده ، ځکه اسلام د مسلمانانو د عزت او عظمت ډير لحاظ ساتلی ، لهذا مسلمان به د کافر سره داسې نوکري نه کوي چې په دې سره دده سپکاوی کيږي .

او که په دې نوکرۍ کې دده ذلت او سپکاوی نه کيده نو بيا د مسلمان د کافر سره په نوکرۍ کولو کې څه قباحت نشته ، اگر چې خلافِ اولی بياهم ده .

(١) بدائع الصنائع كتاب البيوع فصل في شرائط الصحة ٥٩٢/٦ ، فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٠٨ .

قال العلامة ابوبكر الكاساني رحمه الله: وَلَوْ إِسْتَأْجَرَ ذِمِّيٌّ مُسْلِمًا لِيَخْدُمَهُ ذَكَرَ فِي الْأَصْلِ أَنَّهُ يَجُوزُ وَأَكْرَهُ لِلْمُسْلِمِ خِدْمَةَ الذِّمِّيِّ. أَمَّا الْكَرَاهَةُ فَلِأَنَّ الْإِسْتِخْدَامَ إِسْتِذْلَالٌ فَكَانَ إِجَارَةُ الْمُسْلِمِ نَفْسَهُ مِنْهُ إِذْلَالًا لِنَفْسِهِ. وَلَيْسَ لِلْمُسْلِمِ أَنْ يُذِلَّ نَفْسَهُ خُصُوصًا بِخِدْمَةِ الْكَافِرِ. (۱)

په فتاوی عثمانیه کې لیکلي دي چې که د کافر سره په نوکرۍ کولو سره د اسلام او مسلمانانو توهین نه راتلو نو بیا جائز ده، او که په دې نوکرۍ کولو سره د مسلمانانو یا د دینِ اسلام د توهین شائبه وه نو بیا دداسې نوکرۍ نه ځان ساتل په کار دي.

مسلم إذا آجر نفسه من الكافر ليخدمه جاز. ويكره. وقال الفضلي: لايجوز في الخدمة، وما فيه إذلال، بخلاف الزراعة والسقي. (۲)

د تصنيف يا طباعت حقوق خرڅول جائز دي

نن صبا مُصنّفین او مؤلّفین یو کتاب اولیکي بیا ددې کتاب دا مُسوّده یا ددې د طباعت حقوق په تاجرانو باندې په ګران قیمت خرڅوي نو ددې حکم دادی چې: ددې خرڅول جائز دي، ځکه حق د تصنیف اګرچې د حُقوقِ مجرده وُ سره تعلق لري، لیکن د حقوقِ مجرّده وُ دوه قِسمونه دي:

۱. هغه حقوق چې د هغې سره څه مالي مَنفعت تړلې وي لکه حقِ وظیفه وغیره.

۲. هغه حقوق چې د هغې سره مالي مَنفعت نه وي تړلی لکه حقِ شُفعه وغیره

نو په شریعتِ اسلامي کې د مالي منفعت واله حقوقو نه د دَست بَرداری په عِوض کې مال اخیستل جائز دي. او د تصنیف سره هم په نن دَور کې مالي منفعت تړلې دی لهذا ددې اخیستل او خرڅول جائز دي، د فِقهې په اِصطلاح کې دیته حَقِ أَسْبَقِيَّتْ ویلې شي.

(۱) بدائع الصنائع ج۴ ص۱۸۹ فصل و اما شرائط الركن.

قال العلامة قاضيخان: مسلم آجر نفسه من نصراني ان استأجر لعمل غير الخدمة جاز، وان آجر نفسه للخدمة قال الشيخ الامام ابوبكر محمد بن الفضل لايجوز، وذكر القدوري انه يجوز يكره له خدمة الكافر. الفتاوى قاضي خان ج۳ ص۱۸ كتاب الاجارات، و مثله في خلاصة الفتاوى ج۳ ص۱۴۹ كتاب الاجارات الفصل العاشر في الحظر و الاباحة، فتاوى حقانيه ج۶ ص۲۵۵.

(۲) خلاصة الفتاوى كتاب الاجارات الفصل العاشر في الحظر والاباحة ۱۴۹/۳.

Scanned with CamScanner

قَالَ الحصكفي رحمه الله : وَفِي الْأَشْبَاهِ لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ وَعَلَى هٰذَا لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْوَظَائِفِ بِالْأَوْقَافِ . وَفِيْهَا فِي آخِرِ بَحْثِ تَعَارُضِ الْعُرْفِ مَعَ اللُّغَةِ . اَلْمَذْهَبُ عَدَمُ اعْتِبَارِ الْعُرْفِ الْخَاصِّ لَكِنْ أَفْتَى كَثِيْرٌ بِاعْتِبَارِهِ وَعَلَيْهِ فَيُفْتَى بِجَوَازِ النُّزُوْلِ عَنِ الْوَظَائِفِ بِمَالٍ . (۱)

د یو څیز د اخیستلو د پاره پیشکي روپۍ ورکول جائز دي

که یو کس د یو څیز د اخیستلو د پاره بائع ته د مخکې نه پیشکي روپۍ ورکړي نو متأخرینو فقهاؤ دیته جائز ویلی دي ، ځکه د اخیستو په نیت سره د مخکې نه پیشکي روپۍ ورکول بیع نده بلکه د بیع وعده ده ، ځکه حقیقي بیع د مَبیعې وصول کولو نه روستو مُتحقق کیږي ، لهٰذا دا به د بَیع تَعَاطِي په وجه صحیح کیږي ، او مُشتري ته به د خیارِ رُؤیت حق حاصل وي .

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَلَوْ أَعْطَاهُ الدَّرَاهِمَ . وَجَعَلَ يَأْخُذُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَةَ أَمْنَانٍ وَلَمْ يَقُلْ فِي الإِبْتِدَاءِ إِشْتَرَيْتُ مِنْكَ يَجُوزُ وَهٰذَا حَلَالٌ وَإِنْ كَانَ نِيَّتُهُ وَقْتَ الدَّفْعِ الشِّرَاءَ ، لِأَنَّهُ بِمُجَرَّدِ النِّيَّةِ لَا يَنْعَقِدُ الْبَيْعُ . وَإِنَّمَا يَنْعَقِدُ الْبَيْعُ الْآنَ بِالتَّعَاطِي وَالْآنَ الْمَبِيْعُ مَعْلُوْمٌ فَيَنْعَقِدُ الْبَيْعُ صَحِيْحًا . (۲)

---

(۱) الدر المختار على رد المحتار ج۴ ص ۱۶ كتاب البيوع .

قال العلامة خالد اتاسي : اقول ماذكره من جواز الاعتياض عن الحقوق المجردة بمال ينبغي ان يجوز الاعتياض عن التعلي وعن حق الشرب وعن حق السيل بمال ... كما جاز النزول عن الوظائف و نحوها لاسيما اذا كان صاحب حق العلو فقيرا قد عجز عن اعادة علوه فلو لم يجز ذلك له على الوجه الذي ذكرناه يتضرر فليتأمل وليحرز . شرح مجلة الاحكام مادة ۲۱۶ ج۲ ص ۱۲۱ الفصل الثاني في بيع ما يجوز و ما لايجوز . و مثله في نظام الفتاوى ج۲ ص ۳۱۴ كتاب المعاملات ، فتاوى حقانيه ج۶ ص ۱۱۱ .

(۲) رد المحتار ج۴ ص ۵۱۶ مطلب البيع بالتعاطي . فتاوى حقانيه ج۶ ص ۲۸ .

قال العلامة سليم رستم باز رحمه الله : ويصح البيع بالتعاطي ... وصورته ان يتفق على الثمن ثم يأخذ المشتري المتاع ويذهب برضا صاحبه من غير ان يرفع الثمن او ان يرفع المشتري الثمن للبائع ويذهب بدون قبض المبيع فان البيع لازم على الصحيح . (۱)

که فاحشې ښځې يا کافر کوهي کنيستې وي د دې اوبه څکل جائز دي

کوم کوهي چې فاحشې ښځې يا کافر کنيستلې وي د داسې کوهي اوبه حلالې دي . د دې څکل او اودس پرې کول جائز دي . (۲)

په ناجائزه کارونو کې د استعماليدونکو دوايانو خرڅولو حکم

بعضې خلق څنې دوايانې د ګناه په کارونو کې استعمالوي نو د داسې دوايانو حکم دا دی چې : کومې دوايانې د ګناه د کارونو د پاره مُستقلاً نه وي جوړې شوی بلکه د نورو مقاصدو د پاره جوړې شوې وي خو (د بَد قِسمتی نه) څنې خلق يې د ګناه په کارونو کې استعمالوي نو د داسې دوايانو تجارت کول او خرڅول جائز دي .

او که دا په يقين يا ظنِ غالب سره معلومه شي چې دا دوايانې صرف د ګناه په کارونو کې استعماليږي نو بيا د داسې دوايانو تجارت او خرڅول ناجائز دي .

وَعُرِفَ بِهٰذَا اَنَّهٗ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ مَالَمْ تَقُمِ الْمَعْصِيَةُ بِهٖ كَبَيْعِ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ . (۳)

په کرائې باندې د نيول شوي دُکان يوه حصه بل کس ته په کرائې ورکول

که يو کس په اِجاره (يعنی کرائې) باندې يو دُکان نيولې وي بيا د دې دُکان يوه حصه بل کس ته په کرائې ورکوي نو دا جائز ده ، خو په دې کې غټ دوه شرطونه دي :

---

(۱) شرح المجلة للعلامة سليم رستم باز تحت المادة ۱۷۵ ص ۷۹ ، ومثله في شرح المجلة للعلامة خالد الاتاسي تحت المادة ۱۷۵ ج۱ ص۳۶ . فتاوی حقانيه ج۶ ص۲۸ .

(۲) امداد الفتاوی ج۴ ص۱۳۸ .

(۳) رد المحتار على الدر المختار كتاب الجهاد باب البغاة مطلب في كراهية ما تقوم المعصية بعينه ۶/۴۲۱ ، فتاوی عثمانيه ج۷ ص۱۷۰ .

۱ . دا چې دې ددې بل کس نه کومه کرائي اخلي دا به ددې غوندې ذکان د کرائي نه زیاته نه وي .

البته که دې کس په دې ذکان کې څه اضافي کار کړې وّ نو بیا ده ته دهغې بل کس نه اضافي کرایي هم اخیستل هم جائز دي .

۲ . داسې چاته به د ذکان دا حصه په کرائي نه ورکوي چې د هغه په کسب کولو سره ددې ذکان تعمیر ته نقصان رسي .

يجوز استئجار دار او حانوت بدون بيان من يسكنها ، ولا بيان ما يعمل فيها .

فللمستاجر ان يسكنها بنفسه اويسكنها غيره باجارة . او اعارة ونحوهما .

وله ان يسكنها وحده ، او يسكن غيره معه ، ولوشرط عليه المؤجر ان يسكنها وحده .

وكذاكل مالايختلف بالاستعمال . فإن التقييد فيه باطل ، لانه غير مفيد . (۱)

دزمکې قبضه پریخودلو په عِوض کې روپۍ اخیستل ناجائز دي

نن صبا دا رِواج دی چې کله د یو زمیندار سره یوه زمکه ډیره موده په اِجاره باندې وي بیا چې کله د زمکې مالِک دا زمکه خرڅوي نو زمیندار یې ورته نه پرېږدي ، بلکه دقبضې پرېخودلو په عِوض کې ورنه زمکه یا څه روپۍ آخلي ، نو ددې شرعي حکم دادی چې :

دا روپۍ اخیستل ناجائز دي ، ځکه په عقدِ اجاره کې قانون دادی چې کله هغه معین وخت پوره شي نو عقدِ اجاره په خپله ختمه شي ، اوس که دا دواړه بیا راضي وو نو دوباره به عقدِ اجاره اوکړي ، خو که په دواړو کې یو هم راضي نه وُ نو مستأجِر به د مودې په ختمیدو سره دا شی خپل مالِک ته حواله کوي ، دده د پاره شرعًا دا جائز نه دي چې د قبضې پرېخودلو په عِوض کې ورنه روپۍ واخلي .

همدغه شان که د یو چا سره زمکه په قبضه کې وي ، او د زمکې مالک دا خرڅول غواړي نو هغه ته اِختیار حاصل دی چې هر څنګه تصرّف په کې کوي نو کولې یې شي .

---

(۱) شرح المجلة لسليم رستم باز المادة ٥٢٢ كتاب الاجارة الباب السادس في انواع الماجور ص ٢٨٤ . فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٦٥ .

د قبضې پريخودلو په عوض کې د زميندار د پاره د روپو مطالبه کول ناجائز ده، ځکه د مال اخيستلو د پاره شرعي سبب په کار دی، او موجوده د زميندارو د قبضې عُرف څه شرعي سبب نه دی.

وَأَمَّا الَّذِي يَنْفَسِخُ بِهِ عَقْدُ الْمُعَامَلَةِ فَأَنْوَاعٌ ..... وَمِنْهَا انْقِضَاءُ الْمُدَّةِ. (١)

وَإِنْ كَانَ الشَّرْطُ شَرْطًا لَمْ يُعْرَفْ وُرُودُ الشَّرْعِ بِجَوَازِهِ فِي صُورَتِهِ وَهُوَ لَيْسَ بِمُتَعَارَفٍ إِنْ كَانَ لِأَحَدِ الْمُتَعَاقِدَيْنِ فِيهِ مَنْفَعَةٌ أَوْ كَانَ لِلْمَعْقُودِ عَلَيْهِ مَنْفَعَةٌ وَالْمَعْقُودُ عَلَيْهِ مِنْ أَهْلِ أَنْ يَسْتَحِقَّ حَقًّا عَلَى الْغَيْرِ فَالْعَقْدُ فَاسِدٌ. (٢)

په پوخ مَن سره لرګي اخيستل او بيا په کچه مَن خرڅول

که يو کس د ځنګل نه لرګي د پوخ مَن په حساب سره اخلي او بيا يې د کچه مَن په حساب سره خرڅوي نو دا صورت هلته جائز دی چې کله اخيستونکي ته دا معلومه وي چې دا په ما باندې د کچه مَن په حساب سره خرڅوي، ځکه که اخيستونکي ته دا معلومه نه وي او دکاندار هم ورته دا او نه وايي نو دا خو بيا دهوکه ده چې ناجائز او حرام ده.

لهذا اخيستونکي ته دا ويل لازمي دي چې دا د کچه مَن په حساب سره په تا خرڅوم.

يا که په عُرف او په دغلته موجوده بازار کې همدا کچه مَن چليږي، او اخيستونکي ته هم دا معلومه وي چې دلته همدا کچه مَن چليږي نو بيا په همدې کچه مَن خرڅول جائز دي.

ويجوز بإناء بعينه لا يعرف مقداره وبوزن حجر بعينه لا يعرف مقداره. لأنّ الجهالة لاتفضي إلى المنازعة. (٣)

(١) بدائع الصنائع كتاب المعاملات فصل في المعاني التي تفسخ بها المعاملة ٨/ ٢٩١، ٢٩٢.

(٢) كذا في الذخيرة. الفتاوى الهندية كتاب البيوع الباب العاشر مطلب في الشروط المفسدة ٣/١٣٤. فتاوى عثمانيه ج٧ ص١٣٢.

(٣) الهداية كتاب البيوع كيفية انعقاد البيع ٣/٢٢. فتاوى عثمانيه ج٧ ص١٣٦.

دګيرې خريلو يا انګريزي ويښتانو جوړلو په عوض کې مزدوري اخيستل ناجائز ده

د حجامت يعنى نائي توب پيشه کول څه قبيحه نده ، البته د ګيرې خريلو يا انګريزي ويښتانو جوړولو په عِوض کې مزدوري اخيستل ناجائز ده ، ځکه ګيره خريل يا انګريزي ويښتان جوړول حرام دي ، او د حرام کار په عوض کې اُجرت اخيستل ناجائز دي .

خلاصه دا چې د هر خلافِ شرع کارونو کولو په عِوض کې اُجرت اخيستل ناجائز دي .

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري رحمه الله : ولايجوز الإستيجار على شيء من الغناء والنوح والمزامير . (۱)

قال العلامة المرغيناني رحمه الله : ولا يجوز الاستئجار على الغناء والنوح. وكذا سائر الملاهي. لأنه استئجار على المعصية ، والمعصية لا تستحق بالعقد . (۲)

په فتاوی محموديه کې هم دا خبره ذکر ده چې ګيره خريل يا انګريزي ويښتان جوړول د ګناه کار دی ، د دې آمدني صحيح نده .

ان الاعانة على المعصية حرام مطلقاً بنص القرآن ولكن الاعانة حقيقة هي ما قامت المعصية بعين فعل المعين ... (۳)

کوم نائي چې ګيره خرائي هغه ته په کرايه دکان ورکول ناجائز دي

د حجامت پيشه اګر چې ضروري ده ليکن په دې کې به د شرعي حدودو لحاظ ساتلې شي ، اوس که يو نائي ګيره خرايي ، يا بل خلافِ شرع کار په دکان کې کوي نو داسې نائي ته

(۱) خلاصة الفتاوى ج۳ ص۱۱٦ كتاب الاجارات جنس آخر في المتفرقات .

(۲) الهداية ج۳ ص۳۰۱ باب الاجارة الفاسدة ، ومثله في رد المحتار ج٦ ص٥٥ باب الاجارة الفاسدة . فتاوى حقانيه ج٦ ص۲٥۹ .

(۳) جواهر الفقه ج۲ ص۴۴۷ تفصيل الكلام في مسئلة الاعانة على الحرام ، تفسير مظهري ج۳ ص۱۹ تحت الاية و لاتعاونوا على الاثم والعدوان . سورة المائدة ، احكام القرآن للقرطبي ج۳ ص۱۸ الجزء السادس طبع دارالفكر بيروت . فتاوى محمودية ج۲٥ ص۲۷۳ .

Scanned with CamScanner

په کرايه باندې دُکان ورکول صحيح ندي .
ځکه دا د يو چا سره د ګناه په کار کې مدد کول دي ، او دا په نص د قرآن کريم حرام دي ،
الله تعالى فرمايي : ﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ . (١) ، (٢)
ترجمه : او د يو بل سره د ګناه او ظلم په کارونو کې مدد مه کوئ .
په فتاوى رحيميه کې ذکر دي چې بدکاره او د ګناه کار کوونکو خلقو ته کور يا دُکان په کرايه باندې ورکول صحيح ندي ، ځکه په دې کې دګناه په کار کې دچا سره مدد کول دي . (٣)

په کرايه باندې د دُکان نيولو په وخت د پګړۍ ورکولو حکم

نن صبا په کاروباري خلقو کې دا رِواج دی چې کله يو دُکان يا کور د چا نه په کرايه باندې اَخلي نو د ځای مالکانو ته ډيرې روپۍ ورکوي چې په عُرف کې ديته پګړۍ وايي ، نو ددې حکم دادی چې : د پګړۍ دوه صورتونه دي :

١ . که چيرته دا کس د دُکان مالِک ته دا پګړۍ د رِشوت يا رَهن په شکل ورکوي نو دا ورکول او اخيستل دواړه ناجائز دي .

٢ . که چيرته دا پګړۍ د اُجرتِ مُعجّله په صورت کې وي (چې دا به په کرايه کې حسابيږي) نو بيا په دې کې څه قباحت نشته .

قال العلامة محمد خالد اتاسي رحمه الله : تلزم الاجرة بالتعجيل يعنى لو سلم المستأجر الاجرة نقدًا ملكها الآجر وليس للمستأجر إستردادها سواء كانت الاجارة منجزة او مضافة . (٤)

---

(١) سورة المائده آية ٢ .
(٢) فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٧٧ كتاب الاجارة .
(٣) فتاوى رحيميه ج٩ ص٢٩١ .
(٤) مجلة الاحكام مادة ٤٦٧ ص ٢٦١ الفصل الثاني في بيان المسائل المتعلقة بسبب لزوم الاجرة و كيفية استحقاق الاجرة

Scanned with CamScanner

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : وَفِي شَرْحِ الطَّحَاوِيِّ اَلْأُجْرَةُ لَا تَخْلُوْ إِمَّا أَنْ تَكُوْنَ مُعَجَّلَةً ، أَوْ مُؤَجَّلَةً ، أَوْ مُنَجَّمَةً ، أَوْ مَسْكُوْتًا عَنْهَا ، فَإِنْ كَانَتْ مُعَجَّلَةً فَإِنَّ لَهُ أَنْ يَتَمَلَّكَهَا وَلَهُ أَنْ يُطَالِبَ بِهَا ، وَإِنْ كَانَتْ مُؤَجَّلَةً فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُطَالِبَ إِلَّا بَعْدَ الْأَجَلِ ، وَإِنْ كَانَتْ مُنَجَّمَةً فَلَهُ أَنْ يُطَالِبَ عِنْدَ كُلِّ نَجْمٍ - (١)

ددې مسئلې پوره تشريح په فتاوی حقانيه کتاب البيوع کې داسې ذکر ده چې :
په بعضې علاقو کې دا رواج وي چې يو کس خپل دُکان بل چاته د اوږدې مودې د پاره په کرايه ورکوي نو د کرايه دار نه په يو ځل باندې ډيرې روپۍ واخلي چې ديته پګړی وايي ، په دې پګړی ورکولو سره دا کرايه دار ددې حقدار شي چې تر ډيره اوږده موده پورې يا تر مرګه پورې به دا دُکان دده سره په کرايه وي ، دا کرايه دار بيا دا دُکان بل چاته هم په کرائې باندې ورکولې شي ، او که مالک ورنه واپس دا دُکان اخلي نو دا روپۍ به واپس ورکوي ،

نو ددې مُروّجه پګړی حکم دادی چې دا ناجائز ده ، ځکه دا خو نه نزول عن الحق دی ، او نه أجرتِ مُعجّله دی ، بلکه دا صرف حَقِ مُجَرَّدَه خرڅول دي ، او دا ناجائز دی ، ځکه دا په رشوت کې داخل دی ، او رِشوت په نَص د قرآن کريم حرام دی .

البته که دا د پګړی روپۍ د يوې مُعَيَّنې مودې پورې پيشګي أجرت وي ، او د مُعَيَّنې مودې پورې دده نه د دُکان کراې ختميږي نو دا بيا جائز دي ، ځکه دا په اِجاره کې شماريږي ، او د اِجارې ټول اَحکام په دې جاري کيږي .

قال الدکتور وهبة الزحيلي رحمه الله : الحق المجرّد أو المحض : هو الذي لا يترك أثرا بالتنازل عنه صلحاً أو إبراء ... فلا يجوز الاعتياض عنه کحق الولاية على النفس والمال وحق الشفعة . (٢)

---

(١) البحر الرائق ج٨ ص ٥ کتاب الاجارات ، ومثله في خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١٠٣ کتاب الاجارة ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٥ .

(٢) الفقه الاسلامي وادلّته ج٤ ص ٢١ الحقوق المجردة وغير المجردة .

وقال العلامة الحصكفي : لَا يَجُوْزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوْقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ . (١)

په فتاوى محموديه كې هم ديته ناجائز ويل شوي . (٢)

په فتاوى عثمانيه كې ذكر دي : د پګړۍ دا روپۍ كومې چې د كرائې نه علاوه اخيستلې شي دا چونكه د يو خاص مادي شي په عِوض كې ندي بلكه دا د يو حقِ مُجرد يعنى د حقِ قبضې په عِوض كې اخيستلې شي ، حالانكه په شريعت كې د حقوقِ مجرده ؤ اخيستل او خرڅول ناجائز دي ، لهذا د پګړۍ دا روپۍ په رِشوت كې داخلې دي . د دې اخيستل شرعًا ناجائز دي .

لَا يَجُوْزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوْقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ . (٣)

ترجمه : د حقوقِ مجرده ؤ په عوض كې څه شى اخيستل جائز ندي ، لكه د شُفعې حق (ساقطولو په عوض كې چې روپۍ اخيستل جائز ندي)

البته د دې د جواز د پاره دا صورت كيدې شي چې د پګړۍ دا روپۍ په دُكان كې د يو مادي شي په عِوض كې اوګرځولې شي (يعنى دا په دُكان كې د موجود فرنيچر يا د بل شي عِوض اوګرځولې شي) نو بيا د دې اخيستل جائز دي . اګرچې د دې څيز قيمت كم وي او دا روپۍ زياتې وي نو بيا هم جائز دي ، ځكه چې د بائع او مشتري په رضا مندۍ سره د يو شي قيمت هر څومره زيات مقرر شي په دې كې هيڅ حرَج نشته . (٤)

په اوړي كې د شودو خرابيدو نه د بچ كيدلو د پاره په دې كې واوره اچول ناجائز دي

كه يو دُكاندار شوده (پَى) خرڅوي او په اوړي كې د شودو د خرابيدو نه د بچ كيدلو د

(١) الدرالمختار على صدر رد المحتار ج٤ ص ٥١٩ كتاب البيوع . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٥ .

(٢) فتاوى محموديه ج٢٥ ص ١٦٥ .

(٣) الدرالمختار على صدر رد المحتار ج٤ ص ٥١٩ كتاب البيوع مطلب لايجوز الاعتياض عن الحقوق المجردة فتاوى عثمانيه ج٧ ص ٢٠٣ .

(٤) فتاوى عثمانيه ج٨ ص ٢٠٨ .

پاره په دې کې واوره (يَخ) اچوي نو دا جائز ندي ، ځکه په دې کې دا واوره ويلې کيږي او د شودو سره يو ځای کيږي چې دا په مِلاوټ او دَهوکه کې داخل دي.

البته د شودو د خرابيدو نه د بچ کيدو د پاره نوري ډيرې طريقې شته : مثلاً دا شوده په فريزر کې کيږدي ، او که فريزر نه وي نو بيا دې په يوه پاکه لفافه کې واوره واچوي او د لفافې خوله دې ټينګه اُوتړي او په دې شودو کې دې يې واچوي نو په دې سره به دا شوده هم يَخ وي او د واورې اُوبه به هم د شودو سره نه يو ځای کيږي.

يا دې شوده په غټ لوخي کې واچوي او واوره دې په يو وړوکي لوخي کې واچوي ، بيا دې دا وړوکي لوخي د شودو په دې غټ لوخي کې کيږدي نو په دې سره به شودو ته يَخ والي هم ورځي او د واورې اُوبه به ورسره هم نه ملاويږي.

قال النبي صلی الله عليه وسلم : مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا . (١)

د آزادو ښځو خرڅول ناجائز دي

په بعضو علاقو کې دا رِواج وي چې د لور يا خور په عِوض کې د مَهر په نوم ډيرې روپۍ واخلي ، بيا په دې کې څه لږې روپۍ د دې د واده په جهيز (اسباب اخيستلو) کې اُولږوي ، او نورې ټولې روپۍ په خپله استعمالوي نو دا ناجائز او حرامې دي.

ځکه په اسلام کې د آزاد کس خرڅول ناجائز دي.

بل دا چې په مَهر کې مبالغه کول هم بهتر ندي بلکه د متوسطې درجې مهر مقررول په کار دي ، او دا به هم د دې ښځې حق وي.

په دې بعضو علاقو کې چې دا کومې روپۍ د مهر په نوم پلار اَخلي دا د ښځې د خرڅولو مُترادف دی ، اګرچې په ظاهره دې ته د مهر نوم ورکولې شي.

لما قال العلامة التمرتاشي رحمه الله : بَطَلَ بَيْعُ مَا لَيْسَ بِمَالٍ كَالدَّمِ ، وَالْمَيْتَةِ ، وَالْحُرِّ . (٢)

---

(١) جامع الترمذي البيوع باب ماجاء في كراهية الغش في البيوع ١ /٣٨٧ ، صحيح مسلم رقم الحديث ١٠٢ كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا» . فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ٧ كتاب البيوع ص ١٩٠.

(٢) تنوير الابصار على صدر رد المحتار ج٥ ص ٥٢ باب البيع الفاسد..

قال علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : وإذا كان أحد العوضين أو كلاهما محرما فالبيع فاسد كالبيع بالميتة والدم والخنزير والخمر، وكذا إذا كان غير مملوك كالحر . (١)

د سندرو (موسيقي) آلات اخيستل او خرڅول ناجائز دي

په اسلام کې سندرې ويل او اورېدل ناجائز دي ، لهذا کوم آلات چې بغير د څه تغير او تبديل نه د سندرو او ډم ټوب دپاره استعماليږي نو ددې خريد و فروخت ناجائز دی ، ځکه ددې په خرڅولو سره د ګناه په کارونو کې مدد کول لازميږي چې دا ناجائز دی .

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : قُلْتُ : وَأَفَادَ كَلَامُهُمْ أَنَّ مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَهُ بَيْعُهُ تَحْرِيمًا وَإِلَّا فَتَنْزِيهًا . نَهْرٌ . (قَوْلُهُ: نَهْرٌ) عِبَارَتُهُ : وَعُرِفَ بِهَذَا أَنَّهُ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ مَالَمْ تَقُمِ الْمَعْصِيَةُ بِهِ كَبَيْعِ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ وَالْكَبْشِ النَّطُوحِ . (٢)

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : أَنَّ مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَهُ بَيْعُهُ وَمَا لَا فَلَا . وَلِذَا قَالَ الشَّارِحُ : إِنَّهُ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ وَالْكَبْشِ النَّطُوحِ . (٣)

د ګمراه کن کتابونو تجارت کول ناجائز دي

نن صبا بعضې خلق د بې دينۍ ، فحاشۍ ، شرک و بدعاتو ، او فرضي ناولو کتابونه خرڅوي نو ددې تجارت کول ناجائز دی ، ځکه په دې سره په معاشره کې فحاشي او بې ديني خوريږي ، او ددين نه د لرې کيدو سبب ګرځي ، دغه وجه ده چې شريعتِ مُقدّسه کې مسلمانان دداسې کتابونو د مطالعې کولو او ددې د خرڅولو نه منع شوي .

البته د راسخ العلم علماؤ د پاره ددې کتابونو مطالعه کول جائز دي ، ددې د پاره چې خلقو ته ددې مفاسد بيان کړي ، او مخالفينو ته ددې ګمراه خبرو جواب ورکړي .

---

(١) الهداية ج٣ ص٥٣ كتاب البيوع باب البيع الفاسد . فتاوى حقانيه ج٦ ص٥٥ .

(٢) رد المحتار ج٣ ص٢٦٨ باب البغاة .

(٣) البحر الرائق ج٥ ص١٤٣ باب البغاة ، ومثله في تنقيح الحامدية ج٢ ص١٥٣ كتاب الاجارة . فتاوى حقانيه ج٦ ص٤٦ .

لما قال العلامة محمود آلوسي رحمه الله : واستدل بعضهم بالآية على القول بأن لهو الحديث الكتب التي اشتراها النضر بن الحارث على حرمة مطالعة كتب تواريخ الفرس القديمة وسماع ما فيها وقراءته وفيه بحث، ولا يخفى أن فيها من الكذب ما فيها . فالاشتغال بها لغير غرض ديني خوض في الباطل . (۱)

قال العلامة عالم بن العلاء الانصاري رحمه الله : اذا اصاب المسلمون الغنائم وكان فيما اصابوا مصحف فيه شيء من كتب اليهود والنصارى .... فانه لاينبغي للامام ان يقسم ذلك في غنائم المسلمين مخافة ان يقع في سهم رجل من المسلمين .... و بيعه من المشركين مكروه . (۲)

د ذي رُوح تصویرانو خرخول او اخیستل ناجائز دي

د ذي رُوح (یعنی د روح واله څیز) تصویران جوړول او ددې خرید و فروخت ناجائز دي، او د ناجائز کاروبار ګټه هم حرامه وي .

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الدَّمِ، وَثَمَنِ الكَلْبِ، وَكَسْبِ البَغِيِّ، وَلَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ، وَالوَاشِمَةَ وَالمُسْتَوْشِمَةَ وَالمُصَوِّرَ . (۳)

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : وَلَا يَجُوزُ عَلَى الْغِنَاءِ وَالنَّوْحِ وَالْمَلَاهِي ؛ لِأَنَّ الْمَعْصِيَةَ لَا يُتَصَوَّرُ إسْتِحْقَاقُهَا بِالْعَقْدِ فَلَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْأُجْرَةُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسْتَحَقَّ عَلَيْهِ ؛ لِأَنَّ الْمُبَادَلَةَ لَا تَكُونُ إلَّا عِنْدَ الِاسْتِحْقَاقِ . (۴)

---

(۱) تفسیر روح المعاني ج۷ ص۷۹ سورة المائدة .
(۲) الفتاوى التاتارخانية ج۵ ص۳۱۳ كتاب السير مسائل قسمة الغنائم . فتاوى حقانيه ج۶ ص۴۷ .
(۳) صحيح البخاري رقم الحديث ۵۹۶۲ كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ لَعَنَ المُصَوِّرَ .
(۴) البحر الرائق ج۸ ص۲۰ باب الاجارة الفاسدة . فتاوى حقانيه ج۶ ص۱۱۶ .

Scanned with CamScanner

د تصويرانو واله اخبار خرڅول

په اخبارونو کې عام طور باندې د مُلکي او غير مُلکي خبرونه ، تبصرې او مفيد مضامين وي ، تصويرونه په دې کې ضمنًا راغلي وي ، لهذا دداسې اخباراتو په خرڅول کې څه قباحت نشته ، البته چې په کومو اخبارونو او رسالو کې خالصه فحش تصويران وي ، او د دوی مقصد فحاشي خورول وي نو دداسې اخبارونو خرڅول ناجائز دي .

السؤال عن الأخبار المحدثة في البلدة وغير ذلک ، المختار انه لابأس بالإستخبار والأخبار . (۱)

الامور بمقصادها . يعني ان الحكم الذي يترتب على امر يكون على مقتضى ما هو المقصود من ذلک الأمر . (۲)

د غلا څيز اخيستل ناجائز دي

اسلام انسان ته د پاکيزه او حلال رزق ګټلو ترغيب ورکړی ، او د حرامو نه د بچ کيدلو تاکيد يې ورته کړی ، لهذا د بل چا مال بغير د هغه د اجازت او رضامندی نه استعمالول شرعًا ناجائز او حرام دي ، که يو کس د بل چا نه څه شی په ظلم سره واخيست ، يا يې رانيت کړو ، او اخيستونکي ته دا معلومه وي چې دا شی د غصب يا غلا دی نو ده ته ددې څيز اخيستل ناجائز دي .

فَكُلُّ عَيْنٍ قَائِمَةٍ يَغْلِبُ عَلَى قَلْبِهِ أَنَّهُمْ أَخَذُوهَا مِنَ الْغَيْرِ بِالظُّلْمِ وَبَاعُوهَا فِي السُّوقِ فَإِنَّهُ لَايَنْبَغِي أَنْ يَشْتَرِيَ ذٰلِكَ وَإِنْ تَدَاوَلَتْهَا الْأَيْدِي . (۳)

---

(۱) خلاصة الفتاوى كتاب الكراهية ۳۷۸/۴ مکتبه رشيديه کوئټه .

(۲) شرح المجلة لخالد الاتاسي المادة ۲ المقالة الثانية في بيان القواعد الفقهية ۱/ ۱۳ ، فتاوى عثمانيه ج۷ ص ۱۷۲ .

(۳) الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الخامس والعشرون في البيع ۵ /۳۶۴ ، فتاوى عثمانيه ج۱۰ ص ۱۷۲ المال الحرام ومصرفه .

Scanned with CamScanner

البته چې چاته دا معلومه نه وي چې دا څيز د غلا دی نو بيا ده ته ددې استعمالول جائز دي.

وَمَا نُقِلَ عَنْ بَعْضِ الْحَنِيفَةِ مِنْ أَنَّ الْحَرَامَ لَا يَتَعَدَّى ذِمَّتَيْنِ . سَأَلت عَنْهُ الشِّهَابَ ابْنَ الشَّلَبِيِّ فَقَالَ: هُوَ مَحْمُولٌ عَلَى مَا إِذَا لَمْ يَعْلَمْ بِذٰلِكَ. (۱)

چې د چا ګټه حرامه وي د هغه نه څه څيز اخيستل

شرعي طور باندې د اخيستلو او خرڅولو معاملات د هغه چا سره په کار دي چې د هغه مال حلال او پاک وي، خو که د چا په ګټه کې حلال زيات وي او حرام کم وي نو دداسې کس سره معامله کول خير دی، البته که د چا ګټه خالصه حرامه وي، يا دده په ګټه کې حرام زيات وي او حلال کم وي نو دداسې کس نه څه شی اخيستل ناجائز دي.

وَفِي الْجُمْلَةِ أَنَّ طَلَبَ الْحَلَالِ مِنْ هٰذِهِ الْبِلَادِ صَعْبٌ وَقَدْ قَالَ بَعْضُ مَشَايِخِنَا : عَلَيْكَ بِتَرْكِ الْحَرَامِ الْمَحْضِ فِيْ هٰذَا الزَّمَانِ. فَإِنَّكَ لَا تَجِدُ شَيْئًا لَا شُبْهَةَ فِيْهِ. (۲)

چې حرام مال انسان ته په ميراث کې راپاتې شي ددې د استعمالولو حکم

که يو کس ته په ميراث کې د خپل پلار وغيره نه داسې مال راپاتې شي چې په هغې کې حلال او حرام دواړه قسمه مال وي (يعنی دده پلار حلال او حرام دواړه قسمه مال جمع کړې وي، او هغه دده ته په ميراث کې راپاتې شوې وي) نو ددې حکم دادی چې که دې کس ته دا يقيني معلومه وه چې دا مال حرام دی نو ده ته دا اخيستل ناجائز دي.

او س که ده ته ددې حرام مال اصل مالک معلوم وي نو هغه ته به يې واپس کوي، او که مالک يې ورته نه وي معلوم نو د اصل مالک د طرفه به يې صدقه کړي.

او که ده ته دا يقيني نه وي معلوم چې دا مال حلال دی او که حرام؟ نو بيا ددې اخيستل ده ته جائز دي.

---

(۱) رد المحتار على الدر المختار كتاب البيوع باب البيع الفاسد ۳۰۱/۷، فتاوی عثمانيه ج۷ ص ۱۸۴ کتاب البيوع.

(۲) كذا في جواهر الفتاوى، الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الخامس والعشرون في البيع ۳۶۴/۵، فتاوی عثمانيه ج۷ ص ۱۱۳ کتاب البيوع.

Scanned with CamScanner

وَالْحَاصِلُ أَنَّهُ إِنْ عَلِمَ أَرْبَابَ الْأَمْوَالِ وَجَبَ رَدُّهُ عَلَيْهِمْ . وَإِلَّا فَإِنْ عَلِمَ عَيْنَ الْحَرَامِ لَا يَحِلُّ لَهُ وَيَتَصَدَّقُ بِهِ بِنِيَّةِ صَاحِبِهِ . وَإِنْ كَانَ مَالًا مُخْتَلِطًا مُجْتَمِعًا مِنَ الْحَرَامِ وَلَا يَعْلَمُ أَرْبَابَهُ وَلَا شَيْئًا مِنْهُ بِعَيْنِهِ حَلَّ لَهُ حُكْمًا . (۱)

که د يو کس پلار ذهوکه او ملاوټ کوي ، د ځوي د پاره ددې کتې نه د خوراک کولو حکم

ذهوکه او ملاوټ کول شرعًا ډير مذموم عمل دی ، اسلام هيڅ کله ددې اجازت نه ورکوي ، اوس که يو ځوي ته دا ښه معلومه وي چې زما پلار په کارو بار کې ملاوټ او ذهوکه کوي نو دا خو يقيني خبره ده چې د ملاوټ او ذهوکې سره دا کومه زياتي کټه چې حاصله شوې ده دا حلاله نده ، خو که د پلار اکثره آمدني حرامه نه وي نو بيا ددې ځوي د پاره په دې کور کې خوراک کول ، يا ددې نور شيان استعمالول جائز دي .

البته د پلار سره د حُسنِ سلوک ډير تاکيد راغلی ، لهذا په نرمه لهجه کې پوهه کول يې په کار دي چې ددې ذهوکې او ملاوټ نه بچ شي ، د سخت کلامۍ او بې آدبۍ نه ځان ساتل په کار دي ، بلکه ده ته د هدايت دُعا په کار ده .

أَهْدَى إِلَى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ . فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِي أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ . وَلَا يَأْكُلَ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوْ اِسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ . (۲)

د پيپسي او ډيو په بوتلو کې سوډا واټر اچول او خرڅول ناجائز دي

ن صبا بعضې خلق د پيپسي او ډيو په بوتلو کې سوډا واټر واچوي او بيا يې د اَصلي پيپسي او اصلي ډيو په نوم خرڅوي ، دا کار ذهوکه او ناجائز دی ، په داسې طريقې سره مال

(۱) رد المحتار على الدر المختار كتاب البيوع باب البيع الفاسد مطلب فيمن ورث مالا حراما ۷ / ۳۰۱ ، فتاوى عثمانيه ج۱۰ ص ۱۷۳ المال الحرام و مصرفه . /نوټ : همدغه شان مسئله په امداد الفتاوى ج۴ ص ۱۳۴ کې هم ذکر ده

(۲) الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا ۵ / ۳۴۲ . فتاوى عثمانيه ج۱۰ ص ۱۷۵ المال الحرام و مصرفه .

Scanned with CamScanner

کټل حرام دي .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا ، وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا . (۱)

د نسوارو استعمالولو حکم

نسوار چونکه د تمباکو نه جوړيږي ، او د تمباکو استعمال في نفسه مباح او جائز دی ، ځکه په دې کې نه نشه شته او نه مستي .

فَإِنَّهُ لَمْ يَثْبُتْ إِسْكَارُهُ وَلَا تَفْتِيرُهُ وَلَا إِضْرَارُهُ، بَلْ ثَبَتَ لَهُ مَنَافِعُ، فَهُوَ دَاخِلٌ تَحْتَ قَاعِدَةِ : اَلْأَصْلُ فِي الْأَشْيَاءِ الْإِبَاحَةُ . وَأَنَّ فَرْضَ إِضْرَارِهِ لِلْبَعْضِ لَا يَلْزَمُ مِنْهُ تَحْرِيمُهُ عَلَى كُلِّ أَحَدٍ . (۲)

البته د نسوارو د بدبويۍ په وجه په جُمات کې نورو مونځ گزارو ته تکليف وي ، بل دا چې په دې کې اسراف او تبذير هم دی ، او ورسره ورسره د طِبّي او ډاکټري اصولو په وجه دا صحت ته هم نقصاني دي ، لهذا د دې پريخودل بهتر دي .

إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ وَغَيْرَهُ مِنَ الْمُبَاحَاتِ بِلَهْوٍ وَطَرَبٍ عَلَى هَيْئَةِ الْفَسَقَةِ حَرَامٌ . (۳)

علماؤ دا هم ليکلي چې کله د يو مُباح شي په استعمالولو سره بل ته تکليف رسي نو بيا د دې استعمالول مکروه دي ، دغه رنگې نسوار هم دي چې که يو کس د مجلس د آدابو او صفائي لحاظ ساتي نو بيا مکروه نه دي ، خو که د صفائي لحاظ نه ساتي او د ده د نسوارو په وجه بل ته تکليف رسي نو بيا د دې استعمالول مکروهه دي .

(۱) صحيح مسلم رقم الحديث ۱۶۴ (۱۰۱) كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا .
فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ۷ ص ۲۲۲ كتاب البيوع .

(۲) رد المحتار ج۵ ص ۲۹٦ كتاب الاشربة .

(۳) رد المحتار ج۵ ص ۲۹۲ كتاب الاشربة . قال الشيخ محمد الكامل الطرابلسي رحمه الله : وقد حقق المتأخرون من اهل مذهبنا الحنفية انه ليس بحرام ، وانما في تعاطيه الكراهية وقد قدمناه ان احسن ما قيل فيه قول الامير رحمه الله فاختلف فيه الدخان والورع تركه . الفتاوى الكاملية ص ۲۸٦ كتاب الحظر والاباحة مطلب في حكم شرب الدخان في مجلس قراءة القرآن . فتاوی حقانيه ج۵ ص ۱۹۷ كتاب الاشربة .

(وَأَكْلُ نَحْوِ ثُومٍ) أَيْ كَبَصَلٍ وَنَحْوِهِ مِمَّا لَهُ رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ.... قُلْتُ: عِلَّةُ النَّهْيِ أَذَى الْمَلَائِكَةِ وَأَذَى الْمُسْلِمِينَ. (١)

هر قسمه نشه ئي شيان استعمالول ممنوع دي

که يو کس چرس، بنګ، آفيون وغيره نشه يي شيان استعمالوي او په ده باندې ددې غلط اثر هم نه کيږي خو بيا هم ده ته دا د نشې شيان استعمالول ناجائز دي، فقهاؤ ددې شيانو په حُرمت باندې صراحت کړی.

(وَيَحْرُمُ أَكْلُ الْبَنْجِ وَالْحَشِيشَةِ وَالْأَفْيُونِ) لِأَنَّهُ مُفْسِدٌ لِلْعَقْلِ وَيَصُدُّ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ. (٢)

لهذا ددې نشه يي شيانو استعمالول د عادي او غير عادي دواړو قسمه خلقو د پاره ناجائز دي، بلکه عادتي کس د پاره دا واجب دي چې په تدريج سره ورو ورو په دې کې کمي راولي، او بيا يې آخر پريږدي. وَيَجِبُ عَلَيْهِ التَّدْرِيجُ فِي تَنْقِيصِهِ شَيْئًا فَشَيْئًا. (٣)

د شرابو خرڅول ناجائز دي

شراب حرام او ګنده څيز دی، ددې حُرمت او نجاست په نصوصِ قطعيه سره ثابت دی، لهذا د يو مسلمان د پاره د شرابو اخيستل او خرڅول ناجائز دي.

وَلَا يَجُوزُ بَيْعُهَا، لِأَنَّ اللّٰهَ تَعَالَى لَمَّا نَجَّسَهَا فَقَدْ أَهَانَهَا، وَالتَّقَوُّمُ يُشْعِرُ بِعِزَّتِهَا، وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «إِنَّ الَّذِي حَرَّمَ شُرْبَهَا حَرَّمَ بَيْعَهَا وَأَكْلَ ثَمَنِهَا». (٤)

---

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب الصلاة باب ما يفسد الصلاة و مايكره فيها ٢/٤٣٥، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٨ الاكل والشرب.

(٢) رد المحتار كتاب الاشربة ج٥ ص ٢٩٤.

(٣) رد المحتار كتاب الاشربة ج٥ ص ٤٠٨. وقال العلامة ابوبكر الحدار اليمني رحمه الله: ولايجوز اكل البنج والحشيشة والافيون وذلک كله حرام. الجوهر النيرة ج٢ ص ٢٧٠ كتاب الاشربة، ومثله في فتاوى الكاملية ص ٢٧٠ كتاب الاشربة. فتاوى حقانيه ج٥ ص ٢٠٠ كتاب الاشربة.

(٤) الهداية كتاب الاشربة انواع الاشربة المحرمة ٤/٤٩٧، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٦١ كسب الحلال والحرام.

Scanned with CamScanner

د سګرټو کاروبار کول

په سګرټو کې تمباکو وي، او تمباکو د نباتاتو يو قسم دی، د اکثره علماؤ په نزد د تمباکو کرل اخيستل او خرڅول جائز دي، ليکن دا بدبوداره دی او د طبي تحقيقاتو نه هم دا ثابته شوې ده چې په سګرټو کې د نفع په ځای نقصان زيات دی، او باقاعده د اشتهاراتو په ذريعه هم خلقو ته ددې نقصانات معلوم شوي، لهذا ددې د کاروبار نه ځان ساتل بهتر دي.

وَلِلْعَلَّامَةِ الشَّيْخِ عَلِيِّ الْأُجْهُورِيِّ الْمَالِكِيِّ رِسَالَةٌ فِي حِلِّهِ نَقَلَ فِيهَا أَنَّهُ أَفْتَى بِحِلِّهِ مَنْ يُعْتَمَدُ عَلَيْهِ مِنْ أَئِمَّةِ الْمَذَاهِبِ الْأَرْبَعَةِ. قُلْتُ: وَأَلَّفَ فِي حِلِّهِ أَيْضًا سَيِّدُنَا الْعَارِفُ عَبْدُ الْغَنِيِّ النَّابُلُسِيُّ ..... فَالَّذِي يَنْبَغِي لِلْإِنْسَانِ إِذَا سُئِلَ عَنْهُ ..... أَنْ يَقُولَ هُوَ مُبَاحٌ، لَكِنَّ رَائِحَتَهُ تَسْتَكْرِهُهَا الطِّبَاعُ فَهُوَ مَكْرُوهٌ طَبْعًا لَا شَرْعًا. (۱)

د غير مُسلمه ملکونو نه د راغلي خوراک څکاک د څيزونو استعمالولو حکم

د غير مُسلمو ملکونو نه چې د غوښې نه علاوه نور د خوراک يا څکاک کوم شيان راځي او په هغې کې حرام شيان (مثلاً شراب، د خنزير غوښه يا د خِنزير وازګه وغيره) شامل نه وي نو ددې شيانو خوراک او څکاک جائز دی.

خو ددې غير مُسلمه ملکونو نه راغلې غوښه استعمالول ناجائز ده، ځکه دوی ځاروي په اسلامي طريقې سره نه ذبح کوي.

البته که دوی د غوښو په ډبو باندې ليکلي وي چې دا ځاروی په اسلامي طريقې سره ذبح شوی، او يقيني همداسې وي نو بيا دا غوښه استعمالول جائز دي، خو که د نورو قرينو او ذرائعو نه معلومه شوه چې دا يې هسې د دهوکې د پاره وريباندې ليکلي دي نو بيا دا غوښه استعمالول ناجائز دي.

(۱) رد المحتار على الدر المختار كتاب الاشربة ۱۰/ ۳٦ ، فتاوى عثمانيه ج ۱۰ ص ۱٦٦ كسب الحلال والحرام

Scanned with CamScanner

وفي الهندية : مَنْ أَرْسَلَ اجيرا له مَجُوسِيًّا أَوْ خَادِمًا فَاشْتَرَى لَحْمًا فَقَالَ : اِشْتَرَيْتُهُ مِنْ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ أَوْ مُسْلِمٍ وَسِعَهُ أَكْلُهُ . وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ لَمْ يَسَعْهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ . مَعْنَاهُ إِذَا كَانَ ذَبِيحَةَ غَيْرِ الْكِتَابِيِّ وَالْمُسْلِمِ . (١)

قال العلامة فخر الدين حسن بن منصور رحمه الله : مُسْلِمٌ اِشْتَرَى لَحْمًا وَقَبَضَهُ فَأَخْبَرَهُ مُسْلِمٌ ثِقَةٌ أَنَّهُ ذَبِيحَةُ الْمَجُوسِيِّ . فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلْمُشْتَرِي أَنْ يَأْكُلَ وَلَا يُطْعِمَ غَيْرَهُ . لِأَنَّ الْمُخْبِرَ أَخْبَرَهُ بِحُرْمَةِ الْعَيْنِ وَبُطْلَانِ الْمِلْكِ . (٢)

په اجاره باندې د څاروي ساتلو حکم

په فتاوی حقانيه کې ذکر دي چې نن صبا دا رواج دی چې يو مالدار کس يو څاروی (مثلاً غوا ، ميښه ، چيلۍ) واخلي ، بيا يې يو غريب کس ته ورکړي ، هغه ته ووايي چې: دا ته ساته ، کله چې ددې بچي اوشو هغه به زما او ستا په مينځ کې شريک وي ، نو ددې حکم دادی چې په دې صورت کې أجرت نامعلومه دی ، لهذا دا صحيح ندی . (٣)

په فتاوی محموديه کې هم دې ته ناجائز ويل شوي ، او دايې هم ليکلي چې په داسې صورت کې به دا څاروي يا ددې بچي يا ددې شوده ټول د اصلِ مالک وي ، او د څاروي ساتونکې به صرف د أجرِ مثل مستحق وي . (٤)

---

(١) الفتاوى الهندية ج٥ ص٣٠٨ ، ٣٠٩ كتاب الكراهية الباب الاول .

(٢) فتاوى قاضي خان على هامش الهندية ج٣ ص٤١٦ الباب السادس والعشرون ، ومثله في رد المحتار ج٥ ص٢٤٣ كتاب الحظر والاباحة باب الاستبراء ، فتاوى حقانيه ج٥ ص٣٢٩ .

(٣) فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٧١ كتاب الاجارة .

(٤) فتاوى محموديه ج٢٥ ص١٩٠ اجاره فاسده ./ دَفَعَ بَقَرَةً إِلَى رَجُلٍ عَلَى أَنْ يَعْلِفَهَا وَمَا يَكُونُ مِنَ اللَّبَنِ وَالسَّمْنِ بَيْنَهُمَا أَنْصَافًا فَالْإِجَارَةُ فَاسِدَةٌ وَعَلَى صَاحِبِ الْبَقَرَةِ لِلرَّجُلِ أَجْرُ قِيَامِهِ وَقِيمَةُ عَلَفِهِ إِنْ عَلَفَهَا مِنْ عَلَفٍ هُوَ مِلْكُهُ لَا مَا سَرَحَهَا فِي الْمَرْعَى وَيَرُدُّ كُلَّ اللَّبَنِ إِنْ كَانَ قَائِمًا . وَإِنْ أُتْلِفَ فَالْمِثْلُ إِلَى حَقِّ الْمَالِكِ بِالضَّيْعَةِ . وَالْحِيلَةُ فِي جَوَازِهِ أَنْ يَبِيعَ نِصْفَ الْبَقَرَةِ مِنْهُ بِثَمَنٍ وَيُبْرِئَهُ عَنْهُ ثُمَّ يَأْمُرَ بِاتِّخَاذِ اللَّبَنِ وَالْمَصْلِ فَيَكُونُ بَيْنَهُمَا وَكَذَا لَوْ دَفَعَ الدَّجَاجَ عَلَى أَنْ يَكُونَ الْبَيْضُ بَيْنَهُمَا أَوْ بَزْرَ الْفَيْلَقِ عَلَى أَنْ يَكُونَ الْإِبْرَيْسَمُ بَيْنَهُمَا لَا يَجُوزُ وَالْحَادِثُ كُلُّهُ لِصَاحِبِ الدَّجَاجِ وَالْبَزْرِ . عالمكيري ج٤ ص٤٤٥ كتاب الاجارة الفصل الثاني في قفيز الطحان .

البته ددې د جواز د پاره دا صورت کيدې شي چې مالدار کس به دا څاروې په روپو باندې واخلي، ددې قيمت به معلوم کړي، نيم قيمت به په دې مالدار راشي او نيم به په دې غريب راشي، غريب به دا نيم قيمت او مني، بيا به دا مالدار دې غريب ته دا نيم قيمت معاف کړي. اوس دا دواړه په دې څاروي کې شريک شو، بيا به دا څاروې دې غريب ته ورکړي چې ته اوس ددې پرورش کوه، چې بچي يې اوشو هغه به زما او ستا په مينځ کې شريک وي، که غريب دا طريقه اومنله نو اوس دا صورت جائز دی. (۱)

د جواز دا صورت په شامي کې ليکلې شوې دی. (۲)

غوا يا ميښه په نيم کاره ساتل صحيح ندي

که يو کس بل چا ته د غوا يا ميښې بچې په نيم کاره ورکړو، يعنې په دې شرط يې ورکړو چې هغه به دا بچې ساتي چې کله غټ شي او خرڅ يې کړي نو قيمت به د دواړو شريک وي نو ددې حکم دادی چې دا اِجاره د قفيزُ الطّحان په حکم کې ده، دا اِجاره فاسده ده.

لعدم تعين الاجرة . ولعدم تعين المدة. ځکه په دې کې اُجرت او موده متعين نده.

دا څاروې به اوس د اصلِ مالک وي، او دې ساتونکي ته به ددې ساتلو مزدوري ورکړې شي يا به جانبين د څاروي د ساتلو موده او مزدوري معلومه کړي (مثلاً د دوه کالو په عوض کې به درله شل زره روپۍ درکوم) چې کله موده پوره شي نو يا به هغه معينه مزدوري ورکړي، او يا د مزدورۍ په عِوض کې ورته د څاروي نيمه حصه هم ورکولې شي.

وفي الهندية: دَفَعَ بَقَرَةً إِلَى رَجُلٍ عَلَى أَنْ يَعْلِفَهَا وَمَا يَكُونُ مِنَ اللَّبَنِ وَالسَّمْنِ بَيْنَهُمَا أَنْصَافًا فَالإِجَارَةُ فَاسِدَةٌ وَعَلَى صَاحِبِ الْبَقَرَةِ لِلرَّجُلِ أَجْرُ قِيَامِهِ وَقِيمَةُ عَلَفِهِ. إِنْ عَلَفَهَا مِنْ عَلَفٍ هُوَ مِلْكُهُ لَا مَا سَرَحَهَا فِي الْمَرْعَى. (۳)

---

(۱) فتاوی حقانيه ج ٦ ص ۲۷۱ کتاب الاجارة.

(۲) وَالحِيلَةُ فِي ذَلِكَ أَنْ يَبِيعَ نِصْفَ الْبَقَرَةِ مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ وَنِصْفَ الدَّجَاجَةِ وَنِصْفَ بذرِ الْفَلِّيقِ بِثَمَنٍ مَعْلُومٍ حَتَّى تَصِيرَ الْبَقَرَةُ وَأَجْنَاسُهَا مُشْتَرَكَةً بَيْنَهُمَا فَيَكُونُ الْحَادِثُ مِنْهَا عَلَى الشَّرِكَةِ. عالمگيري ج ۲ ص ۳۳۵ کتاب الشركة في الباب الخامس في شركة الفاسدة ، فتاوی محموديه ج ۱۰ ص ۱۹۳.

(۳) الفتاوی الهندية ج ۴ ص ۴۴۵ کتاب الاجارة الفصل الثالث في قفيز الطحان وماهو في معناه.

Scanned with CamScanner

قال العلامة طاهر بن عبد الرشيد البخاري : وفي فتاوى النسفي رجل دفع بقرة الى رجل بالعلف منها صفة وهي التي بالفارسية كاونيم سود ، بأن دفع على ما يحصل من اللبن والسمن بينهما نصفان فهذا فاسد ، والحادث كله لصاحب البقرة ، والاجارة فاسدة . (١)

نوټ : په فتاوى محمودية کې هم د ډيرو کتابونو په حواله په نيم کاره څاروي ورکولو ته ناجائز ويل شوي . (٢)

د کميشن اخيستو شرعي حيثيت

که چيرته يو کاريگر بل چاله د يو دُکاندار نه څه سامان واخلي او بيا دا دُکاندار دې کاريگر له کميشن (يعنې څه روپۍ) ورکړي نو ددې حکم دادی چې :

که دې کاريگر ددې دُکاندار نه دا سامان د عام بازار په نرخ (ريټ) واخيست ، او د مخکې نه يې ددې دُکاندار سره د کميشن خبره هم نه وه کړی نو بيا ده ته کميشن اخيستل جائز دي ، ځکه دا د تجارت په اصولو کې داخل دي ، تاجران او دُکانداران د خپل تجارت عام کولو د پاره کاريگرو ته دا کميشن ورکوي .

(البته که دا کاريگر د دُکاندار نه کميشن واخلي او دُکاندار ددې کميشن په وجه بيا په ده باندې دا سامان گران خرڅوي ، او زور يې دريم کس ته اُوځي نو بيا دا کميشن اخيستل جائز ندي) .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَلَوْ قَضٰى حَاجَتَهُ بِلَا شَرْطٍ وَلَا طَمَعٍ فَأَهْدٰى إِلَيْهِ بَعْدَ ذٰلِكَ فَهُوَ حَلَالٌ لَا بَأْسَ بِهِ . وَمَا نُقِلَ عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ مِنْ كَرَاهَتِهٖ فَوَرَعٌ . (٣)

---

(١) خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١١٤ كتاب الاجارات ومايتصل بهذا . ومثله في الفتاوى البزازية على هامش الهندية ج٥ ص ٣٧ كتاب الاجارة النوع الثالث في الدواب . فتاوى حقانيه ج ٦ ص ٢٤٣ .

(٢) فتاوى محمودية ج٢٥ ص ١٩٢ اجارة فاسدة . عالمگيري ج٤ ص ٤٤٥ كتاب الاجارة فصل الثاني في قفيز الطحان وماهو في معناه ، وعالمگيري ج٢ ص ٣٣٥ كتاب الشركة في الباب الخامس . شامي زكريا ج٦ ص ٥٠٢ كتاب الشركة فصل في الشركة الفاسدة ، تاتارخانيه ج٥ ص ٦٧٠ كتاب الشركة الشركة بالاعمال ، المحيط البرهاني ج٨ ص ٣٩٩ كتاب الشركة الفصل السادس الشركة بالاعمال .

(٣) رد المحتار ج٤ ص ٣٦٢ في اقسام الرشوة .

قال العلامة الكاساني رحمه الله: وَالْقِيَاسُ فِي اِسْتِئْجَارِ الظِّئْرِ بِطَعَامِهَا وَكِسْوَتِهَا أَنَّهُ لَا يَجُوزُ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ لِجَهَالَةِ الْأُجْرَةِ وَهِيَ الطَّعَامُ وَالْكِسْوَةُ. إِلَّا أَنَّ أَبَا حَنِيفَةَ اِسْتَحْسَنَ الْجَوَازَ بِالنَّصِّ. وَهُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ بَيْنَ مَا إِذَا كَانَتِ الْوَالِدَةُ مَنْكُوحَةً أَوْ مُطَلَّقَةً. وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ} أَيِ الرِّزْقُ وَالْكِسْوَةُ وَذٰلِكَ يَكُونُ بَعْدَ مَوْتِ الْمَوْلُودِ.... وَقَوْلُهُمَا: اَلْأُجْرَةُ مَجْهُولَةٌ مُسَلَّمٌ لٰكِنَّ الْجَهَالَةَ لَا تَمْنَعُ صِحَّةَ الْعَقْدِ لِعَيْنِهَا بَلْ لِإِفْضَائِهَا إِلَى الْمُنَازَعَةِ. وَجَهَالَةُ الْأُجْرَةِ فِي هٰذَا الْبَابِ لَا تُفْضِي إِلَى الْمُنَازَعَةِ؛ لِأَنَّ الْعَادَةَ جَرَتْ بِالْمُسَامَحَةِ مَعَ الْأَظْآرِ، وَالتَّوْسِيعِ عَلَيْهِنَّ شَفَقَةً عَلَى الْأَوْلَادِ فَأَشْبَهَتْ جَهَالَةَ الْقَفِيزِ مِنَ الصُّبْرَةِ. (١)

د زمکې د خرڅولو او اخیستلو په وخت کمیشن اخیستل جائز دي

په شریعت کې د بائع او مشتري د طرفه یو کس وکیل نشي جوړیدی، لیکن یو کس د دواړو د طرفه دلال جوړیدې شي. په وکیل او دلال کې غټ فرق دی، ځکه وکیل ته په مبیعه کې د جائز تصرف کولو حق حاصل وي، او دلال ته په مبیعه کې د هیڅ قسمه تصرف حق حاصل نه وي، د دلال کار صرف دا وي چې دې مشتري ته صرف د اخیستلو ترغیب ورکوي.

لهذا که یو کس یو دکان کلاؤ کړي، او دې د زمکو اخیستل او خرڅول کوي نو ده ته داجائز دي چې د بائع او مشتري نه معلوم کمیشن واخلي، البته دا خبره ضروري ده چې د کمیشن مقدار به د مخکې نه معلوموي، ددې د پاره چې بیا روستو جګړه جوړه نشي (دې به زیات کمیشن غواړي، او هغه به کم ورکوي).

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قَوْلُهُ: يُعْتَبَرُ الْعُرْفُ) فَتَجِبُ الدَّلَالَةُ عَلَى الْبَائِعِ أَوِ الْمُشْتَرِي أَوْ عَلَيْهِمَا بِحَسَبِ الْعُرْفِ. (٢)

(١) بدائع الصنائع ج٤ ص١٩٣ كتاب الاجارة مطلب فيما يرجع الى المعقود عليه. فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٧٢

(٢) رد المحتار ج٤ ص٣٦ كتاب البيوع.

مفتي شفيع رحمه الله فرمائلي : اگر بائع يعنى مالک کي اجازت سے خود دَلال مال کو فروخت کرے تو اس کي أجرت اولاً دلالي بائع کے ذمے ہے، اور اگر محض کوشش کرنے والہ ہے اور معاملہ کرنے والہ ہے فروخت کرنے والہ خود بائع ہے تو عُرف اور رواج کا اعتبار ہوگا، رواج کے موافق جس کے ذمے دلالي ہوگي اس سے لينا جائز ہوگا . (۱)

د دَلالۍ په عِوض أجرت اخيستل

د دَلالۍ په عِوض أجرت اخيستل اگر چې د فقهاؤ په نزد مختلف فيه دی مگر د ځه مجبوريتونو په وجه فقهاؤ ددې دجواز فتوی ورکړی ، خو شرط دادی چې دا أجرت به مُتعين وي ، او د نورو مفاسدو نه به خالي وي .

قَال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَفِي الدَّلَّالِ وَالسِّمْسَارِ يَجِبُ أَجْرُ الْمِثْلِ. وَمَا تَوَاضَعُوا عَلَيْهِ أَنَّ فِي كُلِّ عَشَرَةِ دَنَانِيرَ كَذَا فَذَاكَ حَرَامٌ عَلَيْهِمْ. وَفِي الْحَاوِي: سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ. فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ وَكَثِيرٌ مِنْ هَذَا غَيْرُ جَائِزٍ. فَجَوَّزُوهُ لِحَاجَةِ النَّاسِ إلَيْهِ كَدُخُولِ الْحَمَّامِ . (۲)

قَال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري : وفي الاصل اجرة السمسار و المخاري والحمامي والصكاک و مالاتقدير فيه للوقت ولامقدار لما يستحق بالعقد لكن للناس فيه حاجة جاز وان كان فی الاصل فاسدًا . (۳)

نوټ : د دَلالۍ د أجرت د جواز فتوی خلافُ القياس ده ، فقهاؤ دا فتوی د عوامو د سهولت او حاجت د وجې ورکړی .

---

(۱) امداد المفتين الشهير بفتاوى دارالعلوم ديوبند ج۲ ص ۸۲۵ كتاب الاجارة ، ومثله في تاليفات رشيديه ص ۴۱۸ كتاب الاجارة . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۳۲ .

(۲) رد المحتار ج٦ ص ٦۳ باب الاجارة الفاسدة مطلب اجرة الدلال .

(۳) خلاصة الفتاوى ج۳ ص ١١٦ كتاب الاجارات جنس آخر فی المتفرقات ، ومثله فی الاشباه والنظائر ج۳ ص ۱۳۰ كتاب الاجارات . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٠ .

Scanned with CamScanner

(قَوْلُهُ أَوْ مُدَّةٍ) إِلَّا فِيمَا اسْتَثْنَى: قَالَ فِي الْبَزَّازِيَّةِ : إِجَارَةُ السِّمْسَارِ وَالْمُنَادِي وَالْحَمَّامِيِّ وَالصَّكَّاكِ وَمَا لَا يُقَدَّرُ فِيهِ الْوَقْتُ وَلَا الْعَمَلُ تَجُوزُ لِمَا كَانَ لِلنَّاسِ بِهِ حَاجَةٌ وَيَطِيبُ الْأَجْرُ الْمَأْخُوذُ لَوْ قُدِّرَ أَجْرُ الْمِثْلِ. (١)

په فتاوى محموديه کې هم ليکلي چې د دَلالي اُجرت اصلاً ناجائز دى ، ليکن د حاجت او عُرف په وجه فقهاؤ ددې اجازت ورکړى ، لهذا دبائع او مشتري دواړو نه د دَلالي روپۍ اخيستل صحيح دي. (٢)

په فتاوى محموديه کې دا هم ليکلي چې که يو دَلال د ښاروي والاته اووايي چې "زه به تاله دا ښاروي خرڅ کړم خو ته به ماته د هر ښاروي په خرڅولو سره مثلاً پنځوس روپۍ راکوې" نو دا کميشن يا اُجرت د دَلالي اخيستل جائز دى. (٣)

په غوائي باندې د غوا مَال کولو په عوِض کې اُجرت اخيستل ناجائز دى

بعضې خلق غوائي يا سَنډا ددې د پاره ساتي چې په دې سره غواګانې يا ميخې مال کوي (يعنى غوائي په غوا خيجوي) ، بيا ددې مَال کولو په عوض کې معلومه مزدوري اخلي نو ددې مسئلې حکم دادى چې: دامزدوري اخيستل ناجائز ده ، ځکه د اُجرت د جواز د پاره دا ضروري ده چې د څه شي نه نفع حاصلولې شي دا به دده په مِلکيت کې وي، او د غوا حمَل اخيستل (يعنى بلاربيدل) د هيچا په اِختيار کې نشته.

---

(١) ردالمحتار ج٥ ص ٣٢ كتاب الاجارة . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٨١ .

(٢) سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ ، فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ وَكَثِيرٌ مِنْ هَذَا غَيْرُ جَائِزٍ ، فَجَوَّزُوهُ لِحَاجَةِ النَّاسِ إِلَيْهِ . شامي طبع كراچي ٦٣/٦ ، وشامي طبع زكريا ٨٧/٩ كتاب الاجارة باب ضمان الاجير مطلب في اجرة الدلالة ، الاشباه والنظائر ص ١٤٨ الفن الثاني كتاب الاجارة . فتاوى محمودية ج٢٥ ص ٢٨٦ . دلالي كے احكام.

(٣) سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ ، فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ . شامي طبع كراچي ٦٣/٦ ، وشامي طبع زكريا ٨٧/٩ كتاب الاجارة باب ضمان الاجير مطلب في اجرة الدلالة، مبسوط للسرخسي ج١٥ ص ١١٥ باب السمسار طبع دارالفكر بيروت ، الاشباه والنظائر ص ١٤٨ الفن الثاني كتاب الاجارة . فتاوى محمودية ج٢٥ ص ٢٩٢ . دلالي كے احكام.

لهذا په دې باندې أجرت اخيستل ناجائز دي . همدارنګې په احاديثو کې هم ددې نه سخته منع راغلې .

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : يَعْنِي لَا يَجُوزُ أَخْذُ أُجْرَةِ عَسْبِ التَّيْسِ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « إِنَّ مِنَ السُّحْتِ عَسْبَ التَّيْسِ وَمَهْرَ الْبَغِيِّ » وَلِأَنَّهُ عَمَلٌ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَهُوَ الْإِحْبَالُ فَلَا يَجُوزُ أَخْذُ الْأُجْرَةِ عَلَيْهِ . وَلَا أَخْذُ الْمَالِ بِمُقَابَلَةِ الْمَاءِ وَهُوَ نَجِسٌ لَا قِيمَةَ لَهُ فَلَا يَجُوزُ . وَالْمُرَادُ هُنَا اِسْتِئْجَارُ التَّيْسِ لِيَنْزُوَ عَلَى الْغَنَمِ وَيُحْبِلَهَا بِأَجْرٍ . أَمَّا لَوْ فَعَلَ ذَٰلِكَ مِنْ غَيْرِ أَجْرٍ لَابَأْسَ بِهِ لِأَنَّ بِهِ يَبْقَى النَّسْلُ . (١)

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (قَوْلُهُ لَا تَصِحُّ الْإِجَارَةُ لِعَسْبِ التَّيْسِ) لِأَنَّهُ عَمَلٌ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَهُوَ الْإِحْبَالُ . (٢)

په فتاوى محموديه کې هم دې أجرت اخيستلو ته ناجائز ويل شوي .

وفى الفتاوى الهندية : وَلَا يَجُوزُ أَخْذُ عَسْبِ التَّيْسِ . (٣)

په فتاوى عثمانيه کې ليکلي چې دا أجرت اخيستل ناجائز دى ، البته بغير د شرط لېږلو نه که دې کس د غوائي مالک ته احسانًا څه ورکړل نو دا جائز دي .

(لَا تَصِحُّ الْإِجَارَةُ لِعَسْبِ التَّيْسِ) وَهُوَ نَزْوُهُ عَلَى الْإِنَاثِ .... وَلَوْ أُخِذَ بِلَا شَرْطٍ يُبَاحُ . (٤)

---

(١) بحر الرائق ج٨ ص١٩ باب الاجارة الفاسدة .

(٢) رد المحتار على الدرالمختار كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ٩/٧٥ ، ومثله فى الهداية ج٣ ص٣٠٣ كتاب الاجارات . فتاوى حقانيه ج٦ ص٢٥٦ كتاب الاجارة .

(٣) عالمگيري ج٢ ص٤٥٤ كتاب الاجارة فى المتفرقات ، تبيين الحقائق للزيعلي ج٥ ص١٢٤ كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ، درمختار ج٩ ص٧٥ كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ، فتاوى محموديه ج٢٥ ص١٩٧ .

(٤) رد المحتار على الدرالمختار كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ٩/٧٥ ، فتاوى عثمانيه ج٨ ص١٤٨ الاجارة .

بل کس ته د ذهوکې ورکولو د پاره د يو شي قيمت زياتول يا کمول

که يو کس يو څيز نه اخلي خو هسې اخيستونکي ته د ذهوکې ورکولو د پاره د دې شي قيمت زياتوي . چې کله اخيستونکې دا شی گران واخلي نو بيا دا دلال د خرڅوونکي نه د دې ذهوکې په عِوض کې څه روپۍ واخلي . نو دا روپۍ اخيستل ناجائز دي ، ځکه دا خو ذهوکه ده ، او په احاديثو مبارکهٔ کې د دې نه سخته منع راغلې .

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، « أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّجْشِ » . (۱)

(وَ) كُرِهَ (النَّجْشُ) : أَنْ يَزِيْدَ وَلَا يُرِيْدَ الشِّرَاءَ أَوْ يَمْدَحَهُ بِمَا لَيْسَ فِيْهِ لِيُرَوِّجَهُ . (۲)

د سَمَگ لنِگ په ذريعه د حاصل شوې گټې حکم

که يو مُلک په يو څيز باندې پابندي لګولې وي او يو کس غيرقانوني د سمَګلِنګ د لارې دا څيز راوړي نو د دې حکم دادی :

چې کله يو ملک يو قانون د معاشرتي حالاتو او مَفادِ عامه په وجه جوړ کړي او دا قانون د قرآن کريم او احاديثو مخالف نه وي ، او د دې په منلو کې دې مُلک ته نَفع رسي نو بيا په عوامو باندې د دې قانون منَل ضروري دی ، ځکه د نه منلو په صورت کې په مُلک کې بَدأمني پيدا کيږي ، او د دې ملک په مَعِيشت باندې غلط اثر غورځي ، نو ځکه شريعت د سمګلِنګ اجازت نه ورکوي .

خو بيا هم چې د سمَګلِنګ کاروبار په ذريعه کومه ګټه حاصله شوې وي د دې حکم دادی چې : که دې کس دداسې شيانو سمَګلِنګ کولو چې هغه شی حلال وُ ، او ده په اخيستلو او خرڅولو کې د شرعي اصولو لحاظ ساتلې وُ نو بيا د سمَګلِنګ کاروبار ګټه حلاله ده ، خو بيا هم د دې نه ځان ساتل بهتر دي .

---

(۱) صحيح مسلم كِتَابُ الْبُيُوْعِ بَابُ تَحْرِيْمِ بَيْعِ الرَّجُلِ عَلَى بَيْعِ أَخِيْهِ، وَسَوْمِهِ عَلَى سَوْمِهِ، وَتَحْرِيْمِ النَّجْشِ، وَتَحْرِيْمِ التَّصْرِيَةِ رقم الحديث ۱۳ (۱۵۱۶) .

(۲) در مختار على الشامي ج۷ ص ۳۰۵ باب البيع الفاسد ، عالمگيري ج۳ ص ۲۱۰ كتاب البيوع الباب العشرون في البياعات المكروهة ، فتاوى محموديه ج۲۵ ص ۲۹۱ دلالی کے احکام.

Scanned with CamScanner

إِنَّ صَاحِبَ الْبَحْرِ ذَكَرَ نَاقِلًا عَنْ أَئِمَّتِنَا أَنَّ طَاعَةَ الْإِمَامِ فِي غَيْرِ مَعْصِيَةٍ وَاجِبَةٌ. (١)

په بَيع کې دا شرط لږول باطل دی چې " که ته دا څيز خرڅوی نو صرف په ما به يې خرڅوی "

بعضې خلق د يو شي خرڅولو په وخت دا شرط لږوي " چې کله ته دا څيز خرڅوی نوصرف په ما به يې خرڅوی، په بل چا به يې نه خرڅوی " نو ددې حکم دادی چې دا بَيع فاسده ده، ځکه په بيع کې داسې شرط لږول چې په هغې کې بائع يا مشتري يا مَبيعې ته فائده وي دا جائز ندې ځکه په دې سره دا بيع فاسديږي.

قَالَ العلامة الحصكفي رحمه الله: (وَ) لَا (بَيْعٌ بِشَرْطٍ) يَعْنِي الْأَصْلُ الْجَامِعُ فِي فَسَادِ الْعَقْدِ بِسَبَبِ شَرْطٍ (لَا يَقْتَضِيهِ الْعَقْدُ وَلَا يُلَائِمُهُ وَفِيهِ نَفْعٌ لِأَحَدِهِمَا أَوْ) فِيهِ نَفْعٌ (لِمَبِيعٍ). (٢)

وفي الهندية: وَلَوْ بَاعَ شَيْئًا عَلَى أَنْ يَهَبَ لَهُ الْمُشْتَرِي أَوْ يَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ أَوْ يَبِيعَ مِنْهُ شَيْئًا أَوْ يُقْرِضَهُ كَانَ فَاسِدًا. (٣)

د بَيع قبلَ القَبض (يعنی د قبضه نه کولو نه مخکې د يو څيز خرڅولو) حکم

که يو کس د بل چا نه څه شی واخلي، دا څيز تر اوسه مُشتري قبضه کړې نه وي بلکه اوس هم د بائع سره پروت وي، څه وخت پس په بازار کې ددې څيز قيمت اُوخيجي، بيا دوباره مشتري دا څيز په بائع ورخرڅ کړي او زياتي ګټه ورته واخلي نو دا ناجائز دی.

ځکه په شريعتِ مُقدّسه کې په مَبيعه باندې د قبضې کولو نه مخکې دا څيز خرڅول ناجائز دي، وجه داده چې په دې صورت کې مشتري ته په مَبيعه باندې قبضه نه وي حاصل، نو دا په بَيْعُ الْمَنْقُوْلِ قَبْلَ الْقَبْضِ کې داخله ده، او دا ناجائز ده.

---

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب القضاء مطلب طاعة الامام واجبة ٨ /١١٨. فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٦٨ كسب الحلال والحرام. وفتاوى عثمانيه ج٧ ص ٢٢٨ كتاب البيوع.

(٢) الدر المختار على هامش رد المحتار ج٤ ص ١٣٥ مطلب في البيع بشرط الفاسد.

(٣) الفتاوى الهندية ج٣ ص ١٣٤ الباب العاشر في الشروط التي تفسد البيع والتي لاتفسده ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٢٣.

Scanned with CamScanner

وفي الهندية: فَنَقُولُ مِنْ حُكْمِ الْمَبِيعِ إِذَا كَانَ مَنْقُولًا أَنْ لَا يَجُوزَ بَيْعُهُ قَبْلَ الْقَبْضِ.....
وَأَمَّا إِذَا تَصَرَّفَ فِيهِ مَعَ بَائِعِهِ فَإِنْ بَاعَهُ مِنْهُ لَمْ يَجُزْ بَيْعُهُ أَصْلًا قَبْلَ الْقَبْضِ. (۱)

قال العلامة ابن عابدين: وَهُوَ لَا يَصِحُّ بِهِ الْقَبْضُ ..... وَقَيَّدَ بِالْقَبْضِ، لِأَنَّ الْعَقْدَ فِي ذَاتِهِ صَحِيحٌ. غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَجِبُ عَلَى الْمُشْتَرِي دَفْعُ الثَّمَنِ لِعَدَمِ الْقَبْضِ. (۲)

زمکه قَبْلَ الْقَبْض خرڅول جائز دي

اګر چې قَبْلَ الْقَبْض د یو شي خرڅول شرعًا ناجائز دي خو د اَحناقو په نزد باندې زمکه ددې حکم نه مُستثنی ده، یعنی زمکه قَبلَ القبض خرڅول جائز دي. لهذا که د پراپرټي واله قبل القبض زمکه خرڅوي نو دا جائز ده.

قال الشيخ عبدالرحمن الجزائري رحمه الله: أَمَّا بيع الأعيان غير المنقولة قبل قبضها كبيع الأرض والضياع والنخيل والدور ونحو ذلك من الأشياء الثابتة التي لا يخشى هلاكها فإنه يصح. (۳)

قال الشيخ ظفر احمد العثماني رحمه الله: والثالث لايجوز بيع مبيع قبل القبض الا الدور والارض قاله ابوحنيفة وابويوسف رحمه الله. (۴)

د ښځو باریک لباس خرڅول

کوم شی چې بغیر د تغیر او تبدیل نه د ګناه ذریعه وي د هغې اخیستل او خرڅول ناجائز دي، لهذا د ښځو داسې نرۍ جامې خرڅول چې په هغې کې د هغې ټول بَدن ښکاري، بې حیائي او عُریاني ورسره خوریږي داسې نرۍ جامې خرڅول ناجائز دي.

---

(۱) الفتاوى الهندية ج۳ ص۱۳ الفصل الثالث في معرفة المبيع والثمن والتصرف.

(۲) رد المحتار ج۴ ص۴۸ مطلب اشترى دارا ماجورة لايطالب بالثمن قبل قبضها. فتاوي حقانيه ج۶ ص۱۲۳.

(۳) الفقه على المذاهب الاربعة ج۲ ص۲۳۴ كتاب البيع مبحث التصرف في المبيع.

(۴) اعلاء السنن ج۱۴ ص۲۳۶ باب النهي عن بيع المشتري قبل القبض، ومثله في بدائع الصنائع ج۵ ص۱۸۱ فصل في شرائط صحة البيع، فتاوى حقانيه ج۶ ص۱۰۵.

ځکه په دې کې د زنانه وُ سره د ګناه په کار کې مدد کول دي.

البته که ددې نرې جامو سره زنانه نوره کپړه هم استعمالوي چې په دې سره د هغې بدن نه ښکاري نو بیا ددې خرڅول او زنانه وُ ته ددې استعمالول دواړه جائز دي.

مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَهُ بَيْعُهُ تَحْرِيمًا وَإِلَّا فَتَنْزِيهًا ..... وقال ابن عابدين رحمه الله:

وَبَيْعُ الْمُكَعَّبِ الْمُفَضَّضِ لِلرَّجُلِ لِيَلْبَسَهُ يُكْرَهُ لِأَنَّهُ إِعَانَةٌ عَلَى لُبْسِ الْحَرَامِ. (١)

د انسان وِينه اخيستل او خرڅول

د کوم شي اخيستل او خرڅول چې کيږي د هغې د پاره دا ضروري ده چې دا به مالِ مُتقوّم وي، او چې کوم شی مالِ مُتقوّم نه وي د هغې اخيستل او خرڅول ناجائز دي، د انسان وِينه مالِ مُتقوّم نده ددې د وجې ددې خريد و فروخت شرعًا جائز ندی

بَطَلَ بَيْعُ مَا لَيْسَ بِمَالٍ كَالدَّمِ وَالْمَيْتَةِ. (٢)

البته که يو مريض ته د وِينې کلک ضرورت وي او بغير د روپو نه وِينه نه پيدا کيږي نو بيا دې اخيستونکي ددې د اخيستلو اجازت شته، خو خرڅوونکي ته بيا هم ددې دا روپۍ اخيستل حرامې دي.

اَلضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ. (٣)

ضرورت ممنوع شيان هم مباح کوي.

د انساني اَندامونو خرڅول ناجائز دي

د انسان ټول اَندامونه مُعزّز او محترم دي، لهذا ددې خرڅول جائز ندي، ځکه په دې سره ددې اَندامونو سپک والې او ذِلت راځي. تر دې پورې چې که يو انسان سخت مجبوره شي او د ډير مجبوريت د وجې د بدن د اندامونو خرڅولو ضرورت راشي خو بيا هم ده ته ددې

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب الحظر والاباحة فصل في البيع ٥٦١/٩، ٥٦٢. فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٤ كتاب البيوع.

(٢) الدرالمختار على صدر رد المحتار كتاب البيوع باب البيع الفاسد ٢٣٥/٧.

(٣) محمد خالد الاتاسي شرح المجلة المادة ٢١، المقدمة المقالة الاولى ٥٥/١. فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٩ كتاب البيوع.

آنداموتو خرڅولو اِجازت نشته ، بلکه د مجبوريت په وخت کې الله ﷻ طرف ته متوجه کيدل په کار دي ، الله ﷻ به رَحم و کرم اوکړي او څه بله لار به رااُوباسي خو د آنداموتو خرڅول ناجائز دي .

ولا يجوز بيع شعور الإنسان ولا الانتفاع بها ، لأنّ الآدمي مكرم لا مبتذل ، فلا يجوز أن يكون شيء من أجزائه مهاناً ومبتذلا . (١)

په فتاوى محموديه کې دا هم ليکلي چې د بل چا سترګه ځان ته لګول يا د وجود اندامونه خرڅول ناجائز دي .

فَإِيرَادُ الْعَقْدِ عَلَيْهِ وَابْتِذَالُهُ بِهِ وَإِلْحَاقُهُ بِالْجَمَادَاتِ إِذْلَالٌ لَهُ . أَيْ وَهُوَ غَيْرُ جَائِزٍ وَبَعْضُهُ فِي حُكْمِهِ وَصَرَّحَ فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ بِبُطْلَانِهِ . قُلْتُ وَفِيهِ أَنَّهُ يَجُوزُ اِسْتِرْقَاقُ الْحَرْبِيِّ وَبَيْعُهُ وَشِرَاؤُهُ وَ إِنْ أَسْلَمَ بَعْدَ الْإِسْتِرْقَاقِ . إِلَّا أَنْ يُجَابَ بِأَنَّ الْمُرَادَ تَكْرِيمُ صُورَتِهِ وَخِلْقَتِهِ . وَلِذَا لَمْ يَجُزْ كَسْرُ عِظَامِ مَيِّتٍ كَافِرٍ وَلَيْسَ ذَلِكَ مَحَلَّ الْإِسْتِرْقَاقِ وَالْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ . بَلْ مَحَلُّهُ النَّفْسُ الْحَيَوَانِيَّةُ فَلِذَا لَا يَمْلِكُ بَيْعَ لَبَنِ أَمَتِهِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ كَمَا سَيَأْتِي فَلْيُتَأَمَّلْ . (٢)

علماؤ تر دې پورې ليکلي چې که يو کس د مړ کيدو په وخت وصيت اوکړي چې زما د مرګ نه روستو زما سترګې يا نور آندامونه بل ته اُولګوئ نو دده د وصيت باوجود ييا هم دا بل ته لګول ناجائز دي .

(وَلَا) يَجُوزُ (بَيْعُ شَعْرِ الْآدَمِيِّ وَلَا الْإِنْتِفَاعُ بِهِ وَلَا بِشَيْءٍ مِنْ أَجْزَائِهِ) لِأَنَّ الْآدَمِيَّ مُكَرَّمٌ غَيْرُ مُبْتَذَلٍ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ شَيْءٌ مِنْ أَجْزَائِهِ مُهَانًا مُبْتَذَلًا . (٣)

(١) الهداية كتاب البيوع باب البيع الفاسد ٣/٥٧ . فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٩ .

(٢) شامي ج٤ ص ١٣٥ الانتفاع باجزاء الادمي لم يجز ، فتاوى عالمگيري ج٥ ص ٣٦٥ كتاب الكراهية الباب الثامن عشر في التداوي والمعالجات ، الدر المنتقى مع المجمع الانهر ٣/٨٥ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، البحر الرائق ٦/٨١ باب البيع الفاسد ، فتح القدير ٦/٤٢٥ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، فتاوى محمودية ج٢٧ ص ٣١٢ أعضاء انساني اور ان كي خريد و فروخت .

(٣) مجمع الانهر ٣/٨٥ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، المحيط البرهاني ٨/٨١ كتاب الكراهية والاستحسان الفصل التاسع عشر في التداوي والمعالجات ، البحرالرائق ٦/٨١ باب البيع الفاسد .

او په داسې وصيت باندې عمل كول هم جائز ندي .

أَحَدُهَا أَنْ يُوصِيَ بِمَا هُوَ مَعْصِيَةٌ عِنْدَنَا وَعِنْدَهُمْ كَالْوَصِيَّةِ لِلْمُغَنِّيَاتِ وَالنَّائِحَاتِ فَهٰذَا لَا يَصِحُّ إِجْمَاعًا . (۱)

په كوم پروگرام كې چې ډول سورنا غږول شوي وي په هغې كې د شركت حكم

په كوم پروگرام كې چې ډول سورنا غږول شوي وي ددې خوراک اگر چې حرام ندی ، ځكه د حُرمت دارُومدار د اَصلِ مال په حُرمت باندې دی ، البته په داسې پروگرام كې شريكيدل ندي په كار ، او داسې دعوت قبلول هم ندي په كار .

بيا خاصكر كوم كس چې د قوم مُقتداء وي يعنى خلق دده پيروي كوي نو دداسې كس د پاره په دې پروگرام كې نه شريكيدل بهتر دي .

مَنْ دُعِيَ إِلَى وَلِيمَةٍ فَوَجَدَ ثَمَّةَ لَعِبًا أَوْ غِنَاءً فَلَا بَأْسَ أَنْ يَقْعُدَ وَيَأْكُلَ. فَإِنْ قَدَرَ عَلَى الْمَنْعِ يَمْنَعُهُمْ، وَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ يَصْبِرْ .

وَهٰذَا إِذَا لَمْ يَكُنْ مُقْتَدًى بِهِ أَمَّا إِذَا كَانَ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى مَنْعِهِمْ، فَإِنَّهُ يَخْرُجُ وَلَا يَقْعُدُ، وَلَوْ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى الْمَائِدَةِ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَقْعُدَ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مُقْتَدًى بِهِ .

وَهٰذَا كُلُّهُ بَعْدَ الْحُضُورِ، وَأَمَّا إِذَا عَلِمَ قَبْلَ الْحُضُورِ فَلَا يَحْضُرُ لِأَنَّهُ لَا يَلْزَمُهُ حَقُّ الدَّعْوَةِ بِخِلَافِ مَا إِذَا هَجَمَ عَلَيْهِ لِأَنَّهُ قَدْ لَزِمَهُ . (۲)

---

(۱) مجمع الانهر ۴۵۱/۴ باب وصية الذمي ، شامي زكريا ۱۰ /۴۰۳ ، ۴۰۴ فصل في وصايا الذمي وغيره ، البحرالرائق ۴۵۵/۸ كتاب الوصايا باب وصية الذمي . فتاوى محمودية ج۲۷ ص ۳۲۶ اعضاء انساني اور ان كي خريد و فروخت .

(۲) الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۴۳ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ، درمختار مع الشامي زكريا ج۹ ص ۵۰۱ كتاب الحظر والاباحة فصل في الاكل ، بحرالرائق ج۸ ص ۱۸۸ كتاب الكراهية فصل في الاكل والشرب .

وَإِنْ عَلِمَ الْمُقْتَدٰى بِهٖ بِذٰلِكَ قَبْلَ الدُّخُولِ، وَهُوَ مُحْتَرَمٌ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَوْ دَخَلَ يَتْرُكُونَ ذٰلِكَ فَعَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ وَإِلَّا لَمْ يَدْخُلْ. (١)

د بې نمازه او سُود خور د دَعوت قبلولو حکم

د قاعدې په طور دا خبره واورئ : که يو کس ته دا معلومه شي چې د فلانکي کس خوراک حرام دی نو دداسې کس د کور خوراک هم حرام دی ، او که دا معلومه شي چې دده خوراک حلال دی نو بيا دده د کور خوراک خوړل جائز دي .

او که د هغه خوراک د حلال او حرام نه د مشترکه آمدنۍ وي نو بيا په کې د غالِب اِعتبار دی : که حلال په کې غالِب وُ نو جائز دی، او که حرام په کې زيات وو نو بيا ناجائز دی .

اوس دا خبره چې د بې نمازه او سُود خور سړي دعوت قبلول څنګه دي ؟ نو ددې حکم دادی : که انسان ته دا معلومه شي چې که زه دده دعوت قبول نه کړم نو په دې سره دده اِصلاح کيږي ، او د ګناهونو نه اَوړي نو بيا د دوی دَعوت قبلول ندي په کار . او که د دوی د دعوت نه قبلولو نه فِتنه پيدا کيده نو بيا د دوی دعوت قبلول په کار دي .

أَهْدٰى إِلٰى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهٖ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ . فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِيْ أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ . وَلَا يَأْكُلَ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوْ إِسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ. (٢)

د حرام کاروبار واله کس هديه قبلول

که د يو کس اکثره مال حلال وي نو دده هديه قبلول جائز دي ، او که اکثره مال يې حرام وي نو بيا دده هديه قبلول ناجائز دي .

---

(١) عالمګيري ج٥ ص٣٤٣ الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات من كتاب الكراهية ، مجمع الانهر ج٤ ص٢١٧ كتاب الكراهية فصل في المتفرقات ، زيلعي ج٦ ص١٣ كتاب الكراهية فصل في الاكل . فتاوى محموديه ج٢٧ ص١٠٤ ضيافت كا بيان .

(٢) الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ٥/٣٤٢ . مجمع الانهر ج٤ ص١٨٦ كتاب الكراهية فصل في الكسب ، بزازية على الهندية ج٦ ص٣٦٠ كتاب الكراهية ، فتاوى محموديه ج٢٧ ص١٢٠ ضيافت كا بيان .

لَا يُجِيبُ دَعْوَةَ الْفَاسِقِ الْمُعْلِنِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ غَيْرُ رَاضٍ بِفِسْقِهِ، وَكَذَا دَعْوَةُ مَنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنْ حَرَامٍ مَا لَمْ يُخْبَرْ أَنَّهُ حَلَالٌ، وَبِالْعَكْسِ يُجِيبُ مَا لَمْ يَتَبَيَّنْ عِنْدَهُ أَنَّهُ حَرَامٌ. كَذَا فِي التُّمُرْتَاشِيِّ. (۱)

د حلال او حرام مخلوط مال نه دعوت كول

ددې مسئلې څو صورتونه دي :

كه د يو كس سره دوه حصې مال حرام وي او يوه حصه حلال وي او دې دعوت اوكړي نو دداسې كس دعوت قبلول منع دي .

وَكَاسِبُ الْحَرَامِ أَهْدَى إِلَيْهِ أَوْ أَضَافَهُ وَغَالِبُ مَالِهِ حَرَامٌ لَا يَقْبَلُ، وَلَا يَأْكُلُ مَا لَمْ يُخْبِرْهُ أَنَّ ذٰلِكَ الْمَالَ أَصْلُهُ حَلَالٌ وَرِثَهُ أَوْ اسْتَقْرَضَهُ. (۲)

كه دده سره نيم مال حلال وي او نيم حرام ، نو دداسې كس د دعوت قبلولو نه هم پرهيز په كار دى .

وَإِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ حَلَالًا لَا بَأْسَ بِقَبُولِ هَدِيَّتِهِ وَالْأَكْلِ مِنْهَا. كَذَا فِي الْمُلْتَقَطِ. (۳)

---

(۱) عالمگيري ۳۴۳/۵ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ، بزازيه على هامش الهندية ج ۶ ص ۳۶۳ كتاب الهبة ، فتاوى محموديه ج۲۵ ص ۴۸۰ هبه اور هديه كے احكام

أَهْدَى إِلَى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ. فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِي أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ. وَلَا يَأْكُلَ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوْ اِسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ. الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ۵/ ۳۴۲ .

(۲) عالمگيري ۳۴۳/۵ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ، فتاوى خانيه ج۳ ص ۴۰۰ كتاب الحظر والاباحة مايتعلق بالضيافة ، فتاوى بزازيه ج۶ ص ۳۶۰ كتاب الكراهية الرابع في الهدية ، فتاوى محموديه ج۲۷ ص ۱۲۶ ضيافت كا بيان .

(۳) عالمگيري ۳۴۳/۵ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ، مجمع الانهر ج۴ ص ۱۸۶ كتاب الكراهية فصل في الكسب ، فتاوى بزازيه ج۶ ص ۳۶۰ كتاب الكراهية الرابع في الهدية ، فتاوى محموديه ج۲۷ ص ۱۲۵ ضيافت كا بيان .

Scanned with CamScanner

که دده سره دوه حصې مال حلال وي او يوه حصه حرام وي نو دداسې کس دعوت قبلول جائز دي ، خو احتياطًا د نه قبلولو گنجائش هم شته .

وَفِي الرَّوْضَةِ : يُجِيبُ دَعْوَةَ الْفَاسِقِ ، وَالْوَرَعُ أَنْ لَا يُجِيبَهُ . (١)

د زياتې گټې د پاره ذخيره أندوزي کول

که خلقو ته د غلې (غنم ، جوار وغيره) ضرورت وي ، او په دې وخت کې يو کس ډيره غله آخلي او ذخيره کوي يې ، ددې د پاره چې گرانه شي او زه يې خرڅه کړم نو گټه به ډيره اوکړم ، نو دا ذخيره أندوزي کول اِحتکار دی او دا شرعًا حرام دی .

البته که خلقو ته د غَلې ضرورت نه وي ، په بازار کې په آسانۍ سره خلقو ته ملاويږي نو بيا د ډيرې گټې د پاره يو شې ذخيره کول خير دی .

لما ورد في الحديث : عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْجَالِبُ مَرْزُوقٌ، وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ . (٢)

و قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : ويكره الاحتكار في أقوات الآدميين والبهائم إذا كان ذلك في بلد يضر الاحتكار بأهله وكذلك التلقي. فأما إذا كان لا يضر فلا بأس به . (٣)

د جَعلي سنَدونو په وجه د حاصلې شوې نوکرۍ د تنخواه حکم

دا واضحه خبره ده چې أجيرِ خاص ته أجرت دده د عمل په عِوض کې ملاويږي ، لهذا که

---

(١) عالمگيري ٥/٣٤٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات .

وَإِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ حَلَالًا لَا بَأْسَ بِقَبُولِ هَدِيَّتِهِ وَالْأَكْلِ مِنْهَا، كَذَا فِي الْمُلْتَقَطِ . عالمگيري ٥/٣٤٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات . فتاوی محموديه ج٢٧ ص١٢٦ ضيافت كا بيان .

(٢) سنن ابن ماجه رقم الحديث ٢١٥٣ كِتَابُ التِّجَارَاتِ بَابُ الْحُكْرَةِ وَالْجَلَبِ .

(٣) الهداية ج٤ ص ٣٧٠ كتاب الكراهية فصل في البيع ، ومثله في بدائع الصنائع ج٥ ص ١٢٩ كتاب الاستحسان . فتاوی حقانيه ج٦ ص٣٩ .

يو کس ته يو کار سپارل شوی وي او دې په هماغه مقرر وخت کې د هغې کار په کولو قادِر وي نو داسې کس ته دا اُجرت اخيستل جائز دي .

او س که يو کس د جَعلي سنَدونو په ذريعه يوه نوکري حاصله کړه ، او دې ددې کار په کولو قادر وي نو بيا ده ته دا تنخوا اخيستل حلال دي ، ليکن د جَعلي سنَدونو په ذريعه نوکري حاصلول ناجائز او حرام دي ، ځکه په داسې طريقې سره نوکري حاصلولو کې به خامخا انسان دروغ وايي ، دهوکه به کوي ، او د بل په حق به قبضه اچوي ، چې دا هريو غټ جُرم دی .

ليکن که په دې کس کې ددې سپارل شوي کار کولو صلاحيت نه وي نو بيا د جَعلي سنَدونو په وجه د حاصلې شوې نوکرۍ تنخواه هم ده ته جائز نده . (۱)

د لارو په هوټلو کې د ډرائيورانو د پاره مفت خوراک کول

په دې غټو لارو کې چې کومې هوټلې وي ، ډرائيوران چې دوی ته د سوَرلو ګاډي د خوراک کولو د پاره اُودروي نو د هوټل واله مالِکان د ګاډي په ډرائيور باندې مفت خوراک کوي ، نو ددې حکم دادی چې :

که د هوټل واله د ګاډي په مسافرو باندې د عام معمول مطابق روټۍ خوَړه او د عام معمول موافق قيمت يې ورنه اخيسته نو بيا ددې ډرائيور د پاره دا مفت خوراک کول جائز دی ، ځکه دا ډرائيور د دَلال په شان دی ، دې هم دې هوټل واله د پاره ګاک پيدا کوي ، او د دَلال د پاره اُجرت اخيستل جائز دي .

وَفِي الحَاوِي: سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ. فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ . (۲)

ليکن که د هوټل واله په ډرائيور باندې مفت خوراک کولو ، خو ددې په عِوض کې يې دې نورو مسافرو ته بې کاره خوراک په ګران قيمت ورکول لکه نن صبا چې په هوټلو کې

---

(۱) فتاوی عثمانيه ج۸ ص۸۵ الاجارة .

(۲) رَدّالمحتار على الدر المختار كتاب الاجارة باب ضمان الاجير ۹/ ۸۷ .

Scanned with CamScanner

همدا حالت دی نو بیا ډرائیور ته مفت خوراک خوړل ناجائز دي ، ځکه دا په رشوت کې داخل دی ، (او په شریعت کې د رشوت نه سخت ممانعت راغلی) . (۱)

انعامي بانډز اخیستل سود او جواري ده

نن صبا په بازار کې انعامي بانډز خرڅیږي ، ډیر خلق یې واخلي بیا صرف د یو څو کسانو نومونه راأوځیجي او نور ټول محروم شي ، ددې حکم دادی چې دا په سود او جوارۍ کې داخل دي . لهذا ددې اخیستل او خرڅول ، او یا دا انعام اخیستل ناجائز دي .

قال الله تعالى : ﴿ وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾ . (۲)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۳)

قال العلامة الجصاص الرازي رحمه الله : وَلَا خِلَافَ بَيْنَ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي تَحْرِيْمِ الْقِمَارِ وَأَنَّ الْمُخَاطَرَةَ مِنَ الْقِمَارِ . (۴)

په فتاوى عثمانيه کې هم د پرائز بانډ (Prize Bonds) د حُرمت د پاره ډیر وجوهات ذکر شوي . (۵)

د انعامي سکیمونو یا انعامي ټکټونو اخیستل او خرڅول ناجائز دي

په دې انعامي سکیمونو او انعامي ټکټونو باندې د جوارۍ تعریف صادق راځي ، لهذا ددې کاروبار شرعًا ناجائز دی ، چاته چې په انعام کې دا قسمه روپۍ ملاؤ شوې وي نو دده د پاره (د ثواب د نیت نه بغیر) ددې روپو صدقه کول واجب دي .

---

(۱) فتاوى عثمانيه ج۸ ص۱۸۷ الاجارة .

(۲) سورة البقرة آية ۲۷۵ .

(۳) سورة المائده آية ۹۰ .

(۴) الاحكام القرآن ج۱ ص۳۲۹ البقرة ، ومثله في الهداية ج۳ ص۱۳۱ كتاب الحوالة ، فتاوى حقانيه ج۶ ص۲۰۸ .

(۵) فتاوى عثمانيه ج۷ ص۲۹۰ .

قَالَ العلامة الحصكفي رحمه الله: إِكْتَسَبَ حَرَامًا وَاشْتَرَى بِهِ ...... تَصَدَّقَ بِالرِّبْحِ وَإِلَّا لَا وَهٰذَا قِيَاسٌ، وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ كِلَاهُمَا سَوَاءٌ وَلَا يَطِيْبُ لَهُ . (١)

وفي الهندية: كَانَ الْمَالُ بِمُقَابَلَةِ الْمَعْصِيَةِ فَكَانَ الْأَخْذُ مَعْصِيَةً وَالسَّبِيلُ فِي الْمَعَاصِي رَدُّهَا وَذَلِكَ هَاهُنَا بِرَدِّ الْمَأْخُوذِ إِنْ تَمَكَّنَ مِنْ رَدِّهِ بِأَنْ عَرَفَ صَاحِبَهُ، وَبِالتَّصَدُّقِ بِهِ إِنْ لَمْ يَعْرِفْهُ . (٢)

د بینک د سُود د روپو حکم

کوم خلق چې په سُودي بینکونو کې روپۍ ږدي، نو اول خو دوی ته په دې سُودي بینکونو کې روپۍ ایښودل ندي په کار، او که چا په کې مجبورًا د حفاظت د پاره ایښي وي نو چې د بینک د طرفه ده ته کومه سُودي ګټه ملاوېږي دا به د بینک والا ته نه پرېږدي، بلکه دا به د هغوی نه راواخلي، او د ثواب د نیت نه بغیر به يې په فقیرانو او مسکینانو باندې تقسیم کړي.

قَالَ العلامة الحصكفي رحمه الله: كَمَا لَوْ غَصَبَ عَبْدًا وَآجَرَهُ فَنَقَصَ فِي هٰذِهِ الْإِجَارَةِ .... وَإِنِ اسْتَغَلَّهُ فَنَقَصَهُ الْإِسْتِغْلَالُ أَوْ آجَرَ الْمُسْتَعَارَ وَنَقَصَ ضَمِنَ النُّقْصَانَ وَتَصَدَّقَ بِمَا بَقِيَ مِنَ الْغَلَّةِ وَالْأُجْرَةِ .

قَالَ العلامة ابن عابدين رحمه الله: وَيُؤْمَرُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهَا لِاسْتِفَادَتِهَا بِبَدَلٍ خَبِيْثٍ وَهُوَ التَّصَرُّفُ فِي مَالِ الْغَيْرِ . (٣)

قَالَ العلامة ابن البزاز رحمه الله: ولو بلغ المال الخبيث نصابًا لايجب فيه الزكوة لان الكل واجب التصدق . (٤)

---

(١) الدر المختار على هامش رد المحتار ج٤ ص ٢١٩ مطلب اذا اكتسب حراما ...

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٤٩ الباب الخامس عشر في الكسب كتاب الكراهية. فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢١٤

(٣) الدر المختار ورد المحتار ج٦ ص ١٨٨ كتاب الغصب .

(٤) البزازية على هامش الهندية ج٤ ص ٨٦ كتاب الزكوة الفصل الثاني في المصرف، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٩٧.

Scanned with CamScanner

په حرامې طريقې سره د حاصل شوي مال حکم

کوم مال چې په رشوت يا نورو حرامو طريقو سره حاصل شوې وي نو په اسلامي شريعت کې ددې حکم دادی چې که ددې حرام مال اصل مالک معلوم ؤ نو هغه ته به يې واپس کوي، او که مالک يې معلوم نه ؤ نو د ثواب د نيت نه بغير به يې صدقه کوي.

او که ده ته د حرام مال مقدار معلوم نه ؤ (چې د ما سره څومره حرام مال دی؟) نو تحرّي به اوکړي، يعنې اندازه به اولږوي، د تحرّي نه پس چې ده څومره مال اندازهٔ حرام راجمع کړې وي نو که ددې اصلِ مالکان معلوم وو هغوی ته به يې واپس کړي، او که مالکان يې معلوم نه وو نو بغير د نيت د ثواب نه به هدومره مال په فقيرانو تقسيم کړي.

عَلَيْهِ دُيُونٌ لِأُنَاسٍ شَتَّى لِزِيَادَةٍ فِي الْأَخْذِ وَنُقْصَانٍ فِي الدَّفْعِ فَلَوْ تَحَرّٰى ذٰلِكَ وَتَصَدَّقَ عَلَى الْفُقَرَاءِ بِثَوْبٍ قُوِّمَ بِذٰلِكَ يَخْرُجُ عَنِ الْعُهْدَةِ. (١)

په سُود باندې قرضه ورکول ناجائز ده

په سُود باندې قرضه ورکول شرعي طريقې سره قطعًا حرامه ده، په دې کې د هيچا اختلاف نشته، په قرآن مجيد او احاديثو کې صراحةً ددې ممانعت راغلې دی، الله تعالى فرمايي: ﴿ وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾. (٢)

ترجمه: الله تعالی تجارت حلال کړې دی او سُود يې حرام کړې دی. (٣)

چا ته د کاروبار د پاره قرض ورکول او مُعينه ګټه ورنه اخيستل ناجائز ده

که يو کس بل چا ته د کاروبار د پاره قرض ورکړي او ورسره دا شرط اولږوي چې ما ته به ددې لسمه حصه ګټه راکوی نو د قرض په عِوض کې دا منافع مقررول ناجائز او سُود دی.

---

(١) الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الخامس والعشرون في البيع ٥/٣٦٧، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص١٧٩ المال الحرام ومصرفه.

(٢) سورة البقرة آية ٢٧٥.

(٣) فتاوى حقانيه ج٦ ص١٩٨.

قَالَ العلامة ابن عابدين رحمه الله : (قَوْلُهُ كُلُّ قَرْضٍ جَرَّ نَفْعًا حَرَامٌ) أَيْ إِذَا كَانَ مَشْرُوطًا كَمَا عُلِمَ مِمَّا نَقَلَهُ عَنِ الْبَحْرِ . (۱)

قال العلامة قاضي ثناء الله رحمه الله : قوله : وَحَرَّمَ الرِّبٰوا : والمعنى ان الله تعالى حرم الزيادة في القرض على القدر المدفوع . (۲)

بیمه (اِنشورنس) ناجائز دی

(**نوټ:** په بِیمه کې ډیر خلق مبتلاء دي نو ځکه دا مسئله تفصیلاً لیکم . د بِیمې متعلق زه یوه خبره هم د ځان نه نه لیکم بلکه هره خبره مې د معتمدو فتاوٰ نه راجمع کړې . ابوالشمس عفي عنه)

په **فتاوی حقانیه** کې لیکلي چې : نن صبا بعضې کمپنۍ د بیمه کاروبار کوي ، ددې حکم دا دی چې بیمه په سُود او جوارۍ کې داخل ده ، او دا ناجائز ده .

دبیمې طریقه کار دا وي چې یو کس په هره میاشت کې یو معین مِقدار روپۍ د یو معین وخت مثلاً دوه کالو یا درې کالو د پاره د بیمه کمپنۍ سره جَمع کوي ، کمپنۍ دا روپۍ په هر قِسمه کاروبار کې لږوي که هغه د سُود وي یا بل کار کې . ددې په عِوض کې ده ته سالانه ګټه هم راځي . اوس که دا کس دا ماهانه قِسطونه پوره کړي نو د بیمه کمپنۍ والا دا ټولې روپۍ سره د ډیرې زیاتې ګټې ده ته ورکوي ، او که د قِسطونو پوره کولو نه مخکې دا کس په څه حادثه کې مړ شي نو بیا دا کمپنۍ دده په وارثانو صرف هغه کس ته په لکونو لکونو روپۍ ورکوي د چا نوم چې دې کس دې کمپنۍ والاته ورکړې وي .

بیا ددې بیمې مختلف صورتونه دي (لکه د ژوند بیمه " Life insurance " یعنی لائف اِنشورنس ، د آملاکو بیمه ، د ذِمه وارۍ بیمه ، د ګاډي بیمه) خو په دې ټولو صورتونو کې سُود او جواري راځي چې دا ناجائز ده . (۳)

---

(۱) رد المحتار ج۵ ص ۱۶۶ باب الربوا مطلب کل قرض جر نفعا ...

(۲) تفسیر مظهري ج۱ ص ۲۹۹ سورة البقرة ، ومثله فی احکام القرآن للجصاص ج۲ ص ۱۸۹ سورة البقرة ، فتاوی حقانیه ج۶ ص ۱۹۹ .

(۳) فتاوی حقانیه ج۶ ص ۲۲۰ .

په **فتاوی عثمانیه** کې ذکر دي: اګر چې د بیمه کمپنۍ واله دا خبره مشهوره کړی چې:

''بیمه د تعاون او مدد کولو یو نظام دی چې د دې مقصد د حوادثو او آسماني آفتونو نه د متأثره کیدونکو خلقو مدد کول دي''

خو لیکن دا صرف د دې کمپنۍ دعوې دي، بلکه د دوی اصل مقصد د سود او جواری کاروبار ته ترقي ورکول دي، د مصیبت زده خلقو امداد کول د دوی مقصد هرګز نه دی. (١)

په مذکوره فتاوی کې دا هم لیکلي چې دا د اسلامي فقهي مشهوره قاعده ده:

وَالْعِبْرَةُ فِي الْعُقُوْدِ لِلْمَقَاصِدِ وَالْمَعَانِيْ لَا لِلْأَلْفَاظِ وَالْمَبَانِيْ. (٢)

په عقودو او معاهدو کې اصل اعتبار مقاصدو ته وي، د الفاظو اعتبار نه وي.

ځکه که په عقودو کې اصل اعتبار الفاظو ته ورکړې شي نو بیا به ډیر ناجائز کارونه (د ښکلو زیړو الفاظو په وجه) جائز کړې شي، حالانکه دا صحیح نه ده.

په فتاوی عثمانیه کې د بیمې د ناجائز والي د پاره ډیر وجوهات ذکر شوي:

١. په بیمه کې دا ماهانه قسطونه د هغه روپو په عوض کې ورکولې شي چې د هغې وجود مجهول او مشکوک دی، ځکه د حادثې راپیښیدل صرف احتمالي خبره ده، بل دا چې دا کومې روپۍ چې بیا د بیمه کمپنۍ واله ده ته ورکوي هغه هم مجهولې دي، ځکه د نقصان اندازه د کمپنۍ واله د نقصان نه روستو لږوي، نو دا بیمه په ''بَيْعُ الْغَرَرْ'' کې داخله ده چې په شریعت کې دا ناجائز ده.

د مسلم شریف حدیث دی، نبي علیه السلام فرمایي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْحَصَاةِ. وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ. (٣)

---

(١) فتاوی عثمانیه ج٧ ص ٣٢٠ کتاب الربوا.

(٢) رد المحتار على الدر المختار كتاب البيوع مطلب فيمن ورث مالا حراما ٣٠١/٧.

(٣) صحیح مسلم کتاب البیوع باب بطلان بيع الحصاة والبيع الذي فيه غرر رقم الحديث ١٥١٣

۲ . عقدِ بیمه د بَيعُ الغرر په وجه په جوارۍ کې داخله ده ، او جواري په نص د قرآن سره حرامه ده . الله تعالی فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ . (۱)

۳ . عقدِ بیمه په سُود کې هم داخله ده ، ځکه د نقصان نه روستو دا کمپني چې کومې روپۍ دې کس یا دده وارث ته ورکوي نو دا خو یقیني د هغه روپو نه زیاتې دي کومې چې دې سړي د قِسطونو په حساب جَمع کړي دي او دا بعینه سُود دی ، او که دا ددې قسطونو د روپو سره برابر وي یا کمې وي نو بیا هم په سُود کې داخلې دي ، ځکه دا نَقدي روپۍ د نَقدو په عِوض کې په قرضو خرڅول دي ، او د نبي علیه السلام مشهور حدیث " مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ " په وجه ناجائز دي .

والأصل فيه الحديث المشهور وهو قوله عليه الصلاة والسلام: الحنطة بالحنطة مثلا بمثل يدا بيد، والفضل ربا . (۲)

۴ . عقد بیمه په " بَيْعُ الدَّيْنِ بِالدَّيْن " کې هم داخله ده ، او دا ناجائز ده ، ځکه د قسطونو دا روپۍ د کمپنۍ په ذِمه قرض دي ، او د اِحتمالي نقصان نه پس ورکوونکې روپۍ هم د کمپنۍ په ذِمه قرض یعنې واجبُ الاداء دي ، او په شریعت کې " بَيْعُ الدَّيْنِ بِالدَّيْن " ناجائز ده .

وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن بيع الكالي بالكالي . (۳)

لهذا د بیمه مُروّجه ټول صورتونه د شریعت مخالف دي ، د نورو جائزو کارونو په نسبت په دې سُودي کاروبار کې ځان تَخلول د عقل مندۍ خبره نده .

---

(۱) سورة المائده آية ۹۰ .

(۲) الهداية كتاب البيوع باب الربا ۸۱/۳ .

(۳) المصنف كتاب البيوع باب اجل بأجل ۹/۸ .

البته که په يو مُلک کې بيمه کول قانوني مجبوري وي نو که يو کس د مجبوريت په وجه بيمه اوکړي نو د کمپنۍ نه به دا زياتي روپۍ نه اَخلي. (۱)

په **فتاوی حقانيه** کې د بيمې د ناجائزوالي ډير وجوهات ذکر شوي :

۱. بيمه په سُود کې داخله ده، ځکه دا بيمه کمپني دې کس ته په کال کې معلومه ګټه ورکوي، همدارنګې د ټولو قِسطونو په جَمع کولو سره دا کس د خپلو روپو نه علاوه د نورو ډيرو روپو مستحق کيږي، او دا بِعينه سُود دی.

۲. داعقدِ بيمه په جوارۍ کې داخل دی، ځکه که دا کس د قِسطونو پوره کولو نه مخکې مخکې په څه حادثه کې مړ شي نو دې کس چې په خپل ژوند کې دې بيمه کمپنۍ ته کوم کس ورمعَرفي کړې وي اوس دا کمپني دې کس ته د يو امرِ اتفاقي (يعنی د حادثې په وجه) ډيرې زياتې په لکونو لکونو روپۍ ورکوي، او بِعينه جواري ده، او جواري په شريعت کې حرامه ده.

۳. د عقدِ بيمه د ناجائزوالي او حرام واله بله وجه دا هم ده چې د دې کس د مرګ نه پس د کمپنۍ واله دا روپۍ صرف هماغه کس ته ورکوي کوم چې دې کس ورمعرفي کړې وُ، دده نه علاوه دده نورو وارِثانو ته دا روپۍ نه ملاويږي، حالانکه په اسلامي قانون کې په ميراث کې د ټولو وارثانو حق وی، لهذا په دې کې د شرعي قوانينو ښکاره خلاف وَرزي ده، او دا يقيناً ناجائز ده.

۴. د بيمې د حُرمت د پاره بله وجه دا هم ده چې په دې کې د يو چا سره د ګناه په کار کې مدد کول هم لازميږي، ځکه د بيمه کمپنۍ واله دا روپۍ اکثره د سُود په کارو بار کې لږوي، او دا ناجائز دی، اللّٰه تعالی فرمايي :

﴿وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾. (۲)

ترجمه : او د يو بل سره د ګناه او ظلم په کارونو کې مدد مه کوئ.

---

(۱) فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب دامت بركاتهم العالية ج۷ ص ۳۲۰ تا ۳۲۲ كتاب الربوا.

(۲) سورة المائده آية ۲.

لهذا د دې شرعي قوانينو او احکامو په رڼا کې د بيمه ټول صورتونه ناجائز دي . (١)

په **فتاویٰ حقانيه** کې يې د هغه خلقو خبره هم رَد کړې چې هغوی د بيمې د جواز د پاره دا ويلي چې : بيمه په عقدِ مضاربت کې داخلول په کار دي ، او مضاربت جائز دی نو بيمه کول دې هم جائز شي . نو د فتاوی حقانيه واله دا خبره رَد کړې ده ، او په ډيرو وجوهاتو سره يې دا ثابته کړې چې په بيمه او مضاربت کې ډير غټ فرق دی ، لهذا بيمه په مضاربت کې نده داخله ، مضاربت جائز دی او بيمه ناجائز ده . (پوره تفصيل په فتاویٰ حقانيه ج٦ ص٢٢١ کې اوګوره) .

مفتي اعظم دارالعلوم ديوبند مولانا محمود الحسن ګنګوهي رحمه الله په **فتاوی محموديه** کې هم بيمې ته جواري ، سُود او ناجائز ويلی . (٢)

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله هم په **امداد الفتاوی** کې پوره په تفصيل او حوالو سره دا ثابته کړې چې بيمه په جواري او سُود کې داخله ده ، لهذا دا ناجائز ده . (٣)

مولانا محمد يوسف لدهيانوي شهيد رحمه الله هم په **آپ کے مسائل اور ان کا حل** کې ليکلي چې : د بيمه کمپنۍ موجوده ټول صورتونه صحيح ندي ، بلکه دا د جوارۍ نوي شکلونه دي ، لهذا په خپل اِختيار سره بيمه کول ناجائز دي ، البته د قانوني مجبوريت په وجه که څوک بيمه اوکړي نو بيا به د کمپنۍ د طرفه زياتي روپۍ نه اخلي .
چونکه د بيمه کاروبار صحيح ندی لهذا په بيمه کمپنۍ کې ملازمت صحيح ندی . (٤)

په **فتاوی رحيميه** کې ليکلي : د ژوند بيمه (لائف اِنشورنس) که په هر قِسمه نيت او مصلحت سره وي دا ناجائز ده ، ځکه په دې کې د جوارۍ او سود دواړه قِسمه ګناهونه جَمع

(١) فتاوی حقانيه ج٦ ص ٢٢٠ .
(٢) فتاوی دارالعلوم ديوبند ج٢٤ ص٤٥٦ ، وص ٤٥٤ ، وص ٤٥٥ .
(٣) امداد الفتاوی ج٣ ص ١٦١ .
(٤) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٧ ص ٣٦١ اضافه و تخريج شده ايډيشن .

دي، او دا دواړه خطرناک ګناهونه دي، (بیا په دې فتاوی کې ددې ګناهونو په حرمت باندې ډیر احادیث رانقل کړې شوي). (۱)

نوټ : د بیمې ټول اقسام : که د ژوند بیمه (Life insurance) وي، که د املاکو بیمه وي، که د ذمه وارۍ بیمه وي، او که د ګاډي بیمه وي دا ټول ناجائز دي. (۲)

نوټ : بعضې بیمه کمپنو واله د بیمې دجواز د پاره یوه جعلي فتوی چاپ کړې ده کومه یې چې مفتي محمد فرید رحمه الله ته منسوب کړې، او په هغې باندې د مفتي فرید رحمه الله دستخط او فتوی نمبر دواړه جعلي دي.

په **فتاوی حقانیه** کې یې ددې کمپنۍ واله دا جعلي فتوی هم رانقل کړې، بیا یې د بیمې په ناجائز والي باندې د مفتي فرید صاحب خپله فتوی هم رانقل کړې، چې مفتي صاحب دا په صراحت سره ذکر کړي چې بیمه په سود او جوارۍ کې داخله ده، او دا ناجائز ده، او ورسره یې د ناجائز والي ډیر دلائل او وجوهات هم ذکر کړي. (۳)

د بیمه روپۍ چې وارث ته راپاتې شي ددې حکم

که یو وارث ته په میراث کې د بیمه روپۍ راپاتې شي نو ددې حکم دادی چې د بیمه کمپنۍ نه کومې زیاتې روپۍ راغلې دي دا دده په میراث کې ندي داخلې، دا به په دې وارثانو نه تقسیمیږي، بلکه دا به بغیر د ثواب د نیت نه صدقه کوي، یا به یې بغیر د نیت د ثواب نه د خیر په کارونو کې اولږوي. (۴)

---

(۱) [illegible] رحیمیه ج۹ ص ۲۴۲ باب الربا.

(۲) [illegible] رحیمیه ج۹ ص ۲۷۳، ۲۶۰، ۲۶۷، ۲۶۸.

نوټ : د بیمې د ټولو صورتونو د حُرمت تفصیل په همدې فتاوی رحیمیه ج۹ ص ۲۷۲ کې ذکر دی.

(۳) پوره تفصیل په فتاوی حقانیه ج٦ ص ۲۱۹ کې اوګوره.

(۴) فتاوی رحیمیه ج۹ ص ۲۷۸ باب الربا.

اَهلِ عِلمو له دا رِساله مطالعه کول مُهمه ده . ځکه ددے رِسالے
هره کلمه ''مُعَرَّا'' ده . د کلامُ الله او کلامُ الرّسول د اَهمو مسائِلو
او اَهمو اَحکامو ډَکه ده. دا مُستند ده ددے اسم سره:

د عِلم او کماله ډَکه رِساله

مُحَرِّر

نُورُالهُدٰی

د مدرسے مُعلِّم

26

د الله د اِسم سره دا رِساله کلاؤوم ، ځکه الله عام رَحم واله او کامِل رَحم واله دے

د رِسالے اول کلام

اَلحَمدُ لِلّٰه . ددے رِسالے هره هره کلمه د عِلم او کمَاله ډکه ده . اول دا مطالعه کړئ . د مطالعے سره سره ددے هره کلمه اوګورئ . دا سَراسَر د کماله ډکه ده . ځکه ددے هره کلمه "مُعَرّا" ده . اَهلِ عِلمو له دا رِساله مطالعه کول مُهِمه ده .

د الله د رَحم و کرم او اِمداده علاوه دا کمال حاصلول (هره کلمه مُعَرّا راوړل)، او هر کس له ددے اِراده کول محاله ده .

دا کار د هر کس د وَسه لرے دے . ځکه دا سے کمال کول د لَامَحدوده دَردو او صَدمو ډک دے .

مګر مُحَرِّر د کم عِلمئ اِحساس لرلو سره سره د کلکے حوصلے او کلکے اِرادے مالِک دے . او کلکے حوصلے سره مُهِم مسائِل حَل کول عامه مُعامله ده .

دا سے د دوه کالو را سے کلکه اِراده وه . د الله رحم و کرم ، او د والِد او والِدے د دُعاؤ سره سَم الله اوس ددے رسالے اوله حصه مکمل کړه .

مګر دا رِساله د مُحرِّر د مدرسے د دَرس سره سره د اُووه ورځو کمال دے . ځکه د اُووه ورځو علاوه د مدرسے د دَرس له اَمله مُحرِّر د دے رسالے

مَسطورول اُودرول . د اهلِ علمو سره دا رعده کوم که الله وَس را کړو د مدرسے د
دَرسه علاوه لَمحو کارولو سره ددے رِسالے لس (۱۰) حصے کاملوم .

دا رساله مُسمّیٰ ده دے اِسم سره : **" د علم او کماله ډکه رساله "**

اګر که سَر سَر مطالعے کولو سره د دا سے مُعرّا کلمو راوړلو کمال کول دا سے کار دے لکه حَلواء معدے له رَسول . مګر که کوم کس ددے مُعرّا کلمو راوړلو عملاً اِراده اوکړه اوس دا ده له دا سے کار دے لکه مار له لاس وَر وړل . ځکه دا سَم د سَر دَردی عمل دے .

اے الله ! د دا سے رِسالو مَسطورولو او کاملولو وَس راله هره لَمحه را کوه ، او ورسره ورسره د هر حاسِد د حسَد ه هم مالرے اُولره . ځکه حاسِد دائمًا د دا سے هَم عُمره ماهِره کس سره حسَد کړے . دده د عِلم او کمَاله ده سَر اَړولے .

دا کُلاؤ واورئ : مُحَرِّر د کلکے حَوصلے مالِک دے . ده د الله رحم و کرم سره دا سے د عِلم او کمَاله ډکو رِسالو کاملولو مُحکمه اِراده کړے . او اَلحَمدُلِلّٰه ددے سلسلے کامِلولو وَس هم الله ور کړے . مَالِکُ المُلک الله لره لا کهه لا کهه حَمد دے .

اګر که عالِم له د عِلم او کماَل لوړے لوړے دعوے کول مکروهه عمل دے . مګر د مُحَرِّر سره د الله رحم و کرم ملګرے دے . دده له الله د دا سے اَهمو رِسالو کاملولو وَس او حوصله هم ور کړے .

دُعا : اے الله ! اوس ددے کم عِلمه مُحرّر دا وړوکے عمَل صالح کړه ، د دواړو عالَمو سُرُور ورله ورکړه . او ورسره ورسره دا وړه رِساله هر کس او هر ځای له اُورسوه .

اے الله ! گواه اُوسه . ما د اِسلام اَهم مسائِل او اَهم اَحکام د مدرسے د دَرس . مُدَلّل کلام . او ددے وړے رِسالے د لارے اهلِ عِلمو او عوامو له وَر اُورسول اوس زاله د دَارُالسّلام د حُورو حاصلولو وَس هم را کړه . ما له او کُلّ عالَمِ اِسلام له د دواړو عالَمو سُرُور را کړه . ما له کامِل عِلم سره د عمَله را کړه ما د عُلماؤ سره ملگرے کړه .

اے الله ! ما له مسلسل د والِد او والدے سره د مدد کولو وَس هم را کړه .

د دُعاؤ سائِل :

نورالهدیٰ

د مدرسے مُعلِّم

د الله د اِسم سره دا رِساله کلاوُوم . څکه الله عام رَحم واله او کامِل رَحم واله دے

د رسالے اوله حصه

د اِسلام اَهم مسائِل او احکام

اے د آدم اَولاده ! هر کس د اِسلام دا آهم اَحکام او آهم مسائِل د عمل اِرادے سره واورئ :

- الله واحد او مالِکُ المُلک دے . محمّدُ رَسولُ الله صلّی الله علیٰ رسوله وسلم دالله رسول دے .
- دالله کلام دائِمًا لولئ . څکه د الله کلام د هر کلامه اَعلیٰ او اَکرم دے . دا د عالَم هر ځای او هر کس له اُورسوئ .
- د رسولُ الله صلّی الله علیٰ رسولهٗ وسلم راوړے اِسلام او احکام اول اُولولئ . او ورسره ورسره دا عملًا اداء کړئ .
- هر کار د رسول الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د کلام ، کِردار ، او عمَل سره سَم اداء کوئ .
- د هر کار کولو سره سالِمه اِراده کوئ . څکه د اَعمالو دارومَدار د سلیمے اِرادے سره ملګرے دے .
- د حرام طعامه ګلکه ډَډه اوکړئ . او ورسره ورسره هره لمحه د کور واله ؤ اَحوال هم معلوموئ . څکه د لاَ عِلمی له اَمله که هر کس د دے حرامو سره

Scanned with CamScanner

وَده اوکړه . او حرام طعام ده مَعمول اوګرځول دا د ده د دواړو عالَمو د ضَد عمَل دے .

- آوسطًا هره ورځ د عمَل اِرادے سره دوه رکوع کلامُ الله لُولئ . او ددے مُطالعه کوئ .
- هره ورځ " لَا اِلٰهَ اِلَّا الله " سل (۱۰۰) ځله لُولئ . ځکه دا د هر دَرد . او هرے ضَد ے لرے کولو واله عمَل دے .
- هره لَمحه " اَللّٰه . الله " کوئ . ځکه دا اعلیٰ او صالِح عمَل دے .
- هره لمحه د سردارِ دُو عالَم اِمامُ الرُّسُل محمّدٌ رَسولُ الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د مَسرُورولو له اَمله درود و سلام لولئ .
- دائمًا والِد او والده مَسرُوره کوئ . د دواړو مدد کوئ . او د دواړو دُعا حاصلوئ .
- د الله او د رسول د اَعداؤ سره مسلسل مَعرکه کوئ . او د اهلِ اِسلام سره دائمًا صُلحه کوئ .
- د حسَد . مکّارئ . حرام کارئ . ګمراهئ او د دُهوکے معامله د ماحوله مَحوه کړئ . د ګمراه او دُهوکے واله سرو اِطلاع حاکِم له ورکړئ . د دے هر کس اَحوال معلوم کړئ . حاکِم او سَردار له دا حواله کړئ .
- عِلم حاصلوئ . ځکه د مکے مُکرمے د دَور اوله وَحے هم د علم حاصلولو وه

- اے عُلماؤ ! د رسول الله صلی الله علی رسوله وسلم د مُصلٰے اِکرام کوئ ، ځکه که کلامُ الله او کلامُ الرّسول سره مو د عوامو اِصلاح وکړه د الله مدد درسره ملګرے دے .
- اے مالدارو ! که وَس مو لرلو هر کال د الله کور (مکے مُکرّمے) له ورځئ ، عُمره اَداء کوئ ، او ورسره ورسره د هر مَحروم کس مدد هم کوئ .
- د الله د اَحکامو عُدول مه کوئ . ځکه الله د ټول عالَم د هر اَمر مالِک دے .
- د طَمع او سوال کولو لرے اُوسئ . ځکه دا د رَسواء کولو او هلاکولو واله عمل دے .
- د هر مُسلم سره د ورُور وَلی مُعامله کوئ ، دده سره دُهوکه مه کوئ .
- اَهمے مُعاملے صُلح او مُکالمو سره حل کړئ . او د مَعرکو کلکه وَډه اوکړئ .
- د اِسلام د اَهمو اَحکامو معلومولو له اَمله اولاد مَدرسو راولئ . ځکه مدرسه د اِسلام اَساس دے . مدرسه دا سے واحده اِداره ده که د هر عالِم کِردار د عدل ، صُلحِ او صِله رَحمی واله دے ، او دده هر عمل د رسول الله صلی الله علی رسوله وسلم د عمَل سره سَم دے . دا کمال د همدے مدرسے د دَرس دے . ځکه هر عالِم د رسول الله ددے ګدی او مُصلٰے اِمام دے . د همدے اَمله الله دده دومره اعلی اِکرام کړے .
- د کور والهٔ سره عُمده سلوک کوئ .
- د دَرد ، صَدمے او مکروهه کارو سره حَوصله سالِمه لرئ .

- د حرام طعام واله کس دائمًا د الله د رحم و کرمه لرے دے ، د همدے آمله معده د حرام طعامه لرے اُولرئ ، او دا د الله حکم هم دے .
- سلام عام کرئ ، د اُمورو اِصلاح اوکرئ ، دائمًا صُلح کوئ .
- هر کس سره د عدل معامله کوئ ، او د عدل واله کلام کوئ ،
- د گمراهه ډَلو لرے اُوسئ ، د عِلم سره عمل هم ملګرے کوئ .
- د مُسلِم ورور سره هره لمحه مدد کوئ ، دده سره د رَحم مُعامله کوئ .
- د اَودس سره مسواک هم ملګرے کوئ .
- وړوکے هلک د مکارو سړو سره مه ملګرے کوئ .
- د لَاحاصِله کاره لرے اُوسئ .
- هره لمحه د الله د دَرګاهه دا سوال کوئ : اے الله ما سره د رَحم و کرم معامله اوکړه ، ما له عِلم سره د عمله را کړه ، د هر عُمده او صالِح کار کولو وَس را کړه ، ما د حاسِد د حسده لرے اُولره ، حلال طعام را کړه .

اے الله ! ما د علماؤ سره ملګرے کړه ، د عِلم سره د عمَل کولو وَس هم را کړه ، ما د گمراهه ډَلو لرے اُولره ، ما له صالِح اَولاد را کړه .

اے الله ! ما مُعلِم او مُصلِح اوګرځوه ، د هر کار کولو سره د سلامے اِرادے ملګرے کولو وَس را کړه .

اے الله ! ما د عِلم ، حِلم او کماله مَالَامَال کړه ، '' لَا اِلٰهَ اِلَّا الله '' او ورسره اَوْرَاد مے مَعمول اوګرځوه .

اے الله ! ما له او ورسره ټول عالَمِ اِسلام له د دوارو عالَمو سُرور را کړه.

- اے د آدم اولاده ! دا هم واوره : که هر کس د کلامُ الله او د کلامُ الرّسول د دے مسائلو او احکامو مطالعه اوکړه. ده د دے إحساس اوکړو. او ده دا عملاً اداء کړه دا اهلِ عِلمو کلام دے : دے کس د دوارو عالَمو إکرام سُرُور او مُراد حاصل کړو:
- اول : د اسلام اَهم مسائل معلوم کړئ. لکه : د اودس مسائل. د وادہ مسائِل. د سُود مسائل. د حلالو او حرامو مسائِل.
- مالدارو له د حلالو او حرامو مسائل معلومول مُهِمه معامله ده.
- اے مالدارو ! د مَحرومو سرو اَحوال معلوم کړئ. د هر کَس کامِل مدد اوکړئ. او ورسره ورسره عُمده سُلوک هم ورسره کوئ.
- د همدردئ او صِله رَحمی مُعامله کوئ.
- د کِردار او عمل اِصلاح اوکړئ. اعمالِ صالحه کوئ.
- د هر کس سره د رحم و کرم مُعامله کوئ. او د عالَم اِصلاح کوئ.
- هره لمحه او هر کار سره د اَهلُ الله ؤ دُعا حاصلوئ.
- هر کار د والِد او والدے د صَلاح او دُعاؤ سره کوئ.
- د اَعداءُ الله ؤ د مَحوه کولو او د دے عالَمه د لرے کولو مُحکمه اِرادہ کوئ.
- گمراه کس د حرامو کارو محرومه کړئ.
- هر کس له د اسلام د اَهمو احکامو اِطلاع ورکړئ.

Scanned with CamScanner

- ساده طعام او ساده کلام کوئ.
- د ګلاؤ هوا او ساده ماحول حاصلولو اراده کوئ.
- هره لمحه حمد او دُعا کوئ. ځکه د حمد او دُعا سره د الله مدد ملګرے دے.
- د علماؤ اِکرام کوئ.
- د اسلام مُسلّح عسکر آماده کوئ، او وَده ورکوئ.
- د الله د کور، د مدرسے، او علماؤ سره مدد کوئ. اول د علماؤ کلام واورئ، او ورسره ورسره دا عملاً هم اداء کړئ.
- دد ے رسالے د اولے حصے حاصل دا دے:

که هر کس د الله د اَحکامو اِحساس وکړو، د کلامُ الله او کلامُ الرّسول سره دده واسطه مُحکمه کړه، او د '' لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰه '' کلمه دده عملاً لوړه کړه. لَا محالَه (هَرُو مَرُو) دده د دوارو عالَمو سُرور حاصل کړو. او س دا کس که هر ځای ؤ د الله رحم و کرم دده ملګرے دے، دا سے کس له الله د دَارُ السّلام (دَارُ السُّرور) د حُوروُ ورکولو وعده کړے. او الله د دا سے کس د اعمالو، اَحوالو، عِلم و عمَل، مُعاملو، مُکالمو او د هر عمل د اِسلام د اَحکامو سره د شمولو وعده کړے.

- اَلْحَمْدُ لِلّٰه، دا دد ے رسالے اوله حصه ده، دا رِساله دے ځای له رارسولو سره اوس دا همد ے ځای اُودروم، ځکه د مدارسے مُعلِّم له د دَرس او آهو

کارو سره دا سے د کماله ډکه رِساله کاملول د سَردردی عمَل دے. که الله رحم و کرم اوکړو د همدے لړی سره سَم ددے رساله د لسو (۱۰) حصو کاملولو اِراده لرم. ددے رِسالے مُحرِّر له دُعاکوئ.

د دُعاؤ سائل:

نورالهدیٰ

د مدرسے مُعلِم

اطلاع : ددے رِسالے دآهے اِصلاح له آمله ما له اِطلاع راکړئ. ما آگاه کړئ. او ورسره ورسره د مُحرِّر دُعا هم حاصله کړئ.

په پښتو ادبي ژبه کې د " یا " اقسام

په پښتو ژبه کې دا " یا " کومکي حرف دی ، دده څلور غټ قسمونه دي :

۱. څرګنده یا " ي "

۲. مجهوله یا : " ې

۳. نرمه یا : ی "

۴. زورکې واله یا : " ۍ ، ئ "

دا ضروري نه ده چې د هرې یا د لاندې دې تکي وي ، بلکه په پښتو ادب کې د نرمې یا " ی " ، او زورکې واله یا " ۍ ئ " د لاندې تکي نه لیکل کیږي ، البته د څرګندې یا " ي " او مجهولې یا " ې " د لاندې تکي لیکل کیږي . بیا د هرې یا د پاره خپل خپل ځایونه دي . (۱)

څرګنده یا : د څرګندې یا " ي " نه مخکې چې کله خالص او دروند زیر وي نو دا ډکه او ډرنه ویل کیږي ، او دده د لاندې دوه تکي وي دا د کلمې په مینځ او آخر دواړو کې راځي ، په پښتو ادب کې دا په پنځو ځایونو کې استعمالیږي :

۱. اصلي څرګنده یا " ي " . دا د مفرد نومونو او صفتونو په آخر کې د مؤنث نخه ده لکه : بیاتي ، دوستي ... وغیره .

۲. غیر اصلي څرګنده یا " ي " . دا د نومونو په آخر کې د نسبت د پاره راځي لکه : چرسي ، بنګي ... وغیره .

۳. د نومونو په آخر کې د جمع مذکر نخه ده لکه : منګي ، لرګي .. وغیره .

---

(۱) پښتو ګرامر ، د پوهاند صدیق الله رښتین کتاب ص ۴۰ ، ۴۱ ، او ص ۳۹۶ .

۴. د فعلونو په آخر کې ضمير متصل غائب دی لکه . کيني ، پاڅي ..
وغيره .

۵. د ځينو مرکبو صفتونو په آخر کې د مجرد صفت نخه ده لکه : سپين
سترګې ، خوابدي ... وغيره .(۱)

مجهوله يا : مجهوله يا " ې " هم د کلمې په مينځ او آخر دواړو کې
ليکل کيږي . په مينځ کې د راتلو مثال لکه : هېر ، تېر - او په آخر کې د راتلو
مثال لکه : پنړې ، منړې .

د دې يا د لاندې هم دوه ټکي لاندې باندې په اوږدو ليکل کيږي " ې " .
په پښتو آدب کې دا مجهوله يا په درې (۳) ځايونو کې استعماليږي :

۱ . د مفرد نومونو په آخر کې دا د مؤنث نخه ده لکه : ورغومې ، ملګرې ،
ناوې ... وغيره

۲ . د جمع نومونو په آخر کې د جمع مؤنث نخه ده لکه : ښځې ، لمنې .

۳ . د فعلونو په آخر کې د مفرد مخاطب ضمير دی لکه : راغلې ، لاړې .

نرمه يا : د نرمې يا " ی " د لاندې ټکي نه ليکل کيږي ، دا نرمه اداء
کيږي . په پښتو آدب کې دا په اووه (۷) ځايونو کې استعماليږي :

۱ . اصلي ساکنه يا " ی " د نومونو په آخر کې د مذکر والي نخه ده لکه :
منګی ، لرګی ... وغيره .

۲ . غير اصلي يا " ی " د صفتونو په آخر کې د نسبت د پاره راځي لکه :
کابلی ، پيښوری ... وغيره .

(۱) پښتو ګرامر - د پوهاند صديق الله رښتين کتاب ص ۳۹۷ .

۳ . د ځنې نومونو په آخر کې دا "ی" د تصغیر د پاره راځي لکه : هلکی، توپکی .... وغیره.

۴ . د مرکبو صفتونو په آخر کې د نسبت نخه ده لکه : سپین ګیری، پی‌مخی ..... وغیره

۵ . د مصدرونو او فعلونو په آخر کې د فعلي صفت نخه ده لکه : تللی، راغلی، وهلی .... وغیره.

٦ . د ځنې مصدرونو په آخر کې د حاصل مصدر نخه ده لکه : ورکاوی، خلاصی .... وغیره.

۷ . د صوتونو په آخر کې د صوتي نخه ده لکه : دربی، شرنګی وغیره.(۱)

په دې اووه واړه ځایونو کې د دې ترمې یا "ی" د لاندې تکي نه لیکل کیږي.

زورکی واله یا : د زورکی واله یا په دوه صورتونو لیکل کیږي :

۱. "ې" ۲. "ئ"

دا یا په څلورو ځایونو کې استعالیږي :

۱ . اصلي "ې" د نومونو په آخر کې د مؤنث والي نخه ده لکه : چوکې، خولې .... وغیره.

۲ . د ځنې نومونو په آخر کې د جمع مؤنث نخه ده لکه : ودانې، آبادې.

۳ . د مغیره حروفو د راتلو په وخت اعرابي نخه ده لکه : له خوارې نه.

۴ . د فعلونو په آخر کې د جمع مذکر ضمیر دی لکه : راځئ، کینئ. (۲)

---

(۱) پښتو ګرامر د پوهاند صدیق الله ریښتین کتاب ص ۳۹٦.

(۲) پښتو ګرامر . د پوهاند صدیق الله ریښتین کتاب ص ۷۳۹.

په امر کې د جمع مخاطب د پاره په آخر کې دا د همزې والا یا ''ئ'' لیکل کیږي لکه: اوساتئ، اودریږئ، ویښ شئ، پاک کړئ، اولولئ. وغیره.[۱]

یوه ضروري تنبیه: چونکه د نرمې یا ''ی'' نه لاندې په اووه (۷) ځایونو کې ټکي نه لیکل کیږي، خو چې چا د پښتو آدب نه وي ویلی هغه دا فرق نشي کولې چې دا نرمه یا په کومو کومو ځایونو کې لیکلې شي نو ما (ابو الشمس) صرف په دې بې نُقطو رساله (د عِلم او کمَاله ډَکه رساله) کې د آساني په خاطر باندې د نرمې یا په ځایونو کې د پاکستان د پښتو ادب موافق دا پرته یا '' ے '' لیکلې ده، ځکه د دې '' ے '' نه لاندې ټکي بالکل نشي لیکلی. البته د زورکې والا یا '' ی، ئ '' مې په هماغه خپل آدبي شکل کې لیکلی.

ابو الشمس عفي عنه

(۱) پښتو گرامر ـ د پوهاند صدیق الله ریښتین کتاب ص ۳۱۳، ۳۱۴.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د خوشحالۍ خبر

اِنْ شَاءَ الله **اووم جلد** به هم په نږدې وخت کې راﺍووځي ، په هغې کې به د مونځ ، روژې ، حج ، اختر ونو ، جهاد او نورو اهمو موضوع ګانو باندې د فقهي مسائلو سره سره تفصيلي تقريرونه وي ، باقي پاتې موضوع ګانې به اِن شاء الله په وروستي جلدونو کې اوليکم .

الله رب العزت دې دا کتابونه د خپلې رَضا ذريعه اوګرځوي ، پروَردِګارِ عالم دې دا د معاشرې د اِصلاح سبب اوګرځوي ، او رَبِّ لايَزال دې دا کتابونه زما ، زما د والدينو ، اُستاذانو او ټول اُمتِ مسلمه د پاره د مغفرت او نِجات ذريعه اوګرځوي

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

په خپلو مقبولو دُعاګانو کې مو مه هېروئ .

ستاسو ورور

ابوالشمس نُورالهدیٰ عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق يا بله څه مفيده مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ .

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

Scanned with CamScanner

(دتقريرونو دويمه سلسله)

دتقريرونو دا اوله سلسله په همدې پنځلسم جلد باندې پوره شوه. ددينه پس به اِن شَاءَ اللّٰه دتقريرونو يوه بله سلسله شروع کوم، دهغې نوم به وي:

''دتقريرونو مُدَلَّلـــهٔ ذَخيره''

په هغې کې به هم په مختلفو موضوع ګانو باندې هم دغه شان تفصيلي، مُدلَّلُ او جامِع تقريرونه وي، هغه سلسله به داول جلد نه شروع کيږي.

ابو الشمس مولانا نورالهدا عفي عنه
موبائل نمبر: ۰۳۰۶-۵۴۴۷۱۷۴